

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

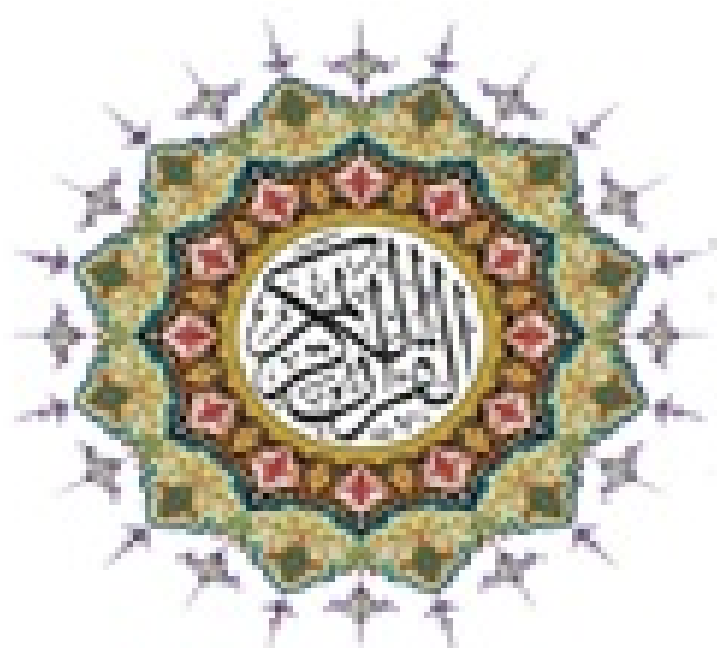
گامی

عمران
علیه السلام

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

علم مفاهیم شناسی در قرآن

جلد ۴۷

رسول ملکیان اصفهانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهيم شناسي در قرآن سري جديد جلد 47

نويسنده:

رسول ملكيان اصفهاني

ناشر چاپي:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۶۷	علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۴۷
۶۷	مشخصات کتاب
۶۷	۱- داود(ع)
۶۷	۱- آثار تسبیح داود(ع)
۶۷	۲- آثار توبه داود(ع)
۶۷	۳- آموزش داود(ع)
۶۹	۴- آهنگری در دوران داود(ع)
۶۹	۵- اجابت استغفار داود(ع)
۶۹	۶- اجابت دعای داود(ع)
۶۹	۷- اختلاف داود(ع) و سلیمان(ع)
۷۱	۸- اخلاص داود(ع)
۷۱	۹- استغفار داود(ع)
۷۱	۱۰- استمداد از داود(ع)
۷۲	۱۱- استمداد دادخواه در دوران داود(ع)
۷۳	۱۲- اقرار داود(ع)
۷۳	۱۳- الگوگیری از داود(ع)
۷۳	۱۴- امتحان داود(ع)
۷۳	۱۵- امکانات داود(ع)
۷۵	۱۶- اهمیت قصه داود(ع)
۷۵	۱۷- اهمیت قضاوت داود(ع)
۷۵	۱۸- برادر دادخواه در دوران داود(ع)
۷۵	۱۹- برگزیدگی داود(ع)
۷۷	۲۰- بشارت به داود(ع)

- ۷۷ ۲۱- بشر بودن داود(ع)
- ۷۷ ۲۲- بعثت داود(ع)
- ۷۹ ۲۳- بنی اسرائیل دوران داود(ع)
- ۷۹ ۲۴- بینش داود(ع)
- ۷۹ ۲۵- پیروزی داود(ع)
- ۸۱ ۲۶- پیشگامی داود(ع)
- ۸۱ ۲۷- تداوم تسبیح داود(ع)
- ۸۱ ۲۸- ترس داود(ع)
- ۸۲ ۲۹- تسبیح داود(ع)
- ۸۵ ۳۰- تشویق به مطالعه قضاوت داود(ع)
- ۸۵ ۳۱- تعلیم زره سازی به داود(ع)
- ۸۵ ۳۲- تقرب داود(ع)
- ۸۷ ۳۳- تقوای داود(ع)
- ۸۷ ۳۴- تکلیف آل داود(ع)
- ۸۷ ۳۵- تکلیف داود(ع)
- ۸۹ ۳۶- توبه داود(ع)
- ۸۹ ۳۷- توصیه های داود(ع)
- ۸۹ ۳۸- ثروت داود(ع)
- ۹۰ ۳۹- جنس منازعان قصه داود(ع)
- ۹۱ ۴۰- جنگجویی داود(ع)
- ۹۱ ۴۱- چوپانی در دوران داود(ع)
- ۹۱ ۴۲- حسن فرجام داود(ع)
- ۹۳ ۴۳- حکمت داود(ع)
- ۹۳ ۴۴- حکومت داود(ع)
- ۹۵ ۴۵- حمد داود(ع)
- ۹۵ ۴۶- خطر جنگ در دوران داود(ع)

- ۴۷- خلافت داود(ع) ۹۵
- ۴۸- خواسته های داود(ع) ۹۵
- ۴۹- خواسته های منازعان قصه داود(ع) ۹۷
- ۵۰- خویشاوندی منازعان قصه داود(ع) ۹۷
- ۵۱- دامداری در دوران داود(ع) ۹۷
- ۵۲- داود(ع) از صالحان ۹۹
- ۵۳- داود(ع) از محسنان ۹۹
- ۵۴- داود(ع) و خطا ۹۹
- ۵۵- داود(ع) و کافران ۱۰۱
- ۵۶- درخواست از داود(ع) ۱۰۱
- ۵۷- دعوی منازعان قصه داود(ع) ۱۰۳
- ۵۸- دعوت از مردم دوران داود(ع) ۱۰۳
- ۵۹- دلایل نبوت داود(ع) ۱۰۴
- ۶۰- دلناری به داود(ع) ۱۰۵
- ۶۱- دیوار جایگاه اختصاصی داود(ع) ۱۰۵
- ۶۲- دیوار محراب داود(ع) ۱۰۵
- ۶۳- ذکر قصه داود(ع) ۱۰۶
- ۶۴- رسالت داود(ع) ۱۰۷
- ۶۵- رهبری داود(ع) ۱۰۷
- ۶۶- زره سازی داود(ع) ۱۰۷
- ۶۷- زمینه قدرت داود(ع) ۱۱۱
- ۶۸- زیان کشتزار قصه داود(ع) ۱۱۱
- ۶۹- سجده داود(ع) ۱۱۱
- ۷۰- سلاحهای دفاعی داود(ع) ۱۱۲
- ۷۱- شکرگزاری آل داود(ع) ۱۱۳
- ۷۲- صبر داود(ع) ۱۱۳

- ۷۳- صفات داود(ع) ----- ۱۱۳
- ۷۴- طمع منازعان قصه داود(ع) ----- ۱۱۵
- ۷۵- ظلم در دوران داود(ع) ----- ۱۱۵
- ۷۶- عبادات آل داود(ع) ----- ۱۱۵
- ۷۷- عبرت از قصه داود(ع) ----- ۱۱۷
- ۷۸- عبرت از قضاوت داود(ع) ----- ۱۱۷
- ۷۹- عبودیت داود(ع) ----- ۱۱۷
- ۸۰- عدالت داود(ع) ----- ۱۱۷
- ۸۱- علم داود(ع) ----- ۱۱۹
- ۸۲- علم لدنی داود(ع) ----- ۱۲۰
- ۸۳- عمل خیر داود(ع) ----- ۱۲۱
- ۸۴- عمل صالح آل داود(ع) ----- ۱۲۱
- ۸۵- عمل صالح داود(ع) ----- ۱۲۱
- ۸۶- فرزند داود(ع) ----- ۱۲۱
- ۸۷- فضایل داود(ع) ----- ۱۲۳
- ۸۸- فلسفه زره سازی داود(ع) ----- ۱۲۹
- ۸۹- فواید قصه داود(ع) ----- ۱۳۰
- ۹۰- قدرت داود(ع) ----- ۱۳۱
- ۹۱- قصه داود(ع) ----- ۱۳۱
- ۹۲- قضاوت داود(ع) ----- ۱۳۷
- ۹۳- کتاب آسمانی داود(ع) ----- ۱۴۲
- ۹۴- کتاب داود(ع) ----- ۱۴۳
- ۹۵- کشتزار قصه داود(ع) ----- ۱۴۳
- ۹۶- کیفیت زره سازی داود(ع) ----- ۱۴۵
- ۹۷- لعن داود(ع) ----- ۱۴۵
- ۹۸- مالکیت خصوصی در دوران داود(ع) ----- ۱۴۷

- ۹۹- مبانی قضاوت داود(ع) ----- ۱۴۹
- ۱۰۰- محدوده حکومت داود(ع) ----- ۱۴۹
- ۱۰۱- محمد(صلی الله علیه و آله) و قصه داود(ع) ----- ۱۴۹
- ۱۰۲- مشورت سلیمان(ع) با داود(ع) ----- ۱۵۰
- ۱۰۳- معجزه داود(ع) ----- ۱۵۱
- ۱۰۴- معلم داود(ع) ----- ۱۵۱
- ۱۰۵- مقام قضاوت داود(ع) ----- ۱۵۳
- ۱۰۶- مقامات داود(ع) ----- ۱۵۳
- ۱۰۷- مقامات معنوی داود(ع) ----- ۱۵۶
- ۱۰۸- منازلان قصه داود(ع) ----- ۱۵۷
- ۱۰۹- مناظره داود(ع) با سلیمان(ع) ----- ۱۵۷
- ۱۱۰- منشأ استحکام حکومت داود(ع) ----- ۱۵۹
- ۱۱۱- منشأ حکمت داود(ع) ----- ۱۵۹
- ۱۱۲- منشأ حکومت داود(ع) ----- ۱۵۹
- ۱۱۳- منشأ علم داود(ع) ----- ۱۵۹
- ۱۱۴- منشأ فضایل داود(ع) ----- ۱۶۱
- ۱۱۵- منشأ نعمتهای آل داود(ع) ----- ۱۶۱
- ۱۱۶- موعظه به منازلان قصه داود(ع) ----- ۱۶۲
- ۱۱۷- موعظه های داود(ع) ----- ۱۶۳
- ۱۱۸- موقعیت اجتماعی داود(ع) ----- ۱۶۳
- ۱۱۹- ناظر قضاوت داود(ع) ----- ۱۶۳
- ۱۲۰- نبوت داود(ع) ----- ۱۶۵
- ۱۲۱- نرمی آهن برای داود(ع) ----- ۱۶۵
- ۱۲۲- نشانه های قدرت داود(ع) ----- ۱۶۷
- ۱۲۳- نعمتهای داود(ع) ----- ۱۶۷
- ۱۲۴- نیاکان داود(ع) ----- ۱۶۹

- ۱۲۵- وارث داود(ع) ----- ۱۷۱
- ۱۲۶- ورود منازعان قصه داود(ع) ----- ۱۷۱
- ۱۲۷- هدایت داود(ع) ----- ۱۷۱
- ۱۲۸- هدایتگری داود(ع) ----- ۱۷۳
- ۱۲۹- هشدار به داود(ع) ----- ۱۷۳
- ۱۳۰- هم آوایی پرندگان با داود(ع) ----- ۱۷۳
- ۱۳۱- هم آوایی کوهها با داود(ع) ----- ۱۷۵
- ۱۳۲- یأس داود(ع) ----- ۱۷۵
- ۲- دایه ----- ۱۷۷
- ۱- اجرت دایه ----- ۱۷۷
- ۲- احضار دایه ها به کاخ فرعون ----- ۱۷۷
- ۳- جواز دایه ----- ۱۷۸
- ۴- حقوق دایه ----- ۱۷۸
- ۵- خیرخواهی دایه ----- ۱۷۸
- ۶- دایه موسی(ع) ----- ۱۸۰
- ۷- شرایط دایه ----- ۱۸۰
- ۸- شرایط رضاع دایه ----- ۱۸۰
- ۹- قدرت دایه ----- ۱۸۰
- ۱۰- مزد دایه ----- ۱۸۲
- ۱۱- مسئولیت دایه ----- ۱۸۲
- ۱۲- معرفی دایه موسی(ع) ----- ۱۸۲
- ۳- دختر ----- ۱۸۵
- ۱- احترام به دختر ----- ۱۸۵
- ۲- ارزش دختر ----- ۱۸۵
- ۳- ازدواج دختر شعیب(ع) ----- ۱۸۶
- ۴- اسناد دختر به خدا ----- ۱۸۶

- ۵- انتساب دختر به خدا ۱۸۸
- ۶- بازگشت دختر شعیب(ع) ۱۹۰
- ۷- بی ارزشی دختر در جاهلیت ۱۹۰
- ۸- بی رغبتی به دختر ۱۹۰
- ۹- بی منطقی انتساب دختر به خدا ۱۹۲
- ۱۰- بینش دختر شعیب(ع) ۱۹۲
- ۱۱- پیشنهاد دختر شعیب(ع) ۱۹۲
- ۱۲- تنفر از دختر ۱۹۲
- ۱۳- حد اقل مهریه دختر شعیب(ع) ۱۹۴
- ۱۴- حد اکثر مهریه دختر شعیب(ع) ۱۹۴
- ۱۵- حیای دختر شعیب(ع) ۱۹۴
- ۱۶- خدا و دختر ۱۹۴
- ۱۷- دختر در جاهلیت ۱۹۶
- ۱۸- دختر در دوران جاهلیت ۱۹۸
- ۱۹- دختر شعیب(ع) ۲۰۰
- ۲۰- دختر عمران ۲۰۰
- ۲۱- دختر نوح(ع) ۲۰۲
- ۲۲- ذلت دختر در جاهلیت ۲۰۲
- ۲۳- زنده بگوری دختر ۲۰۲
- ۲۴- زنده بگوری دختران ۲۰۲
- ۲۵- سهم ارث دختر ۲۰۴
- ۲۶- قبول پیشنهاد دختر ۲۰۵
- ۲۷- قبول پیشنهاد دختر شعیب(ع) ۲۰۶
- ۲۸- گفتگوی دختر شعیب(ع) با موسی(ع) ۲۰۶
- ۲۹- مدحهای دختر شعیب(ع) ۲۰۶
- ۳۰- مسؤولیت دختر شعیب(ع) ۲۰۶

- ۲۰۸ ۳۱- مشرکان و دختر
- ۲۰۸ ۳۲- منشأ خلقت دختر
- ۲۱۰ ۳۳- منشأ فرزند دختر
- ۲۱۰ ۳۴- مؤاخذه اخروی زنده بگوری دختران
- ۲۱۰ ۳۵- مهریه دختر شعیب(ع)
- ۲۱۲ ۳۶- ناپسندی زنده بگوری دختر
- ۲۱۲ ۳۷- ناخشنودی از فرزند دختر
- ۲۱۲ ۳۸- نفرت از دختر
- ۲۱۴ ۳۹- زمینه دخترکشی در جاهلیت
- ۲۱۴ ۴۰- ظلم دخترکشی
- ۲۱۵ ۴- درخت
- ۲۱۵ ۱- آثار استفاده از درخت ممنوعه
- ۲۱۵ ۲- آثار تناول از درخت ممنوعه
- ۲۱۶ ۳- آثار درخت ممنوعه
- ۲۱۸ ۴- آثار ذکر رویش درخت خرما
- ۲۱۸ ۵- آثار ذکر رویش درخت زیتون
- ۲۱۸ ۶- آدم(ع) و درخت ممنوعه
- ۲۲۶ ۷- اجتناب از درخت ممنوعه
- ۲۲۶ ۸- استفاده از درخت ممنوعه
- ۲۲۷ ۹- امتحان با درخت زقوم
- ۲۲۸ ۱۰- اهمیت درخت خرما
- ۲۲۸ ۱۱- ایصال به درخت جاودانگی
- ۲۲۸ ۱۲- برکت درخت زیتون
- ۲۳۰ ۱۳- پذیرایی با درخت زقوم
- ۲۳۰ ۱۴- پیدایش درخت انار
- ۲۳۰ ۱۵- پیدایش درخت زیتون

- ۱۶- تحریم درخت ممنوعه ۲۳۰
- ۱۷- ترسناکی درخت زقوم ۲۳۲
- ۱۸- تشبیه به تنه درخت خرما ۲۳۲
- ۱۹- تشبیه به درخت خرما ۲۳۲
- ۲۰- تشبیه جوشش درخت زقوم ۲۳۲
- ۲۱- تشبیه درخت زقوم ۲۳۴
- ۲۲- تشبیه میوه درخت زقوم ۲۳۴
- ۲۳- تعقل در درخت انار ۲۳۴
- ۲۴- تعقل در درخت انگور ۲۳۶
- ۲۵- تعقل در درخت زیتون ۲۳۶
- ۲۶- تعقل در درخت نخل ۲۳۶
- ۲۷- تغذیه از درخت زقوم ۲۳۶
- ۲۸- تکلم درخت ۲۳۸
- ۲۹- تمثیل به درخت پاکیزه ۲۳۸
- ۳۰- تمثیل به درخت پلید ۲۴۰
- ۳۱- تمثیل به درخت ریشه دار ۲۴۰
- ۳۲- تناول از درخت ممنوعه ۲۴۰
- ۳۳- ثمردهی درخت پاکیزه ۲۴۲
- ۳۴- حقیقت درخت ممنوعه ۲۴۲
- ۳۵- حوا و درخت ممنوعه ۲۴۲
- ۳۶- خالق درخت آتش زا ۲۴۸
- ۳۷- خالق درخت خرما ۲۴۸
- ۳۸- خلقت درخت آتش زا ۲۵۰
- ۳۹- خوشه های درخت خرما ۲۵۰
- ۴۰- درخت افاقایای بهشت ۲۵۰
- ۴۱- درخت زقوم ۲۵۲

- ۴۲- درخت سدر در سرزمین سبأ ۲۵۲
- ۴۳- درخت کافور ۲۵۲
- ۴۴- درخت گز در سرزمین سبأ ۲۵۴
- ۴۵- درخت ممنوعه و جاودانگی ۲۵۴
- ۴۶- درخت موز بهشت ۲۵۴
- ۴۷- رویاننده درخت انگور ۲۵۶
- ۴۸- رویاننده درخت زیتون ۲۵۶
- ۴۹- رویش درخت انگور ۲۵۶
- ۵۰- رویش درخت زیتون ۲۵۶
- ۵۱- زشتی درخت زقوم ۲۵۶
- ۵۲- زشتی میوه درخت زقوم ۲۵۸
- ۵۳- زمینه تناول از درخت ممنوعه ۲۵۸
- ۵۴- زمینه رشد درخت خرما ۲۵۹
- ۵۵- زمینه رشد درخت زیتون ۲۶۰
- ۵۶- عبرت از درخت انگور ۲۶۰
- ۵۷- عذاب با درخت زقوم ۲۶۰
- ۵۸- عوامل ثمردهی درخت زیتون ۲۶۲
- ۵۹- فلسفه خلقت درخت آتش زا ۲۶۲
- ۶۰- فواید درخت آتش زا ۲۶۲
- ۶۱- فواید درخت انگور ۲۶۴
- ۶۲- مدت ثمردهی درخت پاکیزه ۲۶۴
- ۶۳- مراد از درخت پاکیزه ۲۶۴
- ۶۴- مراد از درخت پلید ۲۶۶
- ۶۵- مراد از درخت ممنوعه ۲۶۶
- ۶۶- مکان درخت طوبی ۲۶۶
- ۶۷- مکان رویش درخت زقوم ۲۶۸

- ۶۸- مکذبان درخت زقوم ۲۶۸
- ۶۹- منشأ رویش درخت خرما ۲۶۸
- ۷۰- منشأ رویش درخت زیتون ۲۶۸
- ۷۱- میوه درخت زقوم ۲۷۰
- ۷۲- نعمت درخت خرما ۲۷۰
- ۷۳- نقش درخت آتش زا ۲۷۰
- ۷۴- نقش درخت خرما ۲۷۱
- ۷۵- نقش درخت زقوم ۲۷۲
- ۷۶- نقش درخت سمره ۲۷۴
- ۷۷- نهی از درخت ممنوعه ۲۷۴
- ۷۸- ویژگیهای درخت زقوم ۲۷۴
- ۷۹- ویژگیهای درخت ممنوعه ۲۷۶
- ۸۰- ویژگیهای میوه درخت زقوم ۲۷۶
- ۸۱- درخت پاکیزه ۲۷۸
- ۸۲- ثمردهی درخت پاکیزه ۲۷۸
- ۸۳- مدت ثمردهی درخت پاکیزه ۲۷۸
- ۸۴- مراد از درخت پاکیزه ۲۸۰
- ۸۵- تمثیل به درخت پلید ۲۸۰
- ۸۶- مراد از درخت پلید ۲۸۲
- ۸۷- امتحان با درخت زقوم ۲۸۲
- ۸۸- پذیرایی با درخت زقوم ۲۸۲
- ۸۹- ترسناکی درخت زقوم ۲۸۳
- ۹۰- تشبیه جوشش درخت زقوم ۲۸۴
- ۹۱- تشبیه درخت زقوم ۲۸۴
- ۹۲- تشبیه میوه درخت زقوم ۲۸۴
- ۹۳- تغذیه از درخت زقوم ۲۸۵

- ۲۸۶-..... ۹۴- درخت زقوم
- ۲۸۶-..... ۹۵- زشتی درخت زقوم
- ۲۸۸-..... ۹۶- زشتی میوه درخت زقوم
- ۲۸۸-..... ۹۷- عذاب با درخت زقوم
- ۲۸۸-..... ۹۸- مکان رویش درخت زقوم
- ۲۸۹-..... ۹۹- مکذبان درخت زقوم
- ۲۹۰-..... ۱۰۰- میوه درخت زقوم
- ۲۹۰-..... ۱۰۱- نقش درخت زقوم
- ۲۹۲-..... ۱۰۲- ویژگیهای درخت زقوم
- ۲۹۴-..... ۱۰۳- ویژگیهای میوه درخت زقوم
- ۲۹۴-..... ۱۰۴- نقش درخت سمره
- ۲۹۴-..... ۱۰۵- مکان درخت طوبی
- ۲۹۶-..... ۱۰۶- درخت کافور
- ۲۹۶-..... ۱۰۷- درخت کافور
- ۲۹۶-..... ۱۰۸- آثار استفاده از درخت ممنوعه
- ۲۹۸-..... ۱۰۹- آثار تناول از درخت ممنوعه
- ۳۰۰-..... ۱۱۰- آثار درخت ممنوعه
- ۳۰۰-..... ۱۱۱- آدم(ع) و درخت ممنوعه
- ۳۰۷-..... ۱۱۲- اجتناب از درخت ممنوعه
- ۳۰۸-..... ۱۱۳- استفاده از درخت ممنوعه
- ۳۰۸-..... ۱۱۴- تحریم درخت ممنوعه
- ۳۱۰-..... ۱۱۵- تناول از درخت ممنوعه
- ۳۱۰-..... ۱۱۶- حقیقت درخت ممنوعه
- ۳۱۲-..... ۱۱۷- حوا و درخت ممنوعه
- ۳۱۶-..... ۱۱۸- درخت ممنوعه و جاودانگی
- ۳۱۷-..... ۱۱۹- زمینه تناول از درخت ممنوعه

- ۱۲۰- مراد از درخت ممنوعه ۳۱۸
- ۱۲۱- نهی از درخت ممنوعه ۳۱۸
- ۱۲۲- ویژگیهای درخت ممنوعه ۳۱۹
- ۱۲۳- آتش زایی درختان سبز ۳۲۰
- ۱۲۴- آتش زایی درختان مرطوب ۳۲۰
- ۱۲۵- آثار تنوع درختان ۳۲۲
- ۱۲۶- آثار قطع درختان خرماى بنى نضير ۳۲۲
- ۱۲۷- ابقای درختان خرماى بنى نضير ۳۲۲
- ۱۲۸- استراحت در سایه درختان سدر ۳۲۲
- ۱۲۹- استفاده از درختان ۳۲۴
- ۱۳۰- اطاعت درختان ۳۲۴
- ۱۳۱- انقیاد درختان ۳۲۴
- ۱۳۲- اهمیت درخت خرما ۳۲۴
- ۱۳۳- اهمیت درختان ۳۲۶
- ۱۳۴- اهمیت درختان بارور ۳۲۶
- ۱۳۵- برگ درختان بهشت ۳۲۶
- ۱۳۶- بهترین درختان سدر ۳۲۸
- ۱۳۷- تسخیر درختان ۳۲۸
- ۱۳۸- تشابه درختان ۳۲۸
- ۱۳۹- تعقل در ثمردهی درختان ۳۲۹
- ۱۴۰- تفاوت درختان ۳۳۰
- ۱۴۱- تفریح در میان درختان سدر ۳۳۰
- ۱۴۲- تفریح در میان درختان موز ۳۳۰
- ۱۴۳- تنوع درختان ۳۳۲
- ۱۴۴- ثمردهی درختان ۳۳۲
- ۱۴۵- جنس درختان خرماى بنى نضير ۳۳۲

- ۱۴۶- خالق درختان ۳۳۴
- ۱۴۷- درخت زقوم ۳۳۴
- ۱۴۸- درختان انار بهشت ۳۳۶
- ۱۴۹- درختان انگور ۳۳۶
- ۱۵۰- درختان بهشت ۳۳۶
- ۱۵۱- درختان جهنم ۳۴۳
- ۱۵۲- درختان خرما ۳۴۴
- ۱۵۳- درختان زمین ۳۴۴
- ۱۵۴- درختان زیتون ۳۴۶
- ۱۵۵- درختان میوه ۳۴۶
- ۱۵۶- رویش درختان پهن برگ ۳۴۶
- ۱۵۷- رویش درختان زیتون در کوه طور ۳۴۶
- ۱۵۸- ریزش برگ درختان ۳۴۸
- ۱۵۹- زمین به رویش درختان ۳۴۸
- ۱۶۰- زوجیت درختان ۳۴۹
- ۱۶۱- زیبایی درختان انار بهشت ۳۵۰
- ۱۶۲- ستر عورت با برگ درختان ۳۵۰
- ۱۶۳- سجده درختان ۳۵۰
- ۱۶۴- سرسبزی درختان بهشت ۳۵۱
- ۱۶۵- شاخه های درختان بهشت ۳۵۲
- ۱۶۶- شادابی درختان بهشت ۳۵۲
- ۱۶۷- صفات درختان بهشت ۳۵۴
- ۱۶۸- عوامل باروری درختان ۳۵۴
- ۱۶۹- عوامل ثمردهی درختان ۳۵۴
- ۱۷۰- عوامل رویش درختان ۳۵۴
- ۱۷۱- فلسفه رویش درختان ۳۵۶

- ۱۷۲- فواید درختان ۳۵۶
- ۱۷۳- قطع درختان خرماى بنى نضير ۳۵۶
- ۱۷۴- لانه سازى بر روى درختان ۳۵۸
- ۱۷۵- منشأ پيدايش درختان ۳۵۸
- ۱۷۶- منشأ تنوع درختان ۳۵۹
- ۱۷۷- منشأ ثمردهى درختان ۳۶۰
- ۱۷۸- منشأ رويش درختان ۳۶۰
- ۱۷۹- ميوه درختان ۳۶۰
- ۱۸۰- نقش درختان ۳۶۰
- ۱۸۱- وفور درختان بهشت ۳۶۲
- ۱۸۲- ويژگيهاى درختان بهشت ۳۶۲
- ۱۸۳- ويژگيهاى درختان خرما ۳۶۴
- ۵- درك ۳۶۵
- ۱- آثار درك پليدى گناه ۳۶۵
- ۲- آثار درك حاكميت خدا ۳۶۵
- ۳- آثار درك حقايق ۳۶۵
- ۴- آثار درك حكمت خدا ۳۶۷
- ۵- آثار درك ربوبيت خدا ۳۶۷
- ۶- آثار درك صحيح ۳۶۷
- ۷- آثار درك صحيح ملائكه ۳۶۹
- ۸- آثار درك عزت خدا ۳۶۹
- ۹- آثار درك عظمت خدا ۳۶۹
- ۱۰- آثار درك قداست خدا ۳۷۱
- ۱۱- آثار عدم درك مشركان ۳۷۱
- ۱۲- آثار عدم درك معاد ۳۷۱
- ۱۳- آثار محروميت از درك آيات خدا ۳۷۱

- ۱۴- ابزار درک جهنم ۳۷۳
- ۱۵- ابزار درک حقایق ۳۷۳
- ۱۶- ارائه نمونه عینی برای درک معقولات ۳۷۴
- ۱۷- اهمیت درک آیات آفاقی ۳۷۵
- ۱۸- اهمیت درک آیات انفسی ۳۷۵
- ۱۹- اهمیت درک حقایق ۳۷۵
- ۲۰- اهمیت درک حقایق اخروی ۳۷۷
- ۲۱- برادران یوسف و درک وحی ۳۷۷
- ۲۲- تشویق به درک آیات آفاقی ۳۷۷
- ۲۳- جایگاه درک حقایق ۳۷۷
- ۲۴- جایگاه درک زشتی کفر ۳۷۹
- ۲۵- جایگاه درک زیبایی ایمان ۳۷۹
- ۲۶- درک آتش جهنم ۳۷۹
- ۲۷- درک آیات آفاقی ۳۸۱
- ۲۸- درک آیات خدا ۳۸۱
- ۲۹- درک اخروی انسان ها ۳۸۳
- ۳۰- درک انقیاد موجودات ۳۸۳
- ۳۱- درک برتری مؤمنان ۳۸۳
- ۳۲- درک تعالیم دین ۳۸۴
- ۳۳- درک توحید ذاتی ۳۸۵
- ۳۴- درک توحید عبادی ۳۸۵
- ۳۵- درک حاکمیت خدا ۳۸۶
- ۳۶- درک حقایق در قیامت ۳۸۷
- ۳۷- درک حکمت خدا ۳۸۷
- ۳۸- درک سجده موجودات ۳۸۷
- ۳۹- درک عظمت عذاب اخروی ۳۸۹

- ۳۸۹ ۴۰- درک عظمت قیامت
- ۳۸۹ ۴۱- درک قدرت خدا
- ۳۸۹ ۴۲- درک قیامت
- ۳۹۱ ۴۳- درک کمبودها در قیامت
- ۳۹۱ ۴۴- درک کنندگان آیات خدا
- ۳۹۱ ۴۵- درک کنندگان توحید ربوبی
- ۳۹۱ ۴۶- درک کنندگان قرآن
- ۳۹۱ ۴۷- درک محضر معلم
- ۳۹۳ ۴۸- درک مؤمنان
- ۳۹۳ ۴۹- درک نیازمندی زمین
- ۳۹۳ ۵۰- درک نیازمندی موجودات
- ۳۹۳ ۵۱- درک ویژگیهای قیامت
- ۳۹۵ ۵۲- درک هماهنگی آفرینش
- ۳۹۵ ۵۳- دعوت به درک حقایق
- ۳۹۵ ۵۴- دعوت به درک مؤمنان
- ۳۹۷ ۵۵- روش درک حقایق
- ۳۹۷ ۵۶- زمینه درک آیات خدا
- ۳۹۸ ۵۷- زمینه درک احکام
- ۳۹۹ ۵۸- زمینه درک حقایق
- ۳۹۹ ۵۹- زمینه درک حکمت خدا
- ۳۹۹ ۶۰- زمینه درک حیات موجودات
- ۳۹۹ ۶۱- زمینه درک دین
- ۴۰۱ ۶۲- زمینه درک رحمانیت خدا
- ۴۰۱ ۶۳- زمینه درک رحیمیت خدا
- ۴۰۱ ۶۴- زمینه درک عزت خدا
- ۴۰۱ ۶۵- زمینه درک عظمت قیامت

- ۴۰۳ ۶۶- زمینه درک معاد
- ۴۰۳ ۶۷- زمینه محرومیت از درک حقایق
- ۴۰۳ ۶۸- شرایط درک آیات خدا
- ۴۰۵ ۶۹- شرایط درک حقایق
- ۴۰۵ ۷۰- عاجزان از درک حقایق
- ۴۰۵ ۷۱- عجز از درک اسلام
- ۴۰۵ ۷۲- عجز از درک خدا
- ۴۰۷ ۷۳- عجز از درک خیر
- ۴۰۷ ۷۴- عجز از درک عزت خدا
- ۴۰۷ ۷۵- عجز از درک عزت محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۴۰۷ ۷۶- عجز از درک عزت مؤمنان
- ۴۰۹ ۷۷- عجز از درک مقدرات خدا
- ۴۰۹ ۷۸- عوامل محرومیت از درک حقایق
- ۴۰۹ ۷۹- عوامل محرومیت از درک دین
- ۴۱۱ ۸۰- فقدان درک حق
- ۴۱۱ ۸۱- قدرت درک اولوا الالباب
- ۴۱۱ ۸۲- محرومان از درک آیات خدا
- ۴۱۳ ۸۳- محرومان از درک حقایق
- ۴۱۳ ۸۴- محرومان از درک حقایق اخروی
- ۴۱۴ ۸۵- محرومان از درک دین
- ۴۱۵ ۸۶- محرومان از درک قدرت خدا
- ۴۱۵ ۸۷- محرومیت از درک حقایق
- ۴۱۵ ۸۸- محرومیت از درک رازهای آفرینش
- ۴۱۵ ۸۹- مرکز درک حقایق
- ۴۱۷ ۹۰- منافقان و درک حقایق
- ۴۱۷ ۹۱- منشأ درک انسان ها

- ۴۱۷ ۹۲- موانع درک آیات خدا
- ۴۱۹ ۹۳- موانع درک تعالیم صالح(ع)
- ۴۱۹ ۹۴- موانع درک حق
- ۴۲۱ ۹۵- موانع درک حقایق
- ۴۲۲ ۹۶- موانع درک دین
- ۴۲۳ ۹۷- موانع درک سخنان محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۴۲۴ ۶- درماندگی
- ۴۲۴ ۱- آثار درماندگی
- ۴۲۴ ۲- خدا شناسی هنگام درماندگی
- ۴۲۵ ۳- درماندگی اخروی گناهکاران
- ۴۲۵ ۴- درماندگی لوط(ع)
- ۴۲۵ ۵- دعا هنگام درماندگی
- ۴۲۶ ۷- دروغ
- ۴۲۶ ۱- دروغ
- ۴۲۸ ۲- آثار دروغ
- ۴۳۱ ۳- آثار سوگند دروغ
- ۴۳۴ ۴- ابراهیم(ع) و دروغ
- ۴۳۴ ۵- اجتناب از استماع دروغ
- ۴۳۴ ۶- اجتناب از دروغ
- ۴۳۶ ۷- اجتناب از سوگند دروغ
- ۴۳۶ ۸- اجتناب از گواهی دروغ
- ۴۳۶ ۹- احکام دروغ
- ۴۳۶ ۱۰- ادعا های دروغ
- ۴۳۸ ۱۱- ادعای دروغ
- ۴۳۸ ۱۲- ادعای دروغ در انفاق
- ۴۳۸ ۱۳- استماع دروغ

- ۴۴۰ ۱۴- اعراض از دروغ
- ۴۴۰ ۱۵- اغواگری با دروغ
- ۴۴۰ ۱۶- اهمیت اجتناب از دروغ
- ۴۴۰ ۱۷- بهشتیان و دروغ
- ۴۴۲ ۱۸- تبرئه از دروغ
- ۴۴۲ ۱۹- تحصیل مال با دروغ
- ۴۴۲ ۲۰- تحمیل دروغ بر خود
- ۴۴۴ ۲۱- تزئین دروغ
- ۴۴۴ ۲۲- تشویق به دروغ
- ۴۴۴ ۲۳- تنزیه از دروغ
- ۴۴۴ ۲۴- دروغ بودن شرک
- ۴۴۶ ۲۵- دروغ بودن فرزندی خدا
- ۴۴۶ ۲۶- دروغ بودن همسرداری خدا
- ۴۴۶ ۲۷- دروغ جایز
- ۴۴۸ ۲۸- دروغ در حج
- ۴۵۰ ۲۹- دروغ در قیامت
- ۴۵۰ ۳۰- دروغ کافران
- ۴۵۰ ۳۱- دروغ مصلحتی
- ۴۵۲ ۳۲- زمینه سوگند دروغ منافقان
- ۴۵۲ ۳۳- زیان دروغ
- ۴۵۲ ۳۴- سرزنش استماع دروغ
- ۴۵۴ ۳۵- سرزنش سوگند دروغ
- ۴۵۴ ۳۶- سوگند دروغ
- ۴۵۸ ۳۷- سوگند دروغ ابلیس
- ۴۵۸ ۳۸- سوگند دروغ در قیامت
- ۴۵۸ ۳۹- سوگند دروغ در لعان

- ۴۵۹ ۴۰- سوگند دروغ شیطان
- ۴۶۰ ۴۱- سوگند دروغ منافقان
- ۴۶۲ ۴۲- شایعه دروغ
- ۴۶۳ ۴۳- علاقه استماع دروغ
- ۴۶۴ ۴۴- عوامل دروغ
- ۴۶۶ ۴۵- قرآن و دروغ
- ۴۶۶ ۴۶- کسب با دروغ
- ۴۶۶ ۴۷- کیفر دروغ
- ۴۶۶ ۴۸- کیفر سوگند دروغ
- ۴۶۸ ۴۹- کیفر گواهی دروغ
- ۴۶۸ ۵۰- گناه دروغ
- ۴۶۸ ۵۱- گناه سوگند دروغ
- ۴۶۹ ۵۲- گناه گواهی دروغ
- ۴۷۰ ۵۳- گواهی دروغ
- ۴۷۰ ۵۴- ملاک دروغ
- ۴۷۱ ۵۵- ممنوعیت سوگند دروغ
- ۴۷۲ ۵۶- ممنوعیت گواهی دروغ
- ۴۷۲ ۵۷- منشأ دروغ
- ۴۷۲ ۵۸- موارد دروغ
- ۴۷۴ ۵۹- موانع دروغ
- ۴۷۶ ۶۰- موانع گواهی دروغ
- ۴۷۶ ۶۱- موسی(ع) و دروغ
- ۴۷۶ ۶۲- ناپسندی دروغ
- ۴۷۸ ۶۳- کیفر دروغگو
- ۴۷۸ ۶۴- دروغگویان
- ۴۸۰ ۶۵- برخورد اخروی با دروغگویان

- ۴۸۰ ۶۶- تشخیص دروغگویان
- ۴۸۰ ۶۷- دروغگویان در جهنم
- ۴۸۱ ۶۸- دروغگویان در قیامت
- ۴۸۲ ۶۹- روش برخورد دروغگویان
- ۴۸۲ ۷۰- رهبر دروغگویان
- ۴۸۲ ۷۱- فرجام دروغگویان
- ۴۸۴ ۷۲- قلب دروغگویان
- ۴۸۴ ۷۳- کیفر دروغگویان
- ۴۸۴ ۷۴- لعن بر دروغگویان
- ۴۸۴ ۷۵- محرومیت دروغگویان
- ۴۸۶ ۷۶- نزدیکی کیفر دروغگویان
- ۴۸۶ ۷۷- نفرین به دروغگویان
- ۴۸۶ ۷۸- نهی از اطاعت دروغگویان
- ۴۸۶ ۷۹- آثار دروغگویی کافران
- ۴۸۸ ۸۰- آثار دروغگویی مکذبان دین
- ۴۸۸ ۸۱- اقرار به دروغگویی
- ۴۸۸ ۸۲- بی‌اعتنایی به دروغگویی متخلفان از جهاد
- ۴۸۸ ۸۳- تهمت دروغگویی
- ۴۹۰ ۸۴- تهمت دروغگویی به ابراهیم(ع)
- ۴۹۰ ۸۵- تهمت دروغگویی به انبیا
- ۴۹۱ ۸۶- تهمت دروغگویی به پیروان نوح(ع)
- ۴۹۲ ۸۷- تهمت دروغگویی به شعیب(ع)
- ۴۹۲ ۸۸- تهمت دروغگویی به صالح(ع)
- ۴۹۴ ۸۹- تهمت دروغگویی به لوط(ع)
- ۴۹۴ ۹۰- تهمت دروغگویی به محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۴۹۸ ۹۱- تهمت دروغگویی به موسی(ع)

- ۹۲- تهمت دروغگویی به مومنان ۵۰۲
- ۹۳- تهمت دروغگویی به مؤمنان ۵۰۲
- ۹۴- تهمت دروغگویی به نوح(ع) ۵۰۲
- ۹۵- تهمت دروغگویی به هود(ع) ۵۰۴
- ۹۶- دروغگویی ابلیس ۵۰۵
- ۹۷- دروغگویی ابو جهل ۵۰۶
- ۹۸- دروغگویی اخروی مشرکان ۵۰۶
- ۹۹- دروغگویی اخروی منافقان ۵۰۸
- ۱۰۰- دروغگویی امت های پیشین ۵۰۸
- ۱۰۱- دروغگویی با خدا ۵۰۸
- ۱۰۲- دروغگویی بادیه نشینان صدر اسلام ۵۰۸
- ۱۰۳- دروغگویی برادران یوسف ۵۱۰
- ۱۰۴- دروغگویی پیروان سامری ۵۱۲
- ۱۰۵- دروغگویی جهنمیان ۵۱۲
- ۱۰۶- دروغگویی در قیامت ۵۱۴
- ۱۰۷- دروغگویی دشمنان ۵۱۴
- ۱۰۸- دروغگویی دشمنان انبیا ۵۱۴
- ۱۰۹- دروغگویی رهبران ظالم ۵۱۶
- ۱۱۰- دروغگویی زلیخا ۵۱۶
- ۱۱۱- دروغگویی سامری ۵۱۶
- ۱۱۲- دروغگویی شیاطین ۵۱۶
- ۱۱۳- دروغگویی شیطان ۵۱۸
- ۱۱۴- دروغگویی ظالمان ۵۱۹
- ۱۱۵- دروغگویی علمای یهود ۵۲۰
- ۱۱۶- دروغگویی فاسدان ۵۲۰
- ۱۱۷- دروغگویی فرعون ۵۲۰

- ۱۱۸- دروغگویی قاذف ۵۲۲
- ۱۱۹- دروغگویی قوم نمود ۵۲۲
- ۱۲۰- دروغگویی کافران ۵۲۲
- ۱۲۱- دروغگویی کافران صدراسلام ۵۲۶
- ۱۲۲- دروغگویی کافران مکه ۵۲۶
- ۱۲۳- دروغگویی گناهکاران ۵۲۸
- ۱۲۴- دروغگویی متخلفان از جهاد ۵۲۸
- ۱۲۵- دروغگویی متخلفان از غزوه تبوک ۵۲۸
- ۱۲۶- دروغگویی متخلفان غزوه تبوک ۵۳۰
- ۱۲۷- دروغگویی مخالفان صالح(ع) ۵۳۰
- ۱۲۸- دروغگویی مدعیان دوستی با خدا ۵۳۰
- ۱۲۹- دروغگویی مسیحیان ۵۳۰
- ۱۳۰- دروغگویی مشرکان ۵۳۲
- ۱۳۱- دروغگویی مشرکان جاهلیت ۵۳۴
- ۱۳۲- دروغگویی مشرکان مکه ۵۳۶
- ۱۳۳- دروغگویی مفتریان بر قرآن ۵۳۶
- ۱۳۴- دروغگویی مفتریان بر محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۳۶
- ۱۳۵- دروغگویی مکذبان دین ۵۳۶
- ۱۳۶- دروغگویی مکذبان قرآن ۵۳۸
- ۱۳۷- دروغگویی مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۳۸
- ۱۳۸- دروغگویی مکذبان معاد ۵۳۸
- ۱۳۹- دروغگویی منافقان ۵۳۸
- ۱۴۰- دروغگویی منافقان صدر اسلام ۵۴۴
- ۱۴۱- دروغگویی ناهیان از نماز ۵۴۴
- ۱۴۲- دروغگویی ناهیان از نماز محمد(صلی الله علیه و آله) ۵۴۶
- ۱۴۳- دروغگویی یهود ۵۴۶

۵۴۹	۱۴۴- دلایل دروغگویی برادران یوسف
۵۵۰	۱۴۵- دلایل دروغگویی زلیخا
۵۵۰	۱۴۶- دلایل دروغگویی قوم عاد
۵۵۱	۱۴۷- دلایل دروغگویی کافران
۵۵۲	۱۴۸- دلایل دروغگویی یوسف(ع)
۵۵۲	۱۴۹- روش اثبات دروغگویی مکذبان قرآن
۵۵۳	۱۵۰- عوامل دروغگویی منافقان صدر اسلام
۵۵۴	۱۵۱- فلسفه دروغگویی منافقان
۵۵۴	۱۵۲- کیفر دروغگویی کافران
۵۵۴	۱۵۳- گواهان دروغگویی منافقان
۵۵۶	۱۵۴- منشأ دروغگویی برادران یوسف
۵۵۶	۱۵۵- نشانه های دروغگویی
۵۵۶	۱۵۶- نشانه های دروغگویی یهود
۵۵۷	۸- دریا
۵۵۷	۱- ابتلا به سخته‌های دریا
۵۵۷	۲- استفاده از دریا
۵۵۸	۳- استفاده از دریا ها
۵۵۸	۴- استفاده از منافع دریا
۵۵۸	۵- اقسام دریا
۵۶۰	۶- القای گوساله سامری در دریا
۵۶۰	۷- امواج دریا
۵۶۲	۸- بنی اسرائیل در دریا
۵۶۲	۹- بنی اسرائیل در ساحل دریا
۵۶۲	۱۰- بنی اسرائیل و شکافتن دریا
۵۶۲	۱۱- تحمل سخته‌های دریا
۵۶۴	۱۲- تدبیر در دریا

- ۱۳- تسخیر دریا ۵۶۴
- ۱۴- تسخیر دریا ها ۵۶۴
- ۱۵- تشبیه امواج دریا ۵۶۶
- ۱۶- تعدد دریا ها ۵۶۶
- ۱۷- تفاوت دریا ها ۵۶۸
- ۱۸- تمایز دریا های شور ۵۶۸
- ۱۹- تمایز دریا های شیرین ۵۶۸
- ۲۰- جوشش آب دریا ها ۵۶۸
- ۲۱- حرکت کشتی در دریا ۵۷۰
- ۲۲- خطر دریا ۵۷۰
- ۲۳- خطرهای دریایی ۵۷۰
- ۲۴- خلقت دریا ها ۵۷۰
- ۲۵- دریا های شور ۵۷۲
- ۲۶- دریا های شیرین ۵۷۴
- ۲۷- دریای سرخ ۵۷۶
- ۲۸- دریای موج ۵۷۶
- ۲۹- دعا هنگام طوفان دریا ۵۷۶
- ۳۰- دیدنیهای دریا ۵۷۶
- ۳۱- ذخایر دریایی ۵۷۸
- ۳۲- ذوالقرنین در ساحل دریا ۵۷۸
- ۳۳- راهیابی در دریا ۵۷۸
- ۳۴- زمان عبور بنی اسرائیل از دریا ۵۸۰
- ۳۵- سپاه فرعون در دریا ۵۸۰
- ۳۶- سوگند به دریا ۵۸۱
- ۳۷- شکافتن آب دریا ۵۸۲
- ۳۸- شکافتن دریا ها ۵۸۴

- ۳۹- شوری آب دریا ها ۵۸۴
- ۴۰- طغیان دریا ها ۵۸۴
- ۴۱- عبور بنی اسرائیل از دریا ۵۸۵
- ۴۲- عبور موسی(ع) از دریا ۵۹۰
- ۴۳- عوامل امواج دریا ۵۹۰
- ۴۴- عوامل طوفان دریا ۵۹۲
- ۴۵- فرعون در دریا ۵۹۲
- ۴۶- فرعونیان در دریا ۵۹۲
- ۴۷- فلسفه خلقت دریا ها ۵۹۵
- ۴۸- فواید دریا ۵۹۶
- ۴۹- فواید دریا ها ۵۹۸
- ۵۰- کشتی نوح(ع) در دریا ۵۹۸
- ۵۱- کشتیرانی در دریا ۶۰۰
- ۵۲- ممانعت از اختلاط دریا ها ۶۰۰
- ۵۳- منافع دریا ۶۰۲
- ۵۴- منشأ استفاده از دریا ۶۰۲
- ۵۵- منشأ پیدایش دریا ها ۶۰۲
- ۵۶- منشأ راهیابی در دریا ۶۰۳
- ۵۷- موانع ثمردهی دریا ۶۰۴
- ۵۸- موانع طغیان دریا ۶۰۴
- ۵۹- نعمت دریا ۶۰۴
- ۶۰- نعمتهای دریایی ۶۰۶
- ۶۱- نقش دریا ها ۶۰۶
- ۶۲- عوامل خشنودی دریانوردان ۶۰۶
- ۶۳- آثار دریانوردی ۶۰۸
- ۶۴- اهمیت دریانوردی ۶۰۸

- ۶۵- تاریخ دریانوردی ۶۰۸
- ۶۶- تشویق به دریانوردی ۶۰۸
- ۶۷- دریانوردی در دوران یونس(ع) ۶۱۰
- ۶۸- منشأ دریانوردی ۶۱۰
- ۶۹- نعمت دریانوردی ۶۱۰
- ۷۰- حایل رود ها و دریاها ۶۱۰
- ۷۱- دریاها در قیامت ۶۱۲
- ۷۲- نقش حایل رود ها و دریاها ۶۱۲
- ۷۳- بنی اسرائیل در دریای سرخ ۶۱۴
- ۷۴- عبور بنی اسرائیل از دریای سرخ ۶۱۴
- ۷۵- ماهیهای دریای سرخ ۶۱۴
- ۹- دزد ۶۱۵
- ۱- آموزش دزد ۶۱۵
- ۲- اصلاح دزد ۶۱۵
- ۳- برادران یوسف و کیفر دزد ۶۱۶
- ۴- بردگی دزد ۶۱۷
- ۵- بردگی دزد در مصرباستان ۶۱۸
- ۶- توبه دزد ۶۱۸
- ۷- درخواست تعیین مجازات دزد ۶۲۰
- ۸- زن دزد ۶۲۰
- ۹- عفو دزد ۶۲۰
- ۱۰- قطع دست دزد ۶۲۰
- ۱۱- کیفر دزد ۶۲۲
- ۱۲- کیفر دزد آبخوری پادشاه مصر ۶۲۲
- ۱۳- کیفر دزد در دین یعقوب(ع) ۶۲۴
- ۱۴- مجازات دزد ۶۲۴

- ۱۵- مجازات دزد در دین یعقوب(ع)----- ۶۲۶
- ۱۶- ممنوعیت بردگی دزد----- ۶۲۶
- ۱۷- آثار اتهام دزدی به بنیامین----- ۶۲۶
- ۱۸- آثار دزدی----- ۶۲۷
- ۱۹- اتهام دزدی به برادران یوسف----- ۶۲۸
- ۲۰- اتهام دزدی به بنیامین----- ۶۳۰
- ۲۱- اتهام دزدی به یوسف(ع)----- ۶۳۲
- ۲۲- اجتناب از دزدی----- ۶۳۲
- ۲۳- احکام دزدی----- ۶۳۴
- ۲۴- اسقاط حد دزدی----- ۶۳۴
- ۲۵- برادران یوسف و دزدی----- ۶۳۴
- ۲۶- برادران یوسف و دزدی بنیامین----- ۶۳۶
- ۲۷- حد دزدی----- ۶۳۶
- ۲۸- حرمت دزدی----- ۶۳۸
- ۲۹- درخواست تفحص از دزدی بنیامین----- ۶۳۸
- ۳۰- دزدی برادران یوسف----- ۶۴۰
- ۳۱- دزدی در جاهلیت----- ۶۴۰
- ۳۲- دزدی در مسلمانان----- ۶۴۰
- ۳۳- زیان دزدی----- ۶۴۲
- ۳۴- شیوع دزدی بنیامین----- ۶۴۲
- ۳۵- ظلم دزدی----- ۶۴۲
- ۳۶- فساد دزدی----- ۶۴۴
- ۳۷- کاروان تجاری و دزدی بنیامین----- ۶۴۴
- ۳۸- کیفر دزدی----- ۶۴۴
- ۳۹- کیفر دزدی در بنی اسرائیل----- ۶۴۶
- ۴۰- گناه دزدی----- ۶۴۶

- ۴۱- گواهان دزدی بنیامین ۶۴۸
- ۴۲- گواهی بر دزدی بنیامین ۶۴۸
- ۴۳- لاوی و اتهام دزدی به بنیامین ۶۴۸
- ۴۴- لاوی و دزدی بنیامین ۶۵۰
- ۴۵- یعقوب(ع) و اتهام دزدی به بنیامین ۶۵۰
- ۴۶- یوسف(ع) و دزدی ۶۵۰
- ۱۰- دست ۶۵۲
- ۱- آثار گواهی اخروی دست ۶۵۲
- ۲- تشبیه به دست به گردن بسته ۶۵۲
- ۳- تهدید به قطع دست ۶۵۳
- ۴- دست بردن زنان اشراف مصر ۶۵۳
- ۵- دست راست ابراهیم(ع) ۶۵۳
- ۶- دست راست موسی(ع) ۶۵۳
- ۷- شستن دست در وضو ۶۵۵
- ۸- قطع دست ۶۵۵
- ۹- قطع دست جادوگران فرعون ۶۵۷
- ۱۰- قطع دست در حکومت فرعون ۶۵۸
- ۱۱- قطع دست دزد ۶۵۹
- ۱۲- کتابت با دست راست ۶۵۹
- ۱۳- گواهی اخروی دست ۶۶۰
- ۱۴- گواهی اخروی دست قاذف ۶۶۱
- ۱۵- نامه عمل در دست چپ ۶۶۱
- ۱۶- نامه عمل در دست راست ۶۶۳
- ۱۷- نقش دست راست ۶۶۹
- ۱۸- دستبند طلایی موسی(ع) ۶۶۹
- ۱۹- نقش دستبند طلایی ۶۶۹

- ۱۱- دشمن ۶۷۰
- ۱- آثار هجوم دشمن به مدینه ۶۷۰
- ۲- ابزار دشمن شناسی ۶۷۰
- ۳- اهمیت دشمن شناسی ۶۷۰
- ۴- ترس از دشمن ۶۷۳
- ۵- دشمن آل فرعون ۶۷۳
- ۶- دشمن ستیزی مؤمنان ۶۷۳
- ۷- دشمن شناسی ۶۷۵
- ۸- دشمن شناسی رهبری ۶۷۵
- ۹- دشمن شناسی علمای یهود ۶۷۵
- ۱۰- دشمن ظالمان ۶۷۵
- ۱۱- دشمن فرعونیان ۶۷۷
- ۱۲- دشمن متجاوزان ۶۷۷
- ۱۳- عوامل دشمن شناسی ۶۷۷
- ۱۴- مبارزه با دشمن ۶۷۷
- ۱۵- ملاکهای دشمن شناسی ۶۷۹
- ۱۶- هجوم دشمن به مدینه ۶۷۹
- ۱۷- هجوم دشمن به مسلمانان مدینه ۶۸۲
- ۱۸- هجوم دشمن در غزوه احزاب ۶۸۳
- ۱۹- دشمن شناسی ۶۸۵
- ۲۰- ابزار دشمن شناسی ۶۸۵
- ۲۱- اهمیت دشمن شناسی ۶۸۵
- ۲۲- دشمن شناسی ۶۸۹
- ۲۳- دشمن شناسی رهبری ۶۸۹
- ۲۴- دشمن شناسی علمای یهود ۶۸۹
- ۲۵- عوامل دشمن شناسی ۶۸۹

- ۶۹۱ ----- ۲۶- ملاکهای دشمن شناسی
- ۶۹۱ ----- ۲۷- دشمنان
- ۷۰۹ ----- ۲۸- آثار امداد به دشمنان
- ۷۰۹ ----- ۲۹- آثار امداد به دشمنان خدا
- ۷۱۰ ----- ۳۰- آثار امداد به دشمنان دین
- ۷۱۱ ----- ۳۱- آثار تسلیم دشمنان
- ۷۱۱ ----- ۳۲- آثار توطئه دشمنان
- ۷۱۱ ----- ۳۳- آثار توطئه دشمنان دین
- ۷۱۳ ----- ۳۴- آثار تهدیدهای دشمنان
- ۷۱۳ ----- ۳۵- آثار رابطه با دشمنان دین
- ۷۱۳ ----- ۳۶- آثار سلطه دشمنان
- ۷۱۳ ----- ۳۷- آثار شکست دشمنان
- ۷۱۵ ----- ۳۸- آثار قتل دشمنان
- ۷۱۵ ----- ۳۹- آثار قدرت دشمنان
- ۷۱۵ ----- ۴۰- آثار گمراهی دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۷۱۶ ----- ۴۱- آثار مبارزه با دشمنان
- ۷۱۷ ----- ۴۲- آثار مکر دشمنان دین
- ۷۱۷ ----- ۴۳- آثار هجوم غافلگیرانه به دشمنان
- ۷۱۷ ----- ۴۴- آثار همکاری با دشمنان
- ۷۱۸ ----- ۴۵- آرزوی زیان برای دشمنان دین
- ۷۱۹ ----- ۴۶- آرزوی مرگ برای دشمنان دین
- ۷۱۹ ----- ۴۷- آزادی دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۷۱۹ ----- ۴۸- آزر از دشمنان خدا
- ۷۱۹ ----- ۴۹- آگاهی از توطئه دشمنان
- ۷۲۱ ----- ۵۰- آگاهی به روحیه دشمنان دین
- ۷۲۱ ----- ۵۱- آمادگی در مقابل دشمنان

- ۷۲۱ ----- ۵۲- آینده دشمنان انبیا
- ۷۲۱ ----- ۵۳- آینده دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۷۲۳ ----- ۵۴- ابزار عذاب دشمنان
- ۷۲۳ ----- ۵۵- اجتناب از تحریک دشمنان
- ۷۲۳ ----- ۵۶- اجتناب از دوستی با دشمنان خدا
- ۷۲۳ ----- ۵۷- اجتناب از دوستی با دشمنان مسلمانان
- ۷۲۴ ----- ۵۸- اجتناب از شادسازی دشمنان
- ۷۲۴ ----- ۵۹- احکام دوستی با دشمنان دین
- ۷۲۴ ----- ۶۰- اختلاف افکنی دشمنان انبیا
- ۷۲۴ ----- ۶۱- اخراج دشمنان از سرزمین های اسلامی
- ۷۲۶ ----- ۶۲- ادیتهای دشمنان
- ۷۲۶ ----- ۶۳- ادیتهای دشمنان اسلام
- ۷۲۶ ----- ۶۴- ادیتهای دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۷۲۸ ----- ۶۵- ارتباط دشمنان انبیا
- ۷۲۸ ----- ۶۶- ارباب دشمنان
- ۷۳۰ ----- ۶۷- ارباب دشمنان دین
- ۷۳۰ ----- ۶۸- استعاده از دشمنان دین
- ۷۳۰ ----- ۶۹- استقامت بر ادیتهای دشمنان
- ۷۳۰ ----- ۷۰- استقامت بر استهزاهای دشمنان
- ۷۳۲ ----- ۷۱- استقامت در برابر دشمنان
- ۷۳۲ ----- ۷۲- استکبار دشمنان انبیا
- ۷۳۲ ----- ۷۳- استهزاهای دشمنان
- ۷۳۴ ----- ۷۴- استهزاهای دشمنان اسلام
- ۷۳۴ ----- ۷۵- استهزاهای دشمنان دین
- ۷۳۴ ----- ۷۶- استهزاهای دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۷۳۵ ----- ۷۷- اسراف دشمنان انبیا

۷۳۶	۷۸- اصول مبارزه با دشمنان
۷۳۶	۷۹- اطاعت از دشمنان
۷۳۶	۸۰- اعراض از دشمنان
۷۳۸	۸۱- اغواپذیری دشمنان خدا
۷۳۸	۸۲- افتراهای دشمنان
۷۳۸	۸۳- افتراهای دشمنان انبیا
۷۳۸	۸۴- اقسام دشمنان
۷۴۰	۸۵- القای ترس در دشمنان
۷۴۰	۸۶- امداد به دشمنان اسلام
۷۴۰	۸۷- اموال دشمنان
۷۴۰	۸۸- امینت دشمنان
۷۴۲	۸۹- انتقام از دشمنان
۷۴۲	۹۰- انتقام از دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله)
۷۴۲	۹۱- انذار دشمنان خدا
۷۴۲	۹۲- انذار دشمنان دین
۷۴۴	۹۳- انذار دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله)
۷۴۶	۹۴- اهداف دشمنان انبیا
۷۴۶	۹۵- اهمیت اسارت دشمنان
۷۴۶	۹۶- اهمیت اعراض از دشمنان
۷۴۸	۹۷- اهمیت توطئه دشمنان
۷۴۸	۹۸- اهمیت جنگ با دشمنان
۷۴۹	۹۹- اهمیت دشمن شناسی
۷۵۲	۱۰۰- اهمیت سرکوبی دشمنان
۷۵۲	۱۰۱- اهمیت شکست دشمنان
۷۵۲	۱۰۲- اهمیت عفو دشمنان
۷۵۴	۱۰۳- اهمیت قتل دشمنان

- ۱۰۴- اهمیت مبارزه با دشمنان ۷۵۴
- ۱۰۵- اهمیت نجات از دشمنان ۷۵۴
- ۱۰۶- بخل دشمنان دین ۷۵۴
- ۱۰۷- بدخواهیدشمنان ۷۵۶
- ۱۰۸- بدنامی دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۵۶
- ۱۰۹- برخورد با دشمنان ۷۵۶
- ۱۱۰- بشارت شکست دشمنان اسلام ۷۵۸
- ۱۱۱- بهانه جویی دشمنان قرآن ۷۵۹
- ۱۱۲- بی اعتباری دوستی دشمنان ۷۶۰
- ۱۱۳- بی اعتنایی به تهمتهای دشمنان ۷۶۰
- ۱۱۴- بی اعتنایی به دشمنان ۷۶۰
- ۱۱۵- بی اعتنایی محمد(صلی الله علیه و آله) به دشمنان ۷۶۲
- ۱۱۶- بی تأثیری پشیمانی دشمنان خدا ۷۶۲
- ۱۱۷- بی تأثیری توطئه دشمنان ۷۶۲
- ۱۱۸- بی تأثیری عذرخواهی دشمنان خدا ۷۶۳
- ۱۱۹- بی تأثیری مکر دشمنان دین ۷۶۴
- ۱۲۰- بی منطقی دشمنان دین ۷۶۴
- ۱۲۱- بی منطقی دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۶۶
- ۱۲۲- بی یآوری پیروان دشمنان دین ۷۶۶
- ۱۲۳- پاسخ به تبلیغات دشمنان ۷۶۶
- ۱۲۴- پیروزی بر دشمنان ۷۶۶
- ۱۲۵- پیروزی بر دشمنان دین ۷۷۰
- ۱۲۶- تأثیرپذیری از دشمنان ۷۷۰
- ۱۲۷- تبری از دشمنان ۷۷۲
- ۱۲۸- تبری از دشمنان خدا ۷۷۲
- ۱۲۹- تبری از دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۷۴

- ۱۳۰- تبری از دشمنان مؤمنان ----- ۷۷۵
- ۱۳۱- تبعید دشمنان اسلام ----- ۷۷۶
- ۱۳۲- تبلیغ دشمنان ----- ۷۷۶
- ۱۳۳- تبلیغ دشمنان اسلام ----- ۷۷۶
- ۱۳۴- تبلیغ دشمنان انبیا ----- ۷۷۸
- ۱۳۵- تبلیغ دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۷۷۸
- ۱۳۶- تبلیغات سوء دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۷۷۸
- ۱۳۷- تبیین ضعف دشمنان ----- ۷۷۸
- ۱۳۸- تجاوز به دشمنان ----- ۷۸۰
- ۱۳۹- تجمع اخروی دشمنان خدا ----- ۷۸۰
- ۱۴۰- تحریک دشمنان اسلام ----- ۷۸۰
- ۱۴۱- تحقیر اخروی دشمنان دین ----- ۷۸۰
- ۱۴۲- تحقیر دشمنان ----- ۷۸۲
- ۱۴۳- تذکر ذلت دشمنان خدا ----- ۷۸۲
- ۱۴۴- ترس از دشمنان ----- ۷۸۲
- ۱۴۵- ترس دشمنان ----- ۷۸۸
- ۱۴۶- ترس دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۷۸۸
- ۱۴۷- ترک بدگویی با دشمنان ----- ۷۸۹
- ۱۴۸- ترک مقابله به مثل با دشمنان ----- ۷۹۰
- ۱۴۹- تشابه برخورد دشمنان کتب آسمانی ----- ۷۹۰
- ۱۵۰- تشابه برخوردهای دشمنان دین ----- ۷۹۰
- ۱۵۱- تضعیف دشمنان ----- ۷۹۲
- ۱۵۲- تضعیف روحیه دشمنان ----- ۷۹۲
- ۱۵۳- تعقل در روش مبارزه دشمنان قرآن ----- ۷۹۲
- ۱۵۴- تعقل در روش مبارزه دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۷۹۲
- ۱۵۵- تعقیب دشمنان ----- ۷۹۴

- ۱۵۶- تلاش دشمنان - ۷۹۴
- ۱۵۷- تملک اموال دشمنان - ۷۹۴
- ۱۵۸- توطئه دشمنان - ۷۹۵
- ۱۵۹- توطئه دشمنان اسلام - ۸۰۲
- ۱۶۰- توطئه دشمنان دین - ۸۰۲
- ۱۶۱- توطئه دشمنان قرآن - ۸۰۴
- ۱۶۲- توطئه دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) - ۸۰۴
- ۱۶۳- توطئه های دشمنان اسلام - ۸۰۸
- ۱۶۴- تهاجم دشمنان - ۸۰۸
- ۱۶۵- تهدید دشمنان - ۸۰۸
- ۱۶۶- تهدید دشمنان دین - ۸۰۹
- ۱۶۷- تهدید دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) - ۸۱۰
- ۱۶۸- تهدیدهای دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) - ۸۱۰
- ۱۶۹- تهمتهای دشمنان انبیا - ۸۱۲
- ۱۷۰- تهمتهای دشمنان عیسی(ع) - ۸۱۲
- ۱۷۱- ثروتمندی دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) - ۸۱۲
- ۱۷۲- جامعه اسلامی و دشمنان - ۸۱۲
- ۱۷۳- جنگ با دشمنان - ۸۱۴
- ۱۷۴- جنگ با دشمنان خدا - ۸۱۶
- ۱۷۵- جنگ با دشمنان دین - ۸۱۶
- ۱۷۶- جنگ با دشمنان رهبری - ۸۱۸
- ۱۷۷- جنگ با دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) - ۸۱۹
- ۱۷۸- جنگ روانی دشمنان - ۸۲۰
- ۱۷۹- جهاد با دشمنان - ۸۲۰
- ۱۸۰- جهاد با دشمنان دین - ۸۳۰
- ۱۸۱- چشم پوشی از توطئه دشمنان - ۸۳۰

- ۱۸۲- حتمیت ذلت دشمنان اسلام ۸۳۰
- ۱۸۳- حتمیت ذلت دشمنان خدا ۸۳۲
- ۱۸۴- حتمیت ذلت دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۳۲
- ۱۸۵- حتمیت شکست دشمنان ۸۳۲
- ۱۸۶- حتمیت شکست دشمنان اسلام ۸۳۲
- ۱۸۷- حتمیت شکست دشمنان خدا ۸۳۴
- ۱۸۸- حتمیت شکست دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۳۴
- ۱۸۹- حتمیت عذاب دشمنان ادیان آسمانی ۸۳۴
- ۱۹۰- حتمیت عذاب دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۳۴
- ۱۹۱- حجاب قلب دشمنان قرآن ۸۳۶
- ۱۹۲- حجهای دشمنان اسلام ۸۳۶
- ۱۹۳- حشر اخروی دشمنان خدا ۸۳۶
- ۱۹۴- حشر دشمنان خدا ۸۳۶
- ۱۹۵- حق ستیزی دشمنان ۸۳۸
- ۱۹۶- حق ستیزی دشمنان اسلام ۸۳۸
- ۱۹۷- حق ستیزی دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۸۳۸
- ۱۹۸- حقوق دشمنان ۸۳۹
- ۱۹۹- حقوق دشمنان در جنگ ۸۴۰
- ۲۰۰- خطر دشمنان ۸۴۱
- ۲۰۱- خلع سلاح دشمنان ۸۴۲
- ۲۰۲- خواسته های دشمنان انبیا ۸۴۲
- ۲۰۳- خوش اخلاقی با دشمنان ۸۴۲
- ۲۰۴- خیانت دشمنان مؤمنان ۸۴۴
- ۲۰۵- دروغگویی دشمنان ۸۴۴
- ۲۰۶- دروغگویی دشمنان انبیا ۸۴۴
- ۲۰۷- دشمن شناسی ۸۴۴

- ۲۰۸- دشمنان آدم(ع) ۸۴۶
- ۲۰۹- دشمنان آیات خدا ۸۴۶
- ۲۱۰- دشمنان اخروی مشرکان ۸۴۶
- ۲۱۱- دشمنان اخروی معبودان باطل ۸۴۸
- ۲۱۲- دشمنان اسلام ۸۴۸
- ۲۱۳- دشمنان انبیا ۸۵۶
- ۲۱۴- دشمنان انسان ۸۶۴
- ۲۱۵- دشمنان اهل بیت(ع) ۸۷۰
- ۲۱۶- دشمنان اهل کتاب ۸۷۲
- ۲۱۷- دشمنان بنی اسرائیل ۸۷۲
- ۲۱۸- دشمنان بنیامین ۸۷۴
- ۲۱۹- دشمنان بی طرف ۸۷۴
- ۲۲۰- دشمنان توحید در صدراسلام ۸۷۴
- ۲۲۱- دشمنان جامعه اسلامی ۸۷۶
- ۲۲۲- دشمنان جامعه دینی ۸۷۶
- ۲۲۳- دشمنان جبرئیل ۸۷۶
- ۲۲۴- دشمنان حوا ۸۷۸
- ۲۲۵- دشمنان خدا ۸۷۸
- ۲۲۶- دشمنان خدا در جهنم ۸۸۶
- ۲۲۷- دشمنان خدا در قیامت ۸۸۷
- ۲۲۸- دشمنان در صدر اسلام ۸۸۸
- ۲۲۹- دشمنان دین ۸۸۸
- ۲۳۰- دشمنان دین در تاریخ ۹۰۰
- ۲۳۱- دشمنان دین و معارف قرآن ۹۰۰
- ۲۳۲- دشمنان دین و مؤمنان ۹۰۲
- ۲۳۳- دشمنان رسولان خدا ۹۰۲

- ۲۳۴- دشمنان رهبری ۹۰۲
- ۲۳۵- دشمنان سعادت انسان ۹۰۳
- ۲۳۶- دشمنان سلیمان(ع) ۹۰۴
- ۲۳۷- دشمنان شعیب(ع) ۹۰۴
- ۲۳۸- دشمنان شیطان ۹۰۴
- ۲۳۹- دشمنان صالح(ع) ۹۰۶
- ۲۴۰- دشمنان صلح ۹۰۶
- ۲۴۱- دشمنان علمای دین ۹۰۶
- ۲۴۲- دشمنان قاریان قرآن ۹۰۶
- ۲۴۳- دشمنان قرآن ۹۰۸
- ۲۴۴- دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۱۱
- ۲۴۵- دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) در جهنم ۹۳۴
- ۲۴۶- دشمنان مسلمانان ۹۳۵
- ۲۴۷- دشمنان مسلمانان صدر اسلام ۹۴۵
- ۲۴۸- دشمنان مشرکان ۹۴۶
- ۲۴۹- دشمنان ملانکه ۹۴۶
- ۲۵۰- دشمنان موحدان ۹۴۸
- ۲۵۱- دشمنان موسی(ع) ۹۴۸
- ۲۵۲- دشمنان مؤمنان ۹۵۲
- ۲۵۳- دشمنان مؤمنان بنی اسرائیل ۹۵۶
- ۲۵۴- دشمنان مؤمنان به موسی(ع) ۹۵۶
- ۲۵۵- دشمنان مؤمنان صدر اسلام ۹۵۶
- ۲۵۶- دشمنان میکائیل ۹۵۶
- ۲۵۷- دشمنان ناشناخته ۹۵۸
- ۲۵۸- دشمنان ناقض معاهده ۹۵۸
- ۲۵۹- دشمنان نوح(ع) ۹۶۰

- ۹۶۰- دشمنان و اسلام -۲۶۰
- ۹۶۰- دشمنان و اصلاح -۲۶۱
- ۹۶۰- دشمنان و تغییر قبله -۲۶۲
- ۹۶۲- دشمنان و مؤمنان -۲۶۳
- ۹۶۲- دشمنان هود(ع) -۲۶۴
- ۹۶۲- دشمنان یوسف(ع) -۲۶۵
- ۹۶۲- دشمنی با دشمنان خدا -۲۶۶
- ۹۶۴- دشمنی با دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) -۲۶۷
- ۹۶۴- دشمنی دشمنان انبیا -۲۶۸
- ۹۶۴- دشنام به دشمنان خدا -۲۶۹
- ۹۶۶- دعوت از دشمنان اسلام -۲۷۰
- ۹۶۶- دفع توطئه دشمنان -۲۷۱
- ۹۶۶- دفع توطئه دشمنان انبیا -۲۷۲
- ۹۶۶- دفع توطئه دشمنان دین -۲۷۳
- ۹۶۸- دفع شر دشمنان -۲۷۴
- ۹۶۸- دفع مکر دشمنان انبیا -۲۷۵
- ۹۶۸- دفع مکر دشمنان دین -۲۷۶
- ۹۷۰- دوستی با دشمنان -۲۷۷
- ۹۷۰- دوستی با دشمنان اسلام -۲۷۸
- ۹۷۰- دوستی با دشمنان خدا -۲۷۹
- ۹۷۲- دوستی با دشمنان دین -۲۸۰
- ۹۷۲- دوستی با دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) -۲۸۱
- ۹۷۲- ذلت اخروی دشمنان خدا -۲۸۲
- ۹۷۴- ذلت اخروی دشمنان دین -۲۸۳
- ۹۷۴- ذلت اخروی دشمنان قرآن -۲۸۴
- ۹۷۴- ذلت اخروی دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) -۲۸۵

- ۲۸۶- ذلت دشمنان ۹۷۶
- ۲۸۷- ذلت دشمنان انبیا ۹۷۶
- ۲۸۸- ذلت دشمنان خدا ۹۷۶
- ۲۸۹- ذلت دشمنان خدا در قیامت ۹۷۸
- ۲۹۰- ذلت دشمنان دین ۹۷۸
- ۲۹۱- ذلت دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۷۸
- ۲۹۲- ذلت دنیوی دشمنان اسلام ۹۷۸
- ۲۹۳- رابطه با دشمنان ۹۸۰
- ۲۹۴- ردایل دشمنان دین ۹۸۰
- ۲۹۵- رفاه دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۸۲
- ۲۹۶- روش برخورد با دشمنان ۹۸۲
- ۲۹۷- روش برخورد با دشمنان دین ۹۸۶
- ۲۹۸- روش برخورد دشمنان ۹۸۸
- ۲۹۹- روش برخورد دشمنان اسلام ۹۸۸
- ۳۰۰- روش برخورد دشمنان انبیا ۹۸۸
- ۳۰۱- روش برخورد دشمنان دین ۹۸۹
- ۳۰۲- روش برخورد دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۹۰
- ۳۰۳- روش برخورد دشمنان مؤمنان ۹۹۲
- ۳۰۴- روش تبلیغ دشمنان ۹۹۲
- ۳۰۵- روش مبارزه با دشمنان ۹۹۲
- ۳۰۶- روش مبارزه دشمنان دین ۹۹۲
- ۳۰۷- روش مبارزه دشمنان عیسی(ع) ۹۹۳
- ۳۰۸- زخم زبان دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۹۴
- ۳۰۹- زمینه ادیتهای دشمنان ۹۹۴
- ۳۱۰- زمینه تهاجم دشمنان ۹۹۵
- ۳۱۱- زمینه دوستی با دشمنان خدا ۹۹۶

- ۳۱۲- زمینه ذلت دشمنان ۹۹۶
- ۳۱۳- زمینه زخم زبان دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۹۹۶
- ۳۱۴- زمینه سخن بیجای دشمنان ۹۹۷
- ۳۱۵- زمینه سرکوبی دشمنان ۹۹۸
- ۳۱۶- زمینه شکست دشمنان ۹۹۸
- ۳۱۷- زمینه عفو دشمنان ۹۹۸
- ۳۱۸- زمینه غفلت دشمنان دین ۹۹۹
- ۳۱۹- زمینه گرایش به دشمنان اسلام ۱۰۰۰
- ۳۲۰- زمینه مدارا با دشمنان ۱۰۰۰
- ۳۲۱- زمینه مرگ دشمنان ۱۰۰۰
- ۳۲۲- زمینه نجات از توطئه دشمنان ۱۰۰۲
- ۳۲۳- زیان به دشمنان ۱۰۰۲
- ۳۲۴- زیان دشمنان ۱۰۰۲
- ۳۲۵- زیان دشمنان ادیان آسمانی ۱۰۰۲
- ۳۲۶- زیان دشمنان اسلام ۱۰۰۴
- ۳۲۷- سختگیری بر دشمنان ۱۰۰۴
- ۳۲۸- سختی اذیت‌های دشمنان دین ۱۰۰۴
- ۳۲۹- سخن بیجای دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۰۴
- ۳۳۰- سرزنش اطاعت از دشمنان ۱۰۰۵
- ۳۳۱- سرزنش دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۰۶
- ۳۳۲- سرزنش‌های دشمنان ۱۰۰۶
- ۳۳۳- سرکوبی دشمنان ۱۰۰۸
- ۳۳۴- سرکوبی دشمنان دین ۱۰۰۸
- ۳۳۵- سلب امنیت از دشمنان ۱۰۱۰
- ۳۳۶- سلطه بر اموال دشمنان ۱۰۱۰
- ۳۳۷- سلطه دشمنان ۱۰۱۰

- ۳۳۸- سنت شکست دشمنان ۱۰۱۰
- ۳۳۹- سنگینی گوش دشمنان قرآن ۱۰۱۲
- ۳۴۰- سوء استفاده دشمنان ۱۰۱۲
- ۳۴۱- شادسازی دشمنان ۱۰۱۲
- ۳۴۲- شایعه دشمنان ۱۰۱۴
- ۳۴۳- شرایط ذلت دشمنان ۱۰۱۴
- ۳۴۴- شرایط رفع محاصره از دشمنان ۱۰۱۵
- ۳۴۵- شرایط قتل دشمنان ۱۰۱۶
- ۳۴۶- شرایط نابودی دشمنان ۱۰۱۶
- ۳۴۷- شکست توطئه دشمنان ۱۰۱۶
- ۳۴۸- شکست توطئه دشمنان قرآن ۱۰۱۸
- ۳۴۹- شکست توطئه دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۱۸
- ۳۵۰- شکست دشمنان ۱۰۱۸
- ۳۵۱- شکست دشمنان خدا ۱۰۲۰
- ۳۵۲- شکست دشمنان دین ۱۰۲۰
- ۳۵۳- شکست دشمنان قرآن ۱۰۲۲
- ۳۵۴- شکست دنیوی دشمنان اسلام ۱۰۲۲
- ۳۵۵- شکنجه های دشمنان اسلام ۱۰۲۳
- ۳۵۶- شگردهای دشمنان ۱۰۲۴
- ۳۵۷- شیوه برخورد با دشمنان ۱۰۲۴
- ۳۵۸- شیوه برخورد دشمنان ۱۰۲۴
- ۳۵۹- صبر بر اذیت‌های دشمنان ۱۰۲۶
- ۳۶۰- صبر بر شکنجه های دشمنان ۱۰۲۸
- ۳۶۱- صفات دشمنان انبیا ۱۰۲۹
- ۳۶۲- ضعف دشمنان ۱۰۳۰
- ۳۶۳- ضعف دشمنان در غزوه بدر ۱۰۳۰

- ۳۶۴- طغیانگری دشمنان اسلام ۱۰۳۲
- ۳۶۵- طغیانگری دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۳۲
- ۳۶۶- ظلم به دشمنان ۱۰۳۲
- ۳۶۷- ظلم دشمنان انبیا ۱۰۳۲
- ۳۶۸- ظلم دشمنان دین ۱۰۳۲
- ۳۶۹- ظلم دشمنان کتب آسمانی ۱۰۳۴
- ۳۷۰- عبرت از فرجام دشمنان انبیا ۱۰۳۴
- ۳۷۱- عبرت از فرجام دشمنان خدا ۱۰۳۴
- ۳۷۲- عبرت از فرجام دشمنان دین ۱۰۳۵
- ۳۷۳- عبرت دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۳۶
- ۳۷۴- عجز دشمنان خدا ۱۰۳۶
- ۳۷۵- عجز دشمنان دین ۱۰۳۶
- ۳۷۶- عذاب اخروی دشمنان اسلام ۱۰۳۸
- ۳۷۷- عذاب دشمنان ۱۰۳۸
- ۳۷۸- عذاب دشمنان انبیا ۱۰۳۸
- ۳۷۹- عذاب دشمنان دین ۱۰۴۰
- ۳۸۰- عذاب دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۴۰
- ۳۸۱- عذاب دنیوی دشمنان انبیا ۱۰۴۲
- ۳۸۲- عذاب دنیوی دشمنان دین ۱۰۴۲
- ۳۸۳- عذاب دنیوی دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۴۲
- ۳۸۴- عفو از دشمنان ۱۰۴۲
- ۳۸۵- عقیده دشمنان ۱۰۴۴
- ۳۸۶- علایق دشمنان دین ۱۰۴۴
- ۳۸۷- علم دشمنان اسلام ۱۰۴۶
- ۳۸۸- عوامل پیروزی بر دشمنان ۱۰۴۶
- ۳۸۹- عوامل تقویت روحیه دشمنان اسلام ۱۰۴۶

- ۳۹۰- عوامل ذلت دشمنان ۱۰۴۶
- ۳۹۱- عوامل شکست دشمنان ۱۰۴۸
- ۳۹۲- عوامل شکست دشمنان دین ۱۰۴۸
- ۳۹۳- عوامل ناراضی‌تی دشمنان ۱۰۴۸
- ۳۹۴- عوامل هلاکت دشمنان ۱۰۴۸
- ۳۹۵- عهدشکنی دشمنان ۱۰۵۰
- ۳۹۶- غافلگیری دشمنان ۱۰۵۰
- ۳۹۷- غضب بر دشمنان ۱۰۵۰
- ۳۹۸- غفلت از دشمنان اسلام ۱۰۵۰
- ۳۹۹- غفلت از دشمنان مسلمانان ۱۰۵۲
- ۴۰۰- غفلت دشمنان دین ۱۰۵۲
- ۴۰۱- فرجام دشمنان امام علی(ع) ۱۰۵۲
- ۴۰۲- فرجام دشمنان دین ۱۰۵۳
- ۴۰۳- فرجام شوم دشمنان انبیا ۱۰۵۴
- ۴۰۴- فرجام شوم دشمنان خدا ۱۰۵۴
- ۴۰۵- فرجام شوم دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۵۴
- ۴۰۶- فرصت طلبی دشمنان ۱۰۵۶
- ۴۰۷- قاطعیت با دشمنان ۱۰۵۶
- ۴۰۸- قتل دشمنان ۱۰۵۶
- ۴۰۹- قدرت دشمنان ۱۰۵۸
- ۴۱۰- قدرتمندی دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۵۸
- ۴۱۱- قطع نسل دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۵۸
- ۴۱۲- قلت سپاه دشمنان ۱۰۶۰
- ۴۱۳- کفر دشمنان انبیا ۱۰۶۰
- ۴۱۴- کفر دشمنان جبرئیل ۱۰۶۲
- ۴۱۵- کفر دشمنان خدا ۱۰۶۲

- ۴۱۶- کفر دشمنان دین ۱۰۶۲
- ۴۱۷- کفر دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۶۲
- ۴۱۸- کفر دشمنان ملائکه ۱۰۶۴
- ۴۱۹- کفر دشمنان میکائیل ۱۰۶۴
- ۴۲۰- کفران دشمنان اسلام ۱۰۶۴
- ۴۲۱- کفران دشمنان دین ۱۰۶۶
- ۴۲۲- کفران دشمنان مؤمنان ۱۰۶۶
- ۴۲۳- کفر دشمنان انبیا ۱۰۶۶
- ۴۲۴- کفر دشمنان خدا ۱۰۶۶
- ۴۲۵- کفر دشمنان دین ۱۰۶۸
- ۴۲۶- کفر دشمنان فرعون ۱۰۷۰
- ۴۲۷- کفر دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۷۰
- ۴۲۸- کفرهای دنیوی دشمنان ۱۰۷۲
- ۴۲۹- گلابه اخروی دشمنان خدا ۱۰۷۲
- ۴۳۰- گمراهی دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۷۴
- ۴۳۱- گواهان اخروی دشمنان خدا ۱۰۷۴
- ۴۳۲- لجاجت دشمنان ۱۰۷۴
- ۴۳۳- لجاجت دشمنان دین ۱۰۷۴
- ۴۳۴- لجاجت دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۷۶
- ۴۳۵- مال دوستی دشمنان دین ۱۰۷۶
- ۴۳۶- مبارزه با دشمنان ۱۰۷۷
- ۴۳۷- مبارزه با دشمنان دین ۱۰۸۰
- ۴۳۸- مبارزه با دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۰۸۱
- ۴۳۹- مبارزه با هجوم دشمنان ۱۰۸۲
- ۴۴۰- مبعوضیت دشمنان دین ۱۰۸۲
- ۴۴۱- مثالهای باطل دشمنان قرآن ۱۰۸۴

- ۴۴۲- مثالهای باطل دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) - ۱۰۸۴
- ۴۴۳- مجاهدان و دشمنان - ۱۰۸۴
- ۴۴۴- محدودیت قدرت دشمنان انبیا - ۱۰۸۶
- ۴۴۵- محدودیت قدرت دشمنان مؤمنان - ۱۰۸۶
- ۴۴۶- محمد(صلی الله علیه و آله) و دشمنان - ۱۰۸۶
- ۴۴۷- مراحل برخورد با دشمنان - ۱۰۸۶
- ۴۴۸- مراقب عمل دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) - ۱۰۸۶
- ۴۴۹- مسلمانان و دشمنان - ۱۰۸۸
- ۴۵۰- مشابهت دشمنان انبیا - ۱۰۹۱
- ۴۵۱- معاهده با دشمنان - ۱۰۹۲
- ۴۵۲- مقابله با توطئه دشمنان - ۱۰۹۳
- ۴۵۳- مقابله به مثل با دشمنان - ۱۰۹۴
- ۴۵۴- مکر به دشمنان دین - ۱۰۹۴
- ۴۵۵- مکر دشمنان - ۱۰۹۴
- ۴۵۶- مکر دشمنان ادیان آسمانی - ۱۰۹۶
- ۴۵۷- مکر دشمنان اسلام - ۱۰۹۶
- ۴۵۸- مکر دشمنان دین - ۱۰۹۶
- ۴۵۹- مکر دشمنان قرآن - ۱۰۹۸
- ۴۶۰- مکر دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) - ۱۰۹۸
- ۴۶۱- ممانعت از تبلیغ دشمنان - ۱۰۹۸
- ۴۶۲- ممانعت از ظلم دشمنان - ۱۱۰۰
- ۴۶۳- ممانعت از فرار دشمنان خدا - ۱۱۰۰
- ۴۶۴- منافقان و دشمنان خدا - ۱۱۰۰
- ۴۶۵- منافقان و دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) - ۱۱۰۰
- ۴۶۶- منافقان و مبارزه با دشمنان دین - ۱۱۰۲
- ۴۶۷- منشأ دفع توطئه دشمنان - ۱۱۰۲

- ۴۶۸- منشأ دفع شر دشمنان ۱۱۰۲
- ۴۶۹- منشأ شکست دشمنان ۱۱۰۲
- ۴۷۰- منشأ شکست دشمنان انبیا ۱۱۰۴
- ۴۷۱- منشأ عذاب دشمنان ۱۱۰۴
- ۴۷۲- منشأ نجات از دشمنان ۱۱۰۴
- ۴۷۳- موانع ترس از دشمنان ۱۱۰۴
- ۴۷۴- موانع توطئه دشمنان ۱۱۰۶
- ۴۷۵- موانع دوستی با دشمنان خدا - ۱۱۰۶
- ۴۷۶- موانع دوستی با دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) - ۱۱۰۷
- ۴۷۷- موانع نفوذ دشمنان ۱۱۰۸
- ۴۷۸- موانع وسوسه دشمنان ۱۱۰۸
- ۴۷۹- موسی(ع) و عجز دشمنان ۱۱۰۸
- ۴۸۰- موضعگیری علیه دشمنان دین ۱۱۰۹
- ۴۸۱- موضعگیری علیه دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۱۱۰
- ۴۸۲- مؤاخذه اخروی دشمنان خدا ۱۱۱۰
- ۴۸۳- مؤمنان و جنگ روانی دشمنان ۱۱۱۰
- ۴۸۴- مؤمنان و دشمنان ۱۱۱۱
- ۴۸۵- مهلت به دشمنان ۱۱۱۳
- ۴۸۶- مهلت به دشمنان دین ۱۱۱۴
- ۴۸۷- میخکوبی دشمنان فرعون ۱۱۱۴
- ۴۸۸- ناکامی دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۱۱۴
- ۴۸۹- نجات از دشمنان ۱۱۱۶
- ۴۹۰- نعمت هلاکت دشمنان ۱۱۱۶
- ۴۹۱- نفرین بر دشمنان ۱۱۱۶
- ۴۹۲- نفرین بر دشمنان اسلام ۱۱۱۸
- ۴۹۳- نگرانی از مکر دشمنان ۱۱۱۸

- ۴۹۴- وسوسه دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۱۱۸
- ۴۹۵- ویرانی خانه دشمنان دین ۱۱۱۸
- ۴۹۶- ویژگیهای حشر دشمنان قرآن ۱۱۲۰
- ۴۹۷- ویژگیهای حشر دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۱۲۰
- ۴۹۸- ویژگیهای دشمنان انبیا ۱۱۲۱
- ۴۹۹- هجوم به دشمنان ۱۱۲۲
- ۵۰۰- هدایت دشمنان ۱۱۲۲
- ۵۰۱- هدایت دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۱۲۲
- ۵۰۲- هدایت ناپذیری دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۱۲۴
- ۵۰۳- هشدار به دشمنان اسلام ۱۱۲۴
- ۵۰۴- هشدار به دشمنان کعبه ۱۱۲۵
- ۵۰۵- هلاکت تدریجی دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۱۲۶
- ۵۰۶- هلاکت دشمنان ۱۱۲۶
- ۵۰۷- هلاکت دشمنان انبیا ۱۱۲۶
- ۵۰۸- هلاکت دشمنان دین ۱۱۲۸
- ۵۰۹- هلاکت دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۱۳۰
- ۵۱۰- هلاکت دشمنان مؤمنان ۱۱۳۰
- ۵۱۱- هماهنگی دشمنان انبیا ۱۱۳۱
- ۵۱۲- هماهنگی دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۱۳۳
- ۵۱۳- هماهنگی دشمنان موسی(ع) ۱۱۳۴
- ۵۱۴- همشینیان دشمنان دین ۱۱۳۴
- ۵۱۵- هواپرستی دشمنان دین ۱۱۳۴
- ۵۱۶- هواپرستی دشمنان کتب آسمانی ۱۱۳۶
- ۵۱۷- هوشیاری در برابر دشمنان ۱۱۳۶
- ۵۱۸- هوشیاری در برابر دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۱۳۶
- ۵۱۹- هوشیاری در توطئه دشمنان ۱۱۳۶

- ۱۱۳۸ ----- ۵۲۰- یأس دشمنان
- ۱۱۳۸ ----- ۵۲۱- یأس دشمنان دین
- ۱۱۳۸ ----- ۵۲۲- آثار امداد به دشمنان خدا
- ۱۱۳۸ ----- ۵۲۳- آزر از دشمنان خدا
- ۱۱۴۰ ----- ۵۲۴- اجتناب از دوستی با دشمنان خدا
- ۱۱۴۰ ----- ۵۲۵- اغواپذیری دشمنان خدا
- ۱۱۴۰ ----- ۵۲۶- انداز دشمنان خدا
- ۱۱۴۰ ----- ۵۲۷- بی تأثیری پشیمانی دشمنان خدا
- ۱۱۴۲ ----- ۵۲۸- بی تأثیری عذرخواهی دشمنان خدا
- ۱۱۴۲ ----- ۵۲۹- تبری از دشمنان خدا
- ۱۱۴۴ ----- ۵۳۰- تجمع اخروی دشمنان خدا
- ۱۱۴۴ ----- ۵۳۱- تذکر ذلت دشمنان خدا
- ۱۱۴۴ ----- ۵۳۲- جنگ با دشمنان خدا
- ۱۱۴۴ ----- ۵۳۳- حتمیت ذلت دشمنان خدا
- ۱۱۴۶ ----- ۵۳۴- حتمیت شکست دشمنان خدا
- ۱۱۴۶ ----- ۵۳۵- حشر اخروی دشمنان خدا
- ۱۱۴۶ ----- ۵۳۶- حشر دشمنان خدا
- ۱۱۴۶ ----- ۵۳۷- دشمنان خدا
- ۱۱۵۴ ----- ۵۳۸- دشمنان خدا در جهنم
- ۱۱۵۶ ----- ۵۳۹- دشمنان خدا در قیامت
- ۱۱۵۷ ----- ۵۴۰- دشمنی با دشمنان خدا
- ۱۱۵۸ ----- ۵۴۱- دشنام به دشمنان خدا
- ۱۱۵۸ ----- ۵۴۲- دوستی با دشمنان خدا
- ۱۱۶۰ ----- ۵۴۳- ذلت اخروی دشمنان خدا
- ۱۱۶۰ ----- ۵۴۴- ذلت دشمنان خدا
- ۱۱۶۰ ----- ۵۴۵- ذلت دشمنان خدا در قیامت

- ۱۱۶۲ ۵۴۶-زمینه دوستی با دشمنان خدا
- ۱۱۶۲ ۵۴۷-شکست دشمنان خدا
- ۱۱۶۲ ۵۴۸-عبرت از فرجام دشمنان خدا
- ۱۱۶۲ ۵۴۹-عجز دشمنان خدا
- ۱۱۶۳ ۵۵۰-فرجام شوم دشمنان خدا
- ۱۱۶۴ ۵۵۱-کفر دشمنان خدا
- ۱۱۶۴ ۵۵۲-کیفر دشمنان خدا
- ۱۱۶۶ ۵۵۳-گلایه اخروی دشمنان خدا
- ۱۱۶۶ ۵۵۴-گواهان اخروی دشمنان خدا
- ۱۱۶۶ ۵۵۵-ممانعت از فرار دشمنان خدا
- ۱۱۶۸ ۵۵۶-منافقان و دشمنان خدا
- ۱۱۶۸ ۵۵۷-موانع دوستی با دشمنان خدا
- ۱۱۶۸ ۵۵۸-مؤاخذه اخروی دشمنان خدا
- ۱۱۷۰ ۵۵۹-دشمنی
- ۱۱۷۲ ۵۶۰-آثار ترک دشمنی
- ۱۱۷۳ ۵۶۱-آثار دشمنی
- ۱۱۷۸ ۵۶۲-آثار دشمنی با آیات خدا
- ۱۱۸۰ ۵۶۳-آثار دشمنی با انبیا
- ۱۱۸۰ ۵۶۴-آثار دشمنی با بندگان خدا
- ۱۱۸۱ ۵۶۵-آثار دشمنی با جبرئیل
- ۱۱۸۲ ۵۶۶-آثار دشمنی با حق
- ۱۱۸۲ ۵۶۷-آثار دشمنی با خدا
- ۱۱۸۴ ۵۶۸-آثار دشمنی با دین
- ۱۱۸۶ ۵۶۹-آثار دشمنی با قرآن
- ۱۱۸۶ ۵۷۰-آثار دشمنی با محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۱۱۹۰ ۵۷۱-آثار دشمنی با مسلمانان

- ۱۱۹۰ ۵۷۲- آثار دشمنی با موسی(ع)
- ۱۱۹۰ ۵۷۳- آثار دشمنی بنی نضیر
- ۱۱۹۲ ۵۷۴- آثار دشمنی رهبران شرک
- ۱۱۹۲ ۵۷۵- آثار دشمنی رهبران کفر
- ۱۱۹۲ ۵۷۶- آثار دشمنی شیطان
- ۱۱۹۴ ۵۷۷- آثار دشمنی فرزندان
- ۱۱۹۴ ۵۷۸- آثار دشمنی کافران
- ۱۱۹۶ ۵۷۹- آثار دشمنی مسیحیان
- ۱۱۹۶ ۵۸۰- آثار دشمنی مشرکان
- ۱۱۹۶ ۵۸۱- آثار دشمنی همسران
- ۱۱۹۸ ۵۸۲- آثار دشمنی یهود
- ۱۱۹۸ ۵۸۳- آثار ذکر دشمنی شیطان
- ۱۱۹۸ ۵۸۴- آثار ذکر دشمنی کافران
- ۱۲۰۰ ۵۸۵- آرزوی رفع دشمنی
- ۱۲۰۰ ۵۸۶- اجتناب از دشمنی
- ۱۲۰۰ ۵۸۷- اجتناب از دشمنی مغرضانه
- ۱۲۰۰ ۵۸۸- اظهار دشمنی ولید بن مغیره
- ۱۲۰۲ ۵۸۹- اعلام دشمنی با خدا
- ۱۲۰۲ ۵۹۰- انگیزه دشمنی با خدا
- ۱۲۰۲ ۵۹۱- انگیزه دشمنی با مسلمانان
- ۱۲۰۲ ۵۹۲- انگیزه دشمنی ولید بن مغیره
- ۱۲۰۴ ۵۹۳- اهمیت رفع دشمنی
- ۱۲۰۴ ۵۹۴- بی منطقی دشمنی پیروان ادیان آسمانی
- ۱۲۰۴ ۵۹۵- پایان دشمنی مشرکان
- ۱۲۰۴ ۵۹۶- تداوم دشمنی با انبیا
- ۱۲۰۶ ۵۹۷- تداوم دشمنی با مشرکان

- ۵۹۸- تداوم دشمنی با مؤمنان ۱۲۰۶
- ۵۹۹- تداوم دشمنی فرعونیان ۱۲۰۶
- ۶۰۰- تداوم دشمنی کافران ۱۲۰۸
- ۶۰۱- ترک دشمنی کافران ۱۲۰۸
- ۶۰۲- جایگاه دشمنی ۱۲۰۸
- ۶۰۳- حتمیت دشمنی جهنمیان ۱۲۱۰
- ۶۰۴- حتمیت دشمنی طغیانگران ۱۲۱۰
- ۶۰۵- حرمت دشمنی با حکومت دینی ۱۲۱۰
- ۶۰۶- دشمنی آزر ۱۲۱۲
- ۶۰۷- دشمنی ابلیس ۱۲۱۲
- ۶۰۸- دشمنی ابو لهب ۱۲۱۴
- ۶۰۹- دشمنی اخروی دوستان کافر ۱۲۱۴
- ۶۱۰- دشمنی اخروی قوم ابراهیم ۱۲۱۵
- ۶۱۱- دشمنی اخروی مشرکان ۱۲۱۵
- ۶۱۲- دشمنی اخروی معبودان باطل ۱۲۱۵
- ۶۱۳- دشمنی اشراف بنی اسرائیل ۱۲۱۶
- ۶۱۴- دشمنی اشراف قوم ثمود ۱۲۱۷
- ۶۱۵- دشمنی اشراف قوم عاد ۱۲۱۷
- ۶۱۶- دشمنی اشراف قوم نوح ۱۲۱۸
- ۶۱۷- دشمنی اصحاب ایکه ۱۲۱۹
- ۶۱۸- دشمنی اعراب ۱۲۱۹
- ۶۱۹- دشمنی اقوام پیشین ۱۲۱۹
- ۶۲۰- دشمنی اکثریت اقوام پیشین ۱۲۲۱
- ۶۲۱- دشمنی امت ها ۱۲۲۱
- ۶۲۲- دشمنی انسان ۱۲۲۱
- ۶۲۳- دشمنی انسان ها ۱۲۲۳

- ۱۲۲۵ ۶۲۴- دشمنی اهل کتاب
- ۱۲۲۹ ۶۲۵- دشمنی اهل مدین
- ۱۲۲۹ ۶۲۶- دشمنی اهل مکه
- ۱۲۲۹ ۶۲۷- دشمنی با آیات خدا
- ۱۲۳۱ ۶۲۸- دشمنی با اسلام
- ۱۲۳۱ ۶۲۹- دشمنی با انبیا
- ۱۲۳۳ ۶۳۰- دشمنی با انسان ها
- ۱۲۳۳ ۶۳۱- دشمنی با اهل بیت(ع)
- ۱۲۳۳ ۶۳۲- دشمنی با توحید
- ۱۲۳۵ ۶۳۳- دشمنی با تورات
- ۱۲۳۵ ۶۳۴- دشمنی با حق
- ۱۲۳۷ ۶۳۵- دشمنی با حق ستیزان
- ۱۲۳۷ ۶۳۶- دشمنی با حق ناپذیران
- ۱۲۳۷ ۶۳۷- دشمنی با خانواده صالح(ع)
- ۱۲۳۸ ۶۳۸- دشمنی با خدا
- ۱۲۴۱ ۶۳۹- دشمنی با خود
- ۱۲۴۱ ۶۴۰- دشمنی با دشمنان خدا
- ۱۲۴۱ ۶۴۱- دشمنی با دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۱۲۴۱ ۶۴۲- دشمنی با دین
- ۱۲۴۳ ۶۴۳- دشمنی با رهبران دینی
- ۱۲۴۳ ۶۴۴- دشمنی با رهبران مشرکان
- ۱۲۴۳ ۶۴۵- دشمنی با شتر صالح(ع)
- ۱۲۴۵ ۶۴۶- دشمنی با صالح(ع)
- ۱۲۴۵ ۶۴۷- دشمنی با قرآن
- ۱۲۴۷ ۶۴۸- دشمنی با کافران
- ۱۲۴۸ ۶۴۹- دشمنی با محمد(صلی الله علیه و آله)

- ۱۲۵۴ ----- ۶۵۰- دشمنی با مسلمانان
- ۱۲۵۵ ----- ۶۵۱- دشمنی با مسلمانان مکه
- ۱۲۵۵ ----- ۶۵۲- دشمنی با مشرکان
- ۱۲۵۷ ----- ۶۵۳- دشمنی با معابد
- ۱۲۵۷ ----- ۶۵۴- دشمنی با معبودان باطل
- ۱۲۵۷ ----- ۶۵۵- دشمنی با ملانکه
- ۱۲۵۹ ----- ۶۵۶- دشمنی با موسی(ع)
- ۱۲۶۰ ----- ۶۵۷- دشمنی با مؤمنان
- ۱۲۶۱ ----- ۶۵۸- دشمنی با مؤمنان صدراسلام
- ۱۲۶۲ ----- ۶۵۹- دشمنی با وحی
- ۱۲۶۳ ----- ۶۶۰- دشمنی با هدایتگران
- ۱۲۶۳ ----- ۶۶۱- دشمنی با هود(ع)
- ۱۲۶۳ ----- ۶۶۲- دشمنی بت ها
- ۱۲۶۳ ----- ۶۶۳- دشمنی برادران یوسف
- ۱۲۶۵ ----- ۶۶۴- دشمنی بنی اسرائیل
- ۱۲۶۵ ----- ۶۶۵- دشمنی بیگانگان
- ۱۲۶۷ ----- ۶۶۶- دشمنی پیروان ادیان
- ۱۲۶۷ ----- ۶۶۷- دشمنی جاهلان صدراسلام
- ۱۲۶۷ ----- ۶۶۸- دشمنی جن
- ۱۲۶۷ ----- ۶۶۹- دشمنی جهنمیان
- ۱۲۶۹ ----- ۶۷۰- دشمنی حق ناپذیران
- ۱۲۶۹ ----- ۶۷۱- دشمنی حق و باطل
- ۱۲۶۹ ----- ۶۷۲- دشمنی خدا
- ۱۲۷۱ ----- ۶۷۳- دشمنی خویشاوندان محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۱۲۷۱ ----- ۶۷۴- دشمنی در زمین
- ۱۲۷۲ ----- ۶۷۵- دشمنی در قیامت

- ۱۲۷۳ ----- ۶۷۶- دشمنی در مسیحیان
- ۱۲۷۴ ----- ۶۷۷- دشمنی در یهود
- ۱۲۷۵ ----- ۶۷۸- دشمنی دشمنان انبیا
- ۱۲۷۵ ----- ۶۷۹- دشمنی رهبران شرک
- ۱۲۷۷ ----- ۶۸۰- دشمنی رهبران کفر
- ۱۲۷۷ ----- ۶۸۱- دشمنی زنزاده ها
- ۱۲۷۷ ----- ۶۸۲- دشمنی شقی ترین فرد قوم ثمود
- ۱۲۷۹ ----- ۶۸۳- دشمنی شیاطین
- ۱۲۷۹ ----- ۶۸۴- دشمنی شیطان
- ۱۲۸۶ ----- ۶۸۵- دشمنی طغیانگران
- ۱۲۸۷ ----- ۶۸۶- دشمنی ظالمان
- ۱۲۸۷ ----- ۶۸۷- دشمنی ظالمان اقوام پیشین
- ۱۲۸۹ ----- ۶۸۸- دشمنی عاص بن وائل
- ۱۲۸۹ ----- ۶۸۹- دشمنی عصیانگران
- ۱۲۸۹ ----- ۶۹۰- دشمنی علمای مسیحیت
- ۱۲۹۱ ----- ۶۹۱- دشمنی علمای مشرکان
- ۱۲۹۱ ----- ۶۹۲- دشمنی علمای یهود
- ۱۲۹۱ ----- ۶۹۳- دشمنی علیه موسی(ع)
- ۱۲۹۳ ----- ۶۹۴- دشمنی فرزندان آدم(ع)
- ۱۲۹۳ ----- ۶۹۵- دشمنی فرزندان مؤمنان
- ۱۲۹۳ ----- ۶۹۶- دشمنی فرزندان مؤمنان صدراسلام
- ۱۲۹۳ ----- ۶۹۷- دشمنی فرعون
- ۱۲۹۷ ----- ۶۹۸- دشمنی فرعونى
- ۱۲۹۸ ----- ۶۹۹- دشمنی فرعونیان
- ۱۲۹۹ ----- ۷۰۰- دشمنی قریش
- ۱۳۰۰ ----- ۷۰۱- دشمنی قوم ثمود

- ۷۰۲- دشمنی قوم عاد ۱۳۰۳
- ۷۰۳- دشمنی قوم نوح ۱۳۰۳
- ۷۰۴- دشمنی کارگزاران فرعون ۱۳۰۳
- ۷۰۵- دشمنی کافران ۱۳۰۳
- ۷۰۶- دشمنی کافران بنی اسرائیل ۱۳۲۰
- ۷۰۷- دشمنی کافران صدراسلام ۱۳۲۱
- ۷۰۸- دشمنی کافران مکه ۱۳۲۳
- ۷۰۹- دشمنی کافران و مؤمنان ۱۳۲۳
- ۷۱۰- دشمنی گمراهان ۱۳۲۴
- ۷۱۱- دشمنی متکبران صدراسلام ۱۳۲۵
- ۷۱۲- دشمنی محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۳۲۵
- ۷۱۳- دشمنی مخالفان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۳۲۵
- ۷۱۴- دشمنی مرفهان پیشین ۱۳۲۷
- ۷۱۵- دشمنی مرفهان صدر اسلام ۱۳۲۷
- ۷۱۶- دشمنی مستکبران ۱۳۲۷
- ۷۱۷- دشمنی مسرفان ۱۳۲۸
- ۷۱۸- دشمنی مسیحیان ۱۳۲۹
- ۷۱۹- دشمنی مشرکان ۱۳۳۱
- ۷۲۰- دشمنی مشرکان مکه ۱۳۴۹
- ۷۲۱- دشمنی معبودان باطل ۱۳۵۱
- ۷۲۲- دشمنی مکاران ۱۳۵۲
- ۷۲۳- دشمنی مکذبان انبیا ۱۳۵۳
- ۷۲۴- دشمنی مکذبان محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۳۵۳
- ۷۲۵- دشمنی مکذبان وحی ۱۳۵۳
- ۷۲۶- دشمنی منافقان ۱۳۵۴
- ۷۲۷- دشمنی منافقان صدر اسلام ۱۳۵۷

- ۷۲۸- دشمنی مؤمنان ۱۳۵۷
- ۷۲۹- دشمنی نسل ابلیس ۱۳۵۹
- ۷۳۰- دشمنی ولید بن مغیره ۱۳۵۹
- ۷۳۱- دشمنی همسران مؤمنان ۱۳۶۰
- ۷۳۲- دشمنی همسران مؤمنان صدراسلام ۱۳۶۱
- ۷۳۳- دشمنی یهود ۱۳۶۱
- ۷۳۴- دشمنی یهود با جبرئیل ۱۳۶۵
- ۷۳۵- دشمنی یهود با خدا ۱۳۶۷
- ۷۳۶- دشمنی یهود با سلیمان(ع) ۱۳۶۸
- ۷۳۷- ذکر دشمنی شیاطین ۱۳۶۹
- ۷۳۸- روش دشمنی کافران ۱۳۶۹
- ۷۳۹- زمینه دشمنی ۱۳۶۹
- ۷۴۰- زمینه دشمنی انسان ها ۱۳۷۱
- ۷۴۱- زمینه دشمنی با آیات خدا ۱۳۷۱
- ۷۴۲- زمینه دشمنی با ارزش ها ۱۳۷۲
- ۷۴۳- زمینه دشمنی با انبیا ۱۳۷۳
- ۷۴۴- زمینه دشمنی با کافران ۱۳۷۳
- ۷۴۵- زمینه دشمنی با نوح(ع) ۱۳۷۳
- ۷۴۶- زمینه دشمنی خویشاوندان ۱۳۷۵
- ۷۴۷- زمینه دشمنی در یهود ۱۳۷۵
- ۷۴۸- زمینه دشمنی فرزند ۱۳۷۵
- ۷۴۹- زمینه دشمنی قوم نوح ۱۳۷۵
- ۷۵۰- زمینه دشمنی کافران ۱۳۷۷
- ۷۵۱- زمینه دشمنی همسران ۱۳۷۷
- ۷۵۲- زمینه رفع دشمنی ۱۳۷۷
- ۷۵۳- زمینه رفع دشمنی مشرکان ۱۳۷۷

- ۱۳۷۹ ----- ۷۵۴- زمینه زوال دشمنی
- ۱۳۷۹ ----- ۷۵۵- سرزنش دشمنی
- ۱۳۷۹ ----- ۷۵۶- سستی عوامل دشمنی
- ۱۳۸۰ ----- ۷۵۷- شدت دشمنی مشرکان صدراسلام
- ۱۳۸۱ ----- ۷۵۸- شگفتی دشمنی انسان
- ۱۳۸۱ ----- ۷۵۹- شگفتی دشمنی با خدا
- ۱۳۸۱ ----- ۷۶۰- صبر بر دشمنی کافران
- ۱۳۸۳ ----- ۷۶۱- عفو از دشمنی
- ۱۳۸۳ ----- ۷۶۲- عفو دشمنی فرزند
- ۱۳۸۳ ----- ۷۶۳- عفو دشمنی همسر
- ۱۳۸۳ ----- ۷۶۴- عوامل دشمنی
- ۱۳۸۷ ----- ۷۶۵- عوامل دشمنی ابلیس
- ۱۳۸۷ ----- ۷۶۶- عوامل دشمنی اخروی
- ۱۳۸۸ ----- ۷۶۷- عوامل دشمنی انسان ها
- ۱۳۸۹ ----- ۷۶۸- عوامل دشمنی اهل کتاب
- ۱۳۸۹ ----- ۷۶۹- عوامل دشمنی با آیات خدا
- ۱۳۸۹ ----- ۷۷۰- عوامل دشمنی با انبیا
- ۱۳۸۹ ----- ۷۷۱- عوامل دشمنی با خدا
- ۱۳۹۱ ----- ۷۷۲- عوامل دشمنی با دین
- ۱۳۹۱ ----- ۷۷۳- عوامل دشمنی با محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۱۳۹۳ ----- ۷۷۴- عوامل دشمنی با وحی
- ۱۳۹۳ ----- ۷۷۵- عوامل دشمنی در قیامت
- ۱۳۹۳ ----- ۷۷۶- عوامل دشمنی رهبران شرک
- ۱۳۹۳ ----- ۷۷۷- عوامل دشمنی شیطان
- ۱۳۹۵ ----- ۷۷۸- عوامل دشمنی قوم نمود
- ۱۳۹۵ ----- ۷۷۹- عوامل دشمنی کافران صدراسلام

- ۷۸۰- عوامل دشمنی مشرکان صدراسلام ۱۳۹۵
- ۷۸۱- عوامل دشمنی یهود ۱۳۹۵
- ۷۸۲- عوامل رفع دشمنی ۱۳۹۷
- ۷۸۳- عوامل نجات از دشمنی ۱۳۹۷
- ۷۸۴- غفلت از دشمنی کافران ۱۳۹۹
- ۷۸۵- فرجام دشمنی با خدا ۱۳۹۹
- ۷۸۶- فرجام دشمنی با محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۳۹۹
- ۷۸۷- فلسفه دشمنی با جبرئیل ۱۴۰۰
- ۷۸۸- فلسفه دشمنی در یهود ۱۴۰۱
- ۷۸۹- فلسفه دشمنی کافران ۱۴۰۱
- ۷۹۰- فلسفه دشمنی مشرکان ۱۴۰۱
- ۷۹۱- کیفر دشمنی ۱۴۰۳
- ۷۹۲- کیفر دشمنی با آیات خدا ۱۴۰۳
- ۷۹۳- کیفر دشمنی با انبیا ۱۴۰۳
- ۷۹۴- کیفر دشمنی با توحید ۱۴۰۵
- ۷۹۵- کیفر دشمنی با خدا ۱۴۰۵
- ۷۹۶- کیفر دشمنی با محمد(صلی الله علیه و آله) ۱۴۰۵
- ۷۹۷- کیفر دشمنی با معجزه ۱۴۰۷
- ۷۹۸- متقین و دشمنی ۱۴۰۷
- ۷۹۹- ملاک دشمنی ۱۴۰۷
- ۸۰۰- ملاکهای دشمنی ۱۴۰۹
- ۸۰۱- منشأ دشمنی ۱۴۰۹
- ۸۰۲- منشأ دشمنی اهل کتاب ۱۴۱۱
- ۸۰۳- منشأ دشمنی با اسلام ۱۴۱۱
- ۸۰۴- منشأ دشمنی با انبیا ۱۴۱۱
- ۸۰۵- منشأ دشمنی با صالح(ع) ۱۴۱۱

- ۱۴۱۳----- ۸۰۶- منشأ دشمنی با قرآن
- ۱۴۱۳----- ۸۰۷- منشأ دشمنی با محمد(صلی الله علیه و آله)
- ۱۴۱۳----- ۸۰۸- منشأ دشمنی با مشرکان
- ۱۴۱۴----- ۸۰۹- منشأ دشمنی قوم ثمود
- ۱۴۱۵----- ۸۱۰- منشأ دشمنی کافران
- ۱۴۱۵----- ۸۱۱- منشأ دشمنی کافران صدراسلام
- ۱۴۱۵----- ۸۱۲- منشأ دشمنی مشرکان صدراسلام
- ۱۴۱۷----- ۸۱۳- موارد دشمنی فرزند
- ۱۴۱۷----- ۸۱۴- موارد دشمنی همسر
- ۱۴۱۹----- ۸۱۵- موانع دشمنی
- ۱۴۱۹----- ۸۱۶- موانع دشمنی با انبیا
- ۱۴۲۰----- ۸۱۷- موانع دشمنی با قرآن
- ۱۴۲۱----- ۸۱۸- موجبات دشمنی اخروی
- ۱۴۲۱----- ۸۱۹- ناپسندی دشمنی با جبرئیل
- ۱۴۲۳----- ۸۲۰- نجات از دشمنی
- ۱۴۲۳----- ۸۲۱- نشانه های دشمنی
- ۱۴۲۳----- ۸۲۲- نشانه های دشمنی ابلیس
- ۱۴۲۳----- ۸۲۳- نشانه های دشمنی در دوران ابراهیم(ع)
- ۱۴۲۵----- ۸۲۴- نشانه های دشمنی شیطان
- ۱۴۲۵----- ۸۲۵- نعمت رفع دشمنی مشرکان
- ۱۴۲۵----- ۸۲۶- نقش دشمنی ها
- ۱۴۲۷----- ۸۲۷- وضوح دشمنی شیطان
- ۱۴۲۷----- ۸۲۸- هوشیاری بر دشمنی فرزند
- ۱۴۲۷----- ۸۲۹- هوشیاری بر دشمنی همسران
- ۱۴۲۹----- درباره مرکز

مشخصات کتاب

نام کتاب: علم مفاهیم شناسی در قرآن جلد 47

تحقیق و تالیف: رسول ملکیان اصفهانی - 1400 ش

ناشر دیجیتال: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ص: 1

1- داود(ع)

1- آثار تسبیح داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 19 - 4

4 - تمامی کوه ها و پرندگان به خاطر تسبیح داوود (ع) همراه او به تسبیح می پرداختند .

إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ . . . و الطير محشوره كلّ له أواب

برداشت یاد شده بر پایه این احتمال است که واژه «كلّ» شامل «جبال» (کوه ها) هم بشود.

2- آثار توبه داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 17 - 12

12 - رجوع و توجه همواره داوود (ع) به خداوند در زندگی، موجب قدرت و توانمندی او شد .

داود ذالآید إله أواب

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که جمله «إله أواب» در مقام تعلیل برای «ذالآید» است؛ یعنی، چون داوود(ع) بسیار متوجه خدا

و پرمراجعه به او بود، صاحب قدرت و توانمند بود.

3- آمرزش داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 25 - 1,2

ص: 1

1- دعای داوود (ع) برای آمرزیده شدن ، مورد استجابت خدا قرار گرفت .

فاستغفر ربّه .. فغفرنا له

2- خداوند ، از لغزش داوود (ع) در امر داوری میان دو گروه متخاصم درگذشت و او را مورد آمرزش قرار داد .

فغفرنا له ذلک

«ذلک» اشاره به لغزش مربوط به داوری میان دو گروه متخاصم دارد.

4- آهنگری در دوران داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 11 - 6

6- وجود صنعت آهنگری و ساخت و ساز ابزار آهنی در عصر داوود (ع)

أن اعمل سبغت و قدّر فی السرد

5- اجابت استغفار داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 25 - 1

1- دعای داوود (ع) برای آمرزیده شدن ، مورد استجابت خدا قرار گرفت .

فاستغفر ربّه .. فغفرنا له

6- اجابت دعای داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 25 - 1

1- دعای داوود (ع) برای آمرزیده شدن ، مورد استجابت خدا قرار گرفت .

فاستغفر ربّه .. فغفرنا له

7- اختلاف داود(ع) و سلیمان(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 78 - 5

5- داوود و سلیمان (ع)، در تطبیق و چگونگی پیاده کردن حکم خدا در باره خسارت مزرعه تلف شده به وسیله گوسفندان،

ص: 2

اختلاف نظر داشتند .

و داود و سلیمان إذ یحکمان فی الحرث إذ نفثت فیہ غنم القوم و کنا لحکمهم شہدین

نوع مفسران برآنند که «فہمناھا» می رساند که خداوند نظر سلیمان را تأیید کرد. از سوی دیگر، جمله های «کنا لحکمهم شہدین» و «و کلاً آتینا حکماً و علماً» می فهماند که نظر هر دو براساس نظارت، حکم و علم الهی بوده است. جمع میان این دو سخن، به این است که بگوییم: اختلاف آن دو در حکم الهی نبود؛ بلکه در تطبیق و چگونگی پیاده کردن آن بود.

8- اخلاص داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 7 - 17 - 38

7- داوود (ع) ، بنده خالص و ارجمند خدا

عبدنا داود

از اضافه «عبد» به ضمیر «نا» (اللہ) - که اضافه تشریفیه و مفید تکریم است - برداشت یاد شده به دست می آید.

9- استغفار داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 18 - 24 - 38

18 - استغفار داوود (ع) از پروردگار ، در پی گمان به رخ دادن اشتباهی در داوری میان متخاصمان

و ظنّ داود أنّما فتنّ - ه فاستغفر ربّه

10- استمداد از داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 7 - 23 - 38

7 - استمداد صاحب یک میش ، از داوود (ع) در برابر طمع تجاوزکارانه برادر دارای 99 میش

إنّ هذا أخی . . . و عزّنی فی الخطاب

از ظاهر آیه شریفه برمی آید که آن برادر شاکی، از داوود(ع) یاری خواسته بود.

11- استمداد دادخواه در دوران داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 3

7 - استمداد صاحب یک میش ، از داوود (ع) در برابر طمع تجاوزکارانه برادر دارای 99 میش

إِنَّ هَذَا أَخِي . . . وَعَزَّنِي فِي الْخِطَابِ

از ظاهر آیه شریفه برمی آید که آن برادر شاکی، از داوود(ع) یاری خواسته بود.

12- اقرار داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 15 - 7

7 - اذعان داوود و سلیمان (ع) به وجود کسانى عالم تر و برتر از ایشان در میان بندگان مؤمن خدا

وقالا الحمد لله الذى فضلنا على كثير من عباده المؤمنين

13- الگوگیری از داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 17 - 5

5 - داوود (ع) ، مظهر صبر و مقاومت و الگوی صابران و بردباران تاریخ

واذکر عبدنا داود

توصیه شدن پیامبراسلام(صلی الله علیه و آله) به یادآوری سرگذشت حضرت داوود(ع)، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

14- امتحان داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 24 - 16

16 - داوود (ع) ، ماجرای دادخواهی برادران دارای میش و داوری میان آنان را ، یک آزمایش الهی دانست .

قال لقد ظلمك بسؤال نعجتك . . . و ظنّ داود أنّما فتنّه

15- امکانات داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 16 - 6

6 - داوود و سلیمان ، برخوردار از تمامی امکانات مورد نیاز

ص: 4

و أوتينا من كل شيء

16- اهمیت قصه داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 21 - 3

3 - ماجرای گروه شکایت کننده و متخاصم در نزد داوود (ع) ، داستانی مهم ، سازنده و مفید

و هل أتیک نبؤا الخصم

«نبأ» به خبر مهم و مفید و سازنده می گویند.

17- اهمیت قضاوت داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 21 - 3

3 - ماجرای گروه شکایت کننده و متخاصم در نزد داوود (ع) ، داستانی مهم ، سازنده و مفید

و هل أتیک نبؤا الخصم

«نبأ» به خبر مهم و مفید و سازنده می گویند.

18- برادر دادخواه در دوران داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 23 - 7

7 - استمداد صاحب یک میش ، از داوود (ع) در برابر طمع تجاوزکارانه برادر دارای 99 میش

إنّ هذا أخي . . . وعزّنی فی الخطاب

از ظاهر آیه شریفه برمی آید که آن برادر شاکی ، از داوود(ع) یاری خواسته بود.

19- برگزیدگی داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- حضرت داوود (ع)، از زمره انبیای برتر و برگزیده خداوند

و لقد فضلنا بعض النبیین علی بعض و ءاتینا داود زبورًا

ص: 5

از اینکه خداوند، پس از ذکر برتری برخی از انبیا بر بعضی دیگر، از حضرت داوود(ع) سخن به میان آورده است، می تواند از باب ذکر خاص پس از عام، مشعر به نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 26 - 1

1 - خداوند ، داوود (ع) را جانشین خود در تدبیر امور مردم قرار داد .

یداود إنا جعلنک خلیفه فی الأرض

«خلیفه» به معنای کسی است که از ناحیه دیگری و به جای وی به تدبیر امور می پردازد و وقتی گفته شود: فلانی خلیفه خدا در زمین است؛ یعنی، خداوند تدبیر امور بندگانش را در زمین به او سپرده است (مجمع البیان، ذیل آیه).

20- بشارت به داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 11 - 9

9 - بشارت خداوند به داوود (ع) و قومش ، مبنی بر اعطای پاداش عمل صالح به آنان

اعملوا صلحاً إني بما تعملون بصير

یادآوری آگاه بودن خدا از عمل داوود(ع) و قومش، پس از سفارش آنان به انجام عمل صالح، می تواند به منظور این حقیقت باشد که عمل صالح آنان نادیده گرفته نشده و پاداش خواهد داشت.

21- بشر بودن داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 22 - 2

2- داوود (ع) ، برخوردار از روحيات و خصوصیات بشری (مانند ترس و . . .) در برخورد ناگهانی با خطرات

إذ دخلوا علی داود ففزع منهم

22- بعثت داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- بعثت داود (ع) قبل از بعثت عیسی (ع)

علی لسان داود و عیسی ابن مریم

ص: 6

تقدیم ذکر داود بر عیسی حاکی از سبقت زمانی حضرت داود است.

23- بنی اسرائیل دوران داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 78 - 10

10 - گروهی از بنی اسرائیل زمان داود و عیسی عصیان پیشه و تجاوزگر بودند .

لعن الذین کفروا من بنی اسرائیل . . . ذلک بما عصوا و کانوا یعتدون

24- بینه داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 24 - 21، 19، 16

16 - داوود (ع) ، ماجرای دادخواهی برادران دارای میش و داوری میان آنان را ، یک آزمایش الهی دانست .

قال لقد ظلمک بسؤال نعجتک . . و ظنّ داود أنّما فتنّ -ه

19 - داوود (ع) ، شیوه داوری خود درباره برادران متخاصم را خطا دانست .

قال لقد ظلمک بسؤال نعجتک . . و ظنّ داود أنّما فتنّ -ه فاستغفر ربّه

در این که استغفار داوود(ع) درباره چه اشتباهی بود، میان مفسران چند دیدگاه وجود دارد؛ از جمله بهترین و موافق ترین آنها با آیه شریفه، مسأله نشنیدن دفاع برادر متهم و شتاب در داوری است. گفتنی است برخی از روایات مربوط به آیه، مؤید همین برداشت است (تفسیر برهان، ج 4، ص 45).

21 - به سجده افتادن داوود (ع) به درگاه خداوند پس از گمان خطا کردنش در داوری میان برادران متخاصم

و خرّ راکعاً

مقصود از «خرّ راکعاً» - مطابق نظر بیشتر مفسران - سجده است.

25- پیروزی داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 251 - 7، 26

7 - هلاکت جالوت ، به دست داود

و قتل داود جالوت

26 - کشته شدن جالوت (سرکرده کفر و طغیان) به دست داود ، از عوامل اعطای مُلک و سلطنت الهی به وی

و قتل داؤد جالوت و اتیه الله الملك

ص: 7

26- پیشگامی داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 14

14- پیامبران الهی، موسی، هارون، ابراهیم، لوط، اسحاق، یعقوب، نوح، داود، سلیمان، ایوب، اسماعیل، ادریس، ذالکفل، یونس، زکریا و یحیی (علیهم السلام)، پیشگامان در کارهای خیر

و لقد آتینا موسی و هرون... یحیی... إثمهم كانوا یسرعون فی الخیرت

برداشت بالا مبتنی بر این است که ضمیرهای جمع در جمله «إثمهم كانوا یسرعون...» به پیامبرانی بازگردد که در سلسله آیات پیشین (48 - 90) از آنان یاد شده است.

27- تداوم تسبیح داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 18 - 3

3- داوود (ع) به طور مستمر به تسبیح خدا می پرداخت.

إنا سخرنا الجبال معه یسبحن بالعشی و الإشراق

تسبیح کوه ها همراه داوود(ع)، بیانگر این حقیقت است که خود آن حضرت نیز به این کار می پرداخت. گفتنی است که ذکر صبح و شام می تواند کنایه از استمرار عمل تسبیح باشد.

28- ترس داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 22 - 3

2- داوود (ع)، برخوردار از روحيات و خصوصیات بشری (مانند ترس و...) در برخورد ناگهانی با خطرات

إذ دخلوا علی داود ففرع منهم

3- پی بردن نزاع کنندگان و شاکیان به وحشت داوود (ع) از ورودشان و دلداری دادن آنان به آن حضرت

إذ دخلوا علی داود ففرع منهم قالوا لاتخف

29- تسيح داود (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 8

6- کوه ها و پرندگان ، به تسخیر الهی همراه با داوود (ع) به تسبیح خدا می پرداختند .

و سَخَّرْنَا مَعَ دَاوُدَ الْجِبَالَ یَسْبِحْنَ وَ الطَّيْرَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 10 - 10 - 7, 8, 10, 4, 5

4- فرمان خداوند به کوه ها ، جهت هم صدا شدن با داوود (ع) در تسبیح خداوند

یَجِبَالٌ أَوْیٰی مَعَهُ

«اُویٰی» (از مصدر «اوب») در اصل به معنای نوعی از بازگشت است (مفردات راغب) و مراد از آن - چنان که مفسران نیز گفته اند - تکرار و رجوع در تسبیح گویی است.

5- هم صدایی کوه ها با داوود (ع) در تسبیح گویی ، از جمله فضیلت های اعطا شده از جانب خداوند به آن حضرت

و لَقَدْ ءَاتَيْنَا دَاوُدَ مَثًّا فَضَلًا یَجِبَالٌ أَوْیٰی مَعَهُ

جمله «یا جبال اُویٰی مَعَهُ»، بدل اشتمال و یا بدل کل از کل برای «فضلاً» است. بنابراین معنا چنین می شود: ما به داوود(ع) فضیلتی دادیم و گفتیم ای کوه ها با او در تکرار تسبیح هم صدا باشید.

7- فرمان خداوند به پرندگان ، برای هم صدایی با داوود (ع) در تسبیح گویی

و لَقَدْ ءَاتَيْنَا دَاوُدَ مَثًّا فَضَلًا .. وَ الطَّيْرَ

بنابراین احتمال که نصب «الطیر» به خاطر منادا بودن باشد، نکته یاد شده به دست می آید. لازم به ذکر است که با احتمال یاد شده، «الطیر» عطف به محل «جبال» خواهد بود.

8- هم صدایی پرندگان با داوود (ع) در تسبیح گویی خداوند ، فضیلتی اعطا شده از جانب خدا به او

و لَقَدْ ءَاتَيْنَا دَاوُدَ مَثًّا فَضَلًا .. وَ الطَّيْرَ

10- هم آوایی کوه ها به همراهی پرندگان با داوود (ع) در تسبیح گویی خداوند

و لَقَدْ ءَاتَيْنَا دَاوُدَ مَثًّا فَضَلًا یَجِبَالٌ أَوْیٰی مَعَهُ وَ الطَّيْرَ

برداشت یاد شده بنابراین احتمال است که «الطیر» عطف به ضمیر مجرور «معه» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 18 - 2,5

2 - کوه ها ، در هر صبح و شام با داوود (ع) به تسبیح خدا می پرداختند .

إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعُشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ

5 - همراهی کوه ها در تسبیح الهی با داوود (ع) ، نمود قدرت و مقام معنوی آن حضرت

ذَالْأَيْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ . إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ

جمله «إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ...» می تواند تعلیل برای «ذالاید...» باشد؛ یعنی، داوود(ع) شخصیتی نیرومند در عبادت بود، زیرا ما کوه ها را با او همراه کردیم تا در صبح و شام با وی به تسبیح پردازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 19 - 2

ص: 9

2- تمامی پرندگان به خاطر تسبیح داوود (ع)، پیوسته به او مراجعه می کردند و با ایشان به تسبیح می پرداختند.

و الطیر محشوره کلّ له أوّاب

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که لام در «له» برای تعلیل و ضمیر آن به داوود بازگردد و نیز با توجه به این نکته است که آیه شریفه عطف بر آیه قبل بوده و در آن سخن از تسبیح کوه ها با داوود(ع) به میان آمده است. قهراً مقصود از رجوع بسیار پرندگان به آن حضرت (له أوّاب) رفت و آمد بسیار با ایشان، برای همراهی با او جهت تسبیح خواهد بود.

30- تشویق به مطالعه قضاوت داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 21 - 1

1- تشویق پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند، به مطالعه در ماجرای گروه متخاصم و شاکی در نزد داوود (ع)

و هل أتیک نبؤا الخصم

استفهام در «هل أتاک...» برای تحریض و تشویق مخاطب است.

31- تعلیم زره سازی به داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 11 - 5

5- آموزش صنعت زره سازی به داوود (ع)، از جمله فضیلت های اعطا شده از جانب خداوند به او

و لقد آتینا داود متّافضلاً... أن اعمل سبغت و قدر فی السرد

32- تقرب داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 17 - 7

7- داوود (ع)، بنده خالص و ارجمند خدا

عبدنا داود

از اضافه «عبد» به ضمیر «نا» (الله) - که اضافه تشریفیه و مفید تکریم است - برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 25 - 4

4 - داوود (ع)، دارای قرب و منزلت ویژه در پیشگاه خداوند

ص: 10

و إنّ له عندنا لزلّی

«الزلّی» به معنای قرب و منزلت است.

33- تقوای داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 49 - 7

7- داوود، سلیمان، ایوب، ابراهیم، اسحاق، یعقوب، اسماعیل، الیسع، ذالکفل (علیهم السلام)، از تقوای پیشگان و نیک فرجامان بودند.

و اذکر داود... إسمعیل و الیسع و ذالکفل... هذا ذکر و إنّ للمتقین لحسن مئاب

«مئاب» به معنای مرجع و بازگشت است و منظور از «حسن مئاب» حسن عاقبت و سرانجام نیک است. گفتنی است که برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از «متقین» پیامبرانی باشد که در آیات گذشته از آنان سخن گفته شد.

34- تکلیف آل داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 13 - 14، 10

10 - آل داوود، موظف به انجام عمل صالح به منظور ادای شکر به درگاه خداوند

اعملوا آل داود شکرًا

«اعملوا» مقول قول محذوف است و مفعول «اعملوا» چیزی همانند «عمالاً صالحاً» محذوف بوده و «شکرًا» مفعول له آن می باشد.

14 - آل داوود موظف به شکرگزاری به درگاه خداوند

اعملوا آل داود شکرًا

بنابراین که «شکرًا» مفعول به «اعملوا» باشد، «اعملوا» متضمن معنای «اشکروا» خواهد بود.

35- تکلیف داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 11 - 7

7- داوود (ع) و قومش ، به انجام اعمال صالح از سوی خداوند مأمور بودند .

و اعملوا صالحاً إني بما تعملون بصير

ص: 11

36- توبه داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 24 - 22,26

22 - انابه و توبه داوود (ع) به درگاه خداوند ، پس از گمان خطا کردنش در داوری میان برادران متخاصم

و أناب

26 - « عن أبي جعفر (ع) في قوله : « و ظنّ داود » أي علم و « أناب » أي تاب . . . » ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خدا روایت شده [که فرمود:] « و ظنّ داود »؛ یعنی، دانست و «أناب»؛ یعنی، توبه کرد. . .».

37- توصیه های داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 24 - 14

14 - موعظه و رهنمود داوود (ع) به دو برادر متخاصم ، با توصیه به ایمان و نیک کرداری و پرهیز از تجاوز به حقوق یکدیگر

وإن كثيراً من الخطاء ليغى . . . إلا الذين ءامنوا . . . و قليل ما هم

بیان این نکته مهم و کلی که «بسیاری از شریکان در حق یکدیگر ستم می کنند و تنها مؤمنان نیک کردار چنین نیستند»؛ می تواند نوعی رهنمود و موعظه از سوی داوود(ع) به دو برادر متخاصم باشد. گفتنی است که درخواست رهنمود از داوود(ع) از سوی آن دو نفر (و اهدنا إلی سواء الصراط) مؤید برداشت یاد شده است.

38- ثروت داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 16 - 1

1 - سلیمان ، وارث مقام ، امکانات و دارایی های داوود

وورث سلیمان داود

با توجه به آیه قبل (ما داوود و سلیمان را به نحو یکسان از علم ویژه برخوردار کردیم) باید اذعان کرد که مراد از «ورث سلیمان داود» چیزی از قبیل علم موهبتی نیست. علاوه بر این، علوم موهبتی همانند نبوت - برخلاف علوم اکتسابی - اصولاً قابل انتقال نیست.

39- جنس منازعان قصه داود (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 12

6- «عن الرضا (ع) : . . . بعث الله عزّوجلّ إلى داود الملكين فتسوّرا المحراب . . .» ;

از امام رضا(ع) روایت شده که خداوند عزّوجلّ دو فرشته را فرستاد تا از دیوار محراب داوود بالا رفتند و بر او وارد شدند. . .».

40- جنگجویی داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 80 - 5

5- داوود (ع) ، پیامبری جنگجو و رزمنده در میدان های جنگ حق علیه باطل *

داود . . . وعلّمه صنعه لبوس لکم لتحصنکم من بأسکم

آموزش صنعت اسلحه سازی و ساختن زره از سوی خداوند به داوود(ع)، حاکی از این است که آن حضرت، اهل رزم بوده و در میدان های جنگ حضور می یافت.

41- چوپانی در دوران داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 23 - 5

5- وجود دامداری و شغل چوپانی در عصر داوود (ع)

له تسع و تسعون نعجه

42- حسن فرجام داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 25 - 5

5- داوود (ع) ، برخوردار از حسن عاقبت و سرانجام نیک

و حسن مئاب

«مئاب» به معنای مرجع و بازگشت است و منظور از «حسن مئاب» حسن عاقبت و سرانجام نیک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 49 - 7

7 - داوود ، سلیمان ، ایوب ، ابراهیم ، اسحاق ، یعقوب ، اسماعیل ، یسع ، ذالکفل (علیهم السلام) ، از تقوایپیشگان و نیک فرجامان
بودند .

ص: 13

و اذکر داود . . . إسمعیل و یسع و ذالکفل ... هذا ذکر و إنّ للمتقین لحسن مثاب

«مثاب» به معنای مرجع و بازگشت است و منظور از «حسن مثاب» حسن عاقبت و سرانجام نیک است. گفتنی است که برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از «متقین» پیامبرانی باشد که در آیات گذشته از آنان سخن گفته شد.

43- حکمت داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 251 - 10

10 - سلطنت ، حکمت و علم داود ، عطای خداوند به وی

و اتیه الله الملك و الحکمه و علمه ممّا یشاء

44- حکومت داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 251 - 10، 15، 26

10 - سلطنت ، حکمت و علم داود ، عطای خداوند به وی

و اتیه الله الملك و الحکمه و علمه ممّا یشاء

15 - داود ، حاکم الهی بنی اسرائیل ، پس از طالوت

انّ الله قد بعث لکم طالوت ملکاً . . . و قتل داود جالوت و اتیه الله الملك

کاربرد «واو» عاطفه به جای «فاء»، با وجود اینکه اعطای ملک به «داود» مترتب بر کشته شدن جالوت است، می تواند اشاره به فاصله این دو امر باشد، و این فاصله ظاهراً مدّت زمان زمامداری طالوت است.

26 - کشته شدن جالوت (سرکرده کفر و طغیان) به دست داود ، از عوامل اعطای مُلک و سلطنت الهی به وی

و قتل داؤد جالوت و اتیه الله الملك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 20 - 2

2- داوود (ع) ، در دوران رسالت خویش رهبری جامعه و مدیریت اجتماعی را در دست داشت .

و شددنا ملکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 26 - 5

5 - داوود (ع)، از سوی خدا مأمور حکومت و داوری میان مردم برپایه حق

إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ

ص: 14

45- حمد داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 15 - 2

2 - حمد و ستایش داوود و سلیمان به درگاه خدا به خاطر برخورداری از عنایت ویژه او

و لقد آتینا داود و سلیمان علمًا و قالوا الحمد لله

46- خطر جنگ در دوران داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 80 - 7

7- مردمی که با داوود (ع) زندگی می کردند ، در معرض هجوم نظامی دشمن قرار داشتند .

داود .. و علمنه صنعه لبوس لکم لتحصنکم من بأسکم

آیه شریفه در مقام امتنان بر مردمی است که با داوود(ع) زندگی می کردند؛ زیرا مخاطب «کم» در این آیه آنان هستند. این امتنان آن گاه صحیح است که آنان در معرض هجوم دشمن و مبتلا شدن به خطرات آن باشند.

47- خلافت داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 26 - 1

1 - خداوند ، داوود (ع) را جانشین خود در تدبیر امور مردم قرار داد .

یداود إنا جعلنک خلیفه فی الأرض

«خلیفه» به معنای کسی است که از ناحیه دیگری و به جای وی به تدبیر امور می پردازد و وقتی گفته شود: فلانی خلیفه خدا در زمین است؛ یعنی، خداوند تدبیر امور بندگانش را در زمین به او سپرده است (مجمع البیان، ذیل آیه).

48- خواسته های داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 251 - 11

11 - خداوند علومی را که مشیت او اقتضا می کرد به داود آموخت .

و علمه ممّا یشاء

ص: 15

49- خواسته های منازعان قصه داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 22 - 11، 10، 6

6 - نزاع کنندگان و شاکیان، از داوود خواستند که براساس حق و به دور از هرگونه افراط و ستمی درباره شان داوری کند.

فاحکم بیننا بالحقّ و لا تشطط

«شطط» در اصل به معنای تجاوز از حد و اندازه است و بیشترین کاربرد آن در معنای افراط، زیاده روی و ستم می باشد.

10 - نزاع کنندگان و شاکیان، از داوود (ع) خواستار نمایاندن راه درست زندگی به آنان

و اهدنا إلی سواء الصراط

«سواء» در اصل به معنای وسط و میانه است. مقصود از آن در آیه شریفه، راه درست و میانه و به دور از افراط و تقریط در زندگی است.

11 - نزاع کنندگان و شاکیان، از داوود (ع) خواستند که برای حل مشکلات و اختلافات اقتصادی آنها، راه درست و میانه را به آنان بیاموزد.

و اهدنا إلی سواء الصراط

برداشت یاد شده براساس این دیدگاه است که درخواست هدایت به راه درست، ممکن است به موضوع مورد اختلافشان مربوط باشد که از موضوعات اقتصادی است.

50- خویشاوندی منازعان قصه داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 23 - 1

1 - وجود نسبت برادری میان دو فرد نزاع کننده و متخاصم در نزد داوود (ع)

إنّ هذا أخی

51- دامداری در دوران داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 23 - 5

5- وجود دامداری و شغل چوپانی در عصر داوود (ع)

له تسع و تسعون نعجه

ص: 16

52- داود(ع) از صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 85 - 3

3 - ابراهیم، اسحاق، یعقوب، نوح، داوود، سلیمان، ایوب، یوسف، موسی، هارون، زکریا، یحیی، عیسی و الیاس(ع) از صالحان بودند.

ووهبنا له .. کل من الصالحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 22 - 12

12 - داوود (ع)، داوری عادل، راهنمایی مطمئن در زندگی و مرجعی صالح برای رسیدگی به امور اجتماعی در نظر مردم عصر خود

هل أتیک نبؤا الخصم .. إذ دخلوا علی داود... خصمان بغی بعضنا علی بعض فاحکم بینن

53- داود(ع) از محسنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 84 - 8

8 - نوح، ابراهیم، اسحاق، یعقوب، داوود، سلیمان، ایوب، یوسف، موسی و هارون(ع) از نیکوکاران هستند.

و من ذریته .. و کذلک نجزی المحسنین

مشارالیه «کذلک» هم می تواند هدایت باشد، که از «هدینا» استفاده می شود، و هم می تواند کثرت ذریه صالح باشد، که از «ووهبنا» و «من ذریته» به دست می آید. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

54- داود(ع) و خطا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 24 - 22، 25، 21، 19، 18

18 - استغفار داوود (ع) از پروردگار، در پی گمان به رخ دادن اشتباهی در داوری میان متخاصمان

و ظنّ داود أنّما فتنّ -ه- فاستغفر ربّه

19 - داوود (ع) ، شیوه داوری خود درباره برادران متخاصم را خطا دانست .

قال لقد ظلمک بسؤال نعجتک . . و ظنّ داود أنّما فتّنّه فاستغفر ربّه

در این که استغفار داوود(ع) درباره چه اشتباهی بود، میان مفسران چند دیدگاه وجود دارد؛ از جمله بهترین و موافق ترین آنها با آیه شریفه، مسأله نشیندن دفاع برادر متهم و شتاب در داوری است. گفتنی است برخی از روایات مربوط به آیه، مؤید همین

ص: 17

برداشت است (تفسیر برهان، ج 4، ص 45).

21 - به سجده افتادن داوود (ع) به درگاه خداوند پس از گمان خطا کردنش در داوری میان برادران متخاصم

و خَرَّ رَاكِعًا

مقصود از «خَرَّ رَاكِعًا» - مطابق نظر بیشتر مفسران - سجده است.

22 - انابه و توبه داوود (ع) به درگاه خداوند، پس از گمان خطا کردنش در داوری میان برادران متخاصم

و أَنَابَ

25 - «عن الرضا (ع): . . . بعث الله عزَّوجلَّ إلى داود الملكين فتسوّرا المحراب فقالا - خصمان بغى بعضنا على بعض فاحكم بيننا بالحقّ إنّ هذا أخى له تسع وتسعون نعجه . . . فعجل داود (ع) على المدعى عليه فقال لقد ظلمك . . . و لم يسئل المدعى البيّنه على ذلك و لم يقبل على المدعى عليه فيقول له ما تقول فكان هذا خطيئه رسم الحكم»؛

از امام رضا(ع) روایت شده که خداوند عزوجل دو فرشته را فرستاد تا از دیوار محراب داوود بالا رفتند و بر او وارد شدند و گفتند: دو نفر هستیم که یکی بر دیگری ستم کرده است؛ پس بین ما به حق داوری کن. یکی از آنان گفت: این برادر من است که 99 میش دارد و... داوود در حکم عجله کرد و گفت: برادرت به تو ظلم کرده... و از مدعی بیّنه نخواست و به مدعا علیه هم نگفت تو چه می گویی؟ و این یک خطا در شیوه دادرسی بود».

55- داود(ع) و کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 78 - 4

4 - داود و عیسی (ع)، مایوس از ایمان کفرپیشگان قوم خویش *

لعن الذین کفروا من بنی اسرائیل علی لسان داود و عیسی ابن مریم

طرد و لعن کافران بنی اسرائیل از سوی داود و عیسی(ع) حکایت از یأس و نومیدیشان از هدایت یافتن آن گروه دارد.

56- درخواست از داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 22 - 6

6 - نزاع کنندگان و شاکیان، از داوود خواستند که براساس حق و به دور از هرگونه افراط و ستمی درباره شان داوری کند.

«شطط» در اصل به معنای تجاوز از حد و اندازه است و بیشترین کاربرد آن در معنای افراط، زیاده روی و ستم می باشد.

57- دعویٰ منازعان قصه داود (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 22 - 4,5

4- نزاع کنندگان و شاکیان، مسأله مورد اختلاف خود را نزد داوود (ع) مطرح کردند.

خصمان بغی بعضنا علی بعض

5- نزاع کنندگان و شاکیان، در حضور داوود (ع) مدعی متجاوز بودن یکی از آنان در حق دیگری بودند.

خصمان بغی بعضنا علی بعض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 23 - 2,3,6

2- طرح دعوا و نزاع در حضور داوود (ع)، از سوی برادری که صاحب یک میش بود، آغاز گردید.

إِنَّ هَذَا أَخِي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً

3- طمع کردن برادر دارای 99 میش به تنها میش برادر خود، ادعای نامه برادر شاکی به حضور داوود (ع)

و لِي نَعْجَةٌ وَحِدَةٌ فَقَالَ أَكْفَلْنِيهَا

تعبیر «أَكْفَلْنِيهَا» (کفالت آن را به من واگذار) کنایه از بخشش و هدیه کردن است؛ یعنی، این یک میش را به من هدیه کن.

6- ادعای مالک تنها میش، مبنی بر مغلوب شدنش در گفت و گو با برادر دارای 99 میش، در گرفتن حق خود

وَعَزَّنِي فِي الْخِطَابِ

«عَزَّنِي فِي الْخِطَابِ»؛ یعنی، او در گفتوگو با من، مرا مغلوب ساخت و من از عهده بحث با او برای گرفتن حَقِّمِ بر نمی آیم و تو ای داوود مرا یاری کن.

58- دعوت از مردم دوران داود (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 80 - 13

13- خداوند ، مردم عصر داوود (ع) را به شکرگزاری در برابر اعطای نعمت اسلحه سازی به ایشان ، فرا خواند .

و علمنه صنعہ لبوس لکم . . . فهل أنتم شكرون

استفهام در جمله «فهل أنتم شاکرون»، متضمن معنای امر است.

59- دلایل نبوت داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 80 - 16

16- ساختن اسلحه و زره ، معجزه داوود (ع) و دلیل نبوت او

ص: 19

داود . . . و علمنه صنعه لبوس لکم ... فهل أتم شکرون

نوع مفسران برآند که این آیه و آیات پیشین، در مقام بیان معجزه های پیامبران گذشته و شواهد نبوت آنان است.

60- دلداری به داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 22 - 3

3- پی بردن نزاع کنندگان و شاکیان به وحشت داوود (ع) از ورودشان و دلداری دادن آنان به آن حضرت

إذ دخلوا علی داود ففزع منهم قالوا لا تخف

61- دیوار جایگاه اختصاصی داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 21 - 4

4- بالا رفتن نزاع کنندگان و شاکیان از دیوار جایگاه ویژه داوود (ع)

إذ تسوّروا المحراب

«تسوّروا» از ماده «سور» (به معنای دیوار بلند) است و به کسی گفته می شود که دزدانه بر دیواری بالا رود. به عنوان مثال «تسوّر فلان»؛ یعنی، فلانی به دیوار بالا رفت. واژه «محراب» نیز در دو معنا به کار می رود: 1- جایگاه پادشاهان و بهترین جای منزل (قاموس المحيط)؛ 2- جایگاه امام جماعت. گفتنی است که برداشت یاد شده براساس معنای نخست است.

62- دیوار محراب داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 21 - 5,6

5- بالا رفتن نزاع کنندگان و شاکیان از دیوار محراب (جایگاه عبادت) داوود (ع)

إذ تسوّروا المحراب

6- «عن الرضا (ع) : . . . بعث الله عزّوجلّ إلی داود الملکین فتسوّرا المحراب . . .» ;

از امام رضا(ع) روایت شده که خداوند عزّوجلّ دو فرشته را فرستاد تا از دیوار محراب داوود بالا رفتند و بر او وارد شدند. . . .».

63- ذکر قصه داود (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 20

1- داستان داوود و سلیمان ، شایسته یاد و یادآوری است .

و داود و سلیمان إذ یحکمان فی الحرث

برداشت یاد شده مبتنی براین است که «داود» مفعولٌ به برای فعل مقدری، چون «اذکر» باشد (البته با حذف مضافی مانند «خبر»); یعنی، به یاد آور خبر داوود و سلیمان را.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 17 - 4

4 - توصیه خداوند به پیامبر اسلام مبنی بر یادآوری سرگذشت داوود پیامبر ، در دوران سخت رسالت خود

و اذکر عبدنا داود

64- رسالت داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 26 - 5

5- داوود (ع) ، از سوی خدا مأمور حکومت و داوری میان مردم برپایه حق

إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ

65- رهبری داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 20 - 2

2- داوود (ع) ، در دوران رسالت خویش رهبری جامعه و مدیریت اجتماعی را در دست داشت .

و شددنا ملکه

66- زره سازی داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- خداوند، صنعت زره سازی را به داوود (ع) آموخت .

داود . . . و علمنه صنعه لبوس

«لبوس» در اصل به معنای لباسی است که انسان را از هر چیز زشتی بپوشاند (مفردات راغب) و مقصود از آن در آیه شریفه به

ص: 21

قرینه «لتحصنکم من بأسکم» (تا شما را از خطرات جنگ حفظ کند) می تواند زره باشد. گفتنی است که برخی از اهل لغت «لبوس» را به معنای «درع» (زره) گرفته اند (قاموس).

3- صنعت زره سازی، از دستاورد های داوود (ع) است.

داود . . . و علمنه صنعه لبوس

با توجه به این که آیات در مقام بر شمردن ویژگی های پیامبران و نیز لطف خاص خداوند به داوود (ع) است، چنین استفاده می شود که این صنعت سابقه نداشته است و در غیر این صورت، ذکر این مورد چندان مناسبی نداشت.

16- ساختن اسلحه و زره، معجزه داوود (ع) و دلیل نبوت او

داود . . . و علمنه صنعه لبوس لکم ... فهل أنتم شكرون

نوع مفسران بر آنند که این آیه و آیات پیشین، در مقام بیان معجزه های پیامبران گذشته و شواهد نبوت آنان است.

17- «عن أبي عبد الله (ع) إن أمير المؤمنين (ع) قال: أوحى الله عز وجل إلى الحديد أن لئن لعبدي داود فألان الله عز وجل له الحديد فكان يعمل كل يوم درعاً؛

از امام صادق (ع) روایت شده که امیرالمؤمنین (ع) فرمود: خدای عزوجل به آهن وحی کرد که برای بنده من داوود نرم شو، پس خدای عزوجل آهن را برای او نرم کرد و او هر روز یک زره می ساخت».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 10 - 13

13 - «عن أبي عبد الله (ع): إن أمير المؤمنين (صلى الله عليه) قال: أوحى الله عز وجل إلى داود (ع): إنك نعم العبد لولا أنك تأكل من بيت المال ولا تعمل بیدک شیئاً، قال: فبکی داود (ع) أربعين صباحاً فأوحى الله عز وجل إلى الحديد: أن لئن لعبدي داود فألان الله عز وجل له الحديد فكان يعمل كل يوم درعاً فبيعها بألف درهم فعمل ثلاثمأة وستين درعاً فباعها بثلاثمأة وستين ألفاً واستغنى عن بيت المال؛

از امام صادق (ع) روایت شده که امیرالمؤمنین (ع) فرمود: خداوند به داوود وحی کرد که تو بنده خوبی هستی، جز این که از بیت المال ارتزاق می کنی و با دست خود کار نمی کنی. داوود (ع) چهل روز گریست، سپس خداوند به آهن وحی کرد که برای بنده ام داوود نرم شو و با این وحی آهن را برای داوود نرم کرد و داوود (ع) هر روز زرهی می ساخت و آن را هزار درهم می فروخت. او 360 زره ساخت و آنها را به 360 هزار درهم فروخت و از بیت المال بی نیاز گشت».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 11 - 1,2

1 - فرمان خداوند به داوود (ع) ، برای ساختن زره های کامل از آهن

و أَلْتَأَلَّاهُ الْحَدِيدَ . أَنْ أَعْمَلَ سَبْعَتَ

«آن» برای تفسیر بوده و در نقش «ای» است؛ یعنی، ما آهن را برای داوود نرم ساختیم به این معنا که با آهن زره بساز. گفتنی است که «سابغات» در لغت به معنای تام فراخ است (مفردات راغب) و صفت برای موصوف محذوف «دروع» می باشد.

2 - ممکن شدن زره سازی برای داوود (ع) از آهن ، فلسفه نرم شدن آهن برای آن حضرت

و أَلْتَأَلَّاهُ الْحَدِيدَ . أَنْ أَعْمَلَ سَبْعَتَ

بنابراین که «آن» مصدری باشد، معنا چنین می شود: ما آهن را برای داوود نرم کردیم، به منظور ساختن زره هایی کامل.

ص: 22

67- زمینه قدرت داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 17 - 12

12 - رجوع و توجه همواره داوود (ع) به خداوند در زندگی، موجب قدرت و توانمندی او شد.

داود ذالآید إته أواب

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که جمله «إته أواب» در مقام تعلیل برای «ذالآید» است؛ یعنی، چون داوود(ع) بسیار متوجه خدا و پر مراجعه به او بود، صاحب قدرت و توانمند بود.

68- زیان کشتزار قصه داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 78 - 5

5- داوود و سلیمان (ع)، در تطبیق و چگونگی پیاده کردن حکم خدا در باره خسارت مزرعه تلف شده به وسیله گوسفندان، اختلاف نظر داشتند.

و داود و سلیمان إذ یحکمان فی الحرث إذ نفثت فیه غنم القوم و کنا لحکمهم شهیدین

نوع مفسران برآنند که «فهمناها» می رساند که خداوند نظر سلیمان را تأیید کرد. از سوی دیگر، جمله های «کنا لحکمهم شاهدین» و «و کلاً آتینا حکماً و علماً» می فهماند که نظر هر دو براساس نظارت، حکم و علم الهی بوده است. جمع میان این دو سخن، به این است که بگوییم: اختلاف آن دو در حکم الهی نبود؛ بلکه در تطبیق و چگونگی پیاده کردن آن بود.

69- سجده داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 24 - 21

21 - به سجده افتادن داوود (ع) به درگاه خداوند پس از گمان خطا کردنش در داوری میان برادران متخاصم

و خرّ راکعاً

مقصود از «خرّ راکعاً» - مطابق نظر بیشتر مفسران - سجده است.

70- سلاحهای دفاعی داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 80 - 2

ص: 23

2- خداوند ، صنعت ساختن سلاح های دفاعی و بازدارنده را به داوود (ع) آموخت .

داود . . . و علّمنه صنعه لبوس

یکی از موارد کاربرد واژه «لبوس»، مطلق «سلاح» است (لسان العرب)؛ ولی با توجه به جمله «لتحصنکم من بأسکم» مقصود از آن سلاح هایی است که جنبه دفاعی دارد و انسان را از ضربه های دشمن حفظ کرده و از هرگونه حمله بازمی دارد.

71- شکرگزاری آل داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 13 - 18، 14

14 - آل داوود موظف به شکرگزاری به درگاه خداوند

اعملوا آل داود شکرًا

بنابراین که «شکرًا» مفعولٌ به «اعملوا» باشد، «اعملوا» متضمن معنای «اشکروا» خواهد بود.

18 - «عن أبي عبد الله (ع) في قوله تعالى «اعملوا آل داود شکرًا» قال : كانوا ثمانين رجلاً و سبعين إمرأه ما أغب المحراب رجل واحد منهم يصلی فيه ؛

از امام صادق(ع) درباره قول خدای تعالی «اعملوا آل داود شکرًا» روایت شده که فرمود: هشتاد مرد و هفتاد زن بودند که هرگز مردی از آنان مواظبت بر نماز را در محل عبادت ترک نکرد [و بدین گونه شکر خود را انجام می دادند].».

72- صبر داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 17 - 5

5- داوود (ع) ، مظهر صبر و مقاومت و الگوی صابران و بردباران تاریخ

واذکر عبدنا داود

توصیه شدن پیامبر اسلام(صلی الله علیه و آله) به یادآوری سرگذشت حضرت داوود(ع)، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

73- صفات داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- داوود (ع)، پیامبری جنگجو و رزمنده در میدان های جنگ حق علیه باطل *

داود . . . و علمنه صنعه لبوس لکم لتحصنکم من بأسکم

آموزش صنعت اسلحه سازی و ساختن زره از سوی خداوند به داوود(ع)، حاکی از این است که آن حضرت، اهل رزم بوده و در

ص: 24

میدان های جنگ حضور می یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 8 - 17 - 38

8 - داوود (ع) ، شخصیتی نیرومند و پرتوان

و اذکر عبدنا داود ذا الأید

«أید» به معنای قوت و شدت است و «ذا الأید»؛ یعنی، صاحب قدرت و نیرومند.

74- طمع منازعان قصه داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 3 - 23 - 38

3 - طمع کردن برادر دارای 99 میش به تنها میش برادر خود ، ادعای نامه برادر شاکی به حضور داوود (ع)

و لی نعجه وحده فقال أكفلیها

تعبیر «أكفلیها» (کفالت آن را به من واگذار) کنایه از بخشش و هدیه کردن است؛ یعنی، این یک میش را به من هدیه کن.

75- ظلم در دوران داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 4 - 24 - 38

4 - رواج ستم و تجاوز به حق ، در میان بسیاری از شریکان در عصر داوود (ع)

وإنّ كثيراً من الخطاء لیبغی بعضهم علی بعض

76- عبادات آل داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 18 - 13 - 34

18 - « عن أبی عبدالله (ع) فی قوله تعالی « اعملوا آل داود شكراً » قال : كانوا ثمانین رجلاً و سبعین إمراًه ما أغبّ المحراب رجل واحد

از امام صادق (ع) درباره قول خدای تعالی «اعملوا آل داود شکراً» روایت شده که فرمود: هشتاد مرد و هفتاد زن بودند که هرگز مردی از آنان مواظبت بر نماز را در محل عبادت ترک نکرد [و بدین گونه شکر خود را انجام می دادند].».

77- عبرت از قصه داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 21 - 2

2 - ماجرای گروه شکایت کننده و متخاصم در نزد داوود (ع) ، درس آموز برای پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)

و هل أتیک نبؤا الخصم

از تشویق شدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مطالعه در این ماجرا، برداشت یاد شده استفاده می شود.

78- عبرت از قضاوت داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 21 - 2

2 - ماجرای گروه شکایت کننده و متخاصم در نزد داوود (ع) ، درس آموز برای پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله)

و هل أتیک نبؤا الخصم

از تشویق شدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مطالعه در این ماجرا، برداشت یاد شده استفاده می شود.

79- عبودیت داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 17 - 7

7 - داوود (ع) ، بنده خالص و ارجمند خدا

عبدنا داود

از اضافه «عبد» به ضمیر «نا» (الله) - که اضافه تشریفیه و مفید تکریم است - برداشت یاد شده به دست می آید.

80- عدالت داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 22 - 6،12

6- نزاع کنندگان و شاکیان ، از داوود خواستند که براساس حق و به دور از هرگونه افراط و ستمی درباره شان داوری کند .

فاحکم بیننا بالحقّ و لا تشطط

«شطط» در اصل به معنای تجاوز از حد و اندازه است و بیشترین کاربرد آن در معنای افراط، زیاده روی و ستم می باشد.

12- داوود (ع) ، داوری عادل ، راهنمایی مطمئن در زندگی و مرجعی صالح برای رسیدگی به امور اجتماعی در نظر مردم عصر

ص: 26

هل أتیک نبؤا الخصم . . . إذ دخلوا علی داود... خصمان بغی بعضنا علی بعض فاحکم بینن

81- علم داود (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 251 - 10, 11, 12

10 - سلطنت ، حکمت و علم داود ، عطای خداوند به وی

و اتیه الله الملك و الحکمه و علمه ممّا یشاء

11 - خداوند علومی را که مشیت او اقتضا می کرد به داود آموخت .

و علمه ممّا یشاء

12 - خداوند برخی دانش های درخواستی داود را به وی آموخت . *

و علمه ممّا یشاء

چنانچه «من» در «مّمّا یشاء» برای تبعیض باشد، مراد از ضمیر فاعلی در «یشاء»، داود خواهد بود؛ نه الله. چون معنا ندارد خداوند چیزی را بخواهد؛ ولی برخی از آن انجام پذیرد .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 16 - 3, 7

3 - آگاهی داوود و سلیمان (ع) به زبان پرندگان

و قال یاأیها الناس علمنا منطق الطیر

7 - آگاهی داوود و سلیمان (ع) به زبان پرندگان ، دارای اهمیتی ویژه برای آنان در مقایسه با سایر امکانات

علمنا منطق الطیر و اوتینا من کلّ شیء

با این که «و اوتینا من کلّ شیء» شامل «منطق الطیر» هم می شود، اختصاص به ذکر یافتن و مقدم آوردن آن، نشانگر اهمیت ویژه آن در مقایسه با سایر موهبت های الهی نسبت به داوود و سلیمان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 24 - 26

26 - « عن أبي جعفر (ع) في قوله: « و ظنّ داود » أي علم و « أناب » أي تاب . . . » ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خدا روایت شده [که فرمود: « و ظنّ داود »؛ یعنی، دانست و «أناب»؛ یعنی، توبه کرد. . .»].

82- علم لدنی داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 27

4- داوود و سلیمان (ع)، دارای مقام قضاوت و برخوردار از علم خدا دادی

و داود و سلیمان . . . و کلاًءاتینا حکماً و علماً

83- عمل خیر داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 90 - 15

15- انجام کار های خیر ، مورد علاقه و سیره مستمر پیامبران الهی ، موسی ، هارون ، ابراهیم ، لوط ، اسحاق ، یعقوب ، نوح ، داوود ، سلیمان ، ایوب ، اسماعیل ، ادریس ، ذوالکفل ، یونس ، زکریا ، و یحیی (علیهم السلام) بود .

و لقد ءاتینا موسی و هرون . . . یحیی . . . إثمهم كانوا یسرعون فی الخیرت

84- عمل صالح آل داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 13 - 10

10 - آل داوود ، موظف به انجام عمل صالح به منظور ادای شکر به درگاه خداوند

اعملوا ءال داود شکرًا

«اعملوا» مقول قول محذوف است و مفعول «اعملوا» چیزی همانند «عملاً صالحاً» محذوف بوده و «شکرًا» مفعول له آن می باشد.

85- عمل صالح داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 11 - 7

7 - داوود (ع) و قومش ، به انجام اعمال صالح از سوی خداوند مأمور بودند .

و اعملوا صلحاً إتی بما تعملون بصیر

86- فرزند داود(ع)

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

15 - ص - 38 - 30 - 2

ص: 28

2- سلیمان (ع)، فرزند حضرت داوود (ع)

و وهبنا لداود سلیمان

87- فضایل داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- بقره - 2 - 251 - 10,26

10 - سلطنت، حکمت و علم داود، عطای خداوند به وی

و اتیه الله الملك و الحکمه و علمه ممّا یشاء

26 - کشته شدن جالوت (سرکرده کفر و طغیان) به دست داود، از عوامل اعطای مُلک و سلطنت الهی به وی

و قتل داؤد جالوت و اتیه الله الملك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 86 - 3

3- ابراهیم، اسحاق، یعقوب، نوح، داوود، سلیمان، ایوب، یوسف، موسی و هارون(ع) پیامبرانی بودند که بر همه مردم عصر خویش برتری یافته بودند.

و وهبنا له إسحق و یعقوب . . . و کلا فضلنا علی العلمین

برتری یافتن هر یک از پیامبران بر همه مردم - که در اولین نظر از کلمه «العالمین» به ذهن می آید - مستلزم برتری یافتن هر یک از پیامبران بر دیگری است. لذا نمی توان عموم «العالمین» را حقیقی دانست، بلکه دارای عموم عرفی بوده و ناظر به همه جوامع عصر خود آنهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 79 - 2,3,4,8

2- امتیاز سلیمان بر داوود (ع)، در تشخیص حکم خسارت کشتزار تلف شده

و داود و سلیمان إذ یحکمان فی الحرث . . . ففهمنها سلیمان

3- حضرت سلیمان (ع)، مورد توجه و عنایت خداوند، حتی در زمان داوود (ع)

و داود و سلیمان إذ یحکمان فی الحرث . . . ففهمنها سلیمان

4- داوود و سلیمان (ع)، دارای مقام قضاوت و برخوردار از علم خدا دادی

و داود و سلیمان . . . و کلاً ءاتینا حکماً و علماً

8- داوود (ع) برخوردار از مقام والا در پیشگاه خداوند و بهره مند از لطف ویژه او

و سخّرنا مع داود الجبال یسبّحن و الطیر

از آن جایی که خداوند، کوه ها و پرندگان را برای هم آوایی با داوود(ع) در تسبیح الهی تسخیر و رام کرد - با آن که همه پدیده ها در حال تسبیح او هستند - می تواند برداشت یاد شده را به دست آورد.

ص: 29

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 16 - 6, 9, 3.5

3 - آگاهی داوود و سلیمان (ع) به زبان پرندگان

و قال يأيها الناس علمنا منطق الطير

5 - آگاهی به گفتار پرندگان ، موهبتی الهی به داوود و سلیمان

و لقد آتينا داود و سليمان علمًا .. و قال يأيها الناس علمنا منطق الطير

6 - داوود و سلیمان ، برخوردار از تمامی امکانات مورد نیاز

و آتينا من كل شيء

9 - الطاف الهی در حق داوود و سلیمان (ع) ، الطافی آشکار برای همگان

و قال يأيها الناس .. إن هذا لهو الفضل المبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 10 - 12, 13, 8, 9, 6, 5, 3, 2

2 - داوود (ع) ، صاحب برتری و فضیلت بر دیگران

و لقد آتينا داود منّا فضلاً

«فضلاً» با توجه به معنای لغوی آن (زیادت از حد متوسط) می تواند به معنای برتری باشد. هم چنین می تواند به معنای اصطلاحی آن (نعمت و احسان) باشد. برداشت یاد شده بنابر معنای اول است.

3 - داوود (ع) ، دارای شرافت و امتیازی ویژه در پیشگاه خداوند

و لقد آتينا داود منّا فضلاً

«من» در «منّا» ابتدایی و متعلق به «آتینا» است. آوردن عبارت «منّا» - به رغم این که جمله بی نیاز از آن است - برای تشریف بوده و حکایت از مقام و منزلت داوود(ع) در پیشگاه خداوند دارد.

5 - هم صدایی کوه ها با داوود (ع) در تسبیح گویی ، از جمله فضیلت های اعطا شده از جانب خداوند به آن حضرت

و لقد آتينا داود مِّنَّا فضلاً يجبال أُوّبي معه

جمله «یا جبال اُوّبی معه»، بدل اشتمال و یا بدل کل از کل برای «فضلاً» است. بنابراین معنا چنین می شود: ما به داوود(ع) فضیلتی دادیم و گفتیم ای کوه ها با او در تکرار تسبیح هم صدا باشید.

6 - خداوند ، تسخیرکننده پرندگان برای داوود (ع)

و لقد آتينا داود مِّنَّا فضلاً .. و الطير

بنابراین که «الطیر» عطف به «فضلاً» باشد، «ایتای طیر» به داوود(ع) به معنای مسخر بودن پرندگان برای داوود(ع) خواهد بود.

8 - هم صدایی پرندگان با داوود (ع) در تسبیح گویی خداوند ، فضیلتی اعطا شده از جانب خدا به او

و لقد آتينا داود مِّنَّا فضلاً .. و الطير

9 - مسخر بودن پرندگان برای داوود (ع) ، فضیلتی اعطایی از جانب خدا به آن حضرت

و لقد آتينا داود مِّنَّا فضلاً .. و الطير

12 - نرم شدن آهن برای حضرت داوود (ع) ، بدون استفاده از آلات ذوب فلز ، فضیلتی اعطایی از جانب خداوند به او

و لقد آتينا داود مِّنَّا فضلاً .. و أَلْنَا لَهُ الْحَدِيدَ

13 - «عن أبي عبد الله (ع) : إنَّ أمير المؤمنين (صلى الله عليه) قال : أوحى الله عز وجلّ إلى داود (ع) : إنَّك نعم العبد لولا

أَنْتَ تَأْكُلُ مِنْ بَيْتِ الْمَالِ وَلَا تَعْمَلُ بِيَدِكَ شَيْئاً، قَالَ: فَبَكَى دَاوُدَ (ع) أَرْبَعِينَ صَبَاحاً فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ إِلَى الْحَدِيدِ: أَنْ لِيَنَّ لِعَبْدِي دَاوُدَ فَأَلَانَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ لَهُ الْحَدِيدَ فَكَانَ يَعْمَلُ كُلَّ يَوْمٍ دَرْعاً فَبِيعَ هَا بِأَلْفِ دِرْهَمٍ فَعَمَلَ ثَلَاثَمِائاً وَ سِتِّينَ دَرْعاً فَبَاعَ هَا بِثَلَاثَمِائاً وَ سِتِّينَ أَلْفاً وَ اسْتَغْنَى عَنِ بَيْتِ الْمَالِ؛

از امام صادق(ع) روایت شده که امیرالمؤمنین(ع) فرمود: خداوند به داوود وحی کرد که تو بنده خوبی هستی، جز این که از بیت المال ارتزاق می کنی و با دست خود کار نمی کنی. داوود(ع) چهل روز گریست، سپس خداوند به آهن وحی کرد که برای بنده ام داوود نرم شو و با این وحی آهن را برای داود نرم کرد و داوود(ع) هر روز زرهی می ساخت و آن را هزار درهم می فروخت. او 360 زره ساخت و آنها را به 360 هزار درهم فروخت و از بیت المال بی نیاز گشت».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 11 - 5

5 - آموزش صنعت زره سازی به داوود (ع) ، از جمله فضیلت های اعطا شده از جانب خداوند به او

و لقد آتینا داود متناً فضلاً .. أن اعمل سبغت و قدّر فی السرد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 17 - 10، 7، 5

5 - داوود (ع) ، مظهر صبر و مقاومت و الگوی صابران و بردباران تاریخ

واذکر عبدنا داود

توصیه شدن پیامبر اسلام(صلی الله علیه و آله) به یادآوری سرگذشت حضرت داوود(ع)، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

7 - داوود (ع) ، بنده خالص و ارجمند خدا

عبدنا داود

از اضافه «عبد» به ضمیر «نا» (اللّه) - که اضافه تشریفیه و مفید تکریم است - برداشت یاد شده به دست می آید.

10 - داوود (ع) ، در همه امور زندگی به خدا روی می آورد و همواره او را مرجع خود می دانست .

إِنَّهُ أَوْابٌ

«أَوَابٌ» (از ماده «أَوَبَ») صیغه مبالغه و به معنای «رجوع» است؛ یعنی، داوود(ع) بسیار مراجعه کننده به خدا و متوجه او بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - تمامی پرندگان در خدمت داوود (ع) و در رفت و آمد بسیار ، با ایشان بودند .

و الطیر محشوره کلّ له اواب

برداشت یاد شده بر این اساس استوار است که اواب بودن پرندگان برای تسبیح با داوود(ع) نباشد؛ بلکه این رجوع و بازگشت مکرر و پیوسته، صرفاً به خاطر در خدمت او بودن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - داوود (ع) ، داوری عادل ، راهنمایی مطمئن در زندگی و مرجعی صالح برای رسیدگی به امور اجتماعی در نظر مردم عصر

ص: 31

هل أتیک نبؤا الخصم . . . إذ دخلوا علی داود... خصمان بغی بعضنا علی بعض فاحکم بینن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 25 - 4

4- داوود (ع) ، دارای قرب و منزلت ویژه در پیشگاه خداوند

و إنّ له عندنا لزلفی

«الزلفی» به معنای قرب و منزلت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 26 - 3

3- داوود (ع) ، برخوردار از مقام و منزلت ویژه در پیشگاه خداوند

یداود إنّّا جعلنک خلیفه فی الأرض

اعطای مقام «خلیفه الهی» به داوود(ع)، گویای حقیقت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 49 - 7

7- داوود ، سلیمان ، ایوب ، ابراهیم ، اسحاق ، یعقوب ، اسماعیل ، الیسع ، ذالکفل (علیهم السلام) ، از تقوای پیشگان و نیک فرجامان بودند .

و اذکر داود . . . إسمعیل و الیسع و ذالکفل ... هذا ذکر و إنّ للمتقین لحسن مئاب

«مئاب» به معنای مرجع و بازگشت است و منظور از «حسن مئاب» حسن عاقبت و سرانجام نیک است. گفتنی است که برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از «متقین» پیامبرانی باشد که در آیات گذشته از آنان سخن گفته شد.

88- فلسفه زره سازی داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- فنّ زره سازی داوود (ع) ، در جهت حفظ مردم از خطرات و پی آمد های جنگ بود .

داود .. علمنه صنعه لبوس لکم لتحصنکم من بأسکم

89- فواید قصه داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 32

4 - سرگذشت داوود، سلیمان، ایوب، ابراهیم، اسحاق، یعقوب، اسماعیل، الیسع و ذالکفل (علیهم السلام)، مایه یاد و یادآوری انسان ها

و اذکر داود... سلیمان... ایوب... ابرهیم و اسحق و یعقوب... اسمعیل و الیسع

برداشت یاد شده از آن جا است که «هذا» می تواند اشاره به مجموعه آیاتی باشد که درباره سرگذشت پیامبران یاد شده، سخن گفته است.

90- قدرت داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 17 - 14 - 8

8 - داوود (ع)، شخصیتی نیرومند و پرتوان

و اذکر عبدنا داود ذالاید

«اید» به معنای قوت و شدت است و «ذالاید»؛ یعنی، صاحب قدرت و نیرومند.

14 - «عن ابی جعفر (ع) قال: الید فی کلام العرب القوّه و النعمه قال (الله عزّوجلّ): «واذکر عبدنا داود ذالاید»...»؛

از امام باقر(ع) روایت شده که فرمود: «اید» در کلام عرب همان قوت و نعمت است... [خداوند عزّوجلّ] فرمود: «واذکر عبدنا داود ذالاید»...».

91- قصه داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 78 - 9

9 - بعثت داود (ع) قبل از بعثت عیسی (ع)

علی لسان داود و عیسی ابن مریم

تقدیم ذکر داود بر عیسی حاکی از سبقت زمانی حضرت داود است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 78 - 10، 11، 9، 2

2- داوری داوود و سلیمان (ع) ، در باره کشتزار چراشده در شبان گاه به وسیله گوسفندان مردم

و داود و سلیمان إذ یحکمان فی الحرث إذ نفشت فیہ غنم القوم

«نقش» به معنای چریدن حیوان در شب، بدون چوپان و یا بی اطلاع وی است.

9- «أحمد بن عمر الحلبي قال : سألت أبا الحسن (ع) عن قول الله عز وجل : « و داود و سلیمان إذ یحکمان فی الحرث » قال : كان حکم داود (ع) رقاب الغنم ، و الذی فهم الله عز وجل سلیمان (ع) أن احکم لصاحب الحرث باللبن و الصوف ذلك العام کلّه ;

ص: 33

احمدبن عمر حلبی گوید: از امام ابی الحسن (ع) در باره سخن خداوند عزوجل «و داود و سلیمان إذ یحکمان فی الحرث» سؤال کردم، فرمود: حکم داوود (ع) دادن گوسفندان به صاحب زراعت بود و چیزی را که خداوند به سلیمان فهماند، این بود که برای صاحب زراعت حکم کن تا شیر و پشم گوسفندان در کل آن سال برای او باشد».

10- «عن أبی عبد الله (ع) قال: کان فی بنی اسرائیل رجل له کرم و نفثت فیہ غنم رجل آخر باللیل و قضمته و أفسدته فجاء صاحب الکرّم إلی داود فاستعدی علی صاحب الغنم فقال داود (ع): إذهب إلی سلیمان (ع) لیحکم بینکما فذهب إلیه فقال: سلیمان إن کانت الغنم أکلت الأصل و الفرع فعلی صاحب الغنم أن یدفع إلی صاحب الکرّم الغنم و ما فی بطنها و إن کانت ذهبت بالفرع و لم تذهب بالأصل فإنّه یدفع ولدها إلی صاحب الکرّم و کان هذا حکم داود...»؛

از امام صادق (ع) روایت شده: مردی از بنی اسرائیل دارای تاکستانی بود، گوسفندان فردی شبان گاه وارد آن شدند و آن را خوردند و تباہ کردند... صاحب تاکستان از صاحب گوسفندان نزد داوود شکایت برد، او گفت: نزد سلیمان بروید تا میان شما داوری کند. پس نزد سلیمان رفتند، وی گفت: اگر گوسفند اصل و فرع تاک را خورده، پس بر صاحب گوسفند است که باید گوسفند و بچه در شکم او را به صاحب تاک بدهد و اگر فرع درخت را خورده و اصل درخت باقی است، بچه گوسفند را به صاحب تاکستان بدهد و نظر داوود هم همین بود...».

11- «عن أبی عبد الله (ع) (فی) قول الله عزوجل: «و داود و سلیمان إذ یحکمان فی الحرث»... قال: إنّه کان أوحی الله عزوجل إلی النبیین قبل داود إلی أن بعث الله داود (ع) (أی غنم نفثت فی الحرث فلصاحب الحرث رقاب الغنم... فحکم داود (ع) بما حکمت به الأنبیاء (ع) من قبله و أوحی الله عزوجل إلی سلیمان (ع) (أی غنم نفثت فی الزرع فلیس لصاحب الزرع إلا ما خرج من بطونها و کذلک جرت السنّه بعد سلیمان)»؛

از امام صادق (ع) [در باره] قول خدای عزوجل «و داود و سلیمان إذ یحکمان فی الحرث» روایت شده... که فرمود: همانا خدای عزوجل به پیامبران قبل از داوود - تا زمانی که او را برانگیخت - وحی نموده بود که هر گوسفندی شبانه وارد زراعتی شود، برای صاحب زراعت است که آن گوسفند را به تملک خود درآورد... پس داوود به همان حکم پیامبران پیش از خود حکم داد و خدای عزوجل به سلیمان وحی نمود: هر گوسفندی که شبانه وارد زراعتی شود، صاحب زراعت حقی ندارد؛ مگر به چیزی (بچه ای) که از شکم آن بیرون می آید و بعد از سلیمان همین سنت جریان داشت...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 80 - 4,7,1

1- خداوند، صنعت زره سازی را به داوود (ع) آموخت.

داود... و علمنه صنعه لبوس

«لبوس» در اصل به معنای لباسی است که انسان را از هر چیز زشتی بیوشاند (مفردات راغب) و مقصود از آن در آیه شریفه به قرینه «لتحصنکم من بأسکم» (تا شما را از خطرات جنگ حفظ کند) می تواند زره باشد. گفتنی است که برخی از اهل لغت «لبوس» را به معنای «درع» (زره) گرفته اند (قاموس).

4- فنّ زره سازی داوود (ع) ، در جهت حفظ مردم از خطرات و پی آمد های جنگ بود .

داود .. . علّمنه صنعه لبوس لکم لتحصنکم من بأسکم

7- مردمی که با داوود (ع) زندگی می کردند ، در معرض هجوم نظامی دشمن قرار داشتند .

داود .. . و علّمنه صنعه لبوس لکم لتحصنکم من بأسکم

آیه شریفه در مقام امتنان بر مردمی است که با داوود(ع) زندگی می کردند؛ زیرا مخاطب «کم» در این آیه آنان هستند. این امتنان آن گاه صحیح است که آنان در معرض هجوم دشمن و مبتلا شدن به خطرات آن باشند.

ص: 34

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 10 - 6

6 - خداوند ، تسخیرکننده پرندگان برای داوود (ع)

و لقد آتینا داود منّا فضلاً .. و الطیر

بنابراین که «الطیر» عطف به «فضلاً» باشد، «ایتای طیر» به داوود(ع) به معنای مسخر بودن پرندگان برای داوود(ع) خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 11 - 1,2,3

1 - فرمان خداوند به داوود (ع) ، برای ساختن زره های کامل از آهن

و أَلْتَأْتِيهِ الْحَدِيدُ . أَنْ أَعْمَلَ سَبْعَت

«آن» برای تفسیر بوده و در نقش «آی» است؛ یعنی، ما آهن را برای داوود نرم ساختیم به این معنا که با آهن زره بساز. گفتنی است که «سابغات» در لغت به معنای تام فراخ است (مفردات راغب) و صفت برای موصوف محذوف «دروع» می باشد.

2 - ممکن شدن زره سازی برای داوود (ع) از آهن ، فلسفه نرم شدن آهن برای آن حضرت

و أَلْتَأْتِيهِ الْحَدِيدُ . أَنْ أَعْمَلَ سَبْعَت

بنابراین که «آن» مصدری باشد، معنا چنین می شود: ما آهن را برای داوود نرم کردیم، به منظور ساختن زره هایی کامل.

3 - فرمان خداوند به داوود (ع) برای ساختن زره هایی با حلقه های متناسب و به اندازه از آهن

و أَلْتَأْتِيهِ الْحَدِيدُ . أَنْ أَعْمَلَ سَبْعَت وَقَدَّرَ فِي السَّرْد

«سرد»؛ یعنی، «نسج» و بافت (المنجد) و به معنای سوراخ های خشن مثل حلقه های آهنی است (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 24 - 25, 21, 13

13 - برادر مظلوم و دارای یک میش ، مورد دلداری داوود (ع) قرار گرفت .

و إِنَّ كَثِيرًا مِّنَ الْخُلَطَاءِ لِيَبْغَىٰ . . . إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا . . . وَقَلِيلٌ مَّا هُمْ

از ظاهر آیه استفاده می شود که سخن داوود(ع) برای دلداری به برادر مظلوم بوده است.

21 - به سجده افتادن داوود (ع) به درگاه خداوند پس از گمان خطا کردنش در داوری میان برادران متخاصم

و خَرَّ رَاكِعًا

مقصود از «خَرَّ رَاكِعًا» - مطابق نظر بیشتر مفسران - سجده است.

25 - «عن الرضا (ع) : . . . بعث الله عز وجلّ إلى داود الملكين فتسوّرا المحراب فقالا - خصمان بغى بعضنا على بعض فاحكم بيننا بالحقّ إنّ هذا أخى له تسع وتسعون نعجه . . . فعجل داود (ع) على المدعى عليه فقال لقد ظلمك . . . ولم يسئَل المدعى البيّنه على ذلك ولم يقبل على المدعى عليه فيقول له ما تقول فكان هذا خطيئه رسم الحكم ;

از امام رضا(ع) روایت شده که خداوند عزوجلّ دو فرشته را فرستاد تا از دیوار محراب داوود بالا رفتند و بر او وارد شدند و گفتند: دو نفر هستیم که یکی بر دیگری ستم کرده است؛ پس بین ما به حق داوری کن. یکی از آنان گفت: این برادر من است که 99 میش دارد و... داوود در حکم عجله کرد و گفت: برادرت به تو ظلم کرده... و از مدعی بیّنه نخواست و به مدعا علیه هم نگفت تو چه می گویی؟ و این یک خطا در شیوه دادرسی بود».

ص: 35

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 25 - 2

2- خداوند ، از لغزش داوود (ع) در امر داوری میان دو گروه متخاصم درگذشت و او را مورد آمرزش قرار داد .

فغفرنا له ذلک

«ذلک» اشاره به لغزش مربوط به داوری میان دو گروه متخاصم دارد.

92- قضاوت داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 2

2- نوح، ابراهیم، اسحاق، یعقوب، داوود، یوسف، موسی و هارون(ع) بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئك الذين آتینهم الکتب والحکم والنبوه

«أولئك» اشاره به انبیای مذکور در آیات قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 78 - 2,5,7,8,9,10

2- داوری داوود و سلیمان (ع) ، در باره کشتزار چراشده در شبان گاه به وسیله گوسفندان مردم

و داود و سلیمان إذ یحکمان فی الحرث إذ نفثت فیه غنم القوم

«نفث» به معنای چریدن حیوان در شب، بدون چوپان و یا بی اطلاع وی است.

5- داوود و سلیمان (ع) ، در تطبیق و چگونگی پیاده کردن حکم خدا در باره خسارت مزرعه تلف شده به وسیله گوسفندان ، اختلاف نظر داشتند .

و داود و سلیمان إذ یحکمان فی الحرث إذ نفثت فیه غنم القوم و کتآ لحکمهم شهیدین

نوع مفسران برآنند که «فهمناها» می رساند که خداوند نظر سلیمان را تأیید کرد. از سوی دیگر، جمله های «کتآ لحکمهم شاهدین» و «و کلاً آتینا حکماً و علماً» می فهماند که نظر هر دو براساس نظارت، حکم و علم الهی بوده است. جمع میان این دو سخن، به این است که

بگوئیم: اختلاف آن دو در حکم الهی نبود؛ بلکه در تطبیق و چگونگی پیاده کردن آن بود.

7- داوود و سلیمان (ع)، از مقام قضاوت در میان مردم عصر خویش برخوردار بودند.

و داود و سلیمان إذ یحکمان فی الحرث

8- «عن أبی جعفر (ع) فی قول اللّٰه تبارک و تعالی: «داود و سلیمان إذ یحکمان فی الحرث...» قال لم یحکما إثمًا کانا یتناظران ففهمها سلیمان...»

از امام باقر(ع) در باره قول خدای - تبارک و تعالی - «و داوود و سلیمان إذ یحکمان فی الحرث...» روایت شده که فرمود: داوود و سلیمان(ع) داوری نکردند، تنها مشغول مناظره بودند که خدا حکم واقعه را به سلیمان تفهیم کرد».

9- «أحمد بن عمر الحلبي قال: سألت أبا الحسن (ع) عن قول الله عز وجل: «و داود و سلیمان إذ یحکمان فی الحرث» قال:

ص: 36

كان حکم داوود (ع) رقاب الغنم ، و الذي فهم الله عزوجل سليمان (ع) أن احکم لصاحب الحرث باللبن و الصوف ذلك العام كله ؛

احمدبن عمر حلبی گوید: از امام ابی الحسن(ع) در باره سخن خداوند عزوجل «و داود و سلیمان إذ یحکمان فی الحرث» سؤال کردم، فرمود: حکم داوود(ع) دادن گوسفندان به صاحب زراعت بود و چیزی را که خداوند به سلیمان فهماند، این بود که برای صاحب زراعت حکم کن تا شیر و پشم گوسفندان در کل آن سال برای او باشد».

10- « عن أبي عبد الله (ع) قال : كان في بني اسرائيل رجل له كرم و نفثت فيه غنم رجل آخر بالليل و قضمته و أفسدته فجاء صاحب الكرم إلى داود فاستعدى على صاحب الغنم فقال داود (ع) : اذها إلى سليمان (ع) ليحكم بينكما فذهبا إليه فقال : سليمان إن كانت الغنم أكلت الأصل و الفرع فعلى صاحب الغنم أن يدفع إلى صاحب الكرم الغنم و ما في بطنها و إن كانت ذهبت بالفرع و لم تذهب بالأصل فإنه يدفع ولدها إلى صاحب الكرم و كان هذا حکم داود . . . » ;

از امام صادق(ع) روایت شده: مردی از بنی اسرائیل دارای تاکستانی بود، گوسفندان فردی شبان گاه وارد آن شدند و آن را خوردند و تباه کردند . . . صاحب تاکستان از صاحب گوسفندان نزد داوود شکایت برد، او گفت: نزد سلیمان بروید تا میان شما داوری کند. پس نزد سلیمان رفتند، وی گفت: اگر گوسفند اصل و فرع تاک را خورده، پس بر صاحب گوسفند است که باید گوسفند و بچه در شکم او را به صاحب تاک بدهد و اگر فرع درخت را خورده و اصل درخت باقی است، بچه گوسفند را به صاحب تاکستان بدهد و نظر داوود هم همین بود...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 79 - 2

2- امتیاز سلیمان بر داوود (ع) ، در تشخیص حکم خسارت کشتزار تلف شده

و داود و سلیمان إذ یحکمان فی الحرث . . . ففهمنها سلیمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 20 - 7

7 - خداوند به داوود (ع) ، منطقی نیرومند در شناساندن حق و باطل و نیز توانایی بر فیصله دادن به نزاع ها و خصومت ها اعطا کرد .

و ءاتینه . . . فصل الخطاب

«فصل» مصدر و به معنای چیزی را از چیز دیگری جدا کردن و نیز فیصله دادن نزاع ها و خصومت ها آمده است. اگر مراد آیه معنای اول باشد، کلمه «خطاب» به معنای سخن بوده و مقصود از «فصل خطاب» سخن جدا کننده حق از باطل و شناساننده صواب از ناصواب خواهد بود. و اگر معنای دوم مراد باشد، واژه «خطاب» به معنای خصومت و نزاع بوده و مقصود از «فصل خطاب» رفع خصومت ها و فیصله دادن به نزاع ها خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 24 - 16, 18, 19, 25

1 - حکم داوود (ع) ، به ظالمانه بودن کار صاحب 99 میش در طمع کردن به تنها میش برادرش

قال لقد ظلمک بسؤال نعجتک إلى نعاجه

16 - داوود (ع) ، ماجرای دادخواهی برادران دارای میش و داوری میان آنان را ، یک آزمایش الهی دانست .

قال لقد ظلمک بسؤال نعجتک . . . و ظنّ داود أنّما فتنّ -ه

ص: 37

18 - استغفار داوود (ع) از پروردگار، در پی گمان به رخ دادن اشتباهی در داوری میان متخاصمان

و ظنّ داود أنّما فتنّ - ه فاستغفر ربّه

19 - داوود (ع)، شیوه داوری خود درباره برادران متخاصم را خطا دانست .

قال لقد ظلمك بسؤال نعجتك . . . و ظنّ داود أنّما فتنّ - ه فاستغفر ربّه

در این که استغفار داوود(ع) درباره چه اشتباهی بود، میان مفسران چند دیدگاه وجود دارد؛ از جمله بهترین و موافق ترین آنها با آیه شریفه، مسأله نشنیدن دفاع برادر متهم و شتاب در داوری است. گفتنی است برخی از روایات مربوط به آیه، مؤید همین برداشت است (تفسیر برهان، ج 4، ص 45).

25 - « عن الرضا (ع) : . . . بعث الله عزّوجلّ إلى داود الملكين فتسوّرا المحراب فقالا - خصمان بغى بعضنا على بعض فاحكم بيننا بالحقّ إنّ هذا أخى له تسع وتسعون نعجه . . . فعجل داود (ع) على المدعى عليه فقال لقد ظلمك . . . و لم يسئل المدعى البيّنه على ذلك و لم يقبل على المدعى عليه فيقول له ما تقول فكان هذا خطيئه رسم الحكم ;

از امام رضا(ع) روایت شده که خداوند عزّوجلّ دو فرشته را فرستاد تا از دیوار محراب داوود بالا رفتند و بر او وارد شدند و گفتند: دو نفر هستیم که یکی بر دیگری ستم کرده است؛ پس بین ما به حق داوری کن. یکی از آنان گفت: این برادر من است که 99 میش دارد و... داوود در حکم عجله کرد و گفت: برادرت به تو ظلم کرده... و از مدعی بیّنه نخواست و به مدعا علیه هم نگفت تو چه می گویی؟ و این یک خطا در شیوه دادرسی بود».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 25 - 2

2 - خداوند، از لغزش داوود (ع) در امر داوری میان دو گروه متخاصم درگذشت و او را مورد آمرزش قرار داد .

فغفرنا له ذلك

«ذلك» اشاره به لغزش مربوط به داوری میان دو گروه متخاصم دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 26 - 5

5 - داوود (ع)، از سوی خدا مأمور حکومت و داوری میان مردم برپایه حق

إنّا جعلنك خليفة في الأرض فاحكم بين الناس بالحقّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 105 - 13

13- « عن عبدالله بن سنان عن أبي عبدالله (ع) انه سأله عن قول الله عزوجلّ : « ولقد كتبنا في الزبور من بعد الذكر » ما الزبور و ما الذكر؟ قال : الذكر عندالله ، والزبور الذي أنزل على داود ؛

از عبدالله بن سنان نقل شده که از امام صادق(ع) در باره قول خدای عزوجلّ « ولقد كتبنا في الزبور من بعد الذكر » پرسید زبور چیست ذکر کدام است؟ فرمود: ذکر نزد خدا است و زبور آن است که بر داوود نازل شده است.».

ص: 38

94- کتاب داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 163 - 14

14 - حضرت داود (ع) از پیامبران پس از نوح (ع) و دارای کتابی از جانب خدا به نام زیور

و آتینا داود زیوراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 55 - 12

12- « [النبی (صلی الله علیه و آله)] قال : . . . أما العشرون : أنزل الزبور علی داود فی عشرين يوماً خلون من شهر رمضان و ذلك قوله فی القرآن : « و آتینا داود زیوراً » . . . »

پیامبر(صلی الله علیه و آله) فرمود: . . . اما بیست . . . مقصود بیستم ماه رمضان است که در آن زیور بر داوود نازل شد و این سخن خدا در قرآن است که می فرماید: و آتینا داود زیوراً...».

95- کشتزار قصه داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 78 - 9,10,11,3,2

2- داوری داوود و سلیمان (ع) ، در باره کشتزار چراشده در شبان گاه به وسیله گوسفندان مردم

و داود و سلیمان إذ یحکمان فی الحرث إذ نفثت فیه غنم القوم

«نفش» به معنای چریدن حیوان در شب، بدون چوپان و یا بی اطلاع وی است.

3- داوود و سلیمان (ع) ، در باره خسارت مزرعه تلف شده به وسیله گوسفندان ، به مشورت پرداختند .

و داود و سلیمان إذ یحکمان فی الحرث إذ نفثت فیه غنم القوم

برداشت یاد شده بدین احتمال است که «یحکمان» با صیغه تشبیه، اشاره به مشورت داوود و سلیمان داشته باشد، چه این که حکم هر یک به صورت استقلالی در یک واقعه، بعید به نظر می رسد.

9- « أحمدبن عمرالحلی قال : سألت أباالحسن (ع) عن قول الله عزوجل : « و داود و سلیمان إذ یحکمان فی الحرث » قال : کان حکم

داوود (ع) رقاب الغنم ، و الذى فهم الله عزوجل سليمان (ع) أن احكم لصاحب الحرث باللبن و الصوف ذلك العام كله ؛

احمد بن عمر حلبى گوید: از امام ابى الحسن (ع) در باره سخن خداوند عزوجل «و داود و سليمان إذ يحكمان فى الحرث» سؤال کردم، فرمود: حکم داوود (ع) دادن گوسفندان به صاحب زراعت بود و چیزی را که خداوند به سليمان فهماند، این بود که برای صاحب زراعت حکم کن تا شیر و پشم گوسفندان در کل آن سال برای او باشد».

10- « عن أبى عبد الله (ع) قال : كان فى بنى اسرائيل رجل له كرم و نفثت فيه غنم رجل آخر بالليل و قضمته و أفسدته فجاء صاحب الكرم إلى داود فاستعدى على صاحب الغنم فقال داود (ع) : إذهب إلى سليمان (ع) ليحكم بينكما فذهب إليه فقال :

ص: 39

سليمان إن كانت الغنم أكلت الأصل و الفرع فعلى صاحب الغنم أن يدفع إلى صاحب الكرم الغنم و ما فى بطن ها و إن كانت ذهبت بالفرع و لم تذهب بالأصل فإنه يدفع ولد ها إلى صاحب الكرم و كان هذا حكم داود . . . ;

از امام صادق(ع) روایت شده: مردی از بنی اسرائیل دارای تاکستانی بود، گوسفندان فردی شبان گاه وارد آن شدند و آن را خوردند و تباه کردند . . . صاحب تاکستان از صاحب گوسفندان نزد داوود شکایت برد، او گفت: نزد سلیمان بروید تا میان شما داوری کند. پس نزد سلیمان رفتند، وی گفت: اگر گوسفند اصل و فرع تاک را خورده، پس بر صاحب گوسفند است که باید گوسفند و بچه در شکم او را به صاحب تاک بدهد و اگر فرع درخت را خورده و اصل درخت باقی است، بچه گوسفند را به صاحب تاکستان بدهد و نظر داوود هم همین بود...».

11- « عن أبي عبد الله (ع) (فى) قول الله عز وجلّ : « و داود و سليمان إذ يحكمان فى الحرث » . . . قال : إته كان أوحى الله عز وجلّ إلى النبيين قبل داود إلى أن بعث الله داود (ع) أى غنم نفشت فى الحرث فلصاحب الحرث رقاب الغنم . . . فحكم داود (ع) بما حكمت به الأنبياء (ع) من قبله و أوحى الله عز وجلّ إلى سليمان (ع) (أى غنم نفشت فى الزرع فليس لصاحب الزرع إلا ما خرج من بطون ها و كذلك جرت السنّه بعد سليمان) ;

از امام صادق(ع) [در باره] قول خدای عزوجلّ «و داود و سليمان إذ يحكمان فى الحرث» روایت شده . . . که فرمود: همانا خدای عزوجلّ به پیامبران قبل از داوود - تا زمانی که او را برانگیخت - وحی نموده بود که هر گوسفندی شبانه وارد زراعتی شود، برای صاحب زراعت است که آن گوسفند را به تملک خود درآورد . . . پس داوود به همان حکم پیامبران پیش از خود حکم داد و خدای عزوجلّ به سلیمان وحی نمود: هر گوسفندی که شبانه وارد زراعتی شود، صاحب زراعت حقى ندارد؛ مگر به چیزی (بچه ای) که از شکم آن بیرون می آید و بعد از سلیمان همین سنت جریان داشت...».

96- کیفیت زره سازی داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 11 - 3

3 - فرمان خداوند به داوود (ع) برای ساختن زره هایی با حلقه های متناسب و به اندازه از آهن

و ألتأ له الحديد . أن اعمل سبغت و قدر فى السرد

«سرد»؛ یعنی، «نسج» و بافت (المنجد) و به معنای سوراخ های خشن مثل حلقه های آهنی است (مفردات راغب).

97- لعن داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 78 - 15, 11, 2, 1

1 - کافران بنی اسرائیل با نفرین داود (ع) و عیسی (ع) به لعنت و دوری از رحمت خداوند گرفتار شدند .

لعن الذین کفروا من بنی اسرائیل علی لسان داود و عیسی

فاعل محذوف از «لعن» داود(ع) و عیسی(ع) می باشد. بنابراین جمله «لعن... علی لسان داود و عیسی» به این معناست که کافران بنی اسرائیل مورد لعنت داود(ع) و عیسی(ع) قرار گرفتند گفتنی است، آنگاه که لعنت بر زبان انسان جاری شود به معنای

ص: 40

درخواست انقطاع از رحمت الهی از لعنت شونده است.

2 - داود و عیسی (ع) ، پیام آوران لعن و نفرین الهی بر کافران بنی اسرائیل *

لعن الذین کفروا من بنی اسرائیل علی لسان داود و عیسی ابن مریم

بدان احتمال که فاعل محذوف «لعن»، اللّٰه باشد. گفتنی است که لعنت خداوند نسبت به کافران بنی اسرائیل بر لسان داود(ع) و عیسی(ع) به معنای ابلاغ لعنت خداوند به واسطه آن پیامبران است.

11 - گرفتاری کافران بنی اسرائیل به لعنت داود و عیسی (ع) ، برخاسته از عصیان پیشگی و تجاوزگری آنان

لعن الذین کفروا ... ذلک بما عصوا و کانوا یعتدون

در برداشت فوق «ذلک» اشاره به «لعنت» گرفته شده است.

13 - مردم ایله (گروهی از بنی اسرائیل) ، مورد لعن حضرت داود ، به دلیل عصیان در برابر خدا درباره شنبه

لعن الذین کفروا من بنی اسرائیل علی لسان داود

از امام باقر(ع) در توضیح آیه فوق روایت شده: اما داود فلعن اهل ایله لما اعتدوا فی سبتهم . . .

تفسیر تبیان، ج 3، ص 609; نورالثقلین، ج 1، ص 661، ح 315.

15 - مسخ گروهی از بنی اسرائیل بصورت خوک ، در اثر لعن حضرت داود (ع) و بصورت میمون ، در اثر لعن حضرت عیسی (ع)

لعن الذین کفروا من بنی اسرائیل علی لسان داود و عیسی

از امام صادق(ع) درباره آیه فوق روایت شده: الخنازیر علی لسان داود(ع) و القرده علی لسان عیسی ابن مریم(ع).

کافی، ج 8، ص 200، ح 240; نورالثقلین، ج 1، ص 660، ح 311.

98- مالکیت خصوصی در دوران داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- وجود مالکیت شخصی در عصر داوود (ع) و مشروع بودن آن

له تسع و تسعون نعجه و لی نعجه وحده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 24 - 3

3- محترم بودن مالکیت شخصی در عصر داوود (ع)

قال لقد ظلمک بسؤال نعجتک الی نعاجه

انتقاد نکردن از داشتن 99 میش و ظالمانه دانستن تصاحب تنها میش برادر، گویای برداشت یاد شده است.

ص: 41

99- مبانی قضاوت داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 78 - 11

11- « عن أبي عبد الله (ع) (في) قول الله عز وجل: « و داود و سليمان إذ يحكمان في الحرث » . . . قال : إته كان أوحى الله عز وجل إلى النبيين قبل داود إلى أن بعث الله داود (ع) أي غنم نفشت في الحرث فلصاحب الحرث رقاب الغنم . . . فحكم داود (ع) بما حكمت به الأنبياء (ع) من قبله و أوحى الله عز وجل إلى سليمان (ع) أي غنم نفشت في الزرع فليس لصاحب الزرع إلا ما خرج من بطون ها و كذلك جرت السنه بعد سليمان » ;

از امام صادق(ع) [در باره] قول خدای عزوجل « و داود و سليمان إذ يحكمان في الحرث » روایت شده . . . که فرمود: همانا خدای عزوجل به پیامبران قبل از داوود - تا زمانی که او را برانگیخت - وحی نموده بود که هر گوسفندی شبانه وارد زراعتی شود، برای صاحب زراعت است که آن گوسفند را به تملک خود درآورد . . . پس داوود به همان حکم پیامبران پیش از خود حکم داد و خدای عزوجل به سلیمان وحی نمود: هر گوسفندی که شبانه وارد زراعتی شود، صاحب زراعت حقی ندارد؛ مگر به چیزی (بچه ای) که از شکم آن بیرون می آید و بعد از سلیمان همین سنت جریان داشت...».

100- محدوده حکومت داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 35 - 16

16 - « عن أبي جعفر (ع) قال : . . . و أمّا داود فملك ما بين الشامات إلى بلاد الإصطخر و كذلك كان ملك سليمان . . . » ;

از امام باقر(ع) روایت شده که فرمود: . . . محدوده پادشاهی داوود ما بین شامات تا بلاد اصطخر بوده است و همچنین پادشاهی سلیمان...».

101- محمد(صلی الله علیه و آله) و قصه داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 17 - 6

6 - آشنایی قبلی پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) از سرگذشت حضرت داوود (ع)

و اذکر عبدنا داود

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که لازمه یادکرد، آشنایی است.

102- مشورت سليمان (ع) با داود (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 42

3- داوود و سلیمان (ع)، در باره خسارت مزرعه تلف شده به وسیله گوسفندان، به مشورت پرداختند.

و داود و سلیمان إذ یحکمان فی الحرث إذ نفثت فیہ غنم القوم

برداشت یاد شده بدین احتمال است که «یحکمان» با صیغه تثنیه، اشاره به مشورت داوود و سلیمان داشته باشد، چه این که حکم هر یک به صورت استقلالی در یک واقعه، بعید به نظر می رسد.

103- معجزه داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 80 - 16

16- ساختن اسلحه و زره، معجزه داوود (ع) و دلیل نبوت او

داود... و علّمنه صنعه لبوس لکم... فهل أنتم شکرون

نوع مفسران برآند که این آیه و آیات پیشین، در مقام بیان معجزه های پیامبران گذشته و شواهد نبوت آنان است.

104- معلم داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 80 - 1,2

1- خداوند، صنعت زره سازی را به داوود (ع) آموخت.

داود... و علّمنه صنعه لبوس

«لبوس» در اصل به معنای لباسی است که انسان را از هر چیز زشتی بپوشاند (مفردات راغب) و مقصود از آن در آیه شریفه به قرینه «لتحصنکم من بأسکم» (تا شما را از خطرات جنگ حفظ کند) می تواند زره باشد. گفتنی است که برخی از اهل لغت «لبوس» را به معنای «درع» (زره) گرفته اند (قاموس).

2- خداوند، صنعت ساختن سلاح های دفاعی و بازدارنده را به داوود (ع) آموخت.

داود... و علّمنه صنعه لبوس

یکی از موارد کاربرد واژه «لبوس»، مطلق «سلاح» است (لسان العرب); ولی با توجه به جمله «لتحصنکم من بأسکم» مقصود از آن سلاح

هایی است که جنبه دفاعی دارد و انسان را از ضربه های دشمن حفظ کرده و از هرگونه حمله بازمی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 20 - 6,7

6 - خداوند ، به داوود (ع) حکمت آموخت .

و آتینه الحکمه

7 - خداوند به داوود (ع) ، منطقی نیرومند در شناساندن حق و باطل و نیز توانایی بر فیصله دادن به نزاع ها و خصومت ها اعطا

ص: 43

کرد .

و ءاتینه . . فصل الخطاب

«فصل» مصدر و به معنای چیزی را از چیز دیگری جدا کردن و نیز فیصله دادن نزاع ها و خصومت ها آمده است. اگر مراد آیه معنای اول باشد، کلمه «خطاب» به معنای سخن بوده و مقصود از «فصل خطاب» سخن جدا کننده حق از باطل و شناساننده صواب از ناصواب خواهد بود. و اگر معنای دوم مراد باشد، واژه «خطاب» به معنای خصومت و نزاع بوده و مقصود از «فصل خطاب» رفع خصومت ها و فیصله دادن به نزاع ها خواهد بود.

105- مقام قضاوت داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 79 - 4

4- داوود و سلیمان (ع) ، دارای مقام قضاوت و برخوردار از علم خدا دادی

و داود و سلیمان . . . و کلاً ءاتینا حکماً و علماً

106- مقامات داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 2

2- نوح، ابراهیم، اسحاق، یعقوب، داوود، یوسف، موسی و هارون(ع) بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئك الذين ءاتينهم الكتب والحكم والنبوه

«أولئك» اشاره به انبیای مذکور در آیات قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 55 - 10

10- حضرت داوود (ع) ، از زمره انبیای برتر و برگزیده خداوند

و لقد فضلنا بعض النبیین علی بعض و ءاتینا داود زبوراً

از اینکه خداوند، پس از ذکر برتری برخی از انبیا بر بعضی دیگر، از حضرت داوود(ع) سخن به میان آورده است، می تواند از باب ذکر خاص پس از عام، مشعر به نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 78 - 7

7- داوود و سلیمان (ع)، از مقام قضاوت در میان مردم عصر خویش برخوردار بودند .

ص: 44

و داود و سلیمان إذ یحکمان فی الحرث

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 79 - 4

4- داوود و سلیمان (ع)، دارای مقام قضاوت و برخوردار از علم خدا دادی

و داود و سلیمان ... و کلاً ءاتینا حکماً و علماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 18 - 4

4- داوود (ع)، برخوردار از مقامی والا و ممتاز در پیشگاه خداوند

إنا سخرنا الجبال معه یسبحن بالعشی و الإشراق

تسخیر کوه ها برای تسبیح گویی به همراه داوود(ع)، از عظمت و والامقامی این پیامبر حکایت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 19 - 5

5- داوود (ع)، برخوردار از مقامی والا و ممتاز در پیشگاه خداوند

و الطیر محشوره کلّ له أوّاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 26 - 3، 1

1 - خداوند، داوود (ع) را جانشین خود در تدبیر امور مردم قرار داد .

یداود إنا جعلنک خلیفه فی الأرض

«خلیفه» به معنای کسی است که از ناحیه دیگری و به جای وی به تدبیر امور می پردازد و وقتی گفته شود: فلانی خلیفه خدا در زمین است؛ یعنی، خداوند تدبیر امور بندگان را در زمین به او سپرده است (مجمع البیان، ذیل آیه).

3- داوود (ع)، برخوردار از مقام و منزلت ویژه در پیشگاه خداوند

یداود اِنَّا جعلنک خلیفه فی الأرض

اعطای مقام «خلیفه الهی» به داوود(ع)، گویای حقیقت یاد شده است.

107- مقامات معنوی داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 18 - 5

5- همراهی کوه ها در تسبیح الهی با داوود (ع)، نمود قدرت و مقام معنوی آن حضرت

ذالاید اِنَّهٗ اَوَّابٌ . اِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهٗ یَسْبَحُنَّ

ص: 45

جمله «إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ..» می تواند تعلیل برای «ذالآید...» باشد؛ یعنی، داوود(ع) شخصیتی نیرومند در عبادت بود، زیرا ما کوه ها را با او همراه کردیم تا در صبح و شام با وی به تسبیح پردازند.

108- منازعان قصه داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 21 - 3,4,5

3- ماجرای گروه شکایت کننده و متخاصم در نزد داوود (ع)، داستانی مهم، سازنده و مفید

و هل أتیک نبؤا الخصم

«نبأ» به خبر مهم و مفید و سازنده می گویند.

4- بالا رفتن نزاع کنندگان و شاکیان از دیوار جایگاه ویژه داوود (ع)

إذ تسوّروا المحراب

«تسوّروا» از ماده «سور» (به معنای دیوار بلند) است و به کسی گفته می شود که دزدانه بر دیواری بالا رود. به عنوان مثال «تسور فلان»؛ یعنی، فلانی به دیوار بالا رفت. واژه «محراب» نیز در دو معنا به کار می رود: 1- جایگاه پادشاهان و بهترین جای منزل (قاموس المحيط)؛ 2- جایگاه امام جماعت. گفتمی است که برداشت یاد شده براساس معنای نخست است.

5- بالا رفتن نزاع کنندگان و شاکیان از دیوار محراب (جایگاه عبادت) داوود (ع)

إذ تسوّروا المحراب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 22 - 3

3- پی بردن نزاع کنندگان و شاکیان به وحشت داوود (ع) از ورودشان و دلداری دادن آنان به آن حضرت

إذ دخلوا علی داود ففرع منهم قالوا لاتخف

109- مناظره داود(ع) با سلیمان(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 78 - 8

8- « عن أبي جعفر (ع) في قول الله تبارك و تعالی : « داود و سلیمان إذ یحکمان فی الحرث . . . » قال لم یحکما إنما كانا یتناظران ففهمها سلیمان . . . »

از امام باقر(ع) در باره قول خدای - تبارک و تعالی - « و داوود و سلیمان إذ یحکمان فی الحرث . . . » روایت شده که فرمود: داوود و سلیمان(ع) داوری نکردند، تنها مشغول مناظره بودند که خدا حکم واقعه را به سلیمان تفهیم کرد».

ص: 46

110- منشأ استحکام حکومت داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 20 - 1

1 - خداوند ، به حکومت داوود (ع) استحکام و استواری بخشید .

و شددنا ملکه

111- منشأ حکمت داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 20 - 6

6 - خداوند ، به داوود (ع) حکمت آموخت .

و ءاتینه الحکمه

112- منشأ حکومت داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 26 - 1

1 - خداوند ، داوود (ع) را جانشین خود در تدبیر امور مردم قرار داد .

یداود انا جعلنک خلیفه فی الأرض

«خلیفه» به معنای کسی است که از ناحیه دیگری و به جای وی به تدبیر امور می پردازد و وقتی گفته شود: فلانی خلیفه خدا در زمین است؛ یعنی، خداوند تدبیر امور بندگانش را در زمین به او سپرده است (مجمع البیان، ذیل آیه).

113- منشأ علم داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 15 - 1

1 - اعطای علم و دانشی عظیم و ویژه از سوی خدا به داوود و سلیمان (ع)

و لقد آتينا داود و سليمان علمًا

آمدن تعبیر «علمًا» به صورت نکره، بیانگر عظمت و ویژگی دانشی است که به داوود و سلیمان داده شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 16 - 5

ص: 47

5- آگاهی به گفتار پرندگان ، موهبتی الهی به داوود و سلیمان

و لقد آتینا داود و سلیمان علماً . . . و قال یأیها الناس علّمنا منطق الطیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 20 - 7

7- خداوند به داوود (ع) ، منطقی نیرومند در شناساندن حق و باطل و نیز توانایی بر فیصله دادن به نزاع ها و خصومت ها اعطا کرد .

و آتینه . . فصل الخطاب

«فصل» مصدر و به معنای چیزی را از چیز دیگری جدا کردن و نیز فیصله دادن نزاع ها و خصومت ها آمده است. اگر مراد آیه معنای اول باشد، کلمه «خطاب» به معنای سخن بوده و مقصود از «فصل خطاب» سخن جدا کننده حق از باطل و شناساننده صواب از ناصواب خواهد بود. و اگر معنای دوم مراد باشد، واژه «خطاب» به معنای خصومت و نزاع بوده و مقصود از «فصل خطاب» رفع خصومت ها و فیصله دادن به نزاع ها خواهد بود.

114- منشأ فضایل داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 10 - 1

1- داوود (ع) ، برخوردار از فضلی ویژه از جانب خداوند

و لقد آتینا داود منا فضلاً

نکره بودن «فضلاً» دلالت بر فخامت و عظمت آن می کند. تأکید «منا» با نکره آوردن «فضلاً» بیانگر ویژه بودن آن است.

115- منشأ نعمتهای آل داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 13 - 16

16- آل داوود ، برخوردار از مکنّت و نعمت های فراوان خدادادی

اعملوا آل داود شکرًا

توصیه خداوند به خاندان داوود مبنی بر انجام عمل صالح به شکرانه نعمت هایش، گویای برداشت یاد شده است.

116- موعظه به منازعان قصه داود (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 48

14 - موعظه و رهنمود داوود (ع) به دو برادر متخاصم ، با توصیه به ایمان و نیک کرداری و پرهیز از تجاوز به حقوق یکدیگر

وإن كثيراً من الخلقاء ليبيغي . . . إلا الذين ءامنوا . . . وقليل ما هم

بیان این نکته مهم و کلی که «بسیاری از شریکان در حق یکدیگر ستم می کنند و تنها مؤمنان نیک کردار چنین نیستند»؛ می تواند نوعی رهنمود و موعظه از سوی داوود(ع) به دو برادر متخاصم باشد. گفتنی است که درخواست رهنمود از داوود(ع) از سوی آن دو نفر (و اهدنا إلی سواء الصراط) مؤید برداشت یاد شده است.

117- موعظه های داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - موعظه و رهنمود داوود (ع) به دو برادر متخاصم ، با توصیه به ایمان و نیک کرداری و پرهیز از تجاوز به حقوق یکدیگر

وإن كثيراً من الخلقاء ليبيغي . . . إلا الذين ءامنوا . . . وقليل ما هم

بیان این نکته مهم و کلی که «بسیاری از شریکان در حق یکدیگر ستم می کنند و تنها مؤمنان نیک کردار چنین نیستند»؛ می تواند نوعی رهنمود و موعظه از سوی داوود(ع) به دو برادر متخاصم باشد. گفتنی است که درخواست رهنمود از داوود(ع) از سوی آن دو نفر (و اهدنا إلی سواء الصراط) مؤید برداشت یاد شده است.

118- موقعیت اجتماعی داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - داوود (ع) ، داور عادل ، راهنمایی مطمئن در زندگی و مرجعی صالح برای رسیدگی به امور اجتماعی در نظر مردم عصر خود

هل أتیک نبؤا الخصم . . . إذ دخلوا علی داود... خصمان بغی بعضنا علی بعض فاحکم بیننا

119- ناظر قضاوت داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- قضاوت داوود و سلیمان (ع) ، مورد نظارت و تأیید خداوند بود .

و کتّٰ لحکمهم شهدین

ضمیر «حکمهم» به داوود و سلیمان بازمی گردد. بنابراین ذکر شهادت خداوند نسبت به حکم این دو، اشاره به تأیید آن دارد.

ص: 49

120- نبوت داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 163 - 14

14 - حضرت داود (ع) از پیامبران پس از نوح (ع) و دارای کتابی از جانب خدا به نام زیور

و ءاتینا داود زیوراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 78 - 8

8 - حضرت داود (ع) و عیسی (ع) از پیامبران بنی اسرائیل می باشند .

لعن الذین کفروا من بنی اسرائیل علی لسان داود و عیسی ابن مریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 2

2 - نوح، ابراهیم، اسحاق، یعقوب، داوود، یوسف، موسی و هارون(ع) بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئک الذین ءاتینهم الکتب و الحکم و النبوه

«أولئک» اشاره به انبیای مذکور در آیات قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 26 - 5

5 - داوود (ع) ، از سوی خدا مأمور حکومت و داوری میان مردم برپایه حق

إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ

121- نرمی آهن برای داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - خداوند، نرم کننده آهن برای داوود (ع)

وَأَلْنَا لَهُ الْحَدِيدَ

12 - نرم شدن آهن برای حضرت داوود (ع)، بدون استفاده از آلات ذوب فلز، فضیلتی اعطایی از جانب خداوند به او

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ مِنَّا فَضْلًا... وَأَلْنَا لَهُ الْحَدِيدَ

ص: 50

13 - « عن أبي عبد الله (ع) : إنَّ أمير المؤمنين (صلى الله عليه) قال : أوحى الله عزَّوجلَّ إلى داود (ع) : إِنَّكَ نَعَمَ الْعَبْدَ لَوْلَا أَنَّكَ تَأْكُلُ مِنْ بَيْتِ الْمَالِ وَلَا تَعْمَلُ بِيَدِكَ شَيْئاً ، قَالَ : فَبَكَى دَاوُدَ (ع) أَرْبَعِينَ صَبَاحاً فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ إِلَى الْحَدِيدِ : أَنْ لِنَ لِعَبْدِي دَاوُدَ فَأَلَانَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ لَهُ الْحَدِيدَ فَكَانَ يَعْمَلُ كُلَّ يَوْمٍ دَرَعاً فَبِيعَ هَا بِأَلْفِ دَرْهَمٍ فَعَمَلَ ثَلَاثَمِائَةَ وَ سِتِّينَ دَرَعاً فَبَاعَ هَا بِثَلَاثَمِائَةَ وَ سِتِّينَ أَلْفاً وَ اسْتَغْنَى عَنِ بَيْتِ الْمَالِ ;

از امام صادق(ع) روایت شده که امیرالمؤمنین(ع) فرمود: خداوند به داوود وحی کرد که تو بنده خوبی هستی، جز این که از بیت المال ارتزاق می کنی و با دست خود کار نمی کنی. داوود(ع) چهل روز گریست، سپس خداوند به آهن وحی کرد که برای بنده ام داوود نرم شو و با این وحی آهن را برای داوود نرم کرد و داوود(ع) هر روز زرهی می ساخت و آن را هزار درهم می فروخت. او 360 زره ساخت و آنها را به 360 هزار درهم فروخت و از بیت المال بی نیاز گشت».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 11 - 2

2- ممکن شدن زره سازی برای داوود (ع) از آهن، فلسفه نرم شدن آهن برای آن حضرت

و أَلْنَا لَهُ الْحَدِيدَ . أَنْ اعْمَلْ سَبْعَتَ

بنابراین که «آن» مصدری باشد، معنا چنین می شود: ما آهن را برای داوود نرم کردیم، به منظور ساختن زره هایی کامل.

122- نشانه های قدرت داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 18 - 5

5- همراهی کوه ها در تسبیح الهی با داوود (ع)، نمود قدرت و مقام معنوی آن حضرت

ذَالْأَيْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ . إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحُنَ

جمله «إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ...» می تواند تعلیل برای «ذالاید...» باشد؛ یعنی، داوود(ع) شخصیتی نیرومند در عبادت بود، زیرا ما کوه ها را با او همراه کردیم تا در صبح و شام با وی به تسبیح پردازند.

123- نعمتهای داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 16 - 5,7

5- آگاهی به گفتار پرندگان ، موهبتی الهی به داوود و سلیمان

ولقد آتينا داود و سليمان علمًا . . . وقال يأيها الناس علمنا منطق الطير

7- آگاهی داوود و سلیمان (ع) به زبان پرندگان ، دارای اهمیتی ویژه برای آنان در مقایسه با سایر امکانات

علمنا منطق الطير و أوتينا من كلّ شيء

با این که «و اوتینا من کلّ شیء» شامل «منطق الطیر» هم می شود، اختصاص به ذکر یافتن و مقدم آوردن آن، نشانگر اهمیت

ص: 51

ویژه آن در مقایسه با سایر موهبت های الهی نسبت به داوود و سلیمان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 10 - 5،8،12

5- هم صدایی کوه ها با داوود (ع) در تسبیح گویی ، از جمله فضیلت های اعطا شده از جانب خداوند به آن حضرت

و لقد ءاتینا داود منّا فضلاً یجبال أوّبی معه

جمله «یا جبال أوّبی معه»، بدل اشتمال و یا بدل کل از کل برای «فضلاً» است. بنابراین معنا چنین می شود: ما به داوود(ع) فضیلتی دادیم و گفتیم ای کوه ها با او در تکرار تسبیح هم صدا باشید.

8- هم صدایی پرندگان با داوود (ع) در تسبیح گویی خداوند ، فضیلتی اعطا شده از جانب خدا به او

و لقد ءاتینا داود منّا فضلاً .. و الطیر

12- نرم شدن آهن برای حضرت داوود (ع) ، بدون استفاده از آلات ذوب فلز ، فضیلتی اعطایی از جانب خداوند به او

و لقد ءاتینا داود منّا فضلاً .. و ألّنا له الحدید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 11 - 5

5- آموزش صنعت زره سازی به داوود (ع) ، از جمله فضیلت های اعطا شده از جانب خداوند به او

و لقد ءاتینا داود منّا فضلاً .. أن اعمل سبغت و قدر فی السرد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 30 - 1

1- سلیمان (ع) ، عطیه الهی به داوود (ع)

و وهبنا لداود سلیمان

124- نیاکان داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - داوود، سلیمان، ایوب، یوسف(ع)، موسی و هارون(ع)، فرزندان از نسل ابراهیم و هدایت یافته از جانب خداوند هستند.

و من ذریته داود و سلیمان و ایوب و یوسف و موسی و هرون

سیاق آیات پیشین، که درباره حضرت ابراهیم(ع) بود، این احتمال را پدید می آورد که ضمیر در «ذریته» به «ابراهیم» برگردد. در این صورت برخی اسامی که در آیات بعد آمده است (همچون الیاس و لوط) از باب تغلیب در شمار ذریه آن حضرت ذکر شده اند.

7 - داوود، سلیمان، ایوب، یوسف، موسی و هارون، فرزندان از نسل نوح(ع) و هدایت یافته از جانب خداوند بودند.

نوحا . . و من ذریته داود و سلیمان و ایوب و یوسف و موسی و هرون

با توجه به دو نکته می توان گفت «نوحا» مرجع ضمیر در «ذریته» است: «نوحا» نزدیکترین کلمه ای است که می تواند مرجع ضمیر باشد. در میان کسانی که به عنوان ذریه از آنان یاد شده، افرادی هستند که از ذریه ابراهیم(ع) نیستند، مانند حضرت لوط(ع) و الیاس(ع)

125- وارث داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 16 - 1

1 - سلیمان ، وارث مقام ، امکانات و دارایی های داوود

و ورث سلیمان داود

با توجه به آیه قبل (ما داوود و سلیمان را به نحو یکسان از علم ویژه برخوردار کردیم) باید اذعان کرد که مراد از «ورث سلیمان داود» چیزی از قبیل علم موهبتی نیست. علاوه بر این، علوم موهبتی همانند نبوت - برخلاف علوم اکتسابی - اصولاً قابل انتقال نیست.

126- ورود منازعان قصه داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 22 - 1

1 - ورود نزاع کنندگان و شاکیان بر داوود (ع) به طور ناگهانی و وحشتناک

إذ تسوّروا المحراب . إذ دخلوا علی داود ففزع منهم

بالا رفتن از دیوار جایگاه داوود(ع) و ترس او از این حرکت، گویای ناگهانی و ترسناک بودن این عمل است.

127- هدایت داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 84 - 6،7

6 - داوود، سلیمان، ایوب، یوسف(ع)، موسی و هارون(ع)، فرزندان از نسل ابراهیم و هدایت یافته از جانب خداوند هستند.

و من ذریته داود و سلیمان و ایوب و یوسف و موسی و هرون

سیاق آیات پیشین، که درباره حضرت ابراهیم(ع) بود، این احتمال را پدید می آورد که ضمیر در «ذریته» به «ابراهیم» برگردد. در این صورت برخی اسامی که در آیات بعد آمده است (همچون الیاس و لوط) از باب تغلیب در شمار ذریه آن حضرت ذکر شده اند.

7- داوود، سلیمان، ایوب، یوسف، موسی و هارون، فرزندان از نسل نوح(ع) و هدایت یافته از جانب خداوند بودند.

ص: 53

نوحا . . و من ذریته داود و سلیمان و ایوب و یوسف و موسی و هرون

با توجه به دو نکته می توان گفت «نوحا» مرجع ضمیر در «ذریته» است: «نوحا» نزدیکترین کلمه ای است که می تواند مرجع ضمیر باشد. در میان کسانی که به عنوان ذریه از آنان یاد شده، افرادی هستند که از ذریه ابراهیم (ع) نیستند، مانند حضرت لوط (ع) و الیاس (ع)

128- هدایتگری داود (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 22 - 12

12 - داوود (ع) ، داوری عادل ، راهنمایی مطمئن در زندگی و مرجعی صالح برای رسیدگی به امور اجتماعی در نظر مردم عصر خود

هل أتیک نبؤا الخصم . . . إذ دخلوا علی داود... خصمان بغی بعضنا علی بعض فاحکم بینن

129- هشدار به داود (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 26 - 9

9 - هشدار خداوند به داوود (ع) ، برای پیروی نکردن از هوای نفس ، در داوری میان مردم

فاحکم بین الناس بالحقّ و لا تتّبع الهوی

130- هم آوایی پرندگان با داود (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 10 - 10، 8، 7

7 - فرمان خداوند به پرندگان ، برای هم صدایی با داوود (ع) در تسبیح گویی

و لقد ءاتینا داود متّافضلاً . . . و الطیر

بنابراین احتمال که نصب «الطیر» به خاطر منادا بودن باشد، نکته یاد شده به دست می آید. لازم به ذکر است که با احتمال یاد شده، «الطیر» عطف به محل «جبال» خواهد بود.

8 - هم صدایی پرندگان با داوود (ع) در تسبیح گویی خداوند ، فضیلتی اعطا شده از جانب خدا به او

و لقد ءاتینا داود متّافضلاً . . . و الطیر

10 - هم آوایی کوه ها به همراهی پرندگان با داوود (ع) در تسبیح گویی خداوند

و لقد آتینا داود مَنَّا فضلاً یجبال أویی معه و الطیر

ص: 54

برداشت یاد شده بنابراین احتمال است که «الطیر» عطف به ضمیر مجرور «معه» باشد.

131- هم آوایی کوهها با داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 10 - 10، 5، 4

4- فرمان خداوند به کوه ها ، جهت هم صدا شدن با داوود (ع) در تسبیح خداوند

یجبال أویی معه

«أویی» (از مصدر «اوب») در اصل به معنای نوعی از بازگشت است (مفردات راغب) و مراد از آن - چنان که مفسران نیز گفته اند - تکرار و رجوع در تسبیح گویی است.

5- هم صدایی کوه ها با داوود (ع) در تسبیح گویی ، از جمله فضیلت های اعطا شده از جانب خداوند به آن حضرت

و لقد آتینا داود متّافضلاً یجبال أویی معه

جمله «یا جبال أویی معه»، بدل اشتمال و یا بدل کل از کل برای «فضلاً» است. بنابراین معنا چنین می شود: ما به داوود(ع) فضیلتی دادیم و گفتیم ای کوه ها با او در تکرار تسبیح هم صدا باشید.

10- هم آوایی کوه ها به همراهی پرندگان با داوود (ع) در تسبیح گویی خداوند

و لقد آتینا داود متّافضلاً یجبال أویی معه و الطیر

برداشت یاد شده بنابراین احتمال است که «الطیر» عطف به ضمیر مجرور «معه» باشد.

132- یأس داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مانده - 5 - 78 - 4

4- داود و عیسی (ع) ، مأیوس از ایمان کفرپیشگان قوم خویش *

لعن الذین کفروا من بنی اسرائیل علی لسان داود و عیسی ابن مریم

طرد و لعن کافران بنی اسرائیل از سوی داود و عیسی(ع) حکایت از یأس و نومیدیشان از هدایت یافتن آن گروه دارد.

1- اجرت دایه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 233 - 31، 32

31 - پیش پرداخت اجرت به دایه شیرخوار، از آداب لازم دایه گرفتن

و ان اردتم ان تسترضعوا اولادکم . . . اذا سلّمتم ما اتیتم بالمعروف

بنابراینکه مراد از «اذا سلّمتم . . .» تسلیم اجرت به دایه باشد، نه تسلیم حقوق مادر؛ یعنی آنگاه که اجرت دایه را پرداختید، از او بخواهید که فرزندتان را شیر دهد.

32 - جلوگیری از ضرر و بی مهری به فرزند، با پیش پرداخت اجرت دایه *

و ان اردتم . . . اذا سلّمتم

با در نظر گرفتن اینکه آیه در مقام دفع ضرر از کودک است؛ می توان گفت که پیش پرداخت اجرت دایه به جهت دفع ضرری است که در اثر تأخیر اجرت دایه، ممکن است متوجه طفل گردد.

2- احضار دایه ها به کاخ فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 12 - 1

1 - احضار دایگان به کاخ فرعون، برای شیر دادن به موسی (ع)

و حرّمتنا علیه المراضع من قبل فقات هل أدلکم علی أهل بیت یکفلونه لکم

ص: 56

3- جواز دایه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 233 - 28, 29

28 - جواز گرفتن دایه برای شیر دادن فرزند

و ان اردتم ان تسترضعوا .. فلا جناح علیکم

29 - جواز گرفتن دایه برای فرزند ، به شرط عدم تضييع حق اولویّت مادر در شیر دادن فرزند

و الوالدات یرضعن ... و ان اردتم ان تسترضعوا اولادکم فلا جناح

با توجه به اینکه صدر آیه حق اصلی شیر دادن را از مادر می داند، معلوم می گردد که دایه گرفتن پدر در صورتی جایز است که این حق ضایع نشود و ثانیاً بازداشتن مادر از شیر دادن کودک منوط به رضایت اوست و دایه گرفتن مصداقی از این بازداشتن است. پس باید با رضایت او، یعنی مراعات حق اولویّت او، به سراغ دایه رفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 6 - 65 - 10

10 - در صورت به توافق نرسیدن مردان و زنان مطلقه درباره شیردادن نوزاد خویش - به خاطر دشوار بودن آن و یا سخت گیری آنان بر یکدیگر - باید نوزاد را به دایه بسپارند .

و ان تعاسرتم فسترضع له اُخری

4- حقوق دایه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 233 - 37

37 - خداترسی و توجه به نظارت او بر اعمال ، عامل رعایت حقوق متقابل مادر ، پدر و دایه

و الوالدات یرضعن ... و اتقوا الله و اعلموا ان الله بما تعملون بصیر

5- خیرخواهی دایه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- خیرخواهی و توانمندی بر دایگی و پرستاری ، از معیار های بایسته برای گزینش دایه و سرپرست برای فرزندان شیرخوار

قالت هل أدلکم علی اهل بیت یکفلونه لکم و هم له نصحون

ص: 57

6- دایه موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 12 - 5

5- در ماندگی خاندان فرعون از یافتن دایه ای مناسب و مورد پذیرش موسی (ع) و اقدام خواهر وی برای بهره گیری از آن فرصت

حرّمنّا علیه المراضع من قبل فقالت هل أدلکم

7- شرایط دایه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 233 - 30

30 - پرداخت کامل حقوق مادر، شرط جواز دایه گرفتن برای کودک

و ان اردتم ان تسترضعوا .. اذا سلّمتم ما ایتیم بالمعروف

بنابراینکه مراد از «اذا سلّمتم ..» تسلیم اجرت به مادر باشد؛ یعنی آنگاه که حقوق مادر را پرداختید، سراغ دایه روید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 12 - 9

9 - خیرخواهی و توانمندی بر دایگی و پرستاری، از معیارهای بایسته برای گزینش دایه و سرپرست برای فرزندان شیرخوار

قالت هل أدلکم علی اهل بیت یکفلونه لکم و هم له نصحون

8- شرایط رضاع دایه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 6 - 14

14 - شیردادن دایگان، به نوزادان زنان مطلقه، تنها در صورت ضرورت و با مشورت و هم فکری پدر و مادر آنان، شایسته و بجا است.

و أتمروا بینکم بمعروف و إن تعاسرتم فسترضع له أخی

9- قدرت دایه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 12 - 9

9 - خیرخواهی و توانمندی بر دایگی و پرستاری ، از معیار های بایسته برای گزینش دایه و سرپرست برای فرزندان شیرخوار

ص: 58

قالت هل أدلكم على أهل بيت يكفلونه لكم وهم له نصحون

10- مزد دایه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - طلاق - 65 - 6 - 11

11 - مسؤولیت نگهداری نوزادان زنان مطلقه و گرفتن دایه برای آنان و هزینه آن ، برعهده مردان است .

وإن تعاسرتم فسترضع له أخرى

11- مسؤولیت دایه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 233 - 39, 35

35 - لزوم رعایت تقوا از سوی مادر ، پدر ، وارثان پدر و دایه نسبت به حقوق متقابل یکدیگر

ووالدات یرضعن . . . و اتقوا الله

خطاب اصلی در «اتقوا الله»، متوجه کسانی است که آیه شریفه آنها را به وظایف و رعایت حقوقی مکلف کرد؛ یعنی پدر، مادر و دایه و وارثان پدر.

39 - خداترسی و توجه به آگاهی او ، عامل رعایت مصالح نوزادان و مسائل مربوط به شیردهی آنان از سوی پدر ، مادر ، وارثان پدر و دایه

ووالدات یرضعن . . . و اتقوا الله

12- معرفی دایه موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 40 - 8, 7, 6

6 - خواهر موسی به فرعونیان اظهار آمادگی کرد تا دایه ای مناسب را برای او معرفی کند .

هل أدلكم على من يكفله

«کافل» به کسی گفته می شود که پرداختن به امور کسی را بر عهده گیرد (مقایس اللغه).

7 - خواهر موسی ، آمادگی خود را برای معرفی دایه به فرعونیان ، مکرر به آنان گوشزد می کرد .

فتقول هل أدلکم

فعل مضارع «تقول» بر استمرار کار در گذشته دلالت دارد.

8 - دایه پیشنهادی خواهر موسی ، از سوی درباریان فرعون پذیرفته و از وی استقبال شد .

ص: 59

هل أدلکم علی من یکفله فرجعنک إلی أمک

«فاء» در «فرجعناک» فصیحه است؛ یعنی، از جملاتی محذوف خبر می دهد که از پذیرش پیشنهاد خواهر موسی حکایت دارد.

ص: 60

3- دختر

1- احترام به دختر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 26 - 10

10 - احترام گذاشتن و ترتیب اثر دادن به نظرات و پیشنهاد های دختران ، رفتاری پسندیده برای پدر

قالت إحدیهما یأبت استئجره .. القویّ الأمين

2- ارزش دختر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 149 - 3

3 - برتری پسر بر دختر در دیدگاه مشرکان صدر اسلام

الرَّبِّک البنات و لهم البنون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته تاریخی است که مشرکان، فرزند پسر را بر دختر ترجیح می دادند؛ ولی در عین حال معتقد بودند که خداوند دختر را برگزیده است. از این رو خداوند چنین طرز تفکری را محکوم کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 21 - 2

2 - مزیت پسران بر دختران ، از عقاید عرب جاهلی

الکم الذکر و له الأنثی

ص: 61

3- ازدواج دختر شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 27 - 1

1 - تصمیم شعیب (ع) به ایجاد پیوند زناشویی میان موسی (ع) و یکی از دو دختر خود

قال إني أريد أن أنكحك إحدى ابنتي هتين

4- اسناد دختر به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 57 - 10، 9، 6، 1

1- مشرکان دوران جاهلیت ، معتقد به وجود دخترانی برای خداوند

و يجعلون لله البنات

6- انتساب دخترانی به خداوند از سوی مشرکان ، افترا و دروغی ساختگی است .

و يجعلون لله البنات سبحانه

9- اظهار نظر مشرکان درباره دختر داشتن خداوند و فرزند دلخواه (پسر) داشتن خود ، مبتنی بر خواش نفسانی بوده است .

و يجعلون لله البنات . . . و لهم ما يشتهون

10- مشرکان ، در برابر اسناد دختر به خدا ، فرزند دلخواهشان (پسر) را به خود اسناد می دادند .

و يجعلون لله البنات . . . و لهم ما يشتهون

«و» در «و لهم» می تواند حالیه و هم می تواند عاطفه باشد. در صورت عاطفه بودن جمله «ما...» در محل نصب خواهد بود برای عطف به «البنات». در هر صورت برداشت فوق قابل استفاده است و اسناد دادن فرزند دختر برای خدا، قرینه ای است بر اینکه مراد از «ما» در «ما يشتهون» فرزند پسر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 58 - 6

6- مشرکان ، علی رغم نفرت از دختردار شدن ، آن را به خداوند نسبت می دادند .

و يجعلون لله البنت . . . و إذا بشر أحدهم بالأنثى ظلّ وجهه مسودًا و هو كظيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - نحل - 16 - 59 - 9

9- قرار دادن دختر برای خدا و پسر برای خود از سوی مشرکان ، قضاوتی بس زشت و ناروا بود .

و يجعلون لله البنت سبحانه و لهم ما يشتهون . . . ألا ساء ما يحكمون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - نحل - 16 - 60 - 13، 10

ص: 62

10- اسناد فرزند دختر به خداوند ، ناسازگار با مثل اعلا بودن و صفات عالی داشتن او

لذین لایؤمنون بالأخره مثل السوء

عبارت «و لله المثل الأعلى» در مقام جواب به نسبت ناروایی است که از سوی مشرکان به خداوند داده می شد و آن اسناد دختر داشتن خداست؛ در حالی که خداوند عالی ترین صفات را داراست و با چنین ادعایی قابل جمع نیست.

13- عزّت و حکمت خداوند ، ناسازگار با اسناد دختر به او

و يجعلون لله البنات . . . و هو العزيز الحكيم

5- انتساب دختر به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 149 - 2,7

2 - عقیده مشرکان به وجود دختران برای خداوند

الرّيبك البنات

7 - عقیده به وجود دختر برای خدا ، ناسازگار با عقیده به ربوبیت او است .

فاستفتهم الرّيبك البنات و لهم البنون

برداشت یاد شده از تصریح به اسم «ربّ» در آیه شریفه، به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 154 - 2

2 - انتساب برگزیدن دختر به خداوند - به جای پسر - داوری ناشایست و شگفت آور

أصطفى البنات على البنين . ما لكم كيف تحكمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 39 - 1,2

1 - شرک پیشگان ، مورد تویخ الهی ، به خاطر اعتقاد به وجود دخترانی برای خداوند

أم له البنت و لكم البنون

2- فرشتگان ، دختران خدا در نظر مشرکان ، به رغم بیزاری خودشان از داشتن دختر و افتخارشان به پسران

أم له البنت و لكم البنون

مشرکان، از داشتن دختر عار داشتند. خداوند براساس همین پندار غلط، با ایشان مواجه کرده است؛ که اگر به راستی دختران ننگ اند، چرا دختران را به خداوند نسبت داده و تنها خود را مالک پسران می دانید؟!

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 21 - 1

1 - مشرکان صدر اسلام ، به خاطر اعتقادشان به دختر داشتن خداوند - به رغم امتیاز و برتری پسر در نزد ایشان - مورد توبیخ و

ص: 63

الکم الذکر وله الأثنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 22 - 1

1 - اعتقاد مشرکان مبنی بر دختر داشتن خداوند ، باوری ناروا و ناسازگار با مبانی ارزشی خود آنان

الکم الذکر وله الأثنی . تلک إذا قسمه ضیزی

با آن که مشرکان پسر را بر دختر ترجیح می دادند، خداوند تقسیم آنان را در نسبت دادن دختر، به او و برگزیدن پسر برای خویشتن، تقسیمی غیر عادلانه دانسته و آن را نامتناسب با مبانی ارزشی خود آنان معرفی کرده است.

6- بازگشت دختر شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 25 - 1

1 - بازگشت یکی از دختران شعیب نزد موسی به فرمان پدر

فجاءته إحدیهما .. قالت إنّ ابی یدعوک

7- بی ارزشی دختر در جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 59 - 5

5- زنان و دختران در دوران جاهلیت ، بی ارزش بوده و مایه ننگ و عار به شمار می آمدند .

ایمسکه علی هون أم یدسه فی التراب

8- بی رغبتی به دختر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 8 - 3

3- بی رغبتی برخی از مردم عصر جاهلیت ، به نگه داری دختران

و إذا الموءودة سئلت

ص: 64

9- بی منطقی انتساب دختر به خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 149 - 4

4- انتساب دختر به خدا، در عین عقیده به برتر بودن پسر بر دختر، عملی نابخردانه و به دور از منطق

فاستفتهم الربك البنات و لهم البنون

10- بیش دختر شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 26 - 6,7

6- موسی (ع)، مردی نیرومند و شخصیتی امین در دیدگاه دختر شعیب

إن خير من استتجرت القوی الامین

7- موسی (ع)، از دیدگاه دختر شعیب، بهترین و شایسته ترین مرد برای نگه داری دام هایشان

قالت إحدیهما .. إن خير من استتجرت القوی الامین

11- پیشنهاد دختر شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 26 - 1

1- پیشنهاد یکی از دختران شعیب به پدر برای استخدام موسی (ع)

قالت إحدیهما یأبت استتجره

12- تنفر از دختر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 62 - 2

2- مشرکان دوران جاهلی، از دختردار شدن نفرت داشتند.

و يجعلون لله البنات . . . و إذا بشر أحدهم بالأنثى ظلّ وجهه مسودًّا و هو كظيم ..

مراد از «ما» در «ما یکرهون» - به قرینه آیه «و يجعلون لله البنات» (57) - می تواند «بنات» باشد.

ص: 65

13- حد اقل مهریه دختر شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 27 - 13

13 - آزاد گذاشتن موسی (ع) از سوی شعیب (ع) در انتخاب کردن حداقل مهر (هشت سال کار) یا حداکثر آن (ده سال کار)

علی أن تأجرنی ثمنی حجج فإن أتممت عشرًا فمن عندک

14- حد اکثر مهریه دختر شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 27 - 13

13 - آزاد گذاشتن موسی (ع) از سوی شعیب (ع) در انتخاب کردن حداقل مهر (هشت سال کار) یا حداکثر آن (ده سال کار)

علی أن تأجرنی ثمنی حجج فإن أتممت عشرًا فمن عندک

15- حیاى دختر شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 25 - 2

2 - حرکت توأم با حیا و آزمون دختر شعیب به هنگام بازگشت نزد موسی (ع) و گفتگو با وی

فجاءته إحدیهما تمشی علی استحياء

16- خدا و دختر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 100 - 5

5 - برخی مشرکان خداوند را دارای پسران و دخترانی می پنداشتند.

و خرقوا له بنین و بنت بغير علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 57 - 3،4

3- خداوند، بسی منزّه و برتر از فرزند دختر داشتن

ص: 66

و يجعلون لله البنت سبحنه

4- فرزند (دختر) داشتن برای خداوند نقص است .

و يجعلون لله البنت سبحنه

ذکر تنزیه «سبحانه» برای تبرئه خداوند از نسبتی است که مشرکان به او می دادند و این تنزیه، حاکی از نقصی است که با اسناد فرزند برای خداوند، ایجاد می شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 40 - 11، 10، 2، 1

1- مشرکان بر این باور بودند که خداوند برای خود، دخترانی از ملانکه برگزیده است .

أفأصفيكم ربكم بالبنتين و اتخذ من الملكة إنثاً

2- مشرکان بر این باور بودند که خداوند، به دختر و جنس زن، بیش از پسر و جنس مرد، علاقه داشته و ارزش می نهد .

أفأصفيكم ربكم بالبنتين و اتخذ من الملكة إنثاً

از اینکه مشرکان گفته اند: «خداوند برای خود دخترانی از جنس ملانکه انتخاب کرد» می تواند به این معنا اشاره داشته باشد که آنان، می پنداشتند خداوند، به خاطر تمایل و علاقه به جنس زن، چنین گزینشی کرده است.

10- عقیده مشرکان به دختر داشتن خداوند در مقابل پسر داشتن خودشان، سخنی غیر قابل توجیه و بس بزرگ، ناروا و غیر منطقی است .

أفأصفيكم ربكم بالبنتين و اتخذ من الملكة إنثاً إنكم لتقولون قولاً عظيماً

11- عقیده به دختر داشتن خدا، اتهامی بس بزرگ و نارواست .

و اتخذ من الملكة إنثاً إنكم لتقولون قولاً عظيماً

17- دختر در جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 60 - 4

4- داشتن دختر در دیدگاه مشرکان جاهلی، صفتی زشت محسوب می شد .

للذين لا يؤمنون بالأخرة مثل السوء

«مثل السوء»، مثلی است که مشرکان جاهلی برای صاحبان دختر به کار می بردند و مرادشان از آن، ضرب المثل بد حالی و بدی بود. اینکه خداوند پس از ذکر دیدگاه آنها درباره نوزادان دختر و محکومیتشان، «مثل السوء» را به خود آنان نسبت می دهد، می تواند قرینه ای باشد بر مطلب یاد شده.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 62 - 2

2- مشرکان دوران جاهلی ، از دختردار شدن نفرت داشتند .

و يجعلون لله البنت . . . و إذا بشر أحدهم بالأنثى ظلّ وجهه مسودًا و هو كظیم ..

ص: 67

مراد از «ما» در «ما یکرهون» - به قرینه آیه «و یجعلون لله البنات» (57) - می تواند «بنات» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 17 - 2، 1

1 - خشم و ناراحتی شدید عرب جاهلی ، به هنگام اطلاع یافتن از تولد فرزندی دختر برای او

و إذا بشر أحدهم . . . و هو کظیم

2 - پسر مایه سرور و مباحات و دختر موجب ننگ و عار ، در میان عرب جاهلی

و أصفیکم بالبنین . و إذا بشر أحدهم بما ضرب للرحمن مثلاً ظلّ وجهه مسوداً و هو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 18 - 5

5 - عرب جاهلی ، خود بیزار از داشتن دختر ؛ ولی معتقد به وجود دختر برای خداوند

أو من . . . و هو فی الخصام غیر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 8 - 3

3 - بی رغبتی برخی از مردم عصر جاهلیت ، به نگه داری دختران

و إذا الموءودة سئلت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 9 - 2

2 - دختر بودن فرزند - در دیدگاه برخی از اعراب جاهلی - موجب استحقاق قتل بود .

بأیّ ذنب قتلت

18- دختر در دوران جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- چهره مشرکان دوران جاهلی ، به هنگام دریافت خبر دختردار شدن ، از شدت غضب و ناراحتی ، دگرگون می شد .

وإذا بشر أحدهم بالأنثى ظلّ وجهه مسوداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 59 - 2,4,8,11,12

2- خبر دختردار شدن برای مشرکان ، خبری ناگوار و بد بود .

ص: 68

یتوری من القوم من سوء ما بشر به

4- دودلی و تحیر مشرکان در نگهداری از نوزادان دختر به حالت ذلت و یا در گور کردن آنان

ایمسکه علی هون ام یدسه فی التراب

مرجع ضمیر در «ایمسکه»، مبشّر به است و منظور از آن نوزاد دختر می باشد و «علی هون» حال برای ضمیر مفعولی «ایمسکه» است. «هون» به معنای خواری و ذلت است و «یدس» (از مصدر دس) به معنای پنهان کردن آمده است.

8- مشرکان صاحب دختر، حیثیت اجتماعی خود را با داشتن دختر در مخاطره می دیدند.

یتوری من القوم من سوء ما بشر به ایمسکه علی هون ام یدسه فی التراب

11- تصمیم مشرکان به نگهداری ذلیلانه نوزادان دختر و یا در گور کردن آنان، تصمیمی بس ناروا و زشت

ایمسکه علی هون ام یدسه فی التراب الا ساء ما یحکمون

12- هشدار خداوند به مشرکان، در مورد تصمیم آنان درباره نوزادان دختر

ایمسکه علی هون ام یدسه فی التراب الا ساء ما یحکمون

19- دختر شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 25 - 12

12 - «عن البزنطی قال: سألت الرضا (ع) عن قوله تعالى «إنّ أبی یدعوك لیجزیک أجر ما سقیت لنا» أهی التی تزوّج بها؟ قال: نعم. ...»

از بزنطی نقل شده که گفت: از امام رضا(ع) درباره قول خدای تعالی: «إنّ أبی یدعوك لیجزیک أجر ما سقیت لنا» پرسیدم: آیا دختری که نزد موسی آمد و گفت پدرم تو را خواسته ... همان دختری بود که بعداً موسی(ع) با او ازدواج کرد؟ فرمود: آری...».

20- دختر عمران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 36 - 10

10 - مریم، دختر عمران

امرات عمران . . . وائی سمیتها مریم

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

19 - تحریم - 66 - 12 - 2

2 - حضرت مریم (ع)، دختر عمران بود .

و مریم ابنت عمرن

ص: 69

21- دختر نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 40 - 24

24- « عن أبي عبد الله (ع) : . . . و كانت لنوح إبنه ركبت معه في السفينه . . . » ;

از امام صادق (ع) روایت شده است: نوح دختری داشت که با آن حضرت سوار کشتی شد.

22- ذلت دختر در جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 59 - 6

6- مشرکان صاحب دختر در دوران جاهلیت ، نگهداری دختران را برای خود عار و ذلت می دانستند .

ایمسکه علی هون

برداشت فوق بر این اساس است که «علی هون» حال برای ضمیر فاعلی «یمسک» باشد.

23- زنده بگوری دختر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 59 - 4

4- دودلی و تحیر مشرکان در نگهداری از نوزادان دختر به حالت ذلت و یا در گور کردن آنان

ایمسکه علی هون أم یدسه فی التراب

مرجع ضمیر در «یمسکه»، مبدئه ربه است و منظور از آن نوزاد دختر می باشد و «علی هون» حال برای ضمیر مفعولی «یمسکه» است. «هون» به معنای خواری و ذلت است و «یدس» (از مصدر دس) به معنای پنهان کردن آمده است.

24- زنده بگوری دختران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 8 - 2

2 - زنده به گور کردن دختران ، از رفتار های ناپسند برخی از اعراب جاهلی

و إذا الموءودة سئلت

ظاهر آیه شریفه این است که بین مردم دوران بعثت، نمونه هایی از دفن دختران زنده پدیدار شده بود و این آیه در صدد بازداشتن مردم از ارتکاب آن است.

ص: 70

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 9 - 1

1 - برخی از اعراب جاهلی ، دختران خود را بی هیچ گناه و جرمی زنده به گور می کردند .

بأی ذنب قتلت

استفهام تقریری در آیه شریفه، متوجه مقتول شده است؛ با آن که مراد از آن مؤاخذه قاتل است. این گونه بیان، تأکید بر نبود عذر و بهانه برای قاتل است.

25- سهم ارث دختر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 11 - 7، 6، 5، 3، 2

2 - سهم ارث پسر ، دو برابر سهم دختر است .

یوصیکم الله فی اولادکم للذکر مثل حظ الانثیین

3 - در صورتی که میت تنها دو دختر داشته باشد ، سهم ارث آنان دو سوم مال بجا مانده است . *

للذکر مثل حظ الانثیین

خداوند به سهم ارث یک دختر و بیش از دو دختر تصریح کرده و نسبت به سهم دو دختر بیانی ندارد، گویا برای تعیین سهم ارث آنان به جمله «للذکر . . .» اکتفا کرده است. از این رو هر گاه وارث میت، یک پسر و یک دختر باشد سهم پسر دو سوم خواهد بود و به مقتضای «للذکر . . .» سهم یک پسر هر مقدار باشد سهم دو دختر همان مقدار است.

5 - در صورتی که میت بیش از دو دختر داشته باشد (بدون پسر) سهم ارث دختران دو سوم است .

فان کن نساء فوق اثنتین فلهنّ ثلثا ما ترک

6 - سهم ارث دختران (دو سوم) ، به طور مساوی بین آنها تقسیم می شود .

فان کن نساء فوق اثنتین فلهنّ ثلثا ما ترک

چون آیه در مقام بیان سهام ارث است، چنانچه تفاوتی در سهام آنان بود به آن اشاره می کرد.

7 - در صورتی که میت تنها یک دختر داشته باشد ، سهم ارث وی نصف مال بجا مانده است .

وان كانت واحده فلها النصف

26- قبول پیشنهاد دختر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 26 - 10

10 - احترام گذاشتن و ترتیب اثر دادن به نظرات و پیشنهاد های دختران ، رفتاری پسندیده برای پدر

قالت إحدیهما یأبت استجره .. القویّ الأمين

ص: 71

27- قبول پیشنهاد دختر شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 26 - 9

9- استقبال شعیب (ع) از پیشنهاد دختر خویش برای استخدام موسی (ع)

إِنَّ خَيْرَ مَنْ اسْتَجَرْتَ الْقَوَى الْأَمِينِ

سکوت شعیب (ع) در برابر پیشنهاد دختر خویش، نشانگر پذیرفته شدن آن از سوی وی می باشد. آیه بعد نیز گویای همین مطلب است.

28- گفتگوی دختر شعیب (ع) با موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 25 - 2

2- حرکت توأم با حیا و آرم دختر شعیب به هنگام بازگشت نزد موسی (ع) و گفتگو با وی

فَجَاءَتْهُ إِحْدَاهُمَا تَمْشِي عَلَى اسْتِحْيَاءٍ

29- مدحهای دختر شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 26 - 3

3- ستایش دختر شعیب از موسی (ع) نزد پدر

إِنَّ خَيْرَ مَنْ اسْتَجَرْتَ الْقَوَى الْأَمِينِ

30- مسؤولیت دختر شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 25 - 4

4- دختر شعیب، پیامدار دعوت پدرش از موسی (ع)

قَالَتْ إِنَّ أَبِي يَدْعُوكَ

31- مشرکان و دختر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 57 - 8

8- داشتن پسر ، مورد خوشایند مشرکان و دختر داشتن ، ناخوشایند آنان بود .

و يجعلون لله البنت . . . و لهم ما يشتهون

به قرینه مقابله، احتمال دارد مراد از «ما» فرزند پسر باشد. مشرکان با اسناد دادن دختر به خداوند، درصدد تنقیص او بودند و این، حاکی از نفرت آنان از دختر داشتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 58 - 1,5,6

1- چهره مشرکان دوران جاهلی ، به هنگام دریافت خبر دختردار شدن ، از شدت غضب و ناراحتی ، دگرگون می شد .

و إذا بشر أحدهم بالأنثى ظل وجهه مسوداً

5- مشرکان ، با دریافت خبر دختردار شدن ، آکنده از اندوه می شدند و از شدت شرمندگی آن را بروز نمی دادند .

و إذا بشر أحدهم بالأنثى . . . و هو كظیم

«كظیم» در لغت، راه خروج نفس است و در حبس نفس و سکوت استعمال می شود و در آیه، مراد از «كظیم» کسی است که آکنده از اندوه است.

6- مشرکان ، علی رغم نفرت از دختردار شدن ، آن را به خداوند نسبت می دادند .

و يجعلون لله البنت . . . و إذا بشر أحدهم بالأنثى ظل وجهه مسوداً و هو كظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 153 - 1

1 - مشرکان ، معتقد به برگزیدن دختر - به جای پسر - برای خود از سوی خداوند

أصطفى البنات على البنين

32- منشأ خلقت دختر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 49 - 6

6 - دختر و یا پسر شدن فرزندان ، متکی به مشیت خداوندی است .

یهب لمن یشاء إنثاً و یهب لمن یشاء الذکور

ص: 73

33- منشأ فرزند دختر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 50 - 1,4,8

1 - بهره مندی انسان از فرزندان دختر و پسر و یا محرومیت وی از آنان بنا به خواست و مشیت خداوند است .

أویزّو جهّم ذکراناً و إنثاً و یجعل من یشاء عقیماً

4 - خداوند ، براساس علم و آگاهی خویش ، به گروهی پسر و به گروهی دیگر دختر و یا به جمعی پسر و دختر می دهد و برخی را عقیم و نازا می گرداند .

یهب لمن یشاء . . . أویزّو جهّم . . . إله علیم قدیر

«تزیج» در «أویزّو جهّم» به معنای توأم با یکدیگر قرار دادن است؛ یعنی، خداوند به برخی تنها دختر می دهد و به بعضی تنها پسر عطا می کند و برخی را هم پسر و هم دختر می بخشد و برخی دیگر را نازا کرده؛ نه پسر می دهد و نه دختر.

8 - «عن أبي جعفر (ع) فی قوله . . . «أویزّو جهّم ذکراناً و إنثاً» جمیعاً یجمع له البنین و البنات یهبهم جمیعاً لواحد ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند. . «أویزّو جهّم ذکراناً و إنثاً» روایت شده که فرمود (مراد از آیه این است) که خداوند فرزندان پسر و دختر را باهم به یک خانواده می بخشد».

34- مؤاخذه اخروی زنده بگوری دختران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 8 - 1

1 - در قیامت ، کسانی که دختران را زنده به گور کرده اند ، مؤاخذه خواهند شد .

و إذا الموءودة سئلت

«موءوده»؛ یعنی، دختری که زنده به گور شود. (لسان العرب) مسؤول بودن دختر - با آن که باید قاتل او مسؤول باشد - یا به خاطر زمینه سازی است، تا او از خداوند درخواست انتقام کند و یا مجاز عقلی است؛ یعنی، از قاتل، درباره او مؤاخذه خواهد شد.

35- مهریه دختر شعیب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - شعيب (ع)، خواستار حداقل هشت سال و حداکثر ده سال کار (شبانی گوسفندان)، از موسی در قبال ازدواج با یکی از دخترانش بود.

قال إني أريد أن أنكحك .. علي أن تأجرني ثمنى حجج فإن أتممت عشرًا فمن عندك

«حجج» جمع «حجه» است و مراد از آن «سنین» می باشد؛ یعنی، «علی أن تأجرنی ثمانی سنین».

21 - «عن أبي ذر قال: قال رسول الله (صلى الله عليه وآله): إذا سألت أي الأجلين قضى موسى (ع)؟ فقل خيرهما وأبرهما وإذا سئل أي المرأتين تزوج، فقل الصغرى منهما...»؛

از ابوذر روایت شده که گفت: رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمود: اگر از تو سؤال شود که موسی(ع) کدام یک از دو زمان مورد قرارداد با شعیب را تمام نمود؛ بگو بهترین و نیکوترین آن دو را و اگر سؤال شود با کدام یک از آن دو دختر ازدواج کرد؛ بگو با کوچک ترین آن دو. «..»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 28 - 1

1 - پذیرفته شدن پیشنهاد شعیب (هشت تا ده سال کار در قبال ازدواج) از سوی موسی (ع)

قال إني أريد . . . أيما الأجلين قضيت فلاعدون عليّ

36- ناپسندی زنده بگوری دختر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 59 - 11

11- تصمیم مشرکان به نگهداری ذلیلانه نوزادان دختر و یا در گور کردن آنان ، تصمیمی بس ناروا و زشت

أيمسكه على هون أم يدسه في التراب ألا ساء ما يحكمون

37- ناخشنودی از فرزند دختر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 49 - 8

8 - ناخرسندی از داشتن فرزند دختر یا پسر ، کفران نعمت الهی و ناخرسندی از مشیت و موهبت او است .

فإنّ الإنسن كفور . . . يهب لمن يشاء إثناً و يهب لمن يشاء الذکور

38- نفرت از دختر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 18 - 5

5 - عرب جاهلی ، خود بیزار از داشتن دختر ؛ ولی معتقد به وجود دختر برای خداوند

أو من . . . و هو فی الخصام غیر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 39 - 2

ص: 75

2- فرشتگان ، دختران خدا در نظر مشرکان ، به رغم بیزاری خودشان از داشتن دختر و افتخارشان به پسران

أم له البنت و لكم البنون

مشرکان، از داشتن دختر عار داشتند. خداوند براساس همین پندار غلط، با ایشان مواجه کرده است؛ که اگر به راستی دختران ننگ اند، چرا دختران را به خداوند نسبت داده و تنها خود را مالک پسران می دانید؟!

دخترکشی

39- زمینه دخترکشی در جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 60 - 1

1- ایمان نداشتن به عالم آخرت ، زمینه ساز دخترکشی مشرکان عصر جاهلی

و إذا بشر أحدهم بالأنثى . . . يتوری من القوم . . . أم یدسه فی التراب ... للذین ل

40- ظلم دخترکشی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 61 - 5

5- نسبت دادن امور ناروا به خداوند و کشتن دختران ، عملی ظالمانه است .

کنتم تقترون . و يجعلون لله البنت سبحة . . . أم یدسه فی التراب ... و لو یؤاخذ ا

به قرینه سیاق آیات - که درباره مشرکان و عقاید باطل آنها درباره خداوند بود - ممکن است مراد از «الناس» مشرکان باشد و «ال» در «الناس» عهد ذکری باشد.

ص: 76

1- آثار استفاده از درخت ممنوعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 36 - 13،14

13 - تناول آدم (ع) و حوا از شجره ممنوعه ، مایه سلب شایستگی نسل آنان برای سکونت در بهشت نخستین شد . *

قلنا اهبطوا

خداوند در بیان اخراج آدم(ع) و حوا از بهشت و استقرار آن دو در زمین، خطاب خویش را - بر خلاف مقتضای طبیعی کلام - متوجه نسل آنان نیز کرد؛ تا به این نکته اشاره کند که: تناول آدم(ع) و حوا از شجره منهی در نسل ایشان نیز اثری به جای گذاشت که باعث شد آنان نیز، حیات خویش را در زمین سپری کنند.

14 - تناول آدم (ع) و حوا از شجره ممنوعه ، زمینه ساز ایجاد روحیه دشمنی در میان انسانها *

فأزلهما الشيطان عنها .. و قلنا اهبطوا بعضكم لبعض عدو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 22 - 4

4 - شرمگاه آدم و حوا به مجرد چشیدن از شجره نهی شده برای آنان آشکار شد.

فلما ذاقا الشجره بدت لهما سوءتهما

2- آثار تناول از درخت ممنوعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 121 - 9،16،21

9 - تناول از درخت منع شده ، موجب عریانی و آشکار شدن شرمگاه آدم و حوا گردید .

فأكلا منها فبذت لهما سوء تهما

16 - آدم (ع) با تناول از درخت ممنوع، مرتکب معصیت پروردگار گردید.

فأكلا... و عصی آدم ربّه

21 - آدم، بر اثر نافرمانی خداوند و خوردن از درخت منع شده، از رشد خویش بازماند.

فغوی

«غی» (مصدر «غوی») نقطه مقابل رشد است (مقایس اللغه).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 122 - 1

1 - آدم (ع) در پی عصیان و تناول از درخت ممنوع، از کرده خویش پشیمان شد و به درگاه خداوند توبه کرد.

ثم اجتبه ربّه فتاب علیه

«جباه» (ریشه اصلی «اجتبی»); به معنای جمع آوری کردن و به دست آوردن است. و «إجتباء» به معنای اصطفاء (خالص چیزی را برگزیدن) و اختیار است (لسان العرب). بنابراین «إجتباه ربّه» یعنی، خداوند علاقه های آدم به این سو و آن سو را قطع کرد و همه را بای خود جمع کرد و وی را برای خود خالص گردانید. این تعبیر حاکی از انقطاع کامل آدم (ع) از غیر خدا و توبه حقیقی او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 123 - 1، 12

1 - آدم (ع) و حوا، در پی تناول از درخت منع شده، صلاحیت سکونت در بهشت را از دست دادند.

فأكلا منها... قال اهبطا منها

«إهبطا» ممکن است خطاب به آدم (ع) و حوا و یا خطاب به آدم (ع) و ابلیس باشد در صورت دوم، حوا به خاطر این که در عصیان و پی آمد آن تابع آدم بوده، مورد خطاب قرار نگرفته است. در هر دو صورت برداشت یاد شده، به دست می آید.

12 - تناول آدم و حوا از میوه ممنوع بهشت، زمینه ساز پیدایش روحیه دشمنی در انسان ها شد.

فأكلا... بعضکم لبعض عدوّ

3- آثار درخت ممنوعه

6 - شیطان در مورد آثار شجره نهی شده، خداوند را به دروغگویی متهم کرد.

قال ما نهیکما ربکما عن هذه الشجرة إلا أن تكونا ملکین أو تكونا من الخلدین

جمله «إلا أن تكونا ...» در حقیقت تکذیب گفتار خداوند است که فرمود: فتكونا من الظالمین.

4- آثار ذکر رویش درخت خرما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 29 - 3

3 - توجه به رویدن درختان زیتون و خرما و تأثیر آنها در تغذیه انسان ، زمینه ساز شناخت خدا و مانع کفر به او است .

ما أكفروه... و زیتوناً و نخلاً

5- آثار ذکر رویش درخت زیتون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 29 - 3

3 - توجه به رویدن درختان زیتون و خرما و تأثیر آنها در تغذیه انسان ، زمینه ساز شناخت خدا و مانع کفر به او است .

ما أكفروه... و زیتوناً و نخلاً

6- آدم(ع) و درخت ممنوعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 35 - 12، 13، 9، 8

8 - خداوند تناول و خوردن از درختی مخصوص را بر آدم (ع) و حوا تحریم کرد .

و لا تقربا هذه الشجرة

به قرینه «و کلا» (بخورید) می توان گفت: مراد از «لا تقربا» (نزدیک نشوید) استفاده خوراکی از شجره منهییه بوده است.

9 - آدم (ع) و حوا در صورت نزدیک شدن به شجره منهییه ، در معرض ارتکاب نهی الهی قرار می گرفتند .

و لا تقربا هذه الشجرة

چنانچه مراد از «لا تقربا» (نزدیک نشوید) نهی از خوردن باشد، به کارگیری «لا تقربا» به جای «لا تاكلا» (نخورید) اشاره به این معنا دارد که: آدم(ع) و حوا در صورت نزدیک شدن به شجره ممنوعه در خطر ارتکاب نهی الهی قرار می گرفتند.

12 - هر گونه بهره برداری از شجره منهییه بر آدم (ع) و حوا ممنوع بود . *

و لاتقربا هذه الشجرة

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که: جمله «و لاتقربا . . .» کنایه از حرمت همه تصرفات باشد نه خصوص خوردن. جمله مذکور ابایی از این احتمال ندارد، بلکه توجیه پسندیده ای است برای این پرسش که چرا نفرمود: و لاتاکلا من هذه الشجرة.

13 - هشدار خداوند به آدم (ع) و حوا به این که در صورت تناول از شجره ممنوعه، از ستمکاران خواهند شد.

و لاتقربا هذه الشجرة فتكونا من الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 36 - 1

ص: 79

1 - شیطان با ترغیب آدم (ع) و حوا به بهره‌گیری از شجره منهیه، آنان را به لغزش و نافرمانی خداوند کشانید.

فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا

«ازلال» (مصدر ازَلَّ) به معنای: لغزانیدن و به گناه واداشتن است. ضمیر در «عنها» می‌تواند به «الجنه» برگردد؛ یعنی، شیطان آدم(ع) و حوا را با واداشتن به لغزش و گناه از بهشت دور ساخت و نیز می‌تواند به «الشجره» برگردد؛ یعنی، شیطان، آدم(ع) و حوا را به گناه وادار کرد، گناهی که سرچشمه اش آن درخت ممنوعه بود. برداشت فوق بر اساس دومین احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 19 - 3,4

3 - خداوند، خوردن از درختی مخصوص را بر آدم و حوا تحریم کرد.

و لا تقربا هذه الشجرة فتكونا من الظالمين

مراد از «لا تقربا...» به قرینه فراز قبل (فكلا...) و نیز (فلما ذاقا...) در آیه 22، نهی از خوردن بوده است نه مجرد نزدیک شدن.

4 - خداوند هر گونه استفاده از شجره نهی شده را بر آدم و حوا ممنوع کرد.*

و لا تقربا هذه الشجرة

نهی «لا تقربا» می‌تواند کنایه از حرمت هر گونه استفاده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 20 - 3,4,5

3 - شرمگاه آدم و حوا مستور از دید یکدیگر پیش از خوردن از شجره نهی شده

لبيدئ لهما ما وُرى عنهما

4 - شرمگاه آدم و حوا مستور بر خود آنان تا پیش از خوردن از شجره نهی شده

فوسوس لهما الشيطان لبيدئ لهما ما وُرى عنهما من سوءتهما

جمله «ورى عنهما» می‌تواند دلالت کند بر این که شرمگاه آدم و حوا علاوه بر این که بر یکدیگر مستور بوده، برای خودشان نیز مخفی بوده است.

5 - شیطان در وسوسه آدم و حوا، بازماندن آنها از فرشته شدن و جاودانگی را دلیل تحریم خوردن از شجره نهی شده معرفی کرد.

إلا أن تكونا ملكين أو تكونا من الخلدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 22 - 10, 19, 3, 2, 1

1 - شیطان با فریبکاریها و سوگند دروغ، آدم و حوا را به پای درخت ممنوع کشاند تا از ثمره آن تناول کنند.

و قاسمهما .. فدلیهما بغرور

«تدلیه»، مصدر «دلی»، به معنای فرستادن است، و مراد از آن نزدیک کردن آدم و حوا به شجره نهی شده برای خوردن از آن است. کلمه «غرور» می تواند مصدر و به معنای فریب دادن باشد و می تواند جمع غار (فریبنده) باشد، و مراد از آن سخنان دروغین و باطلی باشد که شیطان با سوگند به آدم و حوا القا کرد.

2 - آدم و حوا پس از نزدیک شدن به شجره نهی شده از آن درخت تناول کردند.

فلما ذاقا الشجره

ص: 80

3 - آدم و حوا حتی پس از سوگند ابلیس، نگران عواقب بهره‌گیری از شجره نهی شده

فلما ذاقا الشجره

کلمه «ذوق» که به معنای چشیدن است، می‌تواند اشاره به این نکته باشد که آدم و حوا با چشیدن از شجره نهی شده، و نخوردن از آن، در صدد امتحان برآمدند تا ببینند آیا اتفاق ناگواری رخ خواهد نمود.

10 - آدم و حوا پس از چشیدن از شجره نهی شده از آن دور شدند و با آن فاصله گرفتند.

و نادیهما ربهما ألم أنهکما عن تلکما الشجره

برداشت فوق با توجه به کلمه «تلک»، که برای اشاره به دور است، استفاده شده است.

19 - عن أبي عبدالله(ع): ... فلما أکلا (آدم و حوا) من الشجره طار الحلی و الحلل عن اجسادهما و بقیا عریانین

از امام صادق(ع) روایت شده است: ... چون آدم و حوا از آن درخت ممنوعه خوردند، زیور و پوشش آنها از بدنشان جدا شد و برهنه ماندند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 23 - 1

1 - آدم و حوا پس از توبیخ خداوند بر تناول از شجره نهی شده، به خطای خویش پی بردند و بدان اعتراف کردند.

قالا ربنا ظلنا أنفسنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 120 - 6

6 - راهنمایی آدم به درخت جاودانگی و ملک و سلطنت همیشگی، پوشش شیطان برای فریب آدم و حوا و وادار ساختن آنان به خوردن از میوه درخت ممنوع

هل أذلک علی شجره الخلد و ملک لایلی

مقصود از «شجره الخلد» درختی است که خوردن میوه آن موجب جاودانگی گردد. «ملک» به معنای مال و نیز سلطنت آمده است (قاموس). مراد از «ملک لایلی» مالکیت و حاکمیتی است که زوال نپذیرد و فرسوده نگردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - آدم و حوا (ع)، با وسوسه شیطان از درخت ممنوع شده تناول کردند .

فوسوس إليه الشیطن . . فأکلا منها

2 - حوا در ماجرای تناول از درخت ممنوع، موافق تصمیمات شوهرش آدم، عمل می کرد .

فوسوس إليه الشیطن . . فأکلا منها

اقدام آدم به خوردن از درخت ممنوع، تحت تأثیر وسوسه های شیطان بود، ولی حوا چنین نبود (فوسوس إليه شیطان). ممکن است اقدام حوا، در برابر عملکرد آدم تأثیر پذیر بوده است.

5 - تأثیر پذیری آدم از وسوسه شیطان و تناول از درخت ممنوع، نمودی از فراموش کاری آدم از عهد الهی بود .

ولقد عهدنا . . فنسی . . فأکلا منها

بیان داستان آدم و حوا، و خوردن از درخت ممنوع و پی آمدهای آن، جملگی در توضیح نخستین آیه این مجموعه و بیان فراموش

کاری آدم(ع) در مورد عهد الهی و نبودن عزم جدی در او است.

8 - عورت و شرمگاه آدم و حوا، پیش از تناول از درخت ممنوع بر آنان پوشیده بود.

فأكلا منها فبدت لهما سوءتهما

«سوءه» به معنای عورت و شرم گاه است (لسان العرب) و «بدت لهما» ممکن است به این معنا باشد که عورت هر یک برای دیگری آشکار شد و ممکن است مراد این باشد که عورت آنان برای خودشان آشکار شد. بر مبنای دومین احتمال، عورت آدم و حوا قبل از خوردن میوه ممنوع، بر خود آنان نیز پوشیده بود.

9 - تناول از درخت منع شده، موجب عریانی و آشکار شدن شرمگاه آدم و حوا گردید.

فأكلا منها فبدت لهما سوءتهما

17 - آدم (ع) قبل از تناول از درخت منع شده، فرمان ممنوعیت آن را از خداوند دریافت کرده بود.

فأكلا منها... وعصىءادم ربّه

«عصیان» در صورتی تحقق می یابد که امر یا نهی از جانب خداوند صادر شده باشد. بنابراین گرچه در این آیات به ممنوعیت تناول از درخت، تصریح نشده است؛ ولی ذکر «عصیان»، شاهدی گویا بر صادر شدن نهی در مورد تناول از آن درخت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 122 - 1

1 - آدم (ع) در پی عصیان و تناول از درخت ممنوع، از کرده خویش پشیمان شد و به درگاه خداوند توبه کرد.

ثم اجتبه ربّه فتاب علیه

«جبايه» (ریشه اصلی «اجتبی»); به معنای جمع آوری کردن و به دست آوردن است. و «إجتباء» به معنای اصطفاء (خالص چیزی را برگزیدن) و اختیار است (لسان العرب). بنابراین «إجتباه ربّه» یعنی، خداوند علاقه های آدم به این سو و آن سو را قطع کرد و همه را بای خود جمع کرد و وی را برای خود خالص گردانید. این تعبیر حاکی از انقطاع کامل آدم(ع) از غیر خدا و توبه حقیقی او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 123 - 1,3,12

1 - آدم (ع) و حوا، در پی تناول از درخت منع شده، صلاحیت سکونت در بهشت را از دست دادند.

فأكلا منها... قال اهبطا منها

«إهبطا» ممکن است خطاب به آدم (ع) و حوا و یا خطاب به آدم (ع) و ابلیس باشد در صورت دوم، حوا به خاطر این که در عصیان و پی آمد آن تابع آدم بوده، مورد خطاب قرار نگرفته است. در هر دو صورت برداشت یاد شده، به دست می آید.

3 - آدم و حوا (ع)، در پی عمل به وسوسه شیطان و نادیده گرفتن هشدار های خداوند در بهشت، از آن مکان عالی اخراج شدند و به زمین فرود آمدند.

فأكلا منها .. وعصىءادم... قال اهبطا منها جميعاً

«هبوط»؛ یعنی، نزول (مصباح). فرمان «اهبطا» فرمانی تکوینی بوده است؛ زیرا هبوط به زمین برای انسان، عادتاً مقدور نیست.

12 - تناول آدم و حوا از میوه ممنوع بهشت، زمینه ساز پیدایش روحیه دشمنی در انسان ها شد.

فأكلا .. بعضكم لبعض عدو

ص: 82

7- اجتناب از درخت ممنوعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 35 - 22

22 - «عن أبي جعفر (ع) في قوله: «ولا تقربا هذه الشجرة» يعني لا تأكلا منها؛

از امام باقر(ع) درباره «ولا تقربا هذه الشجرة» روایت شده؛ یعنی، از آن درخت نخورید».

8- استفاده از درخت ممنوعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 35 - 12

12 - هر گونه بهره برداری از شجره منهبه بر آدم (ع) و حوا ممنوع بود. *

و لا تقربا هذه الشجرة

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که: جمله «و لا تقربا . . .» کنایه از حرمت همه تصرفات باشد نه خصوص خوردن. جمله مذکور ابایی از این احتمال ندارد، بلکه توجیه پسندیده ای است برای این پرسش که چرا نفرمود: و لا تأکلا من هذه الشجرة.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 19 - 5

5 - هشدار خداوند به آدم و حوا که در صورت خوردن از شجره نهی شده از ستمکاران خواهند بود.

و لا تقربا هذه الشجرة فتكونا من الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 22 - 3

3 - آدم و حوا حتی پس از سوگند ابلیس، نگران عواقب بهره گیری از شجره نهی شده

فلما ذاقا الشجرة

کلمه «ذوق» که به معنای چشیدن است، می تواند اشاره به این نکته باشد که آدم و حوا با چشیدن از شجره نهی شده، و نخوردن از آن، در صدد امتحان برآمدند تا ببینند آیا اتفاق ناگواری رخ خواهد نمود.

9- امتحان با درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 63 - 2

ص: 83

2- درخت زقوم، وسیله آزمایش کافران و ستم کاران

أم شجره الزقوم . إنا جعلناها فتنه للظلمين

آزمایش، یکی از معانی «فتنه» است و برداشت یاد شده مبتنی بر این معنا است. در تأیید این مطلب گفتنی است که مفسران در شأن نزول آیه شریفه نقل کرده اند: ابوجهل هنگامی که کلمه «زقوم» را با اوصافی که قرآن برای آن نقل می کند شنید، آن را به مسخره گرفت.

10- اهمیت درخت خرما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 11 - 2

2- اهمیت خرما و درخت های نخل، در تغذیه آدمیان *

و النخل باسقت . . . رزقاً للعباد

از این که «النخل» به گونه مجزاً یاد شده است، اهمیت خرما در تغذیه خلق استفاده می شود.

11- ایصال به درخت جاودانگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 120 - 6

6- راهنمایی آدم به درخت جاودانگی و ملک و سلطنت همیشگی، پوشش شیطان برای فریب آدم و حوا و وادار ساختن آنان به خوردن از میوه درخت ممنوع

هل أدلك على شجرة الخلد و ملك لا يبلى

مقصود از «شجره الخلد» درختی است که خوردن میوه آن موجب جاودانگی گردد. «ملک» به معنای مال و نیز سلطنت آمده است (قاموس). مراد از «ملک لا یبلی» مالکیت و حاکمیتی است که زوال نپذیرد و فرسوده نگردد.

12- برکت درخت زیتون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 35 - 9

9- زیتون، از درختان پر برکت است .

شجره مبركه زيتونه

ص: 84

13- پذیرایی با درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 62 - 5

5- درخت زقوم، وسیله پذیرایی و خوراک دوزخیان

أم شجره الزقوم

«زقوم» نوعی از گیاه زهرداری است که در بادیه ها می روید (قاموس المحيط)، ولی برخی از مفسران ویژگی های دیگری برای این درخت برشمرده و گفته اند: درختی با برگ ریز و بدبو است و شیره ای از آن می تراود که بدن به محض تماس با آن آماس می کند. این درخت در سرزمین های خشک می روید (روح المعانی (آلوسی)، ذیل آیه شریفه).

14- پیدایش درخت انار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 141 - 6

6 - خداوند، پدید آورنده درختان همگون و ناهمگون زیتون و انار است.

و هو الذی أنشأ .. و الزیتون و الرمان متشبهها و غیر متشبهه

15- پیدایش درخت زیتون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 141 - 6

6 - خداوند، پدید آورنده درختان همگون و ناهمگون زیتون و انار است.

و هو الذی أنشأ .. و الزیتون و الرمان متشبهها و غیر متشبهه

16- تحریم درخت ممنوعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 20 - 5,7

5 - شیطان در وسوسه آدم و حوا، بازماندن آنها از فرشته شدن و جاودانگی را دلیل تحریم خوردن از شجره نهی شده معرفی کرد.

إلا أن تكونا ملكين أو تكونا من الخلدین

7- شیطان ایجاد کننده شبهه در ذهن آدم و حوا نسبت به تحریم شجره نهی شده بر آنان

ما نهیکما ربکما .. أو تكونا من الخلدین

برخی جمله «ما نهاکما ربکما ..» را چنین معنا کرده اند: این حرمت شامل شما نیست، مگر در صورتی که شما فرشته باشید و یا

ص: 85

از جاودانان در بهشت، و شما نه فرشته اید و نه از جاودانان در بهشت. پس حرمتی بر شما نیست.

17- ترسناکی درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 65 - 2

2- درخت «زقوم»، درختی زشت منظر و وحشت آور

طلعها كأنه رءوس الشیطن

تشبیه درخت زقوم به سرهای شیطان ها، به خاطر ذهنیتی است که مردم - به ویژه عرب ها - از شیطان دارند. بدین صورت که آن را موجودی زشت و وحشت آور می دانند و هر چیز و فرد زشت را به چهره و سر شیطان تشبیه می کنند.

18- تشبیه به تنه درخت خرما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 7 - 2

2- قوم عاد بر اثر باد، مانند تنه های پوک و افتاده درختان خرما از پای درآمدند.

فتری القوم فیها صرعی كأنهم أعجاز نخل خاویه

«صریع» (مفرد «صرعی») به معنای چیز افکنده شده بر زمین و «أعجاز» به معنای ساقه های ریشه دار در زمین (تنه ها) است. «خاویه»؛ یعنی، شیء خالی و نیز به معنای شیء افتاده بر زمین آمده است.

19- تشبیه به درخت خرما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 20 - 2

2- اجساد قوم عاد، پس از عذاب، همانند نخل های ریشه کن شده از اعماق خاک

تنزع الناس كأنهم أعجاز نخل منقعر

«عجز» (مفرد «أعجاز») به معنای تنه و «منقعر» به معنای کنده شده از ریشه است (مختار الصحاح).

20- تشبیه جوشی درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 46 - 1

ص: 86

1- جوشش زقوم، در درون دوزخیان، چونان جوشش آب های داغ

کغلی الحمیم

21- تشبیه درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 45 - 1

1- ثمره درخت زقوم، چونان موادی آلوده و مذاب و جوشان در درون دوزخیان

إنَّ شَجَرَتِ الزَّقُّومِ . طَعَامُ الْأَثِيمِ . كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبَطْنِ

در معنای «مهل»، برخی به آلودگی و عده ای به مذاب بودن آن اشاره کرده اند.

22- تشبیه میوه درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 65 - 1

1 - میوه و ثمره درخت «زقوم»، در زشتی همانند سرهای شیطان ها است.

طَلَعَهَا كَأَنَّ رَعْوَسَ الشَّيْطَانِ

«طلع»، به معنای «ثمره» است.

23- تعقل در درخت انار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 99 - 12، 13

12 - زمان به ثمر نشستن درخت انار تا مرحله رسیدن میوه آن، شایان نگرستن و اندیشیدن است.

أَنْظُرُوا إِلَى ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَيَنْعِهِ

13 - دوران ثمردهی تا رسیدن میوه اصله نخل و تاک انگور و درخت زیتون و انار، شایان مطالعه و تأمل و راهی برای خداشناسی است.

و من النخل . . . من أعناب و الزیتون و الرمان . . . أنظروا إلى ثمره إذا أثمر و ينعه

مرجع ضمیر «ثمره» می تواند «الرمان» باشد و نیز می تواند «النخل» «اعناب» «الزیتون» به صورت بدل باشد. برداشت فوق بر این مبنا صورت گرفته است. لذا فرمان «انظروا» شامل تمامی موارد مذکور در آیه است.

ص: 87

24- تعقل در درخت انگور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 99 - 13

13 - دوران ثمردهی تا رسیدن میوه اصله نخل و تاک انگور و درخت زیتون و انار، شایان مطالعه و تأمل و راهی برای خداشناسی است.

و من النخل . . . من أعناب و الزیتون و الرمان ... أنظروا إلى ثمره إذا أثمر و ینعه

مرجع ضمیر «ثمره» می تواند «الرمان» باشد و نیز می تواند «النخل» «اعناب» «الزیتون» به صورت بدل باشد. برداشت فوق بر این مبنا صورت گرفته است. لذا فرمان «انظروا» شامل تمامی موارد مذکور در آیه است.

25- تعقل در درخت زیتون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 99 - 13

13 - دوران ثمردهی تا رسیدن میوه اصله نخل و تاک انگور و درخت زیتون و انار، شایان مطالعه و تأمل و راهی برای خداشناسی است.

و من النخل . . . من أعناب و الزیتون و الرمان ... أنظروا إلى ثمره إذا أثمر و ینعه

مرجع ضمیر «ثمره» می تواند «الرمان» باشد و نیز می تواند «النخل» «اعناب» «الزیتون» به صورت بدل باشد. برداشت فوق بر این مبنا صورت گرفته است. لذا فرمان «انظروا» شامل تمامی موارد مذکور در آیه است.

26- تعقل در درخت نخل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 99 - 13

13 - دوران ثمردهی تا رسیدن میوه اصله نخل و تاک انگور و درخت زیتون و انار، شایان مطالعه و تأمل و راهی برای خداشناسی است.

و من النخل . . . من أعناب و الزیتون و الرمان ... أنظروا إلى ثمره إذا أثمر و ینعه

مرجع ضمیر «ثمره» می تواند «الرمان» باشد و نیز می تواند «النخل» «اعناب» «الزیتون» به صورت بدل باشد. برداشت فوق بر این مبنا صورت گرفته است. لذا فرمان «انظروا» شامل تمامی موارد مذکور در آیه است.

27- تغذیه از درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 88

1 - درخت زقوم، غذا و خوراک دوزخیان ستمگر است.

شجره الزقوم... للظلمين... فإنهم لاأكلون منها

2 - دوزخیان ستمگر، شکم های خود را از درخت زقوم پر خواهند کرد.

فمالتون منها البطون

28- تکلم درخت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 164 - 11

11 - سخن خداوند با موسی (ع) در طور سینا بصورت ایجاد صدا در درخت و قابل شنیدن برای همرازان آن حضرت از هر طرف

و کلم الله موسی تکلیماً

امام رضا(ع) درباره سخن گفتن خداوند با موسی(ع) فرمود: ... فخرج بهم الى طور سيناء... فكلمه الله تعالى ذكره و سمعوا كلامه... لان الله عزوجل احده في الشجرة ثم جعله منبعثاً منها حتى سمعوه من جميع الوجوه....

توحید صدوق، ص 121، ح 24، ب 8؛ نورالثقلین، ج 1، ص 574، ح 676.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 30 - 3

3 - آمدن ندای الهی به موسی (ع) از درختی واقع در جانب راست وادی طور، هم زمان بانزدیک شدن وی به آتش

فلما أتيتها نودی من شطی الواد... من الشجرة

«شاطی» به معنای «جانب» است و «الایمن» - مقابل «الایسر» (چپ) - صفت برای شاطی» می باشد. بنابراین «شاطی الواد الایمن»؛ یعنی، طرف راست وادی.

29- تمثیل به درخت پاکیزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 24 - 3

3- « کلمه طیبه » چونان درخت پاکی و طیبی است که ریشه ای ثابت داشته و شاخ و برگش در بلندای فضا باشد .

کلمه طیبه کشجره طیبه أصلها ثابت و فرعها فی السّماء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 25 - 1

1- کلمه طیبه ، چنان درخت پاکی است که ریشه ثابت و شاخه برافراشته داشته و در وقت ثمردهی ، بی کم و کاست ثمر بدهد .

ص: 89

مثلاً کلمه طیبه کَشجره طیبه أصلها ثابت و فرعها فی السَّماء . توتی أكلها کلّ حین

احتمال دارد که «توتی أكلها کلّ حین» ادامه مشبه به باشد و مراد از آن به تناسب موضوع، آن زمانی است که درخت در آن هنگام به بار می نشیند و ثمر می دهد.

30- تمثیل به درخت پلید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 26 - 1

1- کلمه خبیثه ، چنان درخت پلیدی است که ریشه هایش از روی زمین کنده شده و ثبات و قراری ندارد .

و مثل کلمه خبیثه کَشجره خبیثه اجْتثت من فوق الأرض ما لها من قرار

«جثّ» در لغت به معنای قلع و کنده شده است.

31- تمثیل به درخت ریشه دار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 24 - 4

4- اعتقادات حق چنان درختی ریشه دار ، ثابت و استوار است .

کلمه طیبه کَشجره طیبه أصلها ثابت و فرعها فی السَّماء

از معنایی که مفسران، از صحابه و تابعان تاکنون، برای «شجره طیبه» ذکر کرده اند، عقیده به توحید و کلمه «لا إله إلا الله» است که عقیده حق می باشد.

32- تناول از درخت ممنوعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 121 - 1,2,5

1 - آدم و حوا (ع) ، با وسوسه شیطان از درخت ممنوع شده تناول کردند .

فوسوس إليه الشیطن . . فأکلا منها

2 - حوا در ماجرای تناول از درخت ممنوع ، موافق تصمیمات شوهرش آدم ، عمل می کرد .

اقدام آدم به خوردن از درخت ممنوع، تحت تأثیر وسوسه های شیطان بود، ولی حوا چنین نبود(فوسوس إلیه شیطان). ممکن است اقدام حوا، در برابر عملکرد آدم تأثیر پذیر بوده است.

5 - تأثیر پذیری آدم از وسوسه شیطان و تناول از درخت ممنوع، نمودی از فراموش کاری آدم از عهد الهی بود.

و لقد عهدنا .. فأنسى ... فأكلا منها

بیان داستان آدم و حوا، و خوردن از درخت ممنوع و پی آمدهای آن، جملگی در توضیح نخستین آیه این مجموعه و بیان فراموش کاری آدم(ع) در مورد عهد الهی و نبودن عزم جدی در او است.

33- ثمردهی درخت پاکیزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 25 - 1

1- کلمه طیبه ، چنان درخت پاکی است که ریشه ثابت و شاخه برافراشته داشته و در وقت ثمردهی ، بی کم و کاست ثمر بدهد .

مثلاً کلمه طیبه کسجره طیبه أصلها ثابت و فرعها فی السماء . توتی أكلها کلّ حین

احتمال دارد که «توتی أكلها کلّ حین» ادامه مشبه به باشد و مراد از آن به تناسب موضوع، آن زمانی است که درخت در آن هنگام به بار می نشیند و ثمر می دهد.

34- حقیقت درخت ممنوعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- اعراف - 7 - 19 - 10، 11

10 - و اختلفوا فی الشجره التی نهی الله آدم عنها .. و روی عن علی(ع) أنه قال: شجره الکافور.

از امیرالمؤمنین(ع) روایت شده است: (درختی که آدم(ع) از نزدیک شدن به آن نهی شد)، درخت کافور بود.

11 - عبدالسلام بن صالح الهروی قال: قلت للرضا(ع): یابن رسول الله أخبرنی عن الشجره التی اکل منها آدم و حوا ما کانت؟ فقد اختلف الناس فیها فمنهم من یروی انها الجنیه و منهم من یروی انها العنب و منهم من یروی انها شجره الحسد، فقال(ع): کل ذلک حق. قلت: فما معنی هذه الوجوه علی اختلافها؟ فقال: یا أبا الصلت ان شجره الجنه تحمل انواعا فکانت شجره الحنطه و فیها عنب و لیست کسجره الدنیا ...

عبدالسلام بن صالح هروی گوید: به امام رضا(ع) گفتم: یابن رسول الله(صلی الله علیه و آله) مرا آگاه کنید، درختی که آدم و حوا از آن خوردند چه بوده؟ مردم درباره آن اختلاف دارند؛ عده ای می گویند: آن، درخت گندم بوده، عده ای گویند: درخت انگور بوده و بعضی دیگر می گویند: آن، درخت حسد بوده، آن حضرت فرمود: تمامی اینها درست است. گفتم: این وجوه مختلفی که گفته شده چه معنایی دارد؟ فرمود: ای اباصلت، درخت بهشتی چند نوع ثمره دارد؛ یعنی درخت گندم انگور هم می دهد و مانند درختان دنیا نیست ...

35- حوا و درخت ممنوعه

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

1 - بقرہ - 2 - 35 - 8,9,12,13

ص: 91

8 - خداوند تناول و خوردن از درختی مخصوص را بر آدم (ع) و حوا تحریم کرد .

و لا تقربا هذه الشجرة

به قرینه «و کلا» (بخورید) می توان گفت: مراد از «لا تقربا» (نزدیک نشوید) استفاده خوراکی از شجره منهییه بوده است.

9 - آدم (ع) و حوا در صورت نزدیک شدن به شجره منهییه ، در معرض ارتکاب نهی الهی قرار می گرفتند .

و لا تقربا هذه الشجرة

چنانچه مراد از «لا تقربا» (نزدیک نشوید) نهی از خوردن باشد، به کارگیری «لا تقربا» به جای «لا تاكلا» (نخورید) اشاره به این معنا دارد که: آدم (ع) و حوا در صورت نزدیک شدن به شجره ممنوعه در خطر ارتکاب نهی الهی قرار می گرفتند.

12 - هر گونه بهره برداری از شجره منهییه بر آدم (ع) و حوا ممنوع بود . *

و لا تقربا هذه الشجرة

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که: جمله «و لا تقربا . . .» کنایه از حرمت همه تصرفات باشد نه خصوص خوردن. جمله مذکور ابایی از این احتمال ندارد، بلکه توجیه پسندیده ای است برای این پرسش که چرا نفرمود: و لا تاكلا من هذه الشجرة.

13 - هشدار خداوند به آدم (ع) و حوا به این که در صورت تناول از شجره ممنوعه ، از ستمکاران خواهند شد .

و لا تقربا هذه الشجرة فتكونا من الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 36 - 1

1 - شیطان با ترغیب آدم (ع) و حوا به بهره گیری از شجره منهییه ، آنان را به لغزش و نافرمانی خداوند کشانید .

فأزلهما الشيطان عنها

«ازلال» (مصدر ازَل) به معنای: لغزاندن و به گناه واداشتن است. ضمیر در «عنها» می تواند به «الجنة» برگردد؛ یعنی، شیطان آدم (ع) و حوا را با واداشتن به لغزش و گناه از بهشت دور ساخت و نیز می تواند به «الشجرة» برگردد؛ یعنی، شیطان، آدم (ع) و حوا را به گناه وادار کرد، گناهی که سرچشمه اش آن درخت ممنوعه بود. برداشت فوق بر اساس دومین احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 19 - 3,4

3 - خداوند، خوردن از درختی مخصوص را بر آدم و حوا تحریم کرد.

و لا تقربا هذه الشجرة فتكونا من الظلمين

مراد از «لا تقربا . . .» به قرینه فراز قبل (فكلا ...) و نیز (فلما ذاقا ...) در آیه 22، نهی از خوردن بوده است نه مجرد نزدیک شدن.

4 - خداوند هر گونه استفاده از شجره نهی شده را بر آدم و حوا ممنوع کرد.*

و لا تقربا هذه الشجرة

نهی «لا تقربا» می تواند کنایه از حرمت هر گونه استفاده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 20 - 3,4

3 - شرمگاه آدم و حوا مستور از دید یکدیگر پیش از خوردن از شجره نهی شده

لیبدي لهما ما وُرى عنهما

ص: 92

4 - شرمگاه آدم و حوا مستور بر خود آنان تا پیش از خوردن از شجره نهی شده

فوسوس لهما الشیطن لیبدی لهما ما وُری عنهما من سوءتھما

جمله «وری عنهما» می تواند دلالت کند بر این که شرمگاه آدم و حوا علاوه بر این که بر یکدیگر مستور بوده، برای خودشان نیز مخفی بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 22 - 10، 3، 2

2 - آدم و حوا پس از نزدیک شدن به شجره نهی شده از آن درخت تناول کردند.

فلما ذاقا الشجره

3 - آدم و حوا حتی پس از سوگند ابلیس، نگران عواقب بهره گیری از شجره نهی شده

فلما ذاقا الشجره

کلمه «ذوق» که به معنای چشیدن است، می تواند اشاره به این نکته باشد که آدم و حوا با چشیدن از شجره نهی شده، و نخوردن از آن، در صدد امتحان برآمدند تا ببینند آیا اتفاق ناگواری رخ خواهد نمود.

10 - آدم و حوا پس از چشیدن از شجره نهی شده از آن دور شدند و با آن فاصله گرفتند.

و نادیهما ربهما ألم أنهکما عن تلکما الشجره

برداشت فوق با توجه به کلمه «تلک»، که برای اشاره به دور است، استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 23 - 1

1 - آدم و حوا پس از توبیخ خداوند بر تناول از شجره نهی شده، به خطای خویش پی بردند و بدان اعتراف کردند.

قالا ربنا ظللنا أنفسنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 121 - 9، 8، 2، 1

1 - آدم و حوا (ع) ، با وسوسه شیطان از درخت ممنوع شده تناول کردند .

فوسوس إليه الشیطن .. فأکلا منها

2 - حوا در ماجرای تناول از درخت ممنوع ، موافق تصمیمات شوهرش آدم ، عمل می کرد .

فوسوس إليه الشیطن .. فأکلا منها

اقدام آدم به خوردن از درخت ممنوع، تحت تأثیر وسوسه های شیطان بود، ولی حوا چنین نبود(فوسوس إليه شیطان). ممکن است اقدام حوا، در برابر عملکرد آدم تأثیرپذیر بوده است.

8 - عورت و شرمگاه آدم و حوا ، پیش از تناول از درخت ممنوع بر آنان پوشیده بود .

فأکلا منها فبدت لهما سوءتھما

«سواء» به معنای عورت و شرم گاه است (لسان العرب) و «بدت لهما» ممکن است به این معنا باشد که عورت هر یک برای دیگری آشکار شد و ممکن است مراد این باشد که عورت آنان برای خودشان آشکار شد. بر مبنای دومین احتمال، عورت آدم و حوا قبل از خوردن میوه ممنوع، بر خود آنان نیز پوشیده بود.

ص: 93

9 - تناول از درخت منع شده، موجب عریانی و آشکار شدن شرمگاه آدم و حوا گردید.

فَأَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتَ لَهُمَا سَوْءَتَهُمَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 123 - 12، 1، 3

1 - آدم (ع) و حوا، در پی تناول از درخت منع شده، صلاحیت سکونت در بهشت را از دست دادند.

فَأَكَلَا مِنْهَا... قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا

«إهبطا» ممکن است خطاب به آدم (ع) و حوا و یا خطاب به آدم (ع) و ابلیس باشد در صورت دوم، حوا به خاطر این که در عصیان و پی آمد آن تابع آدم بوده، مورد خطاب قرار نگرفته است. در هر دو صورت برداشت یاد شده، به دست می آید.

3 - آدم و حوا (ع)، در پی عمل به وسوسه شیطان و نادیده گرفتن هشدار های خداوند در بهشت، از آن مکان عالی اخراج شدند و به زمین فرود آمدند.

فَأَكَلَا مِنْهَا... وَ عَصَىٰ آدَمَ... قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا

«هبوط»؛ یعنی، نزول (مصباح). فرمان «اهبطا» فرمانی تکوینی بوده است؛ زیرا هبوط به زمین برای انسان، عادتاً مقدور نیست.

12 - تناول آدم و حوا از میوه ممنوع بهشت، زمینه ساز پیدایش روحیه دشمنی در انسان ها شد.

فَأَكَلَا... بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ

36- خالق درخت آتش زا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 73 - 5

5 - بهره گیری مسافران و بیابان گردان، از درخت آتش زنه برای روشن کردن آتش، حکمت دیگر ایجاد آن از سوی خداوند

و مَتَعًا لِّلْمَقْوِينَ

«مقوین» مشتق از «قوايه» (زمین بی آب و گیاه، بیابان) است؛ یعنی، مسافران و بیابان گردان.

37- خالق درخت خرما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 29 - 1

1 - خداوند ، آفریننده زیتون و درخت خرما و رویاننده آن از زمین است .

فَأَنْبَتْنَا فِيهَا .. زَيْتُونًا وَنَخْلًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 32 - 1

ص: 94

1 - آب، زمین، دانه ها، انگور، سبزیجات، زیتون، نخل، بوستان، میوه و چراگاه، آفریده های خداوند و در خدمت منافع انسان و دام های آنان است.

متعاً لكم ولأنعمكم

«متاعاً» اسم مصدر و جایگزین مصدر حقیقی «تمتعاً» (بهره رساندن) است (لسان العرب). این کلمه، مفعول له و بیانگر علت پیدایش نعمت هایی است که در آیات پیشین ذکر شد.

38- خلقت درخت آتش زا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 72 - 1, 2

1 - ایجاد و آفرینش درخت آتش زنه، خارج از قلمرو توانایی بشر

ءأنتم أنشأتم شجرتها

2 - تنها خداوند، قادر بر آفرینش درخت آتش زنه

أم نحن المنشون

مسند محلی به «ال» «المنشون» مفید حصر است.

39- خوشه های درخت خرما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 11 - 3

3 - نخل ها با خوشه های پوشیده در غلاف، دارای سهمی مهم در تأمین نیاز های خلق

و النخل ذات الأکمام

«کم» (مفرد «أکمام») به معنای کاسه یا غلاف میوه گفته می شود.

40- درخت اقیای بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 29 - 4

4- بهشت اصحاب الیمین ، معطر با عطر گل های درختان اقاچیا

و طلح منضود

برخی از مفسران «طلح» را به «ام غیلان» (درخت اقاچیا) تفسیر کرده اند. درخت اقاچیا دارای گلی بسیار خوشبو است.

ص: 95

41- درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 52 - 1

1 - وجود درختی به نام «زقوم» در دوزخ

لأكلون من شجر من زقوم

«من» در «من زقوم» بیان جنس «شجر» است؛ یعنی، درختی که از جنس زقوم می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 43 - 1

1- وجود درختی به نام زقوم در دوزخ

إن شجرت الزقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 44 - 1

1- درخت زقوم، غذای گناه پیشگان در قیامت

إن شجرت الزقوم . طعام الأثیم

«أثیم» (از ماده «إثم») به معنای کسی است که مداومت بر گناه دارد.

42- درخت سدر در سرزمین سبا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبا - 34 - 16 - 7

7- در پی از بین رفتن باغ های دل نواز قوم سبا با سیل بنیان کن، مقدار ناچیزی درخت سدر در جای آنها روید.

و بدلنهم بجنّتیهم جنّین ذواتی أكل خمط و أثل و شیء من سدر قلیل

43- درخت کافور

23 - اختلفت في الشجرة التي نهى عن ها آدم (ع) . . . وقيل هي شجرة الكافور، يروى عن علي (ع) . . . ;

از امام علي (ع) روایت شده که درختی که آدم (ع) از آن نهی شد، درخت کافور بود . . .».

44- درخت گز در سرزمین سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 16 - 6

6 - دو باغ دل نواز قوم سبأ، در پی جاری شدن سیل به باغ هایی از درختانی با میوه های ناگوار و گز تبدیل شدند.

فأرسلنا عليهم سيل العرم و بدلنهم بجنّتهم جنّتين ذواتي اكل خمط و اثل

«خمط» در لغت به درختی گفته می شود که خار ندارد و نیز گفته شده که درخت گز است (مفردات راغب) هم چنین به معنای میوه ترش مزه یک درخت آمده است (عمده الحفاظ). «اثل» به درخت شوره گز گفته می شود.

45- درخت ممنوعه و جاودانگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 20 - 5

5 - شیطان در وسوسه آدم و حوا، بازماندن آنها از فرشته شدن و جاودانگی را دلیل تحریم خوردن از شجره نهی شده معرفی کرد.

إلا أن تكونا ملكين أو تكونا من الخلدین

46- درخت موز بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 29 - 6، 2، 1

1 - وجود درختان موز، در بهشت اصحاب الیمین

و طلح منضود

درباره واژه «طلح» چند معنا ذکر کرده اند که یکی از آنها «موز» است.

2 - درختان موز در بهشت اصحاب الیمین، پربار و میوه های آن چیده شده بر روی هم

و طلح منضود

«نضد» به معنای چیدن بر روی هم است «طلح منضود» یعنی، درختان موز که میوه های آن بر روی هم چیده شده است.

6- « عن علي بن أبي طالب (ع) في قوله « و طلع منضود » قال : هو الموز ؛

از امام علی (ع) درباره سخن خداوند « و طلع منضود » روایت شده که مراد درخت موز است.».

ص: 97

47- رویاننده درخت انگور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 11 - 1

1- خداوند، رویاننده کشتزارها و درختان زیتون، خرما و انگور و تمامی محصولات کشاورزی است.

يَنْبِتْ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَبَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ

48- رویاننده درخت زیتون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 11 - 1

1- خداوند، رویاننده کشتزارها و درختان زیتون، خرما و انگور و تمامی محصولات کشاورزی است.

يَنْبِتْ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَبَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ

49- رویش درخت انگور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 11 - 7

7- رویش گیاهان و درختان زیتون، نخل و تاک به وسیله آب، زمینه ای برای اندیشیدن و راهی برای خداشناسی است.

يَنْبِتْ لَكُمْ بِهِ... إِنْ فِي ذَلِكَ لَأَيُّهُ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

50- رویش درخت زیتون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 11 - 7

7- رویش گیاهان و درختان زیتون، نخل و تاک به وسیله آب، زمینه ای برای اندیشیدن و راهی برای خداشناسی است.

يَنْبِتْ لَكُمْ بِهِ... إِنْ فِي ذَلِكَ لَأَيُّهُ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

51- زشتی درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 65 - 2

ص: 98

2- درخت « زقوم » ، درختی زشت منظر و وحشت آور

طلعها كأنه رءوس الشیطان

تشبیه درخت زقوم به سرهای شیطان ها، به خاطر ذهنیتی است که مردم - به ویژه عرب ها - از شیطان دارند. بدین صورت که آن را موجودی زشت و وحشت آور می دانند و هر چیز و فرد زشت را به چهره و سر شیطان تشبیه می کنند.

52- زشتی میوه درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 65 - 1

1 - میوه و ثمره درخت « زقوم » ، در زشتی همانند سر های شیطان ها است .

طلعها كأنه رءوس الشیطان

«طلع»، به معنای «ثمره» است.

53- زمینه تناول از درخت ممنوعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 120 - 6

6- راهنمایی آدم به درخت جاودانگی و ملک و سلطنت همیشگی ، پوشش شیطان برای فریب آدم و حوا و وادار ساختن آنان به خوردن از میوه درخت ممنوع

هل أدلک علی شجرة الخلد و ملک لایبلی

مقصود از «شجرة الخلد» درختی است که خوردن میوه آن موجب جاودانگی گردد. «ملک» به معنای مال و نیز سلطنت آمده است (قاموس). مراد از «ملک لایبلی» مالکیت و حاکمیتی است که زوال نپذیرد و فرسوده نگردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 121 - 3

3- تمایل آدم (ع) و طمع وی در مورد خلود و جاودانگی و ملک بی زوال ، او و همسرش را به تناول از درخت ممنوع شده واداشت .

هل أدلک علی شجرة الخلد . . . فأکلا منها

54- زمينه رشد درخت خرما

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 99

4- باران و زمین مناسب، دو عنصر اصلی در رشد و باروری درختان زیتون و خرما است.

صبینا الماء .. ثم شققنا ... وزیتوناً و نخلاً

55- زمینه رشد درخت زیتون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- باران و زمین مناسب، دو عنصر اصلی در رشد و باروری درختان زیتون و خرما است.

صبینا الماء .. ثم شققنا ... وزیتوناً و نخلاً

56- عبرت از درخت انگور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- درختان خرما و انگور و استحصال نوشیدنی از آنها، مایه پند و عبرت است.

و من ثمرت النخیل و الأعب تّخذون منه سکرًا

برداشت فوق، با توجه به معطوف بودن جمله «و من ثمرات...» بر جمله «وإن لكم فی الأنعام لعبره» است.

57- عذاب با درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - درخت زقوم، مایه رنج و عذاب کافران و ستم گران از جانب خداوند

أم شجرة الزقوم . إنا جعلناها فتنه للظلمین

یکی از معانی «فتنه»، رنج و عذاب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- عذاب دوزخ، خوردنی و آشامیدنی آن (میوه زقوم و آب داغ) جزای دوزخیان (اصحاب شمال)

هذا نزلهم يوم الدين

ص: 100

58- عوامل نمردهی درخت زیتون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 35 - 10

10 - درخت زیتون، در صورت تابش مستقیم نور خورشید بر آن در طول روز، پربارتر و مرغوب تر خواهد شد.

من شجره مبرکه زیتونه لاشرقیه و لاغربیه یکاد زیتها یضیء و لولم تمسسه نار

برداشت یاد شده بر این اساس است که عبارت «لا شرقیه و لا غربیه» این گونه تفسیر شود که: درخت زیتون نه فقط در ناحیه شرق است - که تنها به وقت عصر از شعاع خورشید بهره گیرد - و نه فقط در ناحیه غرب است - که تنها در صبح از شعاع خورشید بهره مند باشد؛ بلکه از مزایای هر دو جهت و از تابش نور مستقیم خورشید از صبح تا به غروب استفاده می کند و روشن است که چنین درختی، از ثمره ای فراوان تر و مرغوب تر برخوردار خواهد بود.

59- فلسفه خلقت درخت آتش زا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 73 - 3

3 - حکمت ایجاد درخت آتش زنه از سوی خداوند، یاد آوری قدرت الهی، تداعی کردن روز رستاخیز و بیرون آمدن انسان ها از قبرها است.

نحن جعلناها تذکره

ضمیم «جعلناها» می تواند به «نار» و یا به «شجره» برگردد. برداشت یاد شده بر پایه احتمال دوم است؛ یعنی، ما آن درخت را مایه تذکار قرار دادیم تا انسان ها با دیدن آن، به یاد قدرت خداوند بیفتند و پی ببرند کسی که از چوب آتش را بیرون می آورد، قادر است که مردگان را نیز بار دیگر از گورها بیرون آورد.

60- فواید درخت آتش زا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 73 - 5

5 - بهره گیری مسافران و بیابان گردان، از درخت آتش زنه برای روشن کردن آتش، حکمت دیگر ایجاد آن از سوی خداوند

و متعاً للمقوین

«مقوین» مشتق از «قوایه» (زمین بی آب و گیاه، بیابان) است؛ یعنی، مسافران و بیابان گردان.

ص: 101

61- فواید درخت انگور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 67 - 3

3- درختان خرما و انگور، دارای محصولات و فرآورده های گوناگون

و من ثمرت النخيل والأعناب تتخذون منه سكراً ورزقاً حسناً

62- مدت ثمردهی درخت پاکیزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 25 - 11

11- إن علیاً صلوات علیه قال : . . . و الحین سته أشهر ، لأن الله عزّوجلّ يقول : « توتی أكلها کلّ حین یاذن ربّها » ؛

امام علی (ع) فرمود: مراد از «حین» شش ماه است؛ زیرا خداوند - عزّوجلّ - می فرماید: «توتی أكلها کلّ حین یاذن ربّها».

63- مراد از درخت پاکیزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 24 - 6,7,8,9

6- « جابر الجعفی قال : سألت أبا جعفر محمد بن علی الباقر (ع) عن قول الله عزّوجلّ : « كشجرة طيبة أصلها ثابت وفرعها فی السماء . . . » قال : أمّا الشجرة فرسول الله (صلی الله علیه و آله) وفرعها علی (ع) وغصن الشجرة فاطمه بنت رسول الله (صلی الله علیه و آله) و ثمرها أولادها (ع) و ورقها شیعتنا . . . » ؛

جابر جعفی گوید: از امام صادق (ع) در باره سخن خدا «كشجرة طيبة..» سؤال کردم، آن حضرت فرمود: اما مراد از درخت، رسول خدا (صلی الله علیه و آله) می باشد و شاخه های اصلی آن، علی (ع) است و شاخه های فرعی آن، فاطمه (س) دختر رسول خدا (صلی الله علیه و آله) می باشد و میوه های آن، فرزندان او و برگهای آن درخت، شیعیان ما می باشند».

7- « عمرو بن حریث قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله : « كشجرة طيبة أصلها ثابت وفرعها فی السماء » قال : فقال : رسول الله (صلی الله علیه و آله) أصلها و أمير المؤمنین (ع) فرعها و الأئمة من ذریتهما أغصانها و علم الأئمة ثمرتها و شیعتهم المؤمنون ورقها . . . » ؛

عمرو بن حریث گوید: از امام صادق (ع) در باره سخن خدا «كشجرة طيبة أصلها..» سؤال کردم پس [آن حضرت] فرمود: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) ریشه آن درخت و أمير المؤمنین (ع) شاخه آن و ائمه (ع) از نسل آن دو، شاخه های فرعی آن و علم ائمه (ع) میوه

های آن درخت می باشد و شیعیان مؤمن آنان برگهای آن درختند...».

8- « عن أبي جعفر و أبي عبدالله عليهما السلام في قول الله : « ضرب الله مثلاً كلمه طيبه كشجره طيبه أصلها ثابت و فرعها في السماء » قال : يعنى النبي (صلى الله عليه و آله) و الأئمه من بعده هم الأصل الثابت و الفرع الولايه لمن دخل فيها ;

از امام باقر و امام صادق - عليهما السلام - روايت شده است كه در باره سخن خدا «ضرب الله مثلاً كلمه طيبه كشجره طيبه أصلها ثابت و فرعها في السماء» فرمودند: يعنى، پیامبر (صلى الله عليه و آله) و ائمه (ع) بعد از او، ریشه های ثابت [آن درخت] و شاخه های آن، ولایت

ص: 102

است برای کسی که با [پذیرش آن] تحت ولایت داخل شود.

9- « عن النبي (صلى الله عليه وآله) [في قوله تعالى : « كلمه طيبه كشجره طيبه . . . »] : إن هذه الشجره الطيبه هي النخله ;

از رسول خدا(صلى الله عليه وآله) درباره سخن خدا «كلمه طيبه كشجره طيبه . . .» روایت شده است که فرمود: همانا [مراد از] درخت پاکیزه، درخت خرماست.»

64- مراد از درخت پلید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 26 - 7

7- « عن رسول الله (ع) [في قوله تعالى] : « و مثل كلمه خبيثه كشجره خبيثه . . . » قال : هي الحنظله ;

از رسول خدا(صلى الله عليه وآله) درباره سخن خدا «و مثل كلمه خبيثه كشجره خبيثه . . .» روایت شده است که فرمود: مراد [از شجره خبيثه] هندوانه ابوجهل است.»

65- مراد از درخت ممنوعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 35 - 23

23 - اختلفت في الشجره التي نهى عن ها آدم (ع) . . . وقيل هي شجره الكافور ، يروى عن على (ع) . . . ;

از امام علی (ع) روایت شده که درختی که آدم (ع) از آن نهی شد، درخت کافور بود . . .».

66- مکان درخت طوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 29 - 5

5- « سئل رسول الله (صلى الله عليه وآله) عن طوبى قال : شجره أصلها في داري و فرعها على أهل الجنة ثم سئل عنها مرّة أخرى فقال :

في دار على (ع) . . . ان داري و دار على في الجنة بمكان واحد ;

از رسول خدا(صلى الله عليه وآله) درباره طوبی سؤال شد، فرمود: درختی است که ریشه آن در خانه من و شاخه های آن بر سر بهشتیان است. سپس مرتبه دیگری از [رسول خدا] سؤال شد، حضرت فرمود: در خانه علی (ع) است ... همانا خانه من و علی (ع) در بهشت در یک مکان است.»

67- مکان رویش درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 64 - 1

1- « زقوم » درختی است که از قعر دوزخ می روید .

أم شجرة الزقوم .. إنها شجرة تخرج في أصل الجحيم

68- مکذبان درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 43 - 2

2- تردید و ناباوری مشرکان صدر اسلام نسبت به دوزخ و وجود درختی به نام زقوم در آن

إن شجرة الزقوم

تأکید با «إن» و جمله اسمیه از تردید یا نکار مخاطبان نسبت به مضمون آن می کند آیه 50 «إن هذا ما كنتم به تمترون» مؤید برداشت می باشد.

69- منشأ رویش درخت خرما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 29 - 1

1 - خداوند ، آفریننده زیتون و درخت خرما و رویاننده آن از زمین است .

فأبتنا فيها .. زيتوناً ونخلاً

70- منشأ رویش درخت زیتون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 29 - 1

1 - خداوند ، آفریننده زیتون و درخت خرما و رویاننده آن از زمین است .

فأنتنا فيها .. زيتوناً ونخلاً

ص: 104

71- میوه درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 53 - 1

1 - دوزخیان از فرط گرسنگی به پر کردن شکم خود از میوه « زقوم » می پردازند .

فمالون منها البطون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 45 - 1

1- ثمره درخت زقوم ، چونان موادی آلوده و مذاب و جوشان در درون دوزخیان

إنّ شجرت الزّقوم . طعام الأثیم . کالمهل یغلی فی البطون

در معنای «مهل»، برخی به آلودگی و عده ای به مذاب بودن آن اشاره کرده اند.

72- نعمت درخت خرما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 29 - 2

2 - بهره مندی انسان از زیتون و از منافع گوناگون درخت خرما ، نعمتی الهی و سزاوار سپاس گذاری است .

ما أكفروه... و زیتوناً و نخلاً

«زیتون»، میوه ای معروف (مصباح) و درختی معروف است و می تواند جمع «زیتونه» باشد که گاه بر درخت و گاه بر میوه آن اطلاق می گردد (لسان العرب). تعبیر «نخل» - به جای نام میوه آن - ممکن است ناظر به این باشد که انسان علاوه بر خرما، از اجزای دیگر نخل (از قبیل شاخ، برگ، تنه و لیف آن) نیز بهره می برد.

73- نقش درخت آتش زا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 73 - 2

2 - وجود مایه های تذکر و درس آموزی ، در آفرینش درخت آتش زنه

نحن جعلنها تذکره

74- نقش درخت خرما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 105

3- نخل ها با خوشه های پوشیده در غلاف ، دارای سهمی مهم در تأمین نیاز های خلق

و النخل ذات الأکمام

«کم» (مفرد «اکمام») به معنای کاسه یا غلاف میوه گفته می شود.

75- نقش درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 52 - 3، 2

2- درخت زقوم ، منبع تغذیه اهل دوزخ (اصحاب شمال)

لأکلون من شجر من زقوم

3- اهل دوزخ (اصحاب شمال) ، برای رفع گرسنگی ناچار به تغذیه از درخت زقوم خواهند بود .

لأکلون من شجر من زقوم

آوردن «لام» تأکید، بیانگر آن است که تغذیه اهل دوزخ از «زقوم» تردیدناپذیر است؛ زیرا آنان برای رفع گرسنگی چاره ای جز آن ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 54 - 1

1- عارض شدن تشنگی بسیار شدید بر دوزخیان (اصحاب شمال) ، به محض فارغ شدن از خوردن میوه « زقوم »

لأکلون من شجر من زقوم .. فشربون علیه من الحمیم

به کارگیری «فا» در «فشاربون» و نیز قید «علیه»، می رساند که نوشیدن آب بعد از خوردن از «زقوم»، بی درنگ و بلافاصله انجام خواهد گرفت و این حکایت از تشنگی شدید دوزخیان دارد که با خوردن «زقوم» بر ایشان عارض خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 63 - 2

2- درخت زقوم ، وسیله آزمایش کافران و ستم کاران

أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ . إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ

آزمایش، یکی از معانی «فتنه» است و برداشت یاد شده مبتنی بر این معنا است. در تأیید این مطلب گفتنی است که مفسران در شأن نزول آیه شریفه نقل کرده اند: ابوجهل هنگامی که کلمه «زقوم» را با اوصافی که قرآن برای آن نقل می کند شنید، آن را به مسخره گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 44 - 3

3- «درخت زقوم»، تجسم گناهان جرم پیشگان در قیامت *

ص: 106

إن شجرت الزقوم . طعام الأثيم

تعبیر «شجرت الزقوم» و ارتباط میان دو آیه، ممکن است کنایه از این باشد که این بذر گناه است که در آخرت «زقوم» می رویاند.

76- نقش درخت سمیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 18 - 6

6- صورت گرفتن بیعت رضوان ، در سایه درخت « سمیره »

یبایعونک تحت الشجره

«الف و لام» در «الشجره» برای عهد است و اشاره به درخت خاصی دارد که بیعت زیر آن صورت گرفت.

77- نهی از درخت ممنوعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 19 - 3,4,9

3 - خداوند، خوردن از درختی مخصوص را بر آدم و حوا تحریم کرد.

و لا تقربا هذه الشجره فتكونا من الظلمين

مراد از «لا تقربا . . . » به قرینه فراز قبل (فکلا ...) و نیز (فلما ذاقا ...) در آیه 22، نهی از خوردن بوده است نه مجرد نزدیک شدن.

4 - خداوند هر گونه استفاده از شجره نهی شده را بر آدم و حوا ممنوع کرد. *

و لا تقربا هذه الشجره

نهی «لا تقربا» می تواند کنایه از حرمت هر گونه استفاده باشد.

9 - عن أبي جعفر (ع) فی قوله: «و لا تقربا هذه الشجره» یعنی لا تأکلا منها.

از امام باقر (ع) درباره آیه «و لا تقربا . . . » روایت شده است: «به این درخت نزدیک نشوید»، یعنی از میوه آن نخورید.

78- ویژگیهای درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - ایجاد تشنگی شدید، از خصوصیات و اوصاف درخت زقوم

فشربون علیه من الحمیم

ص: 107

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 65 - 2

2- درخت « زقوم » ، درختی زشت منظر و وحشت آور

طلعها كأنه رءوس الشیطن

تشبیه درخت زقوم به سرهای شیطان ها، به خاطر ذهنیتی است که مردم - به ویژه عرب ها - از شیطان دارند. بدین صورت که آن را موجودی زشت و وحشت آور می دانند و هر چیز و فرد زشت را به چهره و سر شیطان تشبیه می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 67 - 2

2- دوزخیان ستمگر ، بر اثر خوردن غذای « زقوم » به تشنگی شدید دچار خواهند گشت .

شجره الزقوم ... فمالتون منها البطون . ثم إن لهم علیها لشوباً من حمیم

برداشت یاد شده از تعبیر «علیها» (به معنای «بعدها»)، استفاده می شود.

79- ویژگیهای درخت ممنوعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 35 - 10

10 - شجره منهیة در بهشت آدم (ع) و حوا ، دارای جاذبه ای خاص بود . *

و لا تقربا هذه الشجرة

از اینکه آدم(ع) و حوا در صورت نزدیک شدن به شجره منهیة در معرض ارتکاب نهی الهی قرار می گرفتند، معلوم می شود که ثمره آن درخت به گونه ای جذاب بوده که نزدیک شدن به آن، موجب تمایل و رغبت کامل برای استفاده از آن می شده است.

80- ویژگیهای میوه درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 65 - 1

1 - میوه و ثمره درخت « زقوم » ، در زشتی همانند سر های شیطان ها است .

طلعها كأنه رعوس الشيطان

«طلع»، به معنای «ثمره» است.

ص: 108

81- درخت پاکیزه

تمثیل به درخت پاکیزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 24 - 3

3- « کلمه طیبه » چونان درخت پاکی و طیبی است که ریشه ای ثابت داشته و شاخ و برگش در بلندای فضا باشد .

کلمه طیبه کشجره طیبه أصلها ثابت و فرعها فی السماء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 25 - 1

1- کلمه طیبه ، چنان درخت پاکی است که ریشه ثابت و شاخه برافراشته داشته و در وقت ثمردهی ، بی کم و کاست ثمر بدهد .

مثلاً کلمه طیبه کشجره طیبه أصلها ثابت و فرعها فی السماء . توتی اکلها کلّ حین

احتمال دارد که «توتی اکلها کلّ حین» ادامه مشبه به باشد و مراد از آن به تناسب موضوع، آن زمانی است که درخت در آن هنگام به بار می نشیند و ثمر می دهد.

82- ثمردهی درخت پاکیزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 25 - 1

1- کلمه طیبه ، چنان درخت پاکی است که ریشه ثابت و شاخه برافراشته داشته و در وقت ثمردهی ، بی کم و کاست ثمر بدهد .

مثلاً کلمه طیبه کشجره طیبه أصلها ثابت و فرعها فی السماء . توتی اکلها کلّ حین

احتمال دارد که «توتی اکلها کلّ حین» ادامه مشبه به باشد و مراد از آن به تناسب موضوع، آن زمانی است که درخت در آن هنگام به بار می نشیند و ثمر می دهد.

83- مدت ثمردهی درخت پاکیزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 25 - 11

11- إن علياً صلوات عليه قال : . . . والحين ستة أشهر ، لأن الله عزّوجلّ يقول : « توتى أكلها كل حين بإذن ربّها » ؛

امام علی (ع) فرمود: مراد از «حین» شش ماه است؛ زیرا خداوند - عزّوجلّ - می فرماید: «توتی اکلها کلّ حین بإذن ربّها».

ص: 109

84- مراد از درخت پاکیزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 24 - 6,7,8,9

6- « جابر الجعفی قال : سألت أبا جعفر محمد بن علی الباقر (ع) عن قول الله عزّ وجلّ : « كشجرة طيبة أصلها ثابت وفرعها فی السماء . . . » قال : أمّا الشجرة فرسول الله (صلى الله عليه وآله) وفرعها علی (ع) وغصن الشجرة فاطمه بنت رسول الله (صلى الله عليه وآله) وثمرها أولادها (ع) وورقها شيعتنا . . . » ;

جابر جعفی گوید: از امام صادق(ع) در باره سخن خدا «كشجرة طيبة..» سؤال کردم، آن حضرت فرمود: اما مراد از درخت، رسول خدا(صلى الله عليه وآله) می باشد و شاخه های اصلی آن، علی(ع) است و شاخه های فرعی آن، فاطمه(س) دختر رسول خدا(صلى الله عليه وآله) می باشد و میوه های آن، فرزندان او و برگهای آن درخت، شیعیان ما می باشند».

7- « عمرو بن حریث قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله : « كشجرة طيبة أصلها ثابت وفرعها فی السماء » قال : فقال : رسول الله (صلى الله عليه وآله) أصلها و أمير المؤمنين (ع) فرعها و الأئمة من ذریتهما أغصانها و علم الأئمة ثمرتها و شيعتهم المؤمنون ورقها . . . » ;

عمرو بن حریث گوید: از امام صادق(ع) در باره سخن خدا «كشجرة طيبة أصلها..» سؤال کردم پس [آن حضرت] فرمود: رسول خدا(صلى الله عليه وآله) ریشه آن درخت و أمير المؤمنين(ع) شاخه آن و ائمه(ع) از نسل آن دو، شاخه های فرعی آن و علم ائمه(ع) میوه های آن درخت می باشد و شیعیان مؤمن آنان برگهای آن درختند...».

8- « عن أبي جعفر و أبي عبد الله عليهما السلام في قول الله : « ضرب الله مثلاً كلمة طيبة كشجرة طيبة أصلها ثابت وفرعها فی السماء » قال : یعنی النبی (صلى الله عليه وآله) و الأئمة من بعده هم الأصل الثابت و الفرع الولاية لمن دخل فيها ;

از امام باقر و امام صادق - علیهما السلام - روایت شده است که در باره سخن خدا «ضرب الله مثلاً كلمة طيبة كشجرة طيبة أصلها ثابت و فرعها فی السماء» فرمودند: یعنی، پیامبر(صلى الله عليه وآله) و ائمه(ع) بعد از او، ریشه های ثابت [آن درخت] و شاخه های آن، ولایت است برای کسی که با [پذیرش آن] تحت ولایت داخل شود.

9- « عن النبی (صلى الله عليه وآله) [فی قوله تعالى : « كلمة طيبة كشجرة طيبة . . . »] : إن هذه الشجرة الطيبة هی النخلة ;

از رسول خدا(صلى الله عليه وآله) درباره سخن خدا «كلمة طيبة كشجرة طيبة . . .» روایت شده است که فرمود: همانا [مراد از] درخت پاکیزه، درخت خرماست».

درخت پلید

85- تمثیل به درخت پلید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- کلمه خبیثه ، چنان درخت پلیدی است که ریشه هایش از روی زمین کنده شده و ثبات و قراری ندارد .

و مثل کلمه خبیثه کسجره خبیثه اجثت من فوق الأرض ما لها من قرار

«جث» در لغت به معنای قلع و کنده شده است.

ص: 110

86- مراد از درخت پلید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 26 - 7

7- « عن رسول الله (ع) [فی قوله تعالى] : « و مثل کلمه خبیثه کشجره خبیثه . . . » قال : هی الحنظله ;

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) درباره سخن خدا «و مثل کلمه خبیثه کشجره خبیثه . . .» روایت شده است که فرمود: مراد [از شجره خبیثه] هندوانه ابوجهل است».

درخت زقوم

87- امتحان با درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 63 - 2

2 - درخت زقوم ، وسیله آزمایش کافران و ستم کاران

أم شجره الزقوم . إنا جعلناها فتنه للظالمین

آزمایش، یکی از معانی «فتنه» است و برداشت یاد شده مبتنی بر این معنا است. در تأیید این مطلب گفتنی است که مفسران در شأن نزول آیه شریفه نقل کرده اند: ابوجهل هنگامی که کلمه «زقوم» را با اوصافی که قرآن برای آن نقل می کند شنید، آن را به مسخره گرفت.

88- پذیرایی با درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 62 - 5

5 - درخت زقوم ، وسیله پذیرایی و خوراک دوزخیان

أم شجره الزقوم

«زقوم» نوعی از گیاه زهرداری است که در بادیه ها می روید (قاموس المحيط)، ولی برخی از مفسران ویژگی های دیگری برای این درخت برشمرده و گفته اند: درختی با برگ ریز و بدبو است و شیره ای از آن می تراود که بدن به محض تماس با آن آماس می کند. این درخت در سرزمین های خشک می روید (روح المعانی (آلوسی)، ذیل آیه شریفه).

89- ترسناکی درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 65 - 2

ص: 111

2- درخت « زقوم » ، درختی زشت منظر و وحشت آور

طلعها كأنه رءوس الشیطین

تشبیه درخت زقوم به سرهای شیطان ها، به خاطر ذهنیتی است که مردم - به ویژه عرب ها - از شیطان دارند. بدین صورت که آن را موجودی زشت و وحشت آور می دانند و هر چیز و فرد زشت را به چهره و سر شیطان تشبیه می کنند.

90- تشبیه جوشش درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 46 - 1

1- جوشش زقوم ، در درون دوزخیان ، چونان جوشش آب های داغ

کغلی الحمیم

91- تشبیه درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 45 - 1

1- ثمره درخت زقوم ، چونان موادی آلوده و مذاب و جوشان در درون دوزخیان

إنّ شجرت الزقوم . طعام الأثیم . کالمهل یغلی فی البطون

در معنای «مهل»، برخی به آلودگی و عده ای به مذاب بودن آن اشاره کرده اند.

92- تشبیه میوه درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 65 - 1

1 - میوه و ثمره درخت « زقوم » ، در زشتی همانند سرهای شیطان ها است .

طلعها كأنه رءوس الشیطین

«طلع»، به معنای «ثمره» است.

93- تغذیه از درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 66 - 1,2

ص: 112

1- درخت زقوم، غذا و خوراک دوزخیان ستمگر است.

شجره الزقوم... للظلمین... فإنهم لاکلون منها

2- دوزخیان ستمگر، شکم های خود را از درخت زقوم پر خواهند کرد.

فمالتون منها البطون

94- درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 52 - 1

1 - وجود درختی به نام «زقوم» در دوزخ

لاکلون من شجر من زقوم

«من» در «من زقوم» بیان جنس «شجر» است؛ یعنی، درختی که از جنس زقوم می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 43 - 1

1- وجود درختی به نام زقوم در دوزخ

إن شجرت الزقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 44 - 1

1- درخت زقوم، غذای گناه پیشگان در قیامت

إن شجرت الزقوم . طعام الأثیم

«أثیم» (از ماده «إثم») به معنای کسی است که مداومت بر گناه دارد.

95- زشتی درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- درخت « زقوم » ، درختی زشت منظر و وحشت آور

طلعها كأنه رؤوس الشیطان

تشبیه درخت زقوم به سرهای شیطان ها، به خاطر ذهنیتی است که مردم - به ویژه عرب ها - از شیطان دارند. بدین صورت که آن را موجودی زشت و وحشت آور می دانند و هر چیز و فرد زشت را به چهره و سر شیطان تشبیه می کنند.

ص: 113

96- زشتی میوه درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 65 - 1

1 - میوه و ثمره درخت «زقوم»، در زشتی همانند سرهای شیطان ها است.

طلعها كأنه رءوس الشیطین

«طلع»، به معنای «ثمره» است.

97- عذاب با درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 63 - 1

1 - درخت زقوم، مایه رنج و عذاب کافران و ستم گران از جانب خداوند

أم شجرة الزقوم . إنا جعلناها فتنه للظلمین

یکی از معانی «فتنه»، رنج و عذاب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 56 - 3

3 - عذاب دوزخ، خوردنی و آشامیدنی آن (میوه زقوم و آب داغ) جزای دوزخیان (اصحاب شمال)

هذا نزلهم یوم الدین

98- مکان رویش درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 64 - 1

1 - «زقوم» درختی است که از قعر دوزخ می روید.

أم شجرة الزقوم .. إنا شجرة تخرج فی أصل الجحیم

99- مکذبان درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 43 - 2

ص: 114

2- تردید و ناباوری مشرکان صدر اسلام نسبت به دوزخ و وجود درختی به نام زقوم در آن

إِنَّ شَجَرَتَ الزَّقُّومِ

تأکید با «إِنَّ» و جمله اسمیه از تردید یا نکار مخاطبان نسبت به مضمون آن می کند آیه 50 «إِنَّ هَذَا مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ» مؤید برداشت می باشد.

100- میوه درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 45 - 1

1- ثمره درخت زقوم، چونان موادی آلوده و مذاب و جوشان در درون دوزخیان

إِنَّ شَجَرَتَ الزَّقُّومِ . طَعَامَ الْأَثِيمِ . كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبَطُونِ

در معنای «مُهْل»، برخی به آلودگی و عده ای به مذاب بودن آن اشاره کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 53 - 1

1 - دوزخیان از فرط گرسنگی به پر کردن شکم خود از میوه «زقوم» می پردازند .

فَمَالُونَ مِنْهَا الْبَطُونَ

101- نقش درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 63 - 2

2- درخت زقوم، وسیله آزمایش کافران و ستم کاران

أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ . إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ

آزمایش، یکی از معانی «فتنه» است و برداشت یاد شده مبتنی بر این معنا است. در تأیید این مطلب گفتنی است که مفسران در شأن نزول آیه شریفه نقل کرده اند: ابوجهل هنگامی که کلمه «زقوم» را با اوصافی که قرآن برای آن نقل می کند شنید، آن را به مسخره گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- « درخت زقوم » ، تجسّم گناهان جرم پیشگان در قیامت *

إنّ شجرت الزقوم . طعام الأثیم

تعبیر «شجرت الزقوم» و ارتباط میان دو آیه، ممکن است کنایه از این باشد که این بذر گناه است که در آخرت «زقوم» می

ص: 115

رویاند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 52 - 3، 2

2- درخت زقوم، منبع تغذیه اهل دوزخ (اصحاب شمال)

لأكلون من شجر من زقوم

3- اهل دوزخ (اصحاب شمال)، برای رفع گرسنگی ناچار به تغذیه از درخت زقوم خواهند بود.

لأكلون من شجر من زقوم

آوردن «لام» تأکید، بیانگر آن است که تغذیه اهل دوزخ از «زقوم» تردیدناپذیر است؛ زیرا آنان برای رفع گرسنگی چاره ای جز آن ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 54 - 1

1- عارض شدن تشنگی بسیار شدید بر دوزخیان (اصحاب شمال)، به محض فارغ شدن از خوردن میوه «زقوم»

لأكلون من شجر من زقوم .. فشریون علیه من الحمیم

به کارگیری «فا» در «فشاربون» و نیز قید «علیه»، می رساند که نوشیدن آب بعد از خوردن از «زقوم»، بی درنگ و بلافاصله انجام خواهد گرفت و این حکایت از تشنگی شدید دوزخیان دارد که با خوردن «زقوم» بر ایشان عارض خواهد شد.

102- ویژگیهای درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 65 - 2

2- درخت «زقوم»، درختی زشت منظر و وحشت آور

طلعها كأنه رءوس الشیطین

تشبیه درخت زقوم به سرهای شیطان ها، به خاطر ذهنیتی است که مردم - به ویژه عرب ها - از شیطان دارند. بدین صورت که آن را موجودی زشت و وحشت آور می دانند و هر چیز و فرد زشت را به چهره و سر شیطان تشبیه می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 67 - 2

2- دوزخیان ستمگر، بر اثر خوردن غذای «زقوم» به تشنگی شدید دچار خواهند گشت.

شجره الزقوم... فمالتون منها البطون. ثم إن لهم عليها لشوبًا من حميم

برداشت یاد شده از تعبیر «علیها» (به معنای «بعدها»)، استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 116

3 - ایجاد تشنگی شدید، از خصوصیات و اوصاف درخت زقوم

فشربون علیه من الحمیم

103- ویژگیهای میوه درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 65 - 1

1 - میوه و ثمره درخت « زقوم »، در زشتی همانند سرهای شیطان ها است .

طلعها كأنه رءوس الشیطین

«طلع»، به معنای «ثمره» است.

درخت سمه

104- نقش درخت سمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 18 - 6

6 - صورت گرفتن بیعت رضوان، در سایه درخت « سمه »

یبایعونک تحت الشجره

«الف و لام» در «الشجره» برای عهد است و اشاره به درخت خاصی دارد که بیعت زیر آن صورت گرفت.

درخت طوبی

105- مکان درخت طوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 29 - 5

5- « سئل رسول الله (صلی الله علیه و آله) عن طوبی قال : شجره أصلها فی داری و فرعها علی أهل الجنة ثم سئل عنها مرّة أخرى فقال :

فی دار علی (ع) . . . ان داری و دار علی فی الجنه بمکان واحد ;

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) درباره طویی سؤال شد، فرمود: درختی است که ریشه آن در خانه من و شاخه های آن بر سر بهشتیان است. سپس مرتبه دیگری از [رسول خدا] سؤال شد، حضرت فرمود: در خانه علی (ع) است ... همانا خانه من و علی (ع) در بهشت در یک مکان است».

ص: 117

106- درخت کافور

{درخت کافور}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 19 - 10

10 - و اختلفوا في الشجرة التي نهى الله آدم عنها . . . و روی عن علی (ع) أنه قال: شجرة الكافور.

از امیرالمؤمنین (ع) روایت شده است: (درختی که آدم (ع) از نزدیک شدن به آن نهی شد)، درخت کافور بود.

107- درخت کافور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 35 - 23

23 - اختلفت في الشجرة التي نهى عن ها آدم (ع) . . . و قيل هي شجرة الكافور، يروي عن علی (ع) . . . ;

از امام علی (ع) روایت شده که درختی که آدم (ع) از آن نهی شد، درخت کافور بود . . .».

درخت ممنوعه

108- آثار استفاده از درخت ممنوعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 36 - 13,14

13 - تناول آدم (ع) و حوا از شجره ممنوعه ، مایه سلب شایستگی نسل آنان برای سکونت در بهشت نخستین شد . *

قلنا اهبطوا

خداوند در بیان اخراج آدم (ع) و حوا از بهشت و استقرار آن دو در زمین، خطاب خویش را - بر خلاف مقتضای طبیعی کلام - متوجه نسل آنان نیز کرد؛ تا به این نکته اشاره کند که: تناول آدم (ع) و حوا از شجره منهی در نسل ایشان نیز اثری به جای گذاشت که باعث شد آنان نیز، حیات خویش را در زمین سپری کنند.

14 - تناول آدم (ع) و حوا از شجره ممنوعه ، زمینه ساز ایجاد روحیه دشمنی در میان انسانها *

فأزلهما الشيطان عنها . . . و قلنا اهبطوا بعضكم لبعض عدو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 22 - 4

4 - شرمگاه آدم و حوا به مجرد چشیدن از شجره نهی شده برای آنان آشکار شد.

فلما ذاقا الشجره بدت لهما سوءتهما

ص: 118

109- آثار تناول از درخت ممنوعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 121 - 9,16,21

9- تناول از درخت منع شده، موجب عریانی و آشکار شدن شرمگاه آدم و حوا گردید.

فأكلا منها فبذت لهما سوءتهما

16- آدم (ع) با تناول از درخت ممنوع، مرتکب معصیت پروردگار گردید.

فأكلا... وعصىء آدم ربّه

21- آدم، بر اثر نافرمانی خداوند و خوردن از درخت منع شده، از رشد خویش بازماند.

فغوى

«غوى» (مصدر «غوى») نقطه مقابل رشد است (مقایس اللغه).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 122 - 1

1- آدم (ع) در پی عصیان و تناول از درخت ممنوع، از کرده خویش پشیمان شد و به درگاه خداوند توبه کرد.

ثمّ اجتبه ربّه فتاب علیه

«جبايه» (ریشه اصلی «إجتبی»); به معنای جمع آوری کردن و به دست آوردن است. و «إجتباء» به معنای اصطفاء (خالص چیزی را برگزیدن) و اختیار است (لسان العرب). بنابراین «إجتباه ربّه» یعنی، خداوند علاقه های آدم به این سو و آن سو را قطع کرد و همه را بای خود جمع کرد و وی را برای خود خالص گردانید. این تعبیر حاکی از انقطاع کامل آدم (ع) از غیر خدا و توبه حقیقی او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 123 - 1,12

1- آدم (ع) و حوا، در پی تناول از درخت منع شده، صلاحیت سکونت در بهشت را از دست دادند.

فأكلا منها... قال اهبطا منها

«إهبطا» ممکن است خطاب به آدم (ع) و حوا و یا خطاب به آدم (ع) و ابلیس باشد در صورت دوم، حوا به خاطر این که در عصیان و پی آمد آن تابع آدم بوده، مورد خطاب قرار نگرفته است. در هر دو صورت برداشت یاد شده، به دست می آید.

12 - تناول آدم و حوا از میوه ممنوع بهشت ، زمینه ساز پیدایش روحیه دشمنی در انسان ها شد .

فأكلوا... بعضكم لبعض عدو

ص: 119

110- آثار درخت ممنوعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 20 - 6

6 - شیطان در مورد آثار شجره نهی شده، خداوند را به دروغگویی متهم کرد.

قال ما نهیکما ربکما عن هذه الشجره إلا أن تکونا ملکین أو تکونا من الخلدین

جمله «إلا أن تکونا ..» در حقیقت تکذیب گفتار خداوند است که فرمود: فتکونا من الظالمین.

111- آدم(ع) و درخت ممنوعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 35 - 8،9،12،13

8 - خداوند تناول و خوردن از درختی مخصوص را بر آدم (ع) و حوا تحریم کرد .

و لاتقربا هذه الشجره

به قرینه «و کلا» (بخورید) می توان گفت: مراد از «لاتقربا» (نزدیک نشوید) استفاده خوراکی از شجره منهی بوده است.

9- آدم (ع) و حوا در صورت نزدیک شدن به شجره منهی، در معرض ارتکاب نهی الهی قرار می گرفتند .

و لاتقربا هذه الشجره

چنانچه مراد از «لاتقربا» (نزدیک نشوید) نهی از خوردن باشد، به کارگیری «لاتقربا» به جای «لا تاکلا» (نخورید) اشاره به این معنا دارد

که: آدم(ع) و حوا در صورت نزدیک شدن به شجره ممنوعه در خطر ارتکاب نهی الهی قرار می گرفتند.

12 - هر گونه بهره برداری از شجره منهی بر آدم (ع) و حوا ممنوع بود . *

و لاتقربا هذه الشجره

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که: جمله «و لاتقربا ..» کنایه از حرمت همه تصرفات باشد نه خصوص خوردن. جمله مذکور

ابایی از این احتمال ندارد، بلکه توجیه پسندیده ای است برای این پرسش که چرا فرمود: و لاتاکلا من هذه الشجره.

13 - هشدار خداوند به آدم (ع) و حوا به این که در صورت تناول از شجره ممنوعه، از ستمکاران خواهند شد .

و لاتقربا هذه الشجره فتکونا من الظلمین

1 - شیطان با ترغیب آدم (ع) و حوا به بهره‌گیری از شجره منهبیه، آنان را به لغزش و نافرمانی خداوند کشانید.

فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا

«ازلال» (مصدر ازلّ) به معنای: لغزاندن و به گناه واداشتن است. ضمیر در «عنها» می‌تواند به «الجنه» برگردد؛ یعنی، شیطان آدم(ع) و حوا را با واداشتن به لغزش و گناه از بهشت دور ساخت و نیز می‌تواند به «الشجره» برگردد؛ یعنی، شیطان، آدم(ع) و حوا را به گناه وادار کرد، گناهی که سرچشمه اش آن درخت ممنوعه بود. برداشت فوق بر اساس دو مین احتمال است.

3 - خداوند، خوردن از درختی مخصوص را بر آدم و حوا تحریم کرد.

و لا تقربا هذه الشجرة فتكونا من الظلمين

مراد از «لا تقربا...» به قرینه فراز قبل (فكلا...) و نیز (فلما ذاقا...) در آیه 22، نهی از خوردن بوده است نه مجرد نزدیک شدن.

4 - خداوند هر گونه استفاده از شجره نهی شده را بر آدم و حوا ممنوع کرد. *

و لا تقربا هذه الشجرة

نهی «لا تقربا» می تواند کنایه از حرمت هر گونه استفاده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - شرمگاه آدم و حوا مستور از دید یکدیگر پیش از خوردن از شجره نهی شده

لیبدي لهما ما وُرى عنهما

4 - شرمگاه آدم و حوا مستور بر خود آنان تا پیش از خوردن از شجره نهی شده

فوسوس لهما الشيطان لیبدي لهما ما وُرى عنهما من سوءتهما

جمله «وری عنهما» می تواند دلالت کند بر این که شرمگاه آدم و حوا علاوه بر این که بر یکدیگر مستور بوده، برای خودشان نیز مخفی بوده است.

5 - شیطان در وسوسه آدم و حوا، بازماندن آنها از فرشته شدن و جاودانگی را دلیل تحریم خوردن از شجره نهی شده معرفی کرد.

إلا أن تكونا ملكين أو تكونا من الخلدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - شیطان با فریبکاریها و سوگند دروغ، آدم و حوا را به پای درخت ممنوع کشاند تا از ثمره آن تناول کنند.

وقاسمهما... فدلّیهما بغرور

«تدلیه»، مصدر «دلی»، به معنای فرستادن است، و مراد از آن نزدیک کردن آدم و حوا به شجره نهی شده برای خوردن از آن است. کلمه «غرور» می تواند مصدر و به معنای فریب دادن باشد و می تواند جمع غار (فریبنده) باشد، و مراد از آن سخنان دروغین و باطلی باشد که شیطان با سوگند به آدم و حوا القا کرد.

2- آدم و حوا پس از نزدیک شدن به شجره نهی شده از آن درخت تناول کردند.

فلما ذاقا الشجره

3- آدم و حوا حتی پس از سوگند ابلیس، نگران عواقب بهره گیری از شجره نهی شده

فلما ذاقا الشجره

کلمه «ذوق» که به معنای چشیدن است، می تواند اشاره به این نکته باشد که آدم و حوا با چشیدن از شجره نهی شده، و نخوردن از آن، در صدد امتحان برآمدن تا ببینند آیا اتفاق ناگواری رخ خواهد نمود.

10- آدم و حوا پس از چشیدن از شجره نهی شده از آن دور شدند و با آن فاصله گرفتند.

و نادیهما ربهما ألم أنهکما عن تلکما الشجره

برداشت فوق با توجه به کلمه «تلک»، که برای اشاره به دور است، استفاده شده است.

ص: 121

19 - عن أبي عبدالله(ع): .. فلما أكلوا (آدم و حوا) من الشجرة طار الحلي و الحلل عن اجسادهما و بقيا عريانين

از امام صادق(ع) روایت شده است: .. چون آدم و حوا از آن درخت ممنوعه خوردند، زیور و پوشش آنها از بدنشان جدا شد و برهنه ماندند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 23 - 1

1 - آدم و حوا پس از توبیخ خداوند بر تناول از شجره نهی شده، به خطای خویش پی بردند و بدان اعتراف کردند.

قالا ربنا ظلنا أنفسنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 120 - 6

6 - راهنمایی آدم به درخت جاودانگی و ملک و سلطنت همیشگی، پوشش شیطان برای فریب آدم و حوا و وادار ساختن آنان به خوردن از میوه درخت ممنوع

هل أدلك على شجرة الخلد و ملك لا يبلى

مقصود از «شجره الخلد» درختی است که خوردن میوه آن موجب جاودانگی گردد. «ملک» به معنای مال و نیز سلطنت آمده است (قاموس). مراد از «ملک لا یبلی» مالکیتی است که زوال نپذیرد و فرسوده نگردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 121 - 17، 8، 9، 5، 2، 1

1 - آدم و حوا (ع)، با وسوسه شیطان از درخت ممنوع شده تناول کردند .

فوسوس إليه الشیطن .. فأکلا منها

2 - حوا در ماجرای تناول از درخت ممنوع، موافق تصمیمات شوهرش آدم، عمل می کرد .

فوسوس إليه الشیطن .. فأکلا منها

اقدام آدم به خوردن از درخت ممنوع، تحت تأثیر وسوسه های شیطان بود، ولی حوا چنین نبود(فوسوس إليه شیطان). ممکن است اقدام حوا، در برابر عملکرد آدم تأثیر پذیر بوده است.

5 - تأثیر پذیری آدم از وسوسه شیطان و تناول از درخت ممنوع ، نمودی از فراموش کاری آدم از عهد الهی بود .

و لقد عهدنا .. فأنسى ... فأكلا منها

بیان داستان آدم و حوا، و خوردن از درخت ممنوع و پی آمدهای آن، جملگی در توضیح نخستین آیه این مجموعه و بیان فراموش کاری آدم(ع) در مورد عهد الهی و نبودن عزم جدی در او است.

8 - عورت و شرمگاه آدم و حوا ، پیش از تناول از درخت ممنوع بر آنان پوشیده بود .

فأكلا منها فبذت لهما سوءتهما

«سواء» به معنای عورت و شرم گاه است (لسان العرب) و «بذت لهما» ممکن است به این معنا باشد که عورت هر یک برای دیگری آشکار شد و ممکن است مراد این باشد که عورت آنان برای خودشان آشکار شد. بر مبنای دومین احتمال، عورت آدم و حوا قبل از خوردن میوه ممنوع، بر خود آنان نیز پوشیده بود.

9 - تناول از درخت منع شده ، موجب عریانی و آشکار شدن شرمگاه آدم و حوا گردید .

ص: 122

فأكلا منها فبذت لهما سوءتهما

17 - آدم (ع) قبل از تناول از درخت منع شده ، فرمان ممنوعیت آن را از خداوند دریافت کرده بود .

فأكلا منها .. و عصی آدم ربّه

«عصیان» در صورتی تحقق می یابد که امر یا نهی از جانب خداوند صادر شده باشد. بنابراین گرچه در این آیات به ممنوعیت تناول از درخت، تصریح نشده است؛ ولی ذکر «عصیان»، شاهدهی گویا بر صادر شدن نهی در مورد تناول از آن درخت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 122 - 1

1 - آدم (ع) در پی عصیان و تناول از درخت ممنوع ، از کرده خویش پشیمان شد و به درگاه خداوند توبه کرد .

ثمّ اجتبه ربّه فتاب علیه

«جبابه» (ریشه اصلی «اجتبی»); به معنای جمع آوری کردن و به دست آوردن است. و «اجتباء» به معنای اصطفاء (خالص چیزی را برگزیدن) و اختیار است (لسان العرب). بنابراین «اجتباء ربّه» یعنی، خداوند علاقه های آدم به این سو و آن سو را قطع کرد و همه را بای خود جمع کرد و وی را برای خود خالص گردانید. این تعبیر حاکی از انقطاع کامل آدم (ع) از غیر خدا و توبه حقیقی او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 123 - 1,3,12

1 - آدم (ع) و حوا ، در پی تناول از درخت منع شده ، صلاحیت سکونت در بهشت را از دست دادند .

فأكلا منها .. قال اهبطا منها

«اهبطا» ممکن است خطاب به آدم (ع) و حوا و یا خطاب به آدم (ع) و ابلیس باشد در صورت دوم، حوا به خاطر این که در عصیان و پی آمد آن تابع آدم بوده، مورد خطاب قرار نگرفته است. در هر دو صورت برداشت یاد شده، به دست می آید.

3 - آدم و حوا (ع) ، در پی عمل به وسوسه شیطان و نادیده گرفتن هشدار های خداوند در بهشت ، از آن مکان عالی اخراج شدند و به زمین فرود آمدند .

فأكلا منها .. و عصی آدم ... قال اهبطا منها جميعاً

«هبوط»؛ یعنی، نزول (مصباح). فرمان «اهبطا» فرمانی تکوینی بوده است؛ زیرا هبوط به زمین برای انسان، عادتاً مقدور نیست.

12 - تناول آدم و حوا از میوه ممنوع بهشت ، زمینه ساز پیدایش روحیه دشمنی در انسان ها شد .

فأكلا . . بعضكم لبعض عدو

112- اجتناب از درخت ممنوعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 35 - 22

22 - « عن أبي جعفر (ع) في قوله : « ولا تقربا هذه الشجرة » يعني لا تأكلا منها ;

از امام باقر(ع) درباره «ولا تقربا هذه الشجرة» روایت شده؛ یعنی، از آن درخت نخورید».

ص: 123

113- استفاده از درخت ممنوعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 35 - 12

12 - هر گونه بهره برداری از شجره منهبه بر آدم (ع) و حوا ممنوع بود . *

و لا تقربا هذه الشجره

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که: جمله «و لا تقربا . . .» کنایه از حرمت همه تصرفات باشد نه خصوص خوردن. جمله مذکور ابایی از این احتمال ندارد، بلکه توجیه پسندیده ای است برای این پرسش که چرا نفرمود: و لا تاكلا من هذه الشجره.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 19 - 5

5 - هشدار خداوند به آدم و حوا که در صورت خوردن از شجره نهی شده از ستمکاران خواهند بود.

و لا تقربا هذه الشجره فتكونا من الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 22 - 3

3 - آدم و حوا حتی پس از سوگند ابلیس، نگران عواقب بهره گیری از شجره نهی شده

فلما ذاقا الشجره

کلمه «ذوق» که به معنای چشیدن است، می تواند اشاره به این نکته باشد که آدم و حوا با چشیدن از شجره نهی شده، و نخوردن از آن، در صدد امتحان برآمدند تا ببینند آیا اتفاق ناگواری رخ خواهد نمود.

114- تحریم درخت ممنوعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 20 - 5, 7

5 - شیطان در وسوسه آدم و حوا، بازماندن آنها از فرشته شدن و جاودانگی را دلیل تحریم خوردن از شجره نهی شده معرفی کرد.

إلا أن تكونا ملكين أو تكونا من الخلدین

7- شیطان ایجاد کننده شبهه در ذهن آدم و حوا نسبت به تحریم شجره نهی شده بر آنان

ما نهیکما ربکما .. أو تکونا من الخلدین

برخی جمله «ما نهاکما ربکما ..» را چنین معنا کرده اند: این حرمت شامل شما نیست، مگر در صورتی که شما فرشته باشید و یا از جاودانان در بهشت، و شما نه فرشته اید و نه از جاودانان در بهشت. پس حرمتی بر شما نیست.

ص: 124

115- تناول از درخت ممنوعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 121 - 5، 2، 1

1 - آدم و حوا (ع) ، با وسوسه شیطان از درخت ممنوع شده تناول کردند .

فوسوس إليه الشیطن . . . فأکلا منها

2 - حوا در ماجرای تناول از درخت ممنوع ، موافق تصمیمات شوهرش آدم ، عمل می کرد .

فوسوس إليه الشیطن . . . فأکلا منها

اقدام آدم به خوردن از درخت ممنوع، تحت تأثیر وسوسه های شیطان بود، ولی حوا چنین نبود(فوسوس إليه شیطان). ممکن است اقدام حوا، در برابر عملکرد آدم تأثیر پذیر بوده است.

5 - تأثیر پذیری آدم از وسوسه شیطان و تناول از درخت ممنوع ، نمودی از فراموش کاری آدم از عهد الهی بود .

و لقد عهدنا . . . فأنسى ... فأکلا منها

بیان داستان آدم و حوا، و خوردن از درخت ممنوع و پی آمدهای آن، جملگی در توضیح نخستین آیه این مجموعه و بیان فراموش کاری آدم(ع) در مورد عهد الهی و نبودن عزم جدی در او است.

116- حقیقت درخت ممنوعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 19 - 11، 10

10 - و اختلفوا فی الشجرة التي نهی الله آدم عنها . . . و روی عن علی(ع) أنه قال: شجرة الکافور.

از امیرالمؤمنین(ع) روایت شده است: (درختی که آدم(ع) از نزدیک شدن به آن نهی شد)، درخت کافور بود.

11 - عبدالسلام بن صالح الهروی قال: قلت للرضا(ع): یابن رسول الله أخبرنی عن الشجرة التي اكل منها آدم و حوا ما كانت؟ فقد اختلف الناس فیها فمنهم من یروی انها الجنیه و منهم من یروی انها العنب و منهم من یروی انها شجرة الحسد، فقال(ع): كل ذلك حق. قلت: فما معنی هذه الوجوه علی اختلافها؟ فقال: یا أباالصلت ان شجرة الجنة تحمل انواعا فكانت شجرة الحنطة و فیها عنب و لیست كشجرة الدنيا

....

عبدالسلام بن صالح هروی گوید: به امام رضا(ع) گفتم: یابن رسول الله(صلی الله علیه و آله) مرا آگاه کنید، درختی که آدم و حوا از آن

خوردند چه بوده؟ مردم درباره آن اختلاف دارند؛ عده ای می گویند: آن، درخت گندم بوده، عده ای گویند: درخت انگور بوده و بعضی دیگر می گویند: آن، درخت حسد بوده، آن حضرت فرمود: تمامی اینها درست است. گفتم: این وجوه مختلفی که گفته شده چه معنایی دارد؟ فرمود: ای اباصلت، درخت بهشتی چند نوع ثمره دارد؛ یعنی درخت گندم انگور هم می دهد و مانند درختان دنیا نیست ...

ص: 125

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 35 - 8,9,12,13

8 - خداوند تناول و خوردن از درختی مخصوص را بر آدم (ع) و حوا تحریم کرد .

و لا تقربا هذه الشجرة

به قرینه «و کلا» (بخورید) می توان گفت: مراد از «لا تقربا» (نزدیک نشوید) استفاده خوراکی از شجره منهی بوده است.

9 - آدم (ع) و حوا در صورت نزدیک شدن به شجره منهی ، در معرض ارتکاب نهی الهی قرار می گرفتند .

و لا تقربا هذه الشجرة

چنانچه مراد از «لا تقربا» (نزدیک نشوید) نهی از خوردن باشد، به کارگیری «لا تقربا» به جای «لا تاكلا» (نخورید) اشاره به این معنا دارد که: آدم (ع) و حوا در صورت نزدیک شدن به شجره ممنوعه در خطر ارتکاب نهی الهی قرار می گرفتند.

12 - هرگونه بهره برداری از شجره منهی بر آدم (ع) و حوا ممنوع بود . *

و لا تقربا هذه الشجرة

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که: جمله «و لا تقربا . . .» کنایه از حرمت همه تصرفات باشد نه خصوص خوردن. جمله مذکور ابایی از این احتمال ندارد، بلکه توجیه پسندیده ای است برای این پرسش که چرا نفرمود: و لا تاكلا من هذه الشجرة.

13 - هشدار خداوند به آدم (ع) و حوا به این که در صورت تناول از شجره ممنوعه ، از ستمکاران خواهند شد .

و لا تقربا هذه الشجرة فتكونا من الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 36 - 1

1 - شیطان با ترغیب آدم (ع) و حوا به بهره گیری از شجره منهی ، آنان را به لغزش و نافرمانی خداوند کشانید .

فأزلهما الشيطان عنها

«ازلال» (مصدر ازل) به معنای: لغزاندن و به گناه واداشتن است. ضمیر در «عنها» می تواند به «الجنة» برگردد؛ یعنی، شیطان آدم (ع) و حوا را با واداشتن به لغزش و گناه از بهشت دور ساخت و نیز می تواند به «الشجرة» برگردد؛ یعنی، شیطان، آدم (ع) و حوا را به گناه وادار کرد،

گناهی که سرچشمه اش آن درخت ممنوعه بود. برداشت فوق بر اساس دومین احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 19 - 4, 3

3 - خداوند، خوردن از درختی مخصوص را بر آدم و حوا تحریم کرد.

و لا تقربا هذه الشجرة فتكونا من الظلمين

مراد از «لا تقربا...» به قرینه فراز قبل (فكلا...) و نیز (فلما ذاقا...) در آیه 22، نهی از خوردن بوده است نه مجرد نزدیک شدن.

4 - خداوند هر گونه استفاده از شجره نهی شده را بر آدم و حوا ممنوع کرد.*

و لا تقربا هذه الشجرة

نهی «لا تقربا» می تواند کنایه از حرمت هر گونه استفاده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 126

5 - اعراف - 7 - 20 - 3،4

3 - شرمگاه آدم و حوا مستور از دید یکدیگر پیش از خوردن از شجره نهی شده

لیبدي لهما ما وُرى عنهما

4 - شرمگاه آدم و حوا مستور بر خود آنان تا پیش از خوردن از شجره نهی شده

فوسوس لهما الشيطان لیبدي لهما ما وُرى عنهما من سوءتهما

جمله «وری عنهما» می تواند دلالت کند بر این که شرمگاه آدم و حوا علاوه بر این که بر یکدیگر مستور بوده، برای خودشان نیز مخفی بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 22 - 10،3،2

2 - آدم و حوا پس از نزدیک شدن به شجره نهی شده از آن درخت تناول کردند.

فلما ذاقا الشجره

3 - آدم و حوا حتی پس از سوگند ابلیس، نگران عواقب بهره گیری از شجره نهی شده

فلما ذاقا الشجره

کلمه «ذوق» که به معنای چشیدن است، می تواند اشاره به این نکته باشد که آدم و حوا با چشیدن از شجره نهی شده، و نخوردن از آن، در صدد امتحان برآمدند تا ببینند آیا اتفاق ناگواری رخ خواهد نمود.

10 - آدم و حوا پس از چشیدن از شجره نهی شده از آن دور شدند و با آن فاصله گرفتند.

و نادیهما ربهما ألم أنهکما عن تلکما الشجره

برداشت فوق با توجه به کلمه «تلک»، که برای اشاره به دور است، استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 23 - 1

1 - آدم و حوا پس از توبیخ خداوند بر تناول از شجره نهی شده، به خطای خویش پی بردند و بدان اعتراف کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 121 - 9، 8، 2، 1

1 - آدم و حوا (ع)، با وسوسه شیطان از درخت ممنوع شده تناول کردند .

فوسوس إليه الشیطن . . . فأکلا منها

2 - حوا در ماجرای تناول از درخت ممنوع، موافق تصمیمات شوهرش آدم، عمل می کرد .

فوسوس إليه الشیطن . . . فأکلا منها

اقدام آدم به خوردن از درخت ممنوع، تحت تأثیر وسوسه های شیطان بود، ولی حوا چنین نبود (فوسوس إليه شیطان). ممکن است اقدام حوا، در برابر عملکرد آدم تأثیر پذیر بوده است.

8 - عورت و شرمگاه آدم و حوا، پیش از تناول از درخت ممنوع بر آنان پوشیده بود .

فأکلا منها فبدت لهما سوءتھما

«سواء» به معنای عورت و شرم گاه است (لسان العرب) و «بدت لهما» ممکن است به این معنا باشد که عورت هر یک برای دیگری آشکار شد و ممکن است مراد این باشد که عورت آنان برای خودشان آشکار شد. بر مبنای دومین احتمال، عورت آدم و حوا قبل از خوردن میوه ممنوع، بر خود آنان نیز پوشیده بود.

9- تناول از درخت منع شده، موجب عریانی و آشکار شدن شرمگاه آدم و حوا گردید.

فأكلا منها فبدت لهما سوءتهما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 123 - 12، 3، 1

1- آدم (ع) و حوا، در پی تناول از درخت منع شده، صلاحیت سکونت در بهشت را از دست دادند.

فأكلا منها... قال اهبطا منها

«إهبطا» ممکن است خطاب به آدم (ع) و حوا و یا خطاب به آدم (ع) و ابلیس باشد در صورت دوم، حوا به خاطر این که در عصیان و پی آمد آن تابع آدم بوده، مورد خطاب قرار نگرفته است. در هر دو صورت برداشت یاد شده، به دست می آید.

3- آدم و حوا (ع)، در پی عمل به وسوسه شیطان و نادیده گرفتن هشدارهای خداوند در بهشت، از آن مکان عالی اخراج شدند و به زمین فرود آمدند.

فأكلا منها... وعصى آدم... قال اهبطا منها جميعاً

«هبوط»؛ یعنی، نزول (مصباح). فرمان «اهبطا» فرمانی تکوینی بوده است؛ زیرا هبوط به زمین برای انسان، عادتاً مقدور نیست.

12- تناول آدم و حوا از میوه ممنوع بهشت، زمینه ساز پیدایش روحیه دشمنی در انسان ها شد.

فأكلا... بعضكم لبعض عدو

118- درخت ممنوعه و جاودانگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- اعراف - 7 - 20 - 5

5- شیطان در وسوسه آدم و حوا، بازماندن آنها از فرشته شدن و جاودانگی را دلیل تحریم خوردن از شجره نهی شده معرفی کرد.

إلا أن تكونا ملكين أو تكونا من الخلدین

119- زمینه تناول از درخت ممنوعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 120 - 6

6- راهنمایی آدم به درخت جاودانگی و ملک و سلطنت همیشگی ، پوشش شیطان برای فریب آدم و حوا و وادار ساختن آنان به خوردن از میوه درخت ممنوع

هل أدلک علی شجره الخلد و ملک لایلی

ص: 128

مقصود از «شجره الخلد» درختی است که خوردن میوه آن موجب جاودانگی گردد. «ملک» به معنای مال و نیز سلطنت آمده است (قاموس). مراد از «ملک لایلی» مالکیت و حاکمیتی است که زوال نپذیرد و فرسوده نگردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 121 - 3

3 - تمایل آدم (ع) و طمع وی در مورد خلود و جاودانگی و ملک بی زوال، او و همسرش را به تناول از درخت ممنوع شده واداشت.

هل أدلک علی شجره الخلد .. فأکلا منها

120- مراد از درخت ممنوعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 35 - 23

23 - اختلفت فی الشجره التی نهی عن ها آدم (ع) . . . وقیل هی شجره الکافور، یروی عن علی (ع) . . . ؛

از امام علی (ع) روایت شده که درختی که آدم (ع) از آن نهی شد، درخت کافور بود . . .».

121- نهی از درخت ممنوعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 19 - 3,4,9

3 - خداوند، خوردن از درختی مخصوص را بر آدم و حوا تحریم کرد.

و لا تقربا هذه الشجره فتکونا من الظلمین

مراد از «لا تقربا . . .» به قرینه فراز قبل (فکلا . . .) و نیز (فلما ذاقا . . .) در آیه 22، نهی از خوردن بوده است نه مجرد نزدیک شدن.

4 - خداوند هر گونه استفاده از شجره نهی شده را بر آدم و حوا ممنوع کرد.*

و لا تقربا هذه الشجره

نهی «لا تقربا» می تواند کنایه از حرمت هر گونه استفاده باشد.

9 - عن أبي جعفر (ع) فی قوله: «و لا تقربا هذه الشجره» یعنی لا تأکلا منها.

از امام باقر(ع) درباره آیه «و لا تقربا . . .» روایت شده است: «به این درخت نزدیک نشوید»، یعنی از میوه آن نخورید.

122- ویژگیهای درخت ممنوعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 129

10 - شجره منیه در بهشت آدم (ع) و حوا، دارای جاذبه ای خاص بود . *

و لا تقربا هذه الشجره

از اینکه آدم(ع) و حوا در صورت نزدیک شدن به شجره منیه در معرض ارتکاب نهی الهی قرار می گرفتند، معلوم می شود که ثمره آن درخت به گونه ای جذاب بوده که نزدیک شدن به آن، موجب تمایل و رغبت کامل برای استفاده از آن می شده است.

درختان

123- آتش زایی درختان سبز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 80 - 3، 2

2 - آتشنا بودن درخت سبز و مرطوب، جلوه ای روشن از قدرت خدا

الذی جعل لکم من الشجر الأخضر نارًا

«أخضر» (سبز) صفت برای درخت است و توصیف درخت به سبز بودن در آیه شریفه - برابر نظر بیشتر مفسران - کنایه از مرطوب بودن آن است؛ زیرا آیه شریفه در مقام بیان قدرت خدا است و پدید آوردن آتش از درخت مرطوب بیش از درخت خشک، بیانگر قدرت خدا است؛ چرا که آب و آتش ضد هم هستند.

3 - آتشنا بودن درخت سبز و مرطوب، دلیل و نشانه توانایی خداوند بر احیای مجدد انسان ها در روز قیامت

الذی جعل لکم من الشجر الأخضر نارًا

برداشت یاد شده با توجه به آیات پیشین است که درصدد بیان جلوه های قدرت خداوند برای اثبات معاد و رستخیز انسان ها است؛ یعنی، خداوندی که قادر است از درخت سبز آتش را پدید آورد و از آب، آتش را بیافریند؛ هموقادر است مرده را نیز زنده کند.

124- آتش زایی درختان مرطوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 80 - 3، 2

2 - آتشنا بودن درخت سبز و مرطوب، جلوه ای روشن از قدرت خدا

الذی جعل لکم من الشجر الأخضر نارًا

«أخضر» (سبز) صفت برای درخت است و توصیف درخت به سبز بودن در آیه شریفه - برابر نظر بیشتر مفسران - کنایه از مرطوب بودن آن است؛ زیرا آیه شریفه در مقام بیان قدرت خدا است و پدید آوردن آتش از درخت مرطوب بیش از درخت خشک، بیانگر قدرت خدا است؛ چرا که آب و آتش ضد هم هستند.

3 - آتشنا بودن درخت سبز و مرطوب، دلیل و نشانه توانایی خداوند بر احیای مجدد انسان ها در روز قیامت

الذی جعل لکم من الشجر الأخضر نارًا

ص: 130

برداشت یاد شده با توجه به آیات پیشین است که درصدد بیان جلوه های قدرت خداوند برای اثبات معاد و رستاخیز انسان ها است؛ یعنی، خداوندی که قادر است از درخت سبز آتش را پدید آورد و از آب، آتش را بیافریند؛ همو قادر است مرده را نیز زنده کند.

125- آثار تنوع درختان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 99 - 10

10 - تنوع میوه ها و درختان زیتون و انار از آیات خداشناسی و توحید است.

و الزیتون و الرمان مشتبها و غیر متشبهه

126- آثار قطع درختان خرمای بنی نضیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 5 - 59 - 8

8 - اذن الهی به قطع نخل های بارور بنی نضیر ، در راستای به ذلت کشاندن آنان

ما قطعتم من لینه . . . فبإذن الله و لیخزی الفسقین

127- ابقای درختان خرمای بنی نضیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 5 - 59 - 2

2 - قطع بعضی از نخل ها و بر جای نهادن برخی دیگر در غزوه بنی نضیر از سوی مسلمانان ، به اجازه خداوند بود .

ما قطعتم من لینه أو ترکتموها قائمه علی أصولها فبإذن الله

128- استراحت در سایه درختان سدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 28 - 3

3 - استراحت اصحاب الیمین ، در سایه درختان سدر در بهشت

129- استفاده از درختان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 11 - 2

2- رویش گیاهان و درختان میوه به منظور بهره برداری انسان است

ینبت لكم به الزرع و الزيتون و النخيل و الأعناب و من كل الثمرت

130- اطاعت درختان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 6 - 1

1 - گیاهان از بوته ها تا درختان ، در اطاعت و فرمانبری از قوانین الهی

و النجم و الشجر یسجدان

«نجم» در معنای ستاره و گیاه بی ساقه (بوته) به کار می رود و «شجر» به گیاهان ساقه دار گفته می شود(مفردات راغب). قرار گرفتن

«نجم» در کنار «شجر» قرینه است بر این که مراد از آن، معنای دوم (بوته) است.

131- انقیاد درختان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 18 - 1

1 - سجده (خضوع و انقیاد) اهل آسمان و زمین و نیز خورشید ، ماه ، ستارگان ، کوه ها ، درختان و جنبندگان برای خدا

ألم تر أن الله یسجد له من فی السموت و من فی الأرض . . . و الشجر و الدواب

«سجود» (مصدر «یسجد») به معنای اظهار خضوع و انقیاد است.

132- اهمیت درخت خرما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 11 - 2

2- اهمیت خرما و درخت های نخل ، در تغذیه آدمیان *

و النخل باسقت . . . رزقاً للعباد

از این که «النخل» به گونه مجزاً یاد شده است، اهمیت خرما در تغذیه خلق استفاده می شود.

ص: 132

133- اهمیت درختان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 9 - 7

7- درخت ها و کشتزار ها ، دو نمود برکت باران و بقای رحمت آن

ماء مبرگًا فأنبتنا به جنّ-ت و حبّ الحصيد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 30 - 3

3 - توجّه به جنگل های انبوه و درختان تناور ، مایه شناخت خداوند و قدرت او و بازدارنده انسان از ناسپاسی و کفرورزی به او است .

ما أكفروه .. فليُنظر الإنسن ... حدائق غلبًا

134- اهمیت درختان بارور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 5 - 4

4- لزوم حفظ درختان بارور ، در باور مردمان عصر بعثت

ما قطعتم من لينة .. فبإذن الله

از توضیح خداوند نسبت به مشروعیت عمل مسلمانان در قطع درختان بنی نضیر، چنین استفاده می شود که عمل آنان، برای مردم مدینه چه بسا سؤال برانگیز بوده است.

135- برگ درختان بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 22 - 8

8 - تلاش آدم و همسرش در پوشاندن شرمگاهشان با برگ درختهای بهشت

و طبقا یخصفان علیهما من ورق الجنة

کلمه «طفق» از افعال مقاربه، و به معنای «شروع کرد» است. قرار دادن قسمتی از دو یا چند چیز را بر یکدیگر و به هم دوختن آنها را خصف می گویند و چون «یخصفان» به «علی» متعدی شده، معنای نهادن نیز در آن تضمین شده است. یعنی آدم و حوا برگها را به یکدیگر متصل کردند و آنها را بر شرمگاه خویش نهادند.

ص: 133

136- بهترین درختان سدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 28 - 1

1 - عالی ترین نوع درختان سدر، موجود در بهشت اصحاب الیمین

و أصحاب الیمین... فی سدر مخضود

توصیف درخت سدر به «مخضود» (بدون تیغ)، ظاهراً اشاره به نوع عالی آن دارد.

137- تسخیر درختان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 6 - 3

3 - سراسر هستی، از اوج ستارگان تا درختان روئیده بر زمین، مقهور اراده و قوانین الهی

و النجم و الشجر یسجدان

در صورتی که مراد از «النجم» ستارگان باشد - نه گیاهان بی ساقه - مطلب بالا استفاده می شود.

138- تشابه درختان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 99 - 9

9 - درختان و میوه های زیتون و انار، در عین تشابه، با یکدیگر متفاوت هستند.

و الزیتون و الرمان مشتبها و غیر متشبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 141 - 7

7 - انواع درختان و میوه های زیتون و انار، در عین تشابه با یکدیگر، متفاوت هستند.

و الزیتون و الرمان مشتبها و غیر متشبه

139- تعقل در ثمردهی درختان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 99 - 14

ص: 134

14 - لزوم مطالعه و تحقیق در چگونگی ثمر دادن و رشد و رسیدن میوه های درختان

أنظروا إلی ثمره إذا أثمر و ینعه

140- تفاوت درختان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 99 - 9

9 - درختان و میوه های زیتون و انار، در عین تشابه، با یکدیگر متفاوت هستند.

و الزیتون و الرمان مشتبها و غیر متشبهه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 141 - 7

7 - انواع درختان و میوه های زیتون و انار، در عین تشابه با یکدیگر، متفاوت هستند.

و الزیتون و الرمان مشتبها و غیر متشبهه

141- تفریح در میان درختان سدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 28 - 2

2 - تفریح و تفریح اصحاب الیمین، در میان درختان سدر در بهشت

فی سدر مخضود

«فی سدر» خبر برای مبتدای محذوف است؛ یعنی، «هم فی سدر مخضود». این جمله به دو گونه معنا می شود: الف) آنان در میان

درختان سدر به سر می برند؛ ب) آنان در سایه درختان سدر به سر می برند. برداشت یاد شده بر پایه احتمال اول است.

142- تفریح در میان درختان موز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 29 - 3

3- گردش و تفریح اصحاب الیمین ، در میان درختان پر از میوه موز در بهشت

و طلع منضود

«و طلع منضود» به تقدیر «هم فی طلع منضود» است؛ یعنی، آنان در میان درختان میوه موز به سر می برند.

ص: 135

143- تنوع درختان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 99 - 11

11 - گوناگونی درختان یک میوه و تفاوت ثمره های آن، در عین شباهت با یکدیگر، از آیات خداشناسی و توحید است.

و هو الذی . . . و الزیتون و الرمان مشتبها و غیر متشبهه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 4 - 4

4- درختان انگور، نخل های خرما و نیز سایر گیاهان علی رغم مشروب شدن از آبی با طبیعت واحد، ثمرات و میوه های مختلف و گوناگون به بار می آورند .

جنّات من أعنب و زرع و نخیل . . . یسقی بماء و حد و تفضل بعضها علی بعض فی الأکل

144- نمردهی درختان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 22 - 12

12 - آفرینش آسمان، نزول باران، به ثمر رسیدن میوه ها و پیدایش روزی برای انسان ها، جلوه هایی از ربوبیت خداوند است .

اعبدوا ربکم . . . الذی جعل لکم ... رزقاً لکم

145- جنس درختان خرماي بنی نضیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 5 - 11

11 - « عن أبی عبد الله (ع) قال : العجوه أم التمر . . . و هو قول الله عزّوجلّ : « ما قطعتم من لینه أو ترکتموها قائمه علی أصولها » قال :

یعنی العجوه ؛

از امام صادق (ع) روایت شده که «عجوه» مادر خرما است . . . (یعنی اولین درختی است که منشأ نخل های خرما در روی زمین بوده است) و این سخن خداوند است که می فرماید: «ما قطعتم من لینه...» امام فرمود: مقصود همان عجوه است (خرمای عجوه نوع مرغوبی

از خرما است».

ص: 136

146- خالق درختان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 16 - 2

2 - خداوند ، بهوجودآورنده بستان ها و آفریننده درختان و منظره های سرسبز و خرم

لنخرج .. جنّ - ت ألفافاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 30 - 1

1 - درختان تنومند و ستبر بوستان ها ، آفریده های خداوند و از منابع تغذیه انسان ها

و حدائق غلباً

«غُلب» جمع «غَلْبَاء» است. به کسی که دارای گردنی کلفت باشد «اغلب» و «غلباء» گفته می شود (لسان العرب). در آیه شریفه، گرچه بوستان ها به ضخامت و ستبری توصیف شده اند؛ ولی این وصف - به قرینه «أنبثنا» در آیات پیشین - ناظر به قطور بودن درختان آن بوستان ها است.

147- درخت زقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 43 - 1

1- وجود درختی به نام زقوم در دوزخ

إن شجرت الزقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 44 - 1

1- درخت زقوم ، غذای گناه پیشگان در قیامت

إن شجرت الزقوم . طعام الأثیم

«أثیم» (از ماده «إثم») به معنای کسی است که مداومت بر گناه دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 52 - 1

1 - وجود درختی به نام « زقوم » در دوزخ

لأكلون من شجر من زقوم

«من» در «من زقوم» بیان جنس «شجر» است؛ یعنی، درختی که از جنس زقوم می باشد.

ص: 137

148- درختان انار بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 68 - 1

1 - باغ های بهشت ، آکنده از میوه ها و درختان نخل و انار

فیهما فکھه و نخل و رمان

149- درختان انگور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 4 - 4

4- درختان انگور ، نخل های خرما و نیز سایر گیاهان علی رغم مشروب شدن از آبی با طبیعت واحد ، ثمرات و میوه های مختلف و گوناگون به بار می آورند .

جنّات من أعنب و زرع و نخیل . . . یسقی بماء وحد و تفضل بعضها علی بعض فی الأکل

150- درختان بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 25 - 7

7 - بهشت دارای درختانی انبوه و میوه دار

أن لهم جنت . . . کلما رزقوا منها من ثمره

«ثمره» به میوه درختان گفته می شود. بهشت و بستان را از آن جهت جنت می گویند که پوشیده از درختان انبوه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 195 - 31

31 - جریان نهر های متعدد ، زیر درختان بهشت

جنت تجری من تحتها الانهار

به نظر می‌رسد مراد از «من تحتها الانهار»، «من تحت اشجارها» باشد، یعنی نهرها از زیر درختان آن جاری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 85 - 5

5 - بهشت ، جاودانه و دارای درختانی انبوه و نهلهایی روان

جنت تجری من تحتها الانهر خلدین فیها

ص: 138

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 119 - 6

6 - بهشت دارای باغ ها و بوستان های بسیار با نهلهایی جاری از زیر درختان انبوه آن

لهم جنت تجرى من تحت الأنهر خلدین فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 72 - 15، 2

2 - باغ های پوشیده از درختان

جنت تجرى

«جنت» (مفرد جنات) به بوستانی گفته می شود که زمین آن پوشیده از درخت باشد.

15 - بهشت جاودان ، بوستان های پوشیده از درخت ، خانه های دلپذیر و خشنودی خدا ، پاداش الهی به مؤمنان در برابر امر به معروف و نهی از منکر ، اقامه نماز ، پرداخت زکات و اطاعت از خدا و رسول (صلی الله علیه و آله)

و المؤمنون و المؤمنات ... یأمرون بالمعروف ... و یطیعون الله و رسوله ... وعد الل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 100 - 15

15 - جاری شدن نهر ها در زیر درختان انبوه بهشتی ، جلوه ای از نعمت های جذاب و لذت آفرین اخروی

لهم جنت تجرى تحتها الأنهر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 23 - 3

3- بهشت جایگاه مؤمنان و پوشیده از درختان انبوه است .

جنت تجرى من تحتها الأنهر

«جنات» به جایی گفته می شود که مملو از درخت باشد، به گونه ای که زمین را با درختان خود بپوشاند. جمع آورده شدن «جنات» هم

می تواند مؤید این مطلب باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 23 - 4,5

4 - بهشت ، دارای بوستان هایی است متعدد ، سر سبز و پوشیده از درختان .

جَنّات تجرى من تحتها الأنهر

«جنات» جمع جنّه است و «جَنّات» به بوستانی گفته می شود که پوشیده از درختان است.

5 - بوستان های بهشت ، دارای چشمه سارهایی روان از زیر درختان

جَنّات تجرى من تحتها الأنهر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 139

4- از زیر درختان بهشت ، نهر های آب ، مدام ، جاری است .

من الجنّه غرّاً تجرى من تحتها الأنهر

جمله «تجرى من تحتها الأنهار» می تواند حال برای «الجنه» باشد و ضمیر «تحتها» به «الجنه» برگردد. در این صورت، این برداشت، قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 12 - 4

4- جریان نهر ها در زیر قصر ها و درخت های بهشت ، از جاذبه های مهم آن است .

جنّ-ت تجرى من تحتها الأنهر

از آن جا که خداوند از میان همه اوصاف بهشت، تنها به جریان نهرها اشاره کرده است، اهمیت آن استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 17 - 2،7

2- باغ های بهشت ، پوشیده از درختان

إنّ المتّقین فی جنّ-ت

«جنّه» (مفرد «جنّات») به باغ پوشیده از درختان گفته می شود.

7- بهشت ، متشکل از باغ های بسیار با درختانی انبوه و نعمت های گسترده و گوناگون

إنّ المتّقین فی جنّ-ت و نعیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 64 - 5

5- «عن أبي عبد الله (ع) في قوله «مدهامتان» قال : يتصل ما بين مكّه و المدینه نخلاً ;

امام صادق(ع) درباره سخن خداوند: «مدهامتان» فرمود: [مثل این است که] ما بین مکه تا مدینه نخل های خرما به یکدیگر متصل

باشد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 28 - 1

1 - عالی ترین نوع درختان سدر ، موجود در بهشت اصحاب الیمین

و أصحاب الیمین . . . فی سدر مخضود

توصیف درخت سدر به «مخضود» (بدون تیغ)، ظاهراً اشاره به نوع عالی آن دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 29 - 1

1 - وجود درختان موز ، در بهشت اصحاب الیمین

ص: 140

درباره واژه «طلح» چند معنا ذکر کرده اند که یکی از آنها «موز» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 12 - 10

10 - باغ های بهشت ، پوشیده از درختان است .

بشریکم الیوم جنّـت

«جنّته» (مفرد «جنّات»)، به باغ پوشیده از درختان گفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 19

19 - وجود نهر های همیشه روان ، از زیر درخت های بوستان های بهشت

تجری من تحتها الأنهر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 41 - 2

2 - بهشت ، داری سایه هایی از درختان انبوه و چشمه سارها

فی ظلل و عیون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 8 - 4

4 - جاری بودن نهر های فراوان ، از زیر درختان بهشت

عدن تجری من تحتها الأنهر خلدین فیها أبداً

درباره مفاد «تجری من تحتها الأنهار»، سه تصور وجود دارد؛ 1. با تقدیر کلمه «أشجار»، مراد جریان آب از زیر درختان و کنار ساقه های آن است؛ 2. مراد جریان آب، زیر کاخ ها و تخت های بهشتیان است؛ 3. مراد بیان آب خیز بودن زمین بهشت است؛ به گونه ای که آب

نهرها، از زیر زمین بهشت سرچشمه می گیرد.

151- درختان جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 64 - 1

1- « زَقُّوم » درختی است که از قعر دوزخ می روید .

أم شجرة الزَّقُّوم .. إنَّها شجرة تخرج في أصل الجحيم

ص: 141

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 43 - 1

1- وجود درختی به نام زقوم در دوزخ

إن شجرت الزقوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 52 - 1

1 - وجود درختی به نام « زقوم » در دوزخ

لأكلون من شجر من زقوم

«من» در «من زقوم» بیان جنس «شجر» است؛ یعنی، درختی که از جنس زقوم می باشد.

152- درختان خرما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 4 - 4

4- درختان انگور، نخل های خرما و نیز سایر گیاهان علی رغم مشروب شدن از آبی با طبیعت واحد، ثمرات و میوه های مختلف و گوناگون به بار می آورند .

جنّات من أعناب وزرع ونخيل . . . يسقى بماء وحد وفضل بعضها على بعض في الأكل

153- درختان زمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 27 - 2

2- در صورت تبدیل شدن همه درختان زمین به قلم و مرکب شدن دریا های متعدد (بیش از هفت دریا) جهت کتابت کلمات الهی، کلمات خداوند تمام نخواهد شد .

لو أنّما في الأرض من شجرة أقلم والبحر يمده من بعده سبعة أبحر ما نفدت كلمات ال

«من» بیان برای «ما»ی موصول است و آوردن «شجره» با تایی وحدت به جای «شجر» برای این است که افاده استغراق کند به گونه ای که

یکایک درختان را در برگیرد. گفتنی است که «سبعه أبحر» دلالت بر کثرت می کند و «من بعده» به معنای «بعد از اتمام آن دریا» و یا غیر از آن است.

ص: 142

154- درختان زیتون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 20 - 3

3 - درختان زیتون ، با میوه های روغنی و نان خورش سفره آدمیان ، نمودی دیگر از تدبیر الهی

تثبت بالدهن و صبغ للأکلین

«صبغ» به معنای خورش عطف بر «الدهن» و تنوین آن برای تنويع است یعنی «درختی که میوه آمیخته به روغن و نوعی خورش برای خورندگان می رویاند»

155- درختان میوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 99 - 11

11 - گوناگونی درختان یک میوه و تفاوت ثمره های آن، در عین شباهت با یکدیگر، از آیات خداشناسی و توحید است.

و هو الذی . . . و الزیتون و الرمان مشتها و غیر متشبهه

156- رویش درختان پهن برگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 146 - 4

4 - رویاندن درختی پهن برگ در زمینی خالی از درخت و گیاه برای یونس (ع) ، از نشانه های قدرت خداوند و امداد الهی برای حق طلبان

و أنبتنا علیه شجرة من یقطین

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه، با ارائه نمونه ای از قدرت خداوند و امدادهای او برای جبهه حق، در مقام امتنان بر یونس(ع) و نیز در صدد دلداری به پیامبر(صلی الله علیه و آله) و مؤمنان، است.

157- رویش درختان زیتون در کوه طور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - رویش درختان زیتون در ارتفاعات کوه سینا به وسیله باران ، کاری خدایی است .

و شجره تخرج من طور سیناء

«شجره» عطف بر «جَنّات» است. «طور» به معنای کوه و «سیناء» شبه جزیره ای در مصر است. اضافه «طور» به «سیناء»

ص: 143

اضافه ظرفیه و به تقدیر «طور فی سیناء» می باشد؛ یعنی: [با آن آب باران] درختی که از طور سینا برمی آید [پدید آوردیم].

2- طور سینا ، مرکز رویش درختان زیتون

و شجره تخرج من طور سیناء

158- ریزش برگ درختان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 59 - 8

8- هیچ برگی از درختان نمی ریزد، جز اینکه خداوند به آن آگاه است.

و ما تسقط من ورقه إلا يعلمها

159- زمینه رویش درختان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 60 - 9

9- انسان ، تنها فراهم آورنده زمینه ها است ، نه تدبیرگر نظام درونی دانه ها برای تبدیل شدن به درخت

ما کان لکم أن تثبتوا شجرها

رویاندن شجر، به معنای کاشتن آن در متن طبیعت و سپردن آن به عوامل طبیعی رشددهنده نیست؛ زیرا این کار از بشر نیز برمی آید؛ بلکه مراد سامان دادن به نظام و استعداد درونی هسته ای است که در درون طبیعت، تبدیل به درختی با خواص ویژه می شود. این کار خارج از توان بشر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبا - 78 - 15 - 1

1- نزول باران بر زمین ، مایه تولید حبوبات و رویش گیاهان است .

و أنزلنا .. لنخرج به حبًا و نباتًا

«باء» در «به»، برای استعانت است و بیانگر نقش باران در رویش دانه ها و گیاهان و نیز میوه هایی است که در بوستان های پوشیده از درخت، حاصل می شود.

160- زوجیت درختان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 22 - 3

ص: 144

3- درختان و گیاهان محصول دهنده ، مشمول قانون زوجیت هستند و نر و ماده دارند . *

و أرسلنا الريح لوقح

161- زیبایی درختان انار بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 68 - 3

3- زیبایی ویژه منظره درختان نخل و انار در میان دیگر درختان بهشت

فیهما فکھه و نخل و رمان

اختصاص به ذکر یافتن نخل و انار، می تواند به منظور نکته یاد شده باشد.

162- ستر عورت با برگ درختان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 121 - 12

12 - آدم و حوا در پی مکشوف شدن عورت هایشان ، سعی در پوشاندن آن با برگ درختان داشتند .

فبدت لهما سوءتھما و طفقا یخصفان علیھما من ورق الجنّہ

«طفقا»؛ یعنی، آغاز کردند و «خصف» هرگاه با «علی» متعدی شود، به معنای به هم دوختن چیزهایی و نهادن آن بر جایی خواهد بود؛ یعنی، آدم و حوا، برگ ها را به یکدیگر متصل کرده و آن را بر خود گرفتند.

163- سجده درختان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 18 - 1

1 - سجده (خضوع و انقیاد) اهل آسمان و زمین و نیز خورشید ، ماه ، ستارگان ، کوه ها ، درختان و جنبنندگان برای خدا

ألم تر أنّ اللّٰه یسجد له من فی السموت و من فی الأرض . . . و الشجر و الدواب

«سجود» (مصدر «یسجد») به معنای اظهار خضوع و انقیاد است.

164- سرسبزی درختان بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 22 - 10

ص: 145

10 - بهشت ، دارای باغ هایی خرم و سرسبز با درختانی انبوه

فی روضات الجنّات

165- شاخه های درختان بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 48 - 1

1 - بهشت ، دارای درختانی با شاخ و برگ هایی شاداب و پرطراوت

ذواتا أفنان

«أفنان» (جمع «فن») است و آن به شاخه تر و تازه درخت گفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 29 - 5

5 - درختان روئیده در بهشت اصحاب الیمین ، دارای شاخه های چیده شده بر روی هم

و طلح منضود

در صورتی که «طلح» به معنای درخت افاقیا باشد، «منضود» وصف شاخه های آن خواهد بود.

166- شادابی درختان بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 48 - 1

1 - بهشت ، دارای درختانی با شاخ و برگ هایی شاداب و پرطراوت

ذواتا أفنان

«أفنان» (جمع «فن») است و آن به شاخه تر و تازه درخت گفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 49 - 1

1 - درختان پرطراوت و نعمت های متنوع بهشت ، غیر قابل انکار و تکذیب ناپذیر

ذواتا أفنان . فبأیّء الآء ربّکما تکذبان

ص: 146

167- صفات درختان بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 19 - 11

11 - عبدالسلام بن صالح الهروی قال: قلت للرضا(ع): یا بن رسول الله أخبرنی عن الشجره التي اكل منها آدم و حوا ما كانت؟ فقد اختلف الناس فيها فمنهم من یروی انها الجنیه و منهم من یروی انها العنب و منهم من یروی انها شجره الحسد، فقال(ع): كل ذلك حق. قلت: فما معنی هذه الوجوه علی اختلافها؟ فقال: یا أبا الصلت ان شجره الجنه تحمل انواعا فكانت شجره الحنطه و فيها عنب و لیست كشجره الدنيا ...

عبدالسلام بن صالح هروی گوید: به امام رضا(ع) گفتم: یا بن رسول الله(صلی الله علیه و آله) مرا آگاه کنید، درختی که آدم و حوا از آن خوردند چه بوده؟ مردم درباره آن اختلاف دارند؛ عده ای می گویند: آن، درخت گندم بوده، عده ای گویند: درخت انگور بوده و بعضی دیگر می گویند: آن، درخت حسد بوده، آن حضرت فرمود: تمامی اینها درست است. گفتم: این وجوه مختلفی که گفته شده چه معنایی دارد؟ فرمود: ای اباصلت، درخت بهشتی چند نوع ثمره دارد؛ یعنی درخت گندم انگور هم می دهد و مانند درختان دنیا نیست ...

168- عوامل باروری درختان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 22 - 2

2- باد ها ، وسیله جا به جا کردن گرده های نر ، برای بارور ساختن گیاهان و درختان است .

و أرسلنا الريح لوقح

برداشت فوق، بنابراین احتمال است که مراد از «الرياح لوقح» (بادهای بارورکننده) بادهایی است که مواد باردارکننده را از گیاهان نر، به گیاهان ماده منتقل می کنند.

169- عوامل ثمردهی درختان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 35 - 11

11 - تابش مستقیم نور خورشید به درختان از همه جوانب ، موجب برکت و مرغوبیت میوه آنها خواهد شد .

شجره مبرکه زيتونه لاشرقیّه و لاغریبّه یکاد زيتها یضیء و لو لم تمسسه نار

170- عوامل رویش درختان

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

9 - نحل - 16 - 11 - 3

ص: 147

3- آب ، مایه رویش گیاهان و درختان میوه است .

أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً .. يَنْبُتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعُ وَالزَّيْتُونُ وَالنَّخِيلُ وَالْأَعْنَبُ

حرف جر «ب» در «به الزرع» سببیه است و مرجع ضمیر آن «ماء» در آیه قبل است. از این رو معنای جمله چنین می شود: خداوند به وسیله آب، کشتها و ... را برای شما می رویاند.

171- فلسفه رویش درختان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 11 - 2

2- رویش گیاهان و درختان میوه به منظور بهره برداری انسان است

يَنْبُتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعُ وَالزَّيْتُونُ وَالنَّخِيلُ وَالْأَعْنَبُ وَ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 11 - 1

1- تأمین روزی خلق ، از اهداف مهم ریزش باران و رویش درخت ها و گیاهان

و نَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ .. فَأَنْبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ وَ حَبَّ الْحَصِيدِ ... رِزْقًا لِلْعِبَادِ

172- فواید درختان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 30 - 1

1 - درختان تنومند و ستبر بوستان ها ، آفریده های خداوند و از منابع تغذیه انسان ها

و حَدائقَ غَلَبًا

«غَلَبٌ» جمع «غَلَبَاءُ» است. به کسی که دارای گردنی کلفت باشد «اغلب» و «غلباء» گفته می شود (لسان العرب). در آیه شریفه، گرچه بوستان ها به ضخامت و ستبری توصیف شده اند؛ ولی این وصف - به قرینه «أَنْبَتْنَا» در آیات پیشین - ناظر به قطور بودن درختان آن بوستان ها است.

173- قطع درختان خرماي بنی نضیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 5 - 1,2,5,6

1 - اقدام مسلمانان ، به قطع برخی نخل های سبز و بارور یهود بنی نضیر

ص: 148

ما قطعتم من لینه

«لینه» به معنای نخل برافراشته و بارور است (مفردات راغب).

2- قطع بعضی از نخل ها و بر جای نهادن برخی دیگر در غزوه بنی نضیر از سوی مسلمانان ، به اجازه خداوند بود .

ما قطعتم من لینه أو ترکتموها قائمه علی أصولها فیاذن الله

5- اعتراض یهود بنی نضیر ، نسبت به قطع نخل های بارور ایشان از سوی مسلمانان *

ما قطعتم من لینه . . . فیاذن الله

برداشت یاد شده بر این اساس است که آیه شریفه، در پاسخ به اعتراض بنی نضیر در مورد قطع درختان سرسبز و بارور باشد؛ همان گونه که در شأن نزول این آیه آمده است.

6- تردید مسلمانان نسبت به درستی عمل خویش ، در قطع درختان بارور ، به هنگام جنگ *

ما قطعتم من لینه . . . فیاذن الله

برداشت یاد شده، بدان احتمال است که پس از قطع بعضی از نخل های بنی نضیر، این تردید و سؤال میان مسلمانان به وجود آمد که: آیا عملشان صحیح و مورد رضای حق بوده یا خیر؟ آیه شریفه پاسخی به پرسش آنان است.

174- لانه سازی بر روی درختان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 68 - 4

4- دامنه کوه ها ، بالای درختان و بنا ها و سایبان ها ، مکانی طبیعی و مناسب برای زندگی زنبور های عسل

و أوحی ربّک إلى النحل أن اتخذی من الجبال بیوتاً و من الشجر و ممّا یعرشون

175- منشأ پیدایش درختان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 141 - 6

6- خداوند، پدید آورنده درختان همگون و ناهمگون زیتون و انار است.

و هو الذی أنشأ . . . و الزیتون و الرمان متشبها و غیر متشبهه

176- منشأ تنوع درختان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 4 - 7

7- گوناگون شدن میوه های درختان و محصولات کشاورزی ، علی رغم بهره‌وری آنها از آب با طبیعتی واحد ، از نشانه های توحید

ص: 149

و یکتایی خدا در تدبیر هستی

يسقى بماء وحد و نفضل بعضها على بعض فى الأكل إن فى ذلك الأيت لقوم يعقلون

177- منشأ ثمردهی درختان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 22 - 10

10 - خداوند ، به وسیله آب های نازل شده از آسمان ، درختان را به ثمر می رساند .

و أنزل من السماء ماء فأخرج به من الثمرت رزقاً لكم

«ثمره» - که مفرد «ثمرات» است - به میوه درختان گفته می شود. «من» در «من الثمرات» می تواند به معنای بعض باشد، در این صورت «من الثمرات» مفعول برای «اخرج» است؛ یعنی: فأخرج به بعض الثمرات ليكون رزقاً لكم. همچنین می تواند «من» بیانیه باشد در این صورت «رزقاً» مفعول برای «اخرج» خواهد بود؛ یعنی: اخرج به رزقاً لكم و هی الثمرات.

178- منشأ رویش درختان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 60 - 8

8 - فرایند رویش درختان در دامان طبیعت ، خارج از قلمرو توان بشر

ما كان لكم أن تنبتوا شجرها

179- میوه درختان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 22 - 11

11 - میوه درختان از مواهب الهی و رزق و روزی انسانهاست .

فأخرج به من الثمرت رزقاً لكم

180- نقش درختان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- زمین و بخش های متفاوت آن و درختان و کشتزارها ، از نشانه های خدا و یکتایی او در تدبیر هستی

ص: 150

إن فی ذلک لآیت لقوم یعقلون

181- وفور درختان بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 8 - 3.10

3 - بهشت ، دارای بستان های فراوان و درختانی انبوه

جنّ-ت

«جنّه»، بستانی است که با درختانش زمین را بپوشاند (مفردات). جمع بودن «جنّات» - به قرینه آیاتی که وجود یک بهشت را مطرح کرده است - به اعتبار تعدّد بستان های آن است.

10 - اهل کتاب و مشرکان ، در صورت کفر به اسلام ، از لذّت مناظر پردرخت و زمین آب خیز بهشت محروم خواهند بود .

من أهل الكتب و المشركين فی نار جهنّم .. الذین ءامنوا و عملوا الصلحت ... جزا

182- ویژگیهای درختان بهشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 48 - 1

1 - بهشت ، دارای درختانی با شاخ و برگ هایی شاداب و پرتراوت

ذواتا أفنان

«أفنان» (جمع «فن») است و آن به شاخه تر و تازه درخت گفته می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 29 - 2,5

2 - درختان موز در بهشت اصحاب الیمین ، پربار و میوه های آن چیده شده بر روی هم

و طلح منضود

«نضد» به معنای چیدن بر روی هم است «طلح منضود» یعنی، درختان موز که میوه های آن بر روی هم چیده شده است.

5- درختان روئیده در بهشت اصحاب الیمین ، دارای شاخه های چیده شده بر روی هم

و طلح منضود

در صورتی که «طلح» به معنای درخت افاقیا باشد، «منضود» وصف شاخه های آن خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 14 - 2

2- بهشت ، دارای درختان پرسایه و نزدیک بر سر بهشتیان

ص: 151

و دانيه عليهم ظللها

«دانيه» از ريشه «دُنُو» (قرب و نزديكي) است و «دانيه عليهم ظلالها»؛ يعنى، سايه هاى درختان بهشت، مانند چتر بر سر بهشتيان سايه افكنده است.

183- ويژگيهاي درختان خرما

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - رعد - 13 - 4 - 3

3- زمين جايبگاه درختان خرما؛ درختاني كه به يك ريشه روبيده اند و درختاني كه ريشه هاي جدا دارند .

و في الأرض . . . نخيل صنوان و غير صنوان

«نخيل» (جمع نخل) و به معنای درختان خرماسست. «صنوان» (جمع صنو) به چند درخت خرما گفته می شود كه دارای يك ريشه باشند و به هر يك از آن درختان «صنو» می گویند.

ص: 152

5- درک

1- آثار درک پلیدی گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 24 - 7

7- مشاهده برهان الهی (درک حقایقی نظیر ربوبیت خدا ، دریافت زشتی گناه ، باور به عدم رستگاری ظالمان و گنه کاران و . . .) عامل عصمت پیامبران است .

و همّ بها لولا أن رءا برهن ربه

2- آثار درک حاکمیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 1 - 12

12 - درک فرامانروایی ، قداست ، عزّت و حکمت خدا ، برانگیزاننده موجودات هستی به تسبیح گویی او

یسَّبِّحُ لِلَّهِ .. الملك القدّوس العزيز الحكيم

ذکر اوصاف «ملک»، «قدّوس» و . . . پس از «یسَّبِّحُ لِلَّهِ...»، می تواند بیانگر علت تسبیح گویی موجودات باشد؛ یعنی، موجودات هستی از آن رو خدا را تنزیه می کنند که او را فرمانروای مطلق هستی، در کمال طهارت، پاکی و... می یابند.

3- آثار درک حقایق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 24 - 4

4- بینایی و شنوایی باطنی انسان (توانایی درک و فهم حقایق) گرایش دهنده او به توحید ، ایمان به قرآن و انجام اعمال صالح

مثل الفریقین كالأعمى والأصمّ والبصیر والسمیع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 24 - 7

7- مشاهده برهان الهی (درک حقایقی نظیر ربوبیت خدا ، دریافت زشتی گناه ، باور به عدم رستگاری ظالمان و گنه کاران و . . .) عامل

عصمت پیامبران است .

وهمّ بها لولا أن رءا برهن ربه

ص: 153

4- آثار درک حکمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 1 - 9

9- درک عزت و حکمت مطلق خداوند، برانگیزاننده موجودات هستی به تسبیح و تنزیه او

سَبِّحْ لِلَّهِ .. وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

جمله «و هو العزيز الحكيم» بیانگر دلیل تسبیح گویی مخلوقات است؛ یعنی، آنها بدان جهت خداوند را تسبیح می گویند که او را عزیز و حکیم می یابند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 1 - 12

12 - درک فرامانروایی، قداست، عزت و حکمت خدا، برانگیزاننده موجودات هستی به تسبیح گویی او

يَسْبِّحُ لِلَّهِ .. الْمَلِكِ الْقَدُّوسِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ

ذکر اوصاف «ملک»، «قدّوس» و .. پس از «یسبّح لله...»، می تواند بیانگر علت تسبیح گویی موجودات باشد؛ یعنی، موجودات هستی از آن رو خدا را تنزیه می کنند که او را فرمانروای مطلق هستی، در کمال طهارت، پاکی و... می یابند.

5- آثار درک ربوبیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 24 - 7

7- مشاهده برهان الهی (درک حقایقی نظیر ربوبیت خدا، دریافت زشتی گناه، باور به عدم رستگاری ظالمان و گنه کاران و...) عامل عصمت پیامبران است.

و همّ بها لولا أن رءا برهن ربه

6- آثار درک صحیح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 10 - 6

6- تلقی صحیح و اندیشه درست ، دو پایه اساسی برای هدایت و راهیابی به حق است .

وقالوا لو كنا نسمع أو نعقل

ص: 154

7- آثار درک صحیح ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 5 - 16

16 - تسبیح و ستایش مداوم فرشتگان ، ره آورد درک و تلقی آنان از عظمت الهی است .

و هو العلیّ العظیم . . . و الملائکه یسبحون بحمد ربهم

برداشت بالا بر این اساس است که آیه درصدد بیان عظمت خدا باشد.

8- آثار درک عزت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 1 - 9

9 - درک عزت و حکمت مطلق خداوند ، برانگیزاننده موجودات هستی به تسبیح و تنزیه او

سبح لله . . . و هو العزیز الحکیم

جمله «و هو العزیز الحکیم» بیانگر دلیل تسبیح گویی مخلوقات است؛ یعنی، آنها بدان جهت خداوند را تسبیح می گویند که او را عزیز و حکیم می یابند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 1 - 12

12 - درک فرمانروایی ، قداست ، عزت و حکمت خدا ، برانگیزاننده موجودات هستی به تسبیح گویی او

یسبح لله . . . الملک القدوس العزیز الحکیم

ذکر اوصاف «ملک»، «قدوس» و . . . پس از «یسبح لله...»، می تواند بیانگر علت تسبیح گویی موجودات باشد؛ یعنی، موجودات هستی از آن رو خدا را تنزیه می کنند که او را فرمانروای مطلق هستی، در کمال طهارت، پاکی و... می یابند.

9- آثار درک عظمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 5 - 16,17

16 - تسبیح و ستایش مداوم فرشتگان ، ره آورد درک و تلقی آنان از عظمت الهی است .

و هو العلیّ العظیم . . . و الملئکه یسبحون بحمد ربّهم

برداشت بالا بر این اساس است که آیه درصدد بیان عظمت خدا باشد.

17 - تسبیح و عبادت ، برخاسته از میزان درک نسبت به عظمت الهی

ص: 155

و هو العلیّ العظیم . . . و الملئکه یسبحون بحمد ربهم

از این که فرشتگان بر اساس درکشان از عظمت الهی، به تسبیح مداوم حق می پردازند، مطلب بالا قابل برداشت است.

10- آثار درک قداست خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 1 - 12

12 - درک فرامانروایی، قداست، عزت و حکمت خدا، برانگیزاننده موجودات هستی به تسبیح گویی او

یسبح لله . . . الملك القدوس العزيز الحكيم

ذکر اوصاف «ملک»، «قدوس» و . . . پس از «یسبح لله...»، می تواند بیانگر علت تسبیح گویی موجودات باشد؛ یعنی، موجودات هستی از آن رو خدا را تنزیه می کنند که او را فرمانروای مطلق هستی، در کمال طهارت، پاکی و... می یابند.

11- آثار عدم درک مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 49 - 9

9- ناتوانی مشرکان از درک حقانیت معاد، عامل متهم ساختن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی آنان به سحرزدگی *

إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً . . . وقالوا أءذا كنا عظمًا ... أءنآ لمبعوثون

احتمال دارد که شنیدن سخنان غیر قابل درک از پیامبر (صلی الله علیه و آله) عامل نسبت دادن جنون و سحرزدگی به آن حضرت از سوی مشرکان بوده است و از جمله آن سخنان، تبلیغ پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مورد معاد جسمانی است.

12- آثار عدم درک معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 49 - 7

7- ایمان نیاوردن مشرکان به معاد، معلول عدم درک حقیقت معاد و استبعاد آن بوده است .

لا يؤمنون بالأخرة . . . وقالوا أءذا كنا عظمًا ورفئآ لمبعوثون خلقآ جد

13- آثار محرومیت از درک آیات خدا

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

10 - کہف - 18 - 57 - 16

ص: 156

16- هدایت پذیری کسانی که بر دل هایشان پرده افکنده شده و بر گوش هایشان سنگینی نشسته (محرومان از درک و فهم آیات الهی) ، ناممکن است .

وإن تدعهم إلى الهدى فلن يهتدوا إذا أبداً

«لن» برای نفی همیشگی است که در آیه مورد بحث، با کلمه «أبداً» نیز بر آن تأکید مجدد شده است؛ یعنی، چنین افرادی، هرگز و هیچ گاه، هدایت نخواهند شد و باید از آنان مأیوس بود.

14- ابزار درک جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قارعه - 101 - 10 - 3، 1

1 - ابزار شناخت زوایای جهنم و اعماق هولناک آن ، در اختیار همگان نیست .

و ما أدريك ماهيه

کلمه «هیه» ترکیبی از ضمیر «هی» و هاء «سکت» است.

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در شناخت « هاویه » ، نیازمند تعلیم الهی است .

و ما أدريك ماهيه

15- ابزار درک حقایق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 44 - 15

15- تفکر ، از ابزار شناخت و درک حقایق است .

و لعلهم يتفكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 42 - 17

17 - تفکر و اندیشه وسیله درک درست حقایق الهی

إنّ في ذلك لآيت لقوم يتفكرون

16- ارائه نمونه عینی برای درک معقولات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 19 - 9

ص: 157

9- استفاده از امور محسوس، برای آگاهاندن بشر، به حقیقتی غیر محسوس، از روش های هدایتی قرآن است.

أولم يروا كيف يبدئ الله الخلق ثم يعيده

17- اهمیت درک آیات آفاقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - 45 - 4 - 4

4- ره یابی به آیات نهفته در مسأله حیات و شعور، پیچیده تر از شناخت نشانه های الهی در آسمان ها و زمین

إنّ في السموت . . . و في خلقكم و . . . آیت لقوم یوقنون

از این که موجودات زنده، شعورمند و حسّاس، پس از آسمان ها و زمین یاد شده و اندیشه در آن زمینه «یقین» معرفی گردیده است، ژرفای مسأله حیات و شعور استفاده می شود.

18- اهمیت درک آیات انفسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - 45 - 4 - 4

4- ره یابی به آیات نهفته در مسأله حیات و شعور، پیچیده تر از شناخت نشانه های الهی در آسمان ها و زمین

إنّ في السموت . . . و في خلقكم و . . . آیت لقوم یوقنون

از این که موجودات زنده، شعورمند و حسّاس، پس از آسمان ها و زمین یاد شده و اندیشه در آن زمینه «یقین» معرفی گردیده است، ژرفای مسأله حیات و شعور استفاده می شود.

19- اهمیت درک حقایق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 44 - 19

19- انسان، موظف به تلاش برای فهم حقایق هستی چون تسبیح و حمد موجودات برای خدا

لا تفتقهن تسبیحهم إنه کان حلیمًا غفورًا

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که «إنه کان حلیمًا غفورًا» تهدید مشرکان به خاطر نیندیشیدن درباره تسبیح موجودات باشد. بنابراین،

عبارت، اشعار دارد بر اینکه تلاش برای فهم حقایق عالم لازم است.

ص: 158

20- اهمیت درک حقایق اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 81 - 18

18 - خداوند ، خواهان درک عمیق انسان ها نسبت به حقایق اخروی

لو کانا یفقهون

برداشت فوق مستفاد از به کارگیری کلمه «لو» - که برای تمنی است - می باشد.

21- برادران یوسف و درک وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 16

16- برادران یوسف از شنیدن و احساس کردن وحی الهی به او ، ناتوان بودند .

و أوحینا إلیه . . . و هم لایشعرون

برداشت فوق ، مبتنی بر این نکته است که عامل حال (و هم لایشعرون) فعل «أوحینا» باشد. بر این اساس مفاد «و هم لایشعرون» چنین می شود: آنان وحی ما را به یوسف (ع) نمی فهمیدند.

22- تشویق به درک آیات آفاقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 67 - 10

10- تشویق آدمی به شناخت طبیعت و آثار قدرت الهی ، از راه تعقل و خردورزی

و من ثمرت النخیل . . . إن فی ذلک لآیه لقوم یعقلون

برداشت فوق ، با توجه به این نکته است که آیه شریفه دارای لحن و آهنگی تشویق و تحریص کننده است.

23- جایگاه درک حقایق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- قلب، مرکز و جایگاه دریافت و شناخت حقایق است.

كذلك يطبع الله على قلوب الذين لا يعلمون

این که خداوند، از میان حواس و اعضای شناخت در انسان، تنها قلب را مطرح کرده که مُهر می خورد، حکایت از مرکزیت آن می کند و با از کار افتادن آن، بقیه، کارایی خود را از دست می دهند.

ص: 159

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 11 - 3

3 - قلب ، جایگاه رؤیت حقایق نامحسوس

ما کذب الفؤاد مارأی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 3 - 10

10 - دل آدمی ، مرکز درک و فهم حقایق و معارف الهی است .

فطیع علی قلوبهم فهم لایفقهون

24- جایگاه درک زشتی کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 19

19 - قلب ، جایگاه ادراک و اساس زیبایی ایمان و زشتی کفر

وزینہ فی قلوبکم و کرّہ إلیکم الکفر

25- جایگاه درک زیبایی ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 7 - 19

19 - قلب ، جایگاه ادراک و اساس زیبایی ایمان و زشتی کفر

وزینہ فی قلوبکم و کرّہ إلیکم الکفر

26- درک آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - همزه - 104 - 5 - 3، 2

2- ابزار شناخت حقیقت آتش جهنم، در اختیار همگان نیست.

و ما أدريك ما الحطمه

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در شناخت ویژگی های آتش جهنم، نیازمند تعلیم الهی است.

ص: 160

و ما أدريك ما الحطمه

27- درک آیات آفاقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 19 - 6

6- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، الگو و دارای نقش پیشتاز در درک معارف عالم آفرینش

ألم تر أن الله خلق السموت والأرض بالحقّ

خطاب «ألم تر» اگرچه خطابی عام برای همه انسانهاست، اما مخاطب قرار دادن پیامبر (صلی الله علیه و آله) می تواند رهنمودی باشد به این نکته که آن حضرت در درک واقعیات عالم پیشتاز است و دیگران باید آن حضرت را سرمشق خود قرار دهند.

28- درک آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 99 - 15

15 - مؤمنان دارای زمینه لازم برای درک آیات خداوند در طبیعت هستند.

و هو الذی أنزل .. إن فی ذلکم لآیت لقوم یؤمنون

«ذلکم» اشاره به موارد مذکور در آیه، از قبیل نزول باران، رشد گیاهان، درختان میوه و تشابه و اختلاف آنها و .. است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 65 - 8

8- آیت خداوند بودن آب باران و حیات موجودات، برای مردم حق شنو قابل درک است.

و الله أنزل من السماء ماء .. إن فی ذلک لآیه لقوم یسمعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 54 - 7

7 - تنها بهره مندان از خرد، توان درک آیات ربوبیت الهی و بهره بردن از آن را دارند.

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَأَيُّتٍ لِّأُولِي النُّهْيِ

به خاطر این که عقل از پلیدی‌ها نهی می‌کند، آن را «نهی» می‌گویند و جمع آن «نهی» است. لام در «لأولی النهی» برای اختصاص است و مراد این است که هر چند آیات و نشانه‌ها برای همه انسان‌ها است؛ ولی تنها خردمندان می‌توانند آن را درک کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 161

6- انسان های صبور و شاکر، بهره مند از فهم و درک نشانه های قدرت الهی در حرکت و سکون کشتی ها

و من ءایته ... إن فی ذلک لآیت لکلّ صَبّار شکور

با توجه به این که لام در «لکلّ صَبّار شکور» لام انتفاع است، مطلب بالا استفاده می شود.

29- درک اخروی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 14 - 3

3 - حاضران صحنه قیامت، دارای قدرت درک و شناخت

علمت نفس

30- درک انقیاد موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 18 - 6

6- سجود و خضوع تمامی پدیده های جهان در برابر خدا، امری قابل درک برای انسان ها

ألم تر أنّ الله یسجد له من فی السموت و من فی الأرض

همزه در «ألم تر» برای استفهام توییخی است: «رؤیت» (مصدر «تری») به معنای دانستن و به اصطلاح از افعال قلوب است؛ یعنی، «آیا ندانستی که...». توییخ خداوند بیانگر مطلب یاد شده است؛ چه این که سجود و خضوع موجودات اگر قابل درک نبود، خداوند انسان ها را توییخ نمی کرد.

31- درک برتری مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 24 - 7

7- خداوند، فراخوان مردم به فهمیدن امتیاز مؤمنان بر کافران و توجه داشتن به آن

هل یستویان مثلاً أفلا تذکرون

32- درك تعاليم دين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 162

2 - آنان که حقایق دینی را ناشنیده گیرند ، کردند و آنان که حقایق دینی را بازگو نکنند ، لالند و آنان که معارف الهی را درک نکنند ، فاقد عقلند .

إن شر الدواب عند الله الصم البكم الذين لا يعقلون

3 - حق شنوایی و بیان حقایق و معارف دین و درک آنها ، از ملاک های ارزش و کرامت آدمی در پیشگاه خداوند

إن شر الدواب عند الله الصم البكم الذين لا يعقلون

کلمه «دواب»، به معنای بهائم و یا جنبنندگان، برای اشاره به این است که توصیف شدگان به منزله حیوانات هستند و ارزش نام انسان را ندارند.

33- درک توحید ذاتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 51 - 10

10- یکتایی خداوند ، منزه بودنش از داشتن شریک و ضرورت پرستش او ، حقایقی قابل درک و فهم برای همگان

يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره . . . أفلاتعقلون

مفعول «تعقلون» حقایقی است که در این آیه و آیه قبل ، از زبان حضرت هود(ع) نقل شد؛ همانند ضرورت پرستش خدا ، منزه بودنش از شریک و . . . یعنی: أفلاتعقلون انه ما لكم من إله غيره و إن عبادته واجب عليكم و . . .

34- درک توحید عبادی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 51 - 10

10- یکتایی خداوند ، منزه بودنش از داشتن شریک و ضرورت پرستش او ، حقایقی قابل درک و فهم برای همگان

يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره . . . أفلاتعقلون

مفعول «تعقلون» حقایقی است که در این آیه و آیه قبل ، از زبان حضرت هود(ع) نقل شد؛ همانند ضرورت پرستش خدا ، منزه بودنش از شریک و . . . یعنی: أفلاتعقلون انه ما لكم من إله غيره و إن عبادته واجب عليكم و . . .

35- درک حاکمیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 88 - 4

4- درک حاکمیت و سیطره همه جانبه خدا بر سراسر هستی ، در صلاحیت اشخاص دانشور و خردمند

ص: 163

قل من بيده ملكوت كل شيء .. إن كنتم تعلمون

36- درک حقایق در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 101 - 8,9

8- چشم های نابینا در برابر حق ، در قیامت ، شعله های آتش دوزخ را خواهد دید .

و عرضنا جهنم یومئذ للكفرین عرضاً . الذین كانت أعینهم فی غطاء عن ذکری

عرضه شدن جهنم بر کافران در قیامت و رویت آن، عقوبتی متناسب با بهره نبردن آنان از بینایی برای شناخت خداوند است، همانگونه که گوش ناشنوای آنان نیز صدای جهنم را در خواهد یافت، زیرا، عرضه جهنم، محدود به عرضه بصری نیست.

9- گوش های عاجز از دریافت پیام های خداوند ، در قیامت ، شنوای صدای دوزخ خواهد بود .

و عرضنا جهنم .. الذین ... كانوا لا یستطیون سمعاً

37- درک حکمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 3 - 5

5- اهل ایمان و حق جویان ، قادر به درک نمود های اقتدار و حکمت خداوند در هستی

العزیز الحکیم . إن فی السموت و الأرض لآیت للمؤمنین

آیات الهی در هستی، برای همه انسان ها است تا از آن نشانه ها، روبرو ایمان آورده و یا در طریق ایمان استوار بمانند. با توجه به این نکته گفتنی است وصف «المؤمنین» نظر به کسانی دارد که اهل ایمان به حق و در جستجوی آنند.

38- درک سجده موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 18 - 6

6- سجود و خضوع تمامی پدیده های جهان در برابر خدا ، امری قابل درک برای انسان ها

ألم تر أن الله یسجد له من فی السموت و من فی الأرض

همزه در «آلم تر» برای استفهام توییخی است: «رؤیت» (مصدر «تری») به معنای دانستن و به اصطلاح از افعال قلوب است؛ یعنی، «آیا ندانستی که...». توییخ خداوند بیانگر مطلب یاد شده است؛ چه این که سجود و خضوع موجودات اگر قابل درک نبود، خداوند انسان ها را توییخ نمی کرد.

ص: 164

39- درک عظمت عذاب اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 33 - 5

5- درک بزرگی و عظمت عذاب الهی در قیامت، امری مشکل برای بشر

و لعذاب الآخره أكبر لو كانوا يعلمون

40- درک عظمت قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 14 - 1

1 - شناخت ژرفای حقیقت و عظمت روز قیامت (روز داوری میان اهل حق و باطل)، پس دشوار و دست نیافتنی برای بشر

و ما أدریک ما یوم الفصل

از تعبیر «و ما أدراک..» (چه چیز آگاه ساخت تو را...) استفاده می شود: قیامت، حقیقتی بس بزرگ و عمیق است که کسی به درستی و شایستگی از آن آگاه نیست و تنها در پرتو وحی الهی، قابل شناخت است.

41- درک قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 3 - 5

5- اهل ایمان و حق جوینان، قادر به درک نمود های اقتدار و حکمت خداوند در هستی

العزیز الحکیم . إنَّ فی السموت و الأرض لآیت للمؤمنین

آیات الهی در هستی، برای همه انسان ها است تا از آن نشانه ها، رو به ایمان آورده و یا در طریق ایمان استوار بمانند. با توجه به این نکته گفتنی است وصف «المؤمنین» نظر به کسانی دارد که اهل ایمان به حق و در جستوجوی آنند.

42- درک قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قارعه - 101 - 3 - 2

2- شناخت ابعاد قیامت و حقیقت حوادث کوبنده آن، برای همگان امکان پذیر نیست.

و ما أدریک ما القارعه

ص: 165

43- درک کمبودها در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 125 - 5

5 - آدمیان در قیامت ، کمبودها و کاستی های خویش را درک و احساس خواهند کرد .

قال ربّ لم حشرتني أعمى

44- درک کنندگان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 20 - 2

2 - حق باوران اهل یقین ، توانا به درک پیام های بایسته آیات الهی در زمین

وفى الأرض آيات للموقنين

45- درک کنندگان توحید ربوبی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 6 - 9

9 - تنها تقوایبشگان ، قادرند که دلایل وحدت تدبیر موجود در جهان آفرینش را درک کنند .

إن فى اختلاف الیل و النهار . . . لأیت لقوم یتقون

46- درک کنندگان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 5 - 12

12 - تنها دانشوران ، شایسته فهم و درک آیات قرآنند (آیات مربوط به پدیده های جهان آفرینش) .

یفصل الایت لقوم یعلمون

47- درک محضر معلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 166

4- درک محضر استاد و تلاش برای حضور در مجلس او، از وظایف دانش اندوزان

جاءک یسعی

48- درک مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 86 - 3

3- تنها اهل ایمان، نیکویی منافع حلال و عادلانه و نادرست بودن منافع حرام و ظالمانه را باور خواهند کرد.

بقیت الله خیر لکم إن کنتم مؤمنین

چون خیر بودن منافع حلال و عادلانه مشروط به ایمان نیست؛ یعنی، چه جامعه مؤمن باشد و چه نباشد، قسط و عدالت برای آنان خیر است، گفته شده «إن کنتم مؤمنین» شرط باور کردن و فهمیدن است؛ یعنی، اگر مؤمن شوید، می فهمید که منافع حلال خیر است و گرنه باور نخواهید کرد.

49- درک نیازمندی زمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 84 - 4

4- درک ماهیت تعلق و نیاز زمین و موجودات روی آن به خداوند، تنها در توان اهل دانش و خرد است.

قل لمن الأرض و من فیها إن کنتم تعلمون

50- درک نیازمندی موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 84 - 4

4- درک ماهیت تعلق و نیاز زمین و موجودات روی آن به خداوند، تنها در توان اهل دانش و خرد است.

قل لمن الأرض و من فیها إن کنتم تعلمون

51- درک ویژگیهای قیامت

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

20 - قارعہ - 101 - 3 - 3

ص: 167

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در شناخت ویژگی های قیامت، نیازمند تعلیم الهی است.

و ما أدریک ما القارعه

خطاب در آیه شریفه گرچه متوجه شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیست؛ ولی چون آن حضرت خطاب را دریافت کرده است، او نیز از زمره مخاطبان خواهد بود.

52- درک هماهنگی آفرینش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - ملک - 67 - 3 - 9

9- نظم، هماهنگی و انسجام جهان، قابل شناخت و درک برای انسان ها

هل تری من فطور

مطلب یاد شده، از تعبیر «هل تری» استفاده می شود.

53- دعوت به درک حقایق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 24 - 6

6- خداوند، فراخوان مردم به فهمیدن معارف و حقایق و توجه داشتن به آنها

أفلاتذکرون

متعلق «تذکرون» می تواند مطلق حقایق و معارف باشد و می تواند خصوص حقایقی باشد که در آیه مورد بحث بود. برداشت فوق براساس احتمال اول است. قابل ذکر است که استفهام در «أفلاتذکرون» به داعی امر و ترغیب ایراد شده است؛ یعنی، حقایق را بفهمید و بدانها توجه داشته باشید.

54- دعوت به درک مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 24 - 7

7- خداوند، فراخوان مردم به فهمیدن امتیاز مؤمنان بر کافران و توجه داشتن به آن

هل يستويان مثلاً أفلا تذكرون

ص: 168

55- روش درک حقایق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 69 - 21

21- تفکر و اندیشه‌ورزی در طبیعت ، از راه های خداشناسی و درک حقایق هستی است .

إن فی ذلک لآیه لقوم یتفکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 46 - 10

10 - اندیشه و فکر از راه های رسیدن به حقیقت است .

ثمّ تتفکروا ما بصاحبکم من جنّه

56- زمینه درک آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 105 - 8

8 - علم و آگاهی، زمینه درک و پذیرش آیات الهی است.

لنبینه لقوم یعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 5 - 15

15- صبر پیشه کردن در برابر مشکلات و بلاها و شکرگزاری در مقابل نعمت های الهی ، مایه رشد معرفت آدمی و درک بهتر آیات و نشانه های خدا

إن فی ذلک لآیت لکلّ صبّار شکور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 52 - 10

10 - ایمان ، زمینہ درک آیات و نشانه های الهی در طبیعت

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

57- زمینہ درک احکام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 97 - 10

ص: 169

10 - دانش و فرهنگ بالای اجتماعی، زمینه ساز درک عمیق تر حدود و احکام الهی، و نیز پذیرش آن

الأعراب... أجدد ألا يعلموا حدود ما أنزل الله

بیان اینکه «بدویان» از درک حدود خدا دورند، إشعار به این معنا دارد که: متمدن بودن و برخورداری از دانش، زمینه ای بهتر برای شناخت حدود خداست.

58- زمینه درک حقایق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - 9 - نحل - 16 - 65 - 9

9- حق شنوی، زمینه درک حقایق

إن فی ذلك لآیه لقوم یسمعون

59- زمینه درک حکمت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - 19 - صف - 1 - 61 - 11

11 - مطالعه در موجودات هستی، راهنمای انسان به شناخت خدا و عزّت و حکمت او

سبّح لله ما فی السموت... وهو العزیز الحکیم

60- زمینه درک حیات موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - 10 - كهف - 18 - 45 - 10

10- تأمل در جهان طبیعت، زمینه ای برای درک ویژگی های حیات موجودات است.

واضرب لهم مثل الحیوه الدنیا کما أنزلنه من السماء

61- زمینه درک دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - دانش و فرهنگ بالای اجتماعی ، زمینه ساز درک عمیق تر حدود و احکام الهی ، و نیز پذیرش آن

الأعراب . . . أجدرا ألا يعلموا حدود ما أنزل الله

ص: 170

بیان اینکه «بدویان» از درک حدود خدا دورند، إشعار به این معنا دارد که: متمدن بودن و برخورداری از دانش، زمینه ای بهتر برای شناخت حدود خداست.

62- زمینه درک رحمانیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 164 - 21

21 - لزوم اندیشه و تفکر در آفرینش پدید ها برای رسیدن به توحید و درک رحمانیت و رحیمیت خداوند

إن فی خلق السموت والأرض . . . لآیت لقوم یعقلون

63- زمینه درک رحیمیت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 164 - 21

21 - لزوم اندیشه و تفکر در آفرینش پدید ها برای رسیدن به توحید و درک رحمانیت و رحیمیت خداوند

إن فی خلق السموت والأرض . . . لآیت لقوم یعقلون

64- زمینه درک عزت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 1 - 11

11 - مطالعه در موجودات هستی ، راهنمای انسان به شناخت خدا و عزّت و حکمت او

سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فی السموت . . . و هو العزیز الحکیم

65- زمینه درک عظمت قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مرسلات - 77 - 14 - 3

3 - حقیقت قیامت و ژرفای عظمت آن ، تنها از راه وحی قابل شناخت و دستیابی است .

از این که آیه مورد بحث، در میان آیات مربوط به قیامت است قرار دارد، می توان استفاده کرد که حقایق عمیق قیامت، تنها از طریق خود وحی برای بشر قابل شناخت است.

66- زمینه درک معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 40 - 6

6 - نقش تعیین کننده انسان شناسی ، در درک معارف الهی (معاد و ...)

أیحسب الإنسان أن یترک سدی . ألم یک نطفه ... ألیس ذلک بقدر علی أن یحیی الموتی

برداشت یاد شده، به سبب این نکته است که خداوند، برای اثبات توانایی خویش بر احیای مردگان و برپایی قیامت، مسأله هدفمند بودن زندگی انسان و سیر آفرینش او را مطرح ساخته است.

67- زمینه محرومیت از درک حقایق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 66 - 2

2 - مصروف داشتن همه تلاش های علمی و فکری در امور دنیایی در پی دارنده خطر محروم شدن از درک حقایق اخروی

بل ادرک علمهم فی الآخره

کافران بدان علت از فهم و درک امور اخروی ناتوان شدند که تمام توان علمی خود را خرج دنیایشان کردند.

68- شرایط درک آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 5 - 17

17- درک آیات و نشانه های الهی ، مقتضی استعداد و شرایط لازم

إن فی ذلک لآیت لکل صبّار شکور

با اینکه آیات الهی برای همه مردم است، اختصاص دادن آنها به صابران شکرگزار، حکایت از آن دارد که درک آیات الهی، استعداد و شرایط ویژه ای می طلبد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 67 - 9

9- تعقل و خردورزی ، شرط درک صحیح حقایق هستی و بهره گیری از آیات الهی

إن فی ذلک لآیه لقوم یعقلون

ص: 172

69- شرایط درک حقایق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 69 - 19

19- تفکر و اندیشیدن ، شرط درک صحیح حقایق و بهره گیری از آیات الهی است .

إن فی ذلک لآیه لقوم یتفکرون

70- عاجزان از درک حقایق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 47 - 6

6- متهم کردن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به سحرشدهگی ، نمودی از مستوری قلب کافران و ناتوانی آنان از درک حقایق است .

وجعلنا فی قلوبهم أکنه أن یفقهوه و فی آذانهم وقراً و .. إذ یقول الظلمون إن

71- عجز از درک اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 6 - 8

8 - برخی کافران ناتوان از درک دین پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ارزش آن و نالایق برای استفاده از آن

ولی دین

72- عجز از درک خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مطففین - 83 - 15 - 6

6 - قلب های تیره کافران ، در قیامت نیز از درک حقیقت و شناخت خداوند و جلوه های ربوبیت او ، ناتوان خواهند بود . *

إنهم عن ربهم یومئذ لمحبوبون

محبوب بودن از «رب» - چنانچه از ارتباط این آیه با آیه قبل برمی آید - ممکن است به معنای محبوب ماندن قلب، از هرگونه ارتباط با

خداوند باشد. در نتیجه کافران، در قیامت نیز خداوند را نخواهند شناخت و به او ایمان قلبی نمی آورند.

ص: 173

73- عجز از درک خیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 23 - 8

8- بیمار دلانِ منافق، ناتوان از درک خیر واقعی خویش و پیمودن راه صدق و جهاد

فلو صدقوا الله لكان خيراً لهم . . . أولئك ... فأصمّهم و أعمى أبصرهم

با توجه به ارتباط آیات، ممکن است به میان آوردن «أصمّ» و «أعمى» - در پی «فلو صدقوا الله لكان خيراً لهم» - بیانگر این معنا باشد که صداقت با خدا و دستورات او، تضمین گر منافع آدمی است؛ اما افسوس که بیمار دلان در نتیجه کوری باطنی عاجز از درک مصالح آن اند.

74- عجز از درک عزت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 8 - 13

13 - درک عزتمندی خدا، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان، بیرون از توان ذهنی منافقان جاهل

و لله العزّه . . . ولكنّ المنافقین لا یعلمون

75- عجز از درک عزت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 8 - 13

13 - درک عزتمندی خدا، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان، بیرون از توان ذهنی منافقان جاهل

و لله العزّه . . . ولكنّ المنافقین لا یعلمون

76- عجز از درک عزت مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 8 - 13

13 - درک عزتمندی خدا، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان، بیرون از توان ذهنی منافقان جاهل

ولله العزة .. ولكن المنفقين لا يعلمون

ص: 174

77- عجز از درک مقدرات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 10 - 2

2- ناتوانی مؤمنان جن ، از درک صحیح تقدیر الهی در ممنوعیت آنان از استراق سمع آسمان

وَأَنَا لَانَدْرِي أُشْرُ أُرِيدُ بَمَنْ فِي الْأَرْضِ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا

78- عوامل محرومیت از درک حقایق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 108 - 2

2- عملکرد خود آدمیان (کفر و دنیاگرایی) ، عامل محرومیت آنان از درک حقایق معنوی است .

من كفر بالله .. بأنهم استحبوا الحيوه الدنيا... أولئك الذين طبع الله على قل

الذين طبع الله ..» در مقام بیان مجازات کسانی است که با اختیار خود به کفر گرویدند و دنیا را بر آخرت ترجیح دادند که در آیه قبل از آن سخن به میان آمده است. بنابراین همین گزینش و انتخاب - که عملی است اختیاری - موجب مجازات «طبع قلب» می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 46 - 8

8- کوردلی ، موجب محرومیت از فهم حقایق و پندپذیری

أفلم يسيروا... فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَرُ وَلَكِن تَعْمَى الْقُلُوبَ الَّتِي فِي الصُّدُورِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 35 - 11

11 - تکبر و تجاوزگری ، موجب محرومیت از درک صحیح حقایق الهی و مانع از پذیرش آن می شود .

كذالك يضللّ الله... كذالك يطبع الله على كلّ قلب متكبر جبار

79- عوامل محرومیت از درک دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 3 - 8

8 - مردمی که دل هایشان مهر شده ، از درک حقایق و معارف دینی و الهی محروم اند .

فطبع علی قلوبهم فهم لایفقهون

ص: 175

80- فاقدان درک حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 22 - 1

1 - انسان های حق ناشنوا و خاموش از بیان معارف حق و فاقدان فهم حقایق دینی ، بدترین جنبنندگان در پیشگاه خداوند

إن شر الدواب عند الله الصم البکم الذین لا یعقلون

کلمات «الصم» و «البکم» به ترتیب جمع «الاصم = کر» و «الابکم = لال» است. «الذین لا یعقلون» خبر سوم برای «إن» می باشد. قابل ذکر است که صفت بودن آن برای «الصم» و «البکم» نیز محتمل است.

81- قدرت درک اولوا الالباب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 179 - 3

3 - بهره مندان از خرد ناب ، توانا بر درک فلسفه قانون قصاص (حیات جامعه)

ولکم فی القصاص حیوه یا ولی الألباب

زندگی در پرتو قانون قصاص و اجرای آن، برای همه جامعه اسلامی است نه خصوص خردمندان. بنابراین مخاطب قرار دادن اولی الالباب (دارندگان خرد ناب) در بیان حقیقت مذکور، اشاره به این دارد که: درک آن حقیقت در خور خردی ناب است.

82- محرومان از درک آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 2

2- مشرکان مکه ، در اثر مستوری قلب و سنگینی گوشه‌هایشان ، از ادراک صحیح آیات خدا ، محروم بودند .

و جعلنا بینک و بین الذین لا یؤمنون بالأخره حجاباً مستوراً و جعلنا علی قلوبهم أکنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 101 - 1

1- بارزترین ویژگی کافران ، محجوب بودن آنان از دیدن و درک آیات الهی است .

الذین کانت أعینهم فی غطاء عن ذکرى

مراد از دیدن ذکر خدا، مشاهده و درک آیات و نشانه‌هایی است که مایه یاد خداوند هستند (گفتن مسبب و اراده سبب) و مفاد آیه، این است که مشاهده آیات خداوند، کافران را به یاد او نمی‌افکند، گویا پوششی بر چشم‌های آنان است که دیدن آن آیات، بر ایشان مقدور نیست.

ص: 176

83- محرومان از درک حقایق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 108 - 1

1- خداوند، قلب و قوای شنوایی و بینایی کافران دنیاگرا (مرتدان) را، مهر کرده و از درک حقایق محرومشان ساخته است.

استحبّوا الحیوه الدنیا .. الکفرین . أولئک الذین طبع الله علی قلوبهم ... و أ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 40 - 5

5 - کافران، چنان در ظلمت و گمراهی فرورفته اند که حتی ملموس ترین حقایق الهی را درک نمی کنند.

والذین کفروا أعملهم .. أو کظلمت فی بحر لَجّی یغشیه موج من فوقه موج من فوقه س

ندیدن دست خویش - با آن که دست از ملموس ترین چیز برای انسان است - (إذا أخرج یده لم یکد یرها) حکایت از حقیقت یاد شده دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 35 - 10

10 - خداوند، بر قلب هر متکبر تجاوزگری، مهر می زند و او را از فهم درست حقایق الهی محروم می سازد.

کذلک یطبع الله علی کلّ قلب متکبّر جبّار

به هر متجاوزی که از قانون بگذرد، «جبار» گویند. (قاموس المحيط).

84- محرومان از درک حقایق اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 81 - 19

19 - منافقان، مردمانی محروم از درک حقایق اخروی

لو کانوا یفقهون

به کارگیری کلمه «لو» - که برای تمنی است - حکایت از آن دارد که منافقان از درک حقایق اخروی ناتوانند.

85- محرومان از درک دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 177

7 - توبه - 9 - 87 - 6

6 - منافقان ، محروم از درک عمیق معارف الهی

و طبع علی قلوبهم فهم لایفقهون

86- محرومان از درک قدرت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 7 - 15

15 - محرومیت منافقان ، از درک روابط و مناسبات جهان آفرینش و قدرت خداوند

و لکنّ المنفقین لایفقهون

87- محرومیت از درک حقایق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 108 - 43

88- محرومیت از درک رازهای آفرینش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 7 - 15

15 - محرومیت منافقان ، از درک روابط و مناسبات جهان آفرینش و قدرت خداوند

و لکنّ المنفقین لایفقهون

89- مرکز درک حقایق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 5

5- حس شنوایی ، وسیله دستیابی به حقایق و قلب مرکز درک و فهم آنهاست .

علی قلوبهم أکنّه أن یفقهوه و فی ءاذانهم قرآ

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

20 - مطففین - 83 - 14 - 5

ص: 178

5- قلب ، مرکز دریافت حقایق و رهنمود های الهی و پیدایش گرایش ها و اعتقادات است .

ما یکذب .. قال أسطیر الأولین . کلاً بل ران علی قلوبهم

90- منافقان و درک حقایق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 87 - 7

7- ناتوانی منافقان از درک عمیق زشتی مواضع و عملکرد خویش و نیز ارزش جهاد در راه خدا

و طبع ... فهم لایفقهون

91- منشأ درک انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 125 - 8

8 - حاضران صحنه قیامت ، خداوند را محسور کننده انسان ها و اختیاردار قوای درک و فهم آنان می دانند .

لم حشرتی أعمی

92- موانع درک آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 39 - 11

11 - سلب قدرت بینش و برداشت صحیح از آیات الهی، نمودی از گمراه ساختن خداوند است.

و الذین کذبوا بآیتنا صم و بکم فی الظلمت من یشاء الله یضللہ

جمله «من یشاء الله» بیانگر این معنی است که کری و لالی تکذیب کنندگان آیات الهی تحقق همان مشیت الهی در مورد گمراه ساختن تکذیب کنندگان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 8 - 10

10 - دروغ پردازی و گناه پیشگی ، مانع از شنود و دریافت بایسته آیات الهی است .

أفأك أثيم . يسمع آيت الله ... ثم يصبر مستكبراً كأن لم يسمعها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 179

3 - کفر و لجاجت ، مانع درک حقیقت نشانه های الهی

وإن یروا... یقولوا سبحان

آنچه حقیقتاً پاره های عذاب را در چشم کافران تکه های متراکم ابر جلوه می دهد، لجاجت و حق ستیزی آنان است.

93- موانع درک تعالیم صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 153 - 3

3 - سرمستی ، رفاه زدگی ، اسراف گری و فسادانگیزی ثمودیان ، مانع درک آنان از مفاهیم بلند و آسمانی پیام صالح (ع)

قالوا إنما أنت من المسحّرين

بیان رفاه مندی، اسراف گری و فسادانگیزی ثمودیان، پیش از ذکر موضع گیری آنان در مقابل صالح(ع)، می تواند نشان دهنده این حقیقت باشد که آنچه سبب شد، ثمودیان مفاهیم مهم معرفتی صالح(ع) را، کلماتی جنون آمیز، بیهوده و گزاف به شمار آوردند و او را فردی افسون شده بخوانند؛ این بود که آنان گرفتار غرور، سرمستی، اسراف و فسادگری شده بودند.

94- موانع درک حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 19 - 10

10 - حسد و تجاوز از حد ، تهدیدکننده واقعنگری و روشن بینی عالمان دینی

و ما اختلف الذین اوتوا الكتاب . . . بغیاً بینهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 11

11 - روحیه جدال و لجاجت، مانع از درک و پذیرش حق است.

حتى إذا جاءوك یجدلونک یقول الذین کفروا إن هذا إلا أسطیر الأولین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - اندیشه های خرافی ، مانع از درک واقعیت امور و تحلیل صحیح آنها

قالوا اطّیرنا بک و بمن معک . . . بل انتم قوم تقتون

ثمودیان به جای درک ریشه واقعی مشکلات خود، آن را به وجود صالح(ع) و بدیمنی او نسبت می دادند؛ در حالی که تأثیر وجود فیزیکی یک فرد در سرنوشت یک ملت - آن هم به گونه ای که ثمودیان می پنداشتند - چیزی جز خرافه نبود.

ص: 180

95- موانع درک حقایق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 45 - 6

6- درک حقایق معنوی و ارزش های الهی با کفر به آخرت ، امکان پذیر نیست .

و جعلنا بینک و بین الذین لایؤمنون بالأخره حجاباً مستوراً

ذکر صفت «لایؤمنون» برای «الذین» مشعر به این معناست که آنان، شایستگی درک و فهم آیات قرآن را نداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 46 - 11

11 - انگیزه های ناخالص نفسانی و جو ناسالم فکری جامعه ، از موانع شناخت درست حقایق

أن تقوموا لله مثنی و فردی ثم تتفکروا

توصیه به قیام برای خدا، حاکی از رد انگیزه های ناخالص است و «مثنی و فردی» دعوت به پرهیز از جو زندگی است. این می رساند که ناخالصی و غوغاسالاری، به فهم درست آسیب می زند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 16 - 6,9

6- کفر ، مانع درک و پذیرش حق ، حتی از زبان پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یستمع إلیک حتی إذا خرجوا من عندک قالوا . . ماذا قال أئناً

«ماذا قال. .» ممکن است پرسش حقیقی باشد و ناتوانی کافران از فهم کلام وحی را برساند.

9- هواپرستی و ناتوانی از درک حقایق معنوی ، دو عنصر به هم پیوسته

طبع الله علی قلوبهم و اتبعوا أهواءهم

عطف دو جمله، ارتباط و پیوستگی تنگاتنگ میان محتوای آن دورا می رساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - مردمی که دل هایشان مهر شده، از درک حقایق و معارف دینی و الهی محروم اند.

فطیع علی قلوبهم فهم لایفقهون

96- موانع درک دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 181

3- ثروت و امکانات مادی، زمینه ساز بازماندن از تلاش برای درک معارف الهی و غافل سازنده انسان از عاقبت خویش *

أما من استغنى

مراد از «استغناء» ممکن است داشتن مال و ثروت باشد. در این صورت - به قرینه «جاءک یسعی و هو یخشی» در توصیف جبهه مقابل - می توان گفت ثروتمندان در معرض ترک حضور در مجالس دینی و خودداری از تلاش برای آموختن دین و دچار محرومیت از خشیت هستند.

97- موانع درک سخنان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 16 - 8

8- عدم درک کافران نسبت به وحی و سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، ناشی از هواپرستی و تیرگی قلب آنان

قالوا .. ماذا قال ... أولئك الذين طبع الله على قلوبهم واتبعوا أهواءهم

بنابر این که تعبیر «طبع الله على قلوبهم» به عنوان علت «یستمع إلیک .. قالوا ... ماذا قال آنفاً» یاد شده باشد - و نه معلول آن - برداشت بالا استفاده می شود.

ص: 182

6- درماندگی

1- آثار درماندگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 22 - 13, 16, 17

13 - درماندگی ، اضطراب و احساس خطر مرگ ، عرصه ظهور فطرت توحیدی انسان و روی برتافتن از شرک

و جاءهم الموج من كل مكان . . . دعوا الله مخلصين له الدين

16 - درماندگی ، اضطراب و احساس خطر مرگ ، عرصه بریده شدن امید انسان از غیر خدا

و ظنوا أنهم أحيط بهم دعوا الله مخلصين له الدين لئن أنجيتنا من هذه لنكوننّ من ال

17 - درماندگی ، اضطراب و احساس خطر مرگ ، عرصه به خاطر آمدن کرده های زشت ، اظهار ندامت و شرمساری در پیشگاه خدا و

پوزش طلبی انسان از آن خطاها و ناسپاسیها

و ظنوا أنهم أحيط بهم دعوا الله . . . لنكوننّ من الشكرين

2- خدا شناسی هنگام درماندگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 22 - 14

14 - مردم هنگام درماندگی و خطر مرگ ، به درگاه خدا دعا کرده و همراه با سوگند ، قول می دهند که جزو سپاسگزاران او خواهند بود .

و ظنوا أنهم أحيط بهم دعوا الله مخلصين له الدين لئن أنجيتنا من هذه لنكوننّ من ال

ص: 183

3- درماندگی اخروی گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 27 - 7

7 - جهان آخرت ، سرای تنهایی و محرومیت از هر گونه شفاعت برای زشت کرداران

والذین کسبوا السيئات .. ما لهم من الله من عاصم

4- درماندگی لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 81 - 1

1- مهمانان لوط ، در پی مشاهده درماندگی او در برابر مهاجمان ، ماهیت خویش (فرشته بودن) را برای لوط فاش ساختند .

قال لو أن لی بکم قوه .. قالوا یلوط إنا رسل ربک

5- دعا هنگام درماندگی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 22 - 14

14 - مردم هنگام درماندگی و خطر مرگ ، به درگاه خدا دعا کرده و همراه با سوگند ، قول می دهند که جزو سپاسگزاران او خواهند بود .

و ظنوا أنهم أحیط بهم دعوا الله مخلصین له الدین لمن أنجیتنا من هذه لنکونن من ال

ص: 184

7- دروغ

1- دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 197 - 22، 24

22 - حرمت جماع، دروغ، ناسزاگویی و سوگند به « لا والله و بلی والله » در حج

فلا رفث ولا فسوق ولا جدال فی الحج

امام صادق (ع): ... و «الرفث» الجماع و «الفسوق» الکذب و السباب و «الجدال» قول الرجل لا والله و بلی والله

کافی، ج 4، ص 337، ح 3؛ نورالثقلین، ج 1، ص 194، ح 704.

24 - سه قسم صادق پی در پی و یک قسم دروغ، از مصادیق جدال در حج است.

ولا جدال فی الحج

امام باقر (ع) یا امام صادق (ع): اذا حلف ثلاث ايمان متتابعات صادقاً فقد جادل .. و اذا حلف بيمين واحده كاذباً فقد جادل

کافی، ج 4، ص 338، ح 4؛ تفسیر عیاشی، ج 1، ص 95، ح 258.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 24 - 10، 9

9 - اعتقاد به مصونیت از خلود در عذاب، دروغی که اهل کتاب، آن را ساخته و خود را فریب دادند.

و غرهم فی دینهم ما کانوا یفترون

10 - دروغپردازی و بدعتگذاری در دین، شیوه اهل کتاب

و غرهم فی دینهم ما کانوا یفترون

از ماضی استمراری «ما کانوا» چنین استفاده شده است که بدعتگذاری شیوه مستمر آنان شده بود.

2- آثار دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 10 - 9

9- دروغ گویی مداوم منافقان ، موجب افزایش بیماری در دل و جان آنان

فزادهم الله مرضاً . .. بما كانوا يكذبون

برداشت فوق مبتنی بر این است که «بما كانوا . . .» علاوه بر تعلقش به «لهم عذاب الیم»، متعلق به «فزادهم ...» نیز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 43

43- پیشتازی در کفر ، دروغپردازی ، جاسوسی و تحریفگری ، مایه خواری در دنیا و عذاب بزرگ در آخرت

الذین یسرعون فی الکفر . . . لهم فی الدنیا خزی و لهم فی الآخرة عذاب عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 77 - 7

7- زیر پا نهادن عهد خویش با خدا و عادت کردن به دروغ گویی ، مایه گرفتار شدن آدمی به نفاق مزمن و همیشگی

بما أخلفوا الله ما وعدوه و بما كانوا يكذبون

«كانوا يكذبون» بر استمرار دلالت دارد؛ زیرا فعل مضارع آن گاه که همراه با فعل «كان» و نظایر آن باشد، بر استمرار دلالت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 116 - 5

5- ریشه بدعت گذاری در دین ، آرا و گفته های بی اساس و دروغین است .

ولا تقولوا لما تصف ألسنتكم الكذب هذا حلل و هذا حرام لتفتروا على الله الكذب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 121 - 11

11 - دروغ ، ابزار شیطان برای فریفتن انسان ها

هل اذلك على شجرة الخلد و ملك لا يلى . . . فبذت لهما سوءتهما

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

13 - شعراء - 26 - 222 - 2،5

2 - دروغ پردازی و گناه ، نمود های تصرف شیاطین در قلب و روح انسان

تنزل على كل آفاك أئيم

5 - دروغ ، مادر گناهان و زاینده انحراف ها

آفاك أئيم

ص: 186

اختصاص به ذکر یافتن «إفک» از میان سایر گناهان و اصل قرار گرفتن برای «إثم» (تقدم آن بر إثم) می تواند مطلب یاد شده را افاده کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 3 - 21

21 - دروغ پردازی و ناسپاسی ، باعث محرومیت از هدایت الهی

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَذِبٌ كَفَّارٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 28 - 25

25 - اسراف و دروغ گویی ، مایه محروم شدن از هدایت الهی

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 8 - 10

10 - دروغ پردازی و گناه پیشگی ، مانع از شنود و دریافت بایسته آیات الهی است .

أَفَاكٌ أَثِيمٌ . يَسْمَعُ آيَاتِ اللَّهِ ... ثُمَّ يَصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 3 - 7

7 - دروغ گویی ، استفاده ابزاری از مقدسات و عملکرد های ناپسند ، نشانه های مُهر شدن دل است .

ذَلِكُمْ بِأَنَّهُمْ ءَامَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 16 - 4

4 - آلودگی به دروغ و گناه ، ساقط کننده انسان تا مرحله تکذیب دین و باز داشتن مردم از نماز

يُنْهَى . عَبْدًا إِذَا صَلَّى ... كَذَّبَ وَتَوَلَّى ... نَاصِيَهُ كَذَبَهُ خَاطِئُهُ

وصف های «کاذبه» و «خاطئه» بیانگر استمرار کذب و خطا در شخص است. این دو وصف در مقایسه با «ینهی» و «کذب» - فعل و دلالت کننده بر حدوث نهی و تکذیب اند - به منزله علت و معلول می باشند.

3- آثار سوگند دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 77 - 25

ص: 187

25 - کسی که با سوگند دروغ مال مسلمانی را به چنگ آورد ، مورد غضب الهی است .

انّ الذین یشترون بعهد اللّٰه .. لهم عذاب الیم

رسول اللّٰه (صلی الله علیه و آله): من حلف یمیناً یقتطع بها مال اخیه، لقی اللّٰه عز و جل و هو علیه غضبان فانزل اللّٰه تصدیق ذلک فی کتابه «ان الذین یشترون ...» .

امالی شیخ طوسی، ج 1، ص 368، جزء 12؛ نورالثقلین، ج 1، ص 355، ح 193.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 42 - 11

11 - متخلفان از جنگ تبوک (منافقان) ، به تخلف خویش و سوگند های دروغینشان ، در جهت هلاکت خود گام برداشتند .

سیحلفون باللّٰه .. یهلکون انفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 63 - 10

10 - حفظ آبرو در برابر مردم ، با سوگند دروغ و بی توجهی به رضایت خدا و رسولش ، موجب رسوایی و ذلت انسان در آخرت است .

یحلفون باللّٰه لکم .. فان له نار جهنم ... ذلک الخزی العظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 7 - 3

3 - مردانی که با سوگند دروغین ، همسرانشان را متهم به زنا کنند ، مستحق لعنت خدایند .

والخمسه أنّ لعنت اللّٰه علیه ان کان من الکذبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 2 - 4

4 - انحرافات منافقان ، نتیجه سوگند های دروغ آنان

اتَّخَذُوا أَيْمَنَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

مطلب یاد شده از تفریع «فصدوا..» بر «اتخذوا...» به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 16 - 3

3 - تکذیب عمدی دین و رذایل اخلاقی (همچون سوگند دروغ، پستی، عیب جویی، سخن چینی، مانع خیر شدن، گناه پیشگی، درشت خوئی و بی تباری)، از زمینه های ابتلا به عذاب خفت بار الهی

فلا تطع المكذبین... كلّ حلاف مهين... عتلّ بعد ذلك زنيماً... سنسمة على الخرطوم

ص: 188

4- ابراهیم (ع) و دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 63 - 6,7

6- « عن الصادق (ع) : والله ما فعله كبرهم و ما كذب إبراهيم فقيل : و كيف ذلك ؟ قال : إنما قال : فعله كبرهم هذا إن نطق وإن لم ينطق فلم يفعل كبرهم هذا شيئاً ؛

از امام صادق (ع) روایت شده: به خدا سوگند بت بزرگ آن کار را نکرده بود و ابراهیم نیز دروغ نگفت. به امام صادق (ع) گفته شد: چگونه این ممکن است [در حالی که ابراهیم گفت این کار را بت بزرگ کرده است؟] امام فرمود: ابراهیم (ع) گفت: اگر بت بزرگ سخن بگوید، این کار را کرده است و اگر سخن نگوید آن بت بزرگ کاری نکرده است».

7- « عن أبي عبد الله (ع) : إنَّ الله . . . أحبَّ الكذب في الإصلاح . . . ان إبراهيم (ع) إنما قال : « بل فعله كبرهم هذا » إرادة الإصلاح و دلالة على أنَّهم لا يفعلون ؛

از امام صادق (ع) روایت شده: خداوند . . . دروغ گفتن برای اصلاح را دوست دارد . . . ابراهیم (ع) هنگامی که گفت: «بل فعله کبرهم هذا» هدف او اصلاح و راهنمایی [مردم] بود که آنان [بدانند] بت ها کاری انجام نمی دهند».

5- اجتناب از استماع دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 35 - 4

4- پرهیز از گوش دادن به سخنان یاوه و دروغین ، حالتی پسندیده است .

لا يسمعون فيها لغواً

6- اجتناب از دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 30 - 18

18 - لزوم اجتناب از دروغ گویی و باطل سرایی

و اجتنبوا قول الزور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - پرهیز شعورمندان از کلام دروغین ، دلیل راه نداشتن باطل در حریم وعده های خداوند (آفریدگار شعور) *

إِنَّهُ لِحَقِّ مِثْلِ مَا أَنْكَمُ تَنْطِقُونَ

ص: 189

تعبیر «مثل أنکم تنطقون» ممکن است در بیان این معنا آمده باشد که اگر انسان شعورمند، از باطل گریزان است و ارزش را در حقیقت می بیند؛ پس چگونه ممکن است که سخن پروردگار آدمیان و خالق نطق (شعور)، بی حقیقت و وعده اش تحقق ناپذیر باشد.

7- اجتناب از سوگند دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 106 - 12

12 - نماز دارای نقشی بسزا در پاکسازی روحيات آدمی برای پرهیز از سوگند های دروغ و خیانت در شهادت

تحبسونهما من بعد الصلوه فيقسمان بالله

8- اجتناب از گواهی دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 72 - 3

3 - بندگان خالص خدا، هرگز به باطل و دروغ، شهادت و گواهی نمی دهند .

و الذين لا يشهدون الزور

9- احکام دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 70 - 12

12- «عن أبي عبد الله (ع) : قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) : لا كذب على مصلح ثم تلا : « أيتها العير إنكم لسارقون » ثم قال : والله ما سرقوا و ما كذب . . . »

از امام صادق (ع) روایت شده است: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: دروغ برای کسی که قصد اصلاح دارد نیست. آن گاه این آیه را تلاوت فرمود: «أيتها العير إنكم لسارقون»؛ سپس فرمود: به خدا سوگند کاروانیان دزدی نکرده بودند و [اعلام کنند نیز] دروغ نگفت...».

10- ادعا های دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ادعای مشکران در شریک داشتن خداوند ، دروغین و غیر واقعی است .

ص: 190

و من الناس من يجدل . . . وإذا قيل لهم اتبعوا . . . و من كفر فلا يحزنك . . . و لئن س

فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای ادای سپاس و ستایش در پی ذکر پاسخ صریح مشرکان، مبنی بر معرفی خداوند به عنوان خالق عالم، این نکته را می رساند که «آنان خود معترف اند که عقیده شان باطل است. بنابراین، تو حمد خدای را به جای آور!». .

11- ادعای دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 118 - 16

16 - ادعای نبود نشانه ای بر حقانیت رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و نیز سایر پیامبران ، ادعایی گزاف و دروغین است .

لولا . . . تأتینا آیه . . . قد بیّنا الأیت لقوم یوقنون

جمله «قد بیّنا الأیات» پاسخ به ادعایی است که جمله «لولا . . . تأتینا آیه» آن را بیان می دارد.

12- ادعای دروغ در انفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 6 - 90 - 4

4 - برخی از مردم ، به دروغ خود را از انفاق گران معرفی کرده و مدعی بذل و بخشش های انبوه اند .

یقول أهلکت مالا لبداً

آیه بعد - که گوینده «أهلکت مالا لبداً» را غافل از آگاهی خداوند خوانده است - می تواند نشانگر نادرست بودن ادعای انفاق گری او باشد.

13- استماع دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 12، 14

12 - اعتنا و رغبت فراوان منافقان و یهود به شنیدن گفته ها و شایعه های دروغین ، علی رغم آگاهی به دروغ بودن آن

سمعون للكذب

چون شنیدن سخنانی که دروغ بودن آن برای شنونده معلوم نباشد، صفت مذمومی نیست، لذا مراد این است که آنان با توجه و آگاهی به

دروغ بودن سخنان به شنیدن آنها رغبت داشتند.

14 - دروغ پذیری برخی منافقان و یهودیان و پیروی آنان از عالمان تحریفگر ، فلسفه نهی خداوند از تأسف پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر کفرورزی آنان

لا یحزنک الذین یسرعون . . . سمعون للکذب سمعون لقوم ءاخرین

ص: 191

«سمعون» خبر برای ضمیر محذوفی است که به «الذین قالوا» و «الذین هادوا» بر می گردد (هم سماعون) و این جمله، بیانگر علت نهی خداوند از تأسف بر کفر منافقان و یهودیان است.

14- اعراض از دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 72 - 1

1 - بندگان خالص خدا، در مجالسی که به باطل و دروغ پرداز می گذرد، هرگز حضور نمی یابند.

و عباد الرحمن . . . و الذین لایشهدون الزور

فعل «شهد» گاهی در معنای «حضر» (حضور یافت) استعمال می شود و گاهی در معنای «أخبر عن الشيء و شهده» (خبر داد از چیزی و گواهی به آن داد) به کار می رود. برداشت یاد شده مبتنی بر معنای نخست است. «زور» نیز به معنای دروغ و باطل است.

15- اغواگری با دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 12 - 10

10 - فریب دادن با تمسک به دروغ و پذیرش مسئولیت خطا، از راه های ایجاد انحراف دینی است.

وقال الذین كفروا للذین ءامنوا اتبعوا سبیلنا و لنحمل خطیكم . . . إنهم لكذّبون

16- اهمیت اجتناب از دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 79 - 6

6- لزوم پرهیز از دروغ حتی مصلحت آمیز آن، در صورتی که توریه امکان پذیر است.

معاذ الله أن نأخذ إلا من وجدنا متعنا عنده

یوسف(ع) با اینکه می دانست متهم کردن بنیامین به دزدی دارای مصالحی است؛ ولی در بیان آن از دروغ گفتن امتناع کرد و با توریه آن مصلحت را تدارک نمود.

17- بهشتیان و دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 192

7 - نوشندگان شراب بهشتی، منزّه از زبان گشودن به هذیان و دروغ

و كأساً دهاقاً . لا يسمعون فيها لغواً ولا كذاباً

ارتباط این آیه با آیه قبل، بیانگر این نکته است که شراب بهشتی، از نوع شراب های دنیا نیست که بر عقل انسان تأثیر منفی گذاشته، مایه هذیان گویی و لاف زدن گردد.

18- تبرئه از دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 67 - 1

1 - هود با پاسخی رأفت آمیز به قوم خود، خویشان را از هر گونه سفاهت و دروغگویی مبرا دانست .

قال يقوم ليس بي سفاهه و لكنى رسول من رب العلمين

19- تحصیل مال با دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 188 - 15

15 - « روى عن ابى جعفر (ع) انه يعنى بالباطل اليمين الكاذبه يقطع بها الأموال ;

از امام باقر(ع) درباره «باطل» در آیه فوق روایت شده که: مراد، سوگند دروغ است که موجب به دست آوردن مال می شود (یعنی تحصیل مال باقسم دروغ اکل مال به باطل است)».

20- تحمیل دروغ بر خود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 24 - 2

2 - شرک، باطل و اعتقاد به آن تحمیل دروغ بر خویشان است.

انظر كيف كذبوا على أنفسهم

جمله «كذبوا...» بیان حال مشرکان در دنیا می تواند باشد. یعنی مشرکان در دنیا با عقیده شرک بر خود نیز دروغ بستند. زیرا فطرت و جان

آدمی گواه بر توحید است.

ص: 193

21- تزئین دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 62 - 5

5- مشرکان دوران جاهلی ، مردمانی دروغ پرداز و آرایش دهنده مطالب دروغ

و تصف ألسنتهم الكذب

«الكذب» مفعول «تصف» است. آوردن چنین وصفی برای مشرکان به جای فعل «یکذب» حاکی از این است که آنان، مطالب دروغ را توصیف کرده و آرایش می دادند.

22- تشویق به دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 10

10- نفوذ شیطان در انسان ها و ترغیب آنان به نفاق ، دروغ پردازی ، فریب کاری و طرح توطئه های شوم ، نمودی از دشمنی آشکار او با ایشان است .

إن الشیطن للإنسن عدو مبین .. اقللوا یوسف ... أرسله معنا غداً یرتع و یلعب وإ

23- تنزیه از دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبا - 78 - 35 - 6

6 - بهشتیان ، هرگز دروغ نمی گویند و یکدیگر را به دروغ گویی متهم نمی کنند .

و لا کذاباً

«کذاباً» یا به معنای «کذاباً» (دروغ) و یا مصدر باب تفعیل و به معنای تکذیب است (لسان العرب). بنابراین مفاد «و لا کذاباً» این است که در بهشت، دروغ وجود ندارد یا این که کسی تکذیب گفتار خویش را از دیگران نمی شنود؛ زیرا همگان صداقت یکدیگر را باور دارند.

24- دروغ بودن شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آگاهی و اعتراف گروهی از جن، به دروغ بودن شرک، همسرگزینی و فرزندداری خداوند

وَأَنَا ظَنَنَّا أَنْ لَنْ نَقُولَ الْإِنْسَ وَالْجِنَّ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا

ص: 194

6 - شریک داشتن خداوند و همسر و فرزند گزیدن او ، کذب محض و ساخته دست انس و جن است .

وَأَنَا ظَنُّنَا أَنْ لَنْ تَقُولَ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا

25- دروغ بودن فرزندداری خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 5 - 6, 3, 2

2 - آگاهی و اعتراف گروهی از جن ، به دروغ بودن شرک ، همسرگزینی و فرزندداری خداوند

وَأَنَا ظَنُّنَا أَنْ لَنْ تَقُولَ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا

3 - جن ، پیش از نزول قرآن ، از دروغ و ساختگی بودن شرک ، همسرگزینی و فرزندداری خداوند آگاه نبودند .

إِنَّا سَمِعْنَا قُرْءَانًا عَجَبًا . . . وَأَنَا ظَنُّنَا أَنْ لَنْ تَقُولَ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا

6 - شریک داشتن خداوند و همسر و فرزند گزیدن او ، کذب محض و ساخته دست انس و جن است .

وَأَنَا ظَنُّنَا أَنْ لَنْ تَقُولَ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا

26- دروغ بودن همسرداری خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 5 - 6, 3, 2

2 - آگاهی و اعتراف گروهی از جن ، به دروغ بودن شرک ، همسرگزینی و فرزندداری خداوند

وَأَنَا ظَنُّنَا أَنْ لَنْ تَقُولَ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا

3 - جن ، پیش از نزول قرآن ، از دروغ و ساختگی بودن شرک ، همسرگزینی و فرزندداری خداوند آگاه نبودند .

إِنَّا سَمِعْنَا قُرْءَانًا عَجَبًا . . . وَأَنَا ظَنُّنَا أَنْ لَنْ تَقُولَ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا

6 - شریک داشتن خداوند و همسر و فرزند گزیدن او ، کذب محض و ساخته دست انس و جن است .

وَأَنَا ظَنُّنَا أَنْ لَنْ تَقُولَ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا

27- دروغ جایز

13 - ایجاد خوشبینی و اصلاح بین مردم حتی با سخن دروغ، عملی پسندیده

لا خیر فی کثیر من نجویہم الا . . . اصلاح بین الناس

امام صادق (ع) درباره «اصلاح بین الناس» فرمود: تسمع من الرجل کلاماً یبلغه فتخبث نفسه فتلقاه فتقول سمعت من فلان قال

ص: 195

کافی، ج 2، ص 341، ح 16؛ نورالثقلین، ج 1، ص 550، ح 562.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 70 - 12

12- « عن أبي عبدالله (ع) : قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) : لا كذب على مصلح ثم تلا : « أيتها العير إنكم لسارقون » ثم قال : والله ما سرقوا و ما كذب . . . »

از امام صادق(ع) روایت شده است: رسول خدا(صلی الله علیه و آله) فرمود: دروغ برای کسی که قصد اصلاح دارد نیست. آن گاه این آیه را تلاوت فرمود: «أيتها العير إنكم لسارقون»؛ سپس فرمود: به خدا سوگند کاروانیان دزدی نکرده بودند و [اعلام کنند نیز] دروغ نگفت...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 63 - 7

7- « عن أبي عبدالله (ع) : إنَّ الله . . . أحبَّ الكذب في الإصلاح . . . ان إبراهيم (ع) إنّما قال : « بل فعله كبيرهم هذا » إرادة الإصلاح و دلالة على أنّهم لا يفعلون ;

از امام صادق(ع) روایت شده: خداوند . . . دروغ گفتن برای اصلاح را دوست دارد . . . ابراهیم(ع) هنگامی که گفت: «بل فعله کبیرهم هذا» هدف او اصلاح و راهنمایی [مردم] بود که آنان [بدانند] بت ها کاری انجام نمی دهند».

28- دروغ در حج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 197 - 24، 22

22 - حرمت جماع ، دروغ ، ناسزاگویی و سوگند به « لا و الله و بلی و الله » در حج

فلا رفث و لا فسوق و لا جدال فی الحج

امام صادق(ع): . . . و «الرفث» الجماع و «الفسوق» الكذب و السباب و «الجدال» قول الرجل لا و الله و بلی و الله

کافی، ج 4، ص 337، ح 3؛ نورالثقلین، ج 1، ص 194، ح 704.

24 - سه قسم صادق پی در پی و یک قسم دروغ، از مصادیق جدال در حج است .

ولا جدال فی الحجّ

امام باقر (ع) یا امام صادق (ع): اذا حلف ثلاث ايمان متتابعات صادقاً فقد جادل . . . و اذا حلف بيمين واحده كاذباً فقد جادل

کافی، ج 4، ص 338، ح 4؛ تفسیر عیاشی، ج 1، ص 95، ح 258.

ص: 196

29- دروغ در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 24 - 1

1 - مشرکان در قیامت به دروغ منکر شرک ورزی خویش در دنیا می شوند.

والله ربنا ما كنا مشركين. انظر كيف كذبوا على أنفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 28 - 11

11 - مشرکان حتی در قیامت دروغ می گویند.

فقالوا يلبتنا نرد ولا نكذب . . . و إنهم لكذبون

30- دروغ کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 28 - 7

7 - وعده دروغین برخی کفار مبنی بر اصلاح خویش و تکذیب نکردن آیات الهی در صورت بازگشت به دنیا

فقالوا يلبتنا نرد ولا نكذب . . . و إنهم لكذبون

31- دروغ مصلحتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 70 - 12

12- « عن أبي عبد الله (ع) : قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) : لا كذب على مصلح ثم تلا : « أيتها العير إنكم لسارقون » ثم قال :

والله ما سرقوا و ما كذب . . .

از امام صادق (ع) روایت شده است: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: دروغ برای کسی که قصد اصلاح دارد نیست. آن گاه این آیه را تلاوت فرمود: «أيتها العير إنكم لسارقون»؛ سپس فرمود: به خدا سوگند کاروانیان دزدی نکرده بودند و [اعلام کنندگان نیز] دروغ نگفت...».

6- لزوم پرهیز از دروغ حتی مصلحت آمیز آن ، در صورتی که توریه امکان پذیر است .

معاذ الله أن نأخذ إلا من وجدنا متعنا عنده

یوسف(ع) با اینکه می دانست متهم کردن بنیامین به دزدی دارای مصالحی است ؛ ولی در بیان آن از دروغ گفتن امتناع کرد و با توریه آن مصلحت را تدارک نمود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 63 - 7

7- «عن أبي عبد الله (ع) : إن الله . . . أحب الكذب في الإصلاح . . . ان إبراهيم (ع) إنما قال : « بل فعله كبيرهم هذا » إرادة الإصلاح و دلالة على أنهم لا يفعلون ;

از امام صادق(ع) روایت شده: خداوند . . . دروغ گفتن برای اصلاح را دوست دارد . . . ابراهیم(ع) هنگامی که گفت: «بل فعله کبیرهم هذا» هدف او اصلاح و راهنمایی [مردم] بود که آنان [بدانند] بت ها کاری انجام نمی دهند».

32- زمینه سوگند دروغ منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 3 - 2

2- دروغ گویی ، استفاده ابزاری از سوگند ها ، انحراف و بازداشتن مردم از راه خدا ، زاییده کفر و بی ایمانی منافقان

ذلك بأنهم ءامنوا ثم كفروا

«ذلك» می تواند به تمامی آنچه در دو آیه پیش در رابطه با منافقان، مطرح شده اشاره داشته باشد.

33- زیان دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 28 - 16، 14

14 - اطمینان دادن مؤمن آل فرعون به فرعونیان ، از آسیب دیدن موسی (ع) در صورت دروغ گو بودن ایشان در ادعا های خود

وإن یک کذباً فعلیه کذبه

16 - زیان دروغ ، بیشتر از همه ، به خود دروغ گو باز می گردد .

وإن یک کذباً فعلیه کذبه

34- سرزنش استماع دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 20

سمعون للکذب

«للکذب» یا مفعول به است برای «سمعون» و یا مفعول له. برداشت فوق بر اساس هر دو احتمال می باشد.

ص: 198

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 42 - 8

8 - رغبت به شنیدن دروغ ها و شایعات ، پذیرش احکام تحریف شده ، حرامخواری و رشوه گیری ، بسی زشت و نارواست .

سمعون للكذب اكلون للسحت

35- سرزنش سوگند دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 14 - 12

12 - سوگند دروغ ، امری ناپسند و نکوهیده در بینش الهی

و يحلفون على الكذب و هم يعلمون

36- سوگند دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 188 - 15

15 - « روی عن ابی جعفر (ع) انه یعنی بالباطل اليمين الكاذبه يقتطع بها الأموال ;

از امام باقر(ع) درباره «باطل» در آیه فوق روایت شده که: مراد، سوگند دروغ است که موجب به دست آوردن مال می شود (یعنی تحصیل مال باقسم دروغ اکل مال به باطل است)».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 224 - 11

11 - سوگند صادقانه به خدا ، گناه است و دروغ آن ، کفر عملی .

و لا تجعلوا الله عرضة لایمانکم

ان الله عز و جل يقول: «و لا تجعلوا الله عرضة لایمانکم»

کافی، ج 7، ص 434، ح 4؛ نورالثقلین، ج 1، ص 218، ح 834.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 107 - 10

10 - شهادت به ناحق و قسم دروغ، تجاوز به حقوق دیگران و ستمکاری در حق ایشان است .

و ما اعتدینا إنا إذا لمن الظلمین

ص: 199

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 108 - 10

10 - خیانت در شهادت و سوگند دروغ، فسق و مایه محرومیت از هدایت خاص الهی است .

فان عثر علی انهما استحقا . . . و الله لایهدی القوم الفسقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 21 - 3

3 - سوگند دروغ، شیوه ای شیطانی در فریب دادن دیگران

وقاسمهما إنی لکما لمن النصحین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 42 - 12، 8

8 - إخبار خداوند از اقدام متخلفان جنگ تبوک به سوگند های دروغین برای استطاعت نداشتن خود و موجه بودن تخلفشان

وسیحلفون بالله لو استطعنا لخرجنا معکم

12 - علم خداوند به دروغ بودن سوگند متخلفان جنگ تبوک و گواهی او بر موجه نبودن تخلفشان

سیحلفون بالله . . . و الله یعلم انهم لکذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 95 - 11، 1

1 - سوگند دروغ منافقان متخلف از جنگ تبوک، به منظور گذشت کردن مؤمنان از تخلف آنان و متعرض نشدن به آنها

سیحلفون بالله لکم إذا انقلبتم إلیهم لتعرضوا عنهم

11 - تخلف از جهاد و سوگند دروغ، علامت نفاق و نشانه پلیدی است .

یعتذرون إلیکم . . . سیحلفون بالله . . . انهم رجس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - سوگند توانمندان متخلف از جنگ تبوک ، به منظور جلب رضایت مؤمنان مجاهد

يُحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ

2 - خداوند ، مؤمنان را از تأثیرپذیری در برابر ریاکاری و سوگند های دروغین منافقان هشدار داد .

فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَىٰ عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ

5 - روی آوری به سوگند های دروغ ، از روش های منافقان برای دستیابی به هدف های خویش

سِيحْلِفُونَ بِاللَّهِ .. يَحْلِفُونَ لَكُمْ

ص: 200

37- سوگند دروغ ابلیسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 22 - 1

1 - شیطان با فریبکاریها و سوگند دروغ، آدم و حوا را به پای درخت ممنوع کشاند تا از ثمره آن تناول کنند.

وقاسمهما... فدلیهما بغرور

«تدلیه»، مصدر «دلیّ»، به معنای فرستادن است، و مراد از آن نزدیک کردن آدم و حوا به شجره نهی شده برای خوردن از آن است. کلمه «غرور» می تواند مصدر و به معنای فریب دادن باشد و می تواند جمع غار (فریبنده) باشد، و مراد از آن سخنان دروغین و باطلی باشد که شیطان با سوگند به آدم و حوا القا کرد.

38- سوگند دروغ در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 23 - 3

3 - سوگند دروغ مشرکان در قیامت بر مشرک نبودنشان در دنیا

والله ربنا ما كنا مشركين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 18 - 5

5 - توسل جستن منافقان، به سوگند دروغ در پیشگاه خداوند در قیامت

فيحلفون له

39- سوگند دروغ در لعان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 9 - 3

3 - زن زناکاری که با سوگند دروغین، سوگند شوهرش بر این عمل زشت را رد و تکذیب کند، مستحق غضب خدا است.

والخمسه أنّ غضب الله عليها إن كان من الصديقين

40- سوگند دروغ شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 21 - 1

ص: 201

1 - شیطان با سوگند دروغ و مؤکد خویشتن را از خیرخواهان آدم و حوا قلمداد کرد.

وقاسمهما إني لكما لمن النصحين

به کارگیری فعل «قاسم» از باب مفاعله می تواند برای تأکید باشد. یعنی شیطان با سوگند مؤکد سخنش را به آنان القا کرد.

41- سوگند دروغ منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 42 - 11

11 - متخلفان از جنگ تبوک (منافقان)، به تخلف خویش و سوگند های دروغینشان، در جهت هلاکت خود گام برداشتند.

سيحلفون بالله .. يهلكون انفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 57 - 2

2 - عدم امکان گریز از جامعه اسلامی برای منافقان صدر اسلام، عامل رو آوردن آنان به سوگند دروغ برای مؤمن جلوه دادن خود

و يحلفون بالله انهم لمنكم .. لو يجدون ملجئاً ... لولوا إليه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 62 - 1, 4

1 - سوگند های دروغ منافقان به خداوند نزد مؤمنان، برای جلب رضایت آنان

يحلفون بالله لكم ليرضوكم

4 - هشدار خداوند به مؤمنان در مورد سوگند های دروغ منافقان

يحلفون بالله لكم ليرضوكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 1

1 - روی آوردن منافقان به سوگند دروغ، برای انکار سخنان کفرآمیزی که در نهان گفته بودند.

يحلّفون باللّه ما قالوا و لقد قالوا كلمه الكفر

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - مجادله - 58 - 14 - 11، 10

10 - منافقان ، آگاهانه متوسل به سوگند های دروغ می شدند .

و يحلّفون على الكذب و هم يعلمون

11 - توسل به سوگند دروغ ، از نشانه های نفاق و از ترفند های منافقان برای پوشش دادن نفاق و دورویی خویش .

و يحلّفون على الكذب

ص: 202

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 18 - 5,8

5 - توسل جستن منافقان ، به سوگند دروغ در پیشگاه خداوند در قیامت

فیحلفون له

8 - منافقان می پندارند ، در قیامت نیز می توان از سوگند دروغ بهره جست و خود را از مهلکه نجات داد .

فیحلفون له . . . و یحسبون أنّهم علی شیء

کلمه «شیء» در «انّهم علی شیء» موصوف صفت محذوف است و تقدیر آن «علی شیء نافع» می باشد؛ یعنی، منافقان می پندارند که چیز مفیدی در اختیار دارند (مقصود سوگند دروغ است).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 2 - 4,7

4 - انحرافات منافقان ، نتیجه سوگند های دروغ آنان

اتّخذوا ایمنهم جنّه فصدّوا عن سبیل اللّٰه

مطلب یاد شده از تفریع «فصدّوا..» بر «اتّخذوا...» به دست می آید.

7 - هدف منافقان از تمسک به سوگند های دروغ ، اغفال کردن مردم و بازداشتن آنان از راه خداوند

اتّخذوا ایمنهم جنّه فصدّوا عن سبیل اللّٰه

42- شایعه دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 12

12 - اعتنا و رغبت فراوان منافقان و یهود به شنیدن گفته ها و شایعه های دروغین ، علی رغم آگاهی به دروغ بودن آن

سمعون للكذب

چون شنیدن سخنانی که دروغ بودن آن برای شنونده معلوم نباشد، صفت مذمومی نیست، لذا مراد این است که آنان با توجه و آگاهی به

دروغ بودن سخنان به شنیدن آنها رغبت داشتند.

43- علاقه استماع دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 42 - 1,2

1 - رغبت فراوان یهود به حرامخواری و شنیدن دروغ ، علی رغم آگاهی به دروغ بودن آن

سمعون للکذب اکلون للسحت

ص: 203

صیغه مبالغه «سمعون» و «اکلون» دلالت بر رغبت فراوان دارد. در برداشت فوق دو خصلت یاد شده، وصف عموم یهودیان (عالمان و پیروان) آنان گرفته شده است.

2- عالمان یهود در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) گوش سپارنده به شایعات دروغین و راغب به حرمخواری و رشوه گیری

سمعون لقوم ءاخرین . . . سمعون للکذب اکلون للسحت

برداشت فوق بر این مبناست که دو صفت یاد شده درباره عالمان یهود باشد. توصیف عوام یهود در آیه قبل به «سمعون للکذب»، این مبنا را تأیید می کند، و «سحت» به معنای مال حرام است و از مصادیق مورد نظر آن، به مناسبت مورد، رشوه می باشد.

44- عوامل دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 10 - 3

3- نفاق ، خدعه گری و دروغ پردازی ، ردائیلی هستند برخاسته از بیماری دل

و من الناس من یقول ءامنا . . . یخدعون الله ... فی قلوبهم مرض

«فی قلوبهم مرض» بیانگر ریشه ردائیلی است که در آیات قبل و فرازهای بعد، برای منافقان بیان شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 42 - 5

5- رشوه خواری عالمان کفرپیشه یهود برای پذیرش و تأیید دروغپردازی های رشوه دهندگان

لقوم ءاخرین . . . سمعون للکذب اکلون للسحت

ذکر رشوه خواری عالمان یهود پس از توصیف آنان به دروغ پذیری، بیانگر آن است که آنان برای پذیرش و تأیید دروغهای بافته شده توسط گروهی از یهودیان رشوه می گرفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 11 - 10

10- حسد ، آدمی را به گناهمانی همانند دروغ گفتن و نیرنگ زدن حتی به محبوب ترین نزدیکانش ، وادار می سازد .

قالوا یاابانا ما لک لاتأمتا علی یوسف و انا له لنصحون

5- ستمگری، باطل گرایی و دروغ پردازی، از نتایج و اثرات کفر به خدا و انکار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقال الذين كفروا إن هذا إلا إفك . . فقد جاء وظلمًا وزورًا

«زور» به معنای سخن باطل و دروغ است (لسان العرب).

45- قرآن و دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عبس - 80 - 14 - 3

3 - صفحات قرآن، پاک و منزّه از ثبوت هرگونه ناروا و دروغ و به دور از مطالب باطل

مطهره

46- کسب با دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 188 - 15

15 - « روی عن ابی جعفر (ع) انه یعنی بالباطل الیمین الکاذبه یقتطع بها الأموال ;

از امام باقر(ع) درباره «باطل» در آیه فوق روایت شده که: مراد، سوگند دروغ است که موجب به دست آوردن مال می شود (یعنی تحصیل مال باقسم دروغ اکل مال به باطل است)».

47- کیفر دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 77 - 12

12 - بخل، روی گردانی از حق، پیمان شکنی و دروغ، گناه و دارای کیفر

فلما ءاتیهم... بخلوا به و تولوا... بما أخلفوا الله... و بما كانوا یكذبون

48- کیفر سوگند دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 77 - 24

24 - کسانی که قسم دروغ می خورند، در آخرت نصیبی نداشته و عذابی دردناک در انتظار آنان است .

انّ الذین... و ایمانهم ثمناً قليلاً

امام صادق (ع)، در ضمن شمارش گناهان كبريه فرمود: و اليمين الغموس؛ لأنّ الله عز و جلّ يقول «انّ الذين يشترون بعهد الله و ايمانهم ثمنا قليلا اولئك لا خلاق لهم فى الاخره ...».

عيون اخبار الرضا (ع)، ج 1، ص 287، ح 33؛ نور الثقلين، ج 1، ص 355، ح 195.

ص: 205

49- کیفر گواهی دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 135 - 26

26 - شهادت دهندگان به دروغ و ترک کنندگان شهادت حق، مورد تهدید خدایند .

وإن تلوا أو تعرضوا فإن الله كان بما تعملون خبيراً

بیان آگاهی خداوند به شهادت‌های دروغ و ترک شهادت حق، کنایه از تهدید و عذاب الهی است.

50- گناه دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 77 - 12

12 - بخل، روی گردانی از حق، پیمان شکنی و دروغ، گناه و دارای کیفر

فلما آتاهم... بخلوا به و تولوا... بما أخلفوا الله... و بما كانوا يكذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 7 - 3

3 - دروغ پردازی، گناهی بزرگ

أفّاك أثيم

51- گناه سوگند دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 107 - 2

2 - شهادت به ناحق و قسم دروغ، گناه است .

فإن عثر علىٰ انهما استحقا اثماً

مراد از «اثماً» - به قرینه «انا اذا لمن الاثمين» - شهادت‌های دروغین است.

52- گناه گواهی دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 30 - 21,22

ص: 206

21 - « قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) خطيباً . فقال : يا أيها الناس عدلت شهادة الزور إشراكاً بالله ثلاثاً ، ثم قرأ : « فاجتنبوا الرجس من الأوثان واجتنبوا قول الزور » ؛

رسول خدا (صلى الله عليه وآله) ضمن خطبه ای سه دفعه فرمود: ای مردم! شهادت زور (دروغ)، معادل شرک به خدا است. سپس آیه «فاجتنبوا الرجس من الأوثان واجتنبوا قول الزور» را قرائت فرمود.

22 - « دخل عمرو بن عبيد على الصادق (ع) . . . وقال : أحب أن أعرف الكبائر من كتاب الله فقال : . . . إن الكبائر . . . وقول الزور » و اجتنبوا قول الزور « . . . ؛

عمرو بن عبید بر امام صادق (ع) وارد شد. . . و گفت: دوست دارم گناهان کبیره را از کتاب الله بشناسم. آن حضرت فرمود: ... [از جمله] گناهان کبیره... قول زور است؛ [چون در کتاب الله آمده است: «واجتنبوا قول الزور»...].

53- گواهی دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 107 - 4

4 - دو مرد از کسانی که شهادت دروغین شاهدان بر وصیت ، بر ضرر آنان تمام شده می توانند در مقام شهادت برآمده و شهادت خویش را ادا کنند

فاخران یقومان مقامهما من الذین استحق علیهم الأولین

مفعول «استحق» کلمه «اثماً» می باشد که به قرینه فراز قبل حذف شده است و «اولیان» فاعل آن می باشد. بنابراین و با توجه به آنچه درباره «استحقاً اثماً» گفته شده «من الذین استحق ...» چنین معنا می شود آن دو مرد جایگزین در امر شهادت باید از کسانی باشند که شاهدان پیشین با حق جلوه دادن شهادت دروغین خویش ضرری را متوجه آنان کرده اند.

54- ملاک دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 1 - 10

10 - مخالف اعتقاد سخن گفتن - هر چند خود سخن حق باشد - دروغ گویی است .

قالوا نشهد إناك لرسول الله . . . والله يشهد إن المنفقين لكذوبون

برداشت یاد شده از آن جا است که خداوند، منافقان را - به رغم این که سخن حقی را گفته بودند ولی در دل آن را باور نداشتند - دروغ گو خوانده است.

55- ممنوعیت سوگند دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 207

8 - سوگند به دروغ ، ممنوع است .

قل لا تقسموا

تردیدی نیست که سوگند منافقان، سوگندی دروغین بود. بنابراین نهی خداوند از چنین سوگندی، دلیل بر ممنوعیت آن است.

56- ممنوعیت گواهی دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 72 - 4

4 - شهادت و گواهی باطل و دروغ ، ممنوع است .

والذین لا یشهدون الزور

57- منشأ دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 222 - 3

3 - شیاطین ، الهام کننده دروغ و گناه اند ؛ نه پیام های معرفتی و ارزشی همچون قرآن .

و ما تنزلت به الشیطان .. تنزل علی کلّ آفاک اثم

58- موارد دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 112 - 1

1 - انتساب گناه خود به دیگران ، دروغی شنیع و گناهی آشکار است .

و من یکسب خطیئه .. ثم یرم به بریاً فقد احتمل بهتناً و اثماً مبیناً

نکره آوردن کلمه «بهتناً» و «اثماً»، برای اشاره به بزرگی آن دو گناه است. کلمه «بهتانه»، به معنای دروغ بستن به دیگران است، به گونه ای

که از شنیدن چنین دروغی مبهوت و متحیر می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 77 - 10

10 - پیمان شکنی ، از مصادیق دروغ گویی

بما أخلفوا الله ما وعدوه و بما كانوا يكذبون

ص: 208

برداشت فوق بر این اساس است که «بما كانوا يكذبون» عطف تفسیر و بیان دیگری از «بما اخلفوا الله ما وعدوه» باشد نه امری مستقل از آن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 5 - 9

9- نسبت دادن فرزندگزینی به خدا ، سخنی بس گزاف و دروغ است .

قالوا اتخذ الله ولداً .. كبرت كلمة تخرج من أفوههم إن يقولون إلا كذباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 152 - 3

3 - فرزند داشتن خدا ، دروغ محض و سخنی ناروا در حق خداوند

ولد الله و إنهم لكذبون

59- موانع دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 105 - 6

6- ایمان ، مانع افترا و دروغ پردازی است .

إنما يفتری الكذب الذین لا یؤمنون بأیت الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 16 - 7

7 - توجه به علم الهی ، بازدارنده انسان از گزافه گویی و بی صداقتی در دین

قل أتعلّمون الله بدینکم . . . و الله بكلّ شیء علیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 18 - 6

6 - توجّه به علم و بصیرت الهی ، بازدارنده انسان از بی صداقتی در عقیده و ناخالصی در عمل

يَمْتُونُ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا .. إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ غَيْبَ .. وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ

تذکر به علم و بصیرت الهی، در پایان آیاتی که مدعیان ایمان را به سبب بی صداقتی ملامت کرده است، می تواند پیامدار معنای یاد شده باشد.

ص: 209

60- مواعظ گواهی دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 108 - 2

2 - توجه به احکام و قوانین شهادت بر وصیت (نقض شهادت های دروغین و بازگشت حق سوگند به دیگران) ، مایه هراس از ادای شهادت دروغ و زمینه ساز ادای شهادت به راستی و درستی

او یخافون ان ترد ایمن بعد ایمنهم

ضمیر در «یخافوا» و «ایمنهم» به شاهدان نخست بر می گردد و مراد از رد یمین «ترد ایمن» بازگشت حق سوگند به دیگران است. بنابراین «او یخافوا ان ترد...» یعنی تا شاهدان نخست بترسند که سوگند آنان نادیده انگاشته شده و حق سوگند به دیگران بازگردانده شود.

61- موسی (ع) و دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 28 - 15، 14

14 - اطمینان دادن مؤمن آل فرعون به فرعونیان ، از آسیب دیدن موسی (ع) در صورت دروغ گو بودن ایشان در ادعاهای خود
و ان یک کذباً فعلیه کذبه

15 - ناروا بودن قتل موسی (ع) ، در نظر مؤمن آل فرعون حتی در صورت دروغ گو بودن او

و ان یک کذباً فعلیه کذبه

62- ناپسندی دروغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 28 - 17

17 - اعتقاد به زشتی و زیان باری دروغ ، دارای پیشینه طولانی در میان ملت ها

و ان یک کذباً فعلیه کذبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبا - 78 - 35 - 9

9- دروغ‌گویی و تکذیب گفتار تقوایندگان، خصلت‌هایی ناروا و مذموم است.

و لا کذاباً

پاکیزه خواندن فضای بهشت از کذب و تکذیب، نشانگر منفور بودن آن در پیشگاه خداوند است.

ص: 210

63- کیفر دروغگو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 8 - 11

11 - « قال الصادق (ع) : إذا سأل عن صدقه على أيّ وجه قاله ، فيجأزي بحسبه فكيف يكون حال الكاذب . . . » :

امام صادق(ع) فرمود: در صورتی که راستگو، از راستگویی اش سؤال شود که به چه انگیزه ای بوده است؟ و بر حسب آن جزا داده شود، حال دروغگو چگونه خواهد بود. «؟..».

64- دروغگویان

{ دروغگویان }

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 28 - 11، 10

10 - دروغگویی، شیوه همیشگی مشرکان لجاجت پیشه است.

فقالوا .. و إنهم لكذبون

11 - مشرکان حتی در قیامت دروغ می گویند.

فقالوا يلىتنا نرد و لا نكذب . . . و إنهم لكذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 112 - 22

22 - وانهادن دشمنان حق ناپذیر و بی اعتنایی به دروغپردازیهای آنان فرمان الهی است.

فذرهم و ما يفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 62 - 5

5- مشرکان دوران جاهلی ، مردمانی دروغ پرداز و آرایش دهنده مطالب دروغ

و تصف ألسنتهم الكذب

«الكذب» مفعول «تصف» است. آوردن چنین وصفی برای مشرکان به جای فعل «یکذب» حاکی از این است که آنان، مطالب دروغ را توصیف کرده و آرایش می دادند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 105 - 7

7- افترا زندگان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن ، خود دروغگوی واقعی اند .

ص: 211

و أولئك هم الكاذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 13 - 4

4 - در پیشگاه خداوند ، قذف کنندگان بی دلیل سرآمد دروغ گویان اند .

فأولئك عند الله هم الكاذبون

ضمیر «هم» ضمیر فصل و «الكاذبون» مسند محلی به «ال» جنس و مفید حصر است.

65- برخورد اخروی با دروغگویان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 18 - 4

4 - دروغ گویان و گنه کاران ، در آخرت با برخورد شدید مأموران الهی مواجه شده و به سوی جهنم رانده خواهند شد .

ناصیه کذبہ خاطئه .. سندع الزبانیہ

66- تشخیصی دروغگویان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 43 - 8

8 - تکلیف جهاد ، صحنه تمایز مؤمنان راستین از مدعیان دروغین ایمان

و جهدوا ... لم أذنت لهم حتى يتبين لك الذين صدقوا و تعلم الكذابين

67- دروغگویان در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 18 - 4

4 - دروغ گویان و گنه کاران ، در آخرت با برخورد شدید مأموران الهی مواجه شده و به سوی جهنم رانده خواهند شد .

ناصیه کذبہ خاطئه .. سندع الزبانیہ

68- دروغگویان در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 212

16- قیامت ، روز تمایز مؤمنان راستین از مدعیان دروغین

بل نزنکم کذبین . . . إنهم ملقوا ربهم

69- روش برخورد دروغگویان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 6 - 4

4- برخی از مردم ، به دروغ خود را از انفاق گران معرفی کرده و مدعی بذل و بخشش های انبوه اند .

يقول أهلکت مالا لبداً

آیه بعد - که گوینده «أهلکت مالا لبداً» را غافل از آگاهی خداوند خوانده است - می تواند نشانگر نادرست بودن ادعای انفاق گری او باشد.

70- رهبر دروغگویان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 223 - 2

2- انسان های دروغ پرداز و آلوده به گناه ، گوش سپرده به القائات دروغین شیاطین

على کلّ أفاک أئیم . یلقون السمع و أكثرهم کذبون

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که ضمیر «یلقون» به «کلّ أفاک» باز گردد و «یلقون السمع» کنایه از این باشد که آنها تمامی اندیشه و حواس خویش را در اختیار شیاطین می گذارند. گفتنی است که بر این مبنا ضمیر جمع در «أكثرهم کاذبون» می تواند به شیاطین بازگردد؛ یعنی، منحرفان تمام اندیشه و حواس خویش را در اختیار شیاطین می گذارند؛ اما بیشتر شیاطین، اخبار دروغ تحویلشان می دهند.

71- فرجام دروغگویان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 9 - 5

5- دروغ پردازان گناه پیشه ، دارای فرجامی خفت بار و آکنده از ذلت

ویل لکلّ أفاک ائیم .. أولئک لهم عذاب مهین

ص: 213

72- قلب دروغویان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 222 - 1

1 - قلب هر انسان دروغ پرداز و گنه پیشه ، محل واقعی نزول شیاطین

تنزل علی کل آفاک ائیم

«آفاک» از ریشه «إفک» (قلب کردن حقیقت) مشتق شده است. بنابراین «آفاک» به کسی گفته می شود که دروغ پردازی کند. «ائیم» نیز از ماده «إثم» (گناه) به معنای گنه پیشه است.

73- کیفر دروغویان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 10 - 8

8 - کیفر دمسازان با دروغ ، عذابی است دردناک

و لهم عذاب الیم بما کانوا یکذبون

«باء» در «بما کانوا» سببیه است و «ما» مصدریه می باشد؛ یعنی: و لهم عذاب الیم بسبب کذبهم المستمر.

74- لعن بر دروغویان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 7 - 3

3 - مردانی که با سوگند دروغین ، همسرانشان را متهم به زنا کنند ، مستحق لعنت خدایند .

والخمسه أن لعنت الله علیه إن کان من الکذبین

75- محرومیت دروغویان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 28 - 23

23 - اسرافگران و دروغ گویان ، از هدایت الهی محروم اند .

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ

ص: 214

76- نزدیکی کیفر دروغگویان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 18 - 5

5- زمان کیفر دیدن مخالفان نماز، تکذیب گران دین و دروغ گویان خطاکار، نزدیک است.

سندع الزبانیه

حرف «سین»، برای آینده نزدیک به کار می رود.

77- نفرین به دروغگویان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 7 - 1

1 - دروغ پردازان گناه پیشه، مورد نفرین و تهدید خداوند

ویل لكل افاک اثم

78- نهی از اطاعت دروغگویان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 19 - 6

6- اطاعت از دستورات دروغ گویان و گنه پیشگان، مورد نهی خداوند

ناصیه کذبہ خاطئہ... کلاً لاتطعه

دروغگویی

79- آثار دروغگویی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 55 - 10

10 - عامل بازداشتن کافران از رویکرد به حق، دروغ پردازی آنان است.

«كذلك» اشاره به دروغ پردازی و افترا زدن كافران مجرم است؛ یعنی، همان طور که در قیامت دروغ می گویند در دنیا نیز عمل می کردند. لازم به ذکر است که ریشه «یؤفکون» «إفک» است و به معنای «هر نوع باز داشته شدن از جهت و موقعیتی است که شایسته بوده در آن موقعیت باشد» (مفردات راغب). بنابراین، مراد از «یؤفکون»، منصرف شدن از عقیده حق و گرایش یافتن به باطل است.

80- آثار دروغگویی مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 15 - 9

9- سیه رویی و ثبت نشانه دروغ گویی و گناه کاری بر پیشانی تکذیب گران دین ، کیفر مخالفت آنان با نماز ، هدایت و تقوا

لنسفعا بالناصیه

برداشت یاد شده، ناظر به معانی گوناگونی است که برای «سفع» در توضیح برداشت هفتم ذکر شد. وصف های «کاذبه» و «خاطئه» (در آیه بعد)، مشخصات نشانه را بیان کرده است.

81- اقرار به دروغگویی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 19

19- اعتراف زلیخا به دروغگویی خویش در متهم ساختن یوسف (ع) به درخواست کام جویی

أنا رودته عن نفسه وإنه لمن الصديقين

82- بی اعتنایی به دروغگویی متخلفان از جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 95 - 6

6 - توصیه الهی به تحت تأثیر قرار نگرفتن مؤمنان ، از سوگند دروغین منافقان متخلف از جنگ

فأعرضوا عنهم

83- تهمت دروغگویی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 66 - 2

2 - اشراف کفرپیشه قوم هود ، وی را به سفاهت و دروغگویی متهم کردند .

قال المملأ الذين كفروا . . انا لنريك فى سفاهه و انا لنظنك من الكذيين

ص: 216

84- تهمت دروغگویی به ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 43 - 2

2- انکار رسالت حضرت ابراهیم (ع) و متهم شدن او به دروغ گویی ، از سوی قوم او (کلدانیان)

فقد کذبت . . . و قوم ابرهیم و قوم لوط

85- تهمت دروغگویی به انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 42 - 2

2- تکذیب پیامبران ، متهم کردن آنان به دروغ گویی و انکار رسالت ایشان ، سابقه دار در تاریخ بشر

و ان یکذبوک فقد کذبت قبلهم قوم نوح و عاد و ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 4 - 2

2- انکار رسالت پیامبران و متهم کردن آنان به دروغ گویی ، سابقه دار در تاریخ بشر

و ان یکذبوک فقد کذبت رسل من قبلک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 25 - 2

2- انکار رسالت پیامبران و متهم کردن آنان به دروغ گویی ، سابقه دار در تاریخ بشر

و ان یکذبوک فقد کذب الذین من قبلهم جاءتهم رسلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 52 - 11

11 - نادرست پنداشتن وعده الهی به برپایی قیامت و دروغگو دانستن پیامبران ، کفر و از نشانه های کافران است .

الذین کفروا .. قالوا یویلنا ... هذا ما وعد الرحمن وصدق المرسلون

86- تهمت دروغگویی به پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 15

15- اشراف و سران قوم نوح ، پیروان آن حضرت را در ادعای ایمان ، به دروغ گویی متهم می کردند .

ص: 217

87- تهمت دروغگویی به شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 93 - 5

5- مردم مدین، شعیب (ع) را به دروغ گویی در ادعای نبوت و رسالت متهم می کردند.

سوف تعلمون... من هو کذب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 44 - 2

2- انکار رسالت شعیب (ع) و متهم شدن او به دروغ گویی از سوی مردم مدین

فقد کذبت... و أصحاب مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 186 - 4

4- شعیب (ع) متهم به دروغ گویی در ادعای رسالت، از سوی مردم آیکه

وإن نطنک لمن الکذبین

«إن» مخفف از ثقیله و «ظن» (مصدر «نظن») مرادف «ایقان» (یقین داشتن) است؛ یعنی، «قطعاً تورا از جمله دروغ گویان می دانیم».

88- تهمت دروغگویی به صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 38 - 1

1- فرستاده الهی پس از نوح، متهم به دروغ گویی از سوی اشراف و عناصر مرفه قومش

وقال الملائ من قومه... إن هو إلا رجل افتري... و ما نحن له بمؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - مردمِ جامعه پس از نوح ، هشدار عذاب را جدی نگرفتند و فرستاده الهی را به دروغ گویی متهم کردند .

قال رب انصرنی بما کذبون

ص: 218

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 25 - 4

4- تأکید قوم ثمود بر دروغ‌گویی، قدرت‌طلبی و خودخواهی صالح (ع)، در ادعای پیامبری

بل هو کذاب أشر

«أشر» به معنای متکبر و خودخواه است.

89- تهمت دروغ‌گویی به لوط (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 43 - 3

3- مخالفت همگانی قوم لوط با رسالت او و دروغ‌گو خوانده شدن وی از سوی آنان

وقوم إبرهیم و قوم لوط

90- تهمت دروغ‌گویی به محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 38 - 5

5- کافران دین ستیز مکه، پیامبراسلام و مؤمنان را در باره وعده‌های الهی دروغ‌گو می‌پنداشتند.

و يقولون متی هذا الوعد إن کنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 35 - 2

2- مشرکان مکه، سرگذشت نوح و قوم او را، داستانی ساختگی و بافته پیامبر (صلی الله علیه و آله) می‌پنداشتند.

و لقد أرسلنا نوحًا .. أم يقولون افتریه

برداشت فوق، براین اساس است که ضمیر مفعولی در «إفترأه» به داستان نوح (ع) و قوم او که در آیات پیشین آمده، باز گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- متهم شدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به دروغ گویی از سوی مشرکان ، با رخ دادن نسخ و تبدیل پیامی به پیام دیگر در برخی از آیات قرآن

و إذا بدلنا آیه مکان آیه .. قالوا إنما أنت مفتتر

2- نسخ و تغییر برخی از پیام های الهی ، دستاویزی برای مشرکان در مبارزه با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و متهم کردن او به دروغ گویی

و إذا بدلنا آیه مکان آیه .. قالوا إنما أنت مفتتر

ص: 219

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 105 - 1

1- مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، آن حضرت را در استناد قرآن به خداوند دروغگو و مفتری می دانستند .

يقولون إنما يعلمه بشر . . . إنما يفتري الكذب الذين لا يؤمنون بأيت الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 42 - 1

1 - مشرکان صدر اسلام ، رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را انکار و او را به دروغ گویی متهم می کردند .

وإن يكذبوك فقد كذبت قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 3 - 3

3 - از سوی مشرکان ، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) اتهام دروغ پردازی زده می شد .

أم يقولون افتريه بل هو الحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 8 - 1

1 - کافران ، اظهارات پیامبر (صلی الله علیه و آله) را درباره تجدید حیات انسان ها پس از مرگ ، افترای او بر خدا می دانستند .

وقال الذين كفروا هل ندلكم على رجل يبتئكم . . . أفتري على الله كذبًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 4 - 1

1 - مشرکان صدر اسلام ، رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را انکار نموده و او را به دروغ گویی متهم کردند .

وإن يكذبوك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - مشرکان صدر اسلام ، رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را انکار نموده و آن حضرت را به دروغ گویی متهم می کردند .

وإن یکذبوک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 4 - 6,7

6 - کافران ، پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) را ساحر و بسیار دروغگو می دانستند .

وقال الکفرون هذا سحر کذاب

ص: 220

4 - سران کفر و شرک ، کلام توحیدی و یکتاپرستی رسول خدا را ، سخنی دروغ و ساختگی می پنداشتند .

إن هذا إلا اختلق

مقصود از واژه «اختلاق» - هنگامی که در وصف کلامی آورده شود - سخن ساختگی و دروغی است که سابقه نداشته باشد.

1 - نسبت کذب و افترا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از دیگر موضع گیری های منکران ، در قبال وحی قرآنی

اللّٰه الذی أنزل الکتب بالحقّ . . . أم یقولون افتری علی اللّٰه کذبًا

ارتباط این آیه با آیات 17 و 18 می تواند توجیه گر واژه «أم» باشد؛ یعنی، منکران قرآن گاهی با انکار معاد می خواهند وحی را انکار کنند و زمانی هم با نسبت کذب به پیامبر در صدد انکار حقانیت قرآن می باشند.

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به خاطر دعوت مؤمنان به مودت اهل بیت ، در معرض اتهام کذب از سوی عناصر سست ایمان *

أم یقولون افتری علی اللّٰه کذبًا

چنانچه مخاطب در «لا أسئلكم» مسلمانان باشند، از ارتباط «أم یقولون» با آیه شریفه، می توان استفاده کرد که فاعل «یقولون» عناصر سست ایمان هستند و نه مشرکان.

1 - اتهام کافران به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در ابداع قرآن از نزد خود و نسبت دادن آن به خداوند

أم یقولون تقوله

«تقول»؛ یعنی، به دروغ چیزی را به کسی نسبت دادن (المصباح المنیر). مقصود کافران این است که قرآن، کلام خداوند نیست و پیامبر (صلی الله علیه و آله) به دروغ آن را به او نسبت می دهد.

7- قوم موسی وی را به دروغ گویی در ابلاغ حکم خدا (فرمان ذبح گاو) ، متهم کردند .

إن الله يأمرکم . . . قالوا أتتخذنا هزواً

با وجود اینکه موسی(ع) با جمله «إن الله. . .» تصریح می کند که خداوند چنین دستوری داده بنی اسرائیل با خطاب به موسی (ع) (أتتخذنا) او را صادر کننده آن فرمان می پنداشتند؛ یعنی، بر این گمان بودند که وی به گزاف آن حکم را به خداوند نسبت می دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 36 - 5

5 - متهم شدن موسی (ع) به دروغ گویی در ادعای رسالت

و ما سمعنا بهذا فی ابائنا الاولین

«هذا» به ادعای رسالت از سوی موسی اشاره دارد؛ زیرا فرعون وی را متهم به دروغ گویی می کند، به این دلیل که اگر رسالت از سوی خدا درست باشد، باید پیش از تو در میان نیاکان ما این امر تحقق می یافت؛ در حالی که چنین چیزی در تاریخ پیشینیان، شنیده نشده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 38 - 8

8 - متهم شدن موسی (ع) به دروغ گویی از سوی فرعون ، به خاطر مردود دانستن الوهیت وی و فراخواندن همگان به پرستش خدای یگانه

وإني لأظنه من الكذابين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 6

6 - تهمت سحر و دروغ گویی به موسی (ع) ، از سوی فرعون ، هامان و قارون

فقالوا سحر كذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 37 - 15، 6، 5

5 - دستور ساختن بنای مرتفع و رصدخانه برای اطلاع پیدا کردن از خدای موسی (ع) ، نیرنگ و ترفند فرعون برای اثبات دروغ گویی موسی (ع) در ادعای وجود خدای یکتا در جهان

أسبب السموت فأطلع إلى إله موسى

در این که مقصود اصلی فرعون از ساختن بنای مرتفع چه بوده، میان مفسران چند دیدگاه وجود دارد: از جمله این که فرعون با ساختن بنای مرتفع، درصدد نبود که به راه های آسمان دست یابد؛ زیرا کوه های مرتفعی وجود داشت که از برج ها و بنای احداثی او بلندتر بود. از این رو مقصود اصلی او این بود که برای مردم اثبات کند که راه یافتن به آسمان، امری ناممکن است. بنابر این ادعای موسی (ع) به این که در

جهان خدایی هست که با او ارتباط دارد، دروغ و باطل می باشد. گفتنی است ذیل آیه - که در آن از بی اثر بودن توطئه فرعون سخن به میان آمده - مؤید همین برداشت است.

6 - موسی (ع) ، متهم به فردی دروغ گو و دین ساز از سوی فرعون

وإني لأظنه كذبا

15 - کار ساز نبودن مکر و حيله فرعون در ساختن بنای بلند ، به بهانه اطلاع یافتن از خدای موسی (ع) و اثبات دروغ گو بودن او

یهمن ابن لی صرحاً.. فأطلع إلی إله موسی... و ما کید فرعون إلا فی تباب

برداشت یاد شده به این خاطر است که از مصادیق اصلی «کید فرعون» ساختن بنای بلند می باشد.

ص: 222

92- تهمت دروغگویی به مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 38 - 5

5- کافران دین ستیز مکه ، پیامبراسلام و مؤمنان را در باره وعده های الهی دروغگو می پنداشتند .

و يقولون متی هذا الوعد ان کنتم صدقین

93- تهمت دروغگویی به مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 38 - 5

5- کافران دین ستیز مکه ، پیامبراسلام و مؤمنان را در باره وعده های الهی دروغگو می پنداشتند .

و يقولون متی هذا الوعد ان کنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 48 - 5

5- کافران صدراسلام ، مؤمنان را دروغگو دانسته و عقیده آنان به برپایی قیامت را بی اساس می پنداشتند .

و يقولون متی هذا الوعد ان کنتم صدقین

94- تهمت دروغگویی به نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 73 - 1

1- قوم نوح ، نبوت او را با وجود شواهد و براهین صدق ، نپذیرفته و آن حضرت را به دروغ گویی متهم کردند .

يقوم ان کان کبر علیکم مقامی . . . فان تولیتم فما سألتکم من أجر . . . فکذبوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 27 - 14

14- اشراف قوم نوح ، آن حضرت را در ادعای پیامبری به دروغ گویی متهم می کردند .

بل نزنکم کذبین

متهم کردن نوح و پیروانش به دروغ گویی برحسب مدعای آنان است؛ یعنی ، اتهام نوح به دروغ گویی در ارتباط با ادعای نبوت است و نسبت به پیروانش در ادعای ایمان می باشد.

ص: 223

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 32 - 8

8- نوح (ع)، در پندار ناروای کفرپیشگان قومش، فردی دروغگو و ارائه کننده مطالب نادرست

إن كنت من الصادقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 26 - 6

6 - مردم، هشدار عذاب را جدی نگرفتند و نوح (ع) را به دروغ گویی متهم ساختند.

قال رب انصرني بما كذبون

95- تهمت دروغگویی به هود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 38 - 1

1 - فرستاده الهی پس از نوح، متهم به دروغ گویی از سوی اشراف و عناصر مرفه قومش

وقال الملائ من قومه .. إن هو إلا رجل افتری ... و ما نحن له بمؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 39 - 6

6 - مردم جامعه پس از نوح، هشدار عذاب را جدی نگرفتند و فرستاده الهی را به دروغ گویی متهم کردند.

قال رب انصرني بما كذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 22 - 2

2- قوم عاد، متهم کننده هود (ع)، به دروغ پردازی برای جداسازی آنان از خدایانشان

قالوا أجبنا لتأفكنا عن الهتنا

96- دروغگویی ابلیس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 20 - 9

9 - تزویر، وسوسه انگیزی و دروغپردازی، از شیطنتهای ابلیس

ص: 224

إلا إبليس .. فوسوس لهما الشيطان

خداوند در آیات پیشین شیطان را با واژه «ابلیس» نام برد و آنگاه که توطئه‌گری و تزویر را یاد نمود، او را با وصف «شیطان» توصیف کرد.

97- دروغگویی ابو جهل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 16 - 2

2- شخص بازدارنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) از نماز و تکذیب کننده او، فردی دروغگو و خطاپیشه و گنه کار بود.

ناصیه کذبہ خاطئه

دروغ‌گویی و خطاکاری، در حقیقت وصف صاحب «ناصیه» است و اتصاف «ناصیه» به آن، مجاز و بیانگر این نکته است که صاحب آن، به قدری به دروغ و گناه آلوده بوده، که گویا اجزای بدن او، دروغگو و خطاکاراند و آثار این پلیدی‌ها، در چهره او نمایان است.

98- دروغگویی اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 23 - 3

3- سوگند دروغ مشرکان در قیامت بر مشرک نبودنشان در دنیا

والله ربنا ما كنا مشركين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 24 - 1,9

1- مشرکان در قیامت به دروغ منکر شرک ورزی خویش در دنیا می‌شوند.

والله ربنا ما كنا مشركين. انظر كيف كذبوا على أنفسهم

9- دروغپردازی مشرکان، حتی در قیامت

انظر كيف كذبوا على أنفسهم و ضل عنهم ما كانوا يفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - مشركان حتى در قيامت دروغ می گویند.

فقالوا يلىتنا نرد و لا نكذب . . . و انهم لكذبون

ص: 225

99- دروغگویی اخروی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 18 - 5

5- توسل جستن منافقان ، به سوگند دروغ در پیشگاه خداوند در قیامت

فیحلفون له

100- دروغگویی امت های پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 59 - 8

8- تکذیب معجزات درخواستی از سوی امت های پیشین ، دلیل بهانه جویی و بی صداقتی تقاضا کنندگان معجزات متعدد است .

وما منعنا أن نرسل بالآیت إلا أن کذب بها الأولون

از اینکه تکذیب معجزات درخواستی (اقتراحی) از سوی پیشینیان، دلیل امتناع خداوند از ارائه معجزات برای امتهای بعدی مطرح شده است می تواند نشان از بی صداقتی و بهانه جویی این امتها باشد و خداوند به همین دلیل به معجزات درخواستی اینها، پاسخ منفی داده است.

101- دروغگویی با خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 21 - 7

7- بر زبان راندن شعار طاعت و سخنان زیبا و تن ندادن به جهاد ، بی صداقتی با خداوند است .

طاعه و قول معروف .. فلو صدقوا الله لکان خیراً لهم

از تعبیر «فلو صدقوا الله» استفاده می شود که لازمه صداقت با خداوند، آن است که انسان در همه زمینه ها، حتی تکلیف دشوار جهاد، تابع خداوند باشد.

102- دروغگویی بادیه نشینان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - تأکید خداوند ، بر عدم صداقت اعراب بدوی در ادعای ایمان

بل الله یمنّ علیکم أن هدیکم للإیمان إن کنتم صدقین

ص: 226

تعبیر «إن كنتم صدقین» در حقیقت ایمان اعراب را زیر سؤال برده است؛ یعنی، شما صادق نیستید و چنان که قبلاً یادآور شدیم، شما تنها تسلیم شده اید؛ ولی ایمان نیاورده اید. بر فرض که واقعاً ایمان آورده باشید، شایسته این است که خدا بر شما منت نهد؛ نه شما بر او.

103- دروغجویی برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 11 - 6

6- فرزندان یعقوب، با دروغ و نیرنگ در صدد برآمدند تا اعتماد وی را جلب کرده و رضایت او را در سپردن یوسف (ع) به ایشان فراهم سازند.

و إنا له لنصحون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 15 - 1

1- فرزندان یعقوب با دروغ ها و نیرنگ های خویش، موافقت او را برای فرستادن یوسف (ع) به همراه خود جلب کردند.

إنا له لحفظون .. فلما ذهبوا به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 17 - 1,2,3,8

1- برادران یوسف، پیش از حضور در نزد یعقوب (ع) با هماهنگی کامل، دروغهایی را برای ارائه به او، ساخته و پرداخته کردند.

قالوا یاأبانا إنا ذهبنا .. فأكله الذئب

روشن است که همه فرزندان یعقوب در حضور او لب به سخن نگشودند و گزارش ندادند؛ بلکه یکی از آنان سخن می گفت. بنابراین نسبت دادن آن سخنان دروغین به همه ایشان (قالوا) گویای این است که آنان از پیش دروغها را بافته و تبادل نظر کرده بودند و همگی بر آن اتفاق نظر داشتند.

2- طعمه گرگ شدن یوسف (ع)، گزارشی دروغین برادران او به پدرشان یعقوب

قالوا .. فأكله الذئب

3- غفلت از یوسف (ع) به خاطر سرگرمی به دویدن و مسابقه دادن، اعتذار دروغین برادران او در توجیه طعمه گرگ شدن یوسف (ع)

«استباق» به معنای مسابقه دادن و پیشی گرفتن است و جمله «نستبق» حال برای فاعل «ذهبنا» است. بنابراین «ذهبنا نستبق»؛ یعنی، می رفتیم در حالی که با یکدیگر مسابقه می دادیم. رفتن و مسابقه دادن با مسابقه تیراندازی یا اسب دوانی مطابقتی ندارد؛ بلکه با مسابقه دویدن منطبق است.

8- اطمینان برادران یوسف به ناموفق بودن صحنه سازیهایشان در باوراندن دروغ های خود به یعقوب (ع)

و ما أنت بمؤمن لنا ولو كنا صدقین

ص: 227

«ایمان» به معنای تصدیق کردن شخص و باور کردن مدعای اوست. آوردن جمله اسمیه به همراه «باء» زایده - که برای تأکید است - حکایت از اطمینان برادران یوسف به مضمون جمله دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 18 - 7

7- یعقوب (ع) گزارش فرزندانش را نپذیرفت و به دروغ بودن آن اطمینان پیدا کرد .

فأكله الذئب .. قال بل سؤلت لكم أنفسكم أمراً

«تسویل» (مصدر سؤلت) به معنای آسان کردن و نیز زینت دادن امری ناپسند به صورت امری نیکوست و مراد از «أمراً» مکر و نیرنگ علیه یوسف است. بنابراین «بل سؤلت ...» چنین معنا می شود: آنچه گفتید صحت ندارد؛ بلکه نفس شما امر ناپسندی را برای شما زیبا جلوه داد و ارتکاب آن را برای شما آسان ساخت.

104- دروغگویی پیروان سامری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 88 - 9

9 - سامری و پیروان او ، به دروغ مدعی فراموش شدن معرفی گوساله به عنوان معبود ، از جانب موسی (ع) شدند .

هذا إلهكم وإله موسى فنسى

در باره مرجع ضمیر فاعلی «نسی» دو احتمال وجود دارد: 1- مرجع موسی (ع) باشد. 2- مرجع سامری باشد. برداشت یاد شده براساس احتمال اول است.

105- دروغگویی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 38 - 7

7 - درخواست نجات از سوی دوزخیان ، به منظور انجام اعمال صالح ، صادقانه نبوده و آنان باز به رفتار زشت خود ادامه خواهند داد .

فما للظلمين من نصير . إن الله علم غيب السموت والأرض إنه علیم بذات الصدور

یادآوری علم همه جانبه خداوند - پس از نفی وجود یاور برای کافران - می تواند پاسخی به این سؤال باشد که چرا و کجا آنان بی ناصراند؟ پاسخ این است که: چون خداوند به راز دل ها آشنا است، می داند که آنان هرگز ایمان نمی آورند و در نتیجه از نصرت و یاری کسی بهره

مند نخواهند شد.

ص: 228

106- دروغگویی در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 28 - 19,20

19- کافران در قیامت ، در دفاع از خود به دروغ گویی خواهند پرداخت .

ما کتّا نعمل من سوء بلی إن الله علیم بما کنتم تعملون

20- امکان دروغ گویی در قیامت

ما کتّا نعمل من سوء بلی إن الله علیم بما کنتم تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 55 - 11,12

11 - کافران ، در قیامت ، دروغ پردازی می کنند .

و یوم تقوم الساعه یقسم المجرمون ما لبثوا .. کذلک کانوا یؤفکون

از جمله معنای «إفک»، انصراف از راستی در گفتار به دروغ گویی است (مفردات راغب).

12 - دروغ پردازی ، در قیامت ، ممکن است .

و یوم تقوم الساعه یقسم المجرمون .. کذلک کانوا یؤفکون

107- دروغگویی دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 112 - 22

22 - وانهادن دشمنان حق ناپذیر و بی اعتنایی به دروغپردازیهای آنان فرمان الهی است.

فذرهم و ما یفترون

108- دروغگویی دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

23 - دروغپردازی و افترا، شیوه تبلیغات دشمنان انبیاست.

فذرهم و ما یفترون

ص: 229

109- دروغگویی رهبران ظالم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 28 - 13

13 - محمد بن منصور عن عبدصالح قال: سألته عن قول الله: «وإذا فعلوا فاحشه - إلى قوله - أتقولون على الله ما لا تعلمون» .. فقال: ... فان هذا من ائمه الجور ادعوا ان الله امرهم بالإيتمام بهم فردّ الله ذلك عليهم فاخبرنا إنهم قد قالوا عليه الكذب فسمى ذلك منهم فاحشه.

محمد بن منصور گوید: از امام کاظم (ع) درباره آیه «وإذا فعلوا فاحشه . . .» سؤال کردم فرمود: ... این مطلب درباره پیشوایان جور است که ادعا داشتند خداوند مردم را به پیروی و اقتدای به آنها امر فرموده، خداوند این ادعای آنان را رد کرده و به ما خبر داده که آنان بر خدا دروغ بستند؛ و این دروغ را فاحشه نامیده است.

110- دروغگویی زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 51 - 19

19- اعتراف زلیخا به دروغگویی خویش در متهم ساختن یوسف (ع) به درخواست کامجویی

أنا رودته عن نفسه وإنه لمن الصديقين

111- دروغگویی سامری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 88 - 9

9- سامری و پیروان او، به دروغ مدعی فراموش شدن معرفی گوساله به عنوان معبود، از جانب موسی (ع) شدند.

هذا إلهكم وإله موسى فنسى

در باره مرجع ضمیر فاعلی «نسی» دو احتمال وجود دارد: 1- مرجع موسی (ع) باشد. 2- مرجع سامری باشد. برداشت یاد شده براساس احتمال اول است.

112- دروغگویی شیاطین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - شياطين ، القاگر شنوده هاى خویش به منحرفان ، به گونه اى دروغ و خلاف واقع

يلقون السمع و أكثرهم كذبون

ص: 230

ضمایر جمع در «یلقون»، «اکثرهم» و «کاذبون» می تواند به شیاطین بازگردد. بر این مبنا «سمع» مصدر به معنای مفعول است. «واو» در «واکثرهم» حالیه و تقدیر آن چنین می باشد: «یلقى الشیاطین علی هؤلاء المنحرفین مسموعاتهم و الحال أن اکثر الشیاطین کاذبون فی ما یلقونه؛ شیاطین، شنوده های خود را بر آن منحرفان القا می کنند؛ در حالی که بیشترشان (بیشتر شیاطین) در آنچه القا می کنند، دروغ می گویند».

2- انسان های دروغ پرداز و آلوده به گناه، گوش سپرده به القائات دروغین شیاطین

علی کلّ أفاک أئیم . یلقون السمع و اکثرهم کذبون

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که ضمیر «یلقون» به «کلّ أفاک» باز گردد و «یلقون السمع» کنایه از این باشد که آنها تمامی اندیشه و حواس خویش را در اختیار شیاطین می گذارند. گفتنی است که بر این مبنا ضمیر جمع در «اکثرهم کاذبون» می تواند به شیاطین بازگردد؛ یعنی، منحرفان تمام اندیشه و حواس خویش را در اختیار شیاطین می گذارند؛ اما بیشتر شیاطین، اخبار دروغ تحویلشان می دهند.

113- دروغگویی شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 20 - 8

8- دروغ، اساس کار شیطان در وسوسه گری و فریب دادن آدم و حوا

ما نهیکما ربکما .. أو تکونا من الخلدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 21 - 1

1 - شیطان با سوگند دروغ و مؤکد خویشتن را از خیر خواهان آدم و حوا قلمداد کرد.

وقاسمهما إنی لکما لمن النصحین

به کارگیری فعل «قاسم» از باب مفاعله می تواند برای تأکید باشد. یعنی شیطان با سوگند مؤکد سخنش را به آنان القا کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 121 - 11

11 - دروغ، ابزار شیطان برای فریفتن انسان ها

هل اذلك على شجرة الخلد و ملك لايلى . . . فبذت لهما سوءتهما

114- دروغكوى ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9- ابراهيم - 14 - 44 - 10

ص: 231

10- ستمگران در مهلت خواهی خویش از خداوند ، به هنگام مشاهده عذاب الهی ، برای پذیرش اسلام و پیروی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) راستگو نیستند .

یوم یأتیهم العذاب فیقول الذین ظلموا ربّنا آخّرنا .. أو لم تکنوا أقسمتم من قبل

از پاسخ خداوند به مهلت خواهی ستمگران که فرمود: شما علی رغم وجود آیات و دلایل روشن، بر زوال ناپذیری خود تأکید داشتید، به دست می آید که اگر خداوند به آنان مهلت دهد باز هم به راه باطل خود ادامه خواهند داد.

115- دروغگویی علمای یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 25

25 - امتناع عالمان تحریفگر یهود از رویارویی با رسول خدا (صلی الله علیه و آله) ، از ترس افشای دروغ ها و تحریفهایشان *

سمعون لقوم ءاخیرین لم یأتوک یحرفون الکلم من بعد مواضعه

116- دروغگویی فاسدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 223 - 3

3 - تلاش خطاکاران فاسد ، برای شایعه پراکنی و القای باور های دروغین خود به مردم

کلّ أفاک أئیم . یلقون السمع و أكثرهم کذبون

ضمایر جمع در آیه یاد شده، همگی می توانند به «کلّ أفاک» باز گردد و «السمع» نیز مصدر به معنای مفعول باشد؛ یعنی، «یلقى هؤلاء المنحرفون مسموعاتهم علی الناس و الحال أنّ أكثرهم کاذبون فیما یلقونه؛ این دسته از کژاندیشان، شنیده های خود را در میان مردم می پراکنند، در حالی که بیشتر آنان جز دروغ به خورد مردم نمی دهند».

117- دروغگویی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 35 - 4

4 - دروغ و تزویر ، دو حربه فرعون علیه موسی (ع)

قال . . . إنَّ هذا لسحرِ عَلِيمٍ . يَريِدُ أن يَخرِجَكُم مِن أَرْضِكُم بِسَحْرِهِ

تعبیر «یرید آن یخرجکم» «..» دروغی آشکار است؛ چه این که موسی (ع) خواهان خارج ساختن بنی اسرائیل از مصر بود و نه قبطیان. و از سوی دیگر در مجموع کلام وی تزویر و فریبکاری نهفته است چه در گفتن «أرضکم» (سرزمین شما) و چه در تعبیر «بسحره» (با جادویش)

ص: 232

118- دروغگویی قاذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 13 - 4

4- در پیشگاه خداوند ، قذف کنندگان بی دلیل سرآمد دروغ گویان اند .

فأولئك عند الله هم الكاذبون

ضمیر «هم» ضمیر فصل و «الكاذبون» مسند محلی به «ال» جنس و مفید حصر است.

119- دروغگویی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 26 - 4

4- متهم کنندگان صالح (ع) به دروغ گویی و خودخواهی ، خود دروغ گویان و خودخواهان واقعی اند .

سيعلمون غدًا من الكذاب الأشر

120- دروغگویی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 28 - 19

19- کافران در قیامت ، در دفاع از خود به دروغ گویی خواهند پرداخت .

ما كنا نعمل من سوء بلى إن الله عليم بما كنتم تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 39 - 8,9,10

8- آگاهی یافتن کافران بر دروغ گویی خویش ، از جمله دلایل احیای مجدد انسان ها در قیامت

بلى وعدًا عليه حقًا .. و ليعلم الذين كفروا أنهم كانوا كذابين

9- دروغ پردازی دائمی کافران درباره معاد

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ... لَا يَبِيعُ اللَّهُ مَنْ يَمُوتُ بِلِي وَعَدًّا عَلَيْهِ... وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أ

10- بی اطلاعی کافران در دنیا، از دروغ گویی خویش درباره رستاخیز

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ... لَا يَبِيعُ اللَّهُ مَنْ يَمُوتُ بِلِي وَعَدًّا عَلَيْهِ... وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أ

ص: 233

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 90 - 6

6 - افسانه خواندن قرآن از سوی کافران ، دروغی ناروا به ساحت آن

إن هذا إلا أسطير الأولین . . . وإِنَّهم لکذِبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 48 - 9

9 - رد پیشنهاد کافران (نزول دفعی قرآن) از سوی خداوند ، به خاطر عدم صداقت آنان در خواسته خویش

أولم یکفروا بما أُوتی موسی من قبل

مقصود از آیه این است که اقتراح کافران، بهانه ای بیش نیست؛ زیرا اگر راست می گویند پس چرا به تورات - با این که به صورت دفعی نازل شده بود - پیش از این کفر ورزیدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 13 - 9

9 - تمسک کافران به دروغ ، برای مرتد ساختن مسلمانان ، شیوه ای متداول در بین آنان بود .

وقال الذین کفروا للذین ءامنوا اتَّبِعوا سبیلنا و لنحمل خطیکم . . . إِنَّهم لکذِبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 55 - 11

11 - کافران ، در قیامت ، دروغ پردازی می کنند .

و یوم تقوم الساعه یقسم المجرمون ما لبثوا . . کذلک کانوا یؤفکون

از جمله معنای «افک»، انصراف از راستی در گفتار به دروغ گویی است (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 13 - 4

4- اظهار ایمان کافران ، در تنگنای عذاب ادعایی دروغین و غیر قابل اعتماد

أَتَى لَهُمُ الذِّكْرَى

برداشت بالا بنابراین نکته است که تعبیر «أَتَى لَهُمُ الذِّكْرَى» درصدد نفی اثر نباشد؛ بلکه در مقام تحلیل و تفسیر ادعای ایمان کافران در شرایط عذاب باشد، به این که اینان هر چند مدعی ایمان می شوند؛ اما آنان کجا و ایمان کجا؟ آنان راهی به سوی ایمان باز نگذاشته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 15 - 4

4 - کافران به دروغ ، مدعی قابل درک نبودن حقایق وحی *

أَفْسَحِرْ هَذِهِ أَمْ أَنْتُمْ لَاتَبْصُرُونَ

ص: 234

عبارت «أم أنتم لاتبصرون» در حقیقت تکرار همان سخن کافران است که در دنیا نسبت به حقایق دین می گفتند و مدعی بودند که ما در سخنان وحی حقیقتی نمی یابیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 15 - 2

2 - کافران ، خود می دانند که عذر تراشی هایشان دورغ است .

و لو ألقى معاذیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 5 - 2

2 - سازش خواهان کافر ، به رغم اظهار آمادگی برای پذیرش مشروط توحید ، هرگز اهل عبادت خداوند نبودند و حال و آینده آنان ، فرقی نمی کرد .

و لا أنتم عبدون ما أعبد

این آیه گرچه با آیه سوم، عبارتی یکسان دارد؛ ولی در زمان با آن متفاوت است. در آیه سوم - به قرینه آیه قبل از آن - مراد زمان آینده است؛ ولی در این آیه - به قرینه آیه قبل از این - مراد زمان حال است.

121- دروغگویی کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کافرون - 109 - 3 - 2

2 - کافرانی که خود را در صورت مماشات پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، آماده عبادت خداوند می خواندند ، هرگز به آن تن نداده و معبود پیامبر (صلی الله علیه و آله) را نمی پرستیدند .

و لا أنتم عبدون ما أعبد

122- دروغگویی کافران مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 12 - 11، 9، 8

8 - کافران مکه ، برای باز داشتن مسلمانان ، از ایمان شان به دروغ متوسل شدند .

وقال الذين كفروا للذين آمنوا اتبعوا سبيلنا و لنحمل خطيكم . . . إنهم لكذبيون

9 - کافران مکه ، مردمی دروغگو بودند .

وقال الذين كفروا . . . إنهم لكذبيون

11 - برعهده گرفتن خطا و گناه ارتداد مسلمانان ، از سوی کافران مکه ، ادعایی دروغ و خالی از واقعیت بود .

ص: 235

وقال الذين كفروا للذين آمنوا اتبعوا سبيلنا ولنحمل خطيكم .. إنهم لكاذبون

123- دروغگویی گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 223 - 3

3 - تلاش خطاکاران فاسد، برای شایعه پراکنی و القای باور های دروغین خود به مردم

كلّ أفاك أئيم . يلقون السمع و أكثرهم كذبون

ضمایر جمع در آیه یاد شده، همگی می تواند به «كلّ أفاك» باز گردد و «السمع» نیز مصدر به معنای مفعول باشد؛ یعنی، «یلقى هؤلاء المنحرفون مسموعاتهم على الناس و الحال أنّ أكثرهم كاذبون فیما یلقونه؛ این دسته از کژاندیشان، شنیده های خود را در میان مردم می پراکنند، در حالی که بیشتر آنان جز دروغ به خورد مردم نمی دهند».

124- دروغگویی متخلفان از جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 42 - 14

14 - « عن ابی عبداللّه (ع) فی قول اللّٰه عزوجل : « و سیحلفون باللّٰه لو استطعنا لخرجنا معکم و اللّٰه یعلم إنهم لكذبون » قال : اکذبهم اللّٰه عزوجل فی قولهم « لو استطعنا لخرجنا معکم » و قد كانوا مستطیعین للخروج ;

از امام صادق (ع) درباره سخن خداوند عزوجل: «و سیحلفون باللّٰه ..» روایت شده که فرمود: خداوند آنان را در اینکه گفتند: اگر استطاعت داشتیم همراه شما بیرون می آمدیم، تکذیب کرده است؛ زیرا آنان در آن موقع استطاعت خروج داشتند».

125- دروغگویی متخلفان از غزوه تبوک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 42 - 12

12 - علم خداوند به دروغ بودن سوگند متخلفان جنگ تبوک و گواهی او بر موجه نبودن تخلفشان

سیحلفون باللّٰه .. و اللّٰه یعلم إنهم لكذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- فراهم نکردن مقدمات جهاد، دلیل دروغگویی متخلفان جنگ تبوک و عزم قطعی آنان بر عدم شرکت در جنگ

ولو أرادوا الخروج لأعدوا له عده

ص: 236

126- دروغگویی متخلفان غزوه تبوک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 96 - 1

1 - سوگند توانمندان متخلف از جنگ تبوک ، به منظور جلب رضایت مؤمنان مجاهد

یحلفون لکم لترضوا عنهم

127- دروغگویی مخالفان صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 49 - 9

9 - دروغ و تزویر ، وسیله ای در دست مخالفان صالح برای پیشبرد اهداف خویش

لنبيئته و أهله ثم لنقولن لوليته ما شهدنا مهلك أهله

128- دروغگویی مدعیان دوستی با خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 6 - 6

6 - ترس از مرگ ، نشان دروغ گویی مدعیان دوستی با خداوند

فتمنوا الموت إن كنتم صدقین

129- دروغگویی مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 14 - 2

2 - ادعای دروغین نصرانیت (باری عیسی (ع) و دین خدا) از سوی مسیحیان

و من الذین قالوا إنا نصری اخذنا میثقهم

خداوند برای بیان این نکته که مسیحیان تنها مدعی نصرانیت هستند، فرمود: «و من الذین قالوا»، و نفرمود: «و من النصارى» چون آنها نه

به آیین نصرانیت پایبند بودند و نه عیسی (ع) و دین خدا را یاری می کردند.

ص: 237

130- دروغگویی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 28 - 10

10 - دروغگویی، شیوه همیشگی مشرکان لجاجت پیشه است.

فقالوا... وإنهم لکذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 137 - 17

17 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور بی اعتنایی به مشرکان و دروغپردازی آنان است.

فذرهم و ما یفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 148 - 17

17 - سخن و ادعاهای مشرکان در مورد مشیت الهی و نتیجه گیری جبر از آن، جز گمان و دروغپردازی نیست.

سیقول الذین أشركوا... إن تتبعون إلا الظن وإن أنتم إلا تخرصون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 56 - 15

15 - معتقدان به شرک ربوبی (شریک داشتن خدا در روزی رسانی)، اعتقاد خود را بر دروغی ساختگی بنا کرده اند.

بربهم یشرکون... و یجعلون لما لا یعلمون نصیباً... عمّا کنتم تفترون

«یفترون» (از مصدر ثلاثی فری) به معنای دروغ است و تفاوتش با کذب (عدم مطابقت خبر با واقع) در این است که افتراء، ساختگی و جعلی است (فری فلان الکذب إذا اختلقه).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 25 - 9

9 - ادعای مشرکان در شریک داشتن خداوند ، دروغین و غیر واقعی است .

و من الناس من یجدل . . . و إذا قیل لهم اتبعوا . . . و من کفر فلا یحزنک . . . و لئن س

فرمان خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای ادای سپاس و ستایش در پی ذکر پاسخ صریح مشرکان، مبنی بر معرفی خداوند به عنوان خالق عالم، این نکته را می رساند که «آنان خود معترف اند که عقیده شان باطل است. بنابراین، تو حمد خدای را به جای آور!».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 151 - 2

2 - عقاید مشرکان ، ساختگی و متکی بر سخنان دروغ است .

ألا إنهم من إفکهم لیتولون

ص: 238

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 152 - 4، 2

2 - انتساب فرزند به خدا از سوی مشرکان ، سخنی نابه جا و دروغ است .

ولد الله و انهم لکذبون

4 - مشرکان ، مردمی دروغگو در عقاید و باور های شان

و انهم لکذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 157 - 5

5 - دروغگو بودن مشرکان در ادعا های خود ، درباره خداوند و معارف الهی

فأتوا بکتبکم إن کنتم صدقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 170 - 2

2 - مشرکان در ادعای آمادگی برای ایمان آوردن به کتاب آسمانی ، غیر صادق و دروغگو بودند .

لو أن عندنا ذکرًا من الأولین . . . فکفروا به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 3 - 20

20 - مشرکان ، مردمی دروغ پرداز و ناسپاس

و الذین اتّخذوا من دونه أولیاء . . . إن الله لایهدی من هو کذب کفار

131- دروغگویی مشرکان جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 62 - 5

5- مشرکان دوران جاهلی ، مردمانی دروغ پرداز و آرایش دهنده مطالب دروغ

و تصف ألسنتهم الکذب

«الکذب» مفعول «تصف» است. آوردن چنین وصفی برای مشرکان به جای فعل «یکذب» حاکی از این است که آنان، مطالب دروغ را توصیف کرده و آرایش می دادند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 42 - 6

6- مشرکان جزیره العرب ، مردمی سوگندشکن و غیرصادق در ادعای ایمان به پیامبر الهی ویژه خود

ص: 239

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ... فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ مَا زَادَهُمْ إِلَّا تَفَوُّرًا

132- دروغگویی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 112 - 21

21 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به مبارزه منفی با مشرکان مکه از راه بی اعتنایی به شبهات و دروغپردازیهای آنان است.

و لو شاء ربك ما فعلوه فذرهم وما يفترون

رها کردن مشرکان و اعتنا نکردن به گفته های آنان نوعی مبارزه منفی است که خداوند پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به آن فرمان می دهد.

133- دروغگویی مفتریان بر قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 105 - 7

7- افترا زندگان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن ، خود دروغگوی واقعی اند .

وَأُولَئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ

134- دروغگویی مفتریان بر محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 105 - 7

7- افترا زندگان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن ، خود دروغگوی واقعی اند .

وَأُولَئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ

135- دروغگویی مکذبان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 16 - 1

1 - نهی کنندگان از نماز و تکذیب گران دین ، مردمی خطاکار و دروغ گویند .

ينهي ... كذب ... ناصيه كذبه خاطئه

ص: 240

136- دروغگویی مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 23 - 13

13 - منکران قرآن به دروغ در حقانیت قرآن و آسمانی بودن آن ، اظهار تردید می کردند .

وإن كنتم في ريب . . . فأتوا بسوره ... إن كنتم صدقین

متعلق «صادقین» به قرینه «إن كنتم في ريب» شك و تردید مشركان در آسمانی بودن قرآن است؛ یعنی: إن كنتم صادقین فی انكم مرتابون .
..؛ اگر در اظهار تردید راستگو هستید چنین کنید. این معنا کنایه از دروغگویی آنان در اظهار شك و تردید است.

137- دروغگویی مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 16 - 2

2 - شخص بازدارنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) از نماز و تکذیب کننده او ، فردی دروغگو و خطاپیشه و گنه کار بود .

ناصیه کذبہ خاطئه

دروغ گویی و خطاکاری، در حقیقت وصف صاحب «ناصیه» است و اتصاف «ناصیه» به آن، مجاز و بیانگر این نکته است که صاحب آن، به قدری به دروغ و گناه آلوده بوده، که گویا اجزای بدن او، دروغگو و خطاکاراند و آثار این پلیدی ها، در چهره او نمایان است.

138- دروغگویی مکذبان معاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 90 - 7

7 - منکران معاد ، اشخاصی دروغگویند .

بل أتینهم بالحقِّ وإِنَّهم لکذِبون

139- دروغگویی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 8 - 2

2- گروهی از انسان ها (منافقان) به دروغ مدعی ایمان به خدا و روز قیامت هستند .

و من الناس من يقول ءامنا بالله و باليوم الآخر و ما هم بمؤمنين

ص: 241

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 10 - 7,9

7 - منافقان ، مردمی دمساز با دروغ و دروغ گویی

بما کانوا یکذبون

فعل مضارع آن گاه که پس از «کان» و مانند آن قرار گیرد، دلالت بر استمرار در زمان گذشته دارد.

9 - دروغ گویی مداوم منافقان ، موجب افزایش بیماری در دل و جان آنان

فزادهم الله مرضاً .. بما کانوا یکذبون

برداشت فوق مبتنی بر این است که «بما کانوا ..» علاوه بر تعلقش به «لهم عذاب الیم»، متعلق به «فزادهم ...» نیز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 62 - 10,9,6

6 - دروغ ، سوگند به خدا ، توجیه اعمال ناروا و عذر تراشی ، از شگرد های منافقان

یصدون عنک صدوداً .. ثم یحلفون بالله ان اردنا الا احساناً و توفیقاً

به دلیل «یصدون عنک» معلوم می شود که ادعای اراده احسان دروغ بوده است. بنابراین ادعای آنان تنها توجیه و عذر تراشی برای اعمال ناروایشان بوده است ؛ نه پی بردن به اشتباه و عذر خواهی واقعی.

9 - توجیه خرافکاری ها بر مبنای دروغ ، نمودی از انفاق

یریدون ان یتحاکموا .. ان اردنا الا احساناً و توفیقاً

10 - ادعای نیکوکاری ، مدارا و صلح جویی ، توجیه ناروای منافقان در مورد مراجعه به حکم طاغوتی

یریدون ان یتحاکموا الی الطاغوت .. ان اردنا الا احساناً و توفیقاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 63 - 4

4 - دروغ گویی منافقان ، در ادعای خیر خواهی و صلح جویی

ان اردنا الا احساناً و توفيقاً. اولئك الذين يعلم الله ما فى قلوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 41 - 15, 18, 36, 45

15 - منافقان و يهوديان شتابنده در كفر ، مردمى دروغ پرداز ، جاسوس و فرمانبردار سران و عالمان تحريفگر يهود

سمعون للكذب سمعون لقوم ءاخرين لم يأتوك يحرفون الكلم

برداشت فوق بر اين مبناست كه «لكذب» و «لقوم» مفعول له براى «سمعون» باشد. بنا بر اين «سمعون للكذب»، يعنى سخنان تو را مى شنوند تا بر تو دروغ ببندند و شايعه سازى كنند و «سمعون لقوم ءاخرين»، يعنى آنان جاسوس ديگراند و سخنان تو را براى ديگران مى شنوند.

18 - منافقان و يهوديان جاسوس ، دروغ پرداز و حق ناپذير ، آن قدر بى ارزشند كه حتى نبايد بر گمراهى آنان تأسف خورد و بر كفرشان غمگين بود

لا يحزنك الذين يسرعون فى الكفر . . . سمعون للكذب سمعون لقوم ءاخرين

ص: 242

36 - خداوند هرگز جان و دل ناپاک منافقان و یهودیان جاسوس و دروغپرداز را از آلودگی کفر و نفاق پاک نخواهد ساخت .

أولئك الذين لم يرد الله ان يطهر قلوبهم

45 - پیشتازی در کفر ، تحریفگری ، دروغپردازی و جاسوسی ، نمودی از خواری و رسوایی منافقان و یهودیان در دنیا

يسرعون في الكفر . . . لهم في الدنيا خزي

رسوایی یهودیان و منافقان، که «لهم في الدنيا خزي» بیانگر آن است، می تواند همان ردایی باشد که در آیه مطرح شده است. زیرا این ردایل یا خود رسوایی است و یا موجب رسوایی انسان در جامعه خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 65 - 8، 1

1 - منافقان ، در صورت بازخواست از عملکرد و سخنان ناروایشان ، به دروغ آن را شوخی و سرگرمی می نمایند .

يقولون هو اذن . . . و لئن سألتهم ليقولن إنما كنا نخوض ونلعب

8 - بی شرمی منافقان و اصرار آنان بر دروغ پردازی و تزویر ، حتی پس از افشای اسرار درونی و توطئه های آنان

و لئن سألتهم ليقولن إنما كنا نخوض ونلعب قل أبالله و آياته و رسوله كنتم تستهزءو

جمله «قل أبالله . . . » می تواند رد ادعای منافقان در مورد «نخوض و نلعب» باشد ؛ یعنی، آنان هنوز هم با این سخنان در مقام تزویرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 77 - 11، 13، 8

8 - دروغ گویی ، شیوه مستمر منافقان

و بما كانوا يكذبون

11 - شکستن پیمان خود با خدا و دروغ گویی مستمر ، نشانه منافقان است .

بما أخلفوا الله ما وعدوه و بما كانوا يكذبون

13 - از امام صادق (ع) روایت شده : المنافق اذا حدّث عن الله و عن رسوله كذب و اذا وعد الله و رسوله اخلف . . . و ذلك قول الله

عزوجل « فأعقبهم نفاقاً في قلوبهم . . . بما أخلفوا الله ما وعدوه و بما كانوا يكذبون » . . . ؛

منافق، هرگاه از خدا و رسولش سخن گوید، دروغ می گوید و اگر به خدا و رسول او وعده دهد، خلف وعده می کند . . . و این است سخن خداوند که می فرماید: پس خداوند، نفاق را تا روزی که او را ملاقات کنند در دل‌های آنان قرار داد، بدین علت که با خدا خلف وعده کردند و همواره دروغ می گفتند ...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 107 - 11، 19

11 - تمسک منافقان به سوگند دروغ برای اثبات حسن نیت خویش در ساختن مسجد (مسجد ضرار)

و ليحلفن ان اردنا الا الحسنى

19 - دروغ گویی ، خصلت منافقان است .

و الله يشهد انهم لكذبون

ص: 243

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 47 - 7

7 - آن دسته از منافقانی که پس از اظهار ایمان و فرمان بری، از خدا و رسول او، روی برتافته و نافرمانی کردند، ایمان نداشتند.

و يقولون ءامنا بالله .. ثم يتولّی فریق منهم من بعد ذلك و ما أولئك بالمؤمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 18 - 9

9 - منافقان، عناصری دروغگو و بیگانه با صدق و راستی

ألا إتهم هم الكذوبن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 1 - 9

9 - دروغ گویی، از ویژگی ها و خصلت های منافقان

و الله یشهد إنّ المنفقین لکذوبن

تکیه بر وصف «کاذبون» نشانگر آن است که دروغ گویی، برای منافقان خصلتی ثابت و جدایی ناپذیر است.

140- دروغگویی منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 56 - 1

1 - سوگند دروغ منافقان صدر اسلام به خداوند، برای اثبات ایمان خویش و همراهی خود با مؤمنان

و یحلفون بالله إنهم لمنکم

141- دروغگویی ناهیان از نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 16 - 1

1 - نهی کنندگان از نماز و تکذیب گران دین ، مردمی خطاکار و دروغ گویند .

ینهی . . . کذب . . . ناصیه کذبہ خاطئه

ص: 244

142- دروغگویی ناهیان از نماز محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - علق - 96 - 16 - 3، 2

2 - شخص بازدارنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) از نماز و تکذیب کننده او، فردی دروغگو و خطاپیشه و گنه کار بود.

ناصیه کذبہ خاطئه

دروغ گویی و خطاکاری، در حقیقت وصف صاحب «ناصیه» است و اتصاف «ناصیه» به آن، مجاز و بیانگر این نکته است که صاحب آن، به قدری به دروغ و گناه آلوده بوده، که گویا اجزای بدن او، دروغگو و خطاکاراند و آثار این پلیدی ها، در چهره او نمایان است.

3 - دروغ گویی و خطاکاری، نمایان در چهره مخالفان کنندگان با نماز پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ناصیه کذبہ خاطئه

توصیف «موی بالای پیشانی» به «کاذب» و «خاطی» - به جای توصیف صاحب «ناصیه» به آنها - بیانگر ظهور آثار آن در چهره شخص است.

143- دروغگویی یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 133 - 1

1 - توصیه یعقوب (ع) بر ملازمت فرزندانش بر آیین یهودیت، از ادعا های دروغین یهود

أم کنتم شهداء إذ حضر یعقوب الموت

«أم» منقطعہ و متضمن معنای استفهام انکاری است. «شهداء» جمع شهید و به معنای حاضران می باشد و خطاب متوجه یهودیان است. بنابراین «أم کنتم شهداء...»؛ یعنی، شما یهودیان به هنگام مرگ یعقوب حضور نداشتید. (پس چگونه ادعا می کنید که او فرزندانش را به پایداری در آیین یهود سفارش کرد؟)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 94 - 3

3 - یهودیان، بدعتگذار و دروغپردازانی سخت ستمگر

قل فاتوا بالتوریه . . . فمن افتری . . . فاولئک هم الظالمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 183 - 22

22 - دروغ بودن ادعای یهود در مورد ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در صورت مشاهده معجزه درخواستی خود (سوختن قربانی در آتشی از غیب)

قل قد جاءکم . . . فلم قتلتموهم ان کنتم صادقین

ص: 245

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 50 - 2، 1

1 - یهود ، داعیه دار نسبت‌هایی ناروا به خداوند ، علی رغم علم و آگاهی به کذب و بطلان آن نسبتها

انظر كيف يفترون على الله الكذب

ضمیر در «یفترون» به «الذین اتوا الكتاب» برمی گردد، و مراد از آن به قرینه آیات گذشته یهودیان هستند.

2 - علم و آگاهی یهود به بطلان افترا های خویش بر خداوند *

انظر كيف يفترون على الله الكذب

چون افترا به معنای دروغ بستن است، آوردن کلمه «الكذب» برای تفهیم این معناست که یهودیان با اینکه می دانند - مثلاً - خداوند به آنها امتیازی نداده، آن را به خدا نسبت می دهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 45، 36، 18، 15

15 - منافقان و یهودیان شتابنده در کفر ، مردمی دروغ پرداز ، جاسوس و فرمانبردار سران و عالمان تحریفگر یهود

سمعون للكذب سمعون لقوم ءاخرين لم يأتوك يحرفون الكلم

برداشت فوق بر این مبناست که «للكذب» و «لقوم» مفعول له برای «سمعون» باشد. بنابراین «سمعون للكذب»، یعنی سخنان تو را می شنوند تا بر تو دروغ ببندند و شایعه سازی کنند و «سمعون لقوم ءاخرين»، یعنی آنان جاسوس دیگرانند و سخنان تو را برای دیگران می شنوند.

18 - منافقان و یهودیان جاسوس ، دروغ پرداز و حق ناپذیر ، آن قدر بی ارزشند که حتی نباید بر گمراهی آنان تأسف خورد و بر کفرشان غمگین بود

لا يحزنك الذين يسرعون في الكفر . . . سمعون للكذب سمعون لقوم ءاخرين

36 - خداوند هرگز جان و دل ناپاک منافقان و یهودیان جاسوس و دروغپرداز را از آلودگی کفر و نفاق پاک نخواهد ساخت .

أولئك الذين لم يرد الله ان يطهر قلوبهم

45 - پیشتازی در کفر ، تحریفگری ، دروغپردازی و جاسوسی ، نمودی از خواری و رسوایی منافقان و یهودیان در دنیا

یسرعون فی الکفر . . . لهم فی الدنیا خزی

رسوایی یهودیان و منافقان، که «لهم فی الدنیا خزی» بیانگر آن است، می تواند همان رذایلی باشد که در آیه مطرح شده است. زیرا این رذایل یا خود رسوایی است و یا موجب رسوایی انسان در جامعه خواهد شد.

144- دلایل دروغگویی برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 18 - 4,5,6

4- خونین بودن روی پیراهن یوسف ، نشانه ای آشکار بر طعمه گرگ نشدن او بود .

و جاءو علی قمیصه بدم کذب

«بدم» مفعول برای «جاءو» است و «علی قمیصه» حال برای «دم» می باشد. بنابراین «جاءو...» ; یعنی، خون دروغینی را

ص: 246

آوردند در حالی که آن خون بر روی پیراهن بود و از آن جا که معمولاً قسمت زیرین و آستر لباس مصدوم آغشته به خون می شود، ولی روی لباس یوسف خونین بود، یعقوب(ع) دریافت که فرزندش طعمه گرگ نشده است.

5- خونی که برادران یوسف پیراهن او را با آن آغشته کردند، به خوبی نشان می داد که خون یوسف نیست.

جاء و علی قمیصه بدم کذب

«کذب» مصدر است و در آیه شریفه به معنای اسم فاعل «کاذب» می باشد به کارگیری مصدر به جای اسم فاعل حاکی از مبالغه است بنابراین «دم کذب» یعنی خون دروغین که دروغ بودنش خیلی روشن و واضح بود.

6- برادران یوسف با ارائه پیراهن او - بدون آنکه پاره پاره و چاک چاک شده باشد - دروغ بودن ادعای خویش (طعمه گرگ شدن یوسف) را آشکار کردند. *

و جاء و علی قمیصه بدم کذب

معمولاً کسی که طعمه درندگان می شود، لباس او سالم نمی ماند و به خاطر پارگیهای بسیار از صورت لباس بودن خارج می شود. بنابراین اطلاق «قمیص» (پیراهن) بر آنچه برادران یوسف به یعقوب(ع) ارائه کردند، می رساند که پیراهن او سالم و یا نسبتاً سالم بود و این نشانه دیگری شد بر حقیقت نداشتن ادعای برادران یوسف.

145- دلایل دروغگویی زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 27 - 1

1- داور ماجرای یوسف (ع) و زلیخا، کذب ادعای زلیخا و صداقت یوسف (ع) را منوط به پاره شدن پیراهن از پشت سر دانست.

و إن کان... و هو من الصدقین

146- دلایل دروغگویی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 55 - 6

6- ناتوانی بت ها برای از میان بردن هود (ع)، علی رغم بیزاری جستن علنی او از آنها، نشانه حقیقت نداشتن ادعای قوم عاد (ابتلای هود به جنون از ناحیه بت ها)

إن نقول إلاّ اعتریک بعض ءالھتنا بسوء... فکیدونی جمیعاً ثم لاتنظرون

147- دلايل دروغگويي كافران

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - نحل - 16 - 39 - 11

ص: 247

11- بعثت انبیا، دلیلی روشن بر دروغ بودن ادعای مشرکان بر اینکه هدایت و گمراهی جبری است .

قال الذین أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شیء . . . ولقد بعثنا فی كل أم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 48 - 8

8 - انکار پیشین تورات از سوی کافران، نشانه بهانه جویی و عدم صداقت آنان در پیشنهاد خویش

أولم یکفروا بما أوتی موسی من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 34 - 5

5 - ناتوانی کافران از هموردی با قرآن، نشانگر بی صداقتی آنان در اتهام هایشان

إن كانوا صدقین

148- دلایل دروغگویی یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 26 - 11

11- داور ماجرای یوسف (ع) و زلیخا، صداقت زلیخا و دروغ گویی یوسف (ع) را منوط به پاره شدن پیراهن یوسف (ع) از پیش رو دانست .

إن كان قمیصه قُدّ من قُبل فصدقت و هو من الكذبین

149- روش اثبات دروغگویی مکذبان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 49 - 11

11 - تحدّی با منکران قرآن، روشی ارائه شده از سوی خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای اثبات دروغ گویی و انگیزه های حق ستیزانه آنان

قل فاتوا بکتب من عند الله هو اهدی منهما

امر در «فأتوا» به اصطلاح برای تعجیز (نشان دادن عجز ناتوانی کافران) و تحدی است.

150- عوامل دروغگویی منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 248

2 - عدم امکان گریز از جامعه اسلامی برای منافقان صدر اسلام، عامل رو آوردن آنان به سوگند دروغ برای مؤمن جلوه دادن خود و یحلفون بالله إنهم لمنکم... لو یجدون ملجئاً... لؤلوا إلیه

151- فلسفه دروغگویی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - روی آوردن منافقان به سوگند دروغ، برای انکار سخنان کفرآمیزی که در نهان گفته بودند.

یحلفون بالله ما قالوا ولقد قالوا کلمه الکفر

152- کیفر دروغگویی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - دوزخ، پایانی خفت بار برای دروغ پردازی ها، استهزاگری ها و گناه پیشگی کافران

ویل لكل افاک اثم... اتخذها هزوا... عذاب مهین. من ورائهم جهنم

153- گواهان دروغگویی منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - گواهی خداوند بر دروغ گویی منافقان در داشتن حسن نیت در ساختن مسجد (مسجد ضرار)

والله یشهد إنهم لکذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - گواهی خداوند بر ماهیت دروغ پرداز منافقان و بی تعهدی آنان در قبال هر پیمان

وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّهُمْ لَكٰذِبُونَ

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

19 - منافقون - 63 - 1 - 8

ص: 249

8 - شهادت اُکید خداوند ، بر دروغ گویی منافقان

و الله يشهد ان المنفقين لكذوبون

154- منشأ دروغگویی برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 9

9- رفتار های ناروای برادران یوسف (توطئه ، دروغ و فریب کاری) برخاسته از نفوذ شیطان در آنان بود .

إن الشیطن للإنسن عدو مبین . . . اقتلوا یوسف ... أرسله معنا غداً یرتع و یلعب

155- نشانه های دروغگویی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 119 - 7

7 - عدم رعایت تقوا در عمل ، نشانه عدم صداقت مدعی ایمان

اتقوا الله و کونوا مع الصدقین

از اینکه خداوند مؤمنان متقی را «صادق» شمرده است، برداشت می شود که: اظهارکنندگان ایمان، اگر عملاً به احکام دین پایبند نباشند و تقوا پیشه نکنند، در اظهار ایمان صادق نیستند.

156- نشانه های دروغگویی یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 7 - 4

4 - گریزان بودن یهود از مرگ ، نشان دروغین بودن ادعای آنان (این که آنان دوستان و اولیای خدا هستند) .

إن زعمتم أنکم أولیاء لله . . . إن کنتم صدقین . و لایتمنونه أبداً

ص: 250

1- ابتلا به سختیهای دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 32 - 1

1 - انسان ها ، هنگام ابتلا به امواج متلاطم و خروشان دریا ، خالصانه به خدا روی می آورند .

و إذا غشيهم موج كالظلل دعوا الله مخلصين

«غشی» به معنای «پوشاندن» است (مفردات راغب) و در آیه، معنای «فراگیری» را می دهد. «ظلل» جمع «ظَلَّ» است که به معنای «ابر سایه انداز» است (مفردات راغب) «موج» اسم جنس است و نکره آورده شدن اش، به منظور کثرت و عظمت آن می باشد.

2- استفاده از دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 14 - 2، 1

1- خداوند ، دریا ها را رام و در تسخیر بشر قرار داده است .

و هو الذی سخّر البحر لتأکلوا منه

2- رام کننده دریا ها برای بهره برداری آدمیان ، فقط خداوند است .

و هو الذی سخّر البحر لتأکلوا منه

معرفه بودن مبتدا (هو) و خبر «الذی . . .» بر حصر دلالت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 12 - 12

12 - نعمت بهره‌وری از دریا، موهبتی الهی برای انسان و مشوق او برای شکر و سپاس به درگاه حق

سَخَّرَ لَكُمْ .. و لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

«لَعَلَّكُمْ» عطف بر «لتجری» است و همان گونه که «لتجری» و «لتبتغوا» غایت فعل «سَخَّرَ» به شمار می‌آیند؛ «لَعَلَّكُمْ» نیز معنای غایت را افاده می‌کند.

3- استفاده از دریا ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 32 - 15

15- خداوند، مشوق آدمی به فراگیری کشتی رانی و دریانوردی و استفاده بهینه از دریاها و رودها

و سَخَّرَ لَكُمْ الْفَلَکَ لِتَجْرِيَ فِی الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَ سَخَّرَ لَكُمْ الْأَنْهَارَ

معنا و مفهوم تسخیر دریا و کشتی برای انسان، فراهم بودن استعدادها و زمینه های لازم برای بهره گیری است که انسان باید از این استعدادها و زمینه ها با تلاش و کوشش علمی و .. خود استفاده کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 66 - 8

8- خداوند، خواهان سعی و تلاش انسان در راه تأمین روزی خویش و برخورداری از مظاهر طبیعت چون دریاهاست .

رَبِّکُم الَّذِی یَزِجِ لَکُمُ الْفَلَکَ فِی الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ

4- استفاده از منافع دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 12 - 15

15 - امتنان الهی بر آدمیان، به خاطر بهره مند ساختن ایشان از منافع دریا

اللّٰهُ الَّذِی سَخَّرَ لَکُمُ الْبَحْرَ .. و لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

برشمردن نعمت ها و شایسته شکر معرفی کردن آنها، دربردارنده منت گذاردن خداوند بر خلق است.

5- اقسام دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 12 - 1,2,3

1 - وجود دو نوع دریا با آب های متفاوت « شیرین و گوارا » و « شور و تلخ » در کره زمین

ص: 252

و ما یستوی البحران هذا عذب فرات سائغ شرابه و هذا ملح أجاج

«عذب» به معنای گوارا و «فرات» به معنای بسیار گوارا و متمایل به شیرین است. «سائغ شرابه» (از «ساغ الشراب فی الحلق») به معنای «سهل انحداره» است؛ یعنی، آبی که به خاطر گوارایی و خوشکامی اش، به راحتی از گلو پایین می رود. «اجاج» نیز به معنای بسیار شور و متمایل به تلخی است.

2- وجود دو نوع دریا با آب های متفاوت « شیرین و گوارا » و « شور و تلخ » ، از نشانه های قدرت خداوند و یکتایی او

و ما یستوی البحران هذا عذب فرات سائغ شرابه و هذا ملح أجاج

3- وجود دو نوع دریا با آب های متفاوت « شیرین و گوارا » و « شور و تلخ » ، از نعمت های الهی برای بشر

و ما یستوی البحران هذا عذب فرات سائغ شرابه و هذا ملح أجاج

این آیه ضمن آن که در مقام بیان نشانه های قدرت و یکتایی پروردگار است، در صدد بر شمردن نعمت های الهی برای بشر نیز می باشد.

6- القای گوساله سامری در دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 97 - 12، 11

11 - سوزاندن گوساله سامری به طور کامل و محو اثر آن و افشاندن سوخته آن به دریا ، تصمیم قطعی و مؤکد موسی (ع) در باره گوساله زرّین سامری

وانظر إلى إلهك .. لنحرّقته ثمّ لنسفنّه فی الیمّ نسفاً

«تحریق» (مصدر «لنحرّقته») به معنای زیاد سوزاندن است (مصباح). «نسف» به معنای از ریشه برکندن و منهدم ساختن و به هوا افشاندن است (قاموس). گفتنی است که معنای اخیر در آیه مناسب تر به نظر می رسد، بنابراین «ثمّ لنسفنّه...» ؛ یعنی، پس از سوزاندن گوساله (ذوب کردن و تبدیل آن به قطعات ریز) سوخته آن را به دریا خواهیم پاشید.

12 - سوزاندن گوساله سامری و ریختن سوخته آن به دریا ، در برابر دیدگان سامری و دیگر مردم انجام گرفت .

وانظر .. لنحرّقته ثمّ لنسفنّه فی الیمّ

«انظر» فرمان موسی (ع) به سامری است و ظاهر آن است که مقصود، مشاهده مراسم سوزاندن و به دریا ریختن باشد. ضمیرهای جمع در «لنحرّقته» و «لنسفنّه»، گویای حضور مردم در آن صحنه است.

7- امواج دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 32 - 3

3 - دریا، امواجی متلاطم و خطرناک دارد.

وإذا غشيهم موج كالظلل

ص: 253

8- بنی اسرائیل در دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 66 - 2

2 - تعقیب بنی اسرائیل از سوی فرعونیان در مسیر باز شده در دریا به وسیله موسی (ع)

وأنجینا موسی و من معه أجمعین . ثم أغرقنا الآخرين

9- بنی اسرائیل در ساحل دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 63 - 1

1 - قرار گرفتن بنی اسرائیل در میان سپاه فرعون و دریا

فلما ترءا الجمعان . . فأوحینا إلی موسی أن اضرب بعصاک البحر

از عبارت «أن اضرب بعصاک البحر» معلوم می شود که بنی اسرائیل به هنگام مشاهده سپاه فرعون، نه راه پیش داشتند و نه راه پس؛ زیرا در یک طرف آنان دریا قرار داشت و در سوی دیگر سپاه فرعون.

10- بنی اسرائیل و شکافتن دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 50 - 7

7 - بنی اسرائیل دارای نقشی بسزا در شکافتن دریا بر ایشان

وإذ فرقنا بکم البحر

برداشت فوق با توجه به سببیه بودن حرف باء در «بکم» استفاده شده است.

11- تحمل سختیهای دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 31 - 9

9 - تحمل کنندگان سختی های دریا و دارندگان روحیه شکر ، بهره مند از نشانه های خدا از آن

لیریکم من ءایته إن فی ذلک لآیت لکلّ صَبّار شکور

احتمال دارد «صَبّار» به قرینه آیه بعد، مربوط به صبر پیشه کردن در امواج و دلهره های دریا باشد.

ص: 254

12- تدبیر در دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 6 - 2

2 - دریای خروشان جلوه ای از عظمت و قدرت الهی و شایان تأمل و اندیشه

و البحر المسجور

«سجّر» (شعله‌ور کردن) گاهی استعاره از التهاب و خروشیدن است (مفردات راغب). بنابراین «بحر مسجور»؛ یعنی، دریای خروشان. گفتنی است که با توجه به این که سوگند، همواره به امور مهم و در خور تأمل تعلق می گیرد، خداوند با سوگند به دریای خروشان، بشر را به عظمت و قابل تأمل و تدبیر بودن آن توجه داده است.

13- تسخیر دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 14 - 10، 1

1- خداوند، دریاها را رام و در تسخیر بشر قرار داده است.

و هو الذی سخّر البحر لتأكلوا منه

10- بیان تسخیر دریا از سوی خداوند و نعمت های فراوان آن برای ترغیب انسان به شکرگزاری است.

سخّر البحر لتأكلوا منه... و لتبتغوا من فضله و لعلکم تشكرون

14- تسخیر دریاها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 65 - 8

8- تسخیر دریا های موج، نمود بارز عنایت خداوند در مسلط ساختن انسان بر طبیعت

ألم تر أن الله سخّر لكم ما فى الأرض و الفلك تجرى فى البحر بأمره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 12 - 2، 1

1 - خداوند ، مسخر کننده دریا ها در جهت منافع آدمیان

اللّٰهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمْ الْبَحْرَ

«لام» در «لکم» معنای منفعت را در بر دارد.

2- لزوم توجه به تدبیر خداوند در تسخیر دریا ها ، در جهت بهره‌وری و منافع انسان ها

ص: 255

اللّٰهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمْ الْبَحْرَ

با توجه به این که انسان ها به هر حال از منافع دریا بهره مند هستند؛ این آیه درصدد بیان اصل بهره‌وری آنان نیست؛ بلکه پیام آن، این است که آنان این نعمت را بی حساب نپنداشته و اراده و تدبیر الهی را در آن نادیده نگیرند.

15- تشبیه امواج دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 63 - 7

7 - شکافته شدن دریا با عصای موسی و تقسیم شدن آب های آن به دو دیوار؛ چون دو کوه بزرگ

فانقلق فکان کلّ فرق کالطود العظیم

فعل «کان» در این جا به معنای «صار» است. «فرق» نیز معادل قطعه (پاره) و «طود» مرادف «جبل» (کوه) است. بنابراین «کان کلّ فرق...»؛ یعنی، هر پاره ای از آب دریا، مانند کوهی بزرگ شد.

16- تعدد دریا ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 61 - 3

3 - تعدد دریا ها با حد فاصلی از خشکی، نشانی دیگر از تدبیر خداوند

و جعل بین البحرین حاجزاً

مراد از «حاجزاً» (مانع) می تواند خشکی های موجود در میان دو دریا باشد؛ یعنی، این که زمین کاملاً پوشیده از آب نیست؛ بلکه خشکی هایی برای زیست و زندگی انسان و.. در آن تدارک دیده شده است. این امر نشانی دیگر از تدبیر و حضور خدا در اداره شؤون زندگی انسان ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 27 - 2

2 - در صورت تبدیل شدن همه درختان زمین به قلم و مرکب شدن دریا های متعدد (بیش از هفت دریا) جهت کتابت کلمات الهی، کلمات خداوند تمام نخواهد شد.

لو أنّما فی الأرض من شجرة أقلمه والبحر یمدّه من بعده سبعة أبحر ما نفدت کلمت ال

«من» بیان برای «ما»ی موصول است و آوردن «شجره» با تای وحدت به جای «شجر» برای این است که افاده استغراق کند به گونه ای که یکایک درختان را در برگیرد. گفتنی است که «سبعه أبحر» دلالت بر کثرت می کند و «من بعده» به معنای «بعد از اتمام آن دریا» و یا غیر از آن است.

ص: 256

17- تفاوت دریا ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 12 - 15

15 - آثار متفاوت و مشترک آب های دریا ها و استفاده چند منظوره انسان ها از آن ، نشانه قدرت و یکتایی خداوند است .

و ما یستوی البهران هذا عذب فرات . . . و من کلّ تأکلون لحمًا طریًّا ... لتبتغوا

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه، در سلسله آیاتی قرار دارد که درباره قدرت مطلق و یکتایی خداوند متعال سخن می گوید.

18- تمایز دریا های شور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 53 - 3

3 - وجود دو دریا با آب گوارا و شیرین و شور و تلخ در کنار هم بدون مخلوط شدن و درهم آمیختن آن دو آب ، از نعمت های الهی برای بشر

و هو الذی مرج البحرین هذا عذب فرات . . . و حجراً محجوراً

آیه شریفه، ضمن آن که در مقام بیان نشانه های ربوبیت پروردگار است، درصدد برشمردن نعمت های الهی برای بشر نیز می باشد.

19- تمایز دریا های شیرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 53 - 3

3 - وجود دو دریا با آب گوارا و شیرین و شور و تلخ در کنار هم بدون مخلوط شدن و درهم آمیختن آن دو آب ، از نعمت های الهی برای بشر

و هو الذی مرج البحرین هذا عذب فرات . . . و حجراً محجوراً

آیه شریفه، ضمن آن که در مقام بیان نشانه های ربوبیت پروردگار است، درصدد برشمردن نعمت های الهی برای بشر نیز می باشد.

20- جوشش آب دریا ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 6 - 2

2 - آب دریا ها ، هنگام پیدایش نشانه های قیامت ، به شدت داغ و جوشان خواهد شد . *

وإذا البحار سجرت

ص: 257

«مسجور»؛ یعنی، شعلهور شده (قاموس). این احتمال که «سجرت»، ناظر به این معنا باشد، منتفی نیست.

21- حرکت کشتی در دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 164 - 6

6 - حرکت کشتی ها در دریا در جهت منافع انسان ، از نشانه های توحید و رحمت گستری خداوند است .

إن فی ... الفلک تجری فی البحر بما ینفع الناس ... لآیت

کلمه «ما» در «بما ینفع» می تواند موصوله باشد که در این صورت «باء» به معنای مصاحبت است. بر این مبنا «التي تجری...»؛ یعنی، آن کشتیهایی که در دریا حرکت می کنند و چیزهایی (از قبیل مال التجاره ها و ...) به همراه دارند که برای مردم سودبخش است ... و نیز «ما» می تواند مصدریه باشد که در این صورت «باء» به معنای سبب است؛ یعنی، کشتیهایی که در دریا به خاطر نفع رسانی به مردم در حرکت هستند.

22- خطر دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 63 - 1

1 - خداوند، نجاتبخش گرفتاران در تاریکیها و تنگناهای هول انگیز خشکی و دریاست.

قل من ینجیکم من ظلمت البر و البحر تدعونه

23- خطرهای دریایی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 32 - 3

3 - دریا ، امواجی متلاطم و خطرناک دارد .

وإذا غشیهم موج کالظلل

24- خلقت دریا ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - آفرینش جهان هستی چون انسان، دریا، خورشید و ماه، از نشانه های خدای حقیقی (الله)

ص: 258

والله خلقكم من تراب... ثم جعلكم أزواجاً... و ما يستوى البحرين... و سخر ال
«ذلکم» اشاره به کسی است که اشیای ذکر شده را آفریده و صاحب خلق و جعل می باشد.

8- آفرینش جهان (انسان، دریا، خورشید و ماه)، جلوه ای از ربوبیت خدا است.

الله خلقکم من تراب... و ما يستوى البحرين... و سخر الشمس و القمر... ذلکم ال

10- آفرینش انسان، دریا، خورشید و ماه، جلوه ای از فرمانروایی مطلق خدا بر جهان هستی است.

والله خلقکم من تراب... و ما يستوى البحرين... و سخر الشمس و القمر... له ال

25- دریا های شور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 53 - 1,2

1 - آفرینش دو دریا با آب گوارا و شیرین و شور و تلخ و قرار دادن حایل و مانعی بازدارنده از اختلاط و درهم آمیختن آن دو، تنها به قدرت خدا است.

و هو الذی مرج البحرين هذا عذب فرات... و حجراً محجوراً

«مَرَج» ماده «مَرَجَ» به معنای مخلوط کردن و یا ارسال و رها کردن است. بر این اساس جمله «مرج البحرين...» به معنای روان کردن دو دریا است به گونه ای که در کنار هم قرار گیرند؛ چنان که در آیه 19 سوره «رحمن» آمده است: «مرج البحرين يلتقيان؛ دو دریا را روان ساخت تا به هم برسند و برخورد کنند». «عَذْب» به معنای گوارا و «فرات» به معنای بسیار گوارا و متمایل به شیرینی است. «مِلْح» نیز به معنای شور و «اجاج» به معنای بسیار شور و متمایل به تلخی است. «برزخ» به معنای حایل و مرز میان دو شیء است و «حجراً» (مصدر و مفعولاً به برای «جعل») به معنای مانع می باشد. «محجوراً» نیز صفت تأکیدی برای «حجراً» است. گفتنی است جمله «و هو الذی مرج البحرين...» برای حصر و از نوع قصر افرادی است؛ یعنی، تنها خدا دو دریا... را آفرید نه قدرتی دیگر.

2 - وجود دو دریا با آب گوارا و شیرین و شور و تلخ در کنار هم بدون مخلوط شدن و درهم آمیختن آن دو آب، از نشانه های ربوبیت و قدرت خداوند

و هو الذی مرج البحرين هذا عذب فرات... و حجراً محجوراً

ممکن است مراد از دو دریا، دو دریای معینی باشد (مثل اقیانوس هند و بحر احمر) و یا از آن رو که عرب رودخانه بزرگ را «بحر» می نامد، مراد ریزش آب رودخانه - که شیرین و گوارا است - به دریای شور و تلخ باشد و میان این دو مانعی است که نه دریا، آب های شیرین رودخانه ها را تلخ می کند و نه آب های شیرین رودخانه، آب شور و تلخ دریا را شیرین و گوارا می سازد.

1 - وجود دو نوع دریا با آب های متفاوت « شیرین و گوارا » و « شور و تلخ » در کره زمین

و ما یستوی البهران هذا عذب فرات سائغ شرابه و هذا ملح أجاج

«عذب» به معنای گوارا و «فرات» به معنای بسیار گوارا و متمایل به شیرین است. «سائغ شرابه» (از «ساغ الشراب فی الحلق») به معنای «سهل انحداره» است؛ یعنی، آبی که به خاطر گوارایی و خوشکامی اش، به راحتی از گلو پایین می رود. «اجاج» نیز به

معنای بسیار شور و متمایل به تلخی است.

2- وجود دو نوع دریا با آب های متفاوت « شیرین و گوارا » و « شور و تلخ » ، از نشانه های قدرت خداوند و یکتایی او

و ما یستوی البهران هذا عذب فرات سائغ شرابه و هذا ملح أجاج

26- دریا های شیرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 53 - 2، 1

1 - آفرینش دو دریا با آب گوارا و شیرین و شور و تلخ و قرار دادن حایل و مانعی بازدارنده از اختلاط و درهم آمیختن آن دو ، تنها به قدرت خدا است .

و هو الذی مرج البحرین هذا عذب فرات . . . و حجراً محجوراً

«مَرَج» ماده «مَرَج» به معنای مخلوط کردن و یا ارسال و رها کردن است. بر این اساس جمله «مرج البحرین...» به معنای روان کردن دو دریا است به گونه ای که در کنار هم قرار گیرند؛ چنان که در آیه 19 سوره «رحمن» آمده است: «مرج البحرین یتقیان؛ دو دریا را روان ساخت تا به هم برسند و برخورد کنند». «عَذْب» به معنای گوارا و «فرات» به معنای بسیار گوارا و متمایل به شیرینی است. «مِلْح» نیز به معنای شور و «اجاج» به معنای بسیار شور و متمایل به تلخی است. «برزخ» به معنای حایل و مرز میان دو شیء است و «حجراً» (مصدر و مفعولٌ به برای «جعل») به معنای مانع می باشد. «محجوراً» نیز صفت تأکیدی برای «حجراً» است. گفتنی است جمله «و هو الذی مرج البحرین...» برای حصر و از نوع قصر افرادی است؛ یعنی، تنها خدا دو دریا... را آفرید نه قدرتی دیگر.

2- وجود دو دریا با آب گوارا و شیرین و شور و تلخ در کنار هم بدون مخلوط شدن و درهم آمیختن آن دو آب ، از نشانه های ربوبیت و قدرت خداوند

و هو الذی مرج البحرین هذا عذب فرات . . . و حجراً محجوراً

ممکن است مراد از دو دریا، دو دریای معینی باشد (مثل اقیانوس هند و بحر احمر) و یا از آن رو که عرب رودخانه بزرگ را «بحر» می نامد، مراد ریزش آب رودخانه - که شیرین و گوارا است - به دریای شور و تلخ باشد و میان این دو مانعی است که نه دریا، آب های شیرین رودخانه ها را تلخ می کند و نه آب های شیرین رودخانه، آب شور و تلخ دریا را شیرین و گوارا می سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 12 - 2، 1

1- وجود دو نوع دریا با آب های متفاوت « شیرین و گوارا » و « شور و تلخ » در کره زمین

و ما یستوی البهران هذا عذب فرات سائغ شرابه و هذا ملح أجاج

«عذب» به معنای گوارا و «فرات» به معنای بسیار گوارا و متمایل به شیرین است. «سائغ شرابه» (از «ساغ الشراب فی الحلق») به معنای «سهل انحداره» است؛ یعنی، آبی که به خاطر گوارایی و خوشکامی اش، به راحتی از گلو پایین می رود. «اجاج» نیز به معنای بسیار شور و متمایل به تلخی است.

2- وجود دو نوع دریا با آب های متفاوت « شیرین و گوارا » و « شور و تلخ » ، از نشانه های قدرت خداوند و یکتایی او

و ما یستوی البهران هذا عذب فرات سائغ شرابه و هذا ملح أجاج

ص: 260

27- دریای سرخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 50 - 1

1 - بنی اسرائیل ، در محاصره فرعونیان در کناره دریای سرخ

و إذ فرقنا بكم البحر

ال در «البحر» عهد ذهنی است و اشاره به دریایی معهود دارد که بنا به گفته بسیاری از مفسران، مراد از آن دریای سرخ است. بیان نجات بنی اسرائیل و غرق شدن فرعونیان در پی شکافته شدن دریا، دلالت بر این دارد که: فرعونیان در کناره دریای سرخ در صدد هجوم به بنی اسرائیل بودند.

28- دریای موج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 6 - 2

2- دریای خروشان جلوه ای از عظمت و قدرت الهی و شایان تأمل و اندیشه

و البحر المسجور

«سجور» (شعله‌ور کردن) گاهی استعاره از التهاب و خروشدن است (مفردات راغب). بنابراین «بحر مسجور»؛ یعنی، دریای خروشان. گفتنی است که با توجه به این که سوگند، همواره به امور مهم و در خور تأمل تعلق می گیرد، خداوند با سوگند به دریای خروشان، بشر را به عظمت و قابل تأمل و تدبر بودن آن توجه داده است.

29- دعا هنگام طوفان دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 22 - 10

10 - طوفانی شدن دریا و احساس خطر غرق شدن کشتی ، از مقطعهایی که انسان به خدا و نیایش خالصانه به درگاه او روی می آورد .

و جاءهم الموج من كل مكان و ظنوا أنهم أحيط بهم دعوا الله مخلصين له الدين

30- دیدنیهای دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 261

7- حرکت کشتی در دریا با شکافتن آب آن ، منظره ای دیدنی و شگفت آور

و تری الفلک مواخر فیه

عبارت «و تری الفلک مواخر فیه» معترضه است و بین چند جمله ای واقع شده که به همدیگر عطف شده اند. آوردن جمله معترضه - در صورتی که امکان عطف وجود دارد - به خاطر مخالفت با اسلوب جمله و بیان تعجب آور بودن آن است. لازم به ذکر است که «مواخر» جمع «مأخره» (از ماده مخر) بوده و به معنای شکافتن است.

31- ذخایر دریایی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 70 - 7

7- امتنان خدا بر آدمیان به خاطر بهره مند کردن آنان از کرامت انسانی و نیز ذخیره های معیشتی دریا و خشکی

و لقد کرّمنا بنی ءادم و حملنهم ... و رزقنهم من الطّیّبیت

32- ذوالقرنین در ساحل دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 86 - 4

4- پیشروی ذوالقرنین ، با رسیدن به ساحل دریایی گسترده ، متوقف شد .

وجدها تغرب فی عین حمئه

بدان احتمال که نمای غروب خورشید در آب، نشانه گستردگی پهنه دریا باشد؛ یعنی، در چشم انداز آن، چیزی مشاهده نمی شد، لذا تصوّر آن بود که خورشید در چشمه جوشانی در دریا فرو می رود و خشکی دیگری در ورای آن نیست.

33- راهیابی در دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 97 - 1

1 - خداوند ستارگان را برای راهیابی انسان در ظلمتهای دشت و دریا قرار داده است.

وهو الذى جعل لكم النجوم لتهتدوا بها فى ظلمت البر والبحر

ص: 262

34- زمان عبور بنی اسرائیل از دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 92 - 1

1 - عبور بنی اسرائیل از دریا و غرق شدن فرعون و سپاهیانش ، هنگام روز بوده است .

و جوزنا ببنی إسرئیل . . . حتی إذا أدرکه الغرق ... فالیوم

35- سپاه فرعون در دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 64 - 2, 1

1 - اقدام فرعون و سپاهیانش ، مبنی بر تعقیب بنی اسرائیل در بستر دریا

و أزلفنا ثمَّ الآخرین

«ازلاف» (مصدر «أزلفنا»); یعنی، به پیشروی وادار کردن و «ثمَّ» ظرف مکان و معادل «آن جا» و «الآخرین» مفعول برای «أزلفنا» است; یعنی، دیگران (فرعونیان) را وادار کردیم تا به آن جا پیشروی کنند. گفتنی است که «ثمَّ» اشاره به بستر دریا دارد که بنی اسرائیل از آن عبور کردند.

2 - دخالت اراده الهی در وادار کردن فرعونیان به پیشروی در بستر دریا

و أزلفنا ثمَّ الآخرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 66 - 2

2 - تعقیب بنی اسرائیل از سوی فرعونیان در مسیر باز شده در دریا به وسیله موسی (ع)

و أنجینا موسی و من معه أجمعین . ثمَّ أغرقنا الآخرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 40 - 4

4 - افکنده شدن فرعون و لشکریانش در دریا ، با حقارت و ذلت و به اراده الهی

واژه «فنبذناهم» اشعار به فروافکندن همراه با ذلت و حقارت دارد؛ زیرا «نبذ» اختصاصاً در دور ریختن اشیایی به کار می رود که فاقد ارزش است. در این جا گفته می شود: «نبذته نبذ النعل الخلق» (آن را چون کفش کهنه دور انداختم).

36- سوگند به دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 263

1 - سوگند خداوند ، به دریای سرشار از آب

و البحر المسجور

«سجر» در معانی پرکردن و شعلهور کردن به کار می رود. بنابراین «مسجور» یا به معنای «مملو» (پر شده) و یا به معنای شعلهور شده است، برداشت یاد شده براساس معنای اول است.

37- شکافتن آب دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 50 - 2،5

2 - خداوند ، دریای سرخ را برای عبور بنی اسرائیل شکافت .

و إذ فرقنا بكم البحر

«فرق» (مصدر فرقنا) به معنای فاصله انداختن و شکافتن است.

5 - شکافته شدن دریا ، موجب غرق شدن و به هلاکت رسیدن فرعونیان شد .

و إذ فرقنا بكم البحر فأنجينكم و أغرقنا آل فرعون

تفریع جمله «أنجیناکم» بر «فرقنا» به وسیله حرف «فاء» می رساند که سبب نجات بنی اسرائیل شکافته شدن دریا بود و از آن جا که «أغرقنا» بر «أنجیناکم» عطف شده، معلوم می شود: زمینه غرق شدن فرعونیان نیز همان شکاف دریا بوده است؛ یعنی، فرعونیان با دیدن معبر در میان دریا به تعقیب بنی اسرائیل پرداختند که شکاف بسته شد و آنان به هلاکت رسیدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 63 - 3،7،2

2 - وحی الهی به موسی (ع) مبنی بر زدن عصای خویش به دریا

فأوحينا إلى موسى أن اضرب بعصاك البحر

3 - شکافته شدن دریا با ضربت عصای موسی و باز شدن راه نجات برای بنی اسرائیل

أن اضرب بعصاك البحر فانقلب

«انفلاق» (مصدر «انفلق») به معنای شکافته شدن است.

7 - شکافته شدن دریا با عصای موسی و تقسیم شدن آب های آن به دو دیوار؛ چون دو کوه بزرگ

فانفلق فکان کلّ فرق کالطود العظیم

فعل «کان» در این جا به معنای «صار» است. «فرق» نیز معادل قطعه (پاره) و «طود» مرادف «جبل» (کوه) است. بنابراین «کان کلّ فرق...»؛ یعنی، هر پاره ای از آب دریا، مانند کوهی بزرگ شد.

ص: 264

38- شکافتن دریا ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 3 - 1

1 - پیدایش شکاف های وسیع و فراوان در دریا ها و راه یافتن آب آنها به نقاط دیگر زمین ، در آستانه قیامت

و إذا البحار فجّرت

«فجر» به معنای ایجاد شکاف وسیع (مفردات راغب) و باز شدن راه (مقایس اللغه) است. باب تفعیل این کلمه، دلالت بر کثرت دارد. (تاج العروس)

39- شوری آب دریا ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 61 - 4

4 - عدم امتزاج آب های شور و شیرین رود ها و دریا ها ، از جلوه های تدبیر خدای یگانه

و جعل بین البحرین حاجزاً

برداشت فوق براین احتمال است که مقصود از «البحرین» رودها و دریاها باشد.

40- طغیان دریا ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 6 - 1

1 - دریا ها در آستانه قیامت ، لبریز شده و آب آن به اطراف سرازیر خواهد گشت .

و إذا البحار سجّرت

«سَجَر» و «سَجَّر» به معنای «ملاً» (پر گردانید) است. برخی «تسجیر» را به معنای «تفجیر» (روان ساختن) گرفته اند (لسان العرب). بنابراین «سجرت» - که تشدید آن برای مبالغه است - یعنی کاملاً لبریز و به اطراف سرازیر گشت. فراء گفته است: «مسجر»؛ یعنی، آنچه آب آن فروکش کرده باشد (لسان العرب) و قاموس «مسجور» را شعلهور شده معنا کرده است. براساس این دو معنا، آب دریاها تبخیر شده و نابود خواهد گشت.

41- عبور بنی اسرائیل از دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 50 - 3

3 - بنی اسرائیل ، با عبور از دریا نجات یافتند و فرعونیان در آب دریا غرق شدند .

ص: 265

فأنجينكم و أغرقنا ءال فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 51 - 10

10 - گرايش بنى اسرائيل به گوساله پرستى ، پس از عبورشان از دريا و نجات يافتن از سيطره فرعونيان بود .

و إذ فرقنا بكم البحر . . . و إذ وعدنا ... ثم اتخذتم العجل من بعده

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 138 - 4، 3، 2، 1

1 - خداوند ، بنى اسرائيل را از دريا عبور داد .

و جوزنا بينى اسرائيل البحر

2 - عبور بنى اسرائيل (قوم موسى) از همان دريايى بود كه فرعونيان در آن غرق شدند .

و جوزنا بينى اسرائيل البحر

«ال» در «البحر» عهد ذكرى است و اشاره به «اليم» در آيه 136 دارد. يعنى بنى اسرائيل را از همان دريا (دريايى كه فرعونيان را در آن غرق كرديم) عبور داديم.

3 - زمان عبور قوم موسى از دريا ، مقارن با غرق شدن فرعونيان در آن دريا بود .

فأغرقنهم فى اليم . . . و جوزنا بينى اسرائيل البحر

«جوزنا . . . » عطف است بر آيه 136 (فانتقمنا منهم ...)

4 - بنى اسرائيل در پى عبور از دريا با مردمى بت پرست مواجه شدند .

فأتوا على قوم يعكفون على أصنام لهم

«أتوا» چون به «على» متعدى شده، متضمن معنای مرور است، يعنى «أتوا قوما مارين عليهم».

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 142 - 1

1 - خداوند، موسی (ع) را پس از عبور بنی اسرائیل از دریا، برای عبادت و مناجاتی خاص فراخواند.

و وعدنا موسی ثلاثین ليله

به کارگیری کلمه «لیله» (شب)، با وجود اینکه معمولاً در بیان شبانه روز و مانند آن از کلمه «یوم» استفاده می شود، اشاره به این دارد که مواعده خدا با موسی برای عبادت بوده است. و چون موسی در میان قومش نیز عبادت و مناجات داشته، معلوم می شود که این، عبادت و مناجاتی خاص بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 160 - 6،16،21،26

6 - قوم موسی پس از عبور از دریا به کمبود آب و غذا مبتلا شدند.

إذ استسقه قومه .. و أنزلنا عليهم المن والسلوى

16 - قوم موسی پس از عبور از دریا به گرمای سوزان خورشید گرفتار شدند.

ص: 266

و ظللنا عليهم الغمم

21 - دسترسی قوم موسی به غذا های حلال و حرام در پی عبور از دریا

كلوا من طيبات ما رزقنكم

26 - ظهور معجزاتی متعدد (پدید آمدن آب ، سایه ، نزول منّ و سلوی) برای قوم موسی در پی عبورشان از دریا

فانجست .. ظللنا عليهم الغمم و انزلنا عليهم المن و السلوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 12، 1

1 - خداوند ، بنی اسرائیل را در حالی که در معرض هجوم فرعون و سپاهیاناش قرار داشتند ، از دریا عبور داد .

و جوزنا بنی اسرائیل البحر فاتبعهم فرعون و جنوده بغياً و عدواً

12 - « عن ابی جعفر (ع) فی قوله : « و جوزنا بنی اسرائیل ... » . . . فخرج موسی بنی اسرائیل و اتبعهم فرعون . . . فدعا موسی ربه فأوحى الله إليه : أن اضرب بعصاك البحر فضربه فانفلق البحر فمضى موسى و أصحابه حتى قطعوا البحر . . . فلما توسط فرعون و من معه أمر الله البحر فانطبق عليهم فغرقهم أجمعين . . . »

از امام باقر (ع) درباره سخن خدا که می فرماید: « بنی اسرائیل را از دریا عبور دادیم . . . » روایت شده است: موسی (ع) بنی اسرائیل را بیرون برد و فرعون آنان را تعقیب کرد ... پس موسی (ع) پروردگار خود را خواند. خداوند به او وحی کرد که عصای خود را به دریا بزن. موسی (ع) عصا را به دریا زد ؛ آن گاه دریا شکافته شد و موسی (ع) و اصحابش از دریا گذشتند ... در آن هنگام فرعون و همراهانش به وسط دریا رسیده بودند که خداوند فرمان داد تا امواج آب آنان را در کام خود فرو برد و [بدین ترتیب] همه آنان را غرق کرد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 77 - 11

11 - تمام بنی اسرائیل از یک راه در دریا عبور داده شدند . *

فاضرب لهم طریقاً فی البحر

چنانچه مراد از « طریقاً » جنس نباشد، بر وحدت راه دلالت خواهد داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 78 - 1

1 - موسی (ع) به فرمان خداوند، بنی اسرائیل را شبانه از مصر کوچ داد و از دریا گذراند.

أسر بعبادی .. فأتبعهم

حرف «فاء» در «فأتبعهم» فصیحه است؛ یعنی، از یک سری جملات محذوف قبل از خود حکایت می کند. حاصل آن جملات این است که موسی (ع) بنی اسرائیل را از مصر کوچ داد و فرعونیان نیز از حرکت آنان آگاه شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 65 - 2، 1

1 - نجات یافتن موسی (ع) و همراهان وی (بنی اسرائیل) از شر فرعونیان، با عبور از دریا به اراده الهی بود.

ص: 267

و أنجینا موسی و من معه أجمعین

2- موفق شدن همه همراهان موسی به عبور از دریا

و أنجینا موسی و من معه أجمعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 66 - 1

1- غرق شدن فرعون و سپاهیانش ، پس از عبور کامل بنی اسرائیل از دریا

و أنجینا موسی و من معه أجمعین . ثم أغرقنا الأخرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 24 - 3

3- اطمینان بخشی خداوند به موسی (ع) و بنی اسرائیل ، در به سلامت عبور کردن آنان از دریا و غرق شدن فرعونیان

و اترک البحر رهوًا إثم جند مغرقون

هر چند عبارت «واترک ..» معنای فرمان را در خود نهفته دارد؛ اما قرین شدن «رهوًا» می نمایاند که خداوند با بیان این صفت، در صدد اطمینان بخشی و ایجاد آرامش در روح موسی(ع) و اطرافیان آن حضرت بود.

42- عبور موسی(ع) از دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 24 - 3

3- اطمینان بخشی خداوند به موسی (ع) و بنی اسرائیل ، در به سلامت عبور کردن آنان از دریا و غرق شدن فرعونیان

و اترک البحر رهوًا إثم جند مغرقون

هر چند عبارت «واترک ..» معنای فرمان را در خود نهفته دارد؛ اما قرین شدن «رهوًا» می نمایاند که خداوند با بیان این صفت، در صدد اطمینان بخشی و ایجاد آرامش در روح موسی(ع) و اطرافیان آن حضرت بود.

43- عوامل امواج دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 22 - 9

9- وزش باد های تند ، عامل طوفانی شدن دریا و تشکیل امواج

جاءتها ریح عاصف و جاءهم الموج من كل مكان

ص: 268

44- عوامل طوفان دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 22 - 9

9- وزش باد های تند ، عامل طوفانی شدن دریا و تشکیل امواج

جاءتها ریح عاصف و جاءهم الموج من كل مكان

45- فرعون در دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 64 - 1

1 - اقدام فرعون و سپاهیانش ، مبنی بر تعقیب بنی اسرائیل در بستر دریا

و أزلفنا ثَمَّ الآخرين

«ازلاف» (مصدر «أزلفنا»); یعنی، به پیشروی وادار کردن و «ثَمَّ» ظرف مکان و معادل «آن جا» و «الآخرین» مفعول برای «أزلفنا» است; یعنی، دیگران (فرعونیان) را وادار کردیم تا به آن جا پیشروی کنند. گفتنی است که «ثَمَّ» اشاره به بستر دریا دارد که بنی اسرائیل از آن عبور کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 40 - 4

4- افکنده شدن فرعون و لشکریانش در دریا ، با حقارت و ذلت و به اراده الهی

فنبذنهم فی الیم

واژه «فنبذناهم» اشعار به فروافکندن همراه با ذلت و حقارت دارد; زیرا «نبذ» اختصاصاً در دور ریختن اشیایی به کار می رود که فاقد ارزش است. در این جا گفته می شود: «نبذته نبذ النعل الخلق» (آن را چون کفش کهنه دور انداختم).

46- فرعونیان در دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 136 - 3,7,2,1

1 - خداوند پس از ارائه معجزات متعدد و اتمام حجت بر فرعونیان ، آنان را در دریا غرق کرد .

فانتقمنا منهم فأغرقنهم فی الیم

«الیم» در لغت به معنای دریا و رودخانه بزرگ است و «ال» در «الیم» برای عهد می باشد و چنانچه بسیاری از مفسران گفته اند اشاره به دریای سرخ دارد. برخی دیگر از مفسران آن را اشاره به رودخانه نیل دانسته اند.

2 - خداوند با غرق کردن فرعونیان در دریا از آنان انتقام گرفت .

فانتقمنا منهم فأغرقنهم فی الیم

ص: 269

«فاء» در «فأغرقنا» تفسیریه است. یعنی «أغرقنا» بیان و تفسیر «انتقمنا» می باشد.

3- فرعونیان به دلیل شکستن پیمانشان با موسی (ع) (ایمان به وی و آزادسازی بنی اسرائیل) سزاوار انتقام الهی و غرق شدن در دریا گشتند.

إذا هم ینکثون. فانتقمنا منهم

تفریع جمله «فانتقمنا» بر جمله «إذا هم ینکثون» به وسیله حرف «فاء» می رساند که پیمان شکنی فرعونیان در انتقام الهی از آنان دخیل بوده است.

7- تکذیب آیات الهی و بی اعتنایی به آنها سبب هلاکت و غرق شدن فرعونیان در دریا شد.

فأغرقنهم فی الیم بأنهم کذبوا بآیتنا وکانوا عنها غفلین

حرف «باء» در «بأنهم کذبوا» سببیه است و می رساند که تکذیب آیات و بی اعتنایی به آنها سبب انتقام الهی بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 138 - 2,3

2- عبور بنی اسرائیل (قوم موسی) از همان دریایی بود که فرعونیان در آن غرق شدند.

و جوزنا بنی اسرائیل البحر

«ال» در «البحر» عهد ذکری است و اشاره به «الیم» در آیه 136 دارد. یعنی بنی اسرائیل را از همان دریا (دریایی که فرعونیان را در آن غرق کردیم) عبور دادیم.

3- زمان عبور قوم موسی از دریا، مقارن با غرق شدن فرعونیان در آن دریا بود.

فأغرقنهم فی الیم . . . و جوزنا بنی اسرائیل البحر

«جوزنا . . .» عطف است بر آیه 136 (فانتقمنا منهم . . .)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 78 - 5

5- فرعونیان، در تعقیب بنی اسرائیل، به راه خشک شده دریا، وارد شدند.

طریقاً فی البحر یسّاً . . . فأتبعهم فرعون بجنوده

47- فلسفه خلقت دریا ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 22 - 2

2 - بستر خشکی ها و پهنه دریا ها ، در خدمت بهره‌وری بشر ، به عنایت و لطف خداوند

و علیها و علی الفلک تحملون

ص: 270

48- فواید دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 96 - 6

6 - دریا ها در بردارنده امکانات قابل استفاده برای انسانها

متعاً لكم وللسیاره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 32 - 13

13- اهمیت و نقش حیاتی دریا و کشتی رانی برای انسان

و سخّر لكم الفلك لتجری فی البحر بأمره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 14 - 9، 3

3- تغذیه با گوشت های تازه ، استفاده از زیور های دریایی و کشتیرانی ، از فواید دریاست .

سخّر البحر لتأكلوا منه لحمًا طریاً و تستخرجوا منه حلیه تلبسونها و تری الفلك

«طری» به معنای جدید و تازه و «حلیه» به معنای زیور است.

9- فواید دریا منحصر به گوشت تازه ، اشیای زینتی و کشتیرانی نیست .

سخّر البحر لتأكلوا منه لحمًا طریاً و تستخرجوا منه حلیه . . . و لتبتغوا من فضله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 12 - 4، 5، 8، 10، 15

4 - دریا ها ، از منابع تغذیه انسان با گوشت های تازه

و من کلّ تأکلون لحمًا طریاً

«طری» به معنای جدید و تازه است.

5- وجود جواهر و زیور آلات قابل استخراج در دریاها

و تستخرجون حلیه تلبسونها

«حلیه» به معنای زیور است.

8- دریا ها ، بستر تحرک کشتی ها برای تجارت و سفر

و تری الفلک فیه مواخر لتبتغوا من فضله

«ماخره» (مفرد «مواخر») از ماده «مخر» و به معنای شکافنده آب ها است.

10 - تغذیه با گوشت های تازه و استفاده از زیور های دریایی و کشتیرانی ، از فواید دریا ها است .

و من کلُّ تأکلون لحمًا طریًّا . . . و تری الفلک فیه مواخر

15 - آثار متفاوت و مشترک آب های دریا ها و استفاده چند منظوره انسان ها از آن ، نشانه قدرت و یکتایی خداوند است .

و ما یستوی البهران هذا عذب فرات . . . و من کلُّ تأکلون لحمًا طریًّا . . . لتبتغوا

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه، در سلسله آیاتی قرار دارد که درباره قدرت مطلق و یکتایی خداوند متعال

سخن می گوید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 37 - 7

7- دریا ، یکی از منابع ثروت و قدرت

و الشیطان کلّ بناء و غواص

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که خداوند، در پاسخ به درخواست سلیمان(ع) مبنی بر داشتن حکومت مقتدر، مسأله به خدمت درآوردن شیاطین برای غواصی و استخراج منابع و ذخایر آن را مطرح ساخت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 12 - 7

7- بهره‌وری انسان از منافع غذایی ، اقتصادی و تجاری دریا ، در پرتو تدارک امکانات و زمینه های آن از سوی خداوند

اللّه الذی سخر .. لتبتغوا من فضله

49- فواید دریا ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 66 - 3

3- دریا ها و کشتی ها ، در دستیابی انسان به موهبت های طبیعت و نعمت های خداوندی ، نقش بس مهم و مؤثر دارند .

ربکم الذی یزجی لکم الفلک فی البحر لتبتغوا من فضله

50- کشتی نوح(ع) در دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 42 - 3

3- کشتی نوح ، او و همراهانش را در میان موج های عظیمی بسان کوهها ، به پیش می برد .

و هی تجری بهم فی موج کالجبال

«موج» اسم جنس است و بر یک موج و نیز موجهای متعدد و کثیر اطلاق می شود از آن جا که در آیه شریفه ، کلمه «موج» به «جبال» (کوهها) تشبیه شده ، معلوم می شود مراد از آن ، امواج متعدد و کثیر است.

ص: 272

51- کشتیرانی در دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 14 - 3

3- تغذیه با گوشت های تازه ، استفاده از زیور های دریایی و کشتیرانی ، از فواید دریاست .

سخّر البحر لتأكلوا منه لحمًا طريًا و تستخرجوا منه حليه تلبسونها و تری الفلک

«طری» به معنای جدید و تازه و «حلیه» به معنای زیور است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 12 - 15، 10، 8

8 - دریا ها ، بستر تحرک کشتی ها برای تجارت و سفر

و تری الفلک فیه مواخر لتبتغوا من فضله

«ماخره» (مفرد «مواخر») از ماده «مخر» و به معنای شکافنده آب ها است.

10 - تغذیه با گوشت های تازه و استفاده از زیور های دریایی و کشتیرانی ، از فواید دریا ها است .

و من کلّ تأکلون لحمًا طريًا . . . و تری الفلک فیه مواخر

15 - آثار متفاوت و مشترک آب های دریا ها و استفاده چند منظوره انسان ها از آن ، نشانه قدرت و یکتایی خداوند است .

و ما یتوی البهران هذا عذب فرات . . . و من کلّ تأکلون لحمًا طريًا . . . لتبتغوا

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه، در سلسله آیاتی قرار دارد که درباره قدرت مطلق و یکتایی خداوند متعال سخن می گوید.

52- ممانعت از اختلاط دریا ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 53 - 2، 1

1 - آفرینش دو دریا با آب گوارا و شیرین و شور و تلخ و قرار دادن حایل و مانعی بازدارنده از اختلاط و در هم آمیختن آن دو ، تنها به قدرت خدا است .

و هو الذی مرج البحرین هذا عذب فرات . . . و حجراً محجوراً

«مَرَج» ماده «مَرَج» به معنای مخلوط کردن و یا ارسال و رها کردن است. بر این اساس جمله «مرج البحرین...» به معنای روان کردن دو دریا است به گونه ای که در کنار هم قرار گیرند؛ چنان که در آیه 19 سوره «رحمن» آمده است: «مرج البحرین یلتقیان؛ دو دریا را روان ساخت تا به هم برسند و برخورد کنند». «عَذْب» به معنای گوارا و «فرات» به معنای بسیار گوارا و متمایل به شیرینی است. «مِلْح» نیز به معنای شور و «اجاج» به معنای بسیار شور و متمایل به تلخی است. «برزخ» به معنای حایل و مرز میان دو شیء است و «حجراً» (مصدر و مفعولٌ به برای «جعل») به معنای مانع می باشد. «محجوراً» نیز صفت تأکید برای «حجراً» است. گفتنی است جمله «و هو الذی مرج البحرین...» برای حصر و از نوع قصر افرادی است؛ یعنی، تنها خدا دو دریا... را آفرید نه قدرتی دیگر.

2- وجود دو دریا با آب گوارا و شیرین و شور و تلخ در کنار هم بدون مخلوط شدن و درهم آمیختن آن دو آب، از نشانه های

ص: 273

و هو الذی مرج البحرین هذا عذب فرات . . . و حجرًا محجورًا

ممکن است مراد از دو دریا، دو دریای معینی باشد (مثل اقیانوس هند و بحر احمر) و یا از آن رو که عرب رودخانه بزرگ را «بحر» می نامد، مراد ریزش آب رودخانه - که شیرین و گوارا است - به دریای شور و تلخ باشد و میان این دو مانعی است که نه دریا، آب های شیرین رودخانه ها را تلخ می کند و نه آب های شیرین رودخانه، آب شور و تلخ دریا را شیرین و گوارا می سازد.

53- منافع دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 12 - 8

8 - نعمت ها و منافع دریا، نمود لطف و فضل الهی برای آدمیان

سَخَّرَ لَكُمْ الْبَحْرَ . . . وَ لَتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ

از این که بر منافع نهفته در دریا «فضل الهی» اطلاق شده است، مطلب بالا به دست می آید.

54- منشأ استفاده از دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 12 - 7

7 - بهره‌وری انسان از منافع غذایی، اقتصادی و تجاری دریا، در پرتو تدارک امکانات و زمینه های آن از سوی خداوند

اللّٰهُ الَّذِي سَخَّرَ . . . لَتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ

55- منشأ پیدایش دریا ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 19 - 2

2 - جریان آب های عظیم رودها و ریختن آنها به دریاها، نمود اراده و تدبیر الهی است .

مرج البحرین يلتقيان

«مرج» به معنای رها ساختن است؛ یعنی، خداوند آب رودها و دریاها را رها کرد تا به هم بپیوندند.

56- منشأ راهیابی در دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 274

1 - راهیابی انسان ، در ظلمات بیابان و دریا ، به هدایت و تدبیر خداوند

أَمَّنْ يَهْدِيكُمْ فِي ظِلْمَتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ

57- موانع ثمردهی دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 41 - 4

4 - گناه و معصیت انسان ها ، زمین ها و دریا ها را از بازدهی و سودبخشی ساقط می کند .

ظَهَرَ الْفَسَادَ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ

58- موانع طغیان دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 34 - 5

5 - عفو و اغماض الهی از گناهان بسیار ، باعث مصونیت انسان از آثار ویرانگر گناهان در دریا

أَوْ يُوَبِّقَهُنَّ بِمَا كَسَبُوا وَيَعْفُ عَنْ كَثِيرٍ

59- نعمت دریا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 41 - 3

3 - امکان بهره برداری انسان ها از دریا به وسیله کشتی در سیر و سفر و حمل و نقل ، از نعمت های الهی است .

وَأَيُّهَا لَهُمْ أَنَا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفَلَكِ الْمَشْحُونِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 12 - 8

8 - نعمت ها و منافع دریا ، نمود لطف و فضل الهی برای آدمیان

سَخَّرَ لَكُمْ الْبَحْرَ . . . وَ لَتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ

از این که بر منافع نهفته در دریا «فضل الهی» اطلاق شده است، مطلب بالا به دست می آید.

ص: 275

60- نعمتهای دریایی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 12 - 11

11 - گوشت های تازه دریایی و اشیای تزئینی آن و سهولت کشتیرانی ، از نعمت های الهی برای بشر

من كلِّ تاكلون لحمًا طريًا و تستخرجون حليه تلبسونها و تری الفلك فيه مواخر

61- نقش دریا ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 33 - 10

10- دریا ها ، رودخانه ها ، خورشید ، ماه و شب و روز ، هر کدام آیتی مستقل برای خداشناسی و برطرف کننده نیازی از نیاز های انسان

و سختر لكم الفلك . . . و سختر لكم الأنهر . و سختر لكم الشمس و القمر دائبين و

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 19 - 1

1 - زمین ، برخوردار از دو منبع عظیم آب (رود ها و دریا ها) ، به اراده الهی

مرج البحرين

مفسران بر آنند که مراد از «بحرین» در آیه شریفه، رودها و دریاها است. گفتنی است که واژه «بحر» به مطلق آب زیاد گفته می شود.

دریانوردان

62- عوامل خشنودی دریانوردان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 22 - 6

6 - وزش باد های فرح بخش و موافق ، مایه شادمانی دریانوردان سوار بر کشتی های بادبانی

حتى إذا كنتم فى الفلك و جرین بهم بريح طيبة و فرحوا بها

دریانوردی

ص: 276

63- آثار دریانوردی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 25 - 2

2- نقش مهم دریانوردی، در پیشرفت و تکامل زندگی انسان

وله الجوار المنشات... فبأیء الآء ربکما تکذبان

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که مسأله امکان دریانوردی به عنوان جلوه ای از ربوبیت الهی نسبت به انسان معرفی شده است.

64- اهمیت دریانوردی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 25 - 2

2- نقش مهم دریانوردی، در پیشرفت و تکامل زندگی انسان

وله الجوار المنشات... فبأیء الآء ربکما تکذبان

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که مسأله امکان دریانوردی به عنوان جلوه ای از ربوبیت الهی نسبت به انسان معرفی شده است.

65- تاریخ دریانوردی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 140 - 3

3- وجود صنعت کشتی سازی و سفر دریایی در زمان یونس (ع)

إذ أبق إلى الفلک المشحون

66- تشویق به دریانوردی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 32 - 15

15- خداوند، مشوق آدمی به فراگیری کشتی رانی و دریانوردی و استفاده بهینه از دریاها و رودها

وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفَلَكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْأَنْهَارَ

معنا و مفهوم تسخیر دریا و کشتی برای انسان، فراهم بودن استعدادها و زمینه های لازم برای بهره گیری است که انسان باید از این استعدادها و زمینه ها با تلاش و کوشش علمی و . . . خود استفاده کند.

ص: 277

67- دریانوردی در دوران یونس (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 140 - 3

3 - وجود صنعت کشتی سازی و سفر دریایی در زمان یونس (ع)

إذ أبق إلى الفلك المشحون

68- منشأ دریانوردی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 12 - 5

5 - توان انسان در ساختن کشتی و دریانوردی و به خدمت گرفتن حیوانات ، پرتوی از علم و عزت آفریدگار هستی است .

خلقهنّ العزیز العلیم . . . و جعل لکم من الفلک و الأنعم ما ترکیبون

ارتباط دو آیه، نشانگر آن است که خداوند درصدد بیان جلوه های عزت و دانایی خود در نظام هستی است.

69- نعمت دریانوردی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 25 - 1

1 - امکان ساخت کشتی های عظیم و دریانوردی ، از نعمت های انکارناپذیر الهی برای زمینیان و غیرقابل تکذیب

وله الجوار المنشات . . . فبأیّ آلاء ربکما تکذبان

دریاها

70- حایل رود ها و دریاها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 20 - 1

1 - وجود حایل میان رود ها و دریا ها ، به تدبیر الهی

مرج البحرين ... بينهما برزخ

«برزخ» به حد فاصل میان دو شیء گفته می شود.

ص: 278

71- دریاها در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 6 - 2، 1

1 - دریاها در آستانه قیامت، لبریز شده و آب آن به اطراف سرازیر خواهد گشت.

و إذا البحار سجّرت

«سَجَّرَ» و «سَجَّرَ» به معنای «ملاً» (پر گردانید) است. برخی «تسجیر» را به معنای «تفجیر» (روان ساختن) گرفته اند (لسان العرب). بنابراین «سَجَّرَ» - که تشدید آن برای مبالغه است - یعنی کاملاً لبریز و به اطراف سرازیر گشت. فراء گفته است: «مسجر»؛ یعنی، آنچه آب آن فروکش کرده باشد (لسان العرب) و قاموس «مسجور» را شعله‌ور شده معنا کرده است. براساس این دو معنا، آب دریاها تبخیر شده و نابود خواهد گشت.

2 - آب دریاها، هنگام پیدایش نشانه‌های قیامت، به شدت داغ و جوشان خواهد شد. *

و إذا البحار سجّرت

«مسجور»؛ یعنی، شعله‌ور شده (قاموس). این احتمال که «سَجَّرَ»، ناظر به این معنا باشد، منتفی نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انفطار - 82 - 3 - 1

1 - پیدایش شکاف‌های وسیع و فراوان در دریاها و راه یافتن آب آنها به نقاط دیگر زمین، در آستانه قیامت

و إذا البحار فجّرت

«فجر» به معنای ایجاد شکاف وسیع (مفردات راغب) و باز شدن راه (مقایس اللغه) است. باب تفعیل این کلمه، دلالت بر کثرت دارد. (تاج العروس)

72- نقش حایل رودها و دریاها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - رحمن - 55 - 20 - 2

2 - حایل میان رودها و دریاها، مانع از در آمیختن آب‌های شور و شیرین با یکدیگر

«بغی» به معنای تجاوز از حد خود است؛ یعنی، حد فاصل میان دو آب مانع از تجاوز آن به یکدیگر و در آمیختن آنها با هم می باشد.

دریای سرخ

ص: 279

73- بنی اسرائیل در دریای سرخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 50 - 2

2 - خداوند ، دریای سرخ را برای عبور بنی اسرائیل شکافت .

و إذ فرقنا بكم البحر

«فرق» (مصدر فرقنا) به معنای فاصله انداختن و شکافتن است.

74- عبور بنی اسرائیل از دریای سرخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 77 - 8

8 - ایجاد راهی خشک در عمق دریای سرخ برای عبور بنی اسرائیل ، از مأموریت های موسی (ع)

فاضرب لهم طریقاً فی البحر یبسا

«اضرب لهم..»، یعنی برای آنان راهی را ایجاد کن. «یبس» به معنای خشک است. «ال» در «البحر» عهد ذهنی و اشاره به دریای مشخصی است که در مسیر هجرت قرار داشت. گروهی از مفسران آن را دریای سرخ و برخی رود نیل دانسته اند.

75- ماهیهای دریای سرخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 163 - 6

6 - ماهیان در روز شنبه (روز تعطیلی کار در آیین یهود) به ساحل دریای مجاور ایله هجوم می آوردند و بر سطح آب آشکار می گشتند .

إذ تأتیهم حیتانهم یوم سبتهم شرعاً

«شرع» جمع شارع است. در لسان العرب آمده است: «حیتان شرع» یعنی ماهیانی که از عمق آب به سوی ساحل می آیند. برخی از اهل لغت گفته اند که «حیتان شرع» یعنی ماهیانی که سر از آب بیرون می کنند.

1- آموزش دزد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 39 - 11

11 - توبه و اصلاح (خودسازی) سارقان برای آمرزش و سقوط حد از ایشان ، مورد ترغیب خداوند

و السارق و السارقه . . . فمن تاب من بعد ظلمه و اصلاح فإنّ الله يتوب عليه

یادآوری توبه پس از بیان حد سرقت و وعده به عفو سارق، گشودن راهی است برای او تا به این وسیله راه اصلاح در پیش گیرد و از حد رهایی یابد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 40 - 11

11 - عقوبت سارقان و آمرزش آنان به صورت توبه و اصلاح خویش ، از جمله مشیت های الهی

يعذب من يشاء و يغفر لمن يشاء

مصدق مورد نظر برای «من يشاء»، با توجه به آیات پیشین، زن و یا مردی است که مرتکب سرقت شود.

2- اصلاح دزد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 39 - 11

11 - توبه و اصلاح (خودسازی) سارقان برای آمرزش و سقوط حد از ایشان ، مورد ترغیب خداوند

و السارق و السارقه . . . فمن تاب من بعد ظلمه و اصلاح فإنّ الله يتوب عليه

یادآوری توبه پس از بیان حد سرقت و وعده به عفو سارق، گشودن راهی است برای او تا به این وسیله راه اصلاح در پیش گیرد و از

3- برادران یوسف و کیفر دزد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 75 - 1,4

1- فرزندان یعقوب ، برده شدن را کیفر و مجازات سرقت کننده جام پادشاه دانستند .

قالوا فما جزؤه .. قالوا جزؤه من وجد فی رحله فهو جزؤه

مفاد جمله «فهو جزؤه» این است که سارق ملک کسی می شود که از اموال او دزدی شده است. در «مجمع البیان» آمده است که: مدت این استرقاق و ملکیت یک سال بوده است.

4- فرزندان یعقوب ، ضمن تعیین مجازات سارق تصریح کردند که خصوص سارق (کسی که جام شاهی در اثاثیه اش یافت شود) مسؤول شناخته می شود نه همه افراد کاروان

قالوا جزؤه من وجد فی رحله فهو جزؤه

فرزندان یعقوب در مقام پاسخ به این پرسش که «فما جزؤه» کافی بود که بگویند: «هو جزؤه»؛ ولی از آن جا که همه کاروان به سرقت متهم شدند (آیتها العیر إنکم لسرقون) لازم دانستند که با جواب تفصیلی (جزؤه من وجد فی رحله فهو جزؤه) بیان کنند که همه کاروان مسؤول نیستند؛ بلکه تنها آن کس که جام شاهی در اثاثیه اش یافت شود، مسؤول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 81 - 9,10

9- فرزندان یعقوب در صورت آگاهی به وجود جام شاهی در اثاثیه بنیامین ، کیفر سارق در آیین خویش را بیان نمی کردند .

ما شهدنا إلا بما علمنا و ما كنا للغیب حفظین

برداشت فوق، بر اساس این احتمال است که مراد از شهادت در «ما شهدنا» بیان حکم سارق - که آیه 75 (جزاؤه من وجد فی رحله) رساننده آن است - باشد. بر این اساس مفاد «ما شهدنا إلا بما علمنا و ما كنا للغیب حفظین» چنین می شود: ما به آنچه می دانستیم (کیفر سارق بردگی است) شهادت دادیم؛ ولی نمی دانستیم که جام شاهی نزد بنیامین است تا از بیان آن حکم خودداری کنیم. قابل ذکر است که بر این مبنا «حافظین» به معنای «عالمین» خواهد بود.

10- بی اطلاعی برادران از امور نهانی ، اعتذار آنان در نزد یعقوب برای بیان کیفر سارق

ما شهدنا إلا بما علمنا و ما كنا للغيب حافظين

4- بردگی دزد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 75 - 1،2

1- فرزندان یعقوب ، برده شدن را کیفر و مجازات سرقت کننده جام پادشاه دانستند .

ص: 282

قالوا فما جزؤه .. قالوا جزؤه من وجد في رحله فهو جزؤه

مفاد جمله «فهو جزؤه» این است که سارق ملک کسی می شود که از اموال او دزدی شده است. در «مجمع البیان» آمده است که: مدت این استرقاق و ملکیت یک سال بوده است.

2- «استرقاق» کیفر سارقان در شریعت یعقوب

فهو جزؤه كذلك نجزي الظلمين

جمله «كذلك نجزي الظلمين» اشاره به این مطلب دارد که آنچه درباره کیفر سارق گفتیم، مقتضای آیین ماست.

5- بردگی دزد در مصر باستان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 9

9- قوانین جزایی مصر، استرقاق سارقان را مجاز نمی شمرد.

ما كان ليأخذ أخاه في دين الملك

6- توبه دزد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 39 - 11، 13

1 - پذیرش حتمی توبه سارق از جانب خداوند در صورت اصلاح خویش

فمن تاب .. و اصلح فإن الله يتوب عليه

تأکید بر پذیرش توبه با حرف «ان»، حاکی از حتمیت پذیرش توبه است.

11 - توبه و اصلاح (خودسازی) سارقان برای آمرزش و سقوط حد از ایشان، مورد ترغیب خداوند

و السارق و السارقه .. فمن تاب من بعد ظلمه و اصلح فإن الله يتوب عليه

یادآوری توبه پس از بیان حد سرقت و وعده به عفو سارق، گشودن راهی است برای او تا به این وسیله راه اصلاح در پیش گیرد و از حد رهایی یابد.

13 - سقوط حد سرقت، در صورت توبه دزد قبل از اطلاع از سرقت وی و دستگیری

فمن تاب من بعد ظلمه و اصلح

از امام باقر یا امام صادق(ع) درباره دزدی که پیش از اطلاع از سرقت وی و دستگیری، توبه کند و اصلاح شود نقل شده: اذا صلح و عرف منه امر جمیل لم یقم علیه الحد.

کافی، ج 7، ص 250، ح 1.

ص: 283

7- درخواست تعیین مجازات دزد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 74 - 2

2- کارگزاران یوسف از متهمان (فرزندان یعقوب) خواستند، تا خودشان کیفر سارق جام پادشاه را تعیین کنند.

قالوا فما جزؤه إن كنتم كذبین

ضمیر در «جزاؤه» به سارق جامی شاهی، که از جمله های قبل استفاده می شود، برمی گردد.

8- زن دزد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 38 - 2

2 - برابری زنان و مردان در حد سرقت

و السارق و السارقه فاقطعوا ایدیهما

9- عفو دزد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 39 - 5

5 - معافیت قانونی سارق از حد سرقت در صورت توبه و اصلاح (خودسازی) *

فمن تاب . . و اصلح فإن الله یتوب علیه

یادآوری پذیرش توبه سارق پس از بیان حد سرقت، می تواند اشاره به سقوط حد از وی باشد.

10- قطع دست دزد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 38 - 1,6,8,15

1 - وجوب بریدن دست دزد

و السارق و السارقه فاقطعوا ايديهما

6- بریدن دست ، کیفری مناسب برای دزدان

فاقطعوا ايديهما جزاء بما كسبا

«جزاء» به معنی مقابله کافی در برابر عمل است. (مفردات راغب)

8- بریدن دست دزد ، عقوبتی بازدارنده و عبرت آموز

ص: 284

«نکال» به عقوبتی گفته می شود که برای بازداشتن مجرم از تکرار گناه و عبرت دیگران انجام گیرد.

15 - قطع انگشتان دست از انت ها ، بجز انگشت شست ، مجازات سرقت

و السارق و السارقه فاقطعوا ایدیهما

از امام صادق(ع) در پاسخ سؤال از اینکه دست دزد از کجا باید قطع شود روایت شده: تقطع الاربع اصابع و ترک الابهام . . .

کافی، ج 7، ص 225، ح 17؛ نورالثقلین، ج 1، ص 628، ح 188.

11- کیفر دزد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 40 - 11

11 - عقوبت سارقان و آمرزش آنان به صورت توبه و اصلاح خویش ، از جمله مشیت های الهی

یعذب من یشاء و یغفر لمن یشاء

مصدق مورد نظر برای «من یشاء»، با توجه به آیات پیشین، زن و یا مردی است که مرتکب سرقت شود.

12- کیفر دزد آبخوری پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 74 - 2، 1

1- کارگزاران یوسف به فرزندان یعقوب اعلام کردند که در صورت شناسایی سارق ، وی را مجازات خواهند کرد .

قالوا فما جزؤه إن کنتم کذبین

2- کارگزاران یوسف از متهمان (فرزندان یعقوب) خواستند ، تا خودشان کیفر سارق جام پادشاه را تعیین کنند .

قالوا فما جزؤه إن کنتم کذبین

ضمیر در «جزاؤه» به سارق جامی شاهی ، که از جمله های قبل استفاده می شود ، برمی گردد.

1- فرزندان یعقوب ، برده شدن را کیفر و مجازات سرقت کننده جام پادشاه دانستند .

قالوا فما جزؤه .. قالوا جزؤه من وجد فی رحله فهو جزؤه

مفاد جمله «فهو جزؤه» این است که سارق ملک کسی می شود که از اموال او دزدی شده است. در «مجمع البیان» آمده است که: مدت این استرقاق و ملکیت یک سال بوده است.

6- «عن علی بن موسی الرضا (ع) : كانت الحکومه فی بنی اسرائیل إذا سرق أحد شیئاً استرق به ، . . . فقال لهم یوسف : ما جزاء من وجد فی رحله ؟ قالوا : هو جزؤه . . . ؛

از امام رضا(ع) روایت شده است: [قانون] در حکومت بنی اسرائیل چنین بود که اگر کسی چیزی را می دزدید، در مقابل آن به بردگی گرفته می شد . . . پس یوسف به کاروانیان گفت: جزای کسی که [آن جام] در بار او یافت شود چیست؟ گفتند: خود او جزای آن است ... [که باید به بردگی گرفته شود].».

13- کیفر دزد در دین یعقوب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 75 - 2

2- « استرقاق » کیفر سارقان در شریعت یعقوب

فهو جزؤه کذلک نجزی الظلمین

جمله «کذلک نجزی الظلمین» اشاره به این مطلب دارد که آنچه درباره کیفر سارق گفتیم ، مقتضای آیین ماست.

14- مجازات دزد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 74 - 1

1- کارگزاران یوسف به فرزندان یعقوب اعلام کردند که در صورت شناسایی سارق ، وی را مجازات خواهند کرد .

قالوا فما جزؤه إن کنتم کذبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 75 - 1

1- فرزندان یعقوب ، برده شدن را کیفر و مجازات سرقت کننده جام پادشاه دانستند .

قالوا فما جزؤه . . . قالوا جزؤه من وجد فی رحله فهو جزؤه

مفاد جمله «فهو جزؤه» این است که سارق ملک کسی می شود که از اموال او دزدی شده است. در «مجمع البیان» آمده است که: مدت این استرقاق و ملکیت یک سال بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 5,7

5- گذاشتن جام شاهی در اثاثیه بنیامین ، جویا شدن از مجازات سارق در آیین فرزندان یعقوب و تفتیش بار بنیامین پس از سایر برادران ، از الهامات خدا به یوسف (ع) برای نگه داشتن بنیامین نزد خود بود .

کذلک کدنا لیوسف

«کذلک» اشاره به مجموعه طرح و نقشه ای دارد که آیات 70 تا 75 بیانگر آن بود.

7- نگاه داشتن بنیامین در مصر حتی به جرم سرقت ، بر طبق قوانین جزایی پادشاه مصر ، برای یوسف (ع) مجاز نبود .

ص: 286

ما کان لیأخذ أخاه فی دین الملک

دین به معنای آیین و روش است و مراد از آن به اعتبار اضافه شدنش به «ملک» قوانین و مقررات حاکم بر مصر می باشد. قابل ذکر است که به قرینه «فما جزاؤه...» در آیه 74، اگر سارق می خواست بر اساس آیین خودش تنبیه شود، قاضی و حاکم مصر می توانست بر آن اساس حکم کند.

15- مجازات دزد در دین یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 75 - 2

2- « استرقاق » کیفر سارقان در شریعت یعقوب

فهو جزؤه کذلک نجزی الظلمین

جمله «کذلک نجزی الظلمین» اشاره به این مطلب دارد که آنچه درباره کیفر سارق گفتیم، مقتضای آیین ماست.

16- ممنوعیت بردگی دزد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 76 - 9

9- قوانین جزایی مصر، استرقاق سارقان را مجاز نمی شمرد.

ما کان لیأخذ أخاه فی دین الملک

دزدی

17- آثار اتهام دزدی به بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 81 - 6

6- اظهار کینه برادران بنیامین به وی در گزارش سرقتش به یعقوب

إن ابنک سرق

لحن جمله «إن ابنک سرق» (به یقین پسرت دزدی کرد) گویای کینه برادران بنیامین نسبت به اوست.

18- آثار دزدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 287

7 - خیانتکاری و اختلاس ، زمینه ساز خشم و غضب الهی

و من یغلل یأت بما غلّ .. افمن اتّبع رضوان الله کمن بآء بسخط من الله

از مصادیق مورد نظر برای «من بآء بسخط»، خیانتکارانی هستند که در آیه قبل به رسوایی آنان اشاره رفت.

19- اتهام دزدی به برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 70 - 10، 6، 5

5- کارگزاران یوسف (ع) بر اثر نیافتن آبخوری مخصوص ، فرزندان یعقوب را به دزدیدن آن متهم کردند .

جعل السقایه فی رحل أخیه ثم أذن مؤذّن أیتها العیر إنکم لسرقون

6- یکی از کارگزاران یوسف با مخاطب قرار دادن قافله فرزندان یعقوب ، اتهام سرقت را به آنان اعلام کرد .

ثم أذن مؤذّن أیتها العیر إنکم لسرقون

«عیر» به مجموعه افراد قافله و شترانی که بار و بنه آنان را حمل می کنند، گفته می شود. این کلمه مرادف کاروان و قافله در فارسی است. «اذان» به معنای اعلام کردن است و «تأذین» مصدر «أذن» به معنای کثرت اعلام می باشد. بنابراین «أذن مؤذّن...» ؛ یعنی، اعلام کننده ای چندین بار اعلام کرد.

10- «عن أبی جعفر (ع) : . . . و ارتحل القوم (إخوه یوسف) مع الرفقه فمضوا ، فلاحقهم یوسف و فتیته فنادوا فیهم قال : « أیتها العیر إنکم لسارقون » . . . » .

از امام باقر(ع) روایت شده است: . . . برادران یوسف با کاروانیان حرکت کردند و رفتند، سپس یوسف و افرادی که به آنان ملحق شدند. آن گاه بین آنان ندا دادند و منادی چنین گفت: «أیتها العیر إنکم لسارقون».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 71 - 3، 1

1- فرزندان یعقوب با شنیدن اتهام سرقت به سوی یوسف (ع) و کارگزاران وی بازگشتند .

قالوا و أقبلوا علیهم

ضمیر در «قالوا» و «أقبلوا» به کلمه «العیر» در آیه قبل باز می‌گردد و جمله «و أقبلوا علیهم» حال برای ضمیر در «قالوا» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 73 - 6

6- فرزندان یعقوب با بیان حسن پیشینه خویش و منزّه بودنشان از سابقه سرقت، متهم شدنشان را به سرقت جام شاهی امری نابجا شمردند

لقد علمتم .. ما کنا سرقین

ص: 288

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 74 - 2

2- کارگزاران یوسف از متهمان (فرزندان یعقوب) خواستند، تا خودشان کیفر سارق جام پادشاه را تعیین کنند.

قالوا فما جزؤه إن كنتم كذبین

ضمیر در «جزاؤه» به سارق جامی شاهی، که از جمله های قبل استفاده می شود، برمی گردد.

20- اتهام دزدی به بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 77 - 1,2,7,8

1- برادران یوسف با مشاهده جام شاهی در اثاثیه بنیامین، وی را سارق آن جام شناختند و به آن اعتراف کردند.

قالوا إن یسرق فقد سرق أخ له من قبل

2- برادران یوسف در حضور او، بنیامین را به داشتن روحیه سرقت متهم کردند.

قالوا إن یسرق

چون از نظر ظاهر بنیامین سارق شناخته شد، اقتضای مقام آن بود که برادران یوسف از فعل ماضی (سرق) استفاده می کردند. آنان با آوردن فعل مضارع (یسرق) - که دلالت بر استمرار و تجدد دارد - به جای فعل ماضی درصدد بیان این معنا بودند که بنیامین دارای روحیه سرقت است.

7- فرزندان یعقوب گرایش بنیامین به دزدی را از ناحیه مادر وی دانسته و او را منشأ پیدایش ناهنجاری فرزندانش شمردند.

إن یسرق فقد سرق أخ له من قبل

جواب شرط (إن یسرق) جمله ای محذوف است و جمله «فقد سرق...» - از باب آمدن سبب به جای مسبب - جانشین جواب می باشد. بنابراین جمله «إن یسرق...» چنین معنا می شود: اگر او دزدی کرد خلاف انتظار نیست؛ زیرا برادر مادری اش نیز دزدی کرده بود پس دزدی آنان ریشه مادری دارد.

8- فرزندان یعقوب با این تحلیل که دزدی بنیامین ریشه مادری دارد، درصدد پیراستن خویش از عار و ننگ دزدی او بودند.

إن یسرق فقد سرق أخ له من قبل

برادران یوسف با توصیف بنیامین به دارا بودن روحیه دزدی (ان یسرق) و اثبات آن با مطرح ساختن دزدی برادر مادری اش، در صدد بیان این معنا بودند که مادر آن دو در پیدایش روحیه دزدی نقش داشته؛ ولی سایر برادرانش چون از مادرانی دیگرند، از این ناهنجاری پیراسته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 81 - 8

8- دزدی مخفیانه بنیامین و ناتوانی برادران از مراقبت وی در نهان، اعتذار آنان نزد یعقوب (ع) از باز نگرداندن او

ارجعوا إلى أبيكم فقولوا... و ما كنا للغيب حفظین

جمله «و ما كنا...» در حقیقت پاسخ به پرسشی است که لایق انتظار آن را از یعقوب (ع) داشت و آن اینکه: گیرم بنیامین دزدی کرد، چرا او را از دزدی کردن باز نداشتید تا کار به آنچه می گوید بینجامد.

ص: 289

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 82 - 6

6- لاوی از برادرانش خواست نزد پدر بر راستگویی خویش در سرقت بنیامین تأکید کنند .

وإنا لصدقون

21- اتهام دزدی به یوسف (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 77 - 3,4,9,14

3- برادران یوسف در حضور او، از گذشته برادر بنیامین (یوسف) سخن گفتند و سابقه دزدی را برای او نیز امری ثابت شده قلمداد کردند .

إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل

4- یوسف (ع) در دوران کودکی اش به ناحق متهم به دزدی شده بود .

فقد سرق أخ له من قبل .. قال ... الله أعلم بما تصفون

9- یوسف (ع) در برابر سخن ناحق برادرانش (مطرح کردن سرقت دروغین او) از خود دفاع نکرد .

فأسرّها يوسف في نفسه ولم يبدها لهم

ضمیر «ها» در «أسرّها» و «لم يبدها» به حقیقت و واقعیت ماجرای که برادران یوسف با جمله «فقد سرق أخ» مطرح ساختند، باز می گردد. بنابراین «فأسرّها...» ; یعنی، یوسف(ع) حقیقت و واقعیت آن ماجرا را در نفس خویش نهان ساخت و از ابراز آن خودداری کرد.

14- یوسف (ع) به فرزندان یعقوب گوشزد کرد که سخن آنان (دزدی کردن برادر ابوینی بنیامین) را باور ندارد .

إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل .. والله أعلم بما تصفون

جمله «و الله أعلم ..» عطف بر «أنتم...» است و هر دو مقول «قال» می باشند. و از آن جا که «قال» در مقابل «أسرّ» و «لم يبدها» قرار گرفته، می توان گفت: مراد از «قول» ابراز کردن آن و آشکارا گفتن آن سخن است، نه آن که در دل خویش و زیر لب گفته باشد.

22- اجتناب از دزدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- پرهیز از دزدی، زنا و فرزندکشی (سقط جنین و...)، از جمله مواد مورد بیعت زنان مؤمن با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لایسرقن و لایزنین و لایقتلن أولدهنّ

ص: 290

23- احکام دزدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 38 - 1,2,3

1 - وجوب بریدن دست دزد

و السارق و السارقه فاقطعوا ايديهما

2 - برابری زنان و مردان در حد سرقت

و السارق و السارقه فاقطعوا ايديهما

3 - حرمت سرقت و ربودن اموال دیگران

و السارق و السارقه فاقطعوا ايديهما

تعیین حد برای سرقت، ستم شمردن آن و ترغیب به توبه در آیه بعد، حکایت از حرمت شدید آن دارد.

24- اسقاط حد دزدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 39 - 13

13 - سقوط حد سرقت، در صورت توبه دزد قبل از اطلاع از سرقت وی و دستگیری

فمن تاب من بعد ظلمه و اصلح

از امام باقر یا امام صادق (ع) درباره دزدی که پیش از اطلاع از سرقت وی و دستگیری، توبه کند و اصلاح شود نقل شده: اذا صلح و عرف منه امر جمیل لم یقم علیه الحد.

کافی، ج 7، ص 250، ح 1.

25- برادران یوسف و دزدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- فرزندان یعقوب در حضور یوسف (ع) و کارگزارانش، بر منزه بودنشان از سرقت و نداشتن قصد فسادگری و خرابکاری در مصر، سوگند یاد کردند.

تالله لقد علمتم ما جننا لفسد فی الأرض و ما كنا سرقین

گرچه مقسم علیه (آنچه بر انجام آن سوگند یاد می شود) در آیه شریفه «لقد علمتم» است؛ ولی در حقیقت «ما جننا...» مقسم علیه می باشد. بنابراین معنای جمله چنین می شود: به خدا سوگند که ما برای فساد به مصر نیامده ایم و هرگز سارق نبوده ایم و شما این حقیقت را به خوبی دانستید.

ص: 291

26- برادران یوسف و دزدی بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 81 - 3,4,5,9

3- لاوی از برادرانش خواست ، به پدرشان تفهیم کنند که به دزدی بنیامین اطمینان پیدا کردند و گزارش و شهادت آنان عالمانه است .

إن ابنک سرق و ما شهدنا إلا بما علمنا

در اینکه مراد از شهادت در «ما شهدنا» چیست، چند نظر ابراز شده است. از جمله آنهاست همین شهادت برادران یوسف نزد یعقوب به دزدی کردن فرزندش بنیامین (إن ابنک سرق). بر این اساس مفاد جمله «ما شهدنا...» چنین می شود: آنچه هم اکنون در نزد تو می گوئیم (إن ابنک سرق) شهادتی است از روی علم و ما بدان اطمینان و یقین داریم.

4- لاوی به برادرانش سفارش کرد ، دسته جمعی به حضور پدر برسند و همگان بر دزدی بنیامین شهادت دهند .

ارجعوا إلى أیکم فقولوا .. ما شهدنا إلا بما علمنا

تصریح لاوی به صیغه های جمع «قولوا» و «ما شهدنا» و «علمنا» گویای برداشت فوق است.

5- لاوی از برادرانش خواست ، گزارش سفر و دزدی بنیامین را با لحنی مشفقانه ، به پدر بیان کنند .

یأبانا

تصریح لاوی به اینکه در ابتدای سخن پدر را با جمله «یأبانا» مخاطب قرار دهید ، رساننده این است که به گونه ای سخن بگوئید که شفقت او را بر خویش جلب کنید.

9- فرزندان یعقوب در صورت آگاهی به وجود جام شاهی در اثاثیه بنیامین ، کیفر سارق در آیین خویش را بیان نمی کردند .

ما شهدنا إلا بما علمنا و ما کنا للغیب حفظین

برداشت فوق، بر اساس این احتمال است که مراد از شهادت در «ما شهدنا» بیان حکم سارق - که آیه 75 (جزاؤه من وجد فی رحله) رساننده آن است - باشد. بر این اساس مفاد «ما شهدنا إلا بما علمنا و ما کنا للغیب حفظین» چنین می شود: ما به آنچه می دانستیم (کیفر سارق بردگی است) شهادت دادیم ؛ ولی نمی دانستیم که جام شاهی نزد بنیامین است تا از بیان آن حکم خودداری کنیم. قابل ذکر است که بر این مبنا «حفظین» به معنای «عالمین» خواهد بود.

27- حد دزدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ضرورت اجرای حد سرقت به شیوه ای عبرت انگیز

فاقطعوا ایدیهما .. نکلا من الله

13 - تشریح حد سرقت ، جلوه ای از عزت و حکمت خداوند

فاقطعوا ایدیهما .. و الله عزیز حکیم

ص: 292

توصیف خداوند به «عزیز» و «حکیم» پس از بیان حد سرقت، نقش این دو صفت را در تشریح آن حد نشان می دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 39 - 5,6

5 - معافیت قانونی سارق از حد سرقت در صورت توبه و اصلاح (خودسازی) *

فمن تاب . . و اصلح فإنّ الله يتوب عليه

یادآوری پذیرش توبه سارق پس از بیان حد سرقت، می تواند اشاره به سقوط حد از وی باشد.

6 - مردم ، فاقد تصمیمگیری در اجرا و یا اسقاط حد سرقت

فإنّ الله يتوب عليه

خداوند موضوع حد سرقت را چیزی جز سرقت قرار نداده است و سقوط آن را تنها به توبه سارق و اصلاح وی مشروط ساخته است ؛ بدون آنکه در اجرا و یا سقوط حد، رضایت یا درخواست صاحبان مال را شرط کرده باشد.

28- حرمت دزدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 38 - 3

3 - حرمت سرقت و ربودن اموال دیگران

و السارق و السارقه فاقطعوا ايديهما

تعیین حد برای سرقت، ستم شمردن آن و ترغیب به توبه در آیه بعد، حکایت از حرمت شدید آن دارد.

29- درخواست تفحص از دزدی بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 82 - 4

4- لاوی به برادرانش سفارش کرد از یعقوب بخواهند که وی از اهالی مصر و نیز از همسفران ایشان ، داستان سرقت بنیامین را جویا شود .

فقولوا یأبانا . . . وسئل القریه . . . والعیب التی أقبلنا فیها

«اقبال» (مصدر اقبلنا) به معنای روی آوردن است و متعلق آن «إلیک» و مانند آن است که به خاطر وضوحش در کلام نیامده و «فیها» حال برای ضمیر «أقبلنا» می باشد. بنابراین «وسئل ... العیر التی ...» ; یعنی، از کاروانی پرس که ما در میان آنها به سوی شما آمدیم. قابل ذکر است که آیه مورد بحث نیز مانند آیه سابق، از سفارشهای لاوی به برادرانش می باشد.

ص: 293

30- دزدی برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 70 - 9

9- «عن أبي عبد الله عليه السلام . . . قال : إنهم سرقوا يوسف من أبيه ألا ترى أنه قال لهم حين قالوا : ماذا تفقدون ؟ قالوا : نفقد صواع الملك ، و لم يقولوا : سرقتم صواع الملك ، إنما عني أنكم سرقتم يوسف من أبيه ؛

از امام صادق(ع) روایت شده است [که در پاسخ سؤال مردی که از «إنکم لسارقون» پرسیده بود [فرمود: آنان یوسف را از پدرش سرقت کرده بودند. آیا توجه نمی کنی که هنگامی که برادران یوسف گفتند: چه چیزی گم کرده اید؟ او و کارگزارانش به آنان گفتند: «پیمانۀ پادشاه را گم کرده ایم» و نگفتند: پیمانۀ پادشاه را دزدیدید. جز این نیست که نظر یوسف بر این بود که شما یوسف را از پدرش سرقت کردید».

31- دزدی در جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 12 - 10

10 - شرک ، سرقت ، زنا ، فرزندکشی ، انتساب فرزند زنا به شوهران از جمله ناهنجاری های اعتقادی - اخلاقی زنان عرب پیش از اسلام

آن لایشرکن ... لایسرقن ... لایزنین ... و لایقتلن اولدهنّ و لایأتین بیهتن

تصریح پیامبر(صلی الله علیه و آله) و قرآن، به لزوم پرهیز زنان عرب از موارد یاد شده؛ بیانگر وجود چنین زمینه هایی در میان زنان عرب جاهلی است.

32- دزدی در مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 108 - 6

6 - برخی از مسلمانان ، در زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) مرتکب سرقت و خیانت شدند و با نقشه و توطئه در صدد متهم کردن دیگران بودند .

و هو معهم اذ بیبتون ما لایرضی من القول

در شأن نزول آمده که طعمه بن ابیرق پس از سرقت با خود اندیشید که کالای مسروقه را به خانه یک یهودی بیندازد و در حضور پیامبر(صلی الله علیه و آله) سوگند یاد کند که آن یهودی سرقت کرده و خود از هر خیانتی مبرا است.

زمان اتهام دزدی به برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 294

7- اتهام سرقت به فرزندان یعقوب پس از حرکت و دور شدنشان از محوطه بارگیری ، به آنان اعلام شد . *

ثم اذن مؤذن أيتها العير إنكم لسرقون

حرف «ثم» و نیز جمله «أقبلوا عليهم» - در آیه بعد - می تواند گویای برداشت فوق باشد.

33- زیان دزدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 39 - 4

4 - تأمین خسارت های ناشی از دزدی ، شرط پذیرش توبه سارق *

فمن تاب من بعد ظلمه و اصلح فإنّ الله يتوب عليه

مصدق مورد نظر از اصلاح و درستکاری، به مناسبت مورد، تأمین خسارتهایی است که دزد به صاحبان کالا وارد ساخته است.

34- شیوع دزدی بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 82 - 1,2

1- خبر دزدی بنیامین در آبادی محل سکونت یوسف (مصر) ، شایع شده بود .

وسئل القرية التي كنا فيها

«قریه» به محل سکونت و اجتماع انسانها (شهر و روستا) گفته می شود. از این رو در برداشت از آن به «آبادی» تعبیر شد. پرسش از آبادی با اینکه مقصود پرسش از اهل آبادی است، برای رساندن این معناست که: خبر سرقت بنیامین در شهر شایع شده و همگان از آن مطلع بودند.

2- کاروانیان همراه فرزندان یعقوب به ماجرای دزدی بنیامین آگاه بودند .

وسئل ... العير التي أقبلنا فيها

35- ظلم دزدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - دزدی، گناه و ستمکاری است.

فمن تاب من بعد ظلمه

مراد از «ظلم» به قرینه آیه قبل، همان دزدی است.

ص: 295

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 75 - 3

3- سرقت ، نمونه ای بارز از ستم کاری است .

من وجد فی رحله فهو جزؤه كذلك نجزی الظلمین

مراد از «ظالمین» خصوص سرقت کنندگان می باشد؛ زیرا بدیهی است که هر نوع ستمی کیفر یاد شده را نداشت. نام بردن از سارق به «ظالم» اشاره به این معنا دارد که سرقت ، نمونه ای بارز از ظلم و ستمگری است.

36- فساد دزدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 73 - 9

9- سرقت ، فسادگری در زمین است .

ما جئنا لنفسد فی الأرض و ما كنا سرقین

کارگزاران یوسف فرزندان یعقوب را به فسادگری متهم نکرده بودند ؛ ولی آنان قبل از نفی سرقت از خویش ، مفسد بودن خود را انکار کردند ؛ زیرا سرقت را مصداق بارز فسادگری می دانستند.

37- کاروان تجاری و دزدی بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 82 - 2

2- کاروانیان همراه فرزندان یعقوب به ماجرای دزدی بنیامین آگاه بودند .

وسئل . . العیر التي أقبَلنا فیها

38- کیفر دزدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 33 - 23

23 - اعدام و بدار آویختن ، مجازات محارب فسادگر در زمین در صورت ارتکاب قتل و غارت

انما جزؤا الذين يحاربون الله .. او يصلبوا

از امام رضا(ع) درباره آیه فوق روایت شده: اذا حارب الله ورسوله وسعى فى الارض فساداً .. وان قتل و اخذ المال قتل و صلب ...

کافی، ج 7، ص 247، ح 8؛ نورالثقلین، ج 1، ص 623، ح 165.

ص: 296

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 38 - 6,15

6 - بریدن دست ، کیفری مناسب برای دزدان

فاقطعوا ایدیهما جزاء بما کسبا

«جزاء» به معنی مقابله کافی در برابر عمل است. (مفردات راغب)

15 - قطع انگشتان دست از انت ها ، بجز انگشت شست ، مجازات سرقت

و السارق و السارقه فاقطعوا ایدیهما

از امام صادق(ع) در پاسخ سؤال از اینکه دست دزد از کجا باید قطع شود روایت شده: تقطع الاربع اصابع و تترك الابهام . . .

کافی، ج 7، ص 225، ح 17؛ نورالثقلین، ج 1، ص 628، ح 188.

39- کیفر دزدی در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 75 - 6,7

6- «عن علی بن موسی الرضا (ع) : کانت الحکومه فی بنی اسرائیل إذا سرق أحد شیئاً استرق به ، . . . فقال لهم یوسف : ما جزاء من وجد فی رحله ؟ قالوا : هو جزاؤه . . .»

از امام رضا(ع) روایت شده است: [قانون] در حکومت بنی اسرائیل چنین بود که اگر کسی چیزی را می دزدید، در مقابل آن به بردگی گرفته می شد . . . پس یوسف به کاروانیان گفت: جزای کسی که [آن جام] در بار او یافت شود چیست؟ گفتند: خود او جزای آن است . . . [که باید به بردگی گرفته شود].

7- «عن أبی عبدالله (ع) [فی قوله تعالی] : « جزاؤه من وجد فی رحله فهو جزاؤه » : یعنون السنّه التي تجری فیهم أن یحبسه . . .»

از امام صادق(ع) درباره سخن خدا که فرموده: «جزاؤه من وجد فی رحله فهو جزاؤه» روایت شده است: مقصود آنان ، سنت جاری بین آنان بوده که او را حبس کند . . .».

40- گناه دزدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 39 - 2

2 - دزدی، گناه و ستمکاری است .

فمن تاب من بعد ظلمه

مراد از «ظلم» به قرینه آیه قبل، همان دزدی است.

ص: 297

41- گواهان دزدی بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 81 - 6

6- اظهار کینه برادران بنیامین به وی در گزارش سرقتش به یعقوب

إن ابنک سرق

لحن جمله «إن ابنک سرق» (به یقین پسرت دزدی کرد) گویای کینه برادران بنیامین نسبت به اوست.

42- گواهی بر دزدی بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 81 - 2,3,4

2- شهادت به دزدی بنیامین در نزد یعقوب با جمله ای متضمن تأکید ، از سفارش های لاوی به برادران خویش

إن ابنک سرق

3- لاوی از برادرانش خواست ، به پدرشان تفهیم کنند که به دزدی بنیامین اطمینان پیدا کردند و گزارش و شهادت آنان عالمانه است .

إن ابنک سرق و ما شهدنا إلا بما علمنا

در اینکه مراد از شهادت در «ما شهدنا» چیست، چند نظر ابراز شده است. از جمله آنهاست همین شهادت برادران یوسف نزد یعقوب به دزدی کردن فرزندش بنیامین (إن ابنک سرق). بر این اساس مفاد جمله «ما شهدنا...» چنین می شود: آنچه هم اکنون در نزد تو می گوئیم (إن ابنک سرق) شهادتی است از روی علم و ما بدان اطمینان و یقین داریم.

4- لاوی به برادرانش سفارش کرد ، دسته جمعی به حضور پدر برسند و همگان بر دزدی بنیامین شهادت دهند .

ارجعوا إلى أئیکم فقولوا .. ما شهدنا إلا بما علمنا

تصریح لاوی به صیغه های جمع «قولوا» و «ما شهدنا» و «علمنا» گویای برداشت فوق است.

43- لاوی و اتهام دزدی به بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 81 - 7

7- لاوی از برادرانش خواست برای پدرشان بیان کنند که بنیامین در نهران و به دور از چشم آنان دزدی کرد .

و ما كنا للغيب حفظین

در معنای جمله «و ما كنا . . .» چند نظر ابراز شده است. با توجه به اطمینان برادران یوسف به دزدی بنیامین که جمله «إن ابنك سرق» گویای آن است، این معنا به نظر روشن تر می رسد که: ما نمی توانستیم آنچه را در غیاب و به دور از چشم انجام می گیرد،

ص: 298

نگهبان باشیم؛ یعنی، دزدی بنیامین در نهان انجام گرفت. از این رو نتوانستیم او را باز داریم.

44- لاوی و دزدی بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 81 - 1

1- لاوی ضمن موافقت با مراجعه برادرانش به کنعان، نحوه گزارش سرقت بنیامین را به آنان تعلیم داد.

قال کبیرهم... ارجعوا إلى أئیکم فقولوا یأبانا إن ابنک سرق

45- یعقوب (ع) و اتهام دزدی به بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 83 - 14، 2

2- یعقوب (ع) داستان سرقت بنیامین را داستانی ساختگی یافت و گفته های فرزندانش را باور نکرد.

قال بل سؤلت لکم أنفسکم أمرًا

کلمه «بل» دلالت می کند که یعقوب (ع) سخن فرزندانش را نپذیرفت.

14- یعقوب (ع)، صبورانه از پی گیری ماجرای اتهام سرقت بنیامین چشم پوشید و به امداد های الهی دل بست.

فصبر جمیل عسی الله أن یأتینی بهم جمیعًا

46- یوسف (ع) و دزدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 77 - 15، 16

15- «عن الرضا (ع) فی قول الله: «إن یسرق فقد سرق أخ له من قبل...» قال: کانت لإسحاق النبی (ع) منطقه... و کانت عند

عمّه یوسف و کان یوسف عندها... فربطتها فی حقوه... و قالت: سرقت المنطقة فوجدت علیه...;

از حضرت امام رضا (ع) درباره سخن خدا که [به نقل از برادران یوسف] فرمود: «إن یسرق فقد سرق أخ له من قبل...» روایت شده است

که فرمود: اسحاق پیامبر کمربندی داشت... که در نزد عمّه یوسف بود و یوسف نیز در نزد عمّه خود بود... پس عمّه کمربند را به کمر او

بست... و گفت: کمربند به سرقت رفته و سپس در کمر یوسف پیدا شد...».

16- « عن النبي (صلى الله عليه وآله) في قوله : « إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل » قال : سرق يوسف (ع) صنماً لجدّه أبي أمّه من ذهب وفضّه ، فكسره و ألقاه في الطريق ، فعبره بذلك إخوته ؛

از رسول خدا(صلى الله عليه وآله) درباره سخن خدا [که به نقل از برادران یوسف] فرموده: «إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل»: روایت شده است: یوسف، بتی از طلا و نقره را که از جدّ مادریش بود، دزدید و آن را شکست و در راه انداخت، پس برادران یوسف او را برای این کار سرزنش کردند».

ص: 299

1- آثار گواهی اخروی دست

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 25 - 4

4 - کیفر و پاداش اشخاص در قیامت و داوری درباره آنان، بر پایه شهادت و گواهی اعضا و جوارح (زبان، دست و پای) خود آنها خواهد بود.

یوم تشهد علیهم السننهم . . . یومئذ یوفیهم الله دینهم الحق

جمله «یومئذ یوفیهم الله» استتلاف بیانی است و پاسخ به این سؤال است که گواهی زبان، دست و پا بر اعمال انسان ها، برای چه منظوری است؟ پاسخ آیه شریفه این است که این گواهی، به منظور اعطای جزای کامل و عادلانه می باشد و این جزا بر پایه همین گواهی استوار است.

2- تشبیه به دست به گردن بسته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 29 - 3

3- انسان بخیل، همانند انسانی دست بسته به گردن است.

و لاتجعل یدک مغلوله إلی عنقک

«و لاتجعل یدک مغلوله إلی عنقک» کنایه از امساک و پرهیز از انفاق (بُخل) است. اینکه از بُخل و امساک به «دستت را به گردن میند» تعبیر شده، نشان می دهد که انسان بخیل، همانند شخص دست بسته است.

ص: 300

3- تهدید به قطع دست

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 49 - 9

9- ساحران مؤمن به موسی (ع)، مورد تهدید فرعون به قطع دست و پا و کشیده شدن بر صلیب

لأَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خَلْفٍ وَأُصْلَبْتُمْ أَجْمَعِينَ

4- دست بریدن زنان اشراف مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 31 - 17

17- زنان اشراف با دیدن جمال حیرت انگیز یوسف (ع)، به جای خوردنیها، کارد بر دست های خویش نهاده، آن را چاک چاک کردند

فلما رأينه أكبرنه وقطعن أيديهنّ

استفاده از ماده «قطع» - که به معنای بریدن و جدا ساختن است - در مورد مجروح کردن، دلالت بر شدت بریدگی و جراحت دارد. بردن آن ماده به باب تفعیل (قَطَعْنَ) برای رساندن این نکته است که زنان اشراف، مواضع متعددی از دستهای خویش را بریدند؛ زیرا تقطیع به معنای قطعه قطعه کردن است.

5- دست راست ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 93 - 1

1 - ابراهیم (ع)، با دست راست ضربه ای محکم بر بت ها و معبود های مشرکان وارد ساخت .

فراغ عليهم ضرباً باليمين

برداشت یاد شده از مقید شدن «ضرباً» به «باليمين» (دست راست) به دست می آید که ضربه ابراهیم(ع) محکم بود؛ زیرا دست راست نیرومندتر از دست چپ است و مردم نوعاً از دست راست خود برای ضربه شدید استفاده می کنند.

6- دست راست موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 69 - 3

3 - عصای موسی در میدان مقابله با ساحران ، در دست راست او قرار داشت .

وَأَلْقَى مِثْقَالَ إِيمَانٍ

ص: 301

7- شستن دست در وضو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 6 - 2، 1

1 - وجوب شستن صورت و دست ها و مسح سر و پا ها (وضو)، برای نماز

إذا قمتم إلى الصلوة فاغسلوا وجوهكم وایدیکم . . . و امسحوا برءوسکم و ارجلکم

2 - تمام اجزای دست، بین آرنج تا سر انگشتان، باید برای وضو شسته شود.

فاغسلوا وجوهکم و ایدیکم إلى المرافق

«الی المرافق» توضیح و توصیف برای «ایدیکم» است، نه قید برای «فاغسلوا». یعنی دستها را بشوئید و مراد از دستها، دست تا میچ و یا تا کتف نیست بلکه دست تا مرفق مقصود است. مؤید برداشت فوق فرمایش امام باقر(ع) است که در توضیح آیه فوق فرمود: ... و لیس له ان یدع شیئاً من یدیه الی المرفقین الا غسله لان الله یقول «فاغسلوا وجوهکم و ایدیکم الی المرافق» ...

کافی، ج 3، ص 26، ح 5؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 451، ح 7.

8- قطع دست

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 33 - 24، 27، 3، 2، 1

1 - محاربین و ستیزه جویان با خدا و رسول یا باید کشته شوند و یا به دار آویخته گردند و یا دست و پایشان از جهت مخالف بریده شود و یا تبعید گردند.

انما جزؤا الذین یحاربون الله ورسوله . . او ینفوا فی الارض

2 - محاربین در صورت فسادانگیزی در جامعه ایمانی، محکوم به یکی از حدود چهارگانه (قتل، به دار آویختن، قطع دست و پا و تبعید (

انما جزؤا الذین یحاربون الله ورسوله . . او ینفوا فی الارض

برداشت فوق بر این مبناست که او عاطفه در «و یسعون» و او جمع باشد. یعنی حد ذکر شده از آن محاربی است که فسادگر باشد. تکرار نشدن «الذین» در «یسعون» مؤید این معناست.

3 - حدود چهارگانه (قتل، به دار آویختن، قطع دست و پا و تبعید)، کیفری مناسب برای محاربان فسادگر

انما جزؤا الذین یحاربون الله ورسوله و یسعون فی الارض فساداً

«جزاء» در لغت به معنای کیفر و پاداشی است که کافی باشد.

5 - تبهاران و فسادانگیزان جامعه ایمانی، محکوم به یکی از حدود چهارگانه (قتل، به دار آویختن، قطع دست و پا و تبعید) *

انما جزؤا الذین یحاربون الله ورسوله و یسعون فی . . . او ینفوا من الارض

کلمه «فی الارض» بیانگر این است که مراد از «فساد»، فساد در جامعه است، نه فسادهای فردی. گفتنی است که در برداشت فوق «فسادگری» عنوانی مستقل از محارب گرفته شده است.

ص: 302

24 - قطع یک دست و یک پا از جهت مخالف ، مجازات محارب فسادگر در زمین ، در صورت غارت نمودن اموال بدون ارتکاب قتل

انما جزؤا الذین یحاربون اللّٰه .. او تقطع ایدیهم و ارجلهم من خلف

از امام رضا(ع) درباره آیه فوق روایت شده: اذا حارب اللّٰه ورسوله و سعى فى الارض فساداً .. و ان اخذ المال و لم یقتل قطعت یده و رجله من خلاف ...

کافی، ج 7، ص 247، ح 8؛ نورالثقلین، ج 1، ص 623، ح 165.

27 - بریدن یک دست و یک پا از جهت مخالف و سپس به دار آویختن ، کیفر ایجاد ناامنی در راه ها به همراه قتل و غارت اموال

انما جزؤا الذین یحاربون اللّٰه ورسوله .. و ارجلهم من خلف

از امام جواد(ع) روایت شده که در پاسخ سؤال از حکم فسادگرانی که راه بر مردم بسته اند فرمود: .. و ان کانوا اخافوا السبیل و قتلوا النفس و اخذوا المال امر بقطع ایدیهم و ارجلهم من خلاف و صلبهم بعد ذلک ...

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 315، ح 91؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 467، ح 16.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 124 - 3

2 - قطع یک دست و یک پا در جهت خلاف یکدیگر ، از کیفر های تعیین شده از سوی فرعون برای ساحران مؤمن به موسی (ع)

لأقطعن أیدیکم و أرجلکم من خلف

3 - فرعون ، ساحران مؤمن به موسی (ع) را تهدید کرد که پس از بریدن دست و پایشان تمامی آنان را به چوبه دار خواهد بست .

ثم لأصلبنکم أجمعین

9- قطع دست جادوگران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 13

13 - قطع یک دست و یک پا در جهت مخالف یکدیگر و دار زدن بر تنه درختان خرما ، از جمله مجازات های تعیین شده برای ساحران مؤمن از سوی فرعون بود .

فَلَا قَطْعَنَ أَيْدِيكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خَلْفٍ وَأَصْلَبْنَكُمْ

«جذع» (مفرد «جذوع») به معنای ساق درخت است و حرف «فی» نشانه آن است که فرعون در تهدید خود، مکان همیشگی ساحران را پس از قطع دست و پایشان، چوبه های دار در نظر گرفته بود. این مطلب کنایه از آن دارد که بدن آنان هرگز از دار پایین آورده نخواهد شد.

10- قطع دست در حکومت فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 303

10 - قطع یک دست و یک پا بر عکس یکدیگر ، از شکنجه های سخت نظام فرعونى برای مخالفان

لأَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خَلْفٍ

11- قطع دست دزد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 38 - 1,6,8,15

1 - وجوب بریدن دست دزد

و السارق و السارقه فاقطعوا ايديهما

6 - بریدن دست ، كیفى مناسب برای دزدان

فاقطعوا ايديهما جزاء بما كسبا

«جزاء» به معنی مقابله كافی در برابر عمل است. (مفردات راغب)

8 - بریدن دست دزد ، عقوبتى بازدارنده و عبرت آموز

نكلا من الله

«نكال» به عقوبتى گفته مى شود كه برای بازداشتن مجرم از تکرار گناه و عبرت دیگران انجام گیرد.

15 - قطع انگشتان دست از انت ها ، بجز انگشت شست ، مجازات سرقت

و السارق و السارقه فاقطعوا ايديهما

از امام صادق(ع) در پاسخ سؤال از اینکه دست دزد از كجا باید قطع شود روایت شده: تقطع الاربع اصابع و تترك الابهام . . .

كافی، ج 7، ص 225، ح 17؛ نورالثقلین، ج 1، ص 628، ح 188.

12- کتابت با دست راست

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - کتابت و نگارش با دست راست ، طبیعت اولی انسان ها است .

و لاتخطه بيمينک

قيد «بيمينک»، تأکیدی است و حاکی از شکل رایج نوشتن در میان مردم است.

13- گواهی اخروی دست

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 304

1 - شهادت و گواهی زبان ، دست و پای گنه کاران علیه آنان در قیامت

یوم تشهد علیهم ألسنتهم و أیدیهم و أرجلهم

2 - اعضا و جوارح (زبان ، دست و پای) گنه کاران ، تمامی گفته ها و کرده های آنان را بازگفته و از هیچ عمل خلافی ، فروگذار نخواهند کرد .

یوم تشهد علیهم ألسنتهم . . . بما كانوا یعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 65 - 3

3 - دست ها و پا های کافران ، در قیامت علیه آنان به سخن آمده و بر دستاوردهایشان ، گواهی خواهند داد .

تکلمنا أیدیهم و تشهد أرجلهم بما كانوا یکسبون

14- گواهی اخروی دست قاذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 24 - 3

3 - شهادت و گواهی زبان ، دست و پای قذف کنندگان و تهمت زندگان به زنان پاکدامن ، نجیب و مؤمن ، بر اعمال ناروایشان در قیامت

إنّ الذین یرمون المحصنات . . . یوم تشهد علیهم ألسنتهم ... بما كانوا یعملون

15- نامه عمل در دست چپ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 41 - 1,2

1 - در قیامت دسته ای از مردم ، نامه عملشان را در دست چپ خواهند داشت .

و أصحاب الشمال ما أصحاب الشمال

«شمال» (در مقابل «یمین») به معنای دست چپ است. طبق آیه 25 سوره «حاقه» (و أمّا من أوتی کتابه بشماله فیقول یالیتنی لم أوت کتابیه) اصحاب الشمال، کسانی اند که نامه عملشان در دست چپ آنان خواهد بود.

2- کسانی که در قیامت نامه عملشان را در دست چپ داشته باشند ، اصحاب الشمال هستند .

و أصحاب الشمال ما أصحاب الشمال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 25 - 6، 2، 1

ص: 305

1 - نامه اعمال گروهی از اهل محشر ، به دست چپ آنان داده می شود .

وَأَمَّا مِنْ أُوْتِي كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ

2 - نامه اعمال کافران دوزخی در قیامت ، به دست چپ آنان داده می شود .

وَأَمَّا مِنْ أُوْتِي كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ

از اوصاف یاد شده برای این گروه در آیات بعدی، استفاده می شود که آنان کافران دوزخی و از همان گروهی اند که در آیه 41 سوره «واقعه» از آنان به «أصحاب الشمال» یاد شده است.

6 - «عن أبي جعفر (ع) قال: ... و أنزل في الحاقه، «وَأَمَّا مِنْ أُوْتِي كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتِ كِتَابِيهِ ...» فهذا مشرك ;

از امام باقر(ع) روایت شده که فرمود: ... خداوند در سوره «الحاقه» می فرماید: (وَأَمَّا مِنْ أُوْتِي كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتِ كِتَابِيهِ...) این [کسی که کتابش را به دست چپش می دهند] مشرک است».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 19 - 4

4 - کافران در آخرت ، نامه عمل خویش را با دست چپ ، دریافت خواهند کرد .

هم أصحاب المشئمه

«سمت چپ و راست» در قیامت، ممکن است به معنای حقیقی آن نباشد تا از وجود جایگاهی حکایت کند که دارای سمت چپ و راست است؛ بلکه کنایه از مطلبی باشد که در آیات دیگر قرآن، با صراحت آمده است. بدین صورت که برخی نامه عمل خود را با دست راست و برخی با دست چپ دریافت می کنند؛ در نتیجه دسته اول به «اصحاب الیمین» و «اصحاب الیمینه» نام گذاری شده و دسته دوم «اصحاب الشمال» و «اصحاب المشأمه» نام گرفته اند.

16- نامه عمل در دست راست

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 71 - 12

12- در دست راست داشتن نامه عمل در قیامت ، نشانه سعادت و نیک فرجامی است .

فَمَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَأُولَئِكَ يَقْرَءُونَ كِتَابَهُمْ وَلَا يُلَظْمُونَ فِتْيَالًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - در قیامت ، نامه اعمال دسته ای از مردم در دست راستشان خواهد بود .

و أصحاب الیمین ما أصحاب الیمین

«یمین» در مقابل «شمال» و به معنای دست راست است با توجه به آیه 19 سوره «حاقه» (فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ ..) باید گفت: «أصحاب الیمین»؛ یعنی، آنان که نامه عمل خود را در دست راست دارند.

2 - آنان که در قیامت نامه عمل خود را در دست راست دارند ، « أصحاب الیمین » هستند .

ص: 306

و أصحاب اليمين ما أصحاب اليمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 90 - 2، 1

1 - دسته ای از مردم در قیامت ، نامه اعمالشان به دست راست آنان داده می شود .

و أمّا إن كان من أصحاب اليمين

«اصحاب اليمين» (یاران دست راست) کسانی اند که در سوره های «اسراء»، «حاقه» و «انشقاق» از آنان به «من أتی کتبه بيمينه» (کسانی که نامه اعمالشان را به دست راست آنان داده اند) تعبیر شده است.

2 - به کسانی که در قیامت ، نامه عمل خویش را در دست راست گیرند ، « اصحاب اليمين » گفته می شود .

و أمّا إن كان من أصحاب اليمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 19 - 2، 1

1 - نامه اعمال گروهی از اهل محشر ، به دست راست آنان داده خواهد شد .

فأما من أوتي كتبه بيمينه

2 - نامه اعمال مؤمنان بهشتی در قیامت ، در دست راست آنان قرار دارد .

فأما من أوتي كتبه بيمينه

از اوصاف بیان شده برای این گروه در آیات بعدی به دست می آید که آنان مؤمنانی بهشتی و از همان گروهی اند که در آیه 38 سوره «واقعه»، از آنان به «اصحاب اليمين» نام برده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 20 - 1

1 - نامه اعمال معتقدان به قیامت و حساب رسی ، به دست راست آنان داده خواهد شد .

فأما من أوتي كتبه بيمينه ... إني ظننت أني ملق حسابيه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 21 - 1

1 - کسانی که نامه اعمالشان به دست راست آنان داده می شود ، از زندگی پسندیده و رضایت مندی در آخرت برخوردار خواهند بود .

فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ . . . فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 22 - 1

1 - کسانی که نامه اعمالشان به دست راست آنان داده می شود ، در بهشت برین جای خواهند داشت .

إِنِّي ظَنَنْتُ أَنِّي مُلَقٌّ حَسَابِيَةٍ . . . فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ

ص: 307

«عالیه» هم می تواند بیانگر علو قدر و منزلت باشد و هم به علو مکانی اشاره داشته باشد. در این صورت مقصود از آن، مسرت آفرین بودن بوستان های بهشتی است؛ زیرا صاحبان آنها به خوبی بر همه مناظر آن اشراف داشته و از این رهگذر لذت برده و مسرور خواهند شد. برداشت بالا براساس معنای نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 7 - 2

2 - برخی از انسان ها در قیامت ، نامه عمل خود را با دست راست دریافت خواهند کرد .

فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 8 - 3,4

3 - کسانی که نامه عمل آنان به دست راستشان داده شود ، حسابرسی آسانی خواهند داشت .

فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ . فسوف يحاسب حساباً يسيراً

«یسیر» دو معنا دارد: 1. آسان، 2. قلیل (مفردات راغب). در آیه شریفه، اولین معنا مناسب است.

4 - اعطای نامه عمل به دست راست حاضران در قیامت ، رمز و نشانه چشم پوشی از لغزش های آنان است . *

فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ . فسوف يحاسب حساباً يسيراً

نادیده گرفتن «سیئات» - که در بعضی از سوره های دیگر درباره گروهی از حاضران قیامت مطرح شده - مصداق حساب آسان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - انشقاق - 84 - 9 - 1,3

1 - اعطای نامه عمل به دست راست انسان در قیامت و حسابرسی آسان از او ، فرح بخش و شادی آفرین است .

و ينقلب إلى أهله مسروراً

3 - دریافت کنندگان نامه عمل با دست راست ، با آسان گذراندن مرحله حسابرسی ، شادمان به نزد خویشاوندان خود بر خواهند گشت .

فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ . . . و ينقلب إلى أهله مسروراً

4 - مؤمنان در آخرت ، نامه عمل خویش را با دست راست ، دریافت خواهند کرد .

أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْمِئْمَنَةِ

این احتمال وجود دارد که اصحاب المیمنه بودن کنایه از گرفتن نامه اعمال با دست راست (یمین) باشد.

ص: 308

17- نقش دست راست

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 69 - 4

4 - حمل عصا با دست راست ، از آداب عصا به دست گرفتن است .

و ألق ما فی یمینک

کارهای پیامبران و سنت های آنان - جز در مواردی که به شخص آنها مربوط می شود- جملگی برای ما قابل پیروی است. بودن عصا در دست راست موسی(ع) و ذکر شدن آن در قرآن، نشانه برتری و مزیت این عمل است.

دستبند طلایی

18- دستبند طلایی موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 53 - 1

1 - آراسته نبودن موسی (ع) به دستبند های زرین ، دلیل بطلان رسالت او از نظر فرعون

فلولا ألقى علیه أسوره من ذهب

«أسوره» (جمع «سوار») به معنای دستبندها است.

19- نقش دستبند طلایی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 53 - 2

2 - استفاده مردان از دستبند طلا ، نشانگر سیادت و ریاست در جامعه فرعون بود .

فلولا ألقى علیه أسوره من ذهب

با توجه به واژه «ألقى»، می توان استفاده کرد که فرعونیان از رسولان الهی انتظار داشتن «نشانه» را داشتند و نشانه آن زمان، دستبند طلا بوده است.

11- دشمن

1- آثار هجوم دشمن به مدینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 11 - 2

2 - مسلمانان مدینه ، با هجوم احزاب متحد به آنان ، دچار اضطراب و ترلز شدید شدند .

و زلزلوا زلزلاً شدیداً

2- ابزار دشمن شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 45 - 5

5 - ضرورت توجه به وحی برای شناخت دشمن

و الله اعلم باعدائکم

3- اهمیت دشمن شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 45 - 6

6 - جایگاه ویژه دشمن شناسی در تضمین هدایت و مصوبیت از انحراف

و یریدون ان تضلوا السبیل . و الله اعلم باعدائکم

ص: 310

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 16، 17

16 - ضرورت شناسایی دشمنان و دوستان جامعه ایمانی

لتجدن اشد الناس عدوه للذين ءامنوا اليهود . . . الذين قالوا إنا نصري

17 - ضرورت تحلیل و دستیابی به علل و عوامل جهت گیری های گوناگون جوامع و پیروان ادیان در برابر جامعه اسلامی

لتجدن اشد الناس . . . ذلك بان منهم قسيسين و رهباناً و انهم لا يستكبرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 14

14 - لزوم آگاهی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی از روحيات کفار و مخالفین و ترفندهای آنان

و منهم من يستمع اليك . . . إن هذا إلا أسطير الأولين

آیه مورد بحث و آیه قبل در بیان روحيات مخالفان قرآن و روشهای آنان است. از این بیان می توان دریافت که اطلاع بر رفتارها و افکار مخالفین قرآن تا چه اندازه اهمیت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 22 - 15

15 - ضرورت شناسایی دشمنان راه خدا به هنگام سلوک در صراط مستقیم

و أقل لكما إن الشيطان لكما عدو مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 1، 2، 3

1 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به اندیشه و تحلیل در چگونگی و شیوه های مخالفت و مبارزه سران کفر و شرک با قرآن و رسالت آن حضرت ، فراخواند

انظر كيف ضربوا لك الأمثل

2 - ضرورت اندیشه در چگونگی و شیوه های مخالفت و مبارزه سران کفر و شرک با قرآن و پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و تحلیل عمیق آن برای رهبران جامعه اسلامی

انظر کیف ضربوا لک الأمثل

3 - کیفیت موضع گیری و شیوه های مبارزاتی سران کفر و شرک علیه قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، امری شگفت آور و در خور تأمل و اندیشیدن

انظر کیف ضربوا لک الأمثل

«کیف» اسم استفهام است؛ ولی در این آیه برای بیان تعجب به کار رفته است، نه استفهام حقیقی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 6 - 8

8 - لزوم شناسایی دشمنان و تجهیز برای مقابله با آنان

ص: 311

إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا

هشدار به دشمنی شیطان نسبت به انسان و فرمان به دشمن گرفتن وی، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

4- ترس از دشمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 13 - 13

13 - خداوند ، مسلمانان صدر اسلام را به خاطر هراسشان از سطوت دشمن و خودداری از نبرد با آنان ملامت کرد .

أتخشونهم

5- دشمن آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 8 - 2

2 - موسی (ع) دشمن آینده خاندان فرعون و مایه حزن و اندوه آنان بود .

ليكون لهم عدوًّا و حزنًا

6- دشمن ستیزی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 35 - 2

2 - بغض و دشمنی (تبرًا) نسبت به کافران حق ستیز ، از اوصاف مؤمنان راستین

الذين يجدلون في آيات الله .. كبر مقتًا... عند الذين ءامنوا

تذکر خداوند به این که مؤمنان نیز نسبت به مجادله گران بغض و دشمنی دارند؛ در واقع در صدد مدح آنان و نیز بیان اوصاف پسندیده ایشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 21 - 1

1- شأن مؤمنان به دور از ضعف و سستی در جهاد و سزاوار پذیرش فرمان جهاد و استقبال از آن

طاعه و قول معروف

«طاعه و قول معروف» می تواند مبتدا برای خبر محذوف باشد؛ یعنی، «طاعه و .. خیر لهم». از ارتباط این آیه با آیه قبل، استفاده می شود که ترس و گریز از جهاد، شایسته مقام بندگان مطیع خداوند نیست.

ص: 312

7- دشمن شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 18 - 12

12 - احساس اقتدار و ایمنی از آسیب دشمن ، زمینه ساز غفلت و کم تقوایی است . *

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ لَتُنظَرَ . . . وَ اتَّقُوا اللَّهَ

در آیات پیشین خداوند به مؤمنان اطمینان داد که کافران یهود از این پس، تاب رویارویی مستقیم نخواهند داشت و منافقان هم کاری از پیش نخواهند برد؛ ولی پس از آن اطمینان بخشی، اکنون توصیه به تقوا کرده است. گویی که احساس ایمنی، زمینه غفلت را فراهم می آورد.

8- دشمن شناسی رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 14

14 - لزوم آگاهی پیامبر(صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی از روحيات کفار و مخالفین و ترفندهای آنان

و منهم من يستمع اليك . . . إن هذا إلا أسطير الأولين

آیه مورد بحث و آیه قبل در بیان روحيات مخالفان قرآن و روشهای آنان است. از این بیان می توان دریافت که اطلاع بر رفتارها و افکار مخالفین قرآن تا چه اندازه اهمیت دارد.

9- دشمن شناسی علمای یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 45 - 2

2 - عالمان یهود ، دشمن مسلمانان

الم تر الى الذين . . . و الله اعلم باعدائكم

مراد از «اعداء» به قرینه آیه قبل و بعد، همان عالمان یهود هستند.

10- دشمن ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - خداوند ، حامی و پشتیبان ستمدیدگان و دشمن ستمگران و متجاوزان است .

و من عاقب بمثل ما عوقب به ثم بغی علیه لینصرته الله

11- دشمن فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 15 - 6

6 - دشمنی قبطیان با بنی اسرائیل در مصر

هذا من شیعتہ و هذا من عدوہ

12- دشمن متجاوزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 60 - 5

5 - خداوند ، حامی و پشتیبان ستمدیدگان و دشمن ستمگران و متجاوزان است .

و من عاقب بمثل ما عوقب به ثم بغی علیه لینصرته الله

13- عوامل دشمن شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 118 - 27

27 - تعقل و اندیشه جامعه ایمانی ، ابزار شناسایی دشمنان دین و زمینه ساز پرهیز از توطئه های آنان

یا ایها الذین امنوا .. قد بدت البغضاء من افواههم ... ان کنتم تعقلون

بنابر اینکه «ان کنتم تعقلون»، شرطی برای تمام مطالب ذکر شده در آیه باشد.

14- مبارزه با دشمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 246 - 15، 5

5 - پیامبر بنی اسرائیل در عصر طالوت پناهگاه مردم برای رویارویی با دشمنان

اذ قالوا لنبی لهم ابعث

15 - اطمینان بخشیدن بنی اسرائیل زمان طالوت به پیامبرشان ، بر پایداری در پیکار با دشمنان

ص: 314

و ما لنا الاّ تقاتل في سبيل الله

15- ملاکهای دشمن شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 169 - 7،8

7- فراخوانی مردم به کارهای ناروا و زشت، کاری شیطانی و معیاری برای شناسایی دشمنان انسان است.

اینه لکم عدو مبین. إنما یأمرکم بالسوء و الفحشاء

از آن جا که جمله «إنما یأمرکم» استدلالی است و برای «اینه لکم عدو» می توان به برداشت فوق دست یافت.

8- تلاش برای واداشتن مردم به بدعتگذاری و افترا بر خدا، کاری شیطانی و ملاکی برای تشخیص دشمنان انسان است.

اینه لکم عدو مبین. إنما یأمرکم... أن تقولوا علی الله ما لاتعلمون

16- هجوم دشمن به مدینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 10 - 14،15،8،5،3،1

1- مسلمانان مدینه، از ناحیه بالا و پایین مدینه، در محاصره دشمن (احزاب متحد) قرار گرفتند.

إذ جاءوكم من فوقکم و من أسفل منکم

3- ائتلاف احزاب مختلف و لشگرکشی آنان علیه مسلمانان مدینه و شکست شان، شایسته یادآوری است.

إذ جاءوكم من فوقکم و من أسفل منکم

«إذ جاءوكم» عطف بر «إذ جاتکم» در آیه پیش و متعلق فعل «أذکروا» در همان آیه است.

5- هجوم احزاب متحد به سوی مدینه، باعث وحشت و نگرانی مسلمانان شد.

إذ جاءوكم... و إذ زاغت الأبصر

«زاغت الأبصار» می تواند کنایه از به وجود آمدن آن چنان وحشتی باشد که چشم شخص، قدرت دید و تشخیص را از دست می دهد.

8- هجوم احزاب متحد به مدینه، برای درهم شکستن مسلمانان، مسلمانان را به قدری وحشت زده کرد که همانند افراد محتضر شدند.

إذ جاءوكم . . . واذ زأغت الأبصر وبلغت القلوب الحناجر

مراد از به حنجره رسیدن قلب ها، خفگی و به حال مرگ افتادن است.

11 - ایام هجوم احزاب متّحد به مدینه ، روزهایی بس سخت و نگران کننده برای مسلمانان بود .

إذ جاءوكم . . . واذ زأغت الأبصر وبلغت القلوب الحناجر

14 - عارض شدن بدگمانی به خدا در مسلمانان ، در پی هجوم احزاب متّحد به مدینه

إذ جاءوكم . . . و تظنّون بالله الظنونا

ص: 315

احتمال دارد که مخاطب فعل «تظنون» مسلمانان باشند و یکی از احتمال های «الظنونا» بدگمانی باشد. آیات بعدی می تواند قرینه ای بر نکته یاد شده باشد.

15 - ظنّ و گمان های مردم مدینه درباره وعده های خدا ، در پی هجوم احزاب متّحد ، علاوه بر گوناگونی ، نوبه نو و در حال تجدید شدن بود .

و تظنون بالله الظنونا

آوردن فعل مضارع «تظنون» به منظور بیان پدید آمدن گمان، می تواند بیان کننده تداوم و تجدید شدن آن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 11 - 3 - 1

1 - هجوم احزاب متّحد به مدینه ، وسیله امتحان مسلمانان آن دیار بود .

هنالك ابتلى المؤمنون

3 - مسلمانان مدینه ، با هجوم احزاب متّحد ، در شرایط سختی قرار گرفتند .

وزلزلوا زلزالاً شديداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 14 - 5

5 - در صورت نفوذ دشمن به مدینه ، پس از محاصره از سوی احزاب متّحد ، منافقان به جای دفاع ، به تلاش به نفع دشمن می پرداختند .

ولو دخلت عليهم من أقطارها ثم سئلوا الفتنة لآتوها

برداشت بالا، بنابراین است که ضمیر در «دخلت» به «یثرب» برگردد و مراد از «الفتنه»، تلاش تخریبی علیه مسلمانان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 25 - 5

5 - احزاب متّحد ، از هجوم شان به مسلمانان ، هیچ سود و نتیجه ای به دست نیاوردند .

وردّ الله الذين كفروا .. لم ينالوا خيراً

مراد از «خیر» به قرینه مقام، می تواند «ظفر و پیروزی» باشد و احتمال دارد که به قرینه آیاتی مانند «إِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ» مراد از آن، مال باشد. برداشت بالا، براساس احتمال نخست است. احتمال دارد که تعبیر از «پیروزی کافران بر مسلمانان» به «خیر» طبق نظر کافران باشد.

17- هجوم دشمن به مسلمانان مدینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 12 - 1

1 - منافقان ، همسو با احزاب متّحد ، در غزوه احزاب برای درهم شکستن روحیه مسلمانان فعالیت می کردند .

ص: 316

إذ جاءتكم جنود .. و إذ يقول المنفقون ... ما وعدنا الله ... إلا غرورًا

فعل مضارع «يقول» بر تداوم کار مناققان دلالت می کند که از آن، به «فعالیت» تعبیر می شود.

18- هجوم دشمن در غزوه احزاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 9 - 2

2- مورد هجوم قرار گرفتن مسلمانان در مدینه از سوی لشگر دشمن در غزوه احزاب

اذکروا نعمه الله عليكم إذ جاءتكم جنود

مفسران بر این نکته اتفاق نظر دارند که این آیه، درباره غزوه احزاب نازل شده است. مراد از «جنود» گروه های مشرک و یهودیان اند که در یک تصمیم جمعی، متحد شدند و جهت درهم کوبیدن مسلمانان، به مدینه هجوم بردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 10 - 15، 14، 13، 11، 8، 5، 1

1 - مسلمانان مدینه، از ناحیه بالا و پایین مدینه، در محاصره دشمن (احزاب متحد) قرار گرفتند.

إذ جاءوكم من فوقكم و من أسفل منكم

5- هجوم احزاب متحد به سوی مدینه، باعث وحشت و نگرانی مسلمانان شد.

إذ جاءوكم ... و إذ زاغت الأبصر

«زاغت الأبصار» می تواند کنایه از به وجود آمدن آن چنان وحشتی باشد که چشم شخص، قدرت دید و تشخیص را از دست می دهد.

8- هجوم احزاب متحد به مدینه، برای درهم شکستن مسلمانان، مسلمانان را به قدری وحشت زده کرد که همانند افراد محتضر شدند.

إذ جاءوكم ... و إذ زاغت الأبصر و بلغت القلوب الحناجر

مراد از به حنجره رسیدن قلب ها، خفگی و به حال مرگ افتادن است.

11 - ایام هجوم احزاب متحد به مدینه، روزهایی بس سخت و نگران کننده برای مسلمانان بود.

إذ جاءوكم ... و إذ زاغت الأبصر و بلغت القلوب الحناجر

13 - پس از محاصره مدینه از سوی احزاب متّحد، ظنّ و گمان های گوناگونی درباره خدا، در میان مردم مسلمان پدید آمد.

إذ جاءوكم .. و تظنّون بالله الظنونا

«ظنون» مفعول مطلق عددی است و «ال» در آن، برای جنس است. جمع آورده شدن «ظنون» همراه با «ال» دلالت بر تعدد و گوناگونی می کند.

14 - عارض شدن بدگمانی به خدا در مسلمانان، در پی هجوم احزاب متّحد به مدینه

إذ جاءوكم .. و تظنّون بالله الظنونا

احتمال دارد که مخاطب فعل «تظنّون» مسلمانان باشند و یکی از احتمال های «الظنونا» بدگمانی باشد. آیات بعدی می تواند قرینه ای بر نکته یاد شده باشد.

ص: 317

15 - ظنّ و گمان های مردم مدینه درباره وعده های خدا ، در پی هجوم احزاب متّحد ، علاوه بر گوناگونی ، نوبه نو و در حال تجدید شدن بود .

و تظنّون بالله الظنونا

آوردن فعل مضارع «تظنّون» به منظور بیان پدید آمدن گمان، می تواند بیان کننده تداوم و تجدید شدن آن باشد.

19- دشمن شناسی

{دشمن شناسی}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 71 - 2

2 - آمادگی نظامی و دشمن شناسی ، از وظایف اهل ایمان

یا ایّها الذّین امنوا خذوا حذرکم فانفروا ثبات او انفروا جميعاً

کوچ گروهی یا دسته جمعی، بعد از بررسی کیفیت مقابله با دشمن انتخاب می شود. و لازمه آن شناسایی دشمن، قبل از رویارویی با اوست.

20- ابزار دشمن شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 45 - 5

5 - ضرورت توجه به وحی برای شناخت دشمن

و الله اعلم باعدائکم

21- اهمیت دشمن شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 45 - 6

6 - جایگاه ویژه دشمن شناسی در تضمین هدایت و مصوئیت از انحراف

و یریدون ان تصلوا السبیل. و الله اعلم باعدائکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 16,17

16 - ضرورت شناسایی دشمنان و دوستان جامعه ایمانی

ص: 318

لتجدن اشد الناس عدوه للذين ءامنوا اليهود . . الذين قالوا انا نصري

17 - ضرورت تحليل و دستيابی به علل و عوامل جهت گيري های گوناگون جوامع و پیروان ادیان در برابر جامعه اسلامی

لتجدن اشد الناس . . . ذلك بان منهم قسيسين و رهباناً و انهم لا يستکبرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 14

14 - لزوم آگاهی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی از روحيات کفار و مخالفین و ترفندهای آنان

و منهم من يستمع اليك . . . إن هذا إلا أسطير الأولين

آیه مورد بحث و آیه قبل در بیان روحيات مخالفان قرآن و روشهای آنان است. از این بیان می توان دریافت که اطلاع بر رفتارها و افکار مخالفین قرآن تا چه اندازه اهمیت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 22 - 15

15 - ضرورت شناسایی دشمنان راه خدا به هنگام سلوک در صراط مستقیم

و أقل لكما إن الشيطان لكما عدو مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 9 - 25 - 1,2,3

1 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به اندیشه و تحليل در چگونگی و شیوه های مخالفت و مبارزه سران کفر و شرک با قرآن و رسالت آن حضرت ، فراخواند

انظر كيف ضربوا لك الأمثل

2 - ضرورت اندیشه در چگونگی و شیوه های مخالفت و مبارزه سران کفر و شرک با قرآن و پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و تحليل عمیق آن برای رهبران جامعه اسلامی

انظر كيف ضربوا لك الأمثل

3 - کیفیت موضع گیری و شیوه های مبارزاتی سران کفر و شرک علیه قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، امری شگفت آور و در

خور تأمل و اندیشیدن

انظر كيف ضربوا لك الأمثل

«كيف» اسم استفهام است؛ ولی در این آیه برای بیان تعجب به کار رفته است، نه استفهام حقیقی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 6 - 8

8 - لزوم شناسایی دشمنان و تجهیز برای مقابله با آنان

إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا

هشدار به دشمنی شیطان نسبت به انسان و فرمان به دشمن گرفتن وی، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

ص: 319

22- دشمن شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 18 - 12

12 - احساس اقتدار و ایمنی از آسیب دشمن ، زمینه ساز غفلت و کم تقوایی است . *

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ لَتُنظَرَ . . . وَ اتَّقُوا اللَّهَ

در آیات پیشین خداوند به مؤمنان اطمینان داد که کافران یهود از این پس، تاب رویارویی مستقیم نخواهند داشت و منافقان هم کاری از پیش نخواهند برد؛ ولی پس از آن اطمینان بخشی، اکنون توصیه به تقوا کرده است. گویی که احساس ایمنی، زمینه غفلت را فراهم می آورد.

23- دشمن شناسی رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 14

14 - لزوم آگاهی پیامبر(صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی از روحيات کفار و مخالفین و ترفندهای آنان

و منهم من يستمع اليك . . . إن هذا إلا أسطير الأولين

آیه مورد بحث و آیه قبل در بیان روحيات مخالفان قرآن و روشهای آنان است. از این بیان می توان دریافت که اطلاع بر رفتارها و افکار مخالفین قرآن تا چه اندازه اهمیت دارد.

24- دشمن شناسی علمای یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 45 - 2

2 - عالمان یهود ، دشمن مسلمانان

الم تر الى الذين . . . و الله اعلم باعدائكم

مراد از «اعداء» به قرینه آیه قبل و بعد، همان عالمان یهود هستند.

25- عوامل دشمن شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

27 - تعقل و اندیشه جامعه ایمانی ، ابزار شناسایی دشمنان دین و زمینه ساز پرهیز از توطئه های آنان

ص: 320

یا ایها الذین امنوا .. قد بدت البغضاء من افواههم ... ان کنتم تعقلون

بنابر اینکه «ان کنتم تعقلون»، شرطی برای تمام مطالب ذکر شده در آیه باشد.

26- ملاکهای دشمن شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 169 - 7,8

7- فراخوانی مردم به کارهای ناروا و زشت، کاری شیطانی و معیاری برای شناسایی دشمنان انسان است.

إنه لکم عدو مبین. إنما یأمرکم بالسوء و الفحشاء

از آن جا که جمله «إنما یأمرکم» استدلالی است و برای «إنه لکم عدو» می توان به برداشت فوق دست یافت.

8- تلاش برای واداشتن مردم به بدعتگذاری و افترا بر خدا، کاری شیطانی و ملاکی برای تشخیص دشمنان انسان است.

إنه لکم عدو مبین. إنما یأمرکم ... أن تقولوا علی الله ما لاتعلمون

27- دشمنان

{دشمنان}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 13 - 6

6- مسلمین در جنگ بدر - در حالی که دشمن حدود سه برابر ایشان بود - آنان را دو برابر نیروهای خویش می دیدند.

یرونهم مثلهم رأی العین

بنابراینکه ضمیر فاعلی به مسلمین برگردد و ضمیر «هم» در «یرونهم» به کافران و ضمیر «هم» در «مثلهم» به مسلمین. و سه برابر بودن کافران از شأن نزول استفاده شده است (مجمع البیان).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 99 - 4

4- ضرورت اعتراض و برخورد با کسانی که مانع راه خدا گشته و مؤمنان را از آن بازمی دارند.

قل يا اهل الكتاب لم تصدّون عن سبيل الله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 118 - 9,12,13,14,23,24,27

9 - دشمنی بیگانگان با اسلام و جامعه ایمانی، آشکار از لابلای گفتار ایشان

قد بدت البغضاء من افواههم

12 - لزوم هوشیاری مستمر جامعه ایمانی، در برابر توطئه ها و نفوذ های دشمنان دین

ص: 321

یا ایها الذین امنوا .. لا یألونکم خیالاً ... و دّوا ما عنتم ... قد بدت البغضاء

بیان دشمنی و کینه بیگانگان، دلالت بر لزوم هوشیاری جامعه ایمانی در قبال آنان دارد.

13 - کینه های نهانی و قلبی بیگانگان نسبت به مؤمنان، شدیدتر و عمیقتر از آن چیزی است که از لابلائی گفتارشان آشکار می گردد.

قد بدت البغضاء من افواههم و ما تخفی صدورهم اکبر

14 - افشاگری عداوت های قلبی بیگانگان (کفار) با اسلام و اهل ایمان، از سوی خداوند

و ما تخفی صدورهم اکبر

23 - پاسداری جامعه ایمانی از خطر نفوذ بیگانگان و دشمنان دین، وظیفه و مسؤولیت همه اهل ایمان

یا ایها الذین امنوا لا تتخذوا بطنه من دونکم

به نظر می رسد هدف از دستور خداوند مبنی بر اینکه کافران را محرم اسرار قرار ندهید، جلوگیری از نفوذ آنان در جامعه اسلامی باشد.

24 - اتمام حجّت خداوند به مؤمنان، درباره افشاگری چهره حقیقی بیگانگان و دشمنان دین و ارائه روش های مصونیت از توطئه های آنان

یا ایها الذین امنوا .. قد بینا لکم الایات

27 - تعقل و اندیشه جامعه ایمانی، ابزار شناسایی دشمنان دین و زمینه ساز پرهیز از توطئه های آنان

یا ایها الذین امنوا .. قد بدت البغضاء من افواههم ... ان کنتم تعقلون

بنابر اینکه «ان کنتم تعقلون»، شرطی برای تمام مطالب ذکر شده در آیه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 119 - 17، 16، 15، 12، 11، 10، 9، 5

5 - کینه و دشمنی کافران و بیگانگان نسبت به اهل ایمان، علی رغم ابراز محبت مؤمنان به آنان

ها انتم اولاء تحبونهم و لا یحبونکم

9 - شدت کینه و خشم برخی از اهل کتاب، نسبت به مؤمنان

و اذا لقوکم قالوا امنا و اذا خلوا عنکم الی انما من الغیظ

10 - بروز شدت کینه و خشم دشمنان دین نسبت به مؤمنان ، در گزیدن سر انگشتان خویش

عَصُوا عَلَيْكُمْ الْأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ

11 - شدت و کینه خشم منافقان نسبت به مؤمنان *

و إِذَا لَقَوْكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا عَصَوْا عَلَيْكُمْ الْأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ

تظاهر به ایمان در برخورد با مؤمنان و ابراز دشمنی در پنهان، حکایت از آن دارد که آیه احتمالا درباره منافقان باشد.

12 - افشاگری کینه و خشم شدید دشمنان اسلام (اهل کتاب) با مؤمنان ، از جانب خداوند

و إِذَا خَلَوْا عَصَوْا عَلَيْكُمْ الْأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ

اخبار از کارهای پنهانی کافران، همان افشاگری است.

15 - ایمان جامعه اسلامی ، مورد خشم و کینه دشمنان دین

و تَوَمَّنُونَ بِالْأَنَامِلِ كُلِّهَا . . . وَإِذَا خَلَوْا عَصَوْا عَلَيْكُمْ الْأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ

16 - نفرین پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای نابودی دشمنان خشمگین دین و جامعه ایمانی

ص: 322

17 - عنایت خاص خداوند ، بر حفظ سلامت جامعه ایمانی از گزند دشمنان دین

وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ . . . وَاذَا خَلَوْا عَصَوْا عَلَيْكُمْ إِلَّا نَامِلُ مِنَ الْغَيْظِ قُلْ مَوْ

افشای کینه ها و دشمنیهای کافران و ارائه راه حل برای مقابله با توطئه آنها، نشانه عنایت ویژه خداوند به مؤمنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 120 -

1,2,3,4,5,7,8,10,11,13,14,17

1 - ناخشنودی دشمنان دین ، حتی از اندک خیر و خوشایندی برای مؤمنان

ان تمسککم حسنه تسوهم

2 - خشنودی دشمنان دین از گرفتاری اهل ایمان ، به حوادث بد و ناگوار

و ان تصبکم سیئه یفرحوا بها

3 - حسد و عداوت برخی اهل کتاب ، نسبت به مؤمنان

ان تمسککم . . . و ان تصبکم سیئه یفرحوا بها

4 - افشای بدخواهی های دشمنان دین نسبت به مسلمانان ، از جانب خداوند

ان تمسککم حسنه تسوهم

5 - بدخواهی و حسادت منافقان با اهل ایمان *

اذا لقوكم قالوا امنا . . . ان تمسککم حسنه تسوهم و ان تصبکم سیئه یفرحوا بها

برخی بر آنند که جمله «و اذا لقوكم قالوا امنا» درباره منافقان است. بنابر این ضمیر مفعولی «تسوهم» نیز به آنان برمی گردد.

7 - قطع دوستی مسلمانان با دشمنان دین ، دربردارنده ناگواریها

لا تتخذوا بطانه من دونکم . . . و ان تصبروا

توصیه به صبر و تقوا پس از دستور به قطع رابطه با دشمنان دین، اشاره به این حقیقت دارد.

8 - صبر و پایداری در برابر ناگواری های ناشی از قطع رابطه دوستی با دشمنان دین ، عامل مصون ماندن جامعه ایمانی از کید و خیانت آنان

لا تتخذوا بطنه من دونکم . . . و ان تصبروا و تتقوا لایضركم کیدهم شیئاً

در برداشت فوق، متعلق «تقوا» به قرینه صدر آیه، پرهیز از دوستی با دشمنان گرفته شده است.

10 - مسلمانان ، همواره در معرض توطئه و دسیسه دشمنان هستند .

لا یضركم کیدهم شیئاً

11 - لزوم پایداری و تقوایشگی در برابر توطئه دشمنان دین

ان تمسکم حسنه . . . و ان تصبروا و تتقوا لایضركم کیدهم شیئاً

13 - احاطه خداوند ، بر تمامی اعمال و رفتار دشمنان دین

لا یضركم کیدهم شیئاً انّ الله بما یعملون محیط

14 - توجّه به احاطه خداوند بر تمامی اعمال و رفتار دشمنان دین ، از عوامل تقویت روحیه مسلمانان در برخورد با آنان

تمسکم . . . انّ الله بما یعملون محیط

جمله «انّ الله . . .» ، علاوه بر بیان احاطه علمی خداوند، برای این هدف نیز بیان شده است که مبادا مسلمانان پس از اینکه کینه توزی کافران برای آنان افشا شد، مضطرب شوند و روحیه خود را ببازند.

ص: 323

17 - خداوند ، حافظ صابران تقوایپیشه ، از حيله ها و كينه هاى دشمنان دين

و ان تصبروا و تتقوا لا يضرّكم كيدهم شيئاً انّ الله بما يعملون محيط

از اينكه جمله «انّ الله . . .» علت براى «لا يضرّكم» است، معلوم مى شود كه خداوند با احاطه كامل به اعمال و كيدهاى دشمنان، مانع ضرررسانى آنان خواهد شد. در نتيجه، حافظ مؤمنان است؛ به شرط اينكه آنها صبر و تقوا را پيشه خود سازند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 122 - 17

17 - رشد معنويات ، موجب استوارى بيشتر در رويارويى با دشمن

اذ همّت . . . و على الله فليتوكل المؤمنون

جمله «و الله وليّهما» و نيز جمله «و على الله . . .»، علاوه بر بيان يك معرفت دينى، براى تقويت مسلمانان در رويارويى با دشمنان، نيز مى باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 123 - 17

17 - هراس و سستى در رويارويى با دشمنان دين و عدم اتكا و توكل بر خداوند ، نشانه بى تقوايى *

اذ همّت طائفتان منكم ان تفشلا . . . فاتقوا الله لعلكم تشكرون

جمله «فاتقوا الله»، مى تواند تفرّيع براى تمامى مطالب سابق باشد؛ يعنى از سستى در جنگ و بى اعتقادى به ولايت خداوند و عدم توكل بر او بر حذر باشيد كه با تقواى الهى سازگار نيست.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 125 - 1,2,3,4,12

1 - كفايت فرشتگان امدادگر ، براى پيروزي رزمندگان در برابر دشمنان

الن يكفيكم . . . بلى ان تصبروا

2 - صبر و تقواى مؤمنان ، دو عامل اساسى فرود آمدن فرشتگان امدادگر ، به هنگام يورش شتابان دشمن

ان تصبروا و تتقوا و يأتوكم من فورهم هذا يمددكم ربكم

3- در هنگام ضرورت (همانند یورش شتابان دشمنان دین) ، صبر و تقوا ، تضمین کننده نزول فرشتگان برای امداد مؤمنان

ان تصبروا و تتقوا و یأتوکم من فورهم هذا یمددکم ربکم بخسمه الاف

4- دعوت و تشویق اهل ایمان به پیشه ساختن صبر و تقوا ، در رویارویی با دشمن

ان تصبروا و تتقوا و یأتوکم من فورهم

12- محرومیت از امداد های ویژه الهی در رویارویی با دشمنان دین ، پیامد بی صبری و بی تقوایی

ان تصبروا و تتقوا . . . یمددکم ربکم بخسمه الاف من الملئکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 126 - 4

4- فتح و پیروزی بر دشمنان ، تنها از جانب خدای « عزیز و حکیم »

ص: 324

و ما التَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 128 - 6, 10, 14

6 - توانایی های اهل ایمان در سرکوبی دشمنان دین ، پرتویی از قدرت الهی

ليقطع طرفاً .. ليس لك من الامر شيء

با وجود اینکه مسلمانان، دشمن را ذلیل و اسیر کردند و سرانجام آنها را از دستیابی به اهدافشان ناامید ساختند، ولی خداوند تمامی موارد را به خویش نسبت می دهد تا بفهماند که کار آنان و تواناییهایشان، در واقع از آن خداست.

10 - ضرورت تداوم پیکار با دشمنان ، تا مرحله توبه و بازگشت و یا نابودی آنان *

ليقطع طرفاً من الذين كفروا او يكبتهم فينقلبوا .. او يتوب عليهم

چون پذیرش توبه مشرکان و یا عذب آنان از اهداف جنگ بدر شمرده شده است، حکایت از ضرورت تداوم نبرد با دشمنان دارد تا این مراحل و یا مراحل یاد شده در آیه سابق، تأمین شود.

14 - دشمنان محارب با اهل ایمان ، مستحق عذاب الهی

او يعذبهم فانهم ظالمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 130 - 16

16 - تقوای الهی ، رمز پیروزی بر دشمنان دین است ، نه تقویت بنیه اقتصادی به وسیله ربا *

يا ايها الذين امنوا لا تأكلوا الرِّبَا .. و اتقوا الله لعلكم تفلحون

برخی از مفسران به قرینه آیات پیشین که در آن به شکست جنگ احد اشاره شده، بر آن شده اند که مراد از فلاح، پیروزی بر دشمنان است و آیه، رهنمونی است به اینکه مبدا برای تقویت بنیه نظامی، به رباخواری که بی تقوایی است، رو آورید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 133 - 7

7 - امید نیل به آموزش الهی و بهشت ، برانگیزنده اهل ایمان برای شرکت در نبرد با دشمنان

يا ايها الذين امنوا .. و اطيعوا الله و الرسول ... سارعوا الى مغفره من ربك

چون آیات پیشین درباره نبرد و رویارویی با کافران بود، گویا آیات مورد بحث به منظور دستورالعملی است برای اینکه جامعه ایمانی را به گونه ای تربیت کند که دیگر همچون نبرد اُحد، دلبسته به دنیا نباشد و دچار دلهره و ترس نگردد تا همیشه بر دشمنان دین غالب شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 139 - 1,2

1 - نباید اهل ایمان در هنگامه های دشوار (رویارویی با دشمنان)، سستی و اندوهی به خویش راه دهند .

يا ايها الذين امنوا .. و لا تهنوا و لا تحزنوا

2 - ترغیب اهل ایمان به ثبات قدم و استواری و اعتماد به نفس در رویارویی با دشمن

ص: 325

يا ايّها الذين امنوا .. ولا تهنوا ولا تحزنوا و انتم الاعلون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 140 - 22

22 - بي ايماني و سستی در رويارویی با دشمنان دين ، موجب محرومیت از محبت الهی

و لاتهنوا .. و ليعلم الله الذين امنوا ... و الله لا يحب الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 143 - 8

8 - شهادت طلبی و حضور در عرصه پیکار با دشمنان دين ، امتیازی ارزشمند در دیدگاه اسلام

ام حسبتم ان تدخلوا الجنة .. و لقد كنتم تمنون الموت

چون خداوند اعراض کنندگان از جهاد و مبارزه و فراریان از شهادت و مرگ در راه خدا را مذمت کرده و از سویی تمام سعادت (بهشت) را در گرو مبارزه دانسته، ارزش والای جهاد و شهادت به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 146 - 2,5,6,8,13

2 - عالمان ، یاوران پیامبران الهی در پیکار با دشمنان دين ، و تسلیم ناپذیر و استوار

و کاین من نبی قاتل معه ربیون کثیر فما وهنوا لما اصابهم

برخی «ربیون» را به معنای عالمان تقوایپیشه و صابر گرفته اند. (لسان العرب).

5 - تشویق مسلمانان از سوی خداوند برای همگامی با پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) در جهاد و سرزنش آنان که در برابر دشمنان دين ، ضعف و زبونی به خود راه دهند .

و کاین من نبی قاتل معه ربیون کثیر فما وهنوا لما اصابهم فی سبیل الله

از اهداف یادآوری سلحشوری پیشینیان، تشویق مؤمنان به همگامی با پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) است. و نیز سرزنش کسانی است که در جنگ اُخُد، سستی کرده و از خود ضعف و زبونی نشان دادند.

6 - حضور مستقیم پیامبران الهی ، در صحنه های پیکار علیه دشمنان

و کائین من نبی قاتل معه ربیون کثیر . . . فی سبیل اللّٰه

8 - قدرت روحی ، استقامت و تسلیم ناپذیری در مقابل دشمن ، از ویژگی های مردان الهی

و کائین من نبی قاتل معه ربیون کثیر فما وهنوا . . . وما استکانوا

«وهن» به معنای فتور و سستی است، و کلمه «ما استکانوا»، از ماده «سکن»، به معنی خضوع است؛ یعنی در برابر دشمن، خاضع و ذلیل نمی شوند و تسلیم نمی گردند.

13 - محبت خدا ، پاداش پایمردی شکیبایان در رویارویی و نبرد با دشمنان دین خدا

فما وهنوا لما اصابهم . . . و اللّٰه یحبّ الصّابرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 147 - 12

ص: 326

12 - خودسازی و پاک شدن از گناهان و پیروزی بر دشمنان دین ، از اهداف انبیا و همگامان با ایشان

رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا .. و انصرنا على القوم الكافرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 148 - 9، 2، 1

1 - پذیرفته شدن دعای همزمان انبیای گذشته ، در پیکار با دشمنان دین

فاتیهم الله ثواب الدنيا و حسن ثواب الاخره

«ثواب الدنيا»، می تواند اشاره به پیروزی مجاهدان باشد که با جمله «و انصرنا على القوم الكافرين» درخواست شده بود. و «ثواب الاخره»، حکایت از برآورده شدن خواسته دیگر آنان دارد که با جمله «و اغفرلنا ذنوبنا»، درخواست شده بود. زیرا ثواب آخرت در گرو آمرزش گناهان است.

2 - ثبات قدم (پایمردی) و پیروزی بر دشمنان ، پاداش دنیوی خداوند به مجاهدان صابر و نیایشگر

رَبَّنَا .. و ثبت اقدامنا و انصرنا على القوم الكافرين. فاتیهم الله ثواب الدنيا

9 - پیروزی بر دشمنان دین ، تنها از جانب خداست ; گر چه تمامی عوامل طبیعی آن فراهم باشد .

قال معه ربیون کثیر فما وهنوا .. فاتیهم الله ثواب الدنيا

در آیه شریفه به کلیه عوامل پیروزی و نیز استقامت و پایمردی نیروها (فما وهنوا ..) اشاره شده است ; ولی در عین حال خداوند پیروزی مجاهدان را عطایی از جانب خویش می شمارد. (فاتیهم الله).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 152 - 12

12 - پیروزی بر دشمنان دین ، خواسته و آرمان جامعه ایمانی

من بعد ما اریکم ما تحبّون

مراد از «ما تحبّون» (آنچه آرزوی شما بود)، پیروزی بر دشمن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 155 - 9

9- گریز از میدان کارزار با دشمنان دین ، لغزشی شیطانی

انّ الذّین تولّوا . . انّما استزلّهم الشّیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 165 - 12

12 - رفع ناراحتی مسلمانان به جهت شهادت هفتاد نفر در جنگ احد ، با تذکّر به این که آنان در جنگ بدر ، هفتاد نفر از دشمنان را کشته و هفتاد نفر را اسیر کردند .

اولمّا اصابتکم مصیبه قد اصبتم مثلها

امام صادق (ع) درباره آیه فوق فرمود: کان المسلمون قد اصابوا ببدر مائه و اربعین رجلا قتلوا سبعین رجلا و اسروا سبعین فلما کان یوم احد اصیب من المسلمین سبعون رجلا قال: فاعتمّوا بذلک فانزل اللّهُ تبارک و تعالی: «اولمّا اصابتکم . . . مثلها».

ص: 327

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 205، ح 151؛ نورالثقلین، ج 1، ص 408، ح 426.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 167 - 8،13

8 - پیکار با دشمنان دین (جهاد ابتدایی) و دفاع در برابر هجوم آنان (جهاد دفاعی)، دو تکلیف الهی بر عهده جامعه ایمانی *

قاتلوا فی سبیل اللّٰه او اذفعا

بنابر اینکه دعوت مطرح شده در آیه، بیان حکم جهاد باشد، نه دعوت برای حضور در نبردی خاص و مقطعی. بنابراین جمله «قاتلوا ...»، ناظر به جهاد ابتدایی و جمله «او اذفعا» ناظر به جهاد دفاعی است.

13 - سرباز زدن از حضور در پیکار با دشمنان دین و دفاع از کیان اسلامی، از نشانه های نفاق

و لیعلم الذّٰین نافقوا .. لو نعلم قتالاً لاّ تبغناکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 172 - 12

12 - نیاز مبرم پیامبر (صلی الله علیه و آله) به نیروهای مجاهد برای مقابله با دشمن، پس از نبرد احد

الذّٰین استجابوا للّٰه و الرسول من بعد ما اصابهم القرّح

فراخوانی نیروهای مجروح جنگ احد برای نبردی دیگر، چنانچه در شأن نزول آمده است، حکایت از نیاز مبرم به نیروهای مجاهد دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 173 - 7،19

7 - اجتماع دشمنان دین برای نبرد با مؤمنان پیرو خدا و رسول (صلی الله علیه و آله)، موجب افزایش ایمان و اعتقاد آنان به حقانیت راهشان می گردد.

الذّٰین قال لهمّ النّٰس انّ النّٰس قد جمعوا لکم .. فزادهم ایماناً

مراد از ضمیر فاعلی در «زادهم»، اجتماع دشمنان است که از «انّ النّٰس قد جمعوا لکم» استفاده می شود. یعنی اجتماع مشرکان برای نبرد، باعث افزونی ایمان پیروان خدا و رسول شد.

19 - ترساندن مؤمنان از تجمع دشمن پس از جنگ احد ، توسط نعیم بن مسعود

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدِ جَمَعُوا لَكُمْ

امام باقر و امام صادق (ع) درباره «النَّاس» اول در آیه فوق فرمودند: انّه نعیم بن مسعود الاشجعی.

مجمع البیان، ج 2، ص 889؛ تفسیر تیان، ج 3، ص 52.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 175 - 6،7،12،17،18

6 - شیطان مؤمنان را از رویارویی با دوستانش می ترساند .

اتّما ذلکم الشّیطان یخوّف اولیاءه

ص: 328

بنابر اینکه مفعول اول از فعل «يخوف» یعنی «کم»، در تقدیر باشد. یعنی شیطان شما را از دوستانش می ترساند. جمله «فلا تخافوهم»، این احتمال را تأیید می کند.

7 - لشگریان کفر و شرک و دشمنان اسلام، دوستان شیطانند .

انّ الناس قد جمعوا لكم فاخشوهم .. انما ذلكم الشيطان يخوف اولياءه

برداشت فوق بر این اساس است که «کم» از «يخوف اولياءه» حذف شده باشد؛ یعنی «يخوفكم اولياءه».

12 - مؤمنان نباید از دشمنان دین - هر چند لشگری انبوه باشند - هراسناک شوند .

انّ الناس قد جمعوا لكم فاخشوهم .. فلا تخافوهم

17 - شجاعت و شهامت در برابر دشمنان دین، از نشانه های ایمان و ویژگی مؤمنان

فلا تخافوهم و خافون ان كنتم مؤمنين

18 - ترغیب مؤمنان از سوی خداوند به رویارویی و جهاد با دشمنان دین

انما ذلكم الشيطان .. فلا تخافوهم و خافون ان كنتم مؤمنين

جمله «اگر ایمان داری از دشمنان دین نهراسید»، خطاب به کسانی است که مدعی ایمان هستند و به هدف ترغیب آنان به رویارویی با دشمن ایراد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 176 - 12، 8

8 - مقابله با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و جبهه حق، به منزله مقابله با خداوند است .

انهم لن يضرّوا الله شيئاً

مستند نمودن نفی ضرر به خداوند، با وجود اینکه مراد، نفی ضرر از دین و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان است، اشاره به این معنا دارد که مقابله با دین و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به منزله مقابله با خداوند است.

12 - شناخت سنن الهی و توجه به تدبیر وی درباره مخالفان اسلام، موجب رفع اندوه از عملکرد آنان

ولا يحزنك .. يريد الله الا يجعل لهم حظاً في الاخره

جمله «یرید الله ..»، دال بر سنت الهی در محروم کردن کافران از بهره های اخروی است و خداوند با شناساندن این سنت خویش،

پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از غم و اندوه بازداشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 186 - 14، 12

12 - دشمنی مداوم اهل کتاب و مشرکان با مسلمانان

و لتسمعَنَّ من الَّذِينَ اوتوا الكتب من قبلکم و من الَّذِينَ اشركوا اذی كثيراً

14 - شناعة و زشتی همسویی اهل کتاب با مشرکان در دشمنی با مسلمانان

و لتسمعَنَّ من الَّذِينَ اوتوا الكتب من قبلکم و من الَّذِينَ اشركوا اذی كثيراً

نام بردن از یهود و نصارا با وصف اهل کتاب، اشاره به زشتی همسویی و همکاری آنان با مشرکان دارد. زیرا اهل کتاب آسمانی بودن، اقتضا می کند با مشرکان ضد توحید و مخالف برنامه های الهی در نبرد باشند؛ نه با مسلمانان که مروج توحید و برنامه های الهی هستند.

ص: 329

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 195 - 26

26 - فداکاری و از خود گذشتگی مسلمانان صدر اسلام ، در رویارویی با دشمنان و استقبال آنان از شهادت

فَالَّذِينَ... و قَاتِلُوا و قَتَلُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 200

3 - مؤمنان ، موظف به پایداری و مقاومت در برابر دشمنان سرسخت و ستیزه جو

يا ايها الذين امنوا... صابروا

«صابروا» از باب مفاعله، دلالت بر مقاومت طرفینی دارد و این معنا غالباً بین دو خصم تصوّر می شود.

28- آثار امداد به دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 4 - 6,8

6 - تهدید مشرکان معاهد صدر اسلام به لغو پیمان عدم تعرض مسلمانان با آنان در صورت مشاهده کمترین کوتاهی در عمل به مواد آن و مشاهده هر گونه کمک به دشمنان اسلام

ثم لم ينقصوكم شيئاً و لم يظهروا عليكم أحداً

8 - کمک و پشتیبانی طرف معاهده به دشمنان ، علیه مسلمانان ، نقض پیمان عدم تعرض است .

إلا الذين عهدتم من المشركين... و لم يظهروا عليكم أحداً

29- آثار امداد به دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 109 - 14

14 - قرار دادن پایگاه و امکانات در اختیار دشمن خدا و دین ، ظلم و موجب سقوط در آتش است .

وإرصاداً لمن حارب الله... فانهار به في نار جهنم

30- آثار امداد به دشمنان دين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 109 - 14

ص: 330

14 - قرار دادن پایگاه و امکانات در اختیار دشمن خدا و دین ، ظلم و موجب سقوط در آتش است .

وإرصاداً لمن حارب الله . . . فانهار به في نار جهنم

31- آثار تسلیم دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 16 - 8

8 - مسلمانان موظف به پیکار بی امان با دشمنان نیرومند ، تا مرز کشتن و یا به تسلیم کشاندن آنان

ستدعون إلى قوم أولى بأس شديد تقتلونهم أو يسلمون

32- آثار توطئه دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 73 - 10، 7

7- هشدار خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) به اجتناب از افترا و دروغ بستن بر او ، بر اثر توطئه و ترفند دشمنان

وإن كادوا ليفتنونك عن الذي أوحينا إليك لتفتري علينا

10- امکان تأثیر پذیری پیامبر (صلی الله علیه و آله) از توطئه و ترفند های دشمنان

وإن كادوا ليفتنونك عن الذي أوحينا إليك لتفتري علينا غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 74 - 6

6- امکان تأثیر پذیری پیامبر (صلی الله علیه و آله) از توطئه و ترفند های دشمنان

و لولا أن ثبتنك لقد كدت تركن إليهم شيئاً قليلاً

33- آثار توطئه دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 26 - 4

4- خداوند، تمامی مکرها و توطئه‌های توطئه‌گران علیه دین را به خود آنان بازگرداند.

قد مکر الذین من قبلهم فأتی الله بنینهم من القواعد فخر علیهم السقف من فوقهم

احتمال دارد فراز «فأتی الله بنیانهم من القواعد..» بیان تمثیلی باشد نه حقیقی. بنابراین مراد آیه چنین می‌شود: آنان تلاشهای زیاد و بنیان‌های فکری قوی علیه دین تدارک دیده بودند، ولی خداوند آن بنیان‌ها را علیه خود آنان به کار گرفت.

ص: 331

34- آثار تهدیدهای دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 8

8- رهبران جامعه اسلامی، در خطر به سازش کشیده شدن و سستی در برابر فشارها و تهدیدهای سخت دشمنان

و استقم كما أمرت و لا تتبع أهواءهم

35- آثار رابطه با دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 21

21- پندار تأمین بعضی منافع از طریق روابط سرّی با دشمنان دین، پنداری باطل و بی فرجام*

و من یفعله منکم فقد ضلّ سواء السبیل

برداشت یاد شده با توجه به شأن نزول آیه شریفه است؛ یعنی، برقراری ارتباط برخی از مسلمانان با دشمن، به انگیزه حفظ منافع؛ نه خیانت به مسلمانان.

36- آثار سلطه دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 8 - 6

6- دشمنان اسلام و کافران حق ستیز در صورت تسلط بر مسلمانان هرگز بر پیمان و پیوند دوستی و خویشاوندی پایبند نخواهند بود.

کیف و ان یتظروا علیکم لایرقبوا فیکم إلاّ و لاذمه

37- آثار شکست دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 4 - 10، 5

5- اهتمام به گرفتن اسیر در میدان جنگ، قبل از متلاشی ساختن دشمن، کاری نادرست و مخالف اصول جنگ

فَضْرِبِ الرِّقَابَ حَتَّىٰ إِذَا أَثْخَتَّمُوهُم مَّ فَشَدَّوْا الوَثَاقَ

از آیه شریفه استفاده می شود که خداوند، به سپاه اسلام شیوه و قانون جنگ و نکاتی را که موجب قوت و پیروزی آنان می شود

ص: 332

آموخته است و به آنان تذکر داده که مبادا، به هوای گرفتن اسیر خود را به شکست بکشانند.

10- عدم جواز کشتن دشمن ، پس از زمین گیر شدن و قدرت نداشتن او بر دفاع *

فضرب الرقاب حتّی إذا أئختتموهم

مفهوم «حتّی إذا أئختتموهم»، ممکن است این باشد که پس از زمین گیر شدن دشمن و ناتوانی وی بر دفاع از خویش، کشتن او (ضرب الرقاب) لازم نیست؛ بلکه موقع اسیر گرفتن او «شدّوا الوثاق» است.

38- آثار قتل دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 16 - 8

8 - مسلمانان موظف به پیکار بی امان با دشمنان نیرومند ، تا مرز کشتن و یا به تسلیم کشاندن آنان

ستدعون إلی قوم أولى بأس شدید تقتلونهم أو یسلمون

39- آثار قدرت دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 4 - 8

8 - مؤمنان مجاهد ، در معرض قرار گرفتن در موضع انفعالی و متأثر شدن در برابر قدرت و مکتب بسیار دشمنان و کافران مخالف

فلا یغررک تقلّبهم فی البلد

برداشت یاد شده از هشدار خداوند، به دست می آید.

40- آثار گمراهی دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 48 - 4

4- گمراهی مشرکان مخالف پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مکه ، به حدی بود که آنان زمینه هدایت را از دست داده بودند .

فضّلوا فلا یستطیعون سیلاً

«فلايستطيعون» تفریح بر «ضلّوا» است و مراد از آن، بسته شدن تمامی راههای هدایت برای آنان است.

41- آثار مبارزه با دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 333

13 - جبران خسارت های وارده بر مؤمنان ، در نتیجه مبارزه با دشمنان اسلام ، وعده الهی به ایشان

إنما المشركون نجس فلا يقربوا المسجد الحرام . . . و إن خفتم عيله فسوف يغنيكم الله

42- آثار مکر دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 26 - 4,9

4- خداوند ، تمامی مکر ها و توطئه های توطئه گران علیه دین را به خود آنان باز گرداند .

قد مکر الذین من قبلهم فأتی الله بنینهم من القواعد فخر علیهم السقف من فوقهم

احتمال دارد فراز «فأتی الله بنینهم من القواعد. . .» بیان تمثیلی باشد نه حقیقی. بنابراین مراد آیه چنین می شود: آنان تلاشهای زیاد و بنیان های فکری قوی علیه دین تدارک دیده بودند، ولی خداوند آن بنیان ها را علیه خود آنان به کار گرفت.

9- توطئه گران علیه دین ، هیچ گاه گمان نمی کردند که مکرشان علیه دین ، دامنگیر خود آنان خواهد شد .

قد مکر الذین من قبلهم فأتی الله بنینهم من القواعد . . . و أتهم العذاب من حیث لا

43- آثار هجوم غافلگیرانه به دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 3 - 2

2 - هجوم غافلگیرانه بر دشمن در صبحگاه ، پس از حرکت سریع سپاهیان در شب ، شیوه ای کارساز در جهاد

فالمغیرت صبحاً

44- آثار همکاری با دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 27 - 14

14- همکاری و همدلی با دشمنان اسلام ، حتی در برخی زمینه ها ، موجب عذاب فراگیر به هنگام مرگ

قالوا .. سنطيعكم فى بعض الأمر ... فكيف إذا توفّتهم الملائكة يضربون وجوههم وأد

45- آرزوی زیان برای دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 334

7- آرزوی مرگ و زیان کاری برای دشمن دین و نفرین بر او، کاری پسندیده است.

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ

46- آرزوی مرگ برای دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- آرزوی مرگ و زیان کاری برای دشمن دین و نفرین بر او، کاری پسندیده است.

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ

47- آزادی دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - جلوگیری نکردن از ستیز دشمنان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مظاهر ربوبیت الهی و موجب رشد و تربیت است.

و لو شاء ربك ما فعلوه

48- آزر از دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - پدر ابراهیم (ع)، از جمله مشرکان و دشمنان قطعی خدا

فلَمَّا تبين لهُ أَنَّهُ عدوٌّ لِلَّهِ

49- آگاهی از توطئه دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - خداوند ، به سخنان و اندیشه های توطئه آمیز دشمنان اسلام آگاه است .

فإنما هم في شقاق فسيكفيكهم الله وهو السميع العليم

ص: 335

50- آگاهی به روحیه دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 35 - 14

14 - لزوم آشنایی انبیا و رهبران الهی به روحیات مردم و ماهیت مخالفان و منکران دین

فلا تكونن من الجهلین

51- آمادگی در مقابل دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 19 - 34

34- لزوم شناسایی خطرات احتمالی و آمادگی برای مقابله با آن و تلاش برای آسیب ندیدن از سوی دشمنان

ولا یشرعنّ بكم أحداً

52- آینده دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 171 - 2

2- آینده بشر ، شاهد به ثمر نشستن زحمات رسولان الهی و شکست دشمنان آنان است .

و لقد سبقت كلمتنا لعبادنا المرسلین

53- آینده دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 3 - 3

3- خداوند ، کسی را که با زخم زبان خود به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آن حضرت را نسل بریده خواند ، دارای آینده ای خالی از هرگونه خوبی و یاد نیک معرفی کرد .

إنّ شأنک هو الأبتّر

آنچه پدر عمرو عاص از کلمه «أبتر» اراده کرده بود، قطع شدن ذکر خیر پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر اثر قطع نسل بود. ضمیر فصل در «هو الأبتر» نشانگر حصر اضافی است و بیان می دارد که «متروک شدن ذکر خیر»، اختصاص به خود او دارد؛ نه پیامبر (صلی الله علیه و آله). گفتنی است که قطع شدن ذکر خیر لزوماً به معنای نداشتن فرزند نیست؛ زیرا فرزندان که مایه ذکر خیر پدر نشوند، او را از «أبتر» بودن بیرون نمی آورند.

ص: 336

54- ابزار عذاب دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فیل - 105 - 4 - 3

3 - خداوند ، به کارگیرنده عوامل طبیعی در عذاب مخالفان

تر میهم بحجاره من سجیل

55- اجتناب از تحریک دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 108 - 6

6 - لزوم پرهیز از برخوردهای نادرستی که سبب تحریک دشمنان علیه دین و اهانت به مقدسات مسلمین گردد.

و لاتسبوا الذین . . . فیسبوا الله عدوا بغیر علم

56- اجتناب از دوستی با دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 1

1 - فرمان الهی به مؤمنان ، در اجتناب از دوستی با دشمنان خدا و دشمنان جامعه اسلامی

یأیها الذین ءامنوا لاتتخذوا عدوی و عدوکم اولیاء

57- اجتناب از دوستی با دشمنان مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 1

1 - فرمان الهی به مؤمنان ، در اجتناب از دوستی با دشمنان خدا و دشمنان جامعه اسلامی

یأیها الذین ءامنوا لاتتخذوا عدوی و عدوکم اولیاء

58- اجتناب از شادسازی دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 22

22 - هارون با بیان موضع خویش در برابر منحرفان بنی اسرائیل از موسی (ع) خواست تا با مؤاخذه وی دشمنان دین را شاد نسازد.

و کادوا یقتلوننی فلا تشمت بی الأعداء

«ال» در «الأعداء» برای جنس است و مراد از آن، به قرینه «القوم الظلمین»، دشمنان دین و توحید، یعنی همان گوساله پرستان، است. «اشمات» (مصدر «لا تشمت») به معنای خشنود ساختن و «باء» در «بی» سببیه است. بنابراین «لا تشمت بی الأعداء» یعنی دشمنان دین را با مؤاخذه من شاد نکن.

59- احکام دوستی با دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 23 - 1

1 - حرمت ایجاد پیوند دوستی با کافران و دشمنان دین

يأيها الذين ءامنوا لا تتخذوا .. أولياء إن استحبوا الكفر على الإيمان

60- اختلاف افکنی دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 53 - 1

1 - اقدام انسان ها به شکستن وحدت طریقه پیامبران، علی رغم توصیه های اکید خدا بر حفظ آن

وإن هذه أمتكم أمة وحده .. فتقطعوا امرهم بينهم زبراً

«فاء» در «فتقطعوا»، برای تعقیب و بیان فرجام کار توصیه های خداوند به مردم در رابطه با پیروی از طریقه پیامبران و پرهیز از ایجاد دگرگونی در آن است. ضمیرهای غایب جمع در «تقطعوا»، «امرهم» «بینهم»، «لدیهم» و «فرحون» به امت ها و پیروان انبیا باز می گردد. کلمه «تقطع» (مصدر «تقطعوا») و به معنای قطعه قطعه کردن است «امر» به معنای شأن و کنایه از شیوه زندگی مطرح شده در آیات پیشین است. «زبر» (جمع «زبور») و به معنای قطعه ها است.

61- اخراج دشمنان از سرزمین های اسلامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 191 - 5

ص: 338

5- ضرورت باز پس گیری سرزمین های اسلامی از دست دشمنان دین و بیرون راندن ایشان از آن جا

و آخر جوهم من حیث آخر جوکم

62- اذیت‌های دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 86 - 4

4- دلجویی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر اذیت و آزار دشمنان و مشکلات رسالت

فاصفح .. إن ربك هو الخلق العليم

آمدن «ربک» به جای «الله» و نیز تذکر به علم و آگاهی خداوند پس از توصیه به گذشت از دشمنان، می تواند گویای حقیقت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16- زمر - 39 - 36 - 7

7- تسلی و دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر آزار و ارباب دشمنان

أليس الله بكاف عبده

63- اذیت‌های دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 97 - 4

4- پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) از تبلیغات سوء و استهزای آزار دهنده مشرکان و دشمنان اسلام، اندوهگین و آزرده بود.

المستهزئين .. و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

64- اذیت‌های دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 95 - 1

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) تحت حمایت ویژه خداوند در برابر استهزا، آزار و اذیت مشرکان و دشمنان

إننا كفينك المستهزئين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 339

3 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در برابر مشکلات رسالت و آزار های دشمنان

فاصبر . . . إثمهم یرونه بعیداً . و نریه قریباً

آیه شریفه، در مقام دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است که اگر کافران قیامت و عذاب آن را بعید می شمردند؛ ولی ما آن را ممکن و قریب الوقوع می دانیم و به حساب آنان، خواهیم رسید.

65- ارتباط دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 112 - 12

12 - دشمنان انبیا در ارتباطی مداوم و پنهانی با یکدیگرند.

یوحی بعضهم إلی بعض زخرف القول

«یوحی» یعنی شیطان وسوسه و القای پنهانی می کند. (مجمع البیان). ارتباط مداوم از مضارع آمدن «یوحی» استفاده شده است.

66- ارباب دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 57 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جانب خدا فرمان یافت تا در صورت تسلط بر یهودیان پیمان شکن و جنگ آفرین، آنان را به گونه ای مجازات کند که زمینه پراکنده شدن دیگر دشمنان فراهم آید.

فإما تتقنهم فی الحرب فشردهم من خلفهم

تشرید به معنای پراکنده ساختن و کوچ دادن است. «باء» در «بهم» سببیه است که به دلیل «فی الحرب» کلمه ای همانند قتل و یا مجازات در تقدیر می باشد. و مراد از «من خلفهم» یهود و یا دیگر دشمنانی است که از مدینه و یا اطراف آن به فتنه گری می پرداختند. بنابراین جمله «فشردهم» چنین معنا می شود: ای پیامبر با مجازات سنگین که بر یهودیان پیمان شکن تحمیل می کنی، دیگر دشمنان را متفرق ساز و پراکنده کن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 2

2 - مسلمانان باید برای تقویت بنیه نظامی تمام تلاش خویش را تا حد ترساندن دشمن ، به کار بندند و از هر چه در اختیار دارند دریغ نورزند .

و أعدوا لهم ما استطعتم من قوه و من رباط الخيل

ص: 340

67- ارباب دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 5

5 - قوای نظامی جامعه اسلامی باید به گونه ای باشد که دشمنان دین را همواره به هراس افکند .

ترهبون به عدو الله و عدوكم

68- استعاده از دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 56 - 11

11 - لزوم پناه بردن به خدا و یاری جستن از او، در برابر دشمنان دیانت

إنّ الذین یجدلون فی ءایت اللّہ .. فاستعذ باللّہ

69- استقامت بر ادیتهای دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 8

8- ضرورت صبر و مقاومت حق پویان در برابر استهزا و آزار دشمنان

و یصنع الفلک و کلما مرّ علیه ملامن قومه سخروا منه

جمله «و یصنع الفلک و کلما مرّ ..» بیانگر صبر و مقاومت حضرت نوح(ع) و پیروان اوست و هدف از نقل آن ، ایجاد روحیه مقاومت در حق پویان و درس صبر و استقامت به آنان است.

70- استقامت بر استهزاهای دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 8

8- ضرورت صبر و مقاومت حق پویان در برابر استهزا و آزار دشمنان

و يصنع الفلك و كلما مرّ عليه ملاً من قومه سخروا منه

جمله «و يصنع الفلك و كلما مرّ . . .» بیانگر صبر و مقاومت حضرت نوح(ع) و پیروان اوست و هدف از نقل آن ، ایجاد روحیه مقاومت در حق پویان و درس صبر و استقامت به آنان است.

ص: 341

71- استقامت در برابر دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 26 - 2

2- رهبران و مبلغان دینی نباید در برابر استهزا و جوّآفرینی دشمنان دیانت، دلسرد شده و دست از تبلیغ دین و دفاع از آن بردارند.

قال لمن حوله ألا تستمعون . قال ربکم وربّ ءابائکم الأوّلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 31 - 5,6,7

5- تشویق پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان از سوی خدا، به صبر و پایداری در برابر دشمنان تبه کارشان همچون انبیای گذشته

و کذلک جعلنا لكلّ نبیّ عدوّاً من المجرمین و کفی برّبک هادیّاً و نصیراً

6- پیامبران الهی، الگو و مظهر صبر و پایداری در برابر دشمنان حق ستیز و تبه کار

و کذلک جعلنا لكلّ نبیّ عدوّاً من المجرمین و کفی برّبک هادیّاً و نصیراً

7- تفکر در تاریخ پیامبران و صبر و پایداری آنان در برابر دشمنانشان، نیروبخش و تقویت کننده روح مقاومت است.

و کذلک جعلنا لكلّ نبیّ عدوّاً من المجرمین و کفی برّبک هادیّاً و نصیراً

72- استکبار دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 83 - 6

6- تجلی خوی استکباری، در موضع گیری اشراف علیه دعوت انبیا

لقد وعدنا .. . إن هذا إلاّ أسطیر الأوّلین

به ریشخند گرفتن دعوت پیامبران و افسانه خواندن آن، بیانگر مطلب یاد شده است.

73- استهزاهای دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - لزوم استواری در برابر جنگ روانی دشمنان و نه‌راسیدن از استهزای آنان

و لقد استهزیء برسلى من قبلک فحاق بالذین سخروا منهم ما کانوا به یستهزءون

ص: 342

74- استهزاهای دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 97 - 4,6

4- پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) از تبلیغات سوء و استهزای آزار دهنده مشرکان و دشمنان اسلام، اندوهگین و آزرده بود.

المستهزءین . . . و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

6- رهبران الهی و مصلحان جامعه اسلامی، در معرض تبلیغات سوء و استهزای دشمنان بوده و باید به حمایت و لطف الهی امیدوار باشند.

المستهزءین . . . و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

75- استهزاهای دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 6

6- سالکان راه خدا و پیروان انبیا، در معرض تمسخر و استهزای کافران و دشمنان دین

كلما مرّ عليه ملامن قومه سخروا منه

76- استهزاهای دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 95 - 1,5

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) تحت حمایت ویژه خداوند در برابر استهزا، آزار و اذیت مشرکان و دشمنان

إنا كفینك المستهزءین

5- استهزا و تمسخر از روش های دشمنان و مخالفان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إنا كفینك المستهزءین

توصیف مشرکان و مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به «استهزاگران» نشان دهنده این نکته است که آنان همواره از این روش، برای مبارزه با آن حضرت استفاده می کردند.

77- اسراف دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 9 - 8

8- دشمنان و مخالفان پیامبران ، اسراف کاراند .

ص: 343

ثمّ صدقنهم الوعد .. أهلكنا المسرفين

78- اصول مبارزه با دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 19 - 35

35- رازداری مؤمنان ، از اصول مهم امنیتی و حفاظتی در برابر دشمنان

و لايشعرون بكم أحداً

79- اطاعت از دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 168 - 17

17 - ضرورت پرهیز از متابعت دشمنان و پیروی از خواسته های آنان

و لا تتبعوا خطوت الشيطان إنه لكم عدو مبين

چون دشمنی شیطان با انسان علت برای لزوم پرهیز از متابعت اوست، دانسته می شود که آدمی هر کس و هر چیزی را که دشمن خود یافت باید از پیروی او سرباز زند.

80- اعراض از دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 10 - 6,9

6 - خودداری از تعرض به مخالفان بدگو (مقابله به مثل و پاسخ گویی به آنان) در مرحله آغازین کار هدایت و تبلیغ دین ، امری سزاوار و بایسته

و اهجرهم هجرًا جمیلًا

9 - مؤمنان ، می توانند با دوشیوه در برابر مخالفان بدگو موضع گیری کنند : حفظ ارتباط و تحمل پیامد های سخت آن ؛ دوری کردن از آنان همراه با اقدام برای هدایت آنان .

و اصبر علی ما یقولون و اهجرهم هجرًا جمیلًا

توصیه به «صبر» اشاره به حفظ ارتباط با مخالفان و تحمل سختی های آن دارد و «دوری کردن» ناظر به قطع ارتباط با آنان در عین تلاش برای هدایت آنان است؛ زیرا هیچ گاه تکلیف هدایت مردمان از دوش مؤمنان برداشته نخواهد شد. چنان که آیه 63 سوره «نساء» به این حقیقت اشاره دارد: «فأعرض عنهم و عظمهم و قل لهم فی أنفسهم قولاً بليغاً».

ص: 344

81- اغواپذیری دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 25 - 7

7 - دشمنان خدا، گرفتار شیاطین و تحت نفوذ تبلیغات گسترده آنها

وَقَيْضَنَا لَهُمْ قِرْنَاءَ فَرِيضُوا لَهُمْ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ

با توجه به این که بسیاری از مفسران «قرناء» را شیاطین دانسته اند، مطلب بالا به دست می آید.

82- افتراهای دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 112 - 22

22 - وانهادن دشمنان حق ناپذیر و بی اعتنایی به دروغپردازیهای آنان فرمان الهی است.

فذرهم و ما یفترون

83- افتراهای دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 112 - 23

23 - دروغپردازی و افترا، شیوه تبلیغات دشمنان انبیاست.

فذرهم و ما یفترون

84- اقسام دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 8

8 - جامعه ایمانی در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) مواجه به دو گروه از دشمنان شناخته شده و دشمنانی ناشناخته

عدو الله و عدوكم وءاخیرین من دونهم لاتعلمونهم

85- القای ترس در دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 12 - 7

7 - ضرورت ایجاد ترس در دشمنان دین و سلب روحیه نبرد از ایشان

سألقي في قلوب الذين كفروا الرعب

86- امداد به دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 4 - 7

7 - کمک به دشمنان اسلام علیه مسلمانان ، از موارد نقض پیمان از سوی مشرکان معاهد صدر اسلام بود .

إلا الذين عهدتم من المشركين . . . و لم يظهروا عليكم أحداً

87- اموال دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 1 - 3

3 - غنایم جنگ و اموال به جای مانده از دشمن ، از جمله انفال

يسئلونك عن الأنفال قل الأنفال لله و الرسول

مراد از «انفال» در «يسئلونك عن الأنفال» غنایم جنگ است. تکرار این کلمه در پاسخ بیانگر این است که معنای اراده شده از «انفال» در «قل الأنفال» معنایی گسترده تر از غنایم جنگ می باشد که با توجه به ریشه لغوی آن، یعنی «نفل» (زیاده)، می توان گفت مراد از انفال در «قل الأنفال» مطلق اموالی است که زاید محسوب می شود و مالک بخصوصی ندارد.

88- امنیت دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 2 - 6

6 - در ماه های حرام ، سلب امنیت از دشمن پیمان شکن ، ممنوع است . *

تفريع «فسيحوا في الأرض» بر «براءه من الله ورسوله» با حرف «فاء»، مي تواند اشاره به اين نکته باشد كه: تعرض به دشمن در چهار ماه از سال، ممنوع است و خداوند بر اساس همين قانون، مشركان را در اين چهار ماه آزاد مي گذارد.

89- انتقام از دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 190 - 9

9- لزوم رعایت عدل حتی در گرفتن انتقام از دشمنان

و قتلوا فی سبیل اللّٰه الذین یقتلونکم و لاتعتدوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 128 - 7

7- رعایت عدل و انصاف در انتقام گرفتن از دشمن ، از مصداق های تقوای پیشگی است .

وإن عاقبتهم فعاقبوا بمثل ما عوقبتم .. إن الله مع الذین اتقوا

90- انتقام از دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قیامه - 75 - 12 - 3

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مورد عنایت ویژه خداوند در روز رستاخیز و انتقام گیرنده از دشمنان آن حضرت

إلی ربّک یومئذ المستقرّ

اضافه «ربّ» به ضمیر مخاطب (پیامبر(صلی الله علیه و آله)) می تواند اشاره به حقیقت یاد شده باشد.

91- انذار دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 5 - 4

4- خداوند ، جبهه مخالف اسلام را به شکست ذلت بار هشدار داد .

إنّ الذین یحادّون اللّٰه ورسوله کبتوا

92- انذار دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 97 - 6

6- بشارت به پرهیزگاران و انداز دشمنان متعصب و سرسخت دین ، از اهداف قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ص: 347

لتبشّر به المتّقين و تنذر به قومًا لُدًّا

«لُدّ» جمع «لُدّ» است و «قومًا لُدًّا»؛ یعنی، مردمی در اوج سرسختی و لجاجت.

93- انذار دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 45 - 1، 12

1- خداوند، توطئه گران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به فرو بردن در زمین، تهدید کرد.

أفأمن الذين مكروا السيئات أن يخسف الله بهم الأرض

مراد از «الذين مكروا» به قرینه آیات پیش - که درباره مشرکان و سنگ اندازیهای آنان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن بود - کسانی اند که سد راه پیامبر (صلی الله علیه و آله) می شدند.

12- تهدید شدن مشرکان توطئه کننده علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عذابی غیر مترقبه و غیر قابل پیش بینی

أفأمن الذين مكروا السيئات .. أو يأتيهم العذاب من حيث لا يشعرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 46 - 1، 3

1- توطئه کنندگان بر ضد پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به گرفتار شدن در عذاب هلاکت بار به هنگام تلاش های روزانه، تهدید شدند.

أفأمن الذين مكروا السيئات .. أو يأخذهم في تقلبهم

«أخذ» (گرفتن) کنایه از هلاکت است و «تقلب» (تصرف) می تواند کنایه از هرگونه تلاش، رفت و آمد و فعالیت باشد.

3- هشدار خداوند به توطئه گران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به اینکه در هنگام توطئه، عذابی هلاکت بار آنان را خواهد گرفت.

أفأمن الذين مكروا السيئات .. أو يأخذهم في تقلبهم

برداشت فوق بر این احتمال است که مراد از «تقلبهم» تلاش مشرکان و توطئه گران برای اجرای مقاصد خویش علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- توطئه گران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به هلاکت در حال وحشت و هراس تهدید شدند .

أفأمن الذين مكروا السيئات . . . أو يأخذهم على تخوِّف

«أخذ» (گرفتن) کنایه از هلاکت و «علی تخوِّف» حال برای مفعول «یأخذ» است. «تخوِّف» ممکن است از ریشه «خوف» به معنای ترس باشد.

3- توطئه کنندگان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) به هلاکت تدریجی تهدید شدند .

أفأمن الذين مكروا السيئات . . . أو يأخذهم على تخوِّف

«تخوِّف» در لغت به معنای «تنقص» که نقصان در اموال و تعداد نفوس انسانها بر اثر مرگ و میر باشد، آمده است. بنابراین مراد از «تخوِّف» این است که: تعدادی به هلاکت می رسند و سپس نوبت به گروه بعدی می رسد و این حکایت از تدریجی بودن

هلاکت دارد.

7- تهدید توطئه گران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، جلوه رأفت و رحمت خداوند به مؤمنان است .

أفأمن الذين مكروا السيئات أن يخسف الله بهم .. أو يأتيهم العذاب ... فإن ربكم

برداشت فوق، بر این اساس است که عبارت «فإن ربكم لرءوف رحيم» خطاب به مؤمنان باشد و ذکر آن پس از تهدیدهای گوناگون علیه توطئه گران، می تواند مشعر به نکته فوق باشد.

94- اهداف دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 113 - 2

2- قرار داده شدن شیاطین در برابر انبیا دارای فلسفه و جهت و به منظور تأمین اهدافی معین است.

و كذلك جعلنا .. و لتصغى إليه أفئدة الذين

جمله «لتصغى إليه» عطف به مقدر است؛ لذا معنی چنین می شود: «جعلنا .. لغايات و لتصغى إليه».

95- اهمیت اسارت دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 4 - 16,17

16- لزوم حفظ حالت جنگی و تهاجم بر دشمن، برای کشتن و اسیر گرفتن تا زمان فرو نشستن شعله های نبرد

حتى تضع الحرب أوزارها

می توان گفت: «حتى تضع ..» غایت برای مجموع پیام آیه است که عبارت بود از یورش بر دشمن، برای نابود ساختن و اسیر گرفتن آنان.

17- رزمندگان، موظف به جنگیدن و اسیر گرفتن دشمن تا خلع سلاح آنان و فرونشستن جنگ *

فشدوا الوثاق .. حتى تضع الحرب أوزارها

ممکن است «حتى تضع ..» غایت برای گرفتن اسیران باشد؛ که از مضمون «فشدوا الوثاق» به تلازم استفاده می شود.

96- اهمیت اعراض از دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 6

6 - ضرورت هشیاری در برابر دشمنان دیانت و لزوم دوری از آنان

عدوَّالکم فاحذروهم

ص: 349

هر چند آیه شریفه، درباره همسران و فرزندان است که با دینداری پدر، مادر و همسرانشان به مخالفت برمی خیزند؛ ولی به مقتضای تعبیر «عدوًا لکم» شامل تمامی دشمنان دینت نیز می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 10 - 4

4- دوری گزیدن شایسته از مخالفان بدگو و بی اعتنایی مناسب به آنان، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و اهجرهم هجرًا جمیلًا

97- اهمیت توطئه دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 48 - 2

2- مؤمنان، باید به شگرد های تبلیغی دشمنان، توجه لازم را داشته باشند.

انظر کیف ضربوا لک الأمثال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 11 - 10

10 - خداوند، بر حذر دارنده مسلمانان از تحلیل و برخورد سطحی با رخداد های سیاسی و توطئه های دشمنان

إنّ الذین جاءو بالإنفک. .. عصبه منکم لاتحسبوه شرًا لکم

98- اهمیت جنگ با دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 14 - 1

1 - ضرورت نبرد با دشمن پیمان شکن و جنگ طلب

ألا تقتلون قومًا نكثوا أیمانهم... قتلوهم

ضمیر «هم» در «قاتلوهم» به شرک پیشگان پیمان شکن و آغازگر جنگ در آیه پیش (قومًا نكثوا أیمانهم... و هم بدءوكم أول مرّه) برمی گردد.

99- اهمیت دشمن شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 350

8 - لزوم شناسایی دشمنان و تجهیز برای مقابله با آنان

إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا

هشدار به دشمنی شیطان نسبت به انسان و فرمان به دشمن گرفتن وی، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 45 - 6

6 - جایگاه ویژه دشمن شناسی در تضمین هدایت و مصوئیت از انحراف

و یریدون ان تصلوا السبیل. و الله اعلم باعدائکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 16, 17

16 - ضرورت شناسایی دشمنان و دوستان جامعه ایمانی

لتجدن اشد الناس عدوه للذین ءامنوا الیهود . . الذین قالوا انا نصری

17 - ضرورت تحلیل و دستیابی به علل و عوامل جهت گیری های گوناگون جوامع و پیروان ادیان در برابر جامعه اسلامی

لتجدن اشد الناس . . ذلک بان منهم قسیسین و رهباناً و انهم لایستکبرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 14

14 - لزوم آگاهی پیامبر(صلی الله علیه و آله) و رهبران الهی از روحيات کفار و مخالفین و ترفندهای آنان

و منهم من یستمع الیک . . ان هذا إلا أسطیر الأولین

آیه مورد بحث و آیه قبل در بیان روحيات مخالفان قرآن و روشهای آنان است. از این بیان می توان دریافت که اطلاع بر رفتارها و افکار مخالفین قرآن تا چه اندازه اهمیت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ضرورت شناسایی دشمنان راه خدا به هنگام سلوک در صراط مستقیم

وَأَقْل لِكَمَا إِنَّ الشَّيْطَانَ لِكَمَا عَدُوِّ مَبِينٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 1,2,3

1 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به اندیشه و تحلیل در چگونگی و شیوه های مخالفت و مبارزه سران کفر و شرک با قرآن و رسالت آن حضرت ، فراخواند

انظر كيف ضربوا لك الأمثل

2 - ضرورت اندیشه در چگونگی و شیوه های مخالفت و مبارزه سران کفر و شرک با قرآن و پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و تحلیل عمیق آن

ص: 351

برای رهبران جامعه اسلامی

انظر كيف ضربوا لك الأمثل

3 - کیفیت موضع گیری و شیوه های مبارزاتی سران کفر و شرک علیه قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، امری شگفت آور و در خور تأمل و اندیشیدن

انظر كيف ضربوا لك الأمثل

«کیف» اسم استفهام است؛ ولی در این آیه برای بیان تعجب به کار رفته است، نه استفهام حقیقی.

100- اهمیت سرکوبی دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 13 - 9

9 - سرکوب آغازگران جنگ علیه اسلام و مسلمین ، امری لازم

ألا تقتلون قوماً .. و هم بدءوكم أول مره

101- اهمیت شکست دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 4 - 16

16- لزوم حفظ حالت جنگی و تهاجم بر دشمن ، برای کشتن و اسیر گرفتن تا زمان فرو نشستن شعله های نبرد

حتی تضع الحرب أوزارها

می توان گفت: «حتی تضع ..» غایت برای مجموع پیام آیه است که عبارت بود از یورش بر دشمن، برای نابود ساختن و اسیر گرفتن آنان.

102- اهمیت عفو دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 85 - 14

14- گذشت و برخورد کریمانه با دشمنان و کافران در ابتدای نهضت اسلامی و تبلیغات دینی ، امری لازم و بایسته است .

نزول آیه فوق - که از گذشت و عفو سخن به میان آورده است - (در نیمه اول بعثت) و از جانب دیگر دستور به برخورد شدید با کافران و دشمنان در مدینه (نیمه دوم بعثت) می تواند بیانگر مطلب فوق باشد.

103- اهمیت قتل دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 4 - 16

16- لزوم حفظ حالت جنگی و تهاجم بر دشمن ، برای کشتن و اسیر گرفتن تا زمان فرو نشستن شعله های نبرد

حتی تضع الحرب أوزارها

می توان گفت: «حتی تضع...» غایت برای مجموع پیام آیه است که عبارت بود از یورش بر دشمن، برای نابود ساختن و اسیر گرفتن آنان.

104- اهمیت مبارزه با دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 6 - 8

8 - لزوم شناسایی دشمنان و تجهیز برای مقابله با آنان

إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا

هشدار به دشمنی شیطان نسبت به انسان و فرمان به دشمن گرفتن وی، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

105- اهمیت نجات از دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 101 - 9

9- رها شدن از فتنه های دشمن ، دارای مصلحتی بیشتر و مهمتر از انجام کامل نماز

فليس عليكم جناح ان تقصروا من الصلوة ان خفتن ان يفتنكم الذين كفروا

106- بخل دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 8 - 5

5- دشمنان دین ، به دلیل علاقه وافر به مال ، گرفتار بخل و امساک حقوق خداوند

وَإِنَّهُ لَحَبُّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٍ

کلمه «شدید» - چنان که در قاموس آمده - گاه به معنای «بخیل» است. در صورتی که این معنا در آیه مراد باشد، حرف «لام» در «لحَبُّ الخیر» لام تعلیل خواهد بود؛ یعنی، به خاطر حَبِّ مال.

ص: 353

107- بدخواهیدشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 120 - 4

4 - افشای بدخواهی های دشمنان دین نسبت به مسلمانان ، از جانب خداوند

ان تمسکم حسنه تسوهم

108- بدنامی دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 3 - 5,6

3 - خداوند ، کسی را که با زخم زبان خود به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، آن حضرت را نسل بریده خواند ، دارای آینده ای خالی از هرگونه خوبی و یاد نیک معرفی کرد .

إِنَّ شَانِكَ هُوَ الْأَبْتَرُ

آنچه پدر عمروعاص از کلمه «أبتر» اراده کرده بود، قطع شدن ذکر خیر پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر اثر قطع نسل بود. ضمیر فصل در «هو الأبتر» نشانگر حصر اضافی است و بیان می دارد که «متروک شدن ذکر خیر»، اختصاص به خود او دارد؛ نه پیامبر (صلی الله علیه و آله). گفتنی است که قطع شدن ذکر خیر لزوماً به معنای نداشتن فرزند نیست؛ زیرا فرزندان که مایه ذکر خیر پدر نشوند، او را از «أبتر» بودن بیرون نمی آورند.

5 - گسترش آوازه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و بقای نام نیک برای او و مهجور ماندن نام دشمنان دین در تاریخ ، بشارت خداوند به آن حضرت و از خبر های غیبی قرآن

إِنَّ شَانِكَ هُوَ الْأَبْتَرُ

6 - دشمنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، محروم از خوش نامی و نام جاودان

إِنَّ شَانِكَ هُوَ الْأَبْتَرُ

این آیه، گرچه براساس شأن نزول، ناظر به موردی خاص است؛ ولی بیان آن کلی و فراگیر است.

109- برخورد با دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - سختی و جراحت های ناشی از رویارویی با دشمنان دین ، نباید موجب حزن و یا سستی در پیکار با آنان گردد .

ولا تهنوا ولا تحزنوا .. ان یمسسکم قرح

ص: 354

21- بی ایمانی و سستی در رویارویی با دشمنان دین ، ظلم است .

ولا تهنوا .. و ليعلم الله الذين امنوا ... و الله لا يحب الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 175 - 14

14- افشای توطئه ها و تبلیغات سوء دشمنان دین پس از نبرد احد و مقابله با آنها ، از سوی خداوند

انما ذلكم الشيطان يخوف اولياءه فلا تخافوهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- نساء - 4 - 91 - 5,6,7

5- ضرورت پذیرش پیمان عدم تعرض با مخالفان ، علی رغم روحیه ستیزه جویی و پیمان شکنی آنان

ستجدون اخرين يريدون ان يامنوكم و يامنوا قومهم كلما ردوا الى الفتنة اركسوا في

6- ضرورت پرهیز از تعرض به دشمنانی که به هدف کسب امنیت اعلام بی طرفی کرده و از تعرض به مسلمانان بر حذر باشند .

ستجدون اخرين يريدون ان يامنوكم و يامنوا قومهم كلما ردوا الى الفتنة اركسوا في

7- لزوم تعقیب و کشتن دشمنان ، بدون مهلت و تحت هر شرایط ، در صورت توطئه گری و عدم پیشنهاد صلح و دست بردن داشتن از

اذیت مسلمانان

فان لم يعتزلوكم و يلقوا اليكم السلم و يكفوا ايديهم فخذوهم و اقتلوهم حيث ثقتمو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 59 - 5

5- لزوم رویارویی و برخورد صحیح ، با تهاجم تبلیغاتی دشمنان علیه اسلام و مسلمانان

قل يا أهل الكتب هل تنقمون منا الا ان ءامنا بالله

110- بشارت شکست دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- خداوند ، مسلمانان صدراسلام را به پیروزی حتمی و شکست جبهه دشمن ، نوید داد .

كتب الله لأغلبنّ أنا ورسلي

111- بهانه جویی دشمنان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 355

1 - تدریجی نازل شدن قرآن ، بهانه و دستاویز کافران برای مخالفت با آن

وقال الذین کفروا لولا نزل علیه القرآن جمله وحده

مجموعه اشیای به هم پیوسته و بدون فاصله از هم را «جمله» گویند. بنابراین «جمله» در آیه شریفه، به معنای «مجتمعاً» (باهم و دسته جمعی) می باشد (مفردات راغب).

112- بی اعتباری دوستی دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 8 - 6

6 - دشمنان اسلام و کافران حق ستیز در صورت تسلط بر مسلمانان هرگز بر پیمان و پیوند دوستی و خویشاوندی پایبند نخواهند بود .

کیف و إن یظہروا علیکم لایرقبوا فیکم إلا و لازمه

113- بی اعتنایی به تهمت‌های دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 76 - 1

1 - محزون و غمگین نشدن از سخنان ناروا و تهمت های غم انگیز دشمنان ، توصیه خداوند به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

فلا یحزنک قولہم

مقصود از «قولہم» (سخنان مشرکان) به قرینه آیات گذشته (آیه 69) - که درباره شاعر دانستن پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود - تهمت های غم انگیزی از قبیل شاعر بودن است که به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) نسبت می دادند.

114- بی اعتنایی به دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 112 - 22

22 - وانہادن دشمنان حق ناپذیر و بی اعتنایی به دروغ‌پردازیهای آنان فرمان الهی است.

فذرہم و ما یفترون

115- بی اعتنایی محمد(صلی الله علیه و آله) به دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 95 - 3

3- حمایت خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر دشمنان، پشتوانه آن حضرت در آشکارا و علنی کردن دعوت خویش و بی اعتنایی به مشرکان و دشمنان

فاصدع بما تؤمر و أعرض عن المشركين . إنا كفيناك المستهزين

جمله «إنا كفيناك . . .» به منزله تعلیل برای جمله «فاصدع بما تؤمر . . .» است؛ یعنی، چون ما از تو حمایت می کنیم، پس به آنچه مأمور شدی عمل کن و از مشرکان اعراض نما.

116- بی تأثیری پشیمانی دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 24 - 2

2- تحمل صبورانه عذاب و یا پشیمانی و عذرخواهی دشمنان خدا در قیامت، بی تأثیر در رهایی آنان از دوزخ

فإن يصبروا فالنار مثوى لهم وإن يستعتبوا فما هم من المعتبين

«استعتاب» (مصدر «يستعتبوا») به معنای درخواست رضایت است که لازمه عذرخواهی می باشد.

117- بی تأثیری توطئه دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 42 - 2

2- خداوند، مکر های پیشینیان علیه پیامبران و برنامه های الهی را بی اثر ساخت و توطئه گران را به هلاکت رسانید .

أولم يروا أنّا نأتى الأرض . . . وقد مكر الذين من قبلهم فله المكر جميعاً

نمی توان جمله «لله المکر جميعاً» را متفرع بر «قدمکرالذین . . .» دانست؛ زیرا بر مکر کردن کافران این نتیجه مترتب نمی شود که مکرها از آن خداست. بنابراین «فاء» در «فله . . .» فصیحه است و دلالت بر جمله ای مقدر دارد. کلام با تقدیر آن چنین است: «قد مکر الذین من قبلهم فأبطله الله فله المکر جميعاً». جمله «أولم يروا . . .» قرینه بر این نکته است که خداوند با هلاک سازی آنان مکرشان را باطل ساخت.

118- بی تأییری عذرخواهی دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 24 - 3

ص: 357

2 - تحمل صبورانه عذاب و یا پشیمانی و عذرخواهی دشمنان خدا در قیامت ، بی تأثیر در رهایی آنان از دوزخ

فإن يصبروا فالنار مثوى لهم وإن يستعتبوا فما هم من المعتبين

«إستعتاب» (مصدر «يستعتبوا») به معنای درخواست رضایت است که لازمه عذرخواهی می باشد.

3 - عذرخواهی دشمنان خدا و درخواست عفو در قیامت ، پس از مشاهده دوزخ ، مورد پذیرش نخواهد بود .

حتى إذا ما جاءوها . . . وإن يستعتبوا فما هم من المعتبين

«إعتاب» (مصدر «معتبين») به معنای رضایت دادن است. بنابراین واژه «المعتبين» (اسم مفعول «اعتاب») به کسانی گفته می شود که مورد رضایت قرار گرفته و بخشوده می شوند.

119- بی تأثیری مکر دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 10 - 35

15 - همه مکر ها و توطئه های سوء کافران و دین ستیزان ، رو به کسادى و نابودى است .

والذین یمکرون السیئات . . . و مکر أولئک هو بیور

«ال» در «السیئات» برای جنس و مفید استغراق و به معنای انواع مکرهای بد است. «بوار» (مصدر «بیور») هم در معنای هلاکت به کار رفته و هم به معنای کسادى مفرط آمده است (لسان العرب). در هر صورت در این آیه، کنایه از عدم تأثیر و بی نتیجه بودن مکرهای کافران می باشد.

120- بی منطقی دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 35 - 7

7 - دشمنان دیانت و ستیزه جویان با آیات الهی ، فاقد منطق و برهان

الذین یجدلون فی ءایة اللّٰه بغیر سلطن ائیهم

برداشت یادشده بر این اساس است که «بغیر سلطان . . .» قید توضیحی باشد؛ یعنی، همواره چنین است که مجادله گران با آیات الهی، بدون حجت و برهان به مجادله می پردازند.

2- دشمنان دیانت و ستیزه جویان با آیات الهی، فاقد منطق و برهان

الذین یجدلون فی آیت اللّٰه بغير سلطن اَیّهم

برداشت یاد شده بر این اساس است که عبارت «بغیر سلطان» قید توضیحی باشد؛ یعنی، همواره چنین است که مجادله گران در آیات الهی، بدون حجت و برهان به جدال برمی خیزند.

ص: 358

121- بی منطقی دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - معارج - 70 - 42 - 3

3 - کافران مخالف پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، گروهی باطل گرا، بی هدف و سرگرم به بازی های زندگی بودند.

فذرهم یخوضوا و یلعبوا

122- بی یاوری پیروان دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 19 - 1

1 - ارائه دهندگان برنامه های ضد دینی، ناتوان از حمایت نسبت به پیروان خویش در برابر عذاب خداوند

إِنَّهُمْ لَن يَغْنُوا عَنكَ مِنَ اللَّهِ شَيْءًا

با توجه به این که «من الله» ممکن است به حذف مضاف باشد؛ یعنی، «من عذاب الله» و با الغای خصوصیت از مورد پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، مطلب بالا استفاده می شود.

123- پاسخ به تبلیغات دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 135 - 14

14 - لزوم پاسخگویی به تبلیغات سوء دشمنان دین

قالوا کونوا هوداً أو نصیری تهتدوا قل بل مله إبرهیم حنیفاً

هدف از آوردن کلمه «قل» در آیه، بیان ضرورت پاسخگویی به تبلیغات دشمنان دین است.

124- پیروزی بر دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 23 - 20

20 - توکل بر خداوند ، کارساز در پیروزی مؤمنان بر دشمنان خویش

فانکم غلبون و علی الله فتوکلوا

ص: 359

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 30 - 18

18 - سیطره و تسلط بر حریفان ، همواره نشانه کامیابی نهایی نیست .

فقتله فاصبح من الخسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 49 - 7

7 - خداوند ، مؤمنان متوکل بر وی را بر دشمنانشان پیروز و کارهای آنان را حکیمانه سامان خواهد بخشید .

و من یتوکل علی الله فان الله عزیز حکیم

جواب شرط «و من یتوکل علی الله» حذف شده و جمله «فان الله . . .» جانشین آن شده و دلالت بر آن دارد که تقدیر جمله چنین است:
و من یتوکل علی الله ی-----نصره و یحکم امره ف--ان الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 63 - 5

5 - وحدت و الفت قلبی میان افراد جامعه ، زمینه ساز پیروزی آنان در مبارزه با دشمنان خویش

هو الذی أیدک بنصره و بالمؤمنین . و ألف بین قلوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 65 - 5

5 - پیروزی بیست مؤمن مقاوم بر دویست دشمن و صد مؤمن مقاوم بر هزار دشمن نویدی تضمین شده از جانب خداوند

إن یکن منکم عشرون صبرون یغلبوا مائتین و إن یکن منکم مائه یغلبوا ألفا

بیان دستور به پایداری و پیروزی بر دشمن در قالب جمله خبری می تواند نویدی به تحقق آن دستور در خارج باشد. بنابراین جمله «یغلبوا»، یعنی باید پیروز شوید که خواهید شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - پیروزی بر دشمنان ، وابسته به اراده و اذن خداوند است .

فإن یکن . . . یاذن الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 147 - 12

12 - خودسازی و پاک شدن از گناهان و پیروزی بر دشمنان دین ، از اهداف انبیا و همگامان با ایشان

ربنا اغفر لنا ذنوبنا . . . وانصرنا علی القوم الکافرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 360

12 - پیروزی بر دشمنان دین ، خواسته و آرمان جامعه ایمانی

من بعد ما اریکم ما تحبون

مراد از «ما تحبون» (آنچه آرزوی شما بود)، پیروزی بر دشمن است.

125- پیروزی بر دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 10 - 5

5 - تنها خداوند شایسته آن است که برای درخواست یاری و پیروزی بر دشمنان دین به پیشگاه او روی آورد .

إذ تستغيثون . . . و ما النصر إلا من عند الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 45 - 3

3 - پایداری اهل ایمان در صحنه های پیکار همراه با یاد مداوم خدا ، زمینه ساز پیروزی آنان بر دشمنان دین

فأثبتوا و اذكروا الله كثيرا لعلکم تفلحون

«لعلکم» علاوه بر اینکه متعلق بر «اذکروا الله» است، می تواند متعلق به «فأثبتوا» نیز باشد. در این صورت مراد از «فلاح»، پیروزی در جنگ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 67 - 15

15 - پرهیز از گرفتن اسیر در میدان نبرد تا پیش از سرکوبی کامل دشمن ، امری حکیمانه و موجب پیروزی دشمنان دین است .

ما کان لنبی . . . و الله عزیز حکیم

توصیف خداوند به عزتمندی و کاردانی پس از تأکید بر حرمت گرفتن اسیر پیش از سرکوبی دشمن، اشاره به این دارد که این حکم، حکمی حکیمانه است و اجرای آن زمینه ساز عزتمندی و پیروزی مسلمانان است.

126- تأثیرپذیری از دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 121 - 13

13 - هشدار خداوند به مسلمانان در مورد تأثیر پذیری از تبلیغات شیطان دشمنان دین

وإن الشیطان . . . وإن أطمعهم إنکم لمشركون

ص: 361

127- تبری از دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 51 - 13

13 - مؤمنان ، وظیفه دار تبری و بیزاری نسبت به دشمنان

لا تتخذوا اليهود والنصرى أولياء .. و من يتولهم منكم فانه منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 57 - 15

15 - تبری و بیزاری از دشمنان دین ، نشانه تقوا و ایمان

لا تتخذوا الذين اتخذوا دينكم هزواً .. أولياء و اتقوا الله ان كنتم مؤمنين

128- تبری از دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 16 - 6

6 - دوستی با خدا ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان و تبری از دشمنان آنان ، از نشانه های ایمان راستین

و لم يتخذوا من دون الله ولا رسوله ولا المؤمنین وليجه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 114 - 10

10 - لزوم تبری و بیزاری جستن از دشمنان خدا ، هر چند که از خویشاوندان نزدیک باشند .

فلما تبين له أنه عدو لله تبرأ منه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 116 - 11

11 - لزوم تبری از دشمنان خدا و تکیه نکردن بر قدرت و کمک آنان

فما تبين له أنه عدو لله تبرأ منه . . ما لكم من دون الله من وليّ ولا نصير

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - مجادله - 58 - 22 - 16، 14، 12، 6

6 - تبرّی از دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از نشانه های ایمان راستین

لاتجد قومًا . . أو عشیرتهم

ص: 362

12 - تبری جستن از دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نشانه ایمان محکم و استوار است .

لا تجد قومًا .. أولئك كتب في قلوبهم الإيمن

14 - تبری جستن از دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نشانه مؤید بودن انسان به روحی از جانب خداوند

أولئك .. و أیدهم بروح منه

16 - دشمنی ورزیدن با دشمنان خدا و رسول او و تبری جستن از آنان، نشانه ایمان زنده و پویا است .

أولئك .. أیدهم بروح منه

129- تبری از دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 16 - 6

6 - دوستی با خدا، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان و تبری از دشمنان آنان، از نشانه های ایمان راستین

و لم يتخذوا من دون الله و لا رسوله و لا المؤمنین ولیجه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 16، 14، 12، 6

6 - تبری از دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از نشانه های ایمان راستین

لا تجد قومًا .. أو عشیرتهم

12 - تبری جستن از دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نشانه ایمان محکم و استوار است .

لا تجد قومًا .. أولئك كتب في قلوبهم الإيمن

14 - تبری جستن از دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نشانه مؤید بودن انسان به روحی از جانب خداوند

أولئك .. و أیدهم بروح منه

16 - دشمنی ورزیدن با دشمنان خدا و رسول او و تبری جستن از آنان، نشانه ایمان زنده و پویا است .

أولئك .. أیدهم بروح منه

130- تبری از دشمنان مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 16 - 6

6 - دوستی با خدا، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان و تبری از دشمنان آنان، از نشانه های ایمان راستین

ولم يتخذوا من دون الله ولا رسوله ولا المؤمنين وليجه

ص: 363

131- تبعید دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 4 - 10

10 - تبعید ستیزکنندگان با دین و حاکمیت اسلام، نمونه ای از کیفر الهی است .

هو الذی أخرج الذین کفروا . . . و من یشاقّ اللّٰه فإنّ اللّٰه شدید العقاب

132- تبلیغ دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 150 - 12

12 - مسلمانان در عمل به احکام الهی و مواضع به حق خویش، نباید از تبلیغات و جار و جنجال دشمنان هراسی به خود راه دهند .

فلا تخشوهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 59 - 5

5 - لزوم رویارویی و برخورد صحیح، با تهاجم تبلیغاتی دشمنان علیه اسلام و مسلمانان

قل یا أهل الکتاب هل تنقمون منا الا ان ءامننا باللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 121 - 13

13 - هشدار خداوند به مسلمانان در مورد تأثیر پذیری از تبلیغات شیطان دشمنان دین

وإن الشیطن . . . وإن أطعتموهم إنکم لمشركون

133- تبلیغ دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 150 - 5

5 - تغییر قبله از بیت المقدس به مسجدالحرام ، موجب از میان رفتن سوژه تبلیغاتی مخالفان بر ضد اسلام و مسلمانان شد .

فول وجهک شطر المسجدالحرام . . . لئلا یكون للناس علیکم حجه

ص: 364

134- تبلیغ دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 113 - 5

5 - القائنات شیطانی و تبلیغات دشمنان انبیا مورد رضایت و پسند منکران معاد قرار می گیرد.

و لتصغی . . . و لیرضوه

135- تبلیغ دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 118 - 7

7 - تردید افکنی درباره حلیت حیوانی که با نام خدا ذبح شده باشد، از محورهای تبلیغاتی علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مکه بوده است.

وإن تطع أكثر من فی الأرض . . . فکلوا مما ذکر اسم الله علیه

136- تبلیغات سوء دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 10 - 73 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در دوره نخست رسالت خویش، با گفته های نابجا و تبلیغات سوء دشمنان رویه رو بود.

و اصبر علی ما یقولون

137- تبیین ضعف دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 76 - 12

12 - بیان ضعف های دشمن، از شیوه های قرآن برای تقویت روحیه مؤمنان

الَّذین امنوا یقاتلون فی سبیل اللّٰه . . . فقاتلوا اولیاء الشّیطان انّ کید الشّیطان

یادآوری سستی مکرهای شیطان پس از فرمان به جهاد، به جهت رفع نگرانی و تقویت روحیه مسلمانان در نبرد با کافران است.

ص: 365

138- تجاوز به دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 2 - 28,43

28 - حرمت تجاوز و تعدی ، حتی به دشمنان

و لایجرمنکم شئان قوم ان صدوکم . . ان تعتدوا

43 - تعدی و تجاوز حتی به دشمنان ، تعاون در گناه و تجاوز و ترک همکاری در کار های نیک ، حاکی از بی تقوایی است .

لایجرمنکم . . و لاتعاونوا علی الاثم و العدون واتقوا الله

139- تجمع اخروی دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 20 - 1

1 - محشور شدن و گردآمدن دشمنان خدا ، در کناره دوزخ

و یوم یحشر أعداء الله إلى النار . . حتی إذا ما جاءوها

140- تحریک دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مسد - 111 - 4 - 6

6 - همسر ابولهب ، زنی سخن چین و آتش بیار نزاع های مردم و تحریک کننده آنان به مخالفت با اسلام بود .

حمّاله الحطب

از آن جا که ابولهب، فردی ثروتمند و متشخص بود، ممکن است گفته شود که: توصیف همسر او به «حمّاله الحطب»، به معنای کنایی آن است که دعواها را شعلهور می ساخت.

141- تحقیر اخروی دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- خداوند، مشرکان توطئه گر علیه دین را علاوه بر عذاب دنیوی، در قیامت به صورت تحقیر آمیزی خوار خواهد ساخت.

قد مکر الذین من قبلهم... و أتهم العذاب... ثم یوم القیمه یخزیهم و یقول این

«خزی» در لغت به معنای شکست و ذلت است. این حالت گاهی از ناحیه خود شخص عارض می شود و گاهی از سوی دیگری. در صورتی که از سوی دیگری باشد، همراه با خفت و تحقیر است.

ص: 366

142- تحقیر دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 54 - 3

3 - حقیر و ناچیز جلوه دادن قدرت و توانایی های جبهه مخالف و حق طلب ، از ترفند های قدرت های استکباری و نظام های فرعونی

إِنَّ هَؤُلَاءَ لَشَرِّمَثَلُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 56 - 4

4 - قدرت نمایی و بزرگ جلوه دادن توانایی های خود در برابر جبهه مخالف ، از ترفند های قدرت های استکباری و نظام های فرعونی است .

وإِنَّا لَجَمِيعٌ حٰذِرُونَ

143- تذکر ذلت دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 19 - 7

7 - ضرورت یادآوری اوضاع خفت بار دشمنان خدا ، در عرصه قیامت برای کفرپیشگان

و یوم یحشر أعداء اللّٰه إلی النار فهم یوزعون

«یوم» مفعول به برای فعل محذوفی مانند «ذکرهم» یا «أندرهم» و امثال آن می باشد.

144- ترس از دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 77 - 31، 21، 16، 15

15 - گروهی از مسلمانان صدر اسلام ، فزونتتر از ترسِ خدا ترسان ، از رویارویی با دشمن هراسناک بودند .

إذا فریق منهم یخشون النَّاسَ . . . او اشدَّ خشيةً

اُودر «اواشدّ خشیه» برای تنويع است و اشاره دارد به اینکه مسلمانان هراسناک از نبرد با دشمن، دو گروه بودند.

16 - گروهی از مسلمانان صدر اسلام به گونه ای که از خدا، ترسان بودند، از رویارویی با دشمن می ترسیدند.

اذا فریق منهم یخشون الناس کخشیه اللّٰه

ص: 367

در برداشت فوق «کخشیه الله» صفت مفعول مطلق محذوف گرفته شده است و فاعل «خشیه» ضمیری است که به «فریق» بازمی گردد؛ یعنی یخشون الناس مثل خشیتهم من الله.

21 - سرزنش مسلمانانی که از رویارویی با دشمنان در هراسند .

فلما كتب عليهم القتال اذا فریق منهم یخشون الناس

31 - تسلیم نبودن در برابر احکام الهی و هراس از رویارویی با دشمن ، نشانه بی تقوایی

وقالوا ربنا لم کتبت علينا القتال لولا اخرتنا الی اجل قریب و الاخره خیر لمن ات

مفعول «اتقی» می تواند مسائلی باشد که در آیه به متخلفان از جهاد نسبت داده شد؛ همانند اعتراض به حکم خدا و ترس از جنگ.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 150 - 10، 11، 12

10 - اهل ایمان نباید از دشمنان دین در هراس بوده و از آنان بترسند .

فلا تخشوهم

11 - مسلمانان نباید به خاطر هراس از دشمنان دین و به بهانه احساس خطر از ناحیه آنها ، در اجرای احکام الهی کوتاهی کنند .

فولوا وجوهکم شطره .. إلا الذین ظلموا منهم فلا تخشوهم

12 - مسلمانان در عمل به احکام الهی و مواضع به حق خویش ، نباید از تبلیغات و جار و جنجال دشمنان هراسی به خود راه دهند .

فلا تخشوهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 173 - 19

19 - ترساندن مؤمنان از تجمع دشمن پس از جنگ احد ، توسط نعیم بن مسعود

الذین قال لهم الناس ان الناس قد جمعوا لكم

امام باقر و امام صادق (ع) درباره «الناس» اول در آیه فوق فرمودند: انه نعیم بن مسعود الاشجعی.

مجمع البيان، ج 2، ص 889؛ تفسير تبيان، ج 3، ص 52.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 175 - 12

12 - مؤمنان نباید از دشمنان دین - هر چند لشگری انبوه باشند - هراسناک شوند .

انّ الناس قد جمعوا لكم فاخشوهم .. فلاتخافوهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 101 - 13، 7، 5، 4

4 - احتمال کمین و فتنه گری دشمن ، مجوز نماز قصر (شکسته)

ص: 368

ان تقصروا من الصلوه ان خفتم ان يفتنكم الذين كفروا

جمله «ان خفتم» به این معناست که در جواز نماز شکسته، حمله یقینی دشمن لازم نیست؛ بلکه ترس از حمله و یا احتمال آن نیز کافی است.

5- لزوم اهتمام به نماز و برپایی آن، حتی در صورت ترس از کمین دشمن

فليس عليكم جناح ان تقصروا من الصلوه ان خفتم ان يفتنكم الذين كفروا

7- مسلمانان صدر اسلام، کاستن از نماز را، هر چند به هنگام سفر و ترس از دشمن، گناه می پنداشتند.

و إذا ضربتم في الارض فليس عليكم جناح ان تقصروا من الصلوه ان خفتم ان يفتنكم الذين

«لا جناح» و «فليس عليكم جناح»، غالباً در مواردی به کار می رود که پندار جرم و گناه بر انجام و یا ترک کاری وجود داشته باشد.

13- وجوب شکسته خواندن نماز در سفر به هنگام ترس از فتنه دشمن

و إذا ضربتم في الارض فليس عليكم جناح . . . ان يفتنكم الذين كفروا

امام باقر(ع) در پاسخ سؤال از چگونگی نماز مسافر فرمودند: ان الله عز و جل يقول: و اذا ضربتم في الارض . . . فصار التقصير في السفر واجباً كوجوب التمام في الحضر . . .

من لا يحضره الفقيه، ج 1، ص 278، ح 1، باب 59؛ نورالثقلین، ج 1، ص 542، ح 527

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 103 - 5

5- وجوب برپایی نماز با تمام شرایط و آداب آن، پس از رفع ترس از ناحیه دشمن

فاذا اطمأنتم فاقیموا الصلوه

اقامه نماز به معنای انجام نماز است با تمام شرایط و آداب آن. و از اینکه در نماز خوف تعبیر به اقامه نماز نشده و فرموده: «فلیصلوا»، این معنا تأیید می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 3 - 18

18 - لزوم ترس از خدا و نترسیدن از دشمنان دین

فلاتخشوهم و اخشون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 23 - 12،13

12 - یوشع و کالب، در عین ترس از دشمن، مردم را برای یورش به سرزمین مقدس فرا خواندند.

قال رجلان من الذین یخافون

برداشت فوق مبنی بر این است که مفعول محذوف «یخافون»، «جبارین» باشد.

13 - لزوم مبارزه با دشمنان، علی رغم ترس از نیرو و قدرت آنان

قال رجلان من الذین یخافون .. ادخلوا علیهم الباب

ص: 369

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 54 - 25

25 - گریز از جهاد و ترس از ملامت دشمنان دین ، از نشانه های بیماری دل و ضعف ایمان

فتری الذین فی قلوبهم مرض . . . یجهدون فی سبیل اللّٰه و لایخافون لومه لائم

145- ترس دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 6,7

6 - وحشت دشمن از توان رزمی مسلمانان ، تعیین کننده مرز قدرت نظامی ضروری در جامعه ایمانی

و أعدوا لهم ما استطعتم . . . ترهبون به عدو اللّٰه

جمله «ترهبون . . .» به منزله تفسیر و توضیحی است برای «ما استطعتم». یعنی توان نظامی باید به حدی رسد که دشمن را به وحشت اندازد، نه کمتر از آن ؛ هر چند جامعه اسلامی بر بیشتر از این مقدار توانمند باشد.

7 - اهل ایمان باید توان رزمی برتر خویش را به دشمنان دین بنمایانند .

ترهبون به عدو اللّٰه

وحشت دشمن از توان نظامی مستلزم این است که آنان بر توان نظامی اهل ایمان آگاه شوند. بنابراین مسلمانان باید توان خویش را به گونه ای به آنان بنمایانند.

146- ترس دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 47 - 1

1- توطئه گران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به هلاکت در حال وحشت و هراس تهدید شدند .

أفأمن الذین مکروا السیّئات . . . أو یأخذهم علی تخوّف

«أخذ» (گرفتن) کنایه از هلاکت و «علی تخوّف» حال برای مفعول «یأخذ» است. «تخوّف» ممکن است از ریشه «خوف» به معنای ترس باشد.

147- ترک بدگویی با دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 10 - 5

ص: 370

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مرحله نخست بعثت (در مکه) ، از هرگونه تعرّض به دشمنان بدگو (پاسخ گفتن به بدگویی های آنان و مقابله به مثل) منع شد .

و اهجرهم هجرًا جمیلًا

آیه بعد (ذرنی و المکذّبین..) شاهد این است که این «هجر»، به معنای عدم تعرّض و مقابله به مثل نکردن است.

148- ترک مقابله به مثل با دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 10 - 5,6

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مرحله نخست بعثت (در مکه) ، از هرگونه تعرّض به دشمنان بدگو (پاسخ گفتن به بدگویی های آنان و مقابله به مثل) منع شد .

و اهجرهم هجرًا جمیلًا

آیه بعد (ذرنی و المکذّبین..) شاهد این است که این «هجر»، به معنای عدم تعرّض و مقابله به مثل نکردن است.

6 - خودداری از تعرّض به مخالفان بدگو (مقابله به مثل و پاسخ گویی به آنان) در مرحله آغازین کار هدایت و تبلیغ دین ، امری سزاوار و بایسته

و اهجرهم هجرًا جمیلًا

149- تشابه برخورد دشمنان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 33 - 7

7- دشمنان کتاب های آسمانی ، در برخورد با آن کتاب ها شیوه واحدی داشتند .

و إذا قیل لهم ماذا أنزل ربکم قالوا أسطر الأولین .. قد مکر الذین من قبلهم ...

150- تشابه برخوردهای دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 33 - 5

5- تکرار تاریخ در برخورد دشمنان ادیان ، با ادیان

كذلك فعل الذين من قبلهم

ص: 371

151- تضعیف دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 92 - 14

14 - تقویت نشدن بنیه مالی دشمنان اسلام، از ملاک های به کار گرفته شده در وضع قوانین حقوقی اسلام*

فان كان من قوم عدولكم و هو مؤمن فتحرير رقبة مؤمنة

به نظر می رسد عدم لزوم پرداخت دیه به خانواده مقتول در فرض مذکور، برای این باشد که دشمنان اسلام از نظر مادی تقویت نشوند.

152- تضعیف روحیه دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 12 - 7

7 - ضرورت ایجاد ترس در دشمنان دین و سلب روحیه نبرد از ایشان

سألتي في قلوب الذين كفروا الرعب

153- تعقل در روش مبارزه دشمنان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 2، 1

1 - خداوند، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به اندیشه و تحلیل در چگونگی و شیوه های مخالفت و مبارزه سران کفر و شرک با قرآن و

رسالت آن حضرت، فراخواند

انظر كيف ضربوا لك الأمثل

2 - ضرورت اندیشه در چگونگی و شیوه های مخالفت و مبارزه سران کفر و شرک با قرآن و پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و تحلیل

عمیق آن برای رهبران جامعه اسلامی

انظر كيف ضربوا لك الأمثل

154- تعقل در روش مبارزه دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به اندیشه و تحلیل در چگونگی و شیوه های مخالفت و مبارزه سران کفر و شرک با قرآن و رسالت آن حضرت ، فراخواند

ص: 372

انظر كيف ضربوا لك الأمثل

2 - ضرورت اندیشه در چگونگی و شیوه های مخالفت و مبارزه سران کفر و شرک با قرآن و پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و تحلیل عمیق آن برای رهبران جامعه اسلامی

انظر كيف ضربوا لك الأمثل

155- تعقیب دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 104 - 2،14

2 - ترغیب مجاهدان صدر اسلام به تعقیب لشکریان دشمن ، پس از نبرد احد

و لاتهنوا فی ابتغاء القوم

گفته شده که آیه پس از نبرد احد نازل شد تا مسلمانان را به تعقیب لشکریان ابوسفیان ترغیب کند (مجمع البیان، ذیل آیه).

14 - فرمان خداوند به مسلمانان در مورد تعقیب دشمنان ، فرمانی حکیمانه و با آگاهی کامل به مصالح آنان است .

و لاتهنوا فی ابتغاء القوم . . . و كان الله علیماً حکیماً

156- تلاش دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 11 - 2

2 - تلاش دشمنان اسلام برای تجاوز به حریم جامعه اسلامی در صدر اسلام

اذ هم قوم ان یسطوا الیکم ایدیهم

157- تملک اموال دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 27 - 4

4 - سرزمین ها و اموال و خانه های دشمن ، غنایمی هستند که در صورت پیروزی مسلمانان ، به تصاحب آنان در می آید .

وَأورثكم أرضهم وديارهم وأموالهم

158- توطئه دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 373

1 - برخی با وجود دشمنی با مسلمانان، برای اصلاح امور دنیوی آنان طرح های فریبنده ارائه می دهند .

و من الناس مع يعجبك قوله في الحيوه الدنيا .. و هو الد الخصام

بنابراینکه «فی الحیوه» متعلق به «قوله» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 72 - 5،9

5 - اظهار ایمان دروغین و داخل شدن در صفوف مسلمانان برای متزلزل ساختن آنان، از حیلہ های دشمنان دین

وقالت طائفه .. لعلهم يرجعون

9 - هشدار خداوند به مؤمنان، نسبت به تلاش منافقانه اهل کتاب و دشمنان اسلام

وقالت طائفه .. لعلهم يرجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 100 - 4

4 - لزوم هشیار بودن اهل ایمان، در برابر توطئه ها و تلاش های اغواکننده دشمنان اسلام

يا ايها الذين امنوا ان تطيعوا فريقاً .. يردوكم بعد ايمانكم كافرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 118 - 12،24،27

12 - لزوم هوشیاری مستمر جامعه ایمانی، در برابر توطئه ها و نفوذ های دشمنان دین

يا ايها الذين امنوا .. لا يالونكم خبالا ... و دوا ما عنتم ... قد بدت البغضاء

بیان دشمنی و کینه بیگانگان، دلالت بر لزوم هوشیاری جامعه ایمانی در قبال آنان دارد.

24 - اتمام حجّت خداوند به مؤمنان، درباره افشاگری چهره حقیقی بیگانگان و دشمنان دین و ارائه روش های مصونیت از توطئه های

آنان

یا ایها الذین امنوا .. قد بیّنا لکم الایات

27 - تعقل و اندیشه جامعه ایمانی ، ابزار شناسایی دشمنان دین و زمینه ساز پرهیز از توطئه های آنان

یا ایها الذین امنوا .. قد بدت البغضاء من افواههم ... ان کنتم تعقلون

بنابر اینکه «ان کنتم تعقلون»، شرطی برای تمام مطالب ذکر شده در آیه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 119 - 22

22 - هشدار خداوند به دشمنان دین ، نسبت به عواقب توطئه های ایشان علیه جامعه اسلامی

و اذا خلوا عصّوا علیکم .. انّ اللّٰه علیم بذات الصدور

جمله «ان اللّٰه .. » پس از جمله «و اذا خلوا ... » در حقیقت هشدار است به کافران که نپندارند اگر در خفا علیه مسلمانان کینه توزی و

توطئه می کنند، خداوند آگاه به آن نیست؛ چرا که خداوند نه تنها به جلسات مخفی آنان آگاه است، بلکه به درون

ص: 374

سینه های آنان که مخفیت از جلسات سری آنان است، نیز دانا می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 120 - 6, 10, 11, 12, 17

6 - صبر و تقوای اهل ایمان، موجب ایمن شدن آنان در برابر توطئه ها و دسیسه دشمنان

و ان تصبروا و تتقوا لا یضرکم کیدهم شیئاً

10 - مسلمانان، همواره در معرض توطئه و دسیسه دشمنان هستند.

لا یضرکم کیدهم شیئاً

11 - لزوم پایداری و تقوایشگی در برابر توطئه دشمنان دین

ان تمسکم حسنه... و ان تصبروا و تتقوا لا یضرکم کیدهم شیئاً

12 - کینه ها و حيله های دشمنان دین، در احاطه علم خدا

لا یضرکم کیدهم شیئاً انّ الله بما یعملون محیط

17 - خداوند، حافظ صابران تقوایشه، از حيله ها و کینه های دشمنان دین

و ان تصبروا و تتقوا لا یضرکم کیدهم شیئاً انّ الله بما یعملون محیط

از اینکه جمله «انّ الله...» علت برای «لا یضرکم» است، معلوم می شود که خداوند با احاطه کامل به اعمال و کیده های دشمنان، مانع ضرررسانی آنان خواهد شد. در نتیجه، حافظ مؤمنان است؛ به شرط اینکه آنها صبر و تقوا را پیشه خود سازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 122 - 7, 10

7 - نبرد احد، نمونه ای از بی صبری و بی تقوایی دو گروه از مسلمانان و زیان دیدن از توطئه های دشمنان

و ان تصبروا و تتقوا لا یضرکم کیدهم شیئاً... اذ همّت طانفتان منکم ان تفشلا

10 - لزوم تأثیرپذیری و استواری جامعه ایمانی در برابر جنگ روانی و دسیسه های دشمنان

اذ همّت طانفتان منکم ان تفشلا و الله ولیهما

جمله «و الله وليهما»، در واقع تذکری است به مؤمنان و معتقدان ولایت الهی که در هنگامه های دشوار، ولایت و حمایت الهی را فراموش نکنند و به عناصری همچون عبدالله بن ابی، که در صدد سستی آفرینی و ایجاد دلهره در بین آنان است، گوش فرابندند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 156 - 6

6 - ضرورت دفاع جامعه ایمانی از معارف و عقاید دین، در برابر هجوم تبلیغاتی دشمن

لا تکنونوا کالذین کفروا وقالوا لاخوانهم اذا ضربوا فی الارض

دفاع خداوند از معارف و عقاید دینی اسلام (لا تکنونوا ..)، درسی است برای مسلمانان که از آن معارف و عقاید دفاع کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 175 - 14

14 - افشای توطئه ها و تبلیغات سوء دشمنان دین پس از نبرد احد و مقابله با آنها، از سوی خداوند

ص: 375

انّما ذلكم الشيطان يخوف اولياءه فلا تخافوهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 200 - 23

23 - مقاومت در برابر دشمنان و زیر نظر داشتن توطئه آنان ، وظیفه مؤمنان

یا ایّها الذین امنوا اصبروا و صابروا و رابطوا

امام صادق (ع) درباره قول خداوند «اصبروا و صابروا ..» ، فرمود: معناه ... و صابروا علی عدوکم و رابطوا عدوکم.

تفسیر تبیان، ج 3، ص 96؛ نورالثقلین، ج 1، ص 428، ح 508.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 91 - 11، 7

7 - لزوم تعقیب و کشتن دشمنان ، بدون مهلت و تحت هر شرایط ، در صورت توطئه گری و عدم پیشنهاد صلح و دست بردن از اذیت مسلمانان

فان لم يعتزلوکم و یلقوا الیکم السلم و یکفوا ایدیهم فخذوهم و اقتلوهم حیث ثقفتمو

11 - ایجاد امنیت و آرامش از اهداف فرمان الهی به تعقیب و کشتن دشمنان توطئه گر و جنگ طلب

فان لم يعتزلوکم و یلقوا الیکم السلم و یکفوا ایدیهم فخذوهم و اقتلوهم حیث ثقفتمو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 101 - 4

4 - احتمال کمین و فتنه گری دشمن ، مجوز نماز قصر (شکسته)

ان تقصروا من الصلوه ان خفتم ان یفتنکم الذین کفروا

جمله «ان خفتم» به این معناست که در جواز نماز شکسته، حمله یقینی دشمن لازم نیست؛ بلکه ترس از حمله و یا احتمال آن نیز کافی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 49 - 12

12 - رهبری جوامع ایمانی ، همواره در خطر توطئه ها و دسیسه های دشمنان

و احذرهم ان یفتنوک

خطابهای «لاتتبع» و «احذرهم» و کاف خطاب در «ان یفتنوک» می رساند که توطئه های دشمنان اسلام، متوجه شخص پیامبر(صلی الله علیه و آله) بوده ؛ یعنی رهبری جامعه اسلامی، همواره هدف توطئه های دشمنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، شاهد تلاش آشکار و شتابزده بیمار دلان سست ایمان برای پیوستن به یهود و نصارا

ص: 376

فتري الذين في قلوبهم مرض يسرعون فيهم

كلمه «فيهم»، مي رساند كه بيمار دلان علاوه بر طرح دوستي با يهود و نصارا، اراده پيوستن به آنها را در سر مي پروراندند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 54 - 22

22 - سرزنش و جنگ رواني ، حربه دشمنان دين براي جلوگيري از تلاش مسلمانان در جهت اعتلاي دين خدا

و لا يخافون لومه لائم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - نور - 24 - 57 - 8

8 - دلداري خداوند به پيامبر (صلي الله عليه و آله) و مؤمنان در برابر توطئه ها و ضربات دشمن

لاتحسبنّ الذين كفروا معجزين في الأرض و مأويهم النار و لبس المصير

برداشت ياد شده، طبق گفته مفسران به خاطر اين است كه آيه شريفه، درصدد دلداري به پيامبر (صلي الله عليه و آله) و مؤمنان است.

159- توطئه دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 11 - 4

4 - دفع توطئه هاي دشمنان اسلام ، از نعمت هاي خداوند بر مؤمنان

اذكروا نعمت الله عليكم اذ همّ . . . فكف ايديهم عنكم

جمله «اذ . . . فكف» بيان «نعمت» است.

160- توطئه دشمنان دين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 11 - 3

3 - دفع توطئه ها و تجاوزات دشمنان دين عليه مسلمانان در صدر اسلام ، از سوي خداوند

اذ همّ قوم... فكف ايديهم عنكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 64 - 31

31 - خداوند ، حامی مؤمنان ، در برابر توطئه های یهودیان و دشمنان دین

كلما اوقدوا ناراً للحرب اطفأها الله

ص: 377

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 124 - 6

6 - انکار نفوذ آموزه های قرآن در میان دل و جان مردم ، از ترفند های منافقان و دشمنان دین

و إذا ما أنزلت سوره فمنهم من يقول أئیکم زاده هذه إیماناً

استفهام در جمله «أئیکم زاده ..» استفهام انکاری و بیانگر نفی تأثیرگذاری آیات قرآن در دل و جان اهل ایمان است. قابل ذکر است که ضمیر «منهم» به منافقان بر می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 26 - 7

7- دخالت خداوند در تحولات تاریخ ، آن گاه که دشمنان علیه دین توطئه و مکر کنند .

و إذا قیل لهم ماذا أنزل ربکم قالوا أسطر الأولین . . . قد مکر الذین من قبلهم فأت

161- توطئه دشمنان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 26 - 2

2- اسطوره خواندن و ساختگی دانستن قرآن ، مکر و توطئه دشمنان این کتاب آسمانی است .

و إذا قیل لهم ماذا أنزل ربکم قالوا أسطر الأولین . . . قد مکر الذین من قبلهم

162- توطئه دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 45 - 8,9

8- قدرت خداوند ، فوق مکر و توطئه طراحان و توطئه گران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أفأمن الذین مکروا السیئات أن یخسف الله بهم الأرض

9- ایجاد شبهه در ذهن مردم درباره خدا ، معاد و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از راه کار های بسیار زشت مشرکان جهت بازداشتن

پیامبر (صلی الله علیه و آله) از هدف خویش

قالوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شيء... و أقسموا بالله... لا يبعث الله من

این برداشت بنابر صفت بودن «سینات» برای مصدر محذوفی که مفعول مطلق فعل «مکروا» بوده، می باشد. بنابراین مراد از مکرهای بد و سوء همین نکته هایی است که از سوی مشرکان در باره خدا، معاد و پیامبر (صلی الله علیه و آله) گفته می شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 378

1- مأموریت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جانب خداوند برای نگرشی کنجکاوانه و دقیق به اتهامات و شگرد های تبلیغی مشرکان و دشمنان خویش

انظر كيف ضربوا لك الأمثال

جمله «ضربوا لك الأمثال» در زبان عرب به معنای «شبهوك بالأشياء» استعمال می شود؛ یعنی، تو را به چیزهایی تشبیه می کنند و مراد از آن - به قرینه آیه قبل - نسبت دادن صفات ناپسند چون: مجنون، مسحور و . . . به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 76 - 6

6 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، با توطئه های پنهانی دشمنان رسالتش رویه رو بود .

نعلم ما يسرون و ما يعلنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 56 - 10

10 - توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر پناه بردن به او، در برابر کارشکنی ها و دشمنی های کافران و مشرکان

إنّ الذين يجدلون في آيات الله . . . فاستعذ بالله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 3 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مورد تهدید دسیسه ها و نیرنگ های فوق سری دشمن

قل . . . و من شرّ غاسق إذا وقب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 4 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مورد هجوم وسوسه های پی گیر دشمنانی بود که مقاصد سوء خود را پوشیده نگه می داشتند .

«وسوسه» به معنای تصورات پست است (مفردات). به شری که به قلب خطور کند و نیز به آنچه خیری در آن نباشد، «وسواس» گفته می شود (مصباح). کلمه «وسواس» اسم مصدر «وسوسه» است و برای مبالغه بر شخص وسوسه کننده اطلاق شده است؛ یعنی، او به قدری وسوسه گر است که گویا خود مصداق «وسوسه کردن» یا «تفکر پلید» است. «خنّاس» - که صیغه مبالغه و یا بیانگر نسبت است - از ریشه «خُنوس» (گرفته خاطر شدن و نهان ساختن خویش «لسان العرب») و به معنای «بسیار نهانکار» یا «اهل نهانکاری» می باشد.

163- توطئه های دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکویر - 81 - 25 - 5

5 - ادعای ارتباط پیامبر (صلی الله علیه و آله) با شیطان و دریافت قرآن از او، از ترفند های تبلیغاتی دشمنان اسلام در عصر بعثت

و ما هو بقول شیطن رجیم

164- تهاجم دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 15 - 1

1 - اهل ایمان وظیفه دار پایداری و استقامت به هنگام هجوم و لشکرکشی دشمنان دین (جهاد دفاعی)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحَفًا فَلَا تُولُوهُمُ الْاُدْبَارَ

کلمه «زحفا» (که به معنای لشکرکشی است) می تواند حال برای «الذین کفروا» باشد ; یعنی آنگاه که کافران به سوی شما لشکرکشی می کنند. و همچنین می تواند حال برای فاعل «لقتیم» باشد ; یعنی آنگاه که شما برای جهاد به سوی کافران حرکت می کنید. در برداشت فوق وجه اول ملاحظه شده است.

165- تهدید دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 174 - 11

11 - مؤمنان مجاهد همراه پیامبر (صلی الله علیه و آله) (در غزوه حمراءالاسد یا بدر صغرا) ، بی اعتنا به تهدید های دشمن و در پی

جلب رضایت الهی

إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ... فَانْقَلِبُوا... وَاتَّبِعُوا رِضْوَانَ اللَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 23

23 - توجه به ربوبیت خدا و علم همه جانبه او ، مستلزم توکل کردن بر وی و پایداری در برابر تهدید دشمنان

وسع ربنا كل شيء علماً على الله توكلنا

166- تهديد دشمنان دين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 380

5 - عذاب غافلگیرانه تکذیب کنندگان پیامبران در گذشته ، تهدیدی علیه دشمنان دین است .

كذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَاتِيهِمْ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه، در مقام تهدید و هشدار و عبرت آموزی است.

167- تهدید دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 13 - 4

4 - خداوند ، تهدیدکننده مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عذابی نظیر کیفر امت های پیشین (عاد ، ثمود و فرعون)

رَبِّكَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 14 - 9

9 - تهدید مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و سرکوب آنان از سوی خداوند ، جلوه ربوبیت او بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و در راستای تدبیر امور رسالت آن حضرت است .

رَبِّكَ

فعل «رَبَّ» ، زمانی به کار می رود که شخص اداره کاری را به دست گیرد و به تدبیر آن برخیزد (مصباح). بر این اساس کلمه «رَبَّ» ، به معنای مدبّر است و اضافه آن به ضمیری که خطاب به رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) می باشد، بیانگر تأثیر کار خداوند در شؤون پیامبری آن حضرت است.

168- تهدیدهای دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 39 - 7

7 - تأثیر نپذیرفتن پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) در ادامه رسالت خود ، از تهدیدها و ارباب دشمنان

و يَخْوَفُونَكَ . . . قُلْ يَقَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنِّىْ عَمَلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ

اعلام موضع قاطع پیامبر (صلی الله علیه و آله) به دشمنانی که او را تهدید کرده و مورد ارباب قرار می دادند، می تواند گویای برداشت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فلق - 113 - 3 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مورد تهدید دسیسه ها و نیرنگ های فوق سری دشمن

ص: 381

قل . . . و من شرّ غاسق إذا وقب

169- تهتهای دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 57 - 6

6 - اتهام زدن ، از ترفند های قدرت ها برای مقابله با پیامبران و حق گوینان

أجئتنا لتخرجنا من أرضنا بسحرک

170- تهتهای دشمنان عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 6 - 11

11 - اتهام سحر و ساحری ، از حربه های تبلیغاتی دشمنان عیسی (ع) علیه آن حضرت

فلما جاءهم بالبینت قالوا هذا سحر مبین

171- ثروتمندی دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 24 - 6

6 - دشمنان و مخالفان رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از صاحبان زر و زور بودند .

فسیعلمون من أضعف ناصراً و أقلّ عدداً

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که - طبق آیات گوناگون، کافران همواره مال و منال خود را به رخ مسلمانان می کشیدند و به همین جهت خود را در برابر جبهه اسلام پیروز می پنداشتند؛ از این رو آیه مورد بحث، درصدد بیان کارساز نبودن تلاش این گروه قدرت مند و صاحب زر و زور است.

172- جامعه اسلامی و دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 9

9- لزوم آمادگی نظامی جامعه اسلامی در برابر دشمنان شناخته شده و ناشناخته

ترهیبون ... وءاخرین من دونهم لاتعلمونهم

ص: 382

173- جنگ با دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 90 - 13

13 - حرمت تعرض و نبرد با منافقان و دشمنانی که از نبرد با مسلمانان دست برداشته و خواهان صلح می باشند .

فان اعتزلوكم فلم یقتلوكم والقوا الیکم السلم فما جعل الله لکم علیهم سبیلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 46 - 1

1 - اطاعت از فرمان های خدا و رسول به هنگام رویارویی با دشمنان ، وظیفه ای ضروری بر عهده مسلمانان

و أطيعوا الله ورسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 1،20

1 - تقویت قوای نظامی و تهیه ادوات جنگی برای نبرد با دشمنان خدا ، وظیفه ای بر عهده تمامی مسلمانان

و أعدوا لهم ما استطعتم من قوه و من رباط الخیل

20 - بازداشتن دشمنان از هجوم به جامعه ایمانی و ستمکاری آنان ، از منافع جهاد و تأمین هزینه ادوات آن است . *

و ما تنفقوا .. و أنتم لا تظلمون

برخی برآنند که «یوف إلیکم» و «أنتم لا تظلمون» بیانگر ثمرات توان نظامی جامعه در دنیاست. یعنی اگر هزینه جهاد را تأمین کنید و بنیه نظامی جامعه اسلامی را به حدی برسانید که دشمنان وحشت کنند، در نتیجه به شما هجوم نخواهند آورد تا ضررهایی را بر شما تحمیل نمایند. و اگر چنین کردید بر شما مسلط نخواهند شد تا بتوانند ستمی بر شما روا بدارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 12 - 4

4 - خداوند و پیامبرش ، به مسلمانان وعده داده بودند که در صورت مواجهه آنان با دشمنان شان ، پیروز خواهند شد .

ما وعدنا الله ورسوله إلا غرورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 194 - 9

9 - مسلمانان ، موظف به رعایت عدالت حتی در جنگ با دشمنان

فمن اعتدى عليكم فاعتدوا عليه بمثل ما اعتدى عليكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 383

7 - توبه - 9 - 13 - 7

7 - تبیین علل پیکار با دشمن برای نیروهای رزمی - در صورت مشاهده نوعی تردید و هراس در آنان - امری شایسته است .

أَلَا تَقْتُلُونَ قَوْمًا نَكَثُوا أَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 15 - 7

7 - جنگ با دشمنان پیمان شکن و دعوت آنان به توبه و بازگشت به دامن اسلام ، دستوری برخاسته از علم و حکمت خداوند

قَتَلُوهُمْ... وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 128 - 11

11 - رنج و اندوه پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مشکلات مسلمانان ، در عین فراخوانی آنان به جنگ با دشمنان و تحمل سختی های نبرد

رَسُولٍ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ

با توجه به اینکه در آیات قبل، سخن از جنگ تبوک و مشکلات توان فرسای آن بود و پیامبر(صلی الله علیه و آله) مؤمنان را به شرکت در آن فرمان داده بود، یادآوری خصلتهای پیامبر(صلی الله علیه و آله) در پایان این بخش، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

174- جنگ با دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 46 - 5

5 - سستی اهل ایمان در پیکار با دشمنان دین ، موجب از میان رفتن ابهت و قوت جامعه اسلامی

و لا تَنزِعُوا عُقْبَتِكُمْ وَاذْهَبْ رِيحِكُمْ

175- جنگ با دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 14 - 3

3- نابودی و ذلت دشمنان دین و چشیدن طعم پیروزی ، در گرو نبرد با آنان است .

قتلوهم يعذبهم الله بأيديكم و يخزهم و ينصرکم عليهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 45 - 2، 1

1 - اهل ایمان وظیفه دار پایداری در نبرد با دشمنان دین

ص: 384

يأيتها الذين آمنوا إذا لقيتم فئة فاثبتوا

«لقاء» مصدر «لقيتم» به معنای رو در رو شدن و برخورد کردن است و مراد از آن به مناسبت سیاق آیه، برخورد نظامی، یعنی پیکار و نبرد، می باشد.

2 - لزوم زیاد یاد کردن خدا به هنگام رویارویی با دشمنان دین و نبرد با آنان

إذا لقيتم فئة فاثبتوا و اذكروا الله كثيرا

«اذكروا الله» می تواند عطف بر «اثبتوا» باشد که در حقیقت جواب شرط «إذا لقيتم» خواهد بود. بر این مبنا مقصود، زیاد یاد کردن خدا به هنگام نبرد است. همچنین «اذكروا ...» می تواند جمله مستانفه باشد. در این صورت زیاد یاد کردن خدا برنامه ای است برای تمامی مراحل زندگی که از مصادیق آن هنگام رویارویی با دشمنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 46 - 3،4

3 - پرهیز از نزاع و اختلاف به هنگام رویارویی با دشمنان دین ، وظیفه ای ضروری بر عهده مجاهدان

و لاتنزعوا

4 - نزاع و اختلاف اهل ایمان موجب سست شدن آنان در پیکار با دشمنان دین

و لاتنزعوا فتفشلوا و تذهب ريحكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 16

16 - نبرد با دشمنان دین ، از مصادیق «سبيل الله» است .

و ما تنفقوا من شيء في سبيل الله يوف إليكم

سیاق آیه حکایت از آن دارد که از مصادیق «سبيل الله» جهاد با دشمنان دین است.

176- جنگ با دشمنان رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 13 - 11

11 - پیکار با توطئه گران علیه رهبر جامعه اسلامی و سرکوبی آنان ، امری است لازم .

ألا تقتلون قوماً .. و همّوا بإخراج الرسول

177- جنگ با دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 13 - 1

ص: 385

1 - تشویق و تشجیع مسلمانان صدر اسلام به جنگ با مشرکان پیمان شکن و توطئه گر علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ألا تقتلون قوماً نكثوا أيمانهم و همّوا بإخراج الرسول

178- جنگ روانی دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 54 - 22

22 - سرزنش و جنگ روانی ، حربه دشمنان دین برای جلوگیری از تلاش مسلمانان در جهت اعتلای دین خدا

و لایخافون لومه لائم

179- جهاد با دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 121 - 1

1 - خروج پیامبر (صلی الله علیه و آله) در صبحگاهان از میان خانواده خویش ، برای برپا نمودن پایگاه های جنگی برای مؤمنان ، در مصاف با دشمنان

و اذ غدوت من اهلک تبویء المؤمنین مقاعد للقتال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 104 - 4، 8، 11، 16

4 - سختی ها و رنج های ناشی از رویارویی با دشمنان دین ، نباید موجب سستی در پیکار با آنان شود .

و لاتهنوا .. ان تکونوا تألمون فانهم یألمون کما تألمون

8 - امید مجاهدان به پاداش و نصرت الهی ، زمینه تقویت روحیه و سستی نکردن آنان در رویارویی با دشمنان دین

و لاتهنوا .. و ترجون من الله ما لایرجون

11 - ضرورت امیدواری و اتکال مجاهدان به خداوند در رویارویی با دشمنان

و ترجون من الله ما لایرجون

جمله خبریه «ترجون من الله» می تواند ارشاد و توصیه به مجاهدان باشد که باید همواره به یاری و کمک خداوند دل بندند.

16 - دشواری ها و سختی های پیش آمده برای اهل ایمان به هنگام نبرد با دشمنان ، دارای حکمت و مصلحت

ان تكونوا تالمون .. و كان الله عليماً حكيماً

توصیف خداوند به «حکیماً»، پس از بیان علم خداوند به دردها و مصیبت‌های اهل ایمان، برای رساندن این معناست که این رنجها و گرفتاریها دارای حکمت و مصلحت است و لذا از آن جلوگیری نمی کند، نه اینکه از دید خداوند مخفی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 386

2 - اخبار الهی از نبرد قریب الوقوع مسلمانان با دشمنی نیرومند ، پس از جنگ خیبر

قل للمخلفین من الأعراب استدعون إلى قوم أولى بأس شدید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 249 - 15، 3، 5

3 - آمادگی بنی اسرائیل برای پیکار با دشمنان ، پس از پذیرش زمامداری طالوت ، با مشاهده آن صندوق خاص

ان ایه مُلکه . . . فلَمَّا فَصَلَ طالوت بالجنود

بسیج لشکریانی از بنی اسرائیل، با وجود تردید سابق آنان نسبت به فرماندهی طالوت، دلالت بر جمله ای محذوف دارد؛ یعنی پس از آمدن تابوت، به فرماندهی طالوت گردن نهادند و آماده نبرد شدند و آنگاه طالوت آنان را بسیج کرد.

5 - همراهی جمعیت انبوهی از بنی اسرائیل با طالوت ، در آغاز حرکت وی برای پیکار با متجاوزان

فلَمَّا فَصَلَ طالوت بالجنود

کلمه «جُند» به معنای جمعیت انبوه و متراکم است. آوردن این کلمه به صورت جمع (جنود) دلالت بر کثرت لشکریانی دارد که با طالوت بسیج شدند.

15 - عدم تغییر عزم طالوت در پیکار با متجاوزان ، علی رغم نافرمانی بیشتر لشکریان و طرد آنان از سوی وی

فشرَبوا منه الاّ قليلا منهم فلَمَّا جَاوَزَه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 250 - 2

2 - ضرورت نیایش با خداوند ، در هنگامه پیکار با دشمنان

و لَمَّا بَرَزُوا الجالوت و جنوده قالوا ربّنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 122 - 17

17 - رشد معنویات ، موجب استواری بیشتر در رویارویی با دشمن

اذ همت .. و علی الله فلیتوکل المؤمنون

جمله «و الله ولیّهما» و نیز جمله «و علی الله ..» ، علاوه بر بیان یک معرفت دینی، برای تقویت مسلمانان در رویارویی با دشمنان، نیز می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 125 - 12، 4، 1، 3

1 - کفایت فرشتگان امدادگر ، برای پیروزی رزمندگان در برابر دشمنان

الن یکفیکم .. بلی ان تصبروا

3 - در هنگام ضرورت (همانند یورش شتابان دشمنان دین) ، صبر و تقوا ، تضمین کننده نزول فرشتگان برای امداد مؤمنان

ان تصبروا و تتقوا و یأتوکم من فورهم هذا یمددکم ربکم بخسمة الاف

ص: 387

4- دعوت و تشویق اهل ایمان به پیشه ساختن صبر و تقوا، در رویارویی با دشمن

ان تصبروا و تتقوا و یأتوکم من فورهم

12 - محرومیت از امداد های ویژه الهی در رویارویی با دشمنان دین ، پیامد بی صبری و بی تقوایی

ان تصبروا و تتقوا .. یمددکم ربکم بخسمه الاف من الملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 128 - 10

10 - ضرورت تداوم پیکار با دشمنان ، تا مرحله توبه و بازگشت و یا نابودی آنان *

لیقطع طرفاً من الذین کفروا او یکتبهم فینقلبوا .. او یتوب علیهم

چون پذیرش توبه مشرکان و یا عذب آنان از اهداف جنگ بدر شمرده شده است، حکایت از ضرورت تداوم نبرد با دشمنان دارد تا این مراحل و یا مراحل یاد شده در آیه سابق، تأمین شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 133 - 7

7 - امید نیل به آمرزش الهی و بهشت ، برانگیزنده اهل ایمان برای شرکت در نبرد با دشمنان

یا ایها الذین امنوا .. و اطیعوا الله و الرسول ... سارعوا الی مغفره من ربک

چون آیات پیشین درباره نبرد و رویارویی با کافران بود، گویا آیات مورد بحث به منظور دستورالعملی است برای اینکه جامعه ایمانی را به گونه ای تربیت کند که دیگر همچون نبرد احد، دلبسته به دنیا نباشد و دچار دلهره و ترس نگردد تا همیشه بر دشمنان دین غالب شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 146 - 9

9 - سستی ، کرنش و زبونی اهل ایمان در برابر دشمنان دین ، ناپسند است .

فما وهنوا .. و ما ضعفوا و ما استکانوا

صفات شمرده شده برای مردان الهی پس از واقعه احد، تعریض به مسلمانانی است که در آن نبرد، سستی و ضعف به خود راه دادند. از این رو صفات یاد شده، زیننده مؤمنان واقعی و مردان الهی نیست.

8 - پیکار با دشمنان دین (جهاد ابتدایی) و دفاع در برابر هجوم آنان (جهاد دفاعی) ، دو تکلیف الهی بر عهده جامعه ایمانی *

قاتلوا فی سبیل اللّٰه او ادفعوا

بنابر اینکه دعوت مطرح شده در آیه، بیان حکم جهاد باشد، نه دعوت برای حضور در نبردی خاص و مقطعی. بنابراین جمله «قاتلوا ...»، ناظر به جهاد ابتدایی و جمله «او ادفعوا» ناظر به جهاد دفاعی است.

13 - سرباز زدن از حضور در پیکار با دشمنان دین و دفاع از کیان اسلامی ، از نشانه های نفاق

و ليعلم الذین نافقوا .. لو نعلم قتالاً لاتّبعناکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 172 - 12

12 - نیاز مبرم پیامبر (صلی الله علیه و آله) به نیروهای مجاهد برای مقابله با دشمن، پس از نبرد احد

الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ

فراخوانی نیروهای مجروح جنگ احد برای نبردی دیگر، چنانچه در شأن نزول آمده است، حکایت از نیاز مبرم به نیروهای مجاهد دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 175 - 6,18

6 - شیطان مؤمنان را از رویارویی با دوستانش می ترساند .

إِنَّمَا ذَلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ

بنابر اینکه مفعول اول از فعل «يخوِّف» یعنی «گم»، در تقدیر باشد. یعنی شیطان شما را از دوستانش می ترساند. جمله «فلا تخافوهم»، این احتمال را تأیید می کند.

18 - ترغیب مؤمنان از سوی خداوند به رویارویی و جهاد با دشمنان دین

إِنَّمَا ذَلِكُمُ الشَّيْطَانُ . . . فلا تخافوهم و خافون ان كنتم مؤمنين

جمله «اگر ایمان داری از دشمنان دین نهراسید»، خطاب به کسانی است که مدعی ایمان هستند و به هدف ترغیب آنان به رویارویی با دشمن ایراد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 9 - 5

5 - یادآوری امداد های الهی به مجاهدان راه خدا مایه نهراسیدن از دشمنان دین

إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ

هدف از یادآوری امدادهای غیبی به مجاهدان، ترغیب مؤمنان به نهراسیدن از مبارزه با دشمنان دین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - جواز روی برتافتن از جبهه نبرد به منظور در اختیار گرفتن موضعی جدید علیه دشمن یا پیوستن به گروهی از هم‌زمان خویش

و من یولهم یومئذ دبره إلا متحرفا لقتال او متحیزا إلی فئه

«تحرف» به معنای روی گرداندن از محلی به اطراف آن محل است. بنابراین «تحرف للقتال» یعنی روی گرداندن از دشمن به منظور انتخاب جبهه ای دیگر برای نبرد. و «تحیز» به معنای جای گرفتن است و چون به «إلی» متعدی شده معنای پیوستن نیز در آن اشراب شده است. گفتنی است مراد از «فئه» گروهی است که در آن میدان مشغول پیکار هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 389

5 - حرمت روی برتافتن از حکم رسول خدا در نبرد با دشمنان دین

أطيعوا الله ورسوله ولا تولوا عنه و أنتم تسمعون

با توجه به اینکه آیات پیشین این بخش از سوره درباره جنگ و مبارزه با دشمنان دین است، مصداق مورد نظر از جمله «أطيعوا» و «لاتولوا عنه» روی برتافتن از فرمانهای آن حضرت در مبارزه و نبرد با دشمنان دین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - ضرورت پایداری در مقابل دشمنی با نیرویی ده برابر ، مشروط به این است که رزمجویان اهل ایمان کمتر از بیست نفر نباشند .

إن يكن منكم عشرون صبرون يغلبوا مائتين

رساندن معنای مقصود، یعنی لزوم مقاومت یک بر ده، با جمله ای کوتاهتر از آنچه آمده ممکن بود. بنابراین تطویل آن با ذکر دو مثال حاوی نکاتی است؛ از جمله این احتمال که نسبت یاد شده و حکم مترتب بر آن در صورتی است که نفرات اهل ایمان بیست نفر و یا بیشتر باشند و اگر کمتر باشند این حکم جاری نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - حکم بر پایداری در مقابل دشمنان و حدود و شرایط آن ، در اختیار خداوند است .

الئن خفف الله عنكم و علم أن فيكم ضعفا

4 - بروز ضعف در جامعه ایمانی صدر اسلام ، موجب تخفیف حکم پایداری در برابر دشمنان شد .

الئن خفف الله عنكم و علم أن فيكم ضعفا

12 - مؤمنان صابر و مقاوم در برابر دشمنان دین از امداد های های بهره مند خواهند شد .

والله مع الصبرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - ملاک وجوب شرکت مسلمانان در پیکار با دشمنان ، دفاع از اسلام و سرزمین آن است ، نه خصوصیات رهبری جامعه و صلاحیت و عدم صلاحیت وی برای فراخوانی به جنگ .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمْ انْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ

به کارگیری فعل مجهول (قيل) و عدم ذکر نام و خصوصیات کسی که فرمان جهاد را صادر می کند، مفید برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 111 - 13

13 - لزوم حضور فعال در میدان های نبرد علیه دشمنان راه خدا و بیم نداشتن از کشته شدن

يَقْتُلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيُقْتَلُونَ وَ يَقْتُلُونَ

ص: 390

180- جهاد با دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 177 - 31، 27

27 - استقامت و پایداری در جنگ علیه دشمنان دین ، از مشخصه های ابرار

و لكن البر من .. الصبرین فی البأساء و الضراء حین البأس

31 - مجاهدانی که در نبرد با دشمنان دین استقامت میورزند ، تقواییشان حقیقی هستند .

الصبرین .. حین البأس ... أولئك هم المتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 25 - 14، 21

14 - لزوم جهاد و پیکار بی امان با دشمنان دین و عدالت

و أنزلنا معهم الكتب و المیزان .. و أنزلنا الحديد

واژه «حدید» در آیه شریفه مجازاً در معنای جهاد و قتال به کار رفته است؛ یعنی، ما فرمان قتال با دشمنان را، به همراه پیامبران نازل کردیم.

21 - دین داران راستین ، کسانی اند که به یاری خدا برمی خیزند و با دشمنان دین او به جهاد و پیکار می پردازند ، در حالی که او را نمی بینند .

من ینصره و رسله بالغیب

181- چشم پوشی از توطئه دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 20

20 - نادیده گرفتن توطئه دشمنان و گذشت کردن از آزار های ایشان ، مرحله ی تاکتیکی در مبارزه با آنان است .

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللہ بأمره

182- حتمیت ذلت دشمنان اسلام

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

18 - مجادلہ - 58 - 20 - 7

7 - خداوند ، جبهه مخالف اسلام (منافقان و عموم دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)) را به شکست حتمی و ذلت بار هشدار داد .

إِنَّ الَّذِينَ يَحَادُّونَ .. أُولَئِكَ فِي الْأَذْلَى

ص: 391

183- حتمیت ذلت دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 20 - 7

7 - خداوند ، جبهه مخالف اسلام (منافقان و عموم دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)) را به شکست حتمی و ذلت بار هشدار داد .

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ .. أُولَئِكَ فِي الْأَذْلَى

184- حتمیت ذلت دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 20 - 7

7 - خداوند ، جبهه مخالف اسلام (منافقان و عموم دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)) را به شکست حتمی و ذلت بار هشدار داد .

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ .. أُولَئِكَ فِي الْأَذْلَى

185- حتمیت شکست دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نصر - 110 - 1 - 2

2 - با رسیدن نصرت الهی ، پیروزی بر دشمن قطعی است .

إذا جاء نصر الله والفتح

186- حتمیت شکست دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 20 - 7

7 - خداوند ، جبهه مخالف اسلام (منافقان و عموم دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)) را به شکست حتمی و ذلت بار هشدار داد .

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادِّثُونَ .. أَوْلَيْكَ فِي الْأَذْلَى

ص: 392

187- حتمیت شکست دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 20 - 7

7 - خداوند ، جبهه مخالف اسلام (منافقان و عموم دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)) را به شکست حتمی و ذلت بار هشدار داد .

إِنَّ الَّذِينَ يَحَادُّونَ .. أَوْلَئِكَ فِي الْأَذْلَى

188- حتمیت شکست دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 20 - 7

7 - خداوند ، جبهه مخالف اسلام (منافقان و عموم دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)) را به شکست حتمی و ذلت بار هشدار داد .

إِنَّ الَّذِينَ يَحَادُّونَ .. أَوْلَئِكَ فِي الْأَذْلَى

189- حتمیت عذاب دشمنان ادیان آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 43 - 10

10 - سنت و حکم الهی درباره عقوبت و عذاب حيله گران علیه ادیان الهی ، تبدیل ناپذیر بوده و قابل انتقال به دیگران نیست .

و لا یحییق المکر السیّی إلاّ بأهله .. فلن تجد لسنّت اللّٰه تبديلاً ولن تجد لسنّ

190- حتمیت عذاب دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 46 - 6,7

6- توطئه گران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، هیچ گاه نباید خود را از عذاب استیصال الهی در امان بدانند .

أفأمن الذين مكروا السيئات .. أو يأخذهم في تقلبهم

7- توطئه کنندگان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، هیچ راهی برای گریز از عذاب استیصال الهی ندارند.

أفأمن الذين مكروا السيئات . . . أو يأخذهم في تقلبهم فما هم بمعجزين

ص: 393

191- حجاب قلب دشمنان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 57 - 10

10- خداوند ، به جهت محروم ساختن مخالفان قرآن از فهمیدن نکته های آن و گوش سپاری به آیات الهی ، بر دل هایشان ، حجاب هایی متعدد و در گوش هایشان ، سنگینی ، می افکند .

إِنَّا جَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا

«أَكِنَّةً» جمع «كِنَان» به معنای «پرده و پوشش» است. «وَقْر» به معنای «سنگینی» است. سنگینی در گوش، کنایه از دل ندادن به آیات الهی، و نشان دادن رفتاری شبیه کران، در آن است. ضمیر «يفقهوه» به «آیات» بازمی گردد که چون مراد از «آیات»، واژه «قرآن» است، ضمیر مذکر آمده است. و مراد از «أن يفقهوه»، «لئلا يفقهوه» و یا «کراهه أن يفقهوه» است.

192- حجت های دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 150 - 4

4 - ادامه داشتن بیت المقدس به عنوان قبله ، موجب برخورداری مخالفان اسلام از دلیل و حجت بر علیه پیامبر و مسلمانان

فول وجهک . . . فولوا وجوهکم شطره لئلا یکون للناس علیکم حجه

193- حشر اخروی دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 20 - 1

1 - محشور شدن و گردآمدن دشمنان خدا ، در کناره دوزخ

و یوم یحشر أعداء اللّٰه إلى النار . . . حتی إذا ما جاءوها

194- حشر دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 19 - 1

1 - دشمنان خدا در روز قیامت ، گردآوری شده ، دسته جمعی به سوی دوزخ روانه خواهند شد .

و یوم یحشر أعداء الله إلى النار

«حشر» (مصدر «یحشر») به معنای جمع آوری است و چون در آیه با «إلی» متعدی شده، معنای سوق دادن و روانه ساختن در آن اشراب شده است.

ص: 394

195- حق ستیزی دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 79 - 3

3 - حمایت های جدی و مکرر خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام، در برابر سرسختی و حق ستیزی دشمنان

أم ابرموا أمراً فإنا مبرمون

196- حق ستیزی دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 32 - 3

3 - آرزومندان نابودی اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مردمی طغیانگر و حق ستیز

نتربص به ريب المنون .. أم تأمرهم أحلمهم بهذا أم هم قوم طاغون

197- حق ستیزی دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 32 - 3

3 - آرزومندان نابودی اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مردمی طغیانگر و حق ستیز

نتربص به ريب المنون .. أم تأمرهم أحلمهم بهذا أم هم قوم طاغون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 9 - 3

3 - دلجویی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) در قبال کفر و حق ستیزی دشمنان

كذبت قبلهم قوم نوح

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که ضمیر «قبلهم» به کافران عصر پیامبر بازمی گردد و در آیات پیشین نیز افعال «إن یروا..» و

«كذبوا» و «اتبعوا» نظر به ایشان دارد.

198- حقوق دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 395

4 - مائده - 5 - 2 - 26,28,44

26 - لزوم احترام به حقوق انسان ها ، حتی دشمنان کینه توز

و لایجرمنکم شنئان قوم ان صدوکم

28 - حرمت تجاوز و تعدی ، حتی به دشمنان

و لایجرمنکم شنئان قوم ان صدوکم . . . ان تعتدوا

44 - ضرورت رعایت تقوا حتی نسبت به دشمنان

لایجرمنکم شنئان قوم ان صدوکم عن المسجدالحرام ان تعتدوا . . . واتقوا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 8 - 10,22

10 - اهتمام اسلام به لزوم اجرای عدالت و قسط ، حتی در مورد دشمنان

شهداء بالقسط و لایجرمنکم شنئان قوم علی الا تعدلوا اعدلوا هو اقرب للتقوی

22 - هشدار الهی به مؤمنان نسبت به عدم اجرای عدالت ، حتی در مورد دشمنان

اعدلوا . . . واتقوا الله ان الله خبیر بما تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 10 - 3

3 - انکار لزوم برپایی عدالت و عدم اجرای آن ، حتی نسبت به دشمنان ، از مصادیق کفر و تکذیب آیات الهی است . *

و لایجرمنکم شنئان . . . و الذین کفروا و کذبوا

199- حقوق دشمنان در جنگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 190 - 4,8

4 - ضرورت رعایت حقوق دشمنان حتی در جنگ با آنان

وَقْتُلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يَقتُلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا

8 - مجاهدان ، در صورتی که از حدود الهی در جنگ تجاوز کنند و یا حقوق دشمنان را رعایت ننمایند ، از محبت خداوند محروم خواهند شد .

إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ

200- خطر دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 396

20 - حفظ آمادگی نظامی و تدارکاتی در برابر خطر هجوم دشمنان ، وظیفه مسلمانان

وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً

201- خلع سلاح دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 4 - 17

17- رزمندگان ، موظف به جنگیدن و اسیر گرفتن دشمن تا خلع سلاح آنان و فرونشستن جنگ *

فَشَدُّوا الْوُثَاقَ . . . حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا

ممکن است «حتی تضع ..» غایت برای گرفتن اسیران باشد؛ که از مضمون «فشدوا الوثاق» به تلازم استفاده می شود.

202- خواسته های دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 15 - 3

3- انبیا و اقوام کافر مخالف آنان ، هر یک خواستار پیروزی بر یکدیگر شدند .

و استفتحوا

بنابر اینکه مرجع ضمیر «استفتحوا» هر دو گروه انبیا و اقوام کافر باشد، قرینه «و خاب کل جبار عنید» حاکی است که هر کدام از آنان، در

پی پیروزی بر دیگری بوده اند؛ اما اقوام کافر از پیروزی محروم شدند.

203- خوش اخلاقی با دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 34 - 7

7 - رعایت اخلاق نیک و برخورد مناسب با دشمنان ، امری پسندیده و نیکو

ادفع . . . فإذا الذی بینک و بینہ عدوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 35 - 1

1 - پاسخ نیک به رفتار ناپسند مخالفان و معاندان ، تنها در توان صاحبان صبر و شکیبایی است .

ادفع بالتی هی أحسن . . . و ما یلقیها إلاّ الذین صبروا

ص: 397

204- خیانت دشمنان مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 38 - 8

8 - خصومت کنندگان با اهل ایمان، مردمی خیانتکار و ناسپاس اند.

إِنَّ اللَّهَ يَدْفَعُ... إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كَلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ

205- دروغگویی دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 112 - 22

22 - وانهادن دشمنان حق ناپذیر و بی اعتنایی به دروغپردازیهای آنان فرمان الهی است.

فذرهم و ما یفترون

206- دروغگویی دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 112 - 23

23 - دروغپردازی و افترا، شیوه تبلیغات دشمنان انبیاست.

فذرهم و ما یفترون

207- دشمن شناسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 18 - 12

12 - احساس اقتدار و ایمنی از آسیب دشمن، زمینه ساز غفلت و کم تقوایی است.*

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ لَتُنظَرَ... وَ اتَّقُوا اللَّهَ

در آیات پیشین خداوند به مؤمنان اطمینان داد که کافران یهود از این پس، تاب رویارویی مستقیم نخواهند داشت و منافقان هم کاری از

پیش نخواهند برد؛ ولی پس از آن اطمینان بخشی، اکنون توصیه به تقوا کرده است. گویی که احساس ایمنی، زمینه غفلت را فراهم می آورد.

ص: 398

208- دشمنان آدم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 117 - 2،3،4،7

2- ابلیس، برای بیرون راندن آدم و حوا (ع) از بهشت، در کمین آنان بود.

إِنَّ هَذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَايُخْرِجَنَّكَمَا

3- خداوند حضرت آدم (ع) را از دشمنی ابلیس با او و همسرش حوا آگاه ساخت.

اسجدوا... أَيْ قَقْلَنَايَ--إِنَّ هَذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ

4- امتناع ابلیس از سجده در برابر آدم، نشانگر دشمنی او با آدم و دیگرانسان ها است.

إِلَّاإِبْلِيسَ أَيْ . قَقْلَنَايَ--إِنَّ هَذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ

معرفی ابلیس پس از امتناع از سجده، به عنوان دشمن «آدم و حوا» نشانگر آن است که ترک سجده، علامت این دشمنی بوده است و دشمن شدن او با حوا، گویای این است که ابلیس پس از ماجرای سجده بر آدم، با جنس انسان، خصومت یافته است.

7- هشدار خداوند به آدم (ع) و حوا در مورد دشمنی شیطان با آنان، بدان جهت بود که آنان گرفتار رنج و سختی نشوند.

فَلَايُخْرِجَنَّكَمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقَى

209- دشمنان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 53 - 6

6- بی دادگران کفرپیشه تاریخ، مردمانی حق ستیز و غیر قابل آشتی با آیات وحی و رسولان الهی

وإِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ

210- دشمنان اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 82 - 3

3- معبود های مشرکان در قیامت ، به ستیز و دشمنی با پرستشگران خود خواهند پرداخت .

و یکنونون علیهم ضدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 6 - 1

1- موجودات مورد پرستش مشرکان ، دشمن ایشان در صحنه رستاخیز

ص: 399

وإذا حشر الناس كانوا لهم أعداء

211- دشمنان اخروی معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 82 - 8

8- مشرکان در قیامت ، پرستش و بندگی معبود های ساختگی را انکار کرده و با آنها به ستیز و دشمنی خواهند پرداخت .

سیکفرون بعبادتهم و یکنونون علیهم ضدًا

در برداشت یاد شده، مرجع ضمیر «یکفرون» و «یکنونون» مشرکان و مرجع ضمیر «بعبادتهم» و «علیهم» الهه دانسته شده و کفر نیز به معنای انکار گرفته شده است.

212- دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 3 - 17

17 - امید کفار و دشمنان اسلام به شکست اسلام ، تا پیش از نزول آیه « الیوم ینس الذین کفروا »

الیوم ینس الذین کفروا من دینکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 24

24 - تحریکات پشت پرده عالمان یهود علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

سمعون لقوم ءاخرین لم یأتوک . . . ان اوتیتم هذا فخذوه و ان لم توتوه فاحذروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 51 - 9

9 - همکاری و روابط دوستانه یهود و نصارا ، @در جهت مقابله با اسلام *

یا ایها الذین ءامنوا لاتتخذوا الیهود و النصری اولیاء بعضهم اولیاء بعض

با توجه به اینکه یهود و نصارا نسبت به یکدیگر دشمنی و کینه دارند، معلوم می شود دوستی آنها با یکدیگر که از جمله «بعضهم . . .» استفاده می گردد، در جهت مقابله به اسلام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 105 - 5

5 - همسویی اهل کتاب با مشرکان در دشمنی با اسلام و مسلمانان ، امری شگفت و به دور از انتظار

ص: 400

ما یوّد الذین کفروا من اهل الکتب و لالمشرکین أن ینزل علیکم من خیر

آوردن عنوان اهل کتاب برای یهودیان - که حکایت از اعتقاد به توحید، رسالت و ... دارد - و بیان همسویی آنان با مشرکانی که هیچ یکی از اصول ادیان الهی را باور ندارند، اشاره به نامعقول بودن آن پیوند و شگفت آور بودنش دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 111 - 5

5 - یهود و نصارا، در تلاش برای تضعیف روحیه مسلمانان و بازسازی مردم از گرایش به اسلام

قالوا لن یدخل الجنة إلا من کان هوداً أو نصری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 114 - 3

3 - ممانعت از ورود مسلمانان به مساجد و تلاش برای تخریب آنها، از روش های مبارزاتی کفرپیشگان علیه اسلام و مسلمین

و من أظلم ممن منع مسجد الله أن یدکر فیها اسمه و سعی فی خرابها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 137 - 4

4 - یهود و نصارا، در صورت نپذیرفتن معارف ابلاغ شده به آنان (ایمان به قرآن، ایمان به همه پیامبران و ...) از دشمنان و ستیزه جویان با اسلام و مسلمانان، تلقی خواهند شد.

فإن ءامنوا .. فقد اهتدوا و إن تولوا فإنما هم فی شقاق

«شقاق» به معنای دشمنی و مخالفت کردن است. حرف «فی» می رساند که دشمنی و مخالفت یهود و نصارا با اسلام، سراسر وجود آنان را فرا گرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 3

3 - یهود و نصارا - علی رغم داشتن اختلاف های اساسی با یکدیگر - بر ضد اسلام و مسلمانان همسو و هم آوا هستند .

أم تقولون إن ابراهیم .. کانوا هوداً أو نصری

روشن است که یهودیان اظهار نمی داشتند که ابراهیم و .. نصرانی بودند و همچنین نصارا نمی گفتند که ابراهیم و ... یهودی بودند. بنابراین آوردن «لفّ اجمالی» و بیان نکردن عقیده هر کدام به صورت تفصیلی، حاوی این نکته است که: آنان - علی رغم اختلافاتشان - بر ضد اسلام و مسلمین هم آوا و همسو هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 118 - 9،14

9 - دشمنی بیگانگان با اسلام و جامعه ایمانی، آشکار از لابلای گفتار ایشان

قد بدت البغضاء من افواههم

14 - افشاگری عداوت های قلبی بیگانگان (کفار) با اسلام و اهل ایمان ، از سوی خداوند

ص: 401

و ما تخفی صدورهم اکبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 119 - 12

12 - افشاگری کینه و خشم شدید دشمنان اسلام (اهل کتاب) با مؤمنان ، از جانب خداوند

و اذا خلوا عَصُوا عَلَيْكُمْ الْأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ

اخبار از کارهای پنهانی کافران، همان افشاگری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 8 - 9 - 6

6 - دشمنان اسلام و کافران حق ستیز در صورت تسلط بر مسلمانان هرگز بر پیمان و پیوند دوستی و خویشاوندی پایبند نخواهند بود .

کیف و إن يظهروا عليكم لا يرقبوا فيكم إلا و لازمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 4, 7, 2

2 - موضع گیری ها و تبلیغات سوء یهود و نصارا ، علیه اسلام به مثابه پفی ناچیز در مقابل نور فروزنده و جاودان الهی

یریدون أن يطفئوا نور الله بأفوههم

3 - احبار (عالمان یهود) و راهبان (عالمان نصارا) سردمداران مبارزه با قرآن و اسلام

اتخذوا أحبارهم و رهبنهم أرباباً . . . یریدون أن يطفئوا نور الله بأفوههم

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر «هم» در «یریدون»، «یطفئوا» و «بأفوههم» به احبار و راهبان بازگردد، که در این صورت آیه شریفه بیانگر یکی از مصداقهای «اتخذوا أحبارهم و رهبنهم أرباباً» خواهد بود؛ بدین معنا که احبار و راهبان علیه قرآن و اسلام سخنان نادرست می گفتند و یهود و نصارا از آنان تبعیت کورکورانه و اطاعت محض داشتند.

4 - اطاعت محض و تبعیت کورکورانه یهود و نصارا از احبار و راهبانشان ، در راستای مبارزه با قرآن و اسلام

اتخذوا أحبارهم و رهبنهم أرباباً . . . یریدون أن يطفئوا نور الله بأفوههم

7- اسلام ، همواره در معرض کینه و عداوت یهود و نصارا

یریدون أن یطفئوا نور الله بأفوههم

با توجه به اینکه جمله «یریدون . . .» مفید استمرار است برداشت فوق استفاده می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 36 - 12

12 - مشرکان در صدد محو اسلام و نابودی عموم مسلمانان بوده اند .

كما یقتلونکم کافه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 402

7 - توبه - 9 - 48 - 5

5 - منافقان ، تلاش تخریب گرانه خود را تا مرحله غلبه حق و پیروزی قطعی جبهه اسلام ، ادامه می دهند .

لقد ابتغوا الفتنة .. حتى جاء الحق و ظهر أمر الله و هم كرهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 57 - 3

3 - دشمنی سخت منافقان با اسلام و نفرت شدید آنان از جامعه اسلامی

لو يجدون ملجئاً أو مغرباً أو مدخلاً لؤلؤا إليه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 7

7 - تلاش پنهانی منافقان و اهتمام آنان در توطئه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

و هموا بما لم ينالوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 8 - 13

13 - سران کفر و شرک ، برای جلوگیری از نفوذ پیامبر (صلی الله علیه و آله) و گسترش اسلام ، از شیوه های گوناگون تبلیغی و سیاسی و از راهبرد های متنوع و ممکن استفاده می کردند .

وقالوا أسطير الأولين .. مال هذا الرسول يأكل الطعام ... إن تتبعون إلا رجل

تهمت دروغ پردازی و سحرزدگی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایراد و خرده گیری از ایشان ، حاکی از گوناگونی شیوه ها و راه های مبارزه کافران با پیامبر و قرآن است. گفتنی است تعبیر «ضربوا لك الأمثال؛ برای تو مثل ها زده و توصیف ها کرده اند» در آیه بعد ، مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 9 - 2

2 - مشرکان مکه ، با نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پیام توحیدی آن حضرت در ستیز بودند ، نه منکر وجود آفریدگار عزیز و دانای

جهان .

و لئن سألتهم .. ليقولنّ خلقهنّ العزيز العليم

با توجه به آیات پیشین - که نوعی خطاب و عتاب نسبت به منکران پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارد - برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 9 - 12

12 - مشرکان صدر اسلام ، اصلی ترین دشمن اسلام بودند .

ليظهره على الدين كله ولو كره المشركون

با این که غیر از مشرکان، پیروان ادیان دیگر نیز از پیشرفت اسلام ناخرسند بوده و با آن خصومت داشتند؛ اختصاص به ذکر یافتن مشرکان در آیه شریفه، نشان دهنده مطلب یاد شده است.

ص: 403

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مسد - 111 - 1 - 3

3 - تلاش شدید ابولهب، برای انهدام اسلام و رویارویی با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ

نفرین بر دستان ابولهب، حاکی از دست زدن او به فعالیت هایی در برابر آیین الهی است و نفرین خداوند، نشانگر شدت تلاش های او است. دست ها بدین جهت مطرح شده اند که کارآمدترین اعضا در تلاش اند و سیاق کلام، آن را به دیگر اعضای مفید نیز سرایت می دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مسد - 111 - 4 - 1

1 - همسر ابولهب (ام جمیل خواهر ابوسفیان)، در مخالفت با اسلام، مانند او بود.

و امرأته

«امرأته» عطف است بر فاعل «سیصلی» و بیانگر اشتراک ابولهب و همسرش در عذاب الهی و موجبات آن است.

213- دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 60 - 15

15 - شیاطین و طاغوت ها، عناصری در برابر حکومت پیامبران الهی

الم تر الى الذين يزعمون... و يريد الشيطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 112 - 1

1 - روبرو شدن همه پیامبران با دشمنانی از شیطانهای جن و انس، سنت الهی است.

و كذلك جعلنا لكل نبي عدوا شيطان الإنس و الجن

4 - تبلیغات فریبنده شیاطین (دشمنان انبیا) برای جذب دلهای منکران آخرت و معاد است.

یوحی بعضهم إلى بعض زخرف القول غرورا .. و لتصغی إليه أفئدة الذین لایؤمنون بالأخ

بنابراین که «لتصغی» عطف به «غرورا» در آیه قبل، که مفعول له است، باشد. «تصغی» از «صغی» یا «صغو» به معنی میل پیدا نمود، است. (قاموس اللغه). لذا «لتصغی» یعنی برای جذب شدن و متمایل گشتن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 42 - 1

1- امت های پیشین علیه پیامبران و برنامه های الهی ، توطئه می کردند و برای مقابله با آنها به مکر و حيله می پرداختند .

وقد مكر الذین من قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 9 - 15

15- اقوام کفرپیشه ، با مشاهده دلایل روشن انبیا ، تلاش گسترده ای به عمل آوردند تا آنان را به سکوت وادارند و مانع تبلیغشان شوند .

جاءتهم رسلهم بالبینة فردوا ایدیهم فی افوههم وقالوا انا کفرنا بما اُرسلم به

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که فاعل «ردوا» اقوام یاد شده و مرجع ضمیر «ایدیهم» انبیا و یا اقوام و مرجع ضمیر «افواههم» انبیا باشد. در این صورت به معنای این خواهد بود که: آن اقوام دستان انبیا یا دستان خود را بر دهان انبیا می گذاشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 13 - 3

3- اقوام کافر ، نه تنها تعالیم انبیا را نپذیرفتند ؛ بلکه تحمل دینداری خود آنان را نیز نداشتند .

وقال الذین کفروا لرسلم لَنُخرجنکم من ارضنا أو لتعودن فی ملتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 15 - 8

8- کافرانی که در برابر بینات و برهان های روشن انبیا لجاجت کرده و در مقابل آنان ایستادند ، مردمانی جبار و منحرف بودند .

وقال الذین کفروا لرسلم لَنُخرجنکم . . . و خاب کلّ جبار عنید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 63 - 13

13- مشابهت جریان های مخالف انبیا در طول تاریخ

تالله لقد أرسلنا إلى أمم من قبلك فزین لهم الشیطن أعمالهم فهو ولیهم الیوم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 77 - 4

4- بسیاری از رسولان الهی، چونان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، با توطئه و کارشکنی و تهدید به تبعید و اخراج از وطن خویش، روبه رو بودند.

وإن کادوا لیستفزّونک .. سنّه من قد أرسلنا قبلک من رسلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 405

7- عناد و لجاجت برخی از مشرکان صدراسلام، در مقایسه با مخالفان پیامبران پیشین، شدیدتر و بیشتر بود.

ماء امننت قبلهم .. أفهم یؤمنون

همزه در «أفهم» برای استفهام انکاری و «فاء» در آن برای افاده تعقیب است. براین اساس معنای آیه چنین می شود: امت های گذشته - علی رغم آمدن معجزات درخواستی شان - ایمان نیاوردند؛ آیا اینان که مردمی لجوج تر و حق ستیزترند، ایمان خواهند آورد؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- اسراف کنندگان، رو در روی پیامبران و در صف مخالفان و دشمنان آنان بودند.

فأنجینهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- ستمگران و مترفان جوامع پیشین، در خط مقدم مبارزه و مخالفت با رسولان الهی

و کم قصمنا من قریه کانت ظالمه .. ارجعوا إلی ما أترفتم فیہ و مسکنکم لعلکم تس

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه و دو آیه قبلی در توصیف کسانی است که به خاطر مخالفت با پیامبران به عذاب الهی گرفتار شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- بی دادگران کفرپیشه تاریخ، مردمانی حق ستیز و غیر قابل آشتی با آیات وحی و رسولان الهی

وإنّ الظلمین لفی شقاق بعید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- پیشگامی سران و اشراف جامعه پس از نوح ، در مخالفت با پیامبرشان

وقال الملائه من قومه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 31 - 1

1 - تمامی انبیای الهی ، همواره در انجام رسالتشان ، مواجه با دشمنانی بودند .

و كذلك جعلنا لكلّ نبیّ عدوّاً من المجرمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 406

2- همگونی خط رسولان و نیز موضع گیری کافران علیه ایشان

لعلک بضع نفسک ألا یكونوا مؤمنین . . . واذ نادى ربک موسى أن ات القوم الظلمین

پرداختن قرآن به سرگذشت موسی و فرعونیان پس از بیان موضع گیری انکارآمیز کافران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، رساننده این حقیقت است که در موضوع یاد شده حادثه ای تازه نیست؛ بلکه دارای پیشینه تاریخی است و یک نمونه آن رویارویی موسی و فرعونیان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 6

6 - همه امت ها به قصد دستگیر کردن و از بین بردن پیامبرشان اقدام کرده اند .

و همّت کلّ أمّه برسولهم لیأخذوه

«أخذ» در اصل به معنای گرفتن است و مقصود از آن در آیه شریفه، دستگیر کردن و از بین بردن پیامبران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 52 - 6

6 - ستمگران ، طیف مخالف پیامبران و مؤمنان در طول تاریخ

إنّا لننصر رسلنا . . . فی الحیوه الدنیا و یوم یقوم الأشهد . یوم لاینفع الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 14 - 3

3- موضع گیری خصمانه بسیاری از اقوام در تاریخ ، علیه پیامبران با موقعیت های مختلف تاریخی و اجتماعی *

كذّبت قبلهم قوم نوح و أصحاب الرسّ و ثمود . و عاد و فرعون و إخوان لوط . و أصحاب ال

با توجه به این که اقوام یاد شده در جوامع مختلف و موقعیت های متفاوت تاریخی حضور داشته اند؛ تعبیر «کلّ» می تواند تأکیدی باشد بر این که حق ستیزی، ربطی به زمان، مکان و نژاد ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- فرعونیان و قوم ثمود، قدرت مندترین و سرسخت ترین مخالفان پیامبران، در امت های پیشین بودند.

فرعون و ثمود

در قرآن، خبر از هلاکت بسیاری از امت های گذشته مطرح شده است؛ بنابراین یاد کردن فرعونیان و ثمودیان از بین آنها، نشانه آن است که این دو دسته، از دیگران بارزتر بوده اند.

ص: 407

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 36 - 10

10 - انسان و شیطان دشمن یکدیگر در زندگی دنیوی

اهبطوا بعضکم لبعض عدو

چنانچه مخاطب کلمه «اهبطوا» آدم(ع)، حوا و شیطان باشد، مراد از «بعضکم لبعض عدو» دشمنی شیطان و انسان با یکدیگر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 168 - 9،16

9 - شیطان دشمنی آشکار برای انسانهاست .

إنه لکم عدو مبین

16 - واداشتن مردم به استفاده از حرام ها و پلیدی ها و نیز بازداشتن آنان از نعمت های حلال ، نمودی از دشمنی شیطان با انسان است .

کلوا مما فی الأرض حللاً طیباً و لاتتبعوا خطوت الشیطن إنه لکم عدو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 169 - 6

6 - دعوتگری شیطان به بدی ها و بدعتگذاری ها ، نمودی از شیطنت او و دلیل دشمنی وی با انسانهاست .

إنه لکم عدو مبین. إنما یأمرکم بالسوء و الفحشاء و أن تقولوا علی اللّٰه ما لاتعلمون

جمله «إنما یأمرکم ..» دلیلی است برای «إنه لکم عدو»؛ یعنی، نشانه و دلیل دشمنی شیطان با شما انسانها این است که او شما را به کارهای ناروا ترغیب می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 142 - 10،11

10 - شیطان دشمن آشکار آدمی است.

إنه لكم عدو مبين

11 - دشمنی شیطان با انسان، فلسفه نهی شدن آدمی از پیروی اوست.

ولا تتبعوا... إنه لكم عدو مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 22 - 14، 13

13 - شیطان، دشمنی آشکار برای انسان است.

إن الشیطن لکما عدو مبين

14 - هشدار و تذکر پیشاپیش خداوند به آدم و حوا، در مورد دشمنی آشکار شیطان با آنان

ص: 408

وَأَقْلَ لِكَمَا إِنَّ الشَّيْطَانَ لِكَمَا عَدُوِّ مَبِينٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 16

16- شیطان دشمن آشکار انسان

إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوٌّ مَبِينٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 10

10- نفوذ شیطان در انسان ها و ترغیب آنان به نفاق ، دروغ پردازی ، فریب کاری و طرح توطئه های شوم ، نمودی از دشمنی آشکار او با ایشان است .

إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوٌّ مَبِينٌ .. . اَقْتُلُوا يُوسُفَ ... أَرْسَلَهُ مَعَنَا غَدًّا يَرْتَعُ وَيَلْعَبُ وَإِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 53 - 6،13

6- شیطان ، همواره در میان انسان ها به منظور فتنه انگیزی و فسادگری ، نفوذ و رخنه می کند .

إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزِعُ بَيْنَهُمْ

«نزع» در لغت به معنای «ورود در امری برای فسادانگیزی» و نیز «فریب و خدعه» است (مفردات راغب و لسان العرب).

13- شیطان ، بی تردید با انسان دشمنی آشکار و دیرینه دارد .

إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوًّا مَبِينًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 62 - 13

13- تکریم آدم (ع) از سوی خداوند ، برانگیزاننده ابلیس بر دشمنی و بدخواهی برای ذریه آدم

قَالَ اسْجُدْ لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا . قَالَ أَرَأَيْتَكَ هَذَا الَّذِي كَرَّمْت عَلَيَّ لَئِنِ أَخَّرْتَنِي إِلَى يَوْمِ

از اینکه ابلیس، پیش از تصمیم قطعی خود بر اغوای نسل آدم(ع)، به بزرگداشت آدم(ع) از سوی خداوند و برتری دادن او بر خودش اعتراض کرد، می توان استفاده کرد که آن تکریم، دشمنی وی را برانگیخته بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 50 - 19,23,18

18- ابلیس و نسل او، دشمن انسان هانند .

أَفْتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ

19- پذیرش ولایت شیطان و نسل او از سوی برخی مردم، با وجود عداوت شیاطین با آدمیان، کاری ناشایست و شگفت انگیز و سزاوار سرزنش است .

أَفْتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ

ص: 409

همزه «استفهام» در «أَفَتَتَّخِذُونَهُ» مفید معنای انکار همراه با تعجب است.

23- تمرد شیطان از سجده بر آدم، نمایانگر عداوت او با آدمیان است .

فسجدوا إلاّ إبليس . . . و هم لکم عدوّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 117 - 4،8

4 - امتناع ابلیس از سجده در برابر آدم، نشانگر دشمنی او با آدم و دیگرانسان ها است .

إلاّ إبليس أبی . فقلنا ی-آدم إنّ هذا عدوّ لک و لزوجک

معرفی ابلیس پس از امتناع از سجده، به عنوان دشمن «آدم و حوا» نشانگر آن است که ترک سجده، علامت این دشمنی بوده است و دشمن شدن او با حوا، گویای این است که ابلیس پس از ماجرای سجده بر آدم، با جنس انسان، خصومت یافته است.

8 - ابلیس، دشمن و بدخواه انسان و در صدد محروم ساختن او از نعمت های الهی و گرفتار ساختن او به رنج و سختی

إنّ هذا عدوّ لک و لزوجک . . . فتشقی

طرح خصومت ابلیس با حوا، گویای آن است که وی با تمامی انسان ها دشمن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 123 - 8

8 - انسان و شیطان دشمنانی آشتی ناپذیراند .

اهبطا . . . بعضکم لبعض عدوّ

در برداشت یاد شده، «اهبطا» خطاب به آدم و ابلیس است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 77 - 3

3 - هر عامل بازدارنده از پرستش خدا، دشمن واقعی انسان است .

فإنّهم عدوّ لی إلاّ ربّ العلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 15 - 13

13 - شیطان ، دشمن انسان و عامل گمراهی وی

إِنَّهُ عَدُوٌّ مُّضِلٌّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 6 - 4، 2

2 - شیطان ، دشمن انسان ها است .

إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ

4 - فریبکاران ، دشمنان بشریت اند .

ص: 410

و لا یغرنکم باللہ الغرور .. فاتخذوه عدوًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 60 - 7,8

7 - شیطان ، دشمن مسلّم و آشکار انسان است .

إنّہ لکم عدوٌّ مبین

8 - دشمنی شیطان نسبت به انسان ، امری روشن و تردیدناپذیر است .

أن لا تعبدوا الشیطن إنّہ لکم عدوٌّ مبین

برداشت یاد شده از این رو است که جمله «إنّہ لکم ..» (یعنی مسلّم بودن دشمنی شیطان نسبت به انسان)، تعلیل برای نهی از پیروی او قرار گرفته است و تعلیل به امری آن گاه صحیح است که آن امر، از امور مسلّم و روشن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 82 - 4

4 - بدخواهی و دشمنی ابلیس نسبت به انسان ها و انتقام گیری وی از آنان ، در ماجرای سجده بر آدم

قال فبعزّٰتک لأغویٰنہم أجمعین

بیشتر مفسران برآنند که تصمیم ابلیس بر گمراه ساختن انسان ها، پس از اطلاع یافتن وی از طرد شدن از درگاه الهی بوده است. این در واقع نوعی انتقام گیری از آدم ابوالبشر و دشمنی با او است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 62 - 4

4 - شیطان ، دشمن آشکار آدمیان

إنّہ لکم عدوٌّ مبین

215- دشمنان اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - « عن ابی جعفر (ع) فی قوله « و منهم من لا یؤمن به » فهم اعداء محمد (صلی الله علیه و آله) و آل محمد (ع) من بعده ;

از امام باقر (ع) روایت شده [از جمله] کسانی که به قرآن ایمان نمی آورند « دشمنان محمد و آل محمد هستند که پس از او می آیند».

ص: 411

216- دشمنان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 119 - 12

12 - افشاگری کینه و خشم شدید دشمنان اسلام (اهل کتاب) با مؤمنان ، از جانب خداوند

و اذا خلوا عضوا علیکم الا نامل من الغیظ

اخبار از کارهای پنهانی کافران، همان افشاگری است.

217- دشمنان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 129 - 9

9 - فرعون و اشراف دربار او ، دشمنان قوم موسی

عسی ربکم أن یهلك عدوکم

کلمه «عدو» هم می تواند به معنای دشمن باشد که در این صورت مراد از آن فرعون است و هم می تواند به معنای دشمنان باشد که در این صورت مراد از آن فرعون و اشراف دربار او خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 3

3 - فرعون و سپاهیانش ، از سرِ ستم و کینه توزی ، بنی اسرائیل را تعقیب کردند .

فأتبعهم فرعون و جنوده بغیاً و عدواً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 1,2

1- تصمیم فرعون به محو موسی (ع) و بنی اسرائیل از صحنه زمین ، به دنبال احساس ناتوانی از مقابله با معجزات او

و لقد آتینا موسی تسع آیت .. فأراد أن یستفزهم من الأرض

برداشت فوق بنابرین نکته است که مراد از «الأرض» کره زمین باشد. در این صورت لازمه «استفزاز» (برکنندن)، قتل و نابود کردن است.

2- حضور موسی (ع) و بنی اسرائیل در سرزمین مصر، غیر قابل تحمل برای فرعون و موجب تصمیم وی به اخراج قهرآمیز آنان

فأراد أن يستفرّهم من الأرض

بنابر اینکه مراد از «الأرض» سرزمین مصر باشد - که مقرر حکومت فرعون بوده است - نکته فوق قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 80 - 1

1 - فرعون، دشمن بنی اسرائیل و در صدد تباهی آنان بود.

ص: 412

فأتبعهم فرعون . . . بينى اسرئيل قد أنجينكم من عدوكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - قصص - 28 - 15 - 6

6 - دشمنى قبطيان با بنى اسرئيل در مصر

هذا من شيعته و هذا من عدوه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - قصص - 28 - 19 - 2

2 - مرد قبطى ، دشمن مشترك موسى (ع) و مرد اسرئيلي بود .

أن يبطش بالذى هو عدو لهما

218- دشمنان بنيامين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - يوسف - 12 - 81 - 6

6- اظهار كينه برادران بنيامين به وى در گزارش سرقتش به يعقوب

إن ابنك سرق

لحن جمله «إن ابنك سرق» (به يقين سرت دزدى كرد) گويای كينه برادران بنيامين نسبت به اوست.

219- دشمنان بى طرف

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - نساء - 4 - 91 - 6

6 - ضرورت پرهيز از تعرض به دشمنانى كه به هدف كسب امنيت اعلام بى طرفى كرده و از تعرض به مسلمانان بر حذر باشند .

ستجدون اخرين يريدون ان يامنوكم و يامنوا قومهم كلما ردوا الى الفتنة اركسوا فى

220- دشمنان توحيد در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 9 - 2

2 - جبهه ضد توحیدی در صدر اسلام، متشکل از گروهی نادان، متکبر و استکبارپیشه

ص: 413

و من الناس من يجدل في الله بغير علم .. ثاني عطفه

221- دشمنان جامعه اسلامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 17

17 - ضرورت تحلیل و دستیابی به علل و عوامل جهت گیری های گوناگون جوامع و پیروان ادیان در برابر جامعه اسلامی

لتجدن اشد الناس .. ذلك بان منهم قسيسين و رهباناً و انهم لا يستكبرون

222- دشمنان جامعه دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 11، 8

8 - جامعه ایمانی در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) مواجه به دو گروه از دشمنان : دشمنانی شناخته شده و دشمنانی ناشناخته

عدو الله و عدوكم و اءاخرين من دونهم لا تعلمونهم

11 - تنها خداوند آگاه به دشمنانی است که برای جامعه ایمانی ناشناخته اند .

لا تعلمونهم الله يعلمهم

223- دشمنان جبرئیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 97 - 1

1 - عداوت و کینه توزی یهودیان با جبرئیل (ع)

من كان عدواً لجبریل

مراد از «من كان» - به دلیل آیات گذشته - یهودیان هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 98 - 2

2 - خداوند ، دشمن کسانی است که با جبرئیل و میکائیل دشمنی دارند .

من كان عدواً لله . . . و جبریل و میکل فإن الله عدو للكفرین

ص: 414

224- دشمنان حوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 117 - 7, 3, 2

2- ابلیس ، برای بیرون راندن آدم و حوا (ع) از بهشت ، در کمین آنان بود .

إِنَّ هَذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَايُخْرِجَنَّكَمَا

3- خداوند حضرت آدم (ع) را از دشمنی ابلیس با او و همسرش حوا آگاه ساخت .

اسجدوا .. أَيْ قَلْنَا يـ=آدم إِنَّ هَذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ

7- هشدار خداوند به آدم (ع) و حوا در مورد دشمنی شیطان با آنان ، بدان جهت بود که آنان گرفتار رنج و سختی نشوند .

فَلَايُخْرِجَنَّكَمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقَى

225- دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 98 - 1

1- خداوند ، دشمن کسانی است که با او و فرشتگان و رسولانش ، دشمنند .

مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلَّهِ وَرَسُولِهِ .. فَإِنَّ اللَّهَ عَدُوٌّ لِلْكَافِرِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 107 - 6, 2

2- اقدام منافقان به ساختن پایگاهی تحت عنوان « مسجد » برای دشمنان دیرینه خدا و رسول خدا

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا .. إِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

6- ترویج کفر ، تفرقه افکنی و تجمع بخشیدن به دشمنان خدا و رسول ، مهمترین اهداف زیانبار منافقان از ساختن مسجد ضرار

مَسْجِدًا ضَرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا

قید «ضراراً» می تواند هدف کلی و عام منافقان و «کفرًا و تفریقًا .. إِرْصَادًا» بیانگر بارزترین نمودهای آن هدف کلی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 114 - 11، 9، 8، 2

2 - پدر ابراهیم (ع)، از جمله مشرکان و دشمنان قطعی خدا

فلما تبين له أنه عدو لله

8 - مشرکان، دشمنان خدایند .

ما كان للنبي والذين آمنوا أن يستغفروا للمشركين .. أنه عدو لله تبرأ منه

9 - بیزاری جستن ابراهیم (ع) از پدرش، پس از یقین به هدایت ناپذیری و عداوت او با خدا

فلما تبين له أنه عدو لله تبرأ منه

11 - دشمنی مشرکان با خدا، سرّ عدم جواز استغفار برای آنان

ص: 415

ما كان للنبي . . . أن يستغفروا للمشركين ... فلما تبين له أنه عدو لله تبرأ منه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 176 - 8

8 - مقابله با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و جبهه حقّ، به منزله مقابله با خداوند است .

انّهم لن يضربوا الله شيئاً

مستند نمودن نفی ضرر به خداوند، با وجود اینکه مراد، نفی ضرر از دین و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان است، اشاره به این معنا دارد که مقابله با دین و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به منزله مقابله با خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 13 - 6، 3، 2، 1

1 - مشرکان مکه به دلیل حضورشان در کارزار بدر، از دشمنان و مخالفان خدا و رسول او بودند .

ذلک بأنهم شاقوا الله ورسوله

2 - مخالفت و دشمنی مشرکان مکه با خدا و رسول او مایه فرمان الهی به سرکوبی و نابودی آنان

ذلک بأنهم شاقوا الله ورسوله

3 - مبارزه با دشمنان خدا و رسول و سرکوبی آنان، امری لازم و بر عهده مسلمانان

ذلک بأنهم شاقوا الله ورسوله

6 - ستیزه جویان با خدا و رسول در معرض گرفتار شدن به عقوبت های شدید دنیوی

ذلک . . . و من یشاقق الله ورسوله فإن الله شدید العقاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 1

1 - تقویت قوای نظامی و تهیه ادوات جنگی برای نبرد با دشمنان خدا، وظیفه ای بر عهده تمامی مسلمانان

و أعدوا لهم ما استطعتم من قوه و من رباط الخیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 24 - 6

6 - طغیان گری ، خصلتی بسیار ناروا است و طغیان گران در تعارض با راه خدایند .

اذهب إلى فرعون إنه طغی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 39 - 10، 11، 9

9 - فرعون با خداوند و موسی (ع) دشمن بود و در پی شناخت موسی (ع) و نابود ساختن او برآمده بود .

یاخذہ عدو لی و عدو له

عداوت فرعون برای موسی (ع)، آن هم پیش از پیدا شدن کودکی با ویژگی های او، گویای آن است که فرعون تصمیم داشت در

ص: 416

صورت دست یافتن بر او، وی را هلاک سازد.

10 - خداوند در وحی به مادر موسی، فردی را که دشمن خدا و دشمن کودک او بود، عامل نجات آن کودک و تحت تکفل گیرنده او معرفی کرد.

يَأْخُذُهُ عَدُوُّ لِي وَعَدُوُّ لَه

11 - دشمنان خداوند نیز ممکن است ناخواسته در جهت مصالح انسان های محبوب خداوند قرار گیرند.

يَأْخُذُهُ عَدُوُّ لِي وَعَدُوُّ لَه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 11 - 11

11- « عن أبي جعفر (ع) في قول الله عز وجل « و من الناس من يعبد الله على حرف فإن أصابه خير إطمأن به و إن أصابته فتنة إنقلب على وجهه خسر الدنيا والآخرة » قال زراره : سألت عنها أبا جعفر (ع) فقال : هولاء قوم عبدوا الله و خلعوا عباده من يعبد من دون الله و شكوا في محمد (صلى الله عليه و آله) و ما جاء به فتكلموا بالإسلام و شهدوا أن لا إله إلا الله و أن محمد رسول الله و أقرؤا بالقرآن و هم في ذلك شاكون في محمد (صلى الله عليه و آله) و ما جاء به و ليسوا شكاً في الله قال الله عز وجل : « و من الناس من يعبد الله على حرف » يعني على شك في محمد (صلى الله عليه و آله) و ما جاء به « فإن أصابه خير » يعني عافيه في نفسه و ماله و ولده « إطمأن به » و رضی به « و إن أصابه فتنة » يعني بلاء في جسده أو ماله تطير و كره المقام على الإقرار بالنبی (صلى الله عليه و آله) فرجع إلى الوقوف و الشك فنصب العداوة لله و لرسوله و الجحود بالنبی و ما جاء به ;

از امام باقر(ع) روایت شده است که در پاسخ سؤال زراره از سخن خداوند: «و من الناس من يعبد الله على حرف..» فرمود: آنان قومی خداپرست بودند که غیر از خدا، معبودی را پرستش نکردند؛ ولی در باره حضرت محمد(صلى الله عليه و آله) و آنچه او آورده، شک کردند. پس با زبان، اقرار به اسلام کردند و شهادت به وحدانیت خدا و رسالت پیامبر(صلى الله عليه و آله) دادند و به قرآن اعتراف کردند؛ ولی در عین حال آنان درباره محمد(صلى الله عليه و آله) و آنچه او آورده بود، در حال شک بودند؛ با آن که در باره خداوند شکی نداشتند. خداوند عزوجل فرمود: «و من الناس من يعبد الله على حرف»؛ یعنی، در باره محمد(صلى الله عليه و آله) و آنچه او آورده بود، شک داشتند: «فإن أصابه خير»؛ یعنی، عافیت در جان و مال و فرزند و «إطمأن به»[یعنی] به آن راضی می شدند. «و إن أصابته فتنة»؛ یعنی، بلایی در جان یا مال آنان [می رسید، آن بلا را] به فال بد می گرفتند و اقرار به نبوت حضرت محمد(صلى الله عليه و آله) را ناخوشایند می داشتند. پس حالت توقف و شک پیدا کردند و راه دشمنی با خدا و رسول او و انکار نبوت حضرت پیامبر(صلى الله عليه و آله) و آنچه را بر او نازل شده بود، در پیش گرفتند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 6 - 10

10 - کسانی که تلاش می کنند تا خداوند را - به زعم خود - ناتوان جلوه دهند ، هرگز بر این کار قادر نخواهند بود .

الذین سَعَوْا فِیْ ءَايَاتِنَا مُعْجِزِينَ . . . العزیز الحمید

آوردن صفت «عزیز» (شکست ناپذیر) در پایان این آیه، احتمال دارد اشاره به آیه قبل باشد که در آن بیان شده است که: «کسانی درصددند تا خداوند را عاجز و ناتوان در کارش - برپایی قیامت - جلوه دهند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 19 - 3,4

3 - قوم عاد و ثمود ، از دشمنان خدا بودند .

ص: 417

فَأَمَّا عَاد فَاسْتَكْبَرُوا . . . وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَى . . . وَيَوْمَ يُحْشَرُ أَعْدَاءُ

4- مشرکان و تکذیب کنندگان رسالت پیامبران ، دشمنان خدا هستند .

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنْذَرْتَكُمْ . . . يُحْشَرُ أَعْدَاءُ اللَّهِ إِلَى النَّارِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 20 - 2

2- دشمنی منافقان و مخالفت و نافرمانی آنان با خدا و پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

از ارتباط آیه شریفه با آیات قبل، به دست می آید که مراد از «الذین یحادّون» و یا یکی از مصادیق مورد نظر آن، منافقان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 33

33- «عَنِ الْكَافِرِينَ (ع) . . . فَقَالَ: (ع) الزنديق هو الرادّ على الله و على رسوله و هم الذين يحادّون الله و رسوله قال الله « لا تجد قوماً يؤمنون بالله و اليوم الآخر يوادّون من حادّ الله و رسوله . . . » و هم الملحدون عدلوا عن التوحيد إلى الإلحاد . . . »

از امام کاظم (ع) . . . روایت شده که فرمود: زندق کسی است که خدا و رسول او را رد می کند و قبول ندارد، و همان ها هستند که با خدا و رسول او در حال دشمنی اند. خدا (درباره آنان) فرمود: «... حادّ الله و رسوله...» و آنان ملحدانی اند که از توحید منحرف شده و به الحاد رو آورده اند.»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 6

6- کافران به وحی و رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، دشمنان خدا و امت اسلامی اند .

عَدُوٌّ وَعَدُوٌّ كُمْ . . . وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 17 - 5

5- طغیان گری ، خصلتی ناروا است و طغیان گران در تعارض با راه خدایند .

اذهب إلى فرعون إنه طغى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 18 - 1

1 - فرعونیان و قوم ثمود، لشکریانی درگیر با راه خدا و دشمن مؤمنان بودند.

فرعون و ثمود

به قرینه بدل بودن فرعون برای «الجنود»، قوم فرعون و آل او نیز مورد نظر است و اکتفا به نام او، به جهت ریاستش بر آنان است. ثمود، نام قوم حضرت صالح است که در برابر او، به دشمنی برخاسته و ناقه الهی را پی کردند.

ص: 418

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 19 - 1

1 - دشمنان خدا در روز قیامت ، گردآوری شده ، دسته جمعی به سوی دوزخ روانه خواهند شد .

و یوم یحشر أعداء الله إلى النار

«حشر» (مصدر «یحشر») به معنای جمع آوری است و چون در آیه با «إلی» متعدی شده، معنای سوق دادن و روانه ساختن در آن اشراب شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 24 - 1

1 - دوزخ ، جایگاه و محل استقرار دشمنان خدا است .

یوم یحشر أعداء الله إلى النار .. فالنار مثوی لهم

کلمه «مثوی» اسم مکان و به معنای منزل و جایگاه اقامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 25 - 10

10 - دوزخ ، پایان و فرجام شوم دشمنان خدا

و حق علیهم القول

الف و لام در «القول» برای عهد ذهنی است و اشاره به سخنی دارد که در آن، وعده عذاب دوزخ داده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 28 - 1,3

1 - آتش دوزخ ، کیفر و سزای دشمنان خدا است .

ذلک جزاء أعداء الله النار

3- آتش دوزخ همیشگی است و دشمنان خدا در آن جاودانه اند .

ذلك جزاء أعداء الله النار لهم فيها دار الخلد

227- دشمنان خدا در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 19 - 2

ص: 419

2- دشمنان خدا از پراکنده شدن و فرار در مسیر حرکت به طرف جهنم، باز داشته می شوند.

و یوم یحشر أعداء الله إلى النار فهم یوزعون

«وزع» (مصدر «یوزع») به معنای منع و باز داشتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 3 - 4

4- «عن الزهري قال: سمعت علي بن الحسين (ع) يقول: ... «إذا وقعت الواقعة» یعنی القيامة ليس لوقعتها كاذبه. «خافضه» خفضت و الله بأعداء الله إلى النار «رافعه» رفعت و الله أولياء الله إلى الجنة...»

زهري گوید: از امام سجاد(ع) شنیدم که با استناد به آیه «إذا وقعت الواقعة» می فرمود: ... یعنی، هرگاه قیامت واقع شود، که در وقوع آن دروغ راه ندارد. [قیامت] «خافضه» است؛ به خداوند سوگند! دشمنان خدا را به زیر می کشد و به سوی جهنم [روانه می کند] و «رافعه» است؛ به خدا سوگند اولیای خدا را بالا می برد و به سوی بهشت [هدایت می کند]...».

228- دشمنان در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 8

8 - جامعه ایمانی در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) مواجه به دو گروه از دشمنان: دشمنانی شناخته شده و دشمنانی ناشناخته

عدو الله و عدوكم و اءاخرین من دونهم لاتعلمونهم

229- دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 152 - 17

17 - دنیاطلبی و دلدادگی به مادیات، از عوامل سستی در مبارزه و رویارویی با دشمنان دین

حتى إذا فشلتم و... منكم من یرید الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 17

17 - نوید خداوند به حمایت از مسلمانان در برابر دشمنان دین با فراهم آوردن پیروزی با امداد های غیبی برای آنان

فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ وَأَمْرٍ مِنْ عِنْدِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 100 - 7

ص: 420

7 - دشمنی برخی از اهل کتاب (یهود) ، با اسلام و مسلمین

یا ایها الذین امنوا ان تطیعوا فریقاً من الذین اتوا الکتاب یردوکم بعد ایمانکم ک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 118 - 23, 25, 27

23 - پاسداری جامعه ایمانی از خطر نفوذ بیگانگان و دشمنان دین ، وظیفه و مسؤولیت همه اهل ایمان

یا ایها الذین امنوا لا تتخذوا بطانه من دونکم

به نظر می رسد هدف از دستور خداوند مبنی بر اینکه کافران را محرم اسرار قرار ندهید، جلوگیری از نفوذ آنان در جامعه اسلامی باشد.

25 - افشاگری دسیسه و توطئه بیگانگان و دشمنان دین ، از آیات الهی است .

قد بدت البغضاء من افواههم .. . قد بیّنا لکم الایات

27 - تعقل و اندیشه جامعه ایمانی ، ابزار شناسایی دشمنان دین و زمینه ساز پرهیز از توطئه های آنان

یا ایها الذین امنوا .. . قد بدت البغضاء من افواههم ... ان کنتم تعقلون

بنابر اینکه «ان کنتم تعقلون»، شرطی برای تمام مطالب ذکر شده در آیه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 119 - 10, 15, 16, 17, 19, 22

10 - بروز شدت کینه و خشم دشمنان دین نسبت به مؤمنان ، در گزیدن سر انگشتان خویش

عصّوا علیکم الأنامل من الغیظ

15 - ایمان جامعه اسلامی ، مورد خشم و کینه دشمنان دین

و تؤمنون بالکتب کلّه .. . و اذا خلوا عصّوا علیکم الانامل من الغیظ

16 - نفرین پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای نابودی دشمنان خشمگین دین و جامعه ایمانی

قل موتوا بغیظکم

17 - عنایت خاص خداوند ، بر حفظ سلامت جامعه ایمانی از گزند دشمنان دین

وَدَّوَا مَا عَنَّتُمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ . . . وَاِذَا خَلَوْا عَصَّوْا عَلَیْكُمْ الْاِنَامِلَ مِنَ الْغِیْظِ قُلْ مَوْ

افشای کینه ها و دشمنیهای کافران و ارائه راه حل برای مقابله با توطئه آنها، نشانه عنایت ویژه خداوند به مؤمنان است.

19 - علم و آگاهی همه جانبه خداوند ، به خشم و کینه ای که دشمنان دین ، از اسلام و جامعه ایمانی به دل دارند .

عَصَّوْا عَلَیْكُمْ الْاِنَامِلَ مِنَ الْغِیْظِ . . . اِنَّ اللّٰهَ عَلِیْمٌ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ

22 - هشدار خداوند به دشمنان دین ، نسبت به عواقب توطئه های ایشان علیه جامعه اسلامی

وَاِذَا خَلَوْا عَصَّوْا عَلَیْكُمْ . . . اِنَّ اللّٰهَ عَلِیْمٌ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ

جمله «ان الله . . .» پس از جمله «و اذا خلوا ...» در حقیقت هشدار است به کافران که نپندارند اگر در خفا علیه مسلمانان کینه توزی و توطئه می کنند، خداوند آگاه به آن نیست؛ چرا که خداوند نه تنها به جلسات مخفی آنان آگاه است، بلکه به درون سینه های آنان که مخفیتر از جلسات سری آنان است، نیز دانا می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 421

1 - ناخشنودی دشمنان دین ، حتی از اندک خیر و خوشایندی برای مؤمنان

ان تمسکم حسنه تسوهم

2 - خشنودی دشمنان دین از گرفتاری اهل ایمان ، به حوادث بد و ناگوار

و ان تصبکم سیئه یفرحوا بها

4 - افشای بدخواهی های دشمنان دین نسبت به مسلمانان ، از جانب خداوند

ان تمسکم حسنه تسوهم

8 - صبر و پایداری در برابر ناگواری های ناشی از قطع رابطه دوستی با دشمنان دین ، عامل مصون ماندن جامعه ایمانی از کید و خیانت آنان

لا تتخذوا بطانه من دونکم . . . و ان تصبروا و تتقوا لایضربکم کیدهم شیئاً

در برداشت فوق، متعلق «تقوا» به قرینه صدر آیه، پرهیز از دوستی با دشمنان گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - هراس و سستی در رویارویی با دشمنان دین و عدم اتکا و توکل بر خداوند ، نشانه بی تقوایی *

اذ همّت طائفتان منکم ان تفشلا . . . فاتّقوا الله لعلکم تشکرون

جمله «فاتّقوا الله»، می تواند تفریع برای تمامی مطالب سابق باشد؛ یعنی از سستی در جنگ و بی اعتقادی به ولایت خداوند و عدم توکل بر او برحذر باشید که با تقوای الهی سازگار نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - محرومیت از امداد های ویژه الهی در رویارویی با دشمنان دین ، پیامد بی صبری و بی تقوایی

ان تصبروا و تتّقوا . . . یمددکم ربکم بخسمه الاف من المملکة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 140 - 22

22 - بی ایمانی و سستی در رویارویی با دشمنان دین ، موجب محرومیت از محبت الهی

و لاتهنوا... و ليعلم الله الذين امنوا... و الله لا يحب الظالمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 148 - 1،2،9

1 - پذیرفته شدن دعای هم‌زمان انبیای گذشته ، در پیکار با دشمنان دین

فاتیهم الله ثواب الدنيا و حسن ثواب الاخره

«ثواب الدنيا»، می تواند اشاره به پیروزی مجاهدان باشد که با جمله «و انصرنا على القوم الكافرين» درخواست شده بود. و «ثواب الاخره»، حکایت از برآورده شدن خواسته دیگر آنان دارد که با جمله «و اغفر لنا ذنوبنا»، درخواست شده بود. زیرا ثواب آخرت در

ص: 422

گرو آمرزش گناهان است.

2- ثبات قدم (پایمردی) و پیروزی بر دشمنان ، پاداش دنیوی خداوند به مجاهدان صابر و نیایشگر

رَبَّنَا .. وَ ثَبَّتْ أقدامنا و انصرنا على القوم الكافرين. فاتيهم الله ثواب الدنيا

9- پیروزی بر دشمنان دین ، تنها از جانب خداست ؛ گر چه تمامی عوامل طبیعی آن فراهم باشد .

قال معه ربِّيون كثير فما وهنوا .. فاتيهم الله ثواب الدنيا

در آیه شریفه به کلیه عوامل پیروزی و نیز استقامت و پایمردی نیروها (فما وهنوا ..) اشاره شده است ؛ ولی در عین حال خداوند پیروزی مجاهدان را عطایی از جانب خویش می شمارد. (فاتيهم الله).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 155 - 9

9- گریز از میدان کارزار با دشمنان دین ، لغزشی شیطانی

انّ الذين تولّوا .. اتّما استرلّهم الشيطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 167 - 8،13

8 - پیکار با دشمنان دین (جهاد ابتدایی) و دفاع در برابر هجوم آنان (جهاد دفاعی) ، دو تکلیف الهی بر عهده جامعه ایمانی *

قاتلوا في سبيل الله او ادفعوا

بنابر اینکه دعوت مطرح شده در آیه، بیان حکم جهاد باشد، نه دعوت برای حضور در نبردی خاص و مقطعی. بنابراین جمله «قاتلوا ...»، ناظر به جهاد ابتدایی و جمله «او ادفعوا» ناظر به جهاد دفاعی است.

13 - سرباز زدن از حضور در پیکار با دشمنان دین و دفاع از کیان اسلامی ، از نشانه های نفاق

و ليعلم الذين نافقوا .. لو نعلم قتالاً لاّتبعنكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 172 - 12

12 - نیاز مبرم پیامبر (صلی الله علیه و آله) به نیروهای مجاهد برای مقابله با دشمن ، پس از نبرد احد

الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ

فراخوانی نیروهای مجروح جنگ احد برای نبردی دیگر، چنانچه در شأن نزول آمده است، حکایت از نیاز مبرم به نیروهای مجاهد دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 173 - 7،10

7 - اجتماع دشمنان دین برای نبرد با مؤمنان پیرو خدا و رسول (صلی الله علیه و آله) ، موجب افزایش ایمان و اعتقاد آنان به حَقَّانیت راهشان می گردد .

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ... فزادهم إيماناً

مراد از ضمیر فاعلی در «زادهم»، اجتماع دشمنان است که از «انَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ» استفاده می شود. یعنی اجتماع مشرکان

ص: 423

برای نبرد، باعث افزونی ایمان پیروان خدا و رسول شد.

10 - لزوم توکل به خداوند در مقابله با دشمنان مهاجم

وقالوا حسبنا الله و نعم الوكيل

بر شمردن صفات پسندیده مجاهدان حقیقی و تمجید آنان از سوی خداوند، برای ترغیب دیگر مؤمنان به داشتن و تحصیل چنین حالات و صفات است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 175 - 17، 18، 12، 7

7 - لشگریان کفر و شرک و دشمنان اسلام، دوستان شیطانند .

انّ الناس قد جمعوا لكم فاخشوهم .. انّما ذلكم الشيطان يخوف اولياءه

برداشت فوق بر این اساس است که «گم» از «يخوف اولياءه» حذف شده باشد؛ یعنی «يخوفكم اولياءه».

12 - مؤمنان نباید از دشمنان دین - هر چند لشگری انبوه باشند - هراسناک شوند .

انّ الناس قد جمعوا لكم فاخشوهم .. فلا تخافوهم

17 - شجاعت و شهامت در برابر دشمنان دین، از نشانه های ایمان و ویژگی مؤمنان

فلا تخافوهم و خافون ان كنتم مؤمنين

18 - ترغیب مؤمنان از سوی خداوند به رویارویی و جهاد با دشمنان دین

انّما ذلكم الشيطان .. فلا تخافوهم و خافون ان كنتم مؤمنين

جمله «اگر ایمان داری از دشمنان دین نهراسید»، خطاب به کسانی است که مدعی ایمان هستند و به هدف ترغیب آنان به رویارویی با دشمن ایراد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 176 - 12

12 - شناخت سنن الهی و توجه به تدبیر وی درباره مخالفان اسلام، موجب رفع اندوه از عملکرد آنان

و لا يحزنك . . . يريد الله ألا يجعل لهم حظاً في الآخرة

جمله «یرید اللہ . . .»، دالّ بر سنت الهی در محروم کردن کافران از بهره های اخروی است و خداوند با شناساندن این سنت خویش، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از غم و اندوه باز داشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 45 - 4

4 - مهاجمان به آیین و فرهنگ جامعه ایمانی، دشمنان واقعی مسلمانان

و یریدون ان تضلوا السبیل. و اللّٰه اعلم باعدائکم

خداوند از آن جهت عالمان یهود را دشمن مسلمانان معرفی می کند که آنان در پی گمراهی مسلمانان هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 128 - 16، 7

ص: 424

7 - اذعان به مالکیت خدا بر زمین و نفوذ مشیت او ، زمینه ساز مقاومت در برابر دشمنان دین است .

استعینوا باللّٰه و اصبروا إنّ الارض لله یورثها من یشاء

16 - ایمان به حاکمیت خدا بر زمین ، صبر در برابر دشمنان دین و استعانت از خدا ، جلوه هایی از تقوایبشگی است .

و العقبه للمتقین

از بشارت ضمنی موسی(ع) به حاکمیت یافتن بنی اسرائیل به شرط استعانت از خدا و پیشه کردن صبر و سپس بیان این حقیقت که «حاکمیت سرانجام از آن تقوایبشگان است»، معلوم می شود شرایط ذکر شده جلوه هایی بارز از تقوایبشگی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 40 - 3

3 - باور اهل ایمان به سرپرستی خدا و یاری او ، مایه نهراسیدن آنان از دشمنان دین و اجرای فرمان جهاد

فإن تولوا فاعلموا أن الله مولیکم نعم المولی ونعم النصیر

جمله «فاعلموا ..» علاوه بر رساندن مضمون خود به منظور تقویت روحیه مسلمانان برای جهاد با دشمنان فتنه انگیز ایراد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 107 - 3

3 - به کارگیری خانه خدا علیه دین خدا ، توسط منافقان

و الذین اتخذوا مسجداً .. إرصاداً لمن حارب الله ورسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 42 - 1

1 - امت های پیشین علیه پیامبران و برنامه های الهی ، توطئه می کردند و برای مقابله با آنها به مکر و حيله می پرداختند .

وقد مکر الذین من قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 3 - 4، 2، 3

2- کافران ، همواره درصدد جلوگیری از راه خدا و در پی ممانعت از گسترش تعالیم الهی هستند .

للكفرین . . . الذین ... و یصدّون عن سبیل الله

3- کافران ، همواره در پی کج جلوه دادن راه و تعالیم الهی هستند .

للكفرین . . . الذین ... و یصدّون عن سبیل الله و یبغونها عوجاً

4- کافران ، در پی یافتن عیب و نقص در تعالیم الهی و اثبات نادرستی آنها هستند .

للكفرین . . . و یبغونها عوجاً

عبارت «یبغونها عوجاً» (راه خدا را کج می خواهند) می تواند به این معنا باشد که کافران، در پی این بودند که در تعالیم آسمانی اعوجاج و نقصی بیابند و آن را برملا کنند.

ص: 425

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 13 - 3

3- اقوام کافر ، نه تنها تعالیم انبیا را نپذیرفتند ؛ بلکه تحمل دینداری خود آنان را نیز نداشتند .

وقال الذین کفروا لرسلمهم لنخرجکم من أرضنا أو لتعودنّ فی ملتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 56 - 5

5 - مکتب حق در رویارویی با مخالفان ، همواره مورد حمایت خداوند بوده است .

انتقمنا منهم . . . فجعلنهم سلفاً و مثلاً للأخرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 29 - 3

3- بیمار دلان منافق ، دارای کینه های عمیق نسبت به دین و مؤمنان

أم حسب الذین فی قلوبهم مرض أن لن یخرج الله أضغثهم

«أضغان»، (جمع «ضغن») به معنای کینه های شدید و عمیق است.

230- دشمنان دین در تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 33 - 5

5- تکرار تاریخ در برخورد دشمنان ادیان ، با ادیان

کذلک فعل الذین من قبلهم

231- دشمنان دین و معارف قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 124 - 6

6 - انکار نفوذ آموزه های قرآن در میان دل و جان مردم ، از ترفند های منافقان و دشمنان دین

و إذا ما أنزلت سورة فمنهم من يقول أئیکم زادته هذه إیماناً

استفهام در جمله «ائیکم زادته .. .» استفهام انکاری و بیانگر نفی تأثیرگذاری آیات قرآن در دل و جان اهل ایمان است. قابل ذکر است که ضمیر «منهم» به منافقان برمی گردد.

ص: 426

232- دشمنان دین و مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 64 - 31

31 - خداوند ، حامی مؤمنان ، در برابر توطئه های یهودیان و دشمنان دین

كلما اوقدوا ناراً للحرب اطفأها الله

233- دشمنان رسولان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 98 - 1

1 - خداوند ، دشمن کسانی است که با او و فرشتگان و رسولانش ، دشمنند .

من كان عدواً لله و ملئكته و رسله .. فإن الله عدو للكافرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 12 - 6

6 - آمادگی شقی ترین فرد قوم ثمود ، برای مقابله با رسول الهی ، نمودار طغیانگری و مصداق بارز تکذیب گری آنان بود .

كذبت ثمود بطغويها . إذ انبعث أشقيها

«إذ»، ظرف برای «كذبت» و بیانگر زمان تکذیب قوم ثمود است؛ یعنی، زمانی تکذیب گری و طغیان گری قوم ثمود عملی شد که شقی ترین فرد آنان تحریک شد.

234- دشمنان رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 49 - 12

12 - رهبری جوامع ایمانی ، همواره در خطر توطئه ها و دسیسه های دشمنان

و احذرهم ان يفتنوك

خطابه‌های «لاتتبع» و «احذرهم» و کاف خطاب در «ان یفتنوک» می‌رساند که توطئه‌های دشمنان اسلام، متوجه شخص پیامبر(صلی الله علیه و آله) بوده؛ یعنی رهبری جامعه اسلامی، همواره هدف توطئه‌های دشمنان است.

235- دشمنان سعادت انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 427

4- مستکبران، دشمن سعادت و خوشبختی مردم و خواستار ضلالت و گمراهی آنان

و من الناس من یجدل . . لیضلّ عن سبیل اللّٰه

جمله «لیضلّ عن سبیل اللّٰه» به تقدیر «لیضلّ الناس عن سبیل اللّٰه» است؛ یعنی، جدال این گروه نادان و استکبارپیشه با توحید و یکتاپرستی و جلوگیری از گرایش مردم به آن، نه بدان جهت است که آنان خواستار سعادت مردم اند؛ بلکه بدان منظور است که مردم را از راه خدا - که راه خوشبختی است - بازدارند و آنان را به ضلالت و گمراهی سوق دهند.

236- دشمنان سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 102 - 4

4- شیاطین از دشمنان حضرت سلیمان و حکومت الهی او

ما تتلوا الشیطین علی ملک سلیمان

«علی ملک سلیمان» (بر ضد حکومت سلیمان) حال برای مفعول حذف شده از «تتلوا» است؛ یعنی، آن سحری را که برای مردم تلاوت می کردند، علیه سلطنت سلیمان بود.

237- دشمنان شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 89 - 1

1- مردم مدین، به مخالفت با شعیب (ع) برخاسته و با او عداوت و دشمنی کردند.

لایجر متکم شقاقی

238- دشمنان شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 36 - 10

10 - انسان و شیطان دشمن یکدیگر در زندگی دنیوی

اهبطوا بعضكم لبعض عدو

چنانچه مخاطب کلمه «اهبطوا» آدم(ع)، حوا و شیطان باشد، مراد از «بعضکم لبعض عدو» دشمنی شیطان و انسان با یکدیگر خواهد بود.

ص: 428

239- دشمنان صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 33 - 2

2 - پیشگامی سران و اشراف جامعه پس از نوح ، در مخالفت با پیامبرشان

وقال الملائ من قومه

240- دشمنان صالح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 208 - 13

13 - هشدار الهی بر اینکه شیطان ، عامل ایجاد تفرقه و مخالف صلح و وحدت جامعه ایمانی است .

ادخلوا فی السلم كافة و لا تتبعوا خطوات الشيطان انه لكم عدو مبين

241- دشمنان علمای دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 27 - 15

15- مشرکانی که قرآن را اسطوره می خوانند و کسانی که علیه دین الهی توطئه می کنند ، با علمای دین برخورد تحقیرآمیز و خوار کننده دارند .

وإذا قيل لهم ماذا أنزل ربكم قالوا أسطر الأولین . . . قد مکر الذین من قبلهم ...

حضور عالمان در قیامت هنگام مؤاخذه مشرکان و اعلام این نکته از آنان که: خواری و بدی روز قیامت برای کافران است، می تواند حکایت کننده این نکته باشد که: آنان در دنیا، مورد برخورد اهانت آمیز افراد یاد شده قرار گرفته بوده اند. لازم به ذکر است که مراد از «أوتوا العلم» به تناسب موضوع (قرآن و تعالیم ادیان آسمانی)، می تواند علمای دین باشد.

242- دشمنان قاریان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 98 - 4،5

4- انسان به هنگام قراءت قرآن ، در معرض هجوم و خشم شیطان است .

فإذا قرأت القرآن فاستعذ بالله من الشيطان الرجيم

5- شیطان ، مخالف قراءت قرآن و آشنایی انسان با آموزه های آن است .

ص: 429

فإذا قرأت القرآن فاستعذ بالله من الشيطان الرجيم

پناه بردن انسان از شرّ شیطان به خداوند، بیانگر این است که شیطان قراءت قرآن و آشنایی با آن را خوش ندارد. گفتنی است آیه بعدی - که سخن از سلطه شیطان و مصونیت مؤمنان از این سلطه است - مؤید همین برداشت است.

243- دشمنان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 32 - 4

4 - کافران مکه مردمانی لجوج و دارای عنادی خاص در برابر رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حقانیت قرآن

فأمطر علينا حجاره من السماء أو ائتنا بعذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 4, 3, 1

1 - تلاش بی امان یهود و نصارا، با هدف خاموش کردن نور الهی (قرآن)، با سخنان و تبلیغات خود

یریدون أن يطفئوا نور الله بأفواههم

ضمیرهای جمع در «یریدون»، «یطفئوا» و «بأفواههم» به یهود و نصارا (الذین أوتوا الكتاب) باز می گردد. قید «بأفواههم» (با سخنان خویش) می رساند که: اهل کتاب برای انحراف افکار عمومی علیه قرآن و اسلام، دست به تبلیغات نادرست می زدند.

3 - احبار (عالمان یهود) و راهبان (عالمان نصارا) سردمداران مبارزه با قرآن و اسلام

اتخذوا أحبارهم و رهبنهم أرباباً... یریدون أن يطفئوا نور الله بأفواههم

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر «هم» در «یریدون»، «یطفئوا» و «بأفواههم» به احبار و راهبان بازگردد، که در این صورت آیه شریفه بیانگر یکی از مصداقهای «اتخذوا أحبارهم و رهبنهم أرباباً» خواهد بود؛ بدین معنا که احبار و راهبان علیه قرآن و اسلام سخنان نادرست می گفتند و یهود و نصارا از آنان تبعیت کورکورانه و اطاعت محض داشتند.

4 - اطاعت محض و تبعیت کورکورانه یهود و نصارا از احبار و راهبانشان، در راستای مبارزه با قرآن و اسلام

اتخذوا أحبارهم و رهبنهم أرباباً... یریدون أن يطفئوا نور الله بأفواههم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- شیطان ، مخالف قراءت قرآن و آشنایی انسان با آموزه های آن است .

فإذا قرأت القرآن فاستعذ بالله من الشيطان الرجيم

پناه بردن انسان از شرّ شیطان به خداوند، بیانگر این است که شیطان قراءت قرآن و آشنایی با آن را خوش ندارد. گفتنی است آیه بعدی - که سخن از سلطه شیطان و مصونیت مؤمنان از این سلطه است - مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 72 - 3,5,6

ص: 430

3 - تعصب کورکورانه و جاهلانه مشرکان صدر اسلام نسبت به مرام شرک، و خشم و کینه آنان نسبت به معارف الهی قرآن

و إذا تتلى عليهم آياتنا بينت تعرف في وجوه الذين كفروا المنكر

«منکر» (مرادف «انکار») مصدر میمی و به معنای ناخرسندی و کراهت است؛ یعنی، هر گاه آیات روشن ما بر آنان تلاوت شود، آثار کراهت و ناخشنودی را در چهره کافران تشخیص می دهی.

5 - خشمگین شدن کافران صدر اسلام و ظهور آثار کینه و نفرت در چهره آنان، به هنگام شنیدن آیات قرآن و معارف توحیدی آن

و إذا تتلى عليهم آياتنا بينت تعرف في وجوه الذين كفروا المنكر

6 - بر افروختگی مشرکان با شنیدن آیات قرآن و خشم حاصل از آن، به حدی بود که آنان را در آستانه حمله و تهاجم به کسانی قرار می داد که آیات قرآن را بر آنها تلاوت می کردند.

یکادون یسطون بالذین یتلون علیهم آیتنا

«سَطُّو» (مصدر «یسطون») به معنای تهاجم و حمله است؛ یعنی، چیزی نمانده که مشرکان با کسانی که آیات ما را بر آنان می خوانند گلاویز شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 4 - 4

4 - واکنش کافران در برابر قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، رفتاری بس ظالمانه و مزورانه بود.

فقد جاء وظلمًا وزورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 201 - 2

2 - استمرار دشمنی مجرمان با قرآن و وحی، تا لحظه مرگ

لا یؤمنون به حتی یروا العذاب الالیم

مراد از مشاهده عذاب دردناک، می تواند لحظه مرگ کافران و حق ستیزان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 26 - 1

1 - تحریم گوش فرادادن به قرآن ، از سوی کافران عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

وقال الذين كفروا لا تسمعوا لهذا القرآن

244- دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 41 - 24

24 - تحریکات پشت پرده عالمان یهود علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

سمعون لقومءاخرین لم یأتوک . . ان اوتیتم هذا فخذوه وإن لم تؤتوه فاحذروا

ص: 431

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 102 - 13، 17

13 - یهودیان برای مبارزه با پیامبر (صلی الله علیه و آله) علاوه بر انکار بشارت های تورات ، از سحر و جادو مدد می گرفتند .

نبذ فریق ... کتب الله وراء ظهورهم ... واتبعوا ما تتلوا الشیطين

در آیه قبل گذشت که جمله «نبذ فریق» پس از «لما جاءهم» می رساند که: یهود به خاطر اینکه بتوانند رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را انکار کنند بشارتهای تورات را درباره آن حضرت، نادیده گرفتند. عطف جمله «اتبعوا...» بر «نبذ فریق» نیز اقتضا می کند که دنبال کردن سحر به همین منظور بوده است.

17 - یهودیان ، تعالیم هاروت و ماروت را دنبال کرده و آنها را در جهت مبارزه با پیامبر به کار گرفتند .

اتبعوا ما تتلوا ... و ما أنزل علی الملکین ببابل هروت و مروت

«ما أنزل» عطف بر «ما تتلوا ...» است؛ یعنی: اتباعوا ما تتلوا الشیاطین و اتباعوا ما أنزل علی الملکین.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 81 - 7

7 - توطئه گران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و فرامین او ، مورد تهدید و مؤاخذه خداوند

و الله یکتب ما یتبتون

جمله «و الله یکتب ...» علاوه بر بیان اینکه اعمال آدمیان ثبت می شود، کنایه از تهدید مخالفان و توطئه گران و مؤاخذه آنان نیز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 20 - 6

6 - عناد و لجاجت اهل کتاب در مخالفت با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در عین آگاهی کامل از حقانیت آن حضرت

الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه کما یعرفون أبناءهم ... فهم لا یؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 9

9 - مشرکانی که صرفاً برای مجادله در محضر پیامبر (صلی الله علیه و آله) حاضر می شدند، در نهایت عناد و لجاجت قرار داشتند.

حتی إذا جاءوك یجدلونک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 13 - 6، 3، 2، 1

1 - مشرکان مکه به دلیل حضورشان در کارزار بدر، از دشمنان و مخالفان خدا و رسول او بودند.

ذلک بأنهم شاقوا اللّٰه ورسوله

2 - مخالفت و دشمنی مشرکان مکه با خدا و رسول او مایه فرمان الهی به سرکوبی و نابودی آنان

ذلک بأنهم شاقوا اللّٰه ورسوله

ص: 432

3 - مبارزه با دشمنان خدا و رسول و سرکوبی آنان ، امری لازم و بر عهده مسلمانان

ذلك بأنهم شاقوا الله ورسوله

6 - ستیزه جویان با خدا و رسول در معرض گرفتار شدن به عقوبت های شدید دنیوی

ذلك .. و من يشاقق الله ورسوله فإن الله شديد العقاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 32 - 4

4 - کافران مکه مردمانی لجوج و دارای عنادی خاص در برابر رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حقانیت قرآن

فأمطر علينا حجاره من السماء أو ائتنا بعذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 74 - 7

7 - تلاش پنهانی منافقان و اهتمام آنان در توطئه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام

و هموا بما لم ينالوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 107 - 2,6

2 - اقدام منافقان به ساختن پایگاهی تحت عنوان « مسجد » برای دشمنان دیرینه خدا و رسول خدا

و الذين اتخذوا مسجداً .. إرصاداً لمن حارب الله ورسوله

6 - ترویج کفر ، تفرقه افکنی و تجمع بخشیدن به دشمنان خدا و رسول ، مهمترین اهداف زیانبار منافقان از ساختن مسجد ضرار

مسجداً ضراراً و كفراً و تقريقاً بين المؤمنين وإرصاداً

قید «ضراراً» می تواند هدف کلی و عام منافقان و «كفراً و تقريقاً .. إرصاداً» بیانگر بارزترین نمودهای آن هدف کلی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 40 - 10

10 - « عن ابی جعفر (ع) فی قوله « و منهم من لا یؤمن به » فهم اعداء محمد (صلی الله علیه و آله) و آل محمد (ع) من بعده ;

از امام باقر (ع) روایت شده [از جمله] کسانی که به قرآن ایمان نمی آورند» دشمنان محمد و آل محمد هستند که پس از او می آیند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 28 - 9

9- « عبدالرحمان بن کثیر قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله عزّوجلّ : « ألم تر إلى الذين بدلوا نعمت الله كفرةً » . . . ، قال : عنی بها قریشاً قاطبه الذين عادوا رسول الله (صلی الله علیه و آله) و نصبوا له الحرب و جحدوا و صّبه و صّبه ;

عبدالرحمان بن کثیر گوید: از امام صادق (ع) در باره سخن خداوند - عزّوجلّ - «ألم تر إلى الذين بدلوا نعمت الله كفرةً» سؤال کردم، آن حضرت فرمود: از آیه تمام افراد قریش قصد شده است که با رسول خدا (صلی الله علیه و آله) دشمنی کرده و در برابر او به جنگ

ص: 433

برخاستند و جانشینی جانشین او را انکار کردند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 95 - 6

6- پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به دشمنی، آزار روحی و تمسخر مشرکان و کافران در صورت علنی و آشکارا نمودن دعوت خویش، نگران بود.

فاصدع بما تؤمر... إنا كفيناك المستهزئين

جمله «إنا كفيناك المستهزئين» احتمال دارد پاسخی باشد در برابر نگرانیهای پیامبر (صلی الله علیه و آله) که ممکن بود پس از فرمان آشکار کردن دعوت خود و اعراض از مشرکان (فاصدع بما تؤمر... و أعرض عن المشركين) بروز کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 97 - 3

3- تبلیغات سوء و استهزای آزار دهنده، حربه همیشگی مشرکان و کافران علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

المستهزئين... و لقد نعلم أنك يضيق صدرك بما يقولون

فعل مضارع «يقولون» بر استمرار و همیشگی بودن گفتار و تبلیغات مشرکان و دشمنان دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 47 - 10، 9، 2

2- خداوند، از نجواها و سخنان سرّی کافران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) آگاه است.

نحن أعلم... و إذ هم نحوی

9- کافران از طریق اعلام سحرشدگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در صدد ایجاد بدبینی در پیروان، نسبت به آن حضرت بودند.

إذ يقول الظالمون إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مخاطب «إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً» مؤمنین باشد و کافران با تهمت «مسحور» به پیامبر (صلی الله علیه و آله) - که بر شخص خارج شده از حد اعتدال بر اثر سحرزدگی اطلاق می شود - می خواستند در آنان نسبت به آن

حضرت، بدینی ایجاد کنند.

10- کافران ، همواره در صدد ایجاد بدینی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در بین خود بودند تا به وسیله آن ، کسی به آن حضرت تمایل پیدا نکند .

إذ يقول الظالمون إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

نکته یاد شده بر این اساس که مخاطب فعل «تتبعون» کافران باشد که به همدیگر می گفته اند و آوردن فعل مضارع «يقول» برای بیان تلاش همواره آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 76 - 2,3

2- حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مکه ، برای مشرکان غیر قابل تحمل بود .

ص: 434

وإن كادوا ليستفتزونا من الأرض ليخرجوك

3- روی آوری مشرکان به اعمال خصمانه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در عین تلاش برای عدول دادن آن حضرت از مواضع اصولی و وحیانی خویش

وإن كادوا ليفتنونا .. و إن كادوا ليستفتزونا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 77 - 4

4- بسیاری از رسولان الهی، چونان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، با توطئه و کارشکنی و تهدید به تبعید و اخراج از وطن خویش، روبه رو بودند.

وإن كادوا ليستفتزونا .. سنّه من قد أرسلنا قبلك من رسلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 92 - 5

5- سرسختی و لجاجت مشرکان مکه در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تعالیم بر حق او

لن نؤمن لك حتى .. تسقط السماء كما زعمت علينا كسفاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 6 - 7

7- عناد و لجاجت برخی از مشرکان صدر اسلام، در مقایسه با مخالفان پیامبران پیشین، شدیدتر و بیشتر بود.

ماء امنة قبلهم .. أفهم يؤمنون

همزه در «أفهم» برای استفهام انکاری و «فاء» در آن برای افاده تعقیب است. براین اساس معنای آیه چنین می شود: امت های گذشته - علی رغم آمدن معجزات درخواستی شان - ایمان نیاوردند؛ آیا اینان که مردمی لجوج تر و حق ستیزترند، ایمان خواهند آورد؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 112 - 3

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله) مواجه با اوج عناد و روی گردانی مشرکان و کافران بود.

از این که رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) - با آن که پیامبری بسیار مهربان و صبور بود - متوسل به دعا علیه مشرکان و کافران شده است، برداشت یاد شده قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 11 - 11

11- « عن أبي جعفر (ع) في قول الله عزّوجلّ « و من الناس من يعبد الله على حرف فإن أصابه خير إطمأنّ به وإن أصابته فتنة إنقلب على وجهه خسر الدنيا والآخرة » قال زراره : سألت عنها أبا جعفر (ع) فقال : هؤلاء قوم عبدوا الله و خلعوا عباده من يعبد

ص: 435

من دون الله و شكوا في محمد (صلى الله عليه و آله) و ما جاء به فتكلموا بالإسلام و شهدوا أن لا إله إلا الله و أن محمد رسول الله و أقرؤا بالقرآن و هم في ذلك شاكون في محمد (صلى الله عليه و آله) و ما جاء به و ليسوا شكاكاً في الله قال الله عزوجل: « و من الناس من يعبد الله على حرف » یعنی علی شكّ فی محمد (صلى الله عليه و آله) و ما جاء به « فإن أصابه خير » یعنی عافیه فی نفسه و ماله و ولده « إطمأن به » و رضی به « و إن أصابه فتنه » یعنی بلاء فی جسده أو ماله تطير و كره المقام علی الإقرار بالنبی (صلى الله عليه و آله) فرجع إلى الوقوف و الشكّ فنصب العداوه لله و لرسوله و الجحود بالنبی و ما جاء به ;

از امام باقر(ع) روایت شده است که در پاسخ سؤال زراره از سخن خداوند: «و من الناس من يعبد الله على حرف ..» فرمود: آنان قومی خداپرست بودند که غیر از خدا، معبودی را پرستش نکردند؛ ولی در باره حضرت محمد(صلى الله عليه و آله) و آنچه او آورده، شک کردند. پس با زبان، اقرار به اسلام کردند و شهادت به وحدانیت خدا و رسالت پیامبر(صلى الله عليه و آله) دادند و به قرآن اعتراف کردند؛ ولی در عین حال آنان درباره محمد(صلى الله عليه و آله) و آنچه او آورده بود، در حال شک بودند؛ با آن که در باره خداوند شکی نداشتند. خداوند عزوجل فرمود: «و من الناس من يعبد الله على حرف»؛ یعنی، در باره محمد(صلى الله عليه و آله) و آنچه او آورده بود، شک داشتند: «فإن أصابه خير»؛ یعنی، عافیت در جان و مال و فرزند و «إطمأن به»[یعنی] به آن راضی می شدند. «و إن أصابته فتنه»؛ یعنی، بلایی در جان یا مال آنان [می رسید، آن بلا را] به فال بد می گرفتند و اقرار به نبوت حضرت محمد(صلى الله عليه و آله) را ناخوشایند می داشتند. پس حالت توقف و شک پیدا کردند و راه دشمنی با خدا و رسول او و انکار نبوت حضرت پیامبر(صلى الله عليه و آله) و آنچه را بر او نازل شده بود، در پیش گرفتند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 68 - 1

1 - مخاصمه و ستیزه جویی مشرکان با پیامبر (صلى الله عليه و آله)

و ادع إلى ربك .. و إن جدلوك

«جدال» (مصدر «جادلوا») به معنای مخاصمه و ستیزه جویی است. متعلق «جادلوا» حذف شده و تقدیر آن چنین است: «و إن جدلوك فی ربك تدعوهم إليه...؛ اگر مشرکان با تو درباره پروردگار یگانه - که آنان را به ایمان آوردن به او و پرستش او دعوت می کنی - به نزاع و مخاصمه برخیزند...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 69 - 7

7 - دلداری خدا به پیامبر (صلى الله عليه و آله)، در برابر ستیزه جویی های مشرکان

و إن جدلوك فقل الله أعلم بما تعملون . الله يحكم بينكم يوم القيمة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- رویارویی و مخالفت قشر مرفّه صدراسلام، با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تعصب و جمود آنان بر شرک‌ورزی شان

فذرهم فی غمرتهم حتی حین . أیحسبون أنّما نمدهم به من مال و بنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 4 - 3,4,6,7

3 - تهمت و افترا، ابزار و شیوه های مبارزه کافران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن

ص: 436

وقال الذين كفروا إن هذا إلا إفك افتريه وأعانه عليه قوم آخرون

4- واکنش کافران در برابر قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، رفتاری بس ظالمانه و مزورانه بود.

فقد جاءو ظلماً وزوراً

6- تهمت و افترا زدن کافران به گناهی که تنها خود مرتکب آن بودند، از شیوه های آنان در مبارزه، علیه پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

وقال الذين كفروا إن هذا إلا إفك افتريه .. فقد جاءو ظلماً وزوراً

برداشت یاد شده از آن جا استفاده می شود که کافران، پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) را متهم به دروغ گویی می کردند؛ در حالی که خود، دروغ پرداز بودند و به دروغ و به ناحق، قرآن را ساخته و پرداخته آن حضرت می شمردند.

7- خداوند، مدافع حریم شخصیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مقابل برخورد های ظالمانه و مزورانه کافران

وقال الذين كفروا إن هذا إلا إفك .. فقد جاءو ظلماً وزوراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 8 - 25 - 13

13 - سران کفر و شرک، برای جلوگیری از نفوذ پیامبر (صلی الله علیه و آله) و گسترش اسلام، از شیوه های گوناگون تبلیغی و سیاسی و از راهبرد های متنوع و ممکن استفاده می کردند.

وقالوا أسطير الأئولين .. مال هذا الرسول يأكل الطعام ... إن تتبعون إلا رجل

تهمت دروغ پردازی و سحرزدگی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایراد و خرده گیری از ایشان، حاکی از گوناگونی شیوه ها و راه های مبارزه کافران با پیامبر و قرآن است. گفتنی است تعبیر «ضربوا لك الأمثال؛ برای تو مثل ها زده و توصیف ها کرده اند» در آیه بعد، مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 33 - 1,2,3

1 - کافران، با استفاده از مثل های باطل و ترسیم غیر واقعی چهره پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مبارزه علیه اسلام برخاسته بودند.

الذين كفروا .. و لا يأتونك بمثل

«مَثَل» هم به معنای «حجت» و «حدیث» (سخنانی در باره اثبات چیزی) و هم به معنای «صفت» (توصیف چیزی) آمده است (قاموس

المحیط). مقصود از آن در آیه شریفه، مجموعه سخنانی است که کافران در توصیف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و به منظور خدشه دارکردن چهره منور آن حضرت می گفتند که در آیات فوق از آنها یاد شده است. گفتنی است قید باطل بودن مثل ها، از قرینه مقابله جمله «لایأتونک بمثل» و جمله «إلا جنناک بالحق» استفاده شده است.

2- خداوند در برابر هر یک از مثل های باطل و توصیف های غیر واقعی کافران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، سخن حق و موضع درست را به آن حضرت می آموخت .

و لایأتونک بمثل إلا جننک بالحق

3- خداوند، در برابر مثل های باطل و توصیف های غیر واقعی کافران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، بهترین راه کشف حقیقت و تفسیر جریان حق و باطل را به آن حضرت ارائه می کرد .

و لایأتونک بمثل إلا جننک بالحق و أحسن تفسیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 437

2 - ایستادگی و مقاومت شدید مشرکان در برابر دعوت و هدایت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إن کاد لیضلننا عن ءالہتنا لولا أن صبرنا علیہا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر مخالفت مشرکان و کافران و پشتیبانی آنان از یکدیگر

و ما أرسلنک إلاّ مبشراً و نذیراً

آیه شریفه با توجه به آیه قبل - که از مخالفت مشرکان و کافران و پشتیبانی آنان از یکدیگر علیه دین الهی سخن به میان آورده است (و کان الکافر علی ربّہ ظہیراً) - می تواند به منظور دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ادا شده باشد؛ یعنی، ای پیامبر! نگران مخالفت کافران مباش؛ زیرا تو تنها مسؤول بشارت و انداز به مردم می باشی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - عناد و دشمنی ویژه مشرکان نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قالوا و ما الرحمن أنسجد لما تأمرنا

از این که مشرکان دلیل مخالفت خود با سجده بر خدای رحمان را، تنها فرمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) دانسته اند، می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برخوردار از حمایت ویژه پروردگار در قبال عنادورزی های مشرکان

و ما کان اکثرهم مؤمنین . و إنّ ربّک لہو العزیز الرحیم

ذکر آیه «إنّ ربّک..» پس از بیان ماجرای موسی و فرعون، دارای این پیام است که: ای پیامبر! همان گونه که خداوند، موسی (ع) را تحت حمایت گرفت و فرعونیان را از میان برداشت، تو را نیز تحت حمایت ویژه خود قرار داده و دشمنانت را سرکوب خواهد کرد.

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برخوردار از حمایت ویژه پروردگار در برابر کافران حق ستیز

و ما کان اکثرهم مؤمنین . و إنّ ربّک لهُوَ العزیز الرحیم

با توجه به تعریض آیه قبل در باره حق ناپذیر بودن بیشتر مشرکان صدر اسلام، آیه یاد شده پیامبر (صلی الله علیه و آله) را بدین گونه مورد خطاب قرار می دهد که: ای پیامبر! تو از این بابت نگران نباش؛ زیرا در حمایت ویژه ما هستی و ما با قدرت قاهر و شکست ناپذیر خود دشمنانت را سرکوب خواهیم کرد؛ چنان که دشمنان ابراهیم را ناکام کردیم.

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) برخوردار از حمایت و لطف ویژه خدا در قبال عنادورزی های مخالفان

و ما کان اکثرهم مؤمنین . و إنّ ربّک لهُوَ العزیز الرحیم

با توجه به این که آیه پیش به حق ناپذیری اکثریت مشرکان صدر اسلام اشاره دارد، در این آیه پیامبر مورد خطاب قرار گرفته که: ای پیامبر! تو از این بابت نگران نباش؛ زیرا در حمایت ویژه ما هستی و ما با قدرت قاهر و شکست ناپذیر خود، دشمنانت را سرکوب خواهیم کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برخوردار از حمایت و لطف ویژه خدا در قبال عنادورزی های مخالفان

و ما کان اکثرهم مؤمنین . و إنّ ربّک لهُوَ العزیز الرحیم

با توجه به تعریض آیه قبل به حق ناپذیر بودن اکثریت مشرکان صدر اسلام، این آیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) را مورد خطاب قرار داده و می فرماید: ای پیامبر! تو از این بابت نگران نباش؛ زیرا ما با قدرت قاهر و شکست ناپذیر خود، دشمنانت را سرکوب خواهیم کرد. (چنان که دشمنان هود(ع) را سرکوب کردیم).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برخوردار از حمایت ها و الطاف ویژه خداوند در قبال عنادورزی های مشرکان

و ما کان اکثرهم مؤمنین . و إنّ ربّک لهُوَ العزیز الرحیم

با توجه به بیان سرگذشت صالح(ع) و ثمودیان و فرجام هلاکت بار آنان در آیات پیشین و تعریض آیه قبل به حق ناپذیری اکثریت مشرکان صدر اسلام، در این آیه خطاب را متوجه پیامبر (صلی الله علیه و آله) نموده و می فرماید: ای پیامبر! تو از این بابت نگران نباش؛ زیرا ما با قدرت قاهر و شکست ناپذیر خود، دشمنانت را سرکوب خواهیم کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برخوردار از حمایت ها و الطاف ویژه خداوند در قبال عنادورزی های مخالفان

و ما کان اکثرهم مؤمنین . و إنّ ربّک لهُوَ العزیز الرحیم

با توجه به تعریض آیه قبل به حق ناپذیر بودن اکثریت شرک پیشگان صدراسلام، در این آیه پیامبر را مخصوص به خطاب قرار داده؛ می فرماید: ای پیامبر! تواز این بابت نگران نباش، زیرا ما همان گونه که لوط(ع) را مورد حمایت قرار دادیم و قوم فاسدش را از میان برداشتیم، تو را نیز در حمایت خویش قرار خواهیم داد و با قدرت قاهر و شکست ناپذیر خود، دشمنانت را سرکوب خواهیم کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 191 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برخوردار از حمایت و لطف ویژه خداوند در قبال عنادورزی های مشرکان

ص: 439

و ما كان أكثرهم مؤمنين . و إن ربك لهُو العزيز الرحيم

ذکر آیه «إن ربك..» پس از بیان ماجرای شعیب(ع) و مردم ایکه، این پیام را دارد که ای پیامبر! همان گونه که خداوند، شعیب(ع) را تحت حمایت خود قرار داد و مردم ایکه را از میان برداشت؛ تو را نیز در حمایت ویژه خود قرار خواهد داد و دشمنانت را سرکوب خواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 91 - 9

9 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) تسلیم محض در برابر پروردگار و تأثیرناپذیر از خصومت های مشرکان

و أمرت أن أكون من المسلمين

با توجه به این که در آیات پیشین (از آیه 59 به بعد)، خصومت ها و حق ناپذیری های کافران مطرح بوده، در پی آمدن جمله «و أمرت أن أكون من المسلمين» می رساند که: ای پیامبر! تو تسلیم محض در برابر خدا باش و به گفتار ناهنجار کافران بها مده.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 87 - 1

1 - کفرپیشگان صدراسلام، در صدد بازداشتن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از انجام رسالت خویش بودند .

و لا یصدّک عن آیت اللّٰه بعد إذ أنزلت إلیک

«صدّ» (مصدر «لا یصدّک») به معنای بازداشتن است و ضمیر فاعل در «لا یصدّک» به کافران بازمی گردد؛ یعنی، مبادا کافران تو را از ابلاغ آیات خدا به مردم بازدارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 4 - 4

4 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در برابر مخالفت ها و دشمنی های کافران و مشرکان لجوج

و إن یکذبوک فقد کذّبت رسل من قبلک

یادآوری تکذیب شدن پیامبران گذشته برای رسول اکرم(صلی الله علیه و آله)، می تواند به منظور دلداری ایشان و توصیه به صبر و پایداری به آن حضرت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر دشمنی ها و کارشکنی های کافران گمراه

فلا تذهب نفسک علیهم حسرت إنَّ اللهَ علیم بما یصنعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 9 - 2

2 - مشرکان مکه ، با نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پیام توحیدی آن حضرت در ستیز بودند ، نه منکر وجود آفریدگار عزیز و دانای جهان .

ولئن سألتهم... ليقولنّ خلقهنّ العزیز العلیم

ص: 440

با توجه به آیات پیشین - که نوعی خطاب و عتاب نسبت به منکران پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارد - برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 35 - 9

9- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در معرض دشمنی عمیق کافران و نیازمند دل جویی و رهنمود به صبر از سوی خداوند

فاصبر... و لاتستعجل لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 12 - 2

2- دلجویی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر تکذیب، حق ناپذیری و عناد کافران

كذبت قبلهم قوم نوح و أصحاب الرس و ثمود

یادآوری روحیه حق ستیز بسیاری از امت ها در طول تاریخ در برابر پیام رسولان الهی، می تواند از آن جهت باشد که پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر تکذیب کافران، احساس نگرانی نداشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 30 - 3

3 - کافران، آرزومند مرگ پیامبر (صلی الله علیه و آله) یا حادثه ای ناگوار که آن حضرت را زمین گیر کرده و از دعوت باز دارد.

أم یقولون... تریبص به ریب المنون

«تریبص» (مصدر «تریبص») به معنای انتظار کشیدن و «ریب» به معنای حادثه است. «منون» در معنای روزگار و مرگ بد، به کار می رود. بنابراین «ریب المنون» یا به معنای حوادث روزگار است و یا به معنای حادثه مرگ.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 20 - 2

2- دشمنی منافقان و مخالفت و نافرمانی آنان با خدا و پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

إنّ الذین یحادّون الله ورسوله

از ارتباط آیه شریفه با آیات قبل، به دست می آید که مراد از «الذین یحادّون» و یا یکی از مصادیق مورد نظر آن، منافقان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 33

33 - « عن الكاظم (ع) . . . فقال : (ع) الزنديق هو الرادّ على الله و على رسوله و هم الذين يحادّون الله و رسوله قال الله « لا تجد قوماً يؤمنون بالله و اليوم الآخر يوادّون من حادّ الله و رسوله . . . » و هم الملحدون عدلوا عن التوحيد إلى الإلحاد . . . » ;

از امام کاظم (ع) . . . روایت شده که فرمود: زندق کسی است که خدا و رسول او را رد می کند و قبول ندارد، و همان ها هستند که با خدا و رسول او در حال دشمنی اند. خدا (درباره آنان) فرمود: «... حادّ الله و رسوله...» و آنان ملحّدانی اند که از توحید منحرف شده و به الحاد رو آورده اند.».

ص: 441

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 8 - 4

4 - بغض و کینه عمیق منافقان ، نسبت به شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ليُخْرِجَنَّ الْأَعَزَّ مِنْهَا الْأَذَلَّ

تعبیر «أذلّ» در مورد رسول خدا(صلی الله علیه و آله)، حکایت از دشمنی شدید منافقان نسبت به آن حضرت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 13 - 5

5 - برخی از عناصر زننازاده (ولیدبن مغیره) ، سردمدار دشمنی و مخالفت با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لا تطع کلّ ... زنیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 51 - 3,7,1

1 - نگاه کافران به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نگاهی خشم آلود و کینه توزانه بود .

وإن يكاد الذين كفروا ليزلقونك بأبصرهم

«رَلَقَ» (مرادف «ذلل») به معنای لغزیدن و سقوط کردن است و عبارت «لِيزَلِقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ» کنایه از این است که کافران، با نگاه خشم گینانه و کینه توزانه، به پیامبر(صلی الله علیه و آله) می نگریستند؛ مانند آن که گفته می شود: فلان کس آن چنان به من نگاه می کند، که گویا می خواهد مرا با نگاهش بخورد و یا بکشد؛ یعنی، اگر برای او ممکن باشد که با نگاهش مرا بخورد و یا بکشد، چنین خواهد کرد.

3 - کافران ، در آرزوی نابودی و شکست پیامبر (صلی الله علیه و آله) به سر می بردند .

الذين كفروا ليزلقونك بأبصرهم لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ

7 - ترور شخصیت (همچون پیامبر (صلی الله علیه و آله)) ، از ترفند های کافران برای مبارزه با تعالیم اسلام و قرآن

لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ

این که کافران، به جای مبارزه با تعالیم قرآن، پیامبر(صلی الله علیه و آله) را متهم به جنون کردند؛ بیانگر این نکته است که آنان درصدد بودند با این کار، به هدف خود (نابودی دین) نائل شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 23 - 5

5 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر تکذیب و مخالفت های کافران

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنْزِيلًا

بنا به گفته مفسران، این آیه، درصدد دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) است؛ ضمن آن که توصیه خداوند به صبر و استقامت در آیه بعد، می تواند در تأیید همین مطلب باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 442

3 - یادآوری سرگذشت پیامبران گذشته ، مایه تقویت روحیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر مخالفان

هل آتیک حدیث موسی

بیان داستان موسی (ع)، پس از نقل مخالفت منکران معاد، به منظور آرامش بخشیدن به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر مخالفت ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 3 - 4،7

4 - عاص بن وائل ، دشمن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و فاقد نیکنامی بود .

إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ

7 - « تَكَلَّمَ أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ (ع) فَقَالَ : قَالَ الْعَاصُ بْنُ وَائِلٍ : إِنَّ مُحَمَّدًا رَجُلٌ أَبْتَرٌ لَا وَلَدَ لَهُ فَلَوْ قَدْ مَاتَ انْقَطَعَ ذِكْرُهُ ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى « إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ » ؛

امام حسن (ع) [در مجلس مباحثه با معاویه و یاران او] سخن گفت و فرمود: عاص بن وائل گفت: محمد (صلی الله علیه و آله) مردی ابتر است که برای او فرزندی نیست و اگر بمیرد [نام و] یاد او تمام می شود. پس خدای تبارک و تعالی [خطاب به رسول خدا این آیه را] نازل فرمود: إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مسد - 111 - 1 - 3

3 - تلاش شدید ابولهب ، برای انهدام اسلام و رویارویی با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ

نفرین بر دستان ابولهب، حاکی از دست زدن او به فعالیت هایی در برابر آیین الهی است و نفرین خداوند، نشانگر شدت تلاش های او است. دست ها بدین جهت مطرح شده اند که کارآمدترین اعضا در تلاش اند و سیاق کلام، آن را به دیگر اعضای مفید نیز سرایت می دهد.

245- دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله) در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - کافران معاند با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در قیامت به روافقان به سوی جهنم برده شده و به آن افکنده خواهند شد .

الذین کفروا .. الذین یحشرون علی وجوههم إلی جهنم

246- دشمنان مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 443

25 - عداوت و دشمنی مشرکان با مسلمانان در صدر اسلام

و لایجر منکم شننان قوم

بنابر اینکه «شننان» (بغض و عداوت)، اضافه به فاعل «قوم» شده باشد، نه به مفعول. به قرینه (ان صدوکم) که بیان دشمنی آن قوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 14، 4، 3، 1

1 - یهودیان و مشرکان سرسخت ترین دشمن برای مسلمانان

لتجدن اشد الناس عدوه للذین ءامنوا یهود و الذین اشركوا

3 - دشمنی یهود با مسلمانان بیش از دشمنی مشرکان با آنان است .

لتجدن اشد الناس عدوه للذین ءامنوا الیهود و الذین اشركوا

تقدیم ذکری «یهود» بر «مشرکان» می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

4 - ایجاد پیوند دوستانه یهود با کافران برای تشکیل جبهه ای متحد و نیرومند علیه مسلمانان

تری کثیراً منهم یتولون الذین کفروا .. لتجدن اشد الناس عدوه للذین ءامنوا

بیان عداوت یهودیان و مشرکان با اهل ایمان پس از بیان برقراری دوستی یهود و اهل شرک می رساند که این رابطه دوستی در جهت دشمنی با مسلمانان است.

14 - حق ناپذیری و روحیه استکباری یهود ، عامل عداوت آنان با مسلمانان

اشد الناس عدوه للذین ءامنوا الیهود .. و انهم لایستکبرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 105 - 5

5 - همسویی اهل کتاب با مشرکان در دشمنی با اسلام و مسلمانان ، امری شگفت و به دور از انتظار

ما یوّد الذین کفروا من اهل الکتب و لالمشرکین ان ینزل علیکم من خیر

آوردن عنوان اهل کتاب برای یهودیان - که حکایت از اعتقاد به توحید، رسالت و . . . دارد - و بیان همسویی آنان با مشرکانی که هیچ یکی از اصول ادیان الهی را باور ندارند، اشاره به نامعقول بودن آن پیوند و شگفت آور بودنش دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 135 - 2

2 - توافق و اتحاد یهود و نصاری عصر بعثت علیه مسلمانان ، علی رغم اختلافات شدید ایشان با یکدیگر

و قالوا کونوا هوداً أو نصری تهتدوا

هدف از «لَفَّ اجمالی» در آیه و بیان دو جمله در یک کلام، رساندن اتحاد و توافق یهود و نصارا علیه مسلمانان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 137 - 4

ص: 444

4 - یهود و نصارا، در صورت نپذیرفتن معارف ابلاغ شده به آنان (ایمان به قرآن، ایمان به همه پیامبران و...) از دشمنان و ستیزه جویان با اسلام و مسلمانان، تلقی خواهند شد.

فإن ءامنوا .. فقد اهتدوا وإن تولوا فإنما هم فی شقاق

«شقاق» به معنای دشمنی و مخالفت کردن است. حرف «فی» می رساند که دشمنی و مخالفت یهود و نصارا با اسلام، سراسر وجود آنان را فرا گرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 3

3 - یهود و نصارا - علی رغم داشتن اختلاف های اساسی با یکدیگر - بر ضد اسلام و مسلمانان همسو و هم آوا هستند.

أم تقولون إن ابراهيم ... كانوا هوداً أو نصری

روشن است که یهودیان اظهار نمی داشتند که ابراهیم و... نصرانی بودند و همچنین نصارا نمی گفتند که ابراهیم و... یهودی بودند. بنابراین آوردن «لَفَّ اجمالی» و بیان نکردن عقیده هر کدام به صورت تفصیلی، حاوی این نکته است که: آنان - علی رغم اختلافاتشان - بر ضد اسلام و مسلمین هم آوا و همسو هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 150 - 9

9 - تنها ستم پیشگان پس از تعیین مسجدالحرام به عنوان قبله، دست از بهانه جویی برنداشته و به دشمنی خویش علیه مسلمانان ادامه می دادند.

لئلا یکون للناس علیکم حجه إلا الذین ظلموا منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 204 - 11، 12

11 - منافقان، سرسخت ترین دشمن مسلمانان و اصلاح جامعه

و من الناس .. و هو ألدُّ الخصام

«الخصام»، جمع خَصْم، به معنای دشمن است.

12 - منافقان، سرسخت ترین انسان ها در جدال با مسلمانان

و من الناس . . . وهو الكدّ الخصام

بنابراینکه «الخصام»، مصدر باشد و به معنی خصومت و جدال.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 205 - 18

18 - نابودی دین و مردم، روش منافقان

و اذا تولى . . . ويهلك الحرث والنسل

امام صادق (ع): ان «الحرث» فى هذا الموضع، الدين و «النسل» الناس.

ص: 445

مجمع البيان، ج 2، ص 534؛ نورالثقلین، ج 1، ص 204، ح 754 و 755.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 217 - 20, 23, 26

20 - نبرد همیشگی کفار با مسلمانان، برای اینکه اگر بتوانند آنان را از اسلام برگردانند.

و لا یزالون یقاتلونکم حتی یردوکم عن دینکم ان استطاعوا

بنابراینکه جواب شرط «ان استطاعوا»، محذوف و «حتی یردوکم»، دلیل جواب باشد.

23 - کفار، در صورت توان، همواره با مسلمانان خواهند جنگید.

و لا یزالون یقاتلونکم حتی یردوکم عن دینکم ان استطاعوا

بنابراینکه جواب «ان استطاعوا»، محذوف بوده و دلیل آن، «لا یزالون یقاتلونکم» باشد.

26 - آشتی ناپذیری کفار و عداوت عمیق آنان نسبت به مسلمانان

و لا یزالون یقاتلونکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 120 - 4, 10

4 - افشای بدخواهی های دشمنان دین نسبت به مسلمانان، از جانب خداوند

ان تمسکم حسنه تسوهم

10 - مسلمانان، همواره در معرض توطئه و دسیسه دشمنان هستند.

لا یضربکم کیدهم شیئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 186 - 12, 14

12 - دشمنی مداوم اهل کتاب و مشرکان با مسلمانان

و لتسمعن من الذین اوتوا الکتب من قبلکم و من الذین اشركوا اذی کثیراً

14 - شناعت و زشتی همسویی اهل کتاب با مشرکان در دشمنی با مسلمانان

و لتسمعَنَّ من الذین اوتوا الکتب من قبلکم و من الذین اشركوا اذی کثیراً

نام بردن از یهود و نصارا با وصف اهل کتاب، اشاره به زشتی همسویی و همکاری آنان با مشرکان دارد. زیرا اهل کتاب آسمانی بودن، اقتضای می کند با مشرکان ضد توحید و مخالف برنامه های الهی در نبرد باشند؛ نه با مسلمانان که مروج توحید و برنامه های الهی هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 45 - 4، 3، 2، 1

1 - خداوند، آگاهتر از هر کس، نسبت به دشمنان مسلمانان

و الله اعلم باعدائکم

2 - عالمان یهود، دشمن مسلمانان

ص: 446

الم تر الى الذين . . . و الله اعلم باعدائكم

مراد از «اعداء» به قرینه آیه قبل و بعد، همان عالمان یهود هستند.

3 - ناباوری مسلمانان صدر اسلام، نسبت به دشمنی یهود با آنان

الم تر . . . و الله اعلم باعدائكم

آوردن «اعلم»، با صیغه افعال تفضیل، حکایت از ناباوری مسلمانان نسبت به دشمنی عالمان یهود با آنان دارد.

4 - مهاجمان به آیین و فرهنگ جامعه ایمانی، دشمنان واقعی مسلمانان

و یریدون ان تضلوا السبیل. و الله اعلم باعدائكم

خداوند از آن جهت عالمان یهود را دشمن مسلمانان معرفی می کند که آنان در پی گمراهی مسلمانان هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 46 - 4

4 - تحریف و تحلیل ناصواب گفته ها، نمونه ای از دشمنی یهود با مسلمانان

و الله اعلم باعدائكم . . . یحرفون الکلم عن مواضعه

جمله «یحرفون . . .» پس از بیان دشمنی یهود، به منزله دلیل و نشانه ای برای اثبات عداوت عالمان یهود نسبت به مسلمانان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 52 - 7,8

7 - همسویی اهل کتاب (علمای یهود) با کافران و مشرکان، تلاشی برای فراهم آوردن نیرو و یاور علیه مسلمانان *

الم تر الى الذين . . . و يقولون للذين كفروا . . . فلن تجد له نصيراً

جمله «فلن تجد له نصيراً» پس از بیان همسویی یهود با مشرکان، می تواند بیانگر این معنا باشد که یهودیان به منظور یاری طلبی علیه مسلمانان، با مشرکان همسو شدند.

8 - بشارت الهی در مورد ناکامی یهود و کافران در مبارزه مشترک علیه مسلمانان

الم تر الى الذين اتوا الكتب . . . و من یلعن الله فلن تجد له نصيراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 101 - 10، 11، 12

10 - کافران ، دشمنانی آشکار و همیشگی ، برای مسلمانان

ان الکفرین کانوا لکم عدواً مبیناً

فعل «کانوا» دلالت بر دیرینه بودن دشمنی کافران دارد که از آن در برداشت فوق به دشمنان همیشگی تعبیر شد.

11 - اتحاد و همگونی کافران ، در دشمنی با مسلمانان

ان الکفرین کانوا لکم عدواً مبیناً

خبر «کان» با اینکه طبق قواعد ادبی باید جمع آورده می شد، به صورت مفرد (عدواً) آورده شده و اشاره به این است که کافران در دشمنی با اسلام، یکپارچه و گویا فردی واحد هستند.

12 - بهره برداری کافران از هر فرصت ، برای ضربه زدن به مسلمانان

ص: 447

فليس عليكم جناح ان تقصروا .. ان الكافرين كانوا لكم عدواً مبيناً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 8 - 5

5 - دشمنی و کینه توزی شدید مشرکان صدر اسلام نسبت به مسلمانان

كيف و ان يظهروا عليكم لا يرقبوا فيكم إلا و لازمه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 36 - 12

12 - مشرکان در صدد محو اسلام و نابودی عموم مسلمانان بوده اند .

كما يقتلونكم كاهه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

11 - حج - 22 - 40 - 6

6 - عقیده به ربوبیت خدا ، علت اصلی تهاجم و خصومت مشرکان و کافران علیه مسلمانان در عصر بعثت

إلا ان يقولوا ربنا الله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 6

6 - کافران به وحی و رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، دشمنان خدا و امت اسلامی اند .

عدوی و عدوكم .. و قد كفروا بما جاءكم من الحق

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - ممتحنه - 60 - 2 - 2

2 - عداوت جبهه کفر با مسلمانان ، همیشگی و پایان ناپذیر

ان يتفقوكم يکونوا لكم أعداء

فعل مضارع «یکونوا» دلالت بر استمرار عداوت مشرکان دارد.

247- دشمنان مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 10

10 - دشمنان ناشناخته مسلمانان در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، دارای نیروی ضعیفتر نسبت به دشمنان شناخته شده

و آخرین من دونهم

ص: 448

برداشت فوق با توجه به کلمه «دون» که به معنای پایین و پست است، استفاده شده. گفتنی است «من» در «من دونهم» بیانیه است. بنابراین «آخرین من دونهم» یعنی دشمنان دیگری که از نیرو و توان کمتری برخوردارند.

248- دشمنان مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 86 - 3

3- رانده شدن ذلیلانه مشرکان به سوی دوزخ، نمودی از بی ثمر بودن شرک و ضدیت معبودهایشان با آنهاست.

و یكونون علیهم ضداً... یوم نحشر... و نسوق المجرمین

در آیات پیشین، سخن از بی ثمر بودن پرستش های شرک آلود مشرکان و تأثیر منفی آن بر فرجام اخروی آنان بود؛ در این آیه نیز می تواند بیان مصداقی از همان معنا باشد؛ خصوصاً اگر «یوم» در «یوم نحشر» متعلق به «یكونون» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 19 - 1

1 - جبهه توحید و جبهه شرک، دو جبهه ای هستند متخاصم و دشمن یکدیگر.

هذان خصمان

«هذان» اشاره است به فرقه های موحد و مشرک که در آیه 17 از آنان یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 77 - 5

5 - شرک و توحید، دو جبهه متخاصم

فإنهم عدوُّ لی إلا ربّ العلمین

249- دشمنان ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 98 - 1

1 - خداوند، دشمن کسانی است که با او و فرشتگان و رسولانش، دشمنند.

من كان عدواً لله وملكته ورسله .. فإن الله عدو للكافرين

ص: 449

250- دشمنان موحدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 27 - 6

6- خصومت مشرکان با یکتاپرستان به خاطر اعتقاد شرک آلودشان ، جریانی مستمر بوده است .

این شرکاءى الذین کنتم تشقون فیهم

ترکیب فعل «کنتم» و «تשאقون» مفید ماضی استمراری و مشعر به معنای یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 19 - 1

1 - جبهه توحید و جبهه شرک ، دو جبهه ای هستند متخاصم و دشمن یکدیگر .

هذان خصمان

«هذان» اشاره است به فرقه های موحد و مشرک که در آیه 17 از آنان یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 77 - 5

5 - شرک و توحید ، دو جبهه متخاصم

فإنّهم عدوّ لى إلا ربّ العلمین

251- دشمنان موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 83 - 6

6 - رؤسا و اشراف قوم موسی ، دشمنان او و وابسته به حکومت فرعون بودند .

على خوف من فرعون و ملائیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- مخالفت فرعون با دعوت موسی (ع)، از روی لجاجت و با آگاهی کامل از حقانیت او بود.

فقال له فرعون إني لأظنك يموسى مسحورًا . قال لقد علمت ما أنزل هؤلاء إلا ربّ ا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 1,2

1- تصمیم فرعون به محو موسی (ع) و بنی اسرائیل از صحنه زمین، به دنبال احساس ناتوانی از مقابله با معجزات او

ولقد ءاتینا موسی تسع ءایت .. فأراد أن يستفزهم من الأرض

ص: 450

برداشت فوق بنابر این نکته است که مراد از «الأرض» کره زمین باشد. در این صورت لازمه «استفزاز» (برکندن)، قتل و نابود کردن است.

2- حضور موسی (ع) و بنی اسرائیل در سرزمین مصر، غیر قابل تحمل برای فرعون و موجب تصمیم وی به اخراج قهرآمیز آنان

فأراد أن يستفرّهم من الأرض

بنابر اینکه مراد از «الأرض» سرزمین مصر باشد - که مقر حکومت فرعون بوده است - نکته فوق قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 39 - 10، 9، 8، 1

1 - جان موسی (ع) از آغاز تولد و اوان طفولیت از سوی فرعونیان در خطر بود.

أن اقلّديه في التابوت فاقلّديه في اليمّ

فرمان یافتن مادر موسی به افکندن فرزندش در آب رودخانه، نشان از شرایط سخت آن دوران و در خطر بودن جان موسی (ع) دارد.

8 - مادر موسی (ع)، پیش از افکندن او به آب، از جانب خداوند، به نجات موسی (ع) به دست یکی از دشمنان آگاه شده بود.

أوحينا.. يأخذة عدوّ لی و عدوّ له

9 - فرعون با خداوند و موسی (ع) دشمن بود و در پی شناخت موسی (ع) و نابود ساختن او برآمده بود.

يأخذة عدوّ لی و عدوّ له

عداوت فرعون برای موسی (ع)، آن هم پیش از پیدا شدن کودکی با ویژگی های او، گویای آن است که فرعون تصمیم داشت در صورت دست یافتن بر او، وی را هلاک سازد.

10 - خداوند در وحی به مادر موسی، فردی را که دشمن خدا و دشمن کودک او بود، عامل نجات آن کودک و تحت تکفل گیرنده او معرفی کرد.

يأخذة عدوّ لی و عدوّ له

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 19

19 - فرعون، مصمم بر نابود ساختن و از بین بردن موسی (ع) و پیروان او، و پایدار نشان دادن حکومت خود

و لتعلمنَّ أئنا أشدّ عذاباً و أبقی

و عده عذاب و قتل مؤمنان و نیز ادعای باقی تر بودن (أبقی) از سوی فرعون، بیانگر این نکته است که وی به نابود کردن مؤمنان مصمم شده بود. گفتنی است در این برداشت، تمیز «عذاباً» به کلمه «أشدّ» اختصاص یافته و کلمه «أبقی» خالی از تمیز، لحاظ شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 52 - 2

2- ناتوانی فرعون از نابود ساختن موسی (ع)، علی رغم خشم و دشمنی عمیق وی نسبت به او و آیینش

و أوحینا إلی موسی أن أسر بعبادی

مأموریت جدید موسی (ع)، نشانگر آن است که فرعون علی رغم تلاش برای نابودی آیین موسی (ع) نتوانست به خود وی آسیبی برساند.

ص: 451

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 19 - 2

2 - مرد قبطی ، دشمن مشترک موسی (ع) و مرد اسرائیلی بود .

أن يبطش بالذی هو عدوُّ لهما

252- دشمنان مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 208 - 11، 8

8 - شیطان ، دشمن همبستگی مؤمنان

ادخلوا فی السلم کافه و لا تتبعوا خطوات الشیطان انه لکم عدو مبین

11 - شیطان ، دشمن آشکار مؤمنان

انه لکم عدوُّ مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 118 - 15، 14، 13

13 - کینه های نهانی و قلبی بیگانگان نسبت به مؤمنان ، شدیدتر و عمیقتر از آن چیزی است که از لابلای گفتارشان آشکار می گردد .

قد بدت البغضاء من افواههم و ما تخفی صدورهم اکبر

14 - افشاگری عداوت های قلبی بیگانگان (کفار) با اسلام و اهل ایمان ، از سوی خداوند

و ما تخفی صدورهم اکبر

15 - بدخواهی ، توطئه گری و عداوت قلبی اهل کتاب نسبت به مؤمنان ، و خطر ایجاد روابط صمیمانه جامعه ایمانی با آنان

یا ایها الذین امنوا لا تتخذوا بطنانه من دونکم . . . صدورهم اکبر

بنابر اینکه مراد از «من دونکم»، اهل کتاب باشند؛ به قرینه آیات قبل.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - حسد و عداوت برخی اهل کتاب ، نسبت به مؤمنان

ان تمسکم . . . و ان تصبکم سیئه یفرحوا بها

5 - بدخواهی و حسادت منافقان با اهل ایمان *

اذا لقوکم قالوا آمنا . . . ان تمسکم حسنه تسوهم و ان تصبکم سیئه یفرحوا بها

برخی برآند که جمله «و اذا لقوکم قالوا آمنا» درباره منافقان است. بنابر این ضمیر مفعولی «تسوهم» نیز به آنان برمی گردد.

ص: 452

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 10 - 3

3 - دشمنی و کینه توزی سخت مشرکان صدر اسلام نسبت به مؤمنان

لا یرقبون فی مؤمن إلا و لاذمه

«إلّ» به معنای قرابت و خویشاوندی و «ذمه» به معنای عهد و پیمان است؛ یعنی، مشرکان درباره هیچ مؤمنی، نه رعایت حق خویشاوندی می کنند و نه بر عهد و میثاق خود با وی پایبند می مانند و این بیانگر دشمنی و کینه شدید مشرکان نسبت به مؤمنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 52 - 6

6 - ستمگران، طیف مخالف پیامبران و مؤمنان در طول تاریخ

إنا لننصر رسلنا .. فی الحیوه الدنیا و یوم یقوم الأشهد . یوم لاینفع الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 29 - 3

3- بیمار دلان منافق، دارای کینه های عمیق نسبت به دین و مؤمنان

أم حسب الذین فی قلوبهم مرض أن لن یرج الله أضغثهم

«أضغان»، (جمع «ضغن») به معنای کینه های شدید و عمیق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 10 - 4

4 - شیطان، دشمن مؤمنان و در پی ناراحت و اندوهگین کردن آنان است.

إنما النجوى من الشیطن لیحزن الذین ءامنوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 1

1 - برخی از همسران و فرزندان مؤمنان ، همچون دشمن به مخالفت با آنان برمی خیزند .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 18 - 1

1 - فرعونیان و قوم ثمود ، لشکریانی درگیر با راه خدا و دشمن مؤمنان بودند .

فرعون و ثمود

به قرینه بدل بودن فرعون برای «الجنود»، قوم فرعون و آل او نیز مورد نظر است و اکتفا به نام او، به جهت ریاستش بر آنان است. ثمود، نام قوم حضرت صالح است که در برابر او، به دشمنی برخاسته و ناقه الهی را پی کردند.

ص: 453

253- دشمنان مؤمنان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 14 - 13

13 - رویارویی و دشمنی کافران بنی اسرائیل با پیروان حضرت عیسی (ع)

فأئدنا الذين ءامنوا على عدوهم

254- دشمنان مؤمنان به موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 71 - 19

19 - فرعون ، مصمم بر نابود ساختن و از بین بردن موسی (ع) و پیروان او ، و پایدار نشان دادن حکومت خود

ولتعلمنّ آئنا أشدّ عذاباً و أبقى

وعده عذاب و قتل مؤمنان و نیز ادعای باقی تر بودن (أبقى) از سوی فرعون، بیانگر این نکته است که وی به نابود کردن مؤمنان مصمم شده بود. گفتنی است در این برداشت، تمیز «عذاباً» به کلمه «أشدّ» اختصاص یافته و کلمه «أبقى» خالی از تمیز، لحاظ شده است.

255- دشمنان مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 2

2- مؤمنان صدر اسلام ، با مخالفت و دشمنی برخی از همسران و فرزندان خویش رویه رو بودند .

يأئها الذين ءامنوا إنّ من أزواجكم و أولدكم عدوّا لكم

256- دشمنان میکائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 98 - 2

2- خداوند ، دشمن کسانی است که با جبرئیل و میکائیل دشمنی دارند .

من كان عدواً لله .. و جبريل و ميكل فإن الله عدو للكافرين

ص: 454

257- دشمنان ناشناخته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 8، 10، 11

8 - جامعه ایمانی در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) مواجه به دو گروه از دشمنان : دشمنانی شناخته شده و دشمنانی ناشناخته

عدو الله و عدوكم و آخرین من دونهم لاتعلمونهم

10 - دشمنان ناشناخته مسلمانان در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، دارای نیروی ضعیفتر نسبت به دشمنان شناخته شده

و آخرین من دونهم

برداشت فوق با توجه به کلمه «دون» که به معنای پایین و پست است، استفاده شده. گفتنی است «من» در «من دونهم» بیانیه است. بنابراین «آخرین من دونهم» یعنی دشمنان دیگری که از نیرو و توان کمتری برخوردارند.

11 - تنها خداوند آگاه به دشمنانی است که برای جامعه ایمانی ناشناخته اند .

لاتعلمونهم الله يعلمهم

258- دشمنان ناقض معاهده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 2 - 6، 2

2 - لزوم دادن فرصت مناسب به دشمنان پیمان شکن ، برای توبه و بازگشت به دامن اسلام ، پیش از جنگ با آنان

براءه من الله و رسوله... فسیحوا فی الارض أربعه أشهر

6 - در ماه های حرام ، سلب امنیت از دشمن پیمان شکن ، ممنوع است . *

فسیحوا فی الارض أربعه أشهر

تفریع «فسیحوا فی الأرض» بر «براءه من الله و رسوله» با حرف «فاء»، می تواند اشاره به این نکته باشد که: تعرض به دشمن در چهار ماه از سال، ممنوع است و خداوند بر اساس همین قانون، مشرکان را در این چهار ماه آزاد می گذارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 14 - 1

1 - ضرورت نبرد با دشمن پیمان شکن و جنگ طلب

ألا تقتلون قوماً نكثوا أيمانهم... قتلوهم

ضمیر «هم» در «قاتلوهم» به شرک پیشگان پیمان شکن و آغازگر جنگ در آیه پیش (قوماً نكثوا أيمانهم... و هم بدءوكم أول مرّه) برمی گردد.

ص: 455

259- دشمنان نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 2,5

2 - پیشگامی اشراف ، در موضع گیری خصمانه علیه نوح (ع)

فقال الملوأ . . ما هذا إلا بشر مثلكم

5 - تلاش اشراف ، برای مخدوش ساختن رسالت نوح (ع) در نظر توده مردم

فقال الملوأ . . ما هذا إلا بشر مثلكم

260- دشمنان و اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 3 - 26

26 - روز نصب حضرت علی (ع) به امامت و رهبری ، روز یأس دشمنان دین از شکست اسلام

اليوم يئس الذين كفروا . . اليوم اكملت لكم دينكم

سیاق و لحن آیه حکایت از آن دارد که بین این دو فراز از آیه (یعنی «اليوم يئس» و «اليوم اكملت»)، ارتباط کامل وجود دارد و می رساند که یأس دشمنان، ریشه در اکمال و اتمام دین دارد و این کمال و تمامیت - با توجه به شأن نزول - با نصب حضرت علی (ع) تحقق پذیرفته است.

261- دشمنان و اصلاح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 204 - 11

11 - منافقان ، سرسخت ترین دشمن مسلمانان و اصلاح جامعه

و من الناس . . و هو ألدُّ الخصام

«الخصام»، جمع خَصْم، به معنای دشمن است.

262- دشمنان و تغییر قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 142 - 6

6 - پیشگویی قرآن از موضعگیری مخالفان اسلام درباره تغییر قبله

سيقول السفهاء من الناس ما وليهم عن قبلتهم التي كانوا عليها

ص: 456

263- دشمنان و مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 82 - 2

2 - هشدار خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مورد کینه توزی یهودیان و مشرکان نسبت به مؤمنان

لتجدن اشد الناس عدوه للذين ءامنوا اليهود و الذين اشركوا

264- دشمنان هود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 33 - 2

2 - پیشگامی سران و اشراف جامعه پس از نوح ، در مخالفت با پیامبرشان

وقال الملا من قومه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 22 - 1

1- موضع گیری خصمانه قوم عاد ، در برابر انذار های برادرانه پیامبرشان (هود (ع))

و اذكر اٰخا عاد اذ انذر . . . قالوا اٰجئتنا لتأفكنا عن ءالھتنا

265- دشمنان یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 6

6- یعقوب (ع) پیش بینی می کرد که همه فرزندانش علیه یوسف (ع) متحد می شوند و هیچ کدام از او حمایت نخواهند کرد .

فیکیدوا لك كيدًا

ضمیر در «یکیدوا» به «إخوه» باز می گردد و این گویای برداشت فوق است.

266- دشمنی با دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادلہ - 58 - 22 - 16

ص: 457

16 - دشمنی ورزیدن با دشمنان خدا و رسول او و تبرّی جستن از آنان ، نشانه ایمان زنده و پویا است .

أولئك . . . آیدهم بروح منه

267- دشمنی با دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 16

16 - دشمنی ورزیدن با دشمنان خدا و رسول او و تبرّی جستن از آنان ، نشانه ایمان زنده و پویا است .

أولئك . . . آیدهم بروح منه

268- دشمنی دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 9 - 6

6- دشمنی و ستیزه جویی شدید ، از ویژه گی های مخالفان هلاک شده پیامبران

ثم صدقنهم الوعد. . . و أهلکنا المسرفین

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که مقصود از اسراف - به تناسب حکم و موضوع و مورد آیه - اسراف و زیاده روی در دشمنی و مخالفت با پیامبران باشد؛ نه اسراف در امور مالی و . . .

269- دشنام به دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 108 - 23

23 - عن أبی عبدالله(ع) فی حدیث طویل: . . . و إیاکم و سب اعداء الله حیث یسمعونکم فیسبوا الله عدوا بغیر علم و قد ینبغی لکم ان تعلموا حد سبهم لله کیف هو؟ إنه من سب اولیاء الله فقد انتهک سب الله و من أظلم عند الله ممن استسب لله و لأولیاء الله؟ . . .

از امام صادق(ع) ضمن حدیثی طولانی روایت شده است: . . . از ناسزاگویی به دشمنان خدا در جائی که آن را می شنوند پرهیزید، که در نتیجه آنان نیز خدا را از روی دشمنی و ناآگاهی دشنام خواهند داد، سزاوار است بدانید چه سخنانی از مشرکان، ناسزاگویی به خداوند محسوب می شود، هر کس به اولیای خدا ناسزا گوید در حقیقت خدا را دشنام داده است و چه کسی ظالمتر از آنکه موجب دشنام گویی به خدا و اولیای او شود؟ . . .

270- دعوت از دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 15 - 7

7 - جنگ با دشمنان پیمان شکن و دعوت آنان به توبه و بازگشت به دامن اسلام، دستوری برخاسته از علم و حکمت خداوند

قتلوهم ... و يتوب الله على من يشاء و الله علیم حکیم

271- دفع توطئه دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 11 - 12

12 - ایمان، تقوا و توکل، زمینه جلب امداد های خداوند و خنثی شدن توطئه های دشمنان از جانب اوست . *

يأيها الذين ءامنوا اذكروا نعمت الله .. و على الله فليتوكل المؤمنون

272- دفع توطئه دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 42 - 8

8- آگاهی خداوند به عملکرد و دستاورد انسانها، زمینه ساز اقتدار او بر خنثی کردن مکرها و توطئه های ایشان علیه پیامبران و برنامه های الهی

فله المکر جمیعاً یعلم ما تکسب کل نفس

جمله «یعلم ..» به منزله تعلیلی است برای «فله المکر جمیعاً» و اشاره به ریشه و خاستگاه این حقیقت دارد که مکرها و توطئه های کافران علیه برنامه های الهی بی اثر است و همه برنامه ها در اختیار خداوند است؛ یعنی، چون خداوند از اعمال و رفتار انسانها آگاه است، مکر و نقشه های ایشان بر او مخفی نمی ماند و لذا به خوبی می تواند آنها را خنثی سازد.

273- دفع توطئه دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 42 - 8

8- آگاهی خداوند به عملکرد و دستاورد انسانها، زمینه ساز اقتدار او بر خنثی کردن مکرها و توطئه های ایشان علیه پیامبران و برنامه های الهی

فَللّٰهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ

جمله «يعلم . . .» به منزله تعلیلی است برای «فَللّٰهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا» و اشاره به ریشه و خاستگاه این حقیقت دارد که مکرها و توطئه

ص: 459

های کافران علیه برنامه های الهی بی اثر است و همه برنامه ها در اختیار خداوند است؛ یعنی، چون خداوند از اعمال و رفتار انسانها آگاه است، مکر و نقشه های ایشان بر او مخفی نمی ماند و لذا به خوبی می تواند آنها را خنثی سازد.

274- دفع شر دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 137 - 6

6 - خداوند، برای دفع شر و خنثی کردن توطئه ستیزه گران با انبیا، کافی است.

فسیکفیکهم الله

275- دفع مکر دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 42 - 8

8- آگاهی خداوند به عملکرد و دستاورد انسانها، زمینه ساز اقتدار او بر خنثی کردن مکرها و توطئه های ایشان علیه پیامبران و برنامه های الهی

فله المکر جمیعاً یعلم ما تکسب کل نفس

جمله «یعلم...» به منزله تعلیلی است برای «فله المکر جمیعاً» و اشاره به ریشه و خاستگاه این حقیقت دارد که مکرها و توطئه های کافران علیه برنامه های الهی بی اثر است و همه برنامه ها در اختیار خداوند است؛ یعنی، چون خداوند از اعمال و رفتار انسانها آگاه است، مکر و نقشه های ایشان بر او مخفی نمی ماند و لذا به خوبی می تواند آنها را خنثی سازد.

276- دفع مکر دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 42 - 8

8- آگاهی خداوند به عملکرد و دستاورد انسانها، زمینه ساز اقتدار او بر خنثی کردن مکرها و توطئه های ایشان علیه پیامبران و برنامه های الهی

فله المکر جمیعاً یعلم ما تکسب کل نفس

جمله «یعلم...» به منزله تعلیلی است برای «فله المکر جمیعاً» و اشاره به ریشه و خاستگاه این حقیقت دارد که مکرها و توطئه های

کافران علیه برنامه های الهی بی اثر است و همه برنامه ها در اختیار خداوند است ; یعنی، چون خداوند از اعمال و رفتار انسانها آگاه است، مکر و نقشه های ایشان بر او مخفی نمی ماند و لذا به خوبی می تواند آنها را خنثی سازد.

ص: 460

277- دوستی با دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 16 - 5

5 - عرصه های دوستی با مؤمنان و یا برقراری روابط پنهانی با دشمنان و بیگانگان ، میدان آزمون الهی و جدا شدن مؤمنان راستین از غیر ایشان

أم حسبتم أن تتركوا ولما يعلم الله الذين . . . لم يتخذوا من دون الله ولا رسوله

278- دوستی با دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 23 - 4

4 - ایجاد پیوند دوستی و موالات با کفار و دشمنان اسلام ، نشانه وجود روحیه ستم پیشگی است .

إن استحبوا الكفر على الإيمان و من يتولهم منكم فأولئك هم الظالمون

279- دوستی با دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 3،4

3 - دوستی با دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نشانه نفاق است .

لا تجد قوماً يؤمنون . . . یوادون من حادّ الله ورسوله

با توجه به آیات پیشین - که درباره منافقان است - آیه بالا - که در بیان ویژگی های مؤمنان راستین می باشد - اشاره به نشانه های منافقین نیز دارد.

4 - مؤمنان راستین ، هرگز با دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) - هر چند پدر ، برادر ، فرزند یا عشیره باشند - دوستی نمیورزند .

لا تجد قوماً . . . یوادون من حادّ الله ورسوله ... أو عشیرتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 2

2- اهل ایمان ، در معرض خطر ایجاد ارتباط دوستانه با دشمنان خدا

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ

نهی معمولاً در جایی صورت می گیرد که زمینه ابتلا و ارتکاب به عملی وجود دارد؛ به ویژه که شأن نزول خبر از چنین مشکلی می دهد.

ص: 461

280- دوستی با دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 23 - 1

1 - حرمت ایجاد پیوند دوستی با کافران و دشمنان دین

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا... أولياء إن استحبوا الكفر على الإيمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 20

20 - داشتن روابط سرّی و دوستانه با دشمنان دین ، رفتن به بیراهه و حرکتی بی فرجام است .

و من یفعله منکم فقد ضلّ سواء السبیل

281- دوستی با دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 3،4

3 - دوستی با دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نشانه نفاق است .

لا تجد قومًا یؤمنون... یوادّون من حادّ الله ورسوله

با توجه به آیات پیشین - که درباره منافقان است - آیه بالا - که در بیان ویژگی های مؤمنان راستین می باشد - اشاره به نشانه های منافقین نیز دارد.

4 - مؤمنان راستین ، هرگز با دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) - هر چند پدر ، برادر ، فرزند یا عشیره باشند - دوستی نمیورزند .

لا تجد قومًا... یوادّون من حادّ الله ورسوله... أو عشیرتهم

282- ذلت اخروی دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 3 - 4

4 - « عن الزهري قال : سمعت علي بن الحسين (ع) يقول : . . . « إذا وقعت الواقعة » يعني القيامة ليس لوقعتها كاذبه . « خافضه »
خفضت و الله بأعداء الله إلى النار « رافعه » رفعت و الله أولياء الله إلى الجنة . . . ;

زهري گوید: از امام سجاد(ع) شنیدم که با استناد به آیه «إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ» می فرمود: . . . یعنی، هرگاه قیامت واقع شود، که در وقوع آن دروغ راه ندارد. [قیامت] «خافضه» است؛ به خداوند سوگند! دشمنان خدا را به زیر می کشد و به سوی جهنم [روانه می

ص: 462

کند] و «رافعه» است؛ به خدا سوگند اولیای خدا را بالا می برد و به سوی بهشت [هدایت می کند]...».

283- ذلت اخروی دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 27 - 1

1- خداوند ، مشرکان توطئه گر علیه دین را علاوه بر عذاب دنیوی ، در قیامت به صورت تحقیر آمیزی خوار خواهد ساخت .

قد مکر الذین من قبلهم ... و أنهم العذاب ... ثم یوم القیمه یخزیهم و یقول این

«خزی» در لغت به معنای شکست و ذلت است. این حالت گاهی از ناحیه خود شخص عارض می شود و گاهی از سوی دیگری. در صورتی که از سوی دیگری باشد، همراه با خفت و تحقیر است.

284- ذلت اخروی دشمنان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 34 - 2

2 - کافران مخالف قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در قیامت ، در اوج ذلت و خواری محشور خواهند شد .

الذین یحشرون علی وجوههم إلی جهنم

محشور شدن کافران، در حالی که به رو افتاده و به سوی جهنم سوق داده می شوند، حاکی از برخورد تحقیر آمیز با آنان است.

285- ذلت اخروی دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 34 - 2

2 - کافران مخالف قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در قیامت ، در اوج ذلت و خواری محشور خواهند شد .

الذین یحشرون علی وجوههم إلی جهنم

محشور شدن کافران، در حالی که به رو افتاده و به سوی جهنم سوق داده می شوند، حاکی از برخورد تحقیر آمیز با آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - خفت و خواری مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) در روز قیامت

و یوم یحشر أعداء الله إلى النار فهم یوزعون

گرچه منظور از «أعداء الله» عموم کفرپیشگان در طول تاریخ است؛ ولی با توجه به زمان نزول این آیه، به دست می آید که

ص: 463

کفر مداران صدر اسلام و مخالفان پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از مصادیق خاص و مورد نظر آیه می باشد.

286- ذلت دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 127 - 5,6

5- هلاکت و خواری بخشهایی از قوای دشمنان دین، در جنگ بدر، عاملی در تخریب روحیه سایر نیروها

لیقطع طرفاً... فینقلبوا خائبین

«خائبین» از «خبیبه»، به معنای یأس، ناامیدی و نامرادی، حکایت از اثر روانی در باقیمانده کفار است که به مقتضای «فاء» در «فینقلبوا»، این ناامیدی، نتیجه هلاکت و خواری و اسارت گروه زیادی از دشمنان بوده است.

6- ضرورت تداوم کشتن و به خواری کشانیدن دشمنان دین، تا مرحله فرار آنان با ذلت و ناامیدی از صحنه جنگ

لیقطع طرفاً... فینقلبوا خائبین

از اینکه خداوند اهداف یاد شده را برای پیروزی جنگ بدر می شمارد، به دست می آید که مسلمانان در نبرد خویش با مشرکان و کافران باید تا این مراحل به پیش روند و این اهداف را دنبال کنند.

287- ذلت دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 5 - 5,6

5- ذلت و خواری، فرجام همه مخالفان خدا و پیامبران در طول تاریخ

كما کبت الذین من قبلهم

6- فرجام ذلت بار دشمنان خدا و پیامبران در طول تاریخ، درس عبرتی برای مخالفان اسلام

إنّ الذین یحادّون الله ورسوله... كما کبت الذین من قبلهم

288- ذلت دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 5 - 5,6

5- ذلت و خواری، فرجام همه مخالفان خدا و پیامبران در طول تاریخ

كما كبت الذين من قبلهم

6- فرجام ذلت بار دشمنان خدا و پیامبران در طول تاریخ، درس عبرتی برای مخالفان اسلام

إنّ الذين يحادّون الله ورسوله .. كما كبت الذين من قبلهم

ص: 464

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 20 - 4

4 - دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در زمره پست ترین مخلوقات

إِنَّ الَّذِينَ يَحَادُّونَ .. أَوْلَئِكَ فِي الْأَذْلَى

289- ذلت دشمنان خدا در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 19 - 7

7 - ضرورت یادآوری اوضاع خفت بار دشمنان خدا ، در عرصه قیامت برای کفرپیشگان

و یوم یحشر أعداء الله إلى النار فهم یوزعون

«یوم» مفعول به برای فعل محذوفی مانند «ذکرهم» یا «أندرهم» و امثال آن می باشد.

290- ذلت دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 14 - 2

2 - خدا ، خواستار شکست و ذلت دشمنان دین و پیروزی و عزت مؤمنان است .

قتلوهم یعذبهم الله بأیدیکم و یخزهم و ینصرکم علیهم

291- ذلت دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 20 - 4

4 - دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در زمره پست ترین مخلوقات

إِنَّ الَّذِينَ يَحَادُّونَ .. أَوْلَئِكَ فِي الْأَذْلَى

292- ذلت دنیوی دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 15 - 5

ص: 465

5- اسلام ستیزان (بنی نضیر و...)، علاوه بر شکست و ذلت دنیوی، دارای عذاب دردناک اخروی اند.

ذاقوا وبال أمرهم و لهم عذاب أليم

293- رابطه با دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 16 - 10، 5

5- عرصه های دوستی با مؤمنان و یا برقراری روابط پنهانی با دشمنان و بیگانگان، میدان آزمون الهی و جدا شدن مؤمنان راستین از غیر ایشان

أم حسبتم أن تتركوا ولما يعلم الله الذين... لم يتخذوا من دون الله ولا رسوله

10- سر باز زدن از شرکت در میدان های نبرد، برقراری روابط پنهانی با دشمنان و در میان نهادن اسرار مسلمانان با آنان، از نشانه های ضعف ایمان

أم حسبتم أن تتركوا ولما يعلم الله الذين جهدوا منكم و لم يتخذوا من دون الله و

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19- مزمل - 73 - 10 - 9

9- مؤمنان، می توانند با دو شیوه در برابر مخالفان بدگو موضع گیری کنند: حفظ ارتباط و تحمل پیامد های سخت آن؛ دوری کردن از آنان همراه با اقدام برای هدایت آنان.

و اصبر علی ما یقولون و اهجرهم هجرًا جمیلًا

توصیه به «صبر» اشاره به حفظ ارتباط با مخالفان و تحمل سختی های آن دارد و «دوری کردن» ناظر به قطع ارتباط با آنان در عین تلاش برای هدایت آنان است؛ زیرا هیچ گاه تکلیف هدایت مردمان از دوش مؤمنان برداشته نخواهد شد. چنان که آیه 63 سوره «نساء» به این حقیقت اشاره دارد: «فأعرض عنهم و عظمهم و قل لهم فی أنفسهم قولاً بلیغاً».

294- رذایل دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20- عادیات - 100 - 8 - 7، 5

5- دشمنان دین، به دلیل علاقه وافر به مال، گرفتار بخل و امساک حقوق خداوند

وإنَّه لَحَبُّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٍ

کلمه «شدید» - چنان که در قاموس آمده - گاه به معنای «بخیل» است. در صورتی که این معنا در آیه مراد باشد، حرف «لام» در «لَحَبُّ الْخَيْرِ» لام تعلیل خواهد بود؛ یعنی، به خاطر حَبِّ مال.

7 - خداوند، در تأکید بر شدت مال دوستی دشمنان دین، به مَرکب مجاهدان سوگند یاد کرده است.

والعدیت . . . وإنَّه لَحَبُّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٍ

ص: 466

295- رفاه دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 205 - 2

2 - جبهه مخالف پیامبر (صلی الله علیه و آله)، متشکل از گروهی مرفه و برخوردار از نعمت

أفرءیت إن متّعنهم سنین

296- روش برخورد با دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 18

18 - ضرورت کنترل احساسات در برخورد با دشمنان تا فراهم شدن شرایط لازم

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللّٰه بأمره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 217 - 34

34 - لزوم پاسخگویی به تبلیغات و شُبّهات دشمن و مقابله مناسب در برابر آنان

یسئلونک عن الشهر الحرام قتال فیہ قل قتال فیہ کبیر

وقوع قتل از سوی مسلمانان در ماه حرام، موجب اعتراض و تبلیغات دشمنان دین گردید. قرآن در عین تحریم قتل در ماه حرام، با بیان اعمال خلاف مشرکان، تبلیغات دشمن را خنثی کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 173 - 10

10 - لزوم توکل به خداوند در مقابله با دشمنان مهاجم

وقالوا حسبنا اللّٰه و نعم الوکیل

بر شمردن صفات پسندیده مجاهدان حقیقی و تمجید آنان از سوی خداوند، برای ترغیب دیگر مؤمنان به داشتن و تحصیل چنین حالات و صفات است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 108 - 6

6 - لزوم پرهیز از برخوردهای نادرستی که سبب تحریک دشمنان علیه دین و اهانت به مقدسات مسلمین گردد.

و لاتسبوا الذین . . . فیسبوا الله عدوا بغير علم

ص: 467

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 58 - 6

6 - لزوم برخورد با دشمن ، همانند خود او

و إما تخافن من قوم خيانه فانبذ إليهم على سواء

برخی مراد از «سواء» را تساوی با دشمن در برخوردها و عملکردها دانسته اند. برداشت فوق بر اساس این معناست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 127 - 3,4

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به انتخاب و پیمودن برترین و ارزشمندترین راه ها در مسیر دعوت خویش و در برخورد با دشمنان

و لئن صبرتم لهو خیر للصبرین . و اصبر

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که در آیه قبل، قصاص و نیز صبر برای مؤمنان تجویز شده؛ ولی در این آیه برای شخص پیامبر(صلی الله علیه و آله) تنها صبر را - که برترین راه است - مشخص فرموده است.

4- صبر و مقاومت در برابر اذیت و آزار دشمنان دین ، مؤثرترین روش برخورد با آنان و بهترین راه تبلیغ اسلام است .

ادع إلى سبيل ربك .. . و إن عاقبتهم ... و لئن صبرتم لهو خیر للصبرین . و اصبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 1 - 7

7 - اهمیت و ارزش والای نظم ، انسجام و حرکت جمعی ، در زندگی و در برابر دشمن

و الصفت - ت صفاً

صف کشیدن هر گروهی - چه فرشتگان و چه مجاهدان - گویای وجود نظم، انسجام و حرکت جمعی در میان آن گروه است. توصیف خداوند از گروه فرشتگان و مجاهدان به صف بستگان، بیانگر برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 34 - 2

2- برخورد نیک و شایسته در برابر رفتار های زشت و ناپسند دشمنان ، توصیه خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لا تستوی الحسنه و لا السيئه اذفع بالتی هی أحسن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 4 - 10

10- عدم جواز کشتن دشمن ، پس از زمین گیر شدن و قدرت نداشتن او بر دفاع *

فضرب الرقاب حتّی إذا أئختتموهم

مفهوم «حتّی إذا أئختتموهم»، ممکن است این باشد که پس از زمین گیر شدن دشمن و ناتوانی وی بر دفاع از خویش، کشتن او (ضرب الرقاب) لازم نیست؛ بلکه موقع اسیر گرفتن او «شدوا الوثاق» است.

ص: 468

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 20 - 1

1- مؤمنان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در اشتیاق نزول سوره ای که تعیین کننده تکلیف آنان در قبال دشمنان باشد .

و يقول الذین ءامنوا لولا نزلت سوره

محتوای «فإذا أنزلت سوره محكمه و ذكر فيها القتال» قرینه ای است بر این که سوره مورد انتظار مؤمنان، در زمینه تعیین تکلیف آنان با کافران بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 10 - 9

9 - مؤمنان ، می توانند با دوشیوه در برابر مخالفان بدگو موضع گیری کنند : حفظ ارتباط و تحمل پیامد های سخت آن ؛ دوری کردن از آنان همراه با اقدام برای هدایت آنان .

و اصبر علی ما یقولون و اهجرهم هجرًا جمیلًا

توصیه به «صبر» اشاره به حفظ ارتباط با مخالفان و تحمل سختی های آن دارد و «دوری کردن» ناظر به قطع ارتباط با آنان در عین تلاش برای هدایت آنان است؛ زیرا هیچ گاه تکلیف هدایت مردمان از دوش مؤمنان برداشته نخواهد شد. چنان که آیه 63 سوره «نساء» به این حقیقت اشاره دارد: «فأعرض عنهم و عظمهم و قل لهم فی أنفسهم قولاً بلیغاً».

297- روش برخورد با دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 35 - 8

8- ضرورت حفظ مواضع و ابراز پایبندی به عقاید دینی ، در برخورد با مخالفان دین

إن افتريتہ فعلیّ إجرامی و أنا بریء مما تجرمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 11

11- جواز مقابله به مثل در پاسخ گویی به دشمنان دین

إن تسخروا منا فإننا نسخر منكم كما تسخرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 96 - 3

3 - لزوم به کارگیری بهترین شیوه های رفتاری ، حتی در برابر دشمنان دین

ادفع بالتی هی أحسن السیئه

ص: 469

298- روش برخورد دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 186 - 22

22 - صبر توأم با تقوا، دژ مستحکم مؤمنان در برابر آزارهای دشمنان

ولتسمعنَّ . . . وان تصبروا و تتقوا فان ذلك من عزم الامور

در برداشت فوق، «عزم» به معنای محکم گرفته شده، چنانچه مجمع البیان نقل کرده است که: قيل من محکم الامور.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 36 - 8

8 - ترسانیدن و به هراس افکندن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان از ضربات دشمنان، از روش های مبارزاتی مشرکان و کافران

و یخوفونک بالذین من دونه

299- روش برخورد دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 118 - 7

7 - تردید افکنی درباره حلیت حیوانی که با نام خدا ذبح شده باشد، از محورهای تبلیغاتی علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مکه بوده است.

وان تطع أكثر من فی الأرض . . . فکلوا مما ذکر اسم الله علیه

300- روش برخورد دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 57 - 6

6 - اتهام زدن، از ترفند های قدرت ها برای مقابله با پیامبران و حق گوینان

أجئتنا لتخرجنا من أرضنا بسحرک

301- روش برخورد دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 27 - 15

15- مشرکانی که قرآن را اسطوره می خوانند و کسانی که علیه دین الهی توطئه می کنند ، با علمای دین برخورد تحقیرآمیز و

ص: 470

خوار کننده دارند .

و إذا قيل لهم ماذا أنزل ربكم قالوا أسطر الأولين . . . قد مكر الذين من قبلهم ...

حضور عالمان در قیامت هنگام مؤاخذه مشرکان و اعلام این نکته از آنان که: خواری و بدی روز قیامت برای کافران است، می تواند حکایت کننده این نکته باشد که: آنان در دنیا، مورد برخورد اهانت آمیز افراد یاد شده قرار گرفته بوده اند. لازم به ذکر است که مراد از «أوتوا العلم» به تناسب موضوع (قرآن و تعالیم ادیان آسمانی)، می تواند علمای دین باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 62 - 7

7 - تهمت و تحقیر ، از ترفند ها و ابزار های طاغیان و دشمنان دین ، علیه دینداران و مؤمنان

رجالاً کتّنا نعدّهم من الأشرار

302- روش برخورد دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 118 - 7

7 - تردید افکنی درباره حلیت حیوانی که با نام خدا ذبح شده باشد، از محورهای تبلیغاتی علیه اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مکه بوده است.

وإن تطع أكثر من فی الأرض . . . فکلوا مما ذکر اسم الله علیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 95 - 5

5- استهزا و تمسخر از روش های دشمنان و مخالفان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إنا کفینک المستهزءین

توصیف مشرکان و مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) به «استهزاگران» نشان دهنده این نکته است که آنان همواره از این روش، برای مبارزه با آن حضرت استفاده می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- مخالفت و عنادورزی کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، با تمثیل و توصیف های ناروا، در پی دارنده گمراهی علاج ناپذیر برای آنان

کیف ضربوا لک الأمثال فضلوا فلا يستطيعون سبيلاً

برداشت فوق بنابراین است که مراد از «سبيلاً» راه هدایت باشد.

ص: 471

303- روش برخورد دشمنان مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 62 - 7

7 - تهمت و تحقیر ، از ترفند ها و ابزار های طاغیان و دشمنان دین ، علیه دینداران و مؤمنان

رجالاً کتّٰا نعدّهم من الأشرار

304- روش تبلیغ دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 112 - 23

23 - دروغپردازی و افتراء ، شیوه تبلیغات دشمنان انبیاست.

فذرهم و ما یفترون

305- روش مبارزه با دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 11 - 12

12 - ایجاد امید در دل جامعه و بی تأثیر جلوه دادن تبلیغات بدخواهان و ضعیف نشان دادن آنان ، شیوه ای مؤثر در جنگ روانی

إنّ الذین جاءو بالإفک . . . لاتحسبوه شرّاً لکم بل هو خیر لکم

برداشت فوق از آنجاست که آیه شریفه درصدد افشاگری و خنثی سازی توطئه دشمنان و بدخواهان و نیز دلداری به مؤمنان است.

306- روش مبارزه دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 86 - 5

5 - تهدید اهل ایمان و ساختن چهره ای ناپسند از راه خدا ، از روش های دشمنان دین برای مبارزه با پیامبران و ادیان الهی

و تصدون عن سبیل اللّٰه من ءامن به و تبغونها عوجاً

307- روش مبارزه دشمنان عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 472

11 - اتهام سحر و ساحری ، از حربه های تبلیغاتی دشمنان عیسی (ع) علیه آن حضرت

فلما جاءهم بالبينت قالوا هذا سحر مبين

308- زخم زبان دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 1 - 6

6 - خداوند ، حامی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر زخم زبان دشمنان

إنا أعطینک الکوثر

آن گونه که از ذیل این سوره استفاده می شود، عطای کوثر به پیامبر (صلی الله علیه و آله) کاری است که خداوند در برابر طعنه ها و سخنان نیشدار دشمن انجام داد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 3 - 1

1 - یکی از دشمنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، آن حضرت را نسل بریده و آینده او را خالی از ذکر خیر خواند .

إنّ شانک هو الأبر

«شانک»؛ یعنی، کسی که با تو بغض و دشمنی دارد (تاج العروس). بیشتر مفسران، او را پدر عمرو عاص دانسته اند که پس از فوت پسران پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آن حضرت را «ابتر» خواند. «أبتر» به معنای کسی است که از او به خیر و نیکی یاد نشود. «بتر» (ریشه «أبتر») در بریدن دم به کار می رود و به همین جهت شخصی را که نسل او قطع شده است، «ابتر» گویند (مفردات)؛ زیرا نسلی که نام نیک او را زنده نگه دارد، وجود ندارد.

309- زمینه ادیتهای دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 126 - 6

6- تبلیغ دین و هدایت مردمان ، پیامدار ادیت و آزار دشمنان و نیازمند مقاومت ، شکیبایی و گذشت است .

ادع إلى سبيل ربك . . . وإن عاقبتهم ... ولئن صبرتم لهو خير للصبرين

310- زمينه تهاجم دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 473

17 - غفلت مسلمانان از سلاح و ساز و برگ خویش ، زمینه ساز طمع دشمنان برای شیخون و الذین کفروا لو تغفلون عن اسلحتکم و امتعتکم فیمیلون علیکم میله واحده

311- زمینه دوستی با دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 3 - 3

3 - عواطف خانوادگی و خویشاوندی ، از زمینه های انحراف و تمایل به دشمنان خداوند

تسرون إلیهم بالموّده .. لن تنفعکم أرحامکم و لا أولدکم

312- زمینه ذلت دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 14 - 4

4 - جنگاوران مؤمن ، در عرصه نبرد ، مجاری تحقق اراده خدا (پیروزی قوای اسلام و مرگ و ذلت دشمنان) هستند .

یعذبهم الله بأیدیکم و یخزهم و ینصرکم علیهم

خداوند پس از فرمان جنگ با دشمنان، نابودی و شکست آنان و پیروزی مؤمنان را به خود نسبت داد - با آنکه همه آنها نتیجه همان جنگ بود - از این مطلب استفاده می شود که اراده خدا در مورد انسانها، از راه افعال خود آنان تحقق می پذیرد.

313- زمینه زخم زبان دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ضحی - 93 - 3 - 9

9 - تأخیر وحی در برهه ای از دوران نزول قرآن ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را نگران ساخته ، در معرض زخم زبان دشمن قرار داد .

ما ودّعک ربّک و ما قلی

لحن آیه شریفه و همراه بودن آن با سوگندهای خداوند، بیانگر اضطراب و رنجیدگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و در صدد آرامش بخشیدن و تسلائی خاطر دادن به آن حضرت است.

314- زمينه سخن بيجای دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 474

3- تبلیغ دین و تشکیل جامعه اسلامی ، در پی دارنده سخنان ناروا و تبلیغات سوء دشمنان و مخالفان دین

و اصبر علی ما یقولون

315- زمینه سرکوبی دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 5 - 6

6- فراهم آوردن قدرت و توان لازم برای سرکوب دشمنان ، امری ضروری و بایسته

بعثنا .. اُولی بأس شدید

316- زمینه شکست دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 13 - 7

7- ایمان به خدا و جهاد با مال و جان در راه او ، مایه جلب نصرت الهی و شکست سریع جبهه دشمن

تؤمنون بالله .. و تجهدون ... و آخری تحبونها

317- زمینه عفو دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 85 - 12

12- عقیده به قیامت و هدف داری و حکمت آمیز بودن جهان خلقت ، موجب آسانی تحمل مشکلات و مقتضی گذشت و نادیده گرفتن اذیت و آزار و آسیب های وارده از سوی دشمنان است .

و ما خلقنا السموت .. إلا بالحقق ... فاصفح الصفح الجمیل

«فا» در «فاصفح» تفریع است و جمله «فاصفح ..» را بر جمله «و ما خلقنا السموات ... إلا بالحقق و إن الساعه لأتیة» عطف کرده است. بنابراین، استفاده می شود که به حق آفریده شدن جهان اقتضا دارد تا انسان حق طلبی همچون رسول الله (صلی الله علیه و آله) در مسیر حق بردبار باشد و تلاش خود را در برابر حق ناپذیری کافران بیهوده نپندارد.

318- زمينه غفلت دشمنان دين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 475

6- ناسپاسی دشمنان دین، در برابر نعمت های خداوند و دل بستگی شدید آنها به دارایی خویش، نشان بی توجهی آنان به معاد

إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ .. أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ

319- زمینه گرایش به دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 26 - 6

6- بیمار دلان و منافقان گریزان از تکالیف دینی، دارای زمینه گرایش به دشمنان اسلام

و ذكر فيها القتال رأيت الذين في قلوبهم مرض .. قالوا للذين كرهوا ... سنطيعكم

با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیشین، می توان نتیجه گرفت که میان بیمار دلی و گریز از تکالیف دشوار و تمایل به دشمنان اسلام، ارتباطی تنگاتنگ وجود دارد.

320- زمینه مدارا با دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 110 - 3

3 - اقامه نماز و ادای زکات، عامل شکیبایی بر آزار های دشمنان و زمینه ساز مدارا کردن با ایشان است .

فاعفوا و اصفحوا .. و أقيموا الصلوة و آتوا الزكوة

در برداشت فوق، جمله «أقيموا الصلاه ..» در ارتباط با «فاعفوا و اصفحوا» ملاحظه شده است. در این لحاظ هدف از تأکید بر اقامه نماز و پرداخت زکات، ایجاد توان برای اطاعت امر خداوند (لزوم عفو و گذشت و مدارا کردن با دشمنان) است.

321- زمینه مرگ دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 14 - 4

4 - جنگاوران مؤمن، در عرصه نبرد، مجاری تحقق اراده خدا (پیروزی قوای اسلام و مرگ و ذلت دشمنان) هستند .

يعذبهم الله بأيديكم و يخزهم و ينصركم عليهم

خداوند پس از فرمان جنگ با دشمنان، نابودی و شکست آنان و پیروزی مؤمنان را به خود نسبت داد - با آنکه همه آنها نتیجه همان جنگ بود - از این مطلب استفاده می شود که اراده خدا در مورد انسانها، از راه افعال خود آنان تحقق می پذیرد.

ص: 476

322- زمینه نجات از توطئه دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 79 - 9

9- توکل بر خداوند ، رهاننده انسان از تنگنای توطئه های دشمنان

و لاتکن فی ضیق ممّا یمکرون . . . فتوکل علی اللّٰه

سیاق آیات، نشانگر ارتباط معنوی این آیه با «و لاتکن فی ضیق ممّا یمکرون» می باشد.

323- زیان به دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 25 - 17

17 - وارد گشتن خسارت سنگین (مانند قتل ، جرح و . . .) به دشمن از ره آورد های جهاد

فیه بأس شدید

«بأس» عبارت از عذاب و آسیب های جدی است که در میدان نبرد، برطرف وارد می شود.

324- زیان دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 104 - 5

5- بیان خسارت های دشمن در جنگ ، زمینه ای برای تقویت روحیه مجاهدان در رویارویی با آنان

ان تکنونوا تآلمون فأنهم یآلمون کما تآلمون

325- زیان دشمنان ادیان آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 43 - 6

6- برگشت مکر مکاران مخالف با ادیان الهی به خود آنان ، سنت الهی است .

جمله «فهل ينظرون..» هم می تواند ناظر به بازگشت مکر مکاران علیه خود آنان باشد و هم می تواند اشاره به کیفر الهی درباره مکاران گذشته داشته باشد. برداشت یاد شده براساس احتمال نخست است.

326- زیان دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 43 - 5

5 - خسارت و پی آمد سوء مکر و حيله مخالفان دين اسلام ، دامنگير خود آنان خواهد گشت .

فلما جاءهم نذير ما زادهم إلا نفورا. .. و مكر السيي و لا يحيق المكر السيي

327- سختگیری بر دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 123 - 6

6 - لزوم به کارگیری شدت و خشم ، در جنگ با دشمنان کفرپیشه

قتلوا الذين يلونكم من الكفار و ليجدوا فيكم غلظه

328- سختی اذیت‌های دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 127 - 7

7- اذیت ، آزار و تجاوزات دشمنان دین ، بسیار شدید و تحمل آنها امری دشوار برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

و اصبر و ما صبرك إلا بالله

از اینکه خداوند فرموده است: صبر تو ای پیامبر! تنها به توفیق الهی است، مطلب فوق به دست می آید.

329- سخن بیجای دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 10 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در دوره نخست رسالت خویش ، با گفته های نابجا و تبلیغات سوء دشمنان رویه رو بود .

و اصبر علی ما یقولون

330- سرزنش اطاعت از دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 478

11 - اطاعت از دشمن ، امری است مذموم و ناپسند .

ألم أعهد إليكم . . . إته لكم عدو مبین

331- سرزنش دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 45 - 3

3- احساس امنیت مشرکان توطئه گر علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مورد سرزنش خداوند است .

أفأمن الذين مكروا السيئات

همزه «أفأمن» برای استفهام توییحی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مسد - 111 - 1 - 6

6 - خویشاوندی مخالفان اسلام با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مانع نکوهش خداوند از آنان نیست .

تبت يدا أبا لهب و تب

332- سرزنشهای دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 54 - 17,20,24,25,26,27,28,31

17 - نوید الهی به اعتلای دین خویش با بسیج مردمانی مجاهد و نستوه ، با صلابت و بی باک از ملامت دشمنان دین

من یرتد منکم عن دینه فسوف یأتی الله یقوم . . . لایخافون لومه لائم

20 - لزوم مبارزه در راه خدا و بی اعتنایی به سرزنش دشمنان ، در انجام وظایف و مسؤولیت های الهی

یجهدون فی سبیل الله و لایخافون لومه لائم

24 - مؤمنان واقعی هرگز به خاطر ملامت دشمنان ، از عشق به خدا دست بردار نیستند و از فروتنی در قبال مؤمنان و سرافرازی در برابر

کافران ، باز نمی مانند .

یحیهم و یحبونه . . . و لایخافون لومه لائم

بنابر اینکه جمله «و لایخافون . . .» در ارتباط با تمامی صفاتی باشد که در فرازهای پیشین بر شمرده شده نه خصوص «یجهدون».

25- گریز از جهاد و ترس از ملامت دشمنان دین ، از نشانه های بیماری دل و ضعف ایمان

فتی الذین فی قلوبهم مرض . . . یجهدون فی سبیل الله و لایخافون لومه لائم

26- دوستداران اهل کفر ، رویگردان از جهاد در راه خدا و هراسان و درمانده در برابر سرزنش دشمنان

من یرتد منکم عن دینه فسوف یأتی الله یقوم یحبهم

ص: 479

27 - تواضع در برابر اهل ایمان ، سرفرازی در قبال کافران ، جهاد در راه خدا و بی اعتنایی به ملامت دشمنان ، مایه جلب محبت الهی

یحیهم و یحبونه اذله علی المؤمنین . . . و لایخافون لومه لائم

به نظر می رسد صفات یاد شده پس از «یحیهم و یحبونه» در ارتباط با «یحیهم» بیانگر علت است ; یعنی چون دارای این صفات هستند، خداوند آنها را دوست دارد.

28 - دلباختگان خداوند ، فروتن در برابر مؤمنان ، سرفراز در قبال کافران و مجاهدانی بی پروا از ملامت دشمنان دین

یحیهم اذله علی المؤمنین . . . یجهدون فی سبیل الله و لایخافون لومه لائم

31 - توفیق بر جهاد در راه خدا و بی اعتنایی به ملامت های دشمنان ، عطیه و فضلی خدادادی است .

یجهدون فی سبیل الله و لایخافون لومه لائم ذلک فضل الله

333- سرکوبی دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 13 - 3

3 - مبارزه با دشمنان خدا و رسول و سرکوبی آنان ، امری لازم و بر عهده مسلمانان

ذلک بأنهم شاقوا الله و رسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 67 - 1

1 - گرفتن اسیر در میدان نبرد ، پیش از غلبه بر دشمن و سرکوبی کامل او ، امری بس ناروا و حرام است .

ما کان لنبی أن یكون له أسری حتی یشخن فی الأرض

برداشت فوق مبتنی بر این است که مفعول «یشخن» کلمه ای همانند «العدو» باشد که به قرینه مقام حذف شده است و «ال» در «الأرض» نیز جانشین مضاف إليه باشد، یعنی أرض المعرکه (منطقه جنگ). گفتنی است که اشخان عدو، چنانچه در لسان العرب آمده، به معنای غلبه بر دشمن با کشتار وسیع آنان است. بنابراین جمله «ما کان ...» بیانگر این معناست که اسیر گرفتن از دشمن پیش از غلبه بر او جایز نیست.

334- سرکوبی دشمنان دین

11 - سرکوب دشمنان دین در میدان نبرد، آخرت جویی و موجب رسیدن به منافع معنوی و مواهب اخروی است .

ما کان لنبی أن یکون له أسری . . . و اللّٰه یرید الآخره

17 - سرکوبی دشمنان دین و پرهیز از گرفتن اسیر در میدان نبرد تا پیش از استقرار حکومت حق ، زمینه ساز پیروزی دین و

امری حکیمانه است .

و الله عزیز حکیم

335- سلب امنیت از دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 5 - 3

3- جنگ ، سلب کردن امنیت دشمن و ممانعت از سیر و سیاحت آنان در ماه های حرام ، ممنوع است .

فإذا انسلخ الأشهر الحرم فاقتلوا

336- سلطه بر اموال دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 7 - 4

4- پیروزی بر سپاه مشرکان قریش و یا تسلط بر کاروان تجاری آنان ، وعده خداوند به اهل ایمان

و إذ يعدكم الله إحدى الطائفتين

337- سلطه دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 26 - 1

1 - مسلمانان تا قبل از هجرت به مدینه مواجه با کمی نیرو و نفرات ، ناتوان و در سلطه دشمنان بودند .

و اذكروا إذ أنتم قليل مستضعفون في الأرض

مفرد آوردن کلمه «قلیل»، به جای قلیلون، تأکیدی است بر کمی افراد و نیروهای اهل ایمان. قابل ذکر است که مفسران، آیه مورد بحث را درباره مقایسه موقعیت و وضعیت مسلمانان در مکه و مهاجرت آنان به مدینه دانسته اند.

338- سنت شکست دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پیروزی جبهه مؤمنان راستین و مقاوم و شکست دشمنان آنان ، سنت همیشگی خداوند

سنته الله التي قد خلت من قبل

ص: 481

سنت در این آیه، نظر به آیه قبل دارد که درباره پیروزمندی مؤمنان بر کافران است.

339- سنگینی گوش دشمنان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 57 - 10

10- خداوند، به جهت محروم ساختن مخالفان قرآن از فهمیدن نکته های آن و گوش سپاری به آیات الهی، بر دل هایشان، حجاب هایی متعدد و در گوش هایشان، سنگینی، می افکند.

إِنَّا جَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا

«أَكِنَّةً» جمع «كِنَان» به معنای «پرده و پوشش» است. «وَقْرًا» به معنای «سنگینی» است. سنگینی در گوش، کنایه از دل ندادن به آیات الهی، و نشان دادن رفتاری شبیه کران، در آن است. ضمیر «يفقهوه» به «آیات» باز می گردد که چون مراد از «آیات»، واژه «قرآن» است، ضمیر مذکر آمده است. و مراد از «أَنْ يَفْقَهُوهُ»، «لِنَأْيَفْقَهُوهُ» و یا «کراهه أَنْ يَفْقَهُوهُ» است.

340- سوء استفاده دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 104 - 4

4- ضرورت پرهیز از گفتار و اعمالی که سوء استفاده دشمنان را در پی داشته باشد.

لَا تَقُولُوا رِعْنَا وَ قُولُوا انظُرْنَا

341- شادسازی دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 25

25 - شاد شدن دشمنان دین از مؤاخذه مسؤولان مقصر نباید بهانه و عذری برای چشمپوشی از مؤاخذه آنان به شمار آید.

إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونِي وَ كَادُوا يَقْتُلُونِي فَلَا تَشْمِتْ بِي الْأَعْدَاءُ

بدیهی است که موسی(ع) می دانست مؤاخذه هارون موجب شاد شدن دشمنان دین می شود، ولی در عین حال بدین سبب که وی را مقصر تصور می کرد، تصمیم بر مؤاخذه او داشت. هارون نیز پس از بیان کوتاهی نورزیدن خویش، موسی(ع) را از شاد ساختن دشمن بر حذر داشت.

342- شایعه دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 173 - 2,4,8

2 - نفوذ عوامل دشمن در بین مسلمانان و ایجاد جنگ روانی برای تضعیف روحیه آنان ، پس از جنگ احد

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدِ جَمَعُوا لَكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ

برخی برآنند که مراد از «النَّاس» در «قَالَ لَهُمُ النَّاسُ»، منافقانی هستند که برای دشمنان دین جاسوسی می کردند. برخی دیگر گفته اند منظور افرادی از دشمن هستند که در بین مسلمانان ایجاد رعب می کردند.

4 - وجود افرادی در میان مسلمانان که در صدد شایعه پراکنی و ترساندن آنها از مشرکان بودند .

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدِ جَمَعُوا لَكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ

8 - اظهار توکل و اعتماد به خداوند ، عکس العمل مؤمنان در برابر شایعه حمله دشمن ، پس از نبرد احد

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ . . . وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 175 - 11,15

11 - هشدار خداوند به مؤمنان در برابر خطر شایعات دشمنان دین ، جاسوسان آنان و منافقان

إِنَّ النَّاسَ قَدِ جَمَعُوا لَكُمْ . . . إِنَّمَا ذَلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ

15 - لزوم مقابله با تبلیغات دشمن و جلوگیری از تأثیر آن

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ . . . إِنَّمَا ذَلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُوا

قرآن با بیان تبلیغات سوء دشمنان با جمله «فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُوا»، در صدد خنثی سازی توطئه های دشمن برآمد تا به مؤمنان نیز پیاموزد که باید همواره به مقابله با تبلیغات سوء دشمن برخیزند.

343- شرایط ذلت دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 14 - 3

3- نابودی و ذلت دشمنان دین و چشیدن طعم پیروزی ، در گرو نبرد با آنان است .

قتلوهم يعذبهم الله بأيديكم ويخزهم وينصركم عليهم

344- شرایط رفع محاصره از دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 5 - 14، 13

13 - رفع حصر از محاصره شدگان به دست قوای اسلام ، در صورت پذیرفته شدن اسلام از سوی آنان ، واجب است .

ص: 483

و احصروهم . . . فإن تابوا فخلّوا سبيلهم

14 - قرار دادن هر شرطی برای آزادی اسیران و رفع حصر از محاصره شدگان به دست قوای اسلام، غیر از شرط پذیرش اسلام، ممنوع است .

فإن تابوا .. فخلّوا سبيلهم

آیه شریفه در مقام بیان شرایط آزادی اسیران و رفع حصر از محاصره شدگان است و چون هیچ شرطی جز توبه و اقامه نماز و پرداخت زکات (که همان توبه عملی است) بیان نفرمود، می تواند بیانگر ممنوعیت شرط دیگر باشد.

345- شرایط قتل دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 4 - 10

10- عدم جواز کشتن دشمن، پس از زمین گیر شدن و قدرت نداشتن او بر دفاع *

فضرب الرقاب حتّى إذا أنخنتموهم

مفهوم «حتّى إذا أنخنتموهم»، ممکن است این باشد که پس از زمین گیر شدن دشمن و ناتوانی وی بر دفاع از خویش، کشتن او (ضرب الرقاب) لازم نیست؛ بلکه موقع اسیر گرفتن او «شدوا الوثاق» است.

346- شرایط نابودی دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 14 - 3

3 - نابودی و ذلت دشمنان دین و چشیدن طعم پیروزی، در گرو نبرد با آنان است .

قتلوهم يعذبهم الله بأيديكم ويخزهم وينصركم عليهم

347- شکست توطئه دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 70 - 5

5- نیرنگ ها و دسیسه های اهل باطل در برابر اراده الهی، ناتوان و نافرجام است .

وَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَخْسَرِينَ

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

20 - فلق - 113 - 3 - 3

ص: 484

3 - قدرت خداوند بر شکافتن تاریکی شب به وسیله سپیده صبح ، دلیل توانمندی او بر خنثی ساختن تهدید های پوشیده و توطئه های سرّی و شبانه دشمن

قل أعوذ ربّ الفلق . . . و من شرّ غاسق إذا وقب

آیات بعد، قرینه بر این است که مراد از خطرهای شبانه، برنامه ریزی های کاملاً محرمانه دشمن در شب است.

348- شکست توطئه دشمنان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 6

6 - سران کفر و شرک علی رغم به کار بردن شگرد های گوناگون تبلیغی علیه قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از دستیابی به اهداف خود ناتوان و ناکام بودند .

إن هذا إلاّ إفك . . . قالوا مال هذا الرسول . . . لولا أنزل إليه ملك . . . إلاّ رج

مقصود از ناتوانی در یافتن راه، می تواند ناتوانی از دستیابی به راه موفق و مؤثر برای پیگیری اهدافشان باشد؛ یعنی، «فلا يستطيعون سبيلاً إلى إبطال أمرک. . .».

349- شکست توطئه دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 6

6 - سران کفر و شرک علی رغم به کار بردن شگرد های گوناگون تبلیغی علیه قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از دستیابی به اهداف خود ناتوان و ناکام بودند .

إن هذا إلاّ إفك . . . قالوا مال هذا الرسول . . . لولا أنزل إليه ملك . . . إلاّ رج

مقصود از ناتوانی در یافتن راه، می تواند ناتوانی از دستیابی به راه موفق و مؤثر برای پیگیری اهدافشان باشد؛ یعنی، «فلا يستطيعون سبيلاً إلى إبطال أمرک. . .».

350- شکست دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 21

21 - شکست دشمنان اسلام ، مایه پشیمانی مسلمانان سست ایمان از دل‌بستگی به یهود و نصارا

فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ . . . فَيَصْبِحُوا عَلَى مَا أَسْرَأُوا فِي أَنْفُسِهِمْ نَدْمِينَ

در برداشت فوق جمله «ما اسرؤا» - به قرینه «و من يتولهم منكم» در آیه قبل - به دل‌بستگی مسلمانان به یهود و نصارا تفسیر

ص: 485

شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 4 - 17

17- رزمندگان ، موظف به جنگیدن و اسیر گرفتن دشمن تا خلع سلاح آنان و فرونشستن جنگ *

فشدوا الوثاق .. حتّى تضع الحرب أوزارها

ممکن است «حتّى تضع ..» غایت برای گرفتن اسیران باشد؛ که از مضمون «فشدوا الوثاق» به تلازم استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 7

7 - امتنان الهی بر مؤمنان ، با رساندن ایشان به غنایم خیر و کوتاه ساختن دست دشمنان از آنان

فَعَجَّلْ لَكُمْ هَذِهِ وَكَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ

351- شکست دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 111 - 14

14 - هدف نخستین از جهاد ، نابود ساختن دشمنان الهی است نه صرفاً دستیابی به بهشت .

يَقْتُلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ

برداشت فوق با توجه به تقدیم کشتن (فَيَقْتُلُونَ) بر کشته شدن (و يُقْتَلُونَ) به دست می آید.

352- شکست دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 14 - 2

2 - خدا ، خواستار شکست و ذلت دشمنان دین و پیروزی و عزت مؤمنان است .

قَتَلُوهُمْ يَعْذِبُهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 26 - 10

10 - هزیمت و شکست ، فرجام شوم و کیفر قطعی برای تمامی کافران و دشمنان ایستاده در برابر دین الهی

و عذّب الذین کفروا و ذلک جزاء الکفرین

ص: 486

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 46 - 7

7- شریعت ها و ادیان توحیدی، در برابر دین ستیزان، استوارتر از کوه، پایدار و جاودانه خواهند ماند.

فیقول الذین ظلموا ربّنا آخّرنا... نجب دعوتک و تتبّع الرسل... و قد مکروا... و

از اینکه خداوند فرمود: مکر و نقشه های ستمگران در برابر نیروی حق و رسولان الهی، هر چند در قدرت و توانمندی کوه شکن باشد، مؤثر نخواهد بود، به دست می آید که ادیان توحیدی و شرایع رسولان الهی استوارتر از کوه بوده و پایدار و ضربه ناپذیرند.

353- شکست دشمنان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 56 - 7

7 - کسانی که بدون منطق و برهان، به ستیزه جویی و مبارزه با تعالیم قرآن می پردازند، به مقصود خود نخواهند رسید.

إنّ الذین یجدلون فی ءایت اللّهِ... إن فی صدورهم إلاّ کبر ما هم ببلغیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 12 - 3

3 - تلاش کافران، برای خدشه دار ساختن قرآن، کاری بازیگرانه و بی فرجام

الذین هم فی خوض یلعبون

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که مراد از «خوض»، نقد و انتقادهایی باشد که کافران از سر تکذیب نسبت به قرآن انجام می دهند و اطلاق لعب بر این عمل از آن جهت باشد که نتیجه ای، عاید آنان نمی شود.

354- شکست دنیوی دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 15 - 5

5 - اسلام ستیزان (بنی نضیر و...)، علاوه بر شکست و ذلت دنیوی، دارای عذاب دردناک اخروی اند.

ذاقوا وبال أمرهم و لهم عذاب أليم

355- شکنجه های دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 110 - 3

ص: 487

3- آزار و شکنجه دشمنان اسلام نسبت به مؤمنان ، زمینه آزمایش ایمان آنان

إلّا من أكره و قلبه مطمئن بالإيمان . . . ثم إن ربك للذین هاجروا من بعد ما فتن

در واژه «فتنوا» - که در این آیه در معنای امتحان و آزمایش به کار رفته است - معنای رنج و عذاب نهفته است؛ چه اینکه ریشه این فعل به معنای گداختن طلا برای خالص ساختن آن است (مفردات راغب). گفتنی است آیه 106 - که درباره شکنجه و آزار شدن مسلمانان و حکم تقیه است تأیید کننده همین برداشت است.

356- شگردهای دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 119 - 14

14 - سوء استفاده دشمنان دین از شعائر دینی ، برای اغفال مؤمنان

ها اتم اولاء تحبونکم و لا یحبونکم . . . و اذا لقوکم قالوا امنا

بنابر اینکه محبت مؤمنان به کافران، معلول تظاهر آنان به ایمان (امنا) باشد.

357- شیوه برخورد با دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 111 - 11

11 - تحقیر توان دشمن برای تقویت روحیه مؤمنان ، از روش های قرآن

وإن یقتلوکم یولوکم الادبار ثم لا ینصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 119 - 16

16 - نفرین پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای نابودی دشمنان خشمگین دین و جامعه ایمانی

قل موتوا بغيظکم

358- شیوه برخورد دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 121 - 8

8 - لزوم ایجاد آمادگی و آرایش نظامی در برابر هجوم دشمنان

و اذ غدوت من اهلک تبویء المؤمنین مقاعد للقتال

ص: 488

خروج پیامبر (صلی الله علیه و آله) در صبحگاهان برای تعیین پایگاههای نظامی در برابر هجوم قریش به مدینه، بیانگر لزوم ایجاد آمادگی و آرایش نظامی در برابر دشمن مهاجم است.

359- صبر بر اذیت‌های دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 126 - 8,9

8- گذشت از دشمن و نادیده گرفتن اذیت و آزارش، امری دشوار و نیازمند شکیبایی است.

وإن عاقبتهم فعاقبوا... و لئن صبرتم لهو خیر للصبرین

9- «عن علی بن الحسین (ع): ... و أما حق من ساءك القضاء علی یدیہ بقول أو فعل فإن كان تعمدھا كان العفو أولى بك لما فیہ له من القمع و حسن الأدب... قال عزّوجلّ: «... و لئن صبرتم لهو خیر للصبرین»... فإن لم یکن عمداً لم تظلمه...»

از امام سجاده (ع) روایت شده است که: .. اما حق کسی که از جانب او سخن یا عمل به تو بدی رسیده این است که: اگر بدی او عمدی باشد، گذشت از او برای تو بهتر است؛ زیرا این گذشت موجب منصرف شدن آن شخص از بدی کردن و ادب نیکو برای او می شود... خدای عزّوجلّ فرمود: «... و لئن صبرتم لهو خیر للصبرین»... و اگر بدی او عمدی نبوده (با این گذشت) به او ظلم نکرده ای».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 127 - 1,2,4,5,14

1- پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر اذیت و آزار دشمنان به آن حضرت، تنها مأمور به صبر و شکیبایی گردید و نه مجاز برای مقابله به مثل

ادع إلى سبیل ربّک... و إن عاقبتهم فعاقبوا... و اصبر

خداوند، در آیه قبل همه مسلمانان را مجاز به مقابله به مثل دانسته است؛ ولی در این آیه شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله) را مخاطب قرار داده و به او اختصاصاً فرمان صبر و مقاومت داده است. از ارتباط این دو آیه، برداشت فوق به دست می آید.

2- مبلغان دینی، موظف به پایداری در راه تبلیغ و استقامت در برابر اذیت و آزار دشمنانند.

ادع إلى سبیل ربّک... و لئن صبرتم لهو خیر للصبرین... و اصبر و ما صبرک إلا بالله

4- صبر و مقاومت در برابر اذیت و آزار دشمنان دین، مؤثرترین روش برخورد با آنان و بهترین راه تبلیغ اسلام است.

ادع إلى سبیل ربّک... و إن عاقبتهم... و لئن صبرتم لهو خیر للصبرین... و اصبر

5- صبر و مقاومت در برابر اذیت ها و آزار دشمنان دین ، تنها در پرتو عنایت و کمک خداوند میسر است .

و لئن صبرتم لهو خیر للصبیرین . و اصبر و ما صبرک إلا بالله

14- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از بالاترین مرتبه صبر و تحمل در برابر اذیت ، آزار و تعدیات دشمن ، برخوردار بود .

و اصبر . . . و لاتحزن علیهم و لاتک فی ضیق ممّا یمکرون

از اینکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) اختصاصاً به صبر مأمور گشت و صبر او تنها در پرتو عنایت و کمک خداوند میسر می شد، به دست می آید که صبر آن حضرت، صبری ویژه و بسیار بزرگ بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 489

7 - تخلف ناپذیر بودن وعده خداوند به نصرت پیامبران و مؤمنان ، مقتضای صبر و شکیبایی رهبران دینی و مؤمنان طرفدار آنان در برابر مشکلات و آزار های دشمنان دین است .

إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا .. فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ

برداشت بالا به خاطر این نکته است که جمله «إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ» در مقام تعلیل برای «فاصبر» می باشد؛ یعنی، «صبر پیشه کن چون وعده خداوند به پیروزی و نصرت، حق است».

8 - صبر و شکیبایی در برابر آزار ها و کارشکنی های دشمنان ، زمینه ساز پیروزی و جلب نصرت الهی

فاصبر إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 77 - 1

1 - خداوند ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به صبر در برابر مخالفت های کافران حق ناپذیر و تداوم رسالت خویش فرا خواند .

فاصبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 110 - 3

3 - اقامه نماز و ادای زکات ، عامل شکیبایی بر آزار های دشمنان و زمینه ساز مدارا کردن با ایشان است .

فاعفوا و اصفحوا .. و اقیموا الصلوه و آتوا الزکوه

در برداشت فوق، جمله «أقیموا الصلاه ..» در ارتباط با «فاعفوا و اصفحوا» ملاحظه شده است. در این لحاظ هدف از تأکید بر اقامه نماز و پرداخت زکات، ایجاد توان برای اطاعت امر خداوند (لزوم عفو و گذشت و مدارا کردن با دشمنان) است.

360- صبر بر شکنجه های دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 110 - 4

4- هجرت برخی از مسلمانان صدر اسلام (به حبشه) ، پس از تحمل رنج و شکنجه دشمنان

للذین هاجروا من بعد ما فتنوا

یکی از معانی «فتنه» آزار و شکنجه می باشد (مفردات راغب) و برداشت فوق مبتنی بر این معناست.

361- صفات دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 31 - 2

ص: 490

2- دشمنان پیامبران ، همواره از سنخ مجرمان و تبه کاران بودند .

لکلّ نبیّ عدوّاً من المجرمین

362- ضعف دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 90 - 11، 7

7- ضعف روحیه دشمنان و ناتوانی آنان از رویارویی با مسلمانان ، از عنایات خداوند

و لو شاء الله لسلّطهم علیکم فلقاتلوکم

تقدیم «سلطهم» بر «قاتلوکم» می رساند که مراد از سلطه، جرأت و بیباکی است ؛ یعنی اگر خدا می خواست ترس را از آنان زایل می کرد و در نتیجه با شما می جنگیدند.

11 - هشدار خداوند به مؤمنان از غرور و خودبینی ، با مشاهده ضعف و ناتوانی دشمنان

و لو شاء الله لسلّطهم علیکم فلقاتلوکم

هدف از بیان این حقیقت که تنها مشیت الهی کارساز است، می تواند این باشد که مسلمانان نباید ضعف دشمن را برخاسته از توانمندی خویش بدانند و این، مایه غرور و خودبینی آنان گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 10

10 - دشمنان ناشناخته مسلمانان در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، دارای نیروی ضعیفتر نسبت به دشمنان شناخته شده

و آخرین من دونهم

برداشت فوق با توجه به کلمه «دون» که به معنای پایین و پست است، استفاده شده. گفتنی است «من» در «من دونهم» بیانیه است. بنابراین «آخرین من دونهم» یعنی دشمنان دیگری که از نیرو و توان کمتری برخوردارند.

363- ضعف دشمنان در غزوه بدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 43 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) رؤیای خویش (کمی نفرات دشمن در جنگ بدر) را برای مسلمانان بیان کرد .

إذ یریکهم الله فی منامک قلیلا و لو أریکهم کثیرا لفشلتهم

ص: 491

364- طغیانگری دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 32 - 3

3 - آرزومندان نابودی اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مردمی طغیانگر و حق ستیز

نترَبِّصْ به ریب المنون . . . أم تأمرهم أحلمهم بهذا أم هم قوم طاغون

365- طغیانگری دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 32 - 3

3 - آرزومندان نابودی اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مردمی طغیانگر و حق ستیز

نترَبِّصْ به ریب المنون . . . أم تأمرهم أحلمهم بهذا أم هم قوم طاغون

366- ظلم به دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 8 - 9

9 - بی عدالتی حتی در مورد دشمنان، ناپسند و حرام است .

و لایجر منکم شننان قوم علی الا تعدلوا

367- ظلم دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 13 - 10

10 - اقوام کافری که با تعالیم انبیا به مخالفت برخاستند، مردمانی ستمگر بودند .

وقال الذین کفروا لرسلم لنخرجکم . . . فأوحی إلیهم . . . لنهلکن الظلمین

368- ظلم دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 13 - 10

ص: 492

10- اقوام کافری که با تعالیم انبیا به مخالفت برخاستند ، مردمانی ستمگر بودند .

وقال الذين كفروا لرسولهم لنخرجنكم .. فأوحى إليهم ... لنهلكنّ الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 50 - 7

7- دشمنان دین خدا و کتاب های آسمانی ، عناصری هواپرست و ظالم

و من أضلّ ممّن اتّبع هويّه .. إنّ الله لا يهدى القوم الظلمين

369- ظلم دشمنان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 50 - 7

7- دشمنان دین خدا و کتاب های آسمانی ، عناصری هواپرست و ظالم

و من أضلّ ممّن اتّبع هويّه .. إنّ الله لا يهدى القوم الظلمين

370- عبرت از فرجام دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 5 - 6

6- فرجام ذلت بار دشمنان خدا و پیامبران در طول تاریخ ، درس عبرتی برای مخالفان اسلام

إنّ الذين يحادّون الله ورسوله .. كما كبت الذين من قبلهم

371- عبرت از فرجام دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 5 - 6

6- فرجام ذلت بار دشمنان خدا و پیامبران در طول تاریخ ، درس عبرتی برای مخالفان اسلام

إنّ الذين يحادّون الله ورسوله .. كما كبت الذين من قبلهم

372- عبرت از فرجام دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 493

8- لزوم عبرت گیری از فرجام شوم توطئه گران علیه دین الهی

قد مکر الذین من قبلهم فأتی الله بنینهم . . . و أتهم العذاب

اینکه خداوند پس از بیان رفتار مخالفان قرآن به ذکر داستان کسانی می پردازد که علیه تعالیم آسمانی انبیا توطئه و مکر کردند و به خاطر آن گرفتار عذاب الهی شدند، هشدار است به سایر انسانها که از آن قضیه عبرت بگیرند.

373- عبرت دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 26 - 5

5 - شکست نهایی فرعون در مبارزه با موسی (ع) ، درس عبرتی برای مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و منکران معاد

إنّ فی ذلك لعبره لمن یشی

نقل داستان موسی (ع) و فرعون - پس از بیان شبهات منکران معاد و نیز خطاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) با جمله «هل أتاک...» - بیانگر این است که مراد از توصیف داستان مزبور به عبرت، تهدید منکران معاد و مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) است که چه بسا آنان نیز در نهایت، همچون فرعون به عذاب الهی گرفتار شوند.

374- عجز دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فیل - 105 - 5 - 5

5 - دشمنان خداوند ، هر چند مجهّز و نیرومند باشند ، از رویارویی با او ناتوان اند .

ألم تر کیف فعل ربّک . . . فجعلهم کعصف مأكول

375- عجز دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 26 - 11

11- توطئه گران ، از درک عوامل شکست و ناکامی خود در توطئه علیه دین ، عاجزند .

قد مكر الذين من قبلهم... وأتهم العذاب من حيث لا يشعرون

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

17 - جائیہ - 45 - 19 - 1

ص: 494

1 - ارائه دهندگان برنامه های ضد دینی ، ناتوان از حمایت نسبت به پیروان خویش در برابر عذاب خداوند

إِنَّهُمْ لَن يَغْنُوا عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا

با توجه به این که «من الله» ممکن است به حذف مضاف باشد؛ یعنی، «من عذاب الله» و با الغای خصوصیت از مورد پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، مطلب بالا استفاده می شود.

376- عذاب اخروی دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 15 - 5

5 - اسلام ستیزان (بنی نضیر و . . .) ، علاوه بر شکست و ذلت دنیوی ، دارای عذاب دردناک اخروی اند .

ذاقوا وبال أمرهم و لهم عذاب أليم

377- عذاب دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 52 - 23

23 - نزول عذاب الهی بر دشمنان دین ، مایه پشیمانی مسلمانان سست ایمان از دل بستگی به یهود و نصارا

او امر من عنده فیصبحوا علی ما اسروا فی انفسهم ندمین

برداشت فوق بر این احتمال است که مراد از «امر»، عذاب دنیوی باشد.

378- عذاب دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 25 - 2

2 - عذاب فرعون در دنیا و آخرت ، نمونه ای از برخورد شدید خداوند با مخالفان پیامبران و برحذر دارنده آنان از عواقب مخالفت

فأخذ الله نکال الآخره و الأولى

«نکال» به چیزی گفته می شود که به وسیله آن، دیگران را تنکیل کنند؛ یعنی، از کاری بر حذر دارند (قاموس). مصداق آن در آیه عذاب فرعون است که مایه عبرت برای دیگران می باشد. اضافه «نکال» به «الآخره و الأولى»، یا گویای این نکته است که عذاب فرعون در آخرت

و دنیا، هر یک می توانند برای مردم «نکال» و مایه عبرت باشد و یا گویای این که عذاب فرعون در دنیا می تواند مایه عبرت مردم نسبت به دنیا و آخرت آنان باشد. برداشت یادشده براساس احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 495

7- نواختن شلاق عذاب بر عاد ، ثمود و فرعون ، نمونه ای از کمین گذاری خداوند برای مخالفان پیامبران است .

فَصَبَّ عَلَيْهِم رَيْبٌ . . . إِنَّ رَيْبَ لِبِالْمُرْصَادِ

379- عذاب دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 66 - 10

10- کفرپیشگان و مخالفان معارف دین ، در خطر گرفتار شدن به عذاب های الهی اند .

فلما جاء أمرنا نجّينا صلحا . . . و من خزی يومئذ إن ربك هو القوی العزیز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 26 - 3,5

3- توطئه کنندگان علیه دین الهی ، در داخل خانه های خود با فرو ریختن سقف خانه ها بر روی آنان ، به هلاکت رسیدند .

قد مكر الذین من قبلهم فأتی الله بنینهم من القواعد فخر علیهم السقف من فوقهم

ذکر قید «من فوقهم» پس از بیان «فخر علیهم السقف» (سقف بر آنها فرو ریخت) با اینکه ریزش سقف همواره از بالاست، می تواند برای بیان این منظور باشد که آنان در داخل خانه های خود، زیر آوار مدفون شدند.

5- خداوند ، توطئه گران علیه دین را به گونه ای غافلگیرانه گرفتار عذاب کرد که هیچ گاه به آن گمان نمی بردند .

قد مكر الذین من قبلهم . . . و أتهم العذاب من حیث لا یشرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 45 - 14

14- مرتکبان کار های زشت و توطئه گران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دین ، در معرض عذاب های گوناگونند .

أفأمن الذین مکروا السیئات أن یخسف الله بهم الأرض أو یأتیهم العذاب

380- عذاب دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

14- مرتکبان کار های زشت و توطئه گران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دین ، در معرض عذاب های گوناگونند .

أفأمن الذين مكروا السيئات أن يخسف الله بهم الأرض أو يأتيهم العذاب

381- عذاب دنیوی دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 9 - 21

21 - مخالفان پیامبران ، مستحق کیفر دنیوی بودند .

فينظروا كيف كان عقبه الذين من قبلهم . . . و جاءتهم رسلهم بالبينت فما كان الله

382- عذاب دنیوی دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 27 - 1

1- خداوند ، مشرکان توطئه گر علیه دین را علاوه بر عذاب دنیوی ، در قیامت به صورت تحقیر آمیزی خوار خواهد ساخت .

قد مكر الذين من قبلهم . . . و أتهم العذاب . . . ثم يوم القيمة يخزيهم و يقول أين

«خزی» در لغت به معنای شکست و ذلت است. این حالت گاهی از ناحیه خود شخص عارض می شود و گاهی از سوی دیگری. در صورتی که از سوی دیگری باشد، همراه با خفت و تحقیر است.

383- عذاب دنیوی دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 47 - 9

9- بدکاران و توطئه کنندگان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در معرض انواع عذاب های دنیوی اند .

أفأمن الذين مكروا السيئات أن يخسف الله بهم الأرض أو يأتيهم العذاب . . . أو يأخذ

384- عفو از دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 20

20 - نادیده گرفتن توطئه دشمنان و گذشت کردن از آزار های ایشان ، مرحله ی تاکتیکی در مبارزه با آنان است .

فاعفوا و اصفحوا حتى يأتي الله بأمره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 86 - 6

6- گذشت و اغماض پیامبر (صلی الله علیه و آله) از دشمنان و کافران ، به خیر و صلاح آن حضرت و در راستای تربیت و کمال اوست .

ص: 497

فاصفح الصفح الجمیل . إن ربک هو الخلّ - ق العلیم

جمله «إن ربک . . .» به منزله تعلیل برای «فاصفح . . .» است؛ یعنی، ای پیامبر! گذشت کن؛ زیرا پروردگار و مربی تو می داند که چه کاری به مصلحت و در جهت تربیت و رشد توست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 126 - 8

8- گذشت از دشمن و نادیده گرفتن اذیت و آزارش ، امری دشوار و نیازمند شکیبایی است .

و إن عاقبتهم فعاقبوا . . . و لئن صبرتم لهو خیر للصبرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 128 - 8

8- گذشت از دشمن و چشم پوشی از انتقام و مقابله به مثل در راه تبلیغ دین ، از مصادیق احسان است .

و إن عاقبتهم فعاقبوا . . . و لئن صبرتم لهو خیر للصبرین . . . إن الله مع . . . و الذین

385- عقیده دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 100 - 1

1 - مسلمانان ، در صورت مهاجرت ، علی رغم پندار دشمنان ، محیط های مناسبی برای زندگی خواهند یافت .

و من ینهاجر فی سبیل الله ینجد فی الارض مراغماً کثیراً وسعه

«مراغماً»، اسم مکان و به معنای سرزمین و راه است که با نظر به ماده آن، «رغم» (خاک) این معنا در آن اشراب شده که یافتن سرزمین برای زندگی، علی رغم موانع و تضییقاتی است که دشمنان در برابر هجرت مسلمانان ایجاد می کردند.

386- علایق دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 8 - 5

5- دشمنان دین ، به دلیل علاقه وافر به مال ، گرفتار بخل و امساک حقوق خداوند

کلمه «شدید» - چنان که در قاموس آمده - گاه به معنای «بخیل» است. در صورتی که این معنا در آیه مراد باشد، حرف «لام» در «لحَبُّ الخیر» لام تعلیل خواهد بود؛ یعنی، به خاطر حَبِّ مال.

387- علم دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 7 - 3

3 - خداوند ، در تأکید بر آگاهی دشمنان اسلام از خوی ناسپاسی خویش ، به اسبان تیزپای مجاهدان ، سوگند یاد کرده است .

و العدیت . . . و إله علی ذلک لشهید

388- عوامل پیروزی بر دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 6 - 10

10- رشد اقتصادی و ازدیاد جمعیت به منظور برتری و فزونی یافتن بر نیروی انسانی و اقتصادی دشمن ، سیاستی است شایسته و بایسته

و أمددکم بأمول و بنین و جعلنکم أكثر نفیراً

جمله «و جعلناکم . . .» بمنزله نتیجه برای جمله «و امددناکم . . .» است؛ چرا که «نفیر» در لغت به عده ای از مردان گفته می شود که امکانات لازم برای کوچ کردن و حرکت دسته جمعی را داشته باشند (مفردات راغب)، و مقصود از آن به مناسبت مورد، این است که خداوند با کمک اموال و فرزندان به شما، این توانایی را داد که بر دشمن خود فزونی داشته و چیره شوید.

389- عوامل تقویت روحیه دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 11 - 5

5 - منافقان ، مایه امید و تقویت روحیه کافران در نبرد با اسلام

الذین نافقوا یقولون لإخونهم . . . لئن أخرجتم

اظهار همکاری منافقان با کافران، خود نوعی تقویت روحیه کافران است.

390- عوامل ذلت دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 14 - 4

4 - جنگاوران مؤمن، در عرصه نبرد، مجاری تحقق اراده خدا (پیروزی قوای اسلام و مرگ و ذلت دشمنان) هستند.

يعذبهم الله بأيديكم ويخزهم وينصركم عليهم

خداوند پس از فرمان جنگ با دشمنان، نابودی و شکست آنان و پیروزی مؤمنان را به خود نسبت داد - با آنکه همه آنها نتیجه

ص: 499

همان جنگ بود - از این مطلب استفاده می شود که اراده خدا در مورد انسانها، از راه افعال خود آنان تحقق می پذیرد.

391- عوامل شکست دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 12

12 - نقش بارز صلح حدیبیه ، در کوتاه شدن دست دشمنان از ضربه زدن به مسلمانان

فَعَجَّلَ لَكُمْ هَذِهِ وَكَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ

ممکن است «هذه» اشاره به صلح حدیبیه داشته باشد و «كفّ..» مترتب بر آن بوده و نتیجه آن به شمار آید.

392- عوامل شکست دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 26 - 11

11- توطئه گران ، از درک عوامل شکست و ناکامی خود در توطئه علیه دین ، عاجزند .

قد مكر الذین من قبلهم . . . و أتهم العذاب من حیث لا یشرعون

393- عوامل نارضایتی دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 8 - 8

8 - ایمان ، ناخوشایندترین وصف مؤمنان ، در دیدگاه دشمن

و ما نقموا منهم إلا أن یؤمنوا بالله

394- عوامل هلاکت دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 14 - 4

4 - جنگاوران مؤمن ، در عرصه نبرد ، مجاری تحقق اراده خدا (پیروزی قوای اسلام و مرگ و ذلت دشمنان) هستند .

يعذبهم الله بأيديكم ويخزهم وينصركم عليهم

خداوند پس از فرمان جنگ با دشمنان، نابودی و شکست آنان و پیروزی مؤمنان را به خود نسبت داد - با آنکه همه آنها نتیجه همان جنگ بود - از این مطلب استفاده می شود که اراده خدا در مورد انسانها، از راه افعال خود آنان تحقق می پذیرد.

ص: 500

395- عهدشکنی دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 91 - 5، 1

1 - إخبار خداوند به مسلمانان صدر اسلام که در آینده ای نزدیک گروهی از دشمنان، علی رغم پیمان ترک تعرض، به پیمان خویش وفادار نبوده، در هر آشوبی علیه آنان شرکت خواهند کرد.

ستجدون آخرین یریدون ان یامنوکم و یامنوا قومهم کلّما ردّوا الی الفتنه ارسوا فی

5 - ضرورت پذیرش پیمان عدم تعرض با مخالفان، علی رغم روحیه ستیزه جویی و پیمان شکنی آنان

ستجدون آخرین یریدون ان یامنوکم و یامنوا قومهم کلّما ردّوا الی الفتنه ارسوا فی

396- غافلگیری دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 3 - 1

1 - سوگند خداوند، به اسبان مجاهدان که هنگام صبحدم بر دشمنان تاخته و آنان را غافلگیر کرده اند.

فالمغیرت صبحاً

«اغاره» (مصدر «مغیرات»)، به معنای تاختن سریع اسب برای غارت کردن یا غیر آن است (قاموس). «صبحاً» ظرف و تاختن در صبحگاه، کنایه از غافلگیر کردن دشمن است.

397- غضب بر دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 123 - 6

6 - لزوم به کارگیری شدت و خشم، در جنگ با دشمنان کفرپیشه

قتلوا الذین یلونکم من الکفار و لیجدوا فیکم غلظه

398- غفلت از دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - بی توجھی به عمق عداوت کافران با اسلام و مسلمانان ، زمینه ساز برقراری روابط دوستانه با آنان

ص: 501

لَاتتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ .. يَخْرُجُونَ ... أَنْ تُوْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ

بیان ابعاد مختلف عداوت کافران با مسلمانان، به عنوان دلیل ممنوعیت ارتباط دوستانه با آنان، بیانگر مطلب بالا است.

399- غفلت از دشمنان مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 11

11 - بی توجهی به عمق عداوت کافران با اسلام و مسلمانان، زمینه ساز برقراری روابط دوستانه با آنان

لَاتتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ .. يَخْرُجُونَ ... أَنْ تُوْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ

بیان ابعاد مختلف عداوت کافران با مسلمانان، به عنوان دلیل ممنوعیت ارتباط دوستانه با آنان، بیانگر مطلب بالا است.

400- غفلت دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 26 - 5,9

5- خداوند، توطئه گران علیه دین را به گونه ای غافلگیرانه گرفتار عذاب کرد که هیچ گاه به آن گمان نمی بردند.

قد مکر الذین من قبلهم ... و أتهم العذاب من حیث لایشعرون

9- توطئه گران علیه دین، هیچ گاه گمان نمی کردند که مکرشان علیه دین، دامنگیر خود آنان خواهد شد.

قد مکر الذین من قبلهم فأتی الله بنینهم من القواعد .. و أتهم العذاب من حیث لا

401- فرجام دشمنان امام علی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 16

16 - منصور حازم می گوید: از امام صادق (ع) از آیه « و ما هم بخرجین من النار » سؤال کردم، فرمود: « اعداء علی (ع) هم المخلدون فی النار أبدالاً بدين و دهر الداهرين »

دشمنان علی (ع) هستند که تا پایان روزگار و تا ابدیت در جهنم جاودانه هستند.

402- فرجام دشمنان دين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 26 - 10

ص: 502

10 - هزیمت و شکست ، فرجام شوم و کیفر قطعی برای تمامی کافران و دشمنان ایستاده در برابر دین الهی

و عذّب الذین کفروا و ذلک جزاء الکفرین

403- فرجام شوم دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 5 - 5

5- ذلت و خواری ، فرجام همه مخالفان خدا و پیامبران در طول تاریخ

كما کبت الذین من قبلهم

404- فرجام شوم دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 25 - 10

10 - دوزخ ، پایان و فرجام شوم دشمنان خدا

و حقّ علیهم القول

الف و لام در «القول» برای عهد ذهنی است و اشاره به سخنی دارد که در آن، وعده عذاب دوزخ داده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 5 - 5

5- ذلت و خواری ، فرجام همه مخالفان خدا و پیامبران در طول تاریخ

كما کبت الذین من قبلهم

405- فرجام شوم دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 34 - 3

3 - کافران معاند با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در قیامت ، دارای شوم ترین جایگاه و بی راهه ترین مسیر خواهند بود .

الذین . . . أولئک شرّ مکاناً و أضلّ سبیلاً

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

15 - سبأ - 34 - 51 - 8

ص: 503

8 - دلدارى خداوند به پيامبر (صلى الله عليه و آله) ، با ذكر فرجام سخت و ناگوار مخالفان آن حضرت

و لو ترى إذ فرعوا فلا فتوت و أخذوا من مكان قريب

406- فرصت طلبى دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

3 - نساء - 4 - 91 - 2

2 - اخبار خداوند به مسلمانان مبنى بر اينكه در گير و دار مبارزه و نبرد با دشمنان ، گروهى از آنان در صدد كسب امنيت از سوى مسلمانان و از سوى طائفه كافر خویش خواهند شد .

ستجدون اخيرين يريدون ان يامنوكم و يامنوا قومهم

407- فاطعيت با دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

17 - فتح - 48 - 29 - 9

9- شدت با دشمنان دين و عطوفت با خداجويان ، از برجسته ترين مبانى رسالت پيامبر اسلام (صلى الله عليه و آله)

محمد رسول الله و الذين معه أشداء على الكفار رحماء بينهم

پيامبر (صلى الله عليه و آله) در آيه با وصف رسالت معرفى گردیده و در واقع روى وصف رسالت، تكيه شده است و بر اين وصف دو خصلت مهم «أشداء على الكفار» و «رحماء بينهم» مترتب گشته است.

408- قتل دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

3 - نساء - 4 - 91 - 11، 7، 15

7- لزوم تعقيب و كشتن دشمنان ، بدون مهلت و تحت هر شرايط ، در صورت توطئه گرى و عدم پيشنهاد صلح و دست بردنداشتن از اذيت مسلمانان

فان لم يعتزلوكم و يلقوا اليكم السلم و يكفوا ايديهم فخذوهم و اقتلوهم حيث تقفتمو

11 - ايجاد امنيت و آرامش از اهداف فرمان الهى به تعقيب و كشتن دشمنان توطئه گر و جنگ طلب

فان لم يعتزلوكم و يلقوا اليكم السلم و يكفوا ايديهم فخذوهم و اقتلوهم حيث تقفتمو

15 - مسلمانان ، برخوردار از دليلی روشن برای جواز تعقيب و کشتن دشمنان توطئه گر و جنگ طلب

و اولئکم جعلنا لکم عليهم سلطاناً مبيناً

ص: 504

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 25 - 17

17 - وارد گشتن خسارت سنگین (مانند قتل، جرح و...) به دشمن از ره آورد های جهاد

فیه بَأْس شدید

«بَأْس» عبارت از عذاب و آسیب های جدی است که در میدان نبرد، برطرف وارد می شود.

409- قدرت دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 23 - 13

13 - لزوم مبارزه با دشمنان، علی رغم ترس از نیرو و قدرت آنان

قال رجالان من الذین یخافون... ادخلوا علیهم الباب

410- قدرتمندی دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 24 - 6

6 - دشمنان و مخالفان رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از صاحبان زر و زور بودند.

فسیعلمون من أضعف ناصراً و أقلّ عدداً

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که - طبق آیات گوناگون، کافران همواره مال و منال خود را به رخ مسلمانان می کشیدند و به همین جهت خود را در برابر جبهه اسلام پیروز می پنداشتند؛ از این رو آیه مورد بحث، درصدد بیان کارساز نبودن تلاش این گروه قدرت مند و صاحب زر و زور است.

411- قطع نسل دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 3 - 3

3 - خداوند، کسی را که با زخم زبان خود به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، آن حضرت را نسل بریده خواند، دارای آینده ای خالی از

هرگونه خوبی و یاد نیک معرفی کرد .

إِنَّ شَانَنكَ هُوَ الْأَبْتَرُ

آنچه پدر عمرو عاص از کلمه «أبتر» اراده کرده بود، قطع شدن ذکر خیر پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر اثر قطع نسل بود. ضمیر فصل در «هو الأبتر» نشانگر حصر اضافی است و بیان می دارد که «متروک شدن ذکر خیر»، اختصاص به خود او دارد؛ نه پیامبر (صلی الله علیه و آله). گفتنی

ص: 505

است که قطع شدن ذکر خیر لزوماً به معنای نداشتن فرزند نیست؛ زیرا فرزندان که مایه ذکر خیر پدر نشوند، او را از «أبتر» بودن بیرون نمی آورند.

412- قتل سپاه دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 43 - 10، 4، 3، 2، 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) پیش از جنگ بدر سپاه دشمن را در رؤیاهایی متعدد، اندک دید.

إذ یریکهم الله فی منامک قليلا

فعل مضارع «یرى» دلالت بر تکرار رؤیای پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مورد اندک دیدن سپاه دشمن دارد.

2 - رؤیاهای پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره تعداد اندک نفرات دشمن، رؤیایی القا شده از سوی خداوند

إذ یریکهم الله فی منامک قليلا

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) رؤیای خویش (کمى نفرات دشمن در جنگ بدر) را برای مسلمانان بیان کرد.

إذ یریکهم الله فی منامک قليلا و لو أریکهم کثیرا لفشلتم

4 - ضعف و ناتوانی سپاه کفر در جنگ بدر، تأویل و تعبیر رؤیای پیامبر (صلی الله علیه و آله) (کم دیدن نفرات دشمن)

إذ یریکهم الله فی منامک قليلا

از منابع تاریخی مربوط به جنگ بدر و نیز اینکه هر فرماندهی پیش از اقدام به جنگ همواره در تلاش برای آگاهی به کم و کیف لشکر مقابل است، به دست می آید که پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دیگر مسلمانان از تعداد تقریبی نفرات دشمن آگاه بودند. بنابراین رؤیای پیامبر (صلی الله علیه و آله) حاکی از سستی و ضعف نیروی دشمن بوده است، نه بیانگر تعداد آنان.

10 - رؤیای پیامبر (صلی الله علیه و آله) (اندک دیدن نفرات سپاه کفر) عامل وحدت کلمه مسلمانان در ضرورت پیکار با سپاه کفر و حضور رشیدانه آنان در جنگ بدر

إذ یریکهم الله فی منامک قليلا و لو أریکهم کثیرا لفشلتم و لتزعتم

413- کفر دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - دشمنان خدا و پیامبران و فرشتگان ، کافرند .

من كان عدواً لله .. فإن الله عدو للكافرين

مقتضای کلام آن بود که به جای «الکافین» ضمیر «هم» آورده شود. این جا به جایی حاوی دونکته است: 1- تصریح به اینکه توصیف شدگان کافرند. 2- علت دشمنی خدا با آنان، کفر ایشان است. بنابراین معنای آیه چنین می شود: کسانی که با خدا و ... دشمنند خدا دشمن آنهاست; زیرا آنان کافرند.

ص: 506

414- کفر دشمنان جبرئیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 98 - 7،9

7 - دشمنان جبرئیل و میکائیل کافرند .

من كان عدواً لله .. و جبریل و میکل فإن الله عدو للكفرین

9 - یهودیان ، به دلیل عداوتشان با جبرئیل کافرند و خداوند دشمن آنان است .

من كان عدواً لله .. و جبریل و میکل فإن الله عدو للكفرین

از مصداقهای «الکافرین» - به دلیل آیات گذشته - یهودیان هستند.

415- کفر دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 98 - 6

6 - دشمنان خدا و پیامبران و فرشتگان ، کافرند .

من كان عدواً لله .. فإن الله عدو للكفرین

مقتضای کلام آن بود که به جای «الکافرین» ضمیر «هم» آورده شود. این جا به جایی حاوی دونگته است: 1- تصریح به اینکه توصیف شدگان کافرند. 2- علت دشمنی خدا با آنان، کفر ایشان است. بنابراین معنای آیه چنین می شود: کسانی که با خدا و ... دشمنند خدا دشمن آنهاست؛ زیرا آنان کافرند.

416- کفر دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 27 - 16

16- مشرکانی که آیات قرآن را اسطوره می خوانند ، و نیز کسانی که علیه دین خدا توطئه می کنند ، در زمره کافرانند .

و إذا قيل لهم ماذا أنزل ربكم قالوا أسطر الأولین .. قد مكر الذین من قبلهم ...

417- کفر دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 9 - 3

3 - دلجویی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) در قبال کفر و حق ستیزی دشمنان

ص: 507

کذبت قبلهم قوم نوح

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که ضمیر «قبلهم» به کافران عصر پیامبر بازمی‌گردد و در آیات پیشین نیز افعال «إن یروا..» و «کذبوا» و «اتبعوا» نظر به ایشان دارد.

418- کفر دشمنان ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 98 - 6

6 - دشمنان خدا و پیامبران و فرشتگان ، کافرند .

من کان عدواً لله .. فإن الله عدو للكفرین

مقتضای کلام آن بود که به جای «الکافرین» ضمیر «هم» آورده شود. این جا به جایی حاوی دونکته است: 1- تصریح به اینکه توصیف شدگان کافرند. 2- علت دشمنی خدا با آنان، کفر ایشان است. بنابراین معنای آیه چنین می‌شود: کسانی که با خدا و ... دشمنند خدا دشمن آنهاست؛ زیرا آنان کافرند.

419- کفر دشمنان میکائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 98 - 7

7 - دشمنان جبرئیل و میکائیل کافرند .

من کان عدواً لله .. و جبریل و میکائیل فإن الله عدو للكفرین

420- کفران دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 6 - 3،4

3 - دشمنان اسلام ، ناسپاس در برابر نعمت اسلام و مظاهر ربوبیت خداوند

إنّ الإنسان لربه لکنود

4 - ناسپاسی دشمنان اسلام در برابر ربوبیت خداوند ، دلیل هجوم مجاهدان به صفوف آنان است .

و العديت . . . إنّ الإنسان لربّه لکنود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 7 - 4

ص: 508

4 - انکار آگاهانه نعمت های خداوند ، از سوی دشمنان اسلام ، دلیل رویارویی سپاه مجاهدان با صفوف آنان است .

و العدیت .. . إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ . وَإِنَّ عَلِيَّ لَشَهِيدٌ

421- کفران دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 9 - 6

6 - ناسپاسی دشمنان دین ، در برابر نعمت های خداوند و دل بستگی شدید آنها به دارایی خویش ، نشان بی توجهی آنان به معاد

إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ .. أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ

422- کفران دشمنان مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 38 - 8

8 - خصومت کنندگان با اهل ایمان ، مردمی خیانتکار و ناسپاس اند .

إِنَّ اللَّهَ يَدْفَعُ .. إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ

423- کیفر دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - حاقه - 69 - 10 - 7

7 - ربوبیت خداوند ، مقتضی بعثت پیامبران و عقوبت دشمنان ایشان است .

فَعَصُوا رَسُولَ رَبِّهِمْ فَاخَذَهُمْ أَخْذَهُ رَبِّهِ

424- کیفر دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 13 - 4

4 - عذاب شدید الهی ، کیفر ستیزه جویان با خدا و رسول

و من يشاقق الله ورسوله فإن الله شديد العقاب

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 509

16- « عن أبي عبد الله (ع) سئل عن قول الله : « أفأمن الذين مكروا السيئات أن يخسف الله بهم الأرض » قال : هم أعداء الله وهم يمسخون ويقذفون ويسيخون في الأرض ؛

از امام صادق(ع) در باره سخن خداوند «أفأمن الذين مكروا السيئات أن يخسف الله بهم الأرض» سؤال شد، حضرت در پاسخ فرمود: آنان دشمنان خداوندند. آنان مسخ شده و هدف قرار می گیرند و در زمین فرو می روند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 28 - 1

1 - آتش دوزخ ، کیفر و سزای دشمنان خدا است .

ذلک جزاء أعداء الله النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 4 - 3

3 - کیفر های دنیوی ، ناکافی برای مجازات ستیزکنندگان با خدا و رسول او

و لولا أن كتب الله عليهم الجلاء . . . و لهم في الآخرة عذاب النار . ذلک بأنهم ش

425- کیفر دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 26 - 10

10 - هزیمت و شکست ، فرجام شوم و کیفر قطعی برای تمامی کافران و دشمنان ایستاده در برابر دین الهی

و عذب الذين كفروا و ذلک جزاء الکفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 26 - 13، 12

12- « عن أبي جعفر (ع) في قول الله : « فأتى الله بنيانهم من القواعد » قال : كان بيت غدر يجتمعون فيه ؛

از امام باقر(ع) روایت شده است که درباره قول خدا «فأتى الله بنيانهم من القواعد» فرمود: [آن بنیان] خانه خیانتی بود که در آن اجتماع می کردند».

13- «عن ابى جعفر (ع) فى قوله: «قد مكر الذين من قبلهم فأتى الله بنيانهم من القواعد» فخر عليهم السقف من فوقهم وأتاهم العذاب من حيث لا يشعرون قال: بيت مكرهم أى ماتوا فألقاهم الله فى النار...»؛

از امام باقر(ع) روایت شده است که درباره قول خدا «.. فأتى الله بنيانهم من القواعد...» فرمود: مقصود این است که خدا خانه مکرشان را ویران کرد؛ یعنی، مردند و خدا آنان را در آتش افکند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 510

13 - آتش سوزان ، کیفر کفرپیشگان و تمام کسانی که در راستای منحرف ساختن مردم از راه خدا و دین او تلاش می کنند .

و من الناس من یجدل . . . و نذیقه یوم القیمه عذاب الحریق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 25 - 2

2 - گرفتاری کافران و دشمنان دین خدا ، در دام افراد وسوسه کننده و اغواگر ، کیفر الهی برای آنان است .

و قیضنا لهم قرناء فرینوا لهم

از این که خداوند تعیین هم نشین اغواگر را برای کافران به خود نسبت داده (قیضنا)، مطلب یاد شده استفاده می شود.

426- کیفر دشمنان فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 10 - 9,6

6 - میخکوب کردن به زمین هنگام مجازات ، شیوه فرعون در سرکوب مخالفان

و فرعون ذی الأوتاد

ممکن است فرعون از آن جهت به «ذی الأوتاد» توصیف شده باشد که مخالفان خود را، به چهار میخ می کشید و شکنجه می داد.

9 - « عن أبان الأحمر قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله عزّوجلّ « و فرعون ذی الأوتاد » لأیّ شیء سمی ذالاً الأوتاد ؟ قال : لأنه کان إذا عذب رجلاً بسطه علی الأرض علی وجهه و مدّ یدیه و رجلیه فأوتدها بأربعة أوتاد فی الأرض و ربّما بسطه علی خشب منبسط فوئد رجلیه و یدیه بأربعة أوتاد ثمّ ترکه علی حاله حتّی یموت فسمّاه الله عزّوجلّ « فرعون ذی الأوتاد » لذلك ;

از ابان احمر روایت شده که گفت: از امام صادق(ع) درباره این سخن خداوند عزّوجلّ «و فرعون ذی الأوتاد» پرسیدم: برای چه چیز ذی الاوتاد نامیده شد؟ فرمود: برای این که وقتی مردی را شکنجه می داد، او را بر صورت بر زمین می خواباند و دست ها و پاهایش را می کشید و با چهار میخ در زمین می کوبید و چه بسا او را روی چوب پهنی می خواباند و چهار دست و پای او را با چهار میخ می کوبید آن گاه او را به همان حال رها می کرد تا بمیرد. پس خداوند عزّوجلّ از این جهت او را فرعون ذی الاوتاد نامید.

427- کیفر دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- عذاب شديد الهى ، كيفر ستيزه جويان با خدا ورسول

و من يشاقق الله ورسوله فإن الله شديد العقاب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 511

3 - کیفر های دنیوی ، ناکافی برای مجازات ستیزکنندگان با خدا و رسول او

و لولا أن كتب الله عليهم الجلاء . . . و لهم في الآخرة عذاب النار . ذلك بأنهم ش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 14 - 6,9

6 - خداوند ، مراقب کردار مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و در کمین آنان است .

الم تر . . . إن ربك لبالمرصاد

9 - تهدید مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و سرکوب آنان از سوی خداوند ، جلوه ربوبیت او بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و در راستای تدبیر امور رسالت آن حضرت است .

ربك

فعل «رَبَّ»، زمانی به کار می رود که شخص اداره کاری را به دست گیرد و به تدبیر آن برخیزد (مصباح). بر این اساس کلمه «رَبَّ»، به معنای مدبّر است و اضافه آن به ضمیری که خطاب به رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) می باشد، بیانگر تأثیر کار خداوند در شؤون پیامبری آن حضرت است.

428- کیفرهای دنیوی دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فیل - 105 - 3 - 3

3 - عوامل طبیعی ، در اختیار خداوند و مجرای اراده او در کیفر های دنیوی مخالفان

و أرسل عليهم طيرًا أبابيل

429- گلايه اخروي دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 21 - 2

2 - گلايه دشمنان خدا ، در قیامت ، از پوست بدن خود به خاطر شهادت علیه ایشان

وقالوا لجلودهم لم شهدتم علينا

«لِمَ» مرکب از لام علت و مای استفهامیه است. استفهام در «لِمَ شهدتم» می تواند توییخی باشد که در این صورت حاکی از اعتراض، گلایه و سرزنش است.

ص: 512

430- گمراهی دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 34 - 3

3 - کافران معاند با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در قیامت، دارای شوم ترین جایگاه و بی راهه ترین مسیر خواهند بود.

الذین... أولئك شرّ مكاناً وأضلّ سبيلاً

431- گواهان اخروی دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 20 - 3

3 - گوش، چشم و پوست دشمنان خدا، در قیامت علیه آنان شهادت خواهند داد.

و یوم یحشر أعداء الله... شهد علیهم سمعهم وأبصرهم و جلودهم

432- لجاجت دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 61 - 8

8 - محاجّه و لجاجت خصم در برابر حق، شرط دعوت آنان به مباحله

فمن حاجک... فقل تعالوا... ثم نبتهل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 79 - 3

3 - حمایت های جدی و مکرر خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام، در برابر سرسختی و حق ستیزی دشمنان

أم أبرموا أمراً فإنا مبرمون

433- لجاجت دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- بشارت به پرهیزگاران و انذار دشمنان متعصب و سرسخت دین، از اهداف قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لتبشّر به المتّقین و تنذّر به قومًا لُدًّا

«لُدٌّ» جمع «أَلْدٌ» است و «قومًا لُدًّا»؛ یعنی، مردمی در اوج سرسختی و لجاجت.

ص: 513

434- لجاجت دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 112 - 5

5 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و رفع نگرانی او نسبت به لجاجت مخالفان

و كذلك جعلنا لكل نبي عدوا

از اهداف این یادآوری تاریخی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) می تواند رفع ناراحتی و دلگیری آن حضرت از خصومت و مخالفت های کافران باشد.

435- مال دوستی دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 8 - 7، 5، 2

2 - افزایش مال دوستی در دشمنان دین ، زمینه رویارویی آنان با سپاه اسلام است .

و العديت .. و إنه لحبّ الخير لشديد

5 - دشمنان دین ، به دلیل علاقه وافر به مال ، گرفتار بخل و امساک حقوق خداوند

و إنه لحبّ الخير لشديد

کلمه «شدید» - چنان که در قاموس آمده - گاه به معنای «بخیل» است. در صورتی که این معنا در آیه مراد باشد، حرف «لام» در «لحبّ الخير» لام تعلیل خواهد بود؛ یعنی، به خاطر حبّ مال.

7 - خداوند ، در تأکید بر شدت مال دوستی دشمنان دین ، به مرکب مجاهدان سوگند یاد کرده است .

و العديت .. و إنه لحبّ الخير لشديد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 9 - 6

6 - ناسپاسی دشمنان دین ، در برابر نعمت های خداوند و دل بستگی شدید آنها به دارایی خویش ، نشان بی توجهی آنان به معاد

إنّ الإنسان لرهّ لکنود .. أفلا یعلم إذا بعثر ما فی القبور

436- مبارزه با دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 20

20 - نادیده گرفتن توطئه دشمنان و گذشت کردن از آزارهای ایشان ، مرحله ی تاکتیکی در مبارزه با آنان است .

ص: 514

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللہ بأمره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 110 - 2

2 - برپاداشتن نماز و پرداخت زکات ، دارای نقشی بسزا در آماده سازی مسلمانان برای برخورد با دشمنان

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللہ بأمره . . . و أقیموا الصلوه و ءاتوا الزکوه

چون وجوب نماز و زکات، پیش از نزول این آیه برای مسلمانان بیان شده بود؛ معلوم می شود: تأکید بر آن در این آیه، ارائه رهنمودی است برای تحقق امر یاد شده در آیه (فاعفوا و اصفحوا) و نیز فراهم آمدن زمینه جهاد و مبارزه که فراز «حتی یأتی اللہ بأمره» بدان اشاره دارد. در برداشت فوق «أقیموا الصلاه...» در ارتباط با «حتی یأتی...» معنا شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 29 - 21

21 - یورش مسلمان به تنهایی بر اجتماع دشمن مشرک و خود را در معرض کشته شدن قرار دادن ، در حکم خودکشی است .

و لا تقتلوا انفسکم

امام صادق (ع) درباره آیه فوق فرمود: . . . عنی بذلک الرجل من المسلمین یشد علی المشرکین وحده یجیء فی منازلهم فیقتل فنهامم اللہ عن ذلک.

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 235، ح 98؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 363، ح 2.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 81 - 2

2 - چاره اندیشی گروهی از مسلمانان برای مخالفت و نادیده گرفتن فرمان پیامبر خدا به نبرد با دشمنان دین

یقولون طاعه . . . بیّت طائفه منهم غیر الذی تقول

با توجه به آیات پیشین که درباره جهاد بود، فرمان مورد نظر در این آیه همان دستور جهاد و شرکت در نبرد علیه دشمنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - لزوم مبارزه با دشمنان ، علی رغم ترس از نیرو و قدرت آنان

قال رجالان من الذين يخافون .. ادخلوا عليهم الباب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 13 - 3

3 - مبارزه با دشمنان خدا و رسول و سرکوبی آنان ، امری لازم و بر عهده مسلمانان

ذلك بأنهم شاقوا الله ورسوله

ص: 515

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 6 - 3

3- فرمان خداوند به مبارزه با شیطان ، چونان برخورد با دشمن

فاتخذوه عدوًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 7 - 8

8- مؤمنان ، محتاج امداد های الهی ، در پیشبرد دین و مبارزه با دشمنان

إن تنصروا الله ينصركم

از این که خداوند، نوید نصرت و امداد به مؤمنان را در زمینه جهاد مطرح کرده است؛ نیاز آنان به امدادهای خداوند استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 195 - 26

26 - فداکاری و از خود گذشتگی مسلمانان صدر اسلام ، در رویارویی با دشمنان و استقبال آنان از شهادت

فألذین . . . وقاتلوا وقتلوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 200 - 3

3 - مؤمنان ، موظف به پایداری و مقاومت در برابر دشمنان سرسخت و ستیزه جو

یا ایها الذین امنوا . . . صابروا

«صابروا» از باب مفاعله، دلالت بر مقاومت طرفینی دارد و این معنا غالباً بین دو خصم تصوّر می شود.

437- مبارزه با دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 157 - 6

6- برخورد و مبارزه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن با مخالفان دعوت الهی (کافران و مشرکان) ، متکی بر منطق و استدلال بود .

فأتوا بکتبکم إن کنتم صدقین

438- مبارزه با دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 516

2- مؤمنان صدراسلام، وظیفه دار تکذیب شایعه های بی اساس بدخواهان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و خانواده آن حضرت

لولا إذ سمعتموه ظنّ المؤمنون و المؤمنت بأنفسهم خيراً و قالوا هذا إفك مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- مسلمانان، موظف بودند با توطئه « افک » به عنوان بهتانی بزرگ علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حریم آن حضرت، مقابله کنند.

و لولا إذ سمعتموه قلمم... سبخنک هذا بهتن عظیم

4- مسلمانان، موظف اند در برابر شایعه ها و تهمت های بی اساس علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حریم آن حضرت، واکنشی صریح و منفی نشان دهند و به مقابله جدی با آنها برخیزند.

و لولا إذ سمعتموه قلمم... هذا بهتن عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- توکل و اتکال پیامبراسلام (صلی الله علیه و آله) بر خداوند، سبب اعتماد به نفس و پشت گرمی آن حضرت در مبارزه با دشمنان و نیل به اهداف رسالت

قل حسبی الله علیه یتوکل المتوکلون . قل یقوم اعملوا علی مکاتکم ائی عمل فسو

یادآوری توکل و اتکال بر خداوند (در آیه قبل) پیش از اعلام موضع قاطع خود به دشمنان، می تواند گویای برداشت بالا باشد.

439- مبارزه با هجوم دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11- تهیه و تدارک استحکامات دفاعی، جهت جلوگیری از رخنه مفسدان و دشمنان ویرانگر، امری لازم است.

إنّ یأجوج و مأجوج مفسدون فی الأرض فهل نجعل لک خرجاً

440- مبعوضیت دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 26 - 10

10- توطئه گران علیه دین الهی ، شدیداً مبعوض خداوند می باشند . *

فأتى الله بنينهم من القواعد

از اینکه خداوند برای بیان کیفیت عذاب توطئه گران علیه دین، به جای «أتى أمر الله» از «أتى الله» استفاده کرده است، احتمال

ص: 517

دارد به منظور یاد شده باشد.

441- مثالهای باطل دشمنان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 33 - 4

4 - سخنان کافران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تعالیم قرآن، متکی بر تمثیل و تشبیه بود و نه برهان و دلیل.

و لایأتونک بمثل إلاّ جئنک بالحقّ و أحسن تفسیراً

442- مثالهای باطل دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 33 - 4

4 - سخنان کافران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تعالیم قرآن، متکی بر تمثیل و تشبیه بود و نه برهان و دلیل.

و لایأتونک بمثل إلاّ جئنک بالحقّ و أحسن تفسیراً

443- مجاهدان و دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 104 - 6, 1

1 - مجاهدان نباید در رویارویی و تعقیب دشمنان، سستی نشان دهند.

و لاتهنوا فی ابتغاء القوم

6 - ضرورت آماده سازی مجاهدان برای تحمل رنج ها و خسارت های ناشی از نبرد با دشمنان

ان تكونوا تألمون فأنهم یألمون كما تألمون و ترجون من الله ما لا یرجون

هدف از بیان امتیازات نیروهای مجاهد (ترجون من الله) و نیز تبیین رنجهای دشمنان به هنگامه نبرد، این است که اهل ایمان را برای نبرد آماده سازد و به آنان روحیه رویارویی با دشمنان را القا کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

28 - دلباختگان خداوند ، فروتن در برابر مؤمنان ، سرفراز در قبال کافران و مجاهدانی بی پروا از ملامت دشمنان دین

يحبونه اذله على المؤمنين . . . يجهدون في سبيل الله ولا يخافون لومه لائم

ص: 518

444- محدودیت قدرت دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 72 - 15

15 - قدرت و حاکمیت دشمنان پیامبران و مؤمنان ، موقت و محدود به زندگی دنیایی است .

إنّما تقضى هذه الحيوه الدنيا

445- محدودیت قدرت دشمنان مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 72 - 15

15 - قدرت و حاکمیت دشمنان پیامبران و مؤمنان ، موقت و محدود به زندگی دنیایی است .

إنّما تقضى هذه الحيوه الدنيا

446- محمد(صلی الله علیه و آله) و دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 204 - 3

3 - امکان تأثیرپذیری پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ریاکاری و فریبکاری منافقان

و من الناس من یعجبک

447- مراحل برخورد با دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 21

21 - لزوم برخورد مرحله به مرحله با دشمنان توطئه گر

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللّٰه بأمره

448- مراقب عمل دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 519

6 - خداوند ، مراقب کردار مخالفان پیامبر (صلی الله علیه و آله) و در کمین آنان است .

ألم تر .. إن ربك لبالمرصاد

449- مسلمانان و دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 120 - 14، 10، 7

7 - قطع دوستی مسلمانان با دشمنان دین ، دربردارنده ناگواریها

لا تتخذوا بطانه من دونکم .. و ان تصبروا

توصیه به صبر و تقوا پس از دستور به قطع رابطه با دشمنان دین، اشاره به این حقیقت دارد.

10 - مسلمانان ، همواره در معرض توطئه و دسیسه دشمنان هستند .

لا یضركم کیدهم شیئاً

14 - توجه به احاطه خداوند بر تمامی اعمال و رفتار دشمنان دین ، از عوامل تقویت روحیه مسلمانان در برخورد با آنان

تمسککم .. ان الله بما يعملون محیط

جمله «ان الله ..» ، علاوه بر بیان احاطه علمی خداوند، برای این هدف نیز بیان شده است که مبدا مسلمانان پس از اینکه کینه توزی کافران برای آنان افشا شد، مضطرب شوند و روحیه خود را بیازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 122 - 7، 4

4 - تهدید خداوند نسبت به عناصر سست بنیاد در جبهه پیکار مسلمانان با دشمنان

والله سمیع علیم. اذ همّت طائفتان منکم ان تفشلا

بنابر اینکه کلمه «اذ»، متعلق به دو صفت «سمیع» و «علیم» باشد. یعنی خداوند، سخنان پنهانی آنان را که تصمیم به کوتاهی در نبرد داشتند، می شنید و از اندیشه آنان، آگاه بود. و تذکر شنوایی و دانایی خداوند در موارد تخلف و گناه، دلالت بر تهدید نسبت به متخلفین دارد.

7- نبرد احد، نمونه ای از بی صبری و بی تقوایی دو گروه از مسلمانان و زیان دیدن از توطئه های دشمنان

و ان تصبروا و تقوا لا یضرکم کیدهم شیئاً .. اذ همّت طائفتان منکم ان تقشلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 13 - 6

6- مسلمین در جنگ بدر - در حالی که دشمن حدود سه برابر ایشان بود - آنان را دو برابر نیروهای خویش می دیدند .

یرونهم مثلهم رأی العین

بنابراینکه ضمیر فاعلی به مسلمین برگردد و ضمیر «هم» در «یرونهم» به کافران و ضمیر «هم» در «مثلهم» به مسلمین. و سه برابر بودن کافران از شأن نزول استفاده شده است (مجمع البیان).

ص: 520

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 81 - 2

2 - چاره اندیشی گروهی از مسلمانان برای مخالفت و نادیده گرفتن فرمان پیامبر خدا به نبرد با دشمنان دین

يقولون طاعة .. بيت طائفة منهم غير الذي تقول

با توجه به آیات پیشین که درباره جهاد بود، فرمان مورد نظر در این آیه همان دستور جهاد و شرکت در نبرد علیه دشمنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 91 - 15, 6, 2

2 - اخبار خداوند به مسلمانان مبنی بر اینکه در گیر و دار مبارزه و نبرد با دشمنان، گروهی از آنان در صدد کسب امنیت از سوی مسلمانان و از سوی طائفه کافر خویش خواهند شد.

ستجدون اخرين يريدون ان يامنوكم و يامنوا قومهم

6 - ضرورت پرهیز از تعرض به دشمنانی که به هدف کسب امنیت اعلام بی طرفی کرده و از تعرض به مسلمانان بر حذر باشند.

ستجدون اخرين يريدون ان يامنوكم و يامنوا قومهم كلما ردوا الى الفتنة اركسوا في

15 - مسلمانان، برخوردار از دلیلی روشن برای جواز تعقیب و کشتن دشمنان توطئه گر و جنگ طلب

و اولئکم جعلنا لکم علیهم سلطاناً مبیناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 101 - 8

8 - لزوم هوشیاری مسلمانان در برابر فتنه های دشمنان

ان خفتم ان یفتنکم الذین کفروا ان الکفرین کانوا لکم عدواً مبیناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 104 - 14

14 - فرمان خداوند به مسلمانان در مورد تعقیب دشمنان، فرمانی حکیمانه و با آگاهی کامل به مصالح آنان است.

و لاتهنوا فى ابتغاء القوم . . . و كان الله عليمًا حكيمًا

450- مشابهت دشمنان انبيا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 118 - 11

11 - همگونی تفکر مخالفان پیامبر در طول تاریخ

كذلك قال الذين من قبلهم مثل قولهم . . . تشبهت قلوبهم

ص: 521

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 58 - 2

2 - لزوم مطلع ساختن دشمن از بی اعتباری عهدنامه آنان ، پس از الغا و بی اعتبار دانستن آن

و إما تخافن من قوم خيانه فانبذ إليهم على سواء

«سواء» به معنای مساوی و برابر بودن است. «علی سواء» حال برای ضمیر در «فانبذ» و ضمیر در «إليهم» است ؛ یعنی در حالی که تو و آنان در این امر مساوی هستید. و مراد از مساوی بودن، چنانچه مفسران گفته اند، تساوی در آگاهی به لغو پیمان نامه است. افکندن عهدنامه به طرف آنان (فانبذ إليهم) این معنا را تأیید می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 4 - 14

14 - تقوا ، بازدارنده آدمی از شکستن پیمان است ، هر چند طرف های پیمان ، دشمنانی حق ستیز باشند .

إلا الذين عهدتم من المشركين .. فأتوا إليهم عهدهم إلى مدتهم إنَّ الله يحب المت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 91 - 12، 13، 8، 5

5 - ضرورت پذیرش پیمان عدم تعرض با مخالفان ، علی رغم روحیه ستیزه جویی و پیمان شکنی آنان

ستجدون اخرين يريدون ان يامنوكم و يامنوا قومهم كلما ردوا الى الفتنة اركسوا في

8 - کناره گیری از برخورد ، تقاضای صلح و دست کشیدن از هر گونه تعرض به مسلمانان ، از شرایط لازم برای لزوم پذیرش قرارداد ترک تعرض

فان لم يعتزلوكم ... و يكفوا ايديهم

12 - پذیرش قرارداد ترک تعرض عنوان شده از سوی دشمنان ، فرمان خداوند به مسلمانان

ستجدون اخرين .. و اولئکم جعلنا لکم علیهم سلطاناً مبیناً

13 - امضای قرارداد عدم تعرض با دشمنان دین ، تنها در صورتی جایز است که از سوی مخالفان پیشنهاد شود . *

و یلقوا الیکم السلم

452- مقابله با توطئه دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کھف - 18 - 19 - 34

34- لزوم شناسایی خطرات احتمالی و آمادگی برای مقابله با آن و تلاش برای آسیب ندیدن از سوی دشمنان

و لایشعرونّ بکم أحداً

ص: 522

453- مقابله به مثل با دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 38 - 11

11- جواز مقابله به مثل در پاسخ گویی به دشمنان دین

إن تسخروا منا فإننا نسخر منكم كما تسخرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 126 - 1،7

1- لزوم رعایت عدالت و انصاف ، در مقابله به مثل با دشمنان

و إن عاقبتم فعاقبوا بمثل ما عوقبتم به

7- منفعت برتر و خیر مؤمنان به هنگام دعوت به اسلام ، در صبر و عدم تعجیل در انتقام از دشمنان و مقابله به مثل با آنان است .

ادع إلى سبيل ربك ... و إن عاقبتم فعاقبوا ... و لئن صبرتم لهو خير للصبرين

454- مکر به دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 26 - 4،9

4- خداوند ، تمامی مکر ها و توطئه های توطئه گران علیه دین را به خود آنان باز گرداند .

قد مکر الذین من قبلهم فأتی الله بنینهم من القواعد فخر علیهم السقف من فوقهم

احتمال دارد فراز «فأتی الله بنینهم من القواعد. ..» بیان تمثیلی باشد نه حقیقی. بنابراین مراد آیه چنین می شود: آنان تلاشهای زیاد و بنیان های فکری قوی علیه دین تدارک دیده بودند، ولی خداوند آن بنیان ها را علیه خود آنان به کار گرفت.

9- توطئه گران علیه دین ، هیچ گاه گمان نمی کردند که مکرشان علیه دین ، دامنگیر خود آنان خواهد شد .

قد مکر الذین من قبلهم فأتی الله بنینهم من القواعد ... و أتهم العذاب من حیث لا

455- مکر دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 204 - 1

1 - برخی با وجود دشمنی با مسلمانان ، برای اصلاح امور دنیوی آنان طرح های فریبنده ارائه می دهند .

و من الناس مع يعجبك قوله في الحيوه الدنيا . . . و هو الد الخصام

ص: 523

بنابراینکه «فی الحیوه» متعلق به «قوله» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 142 - 8

8 - جواز خدعه و نیرنگ ، در مقابل مکر و حيله دشمنان (مقابله به مثل) *

إِنَّ الْمُنْفِقِينَ يُخَدَعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَدَعُهُمْ

456- مکر دشمنان ادیان آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 43 - 6

6 - برگشت مکر مکاران مخالف با ادیان الهی به خود آنان ، سنت الهی است .

فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ الْأَوَّلِينَ

جمله «فهل ينظرون...» هم می تواند ناظر به بازگشت مکر مکاران علیه خود آنان باشد و هم می تواند اشاره به کیفر الهی درباره مکاران گذشته داشته باشد. برداشت یاد شده براساس احتمال نخست است.

457- مکر دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 43 - 5

5 - خسارت و پی آمد سوء مکر و حيله مخالفان دین اسلام ، دامنگیر خود آنان خواهد گشت .

فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ مَا زَادَهُمْ إِلَّا نُفُورًا. .. وَ مَكْرَ السَّيِّئِ وَ لَا يَحِيقُ الْمَكْرَ السَّيِّئِ

458- مکر دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 26 - 7

7- دخالت خداوند در تحولات تاریخ ، آن گاه که دشمنان علیه دین توطئه و مکر کنند .

وإذا قيل لهم ماذا أنزل ربكم قالوا أسطر الأولين . . . قد مكر الذين من قبلهم فأت

ص: 524

459- مکر دشمنان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 26 - 2

2- اسطوره خواندن و ساختگی دانستن قرآن ، مکر و توطئه دشمنان این کتاب آسمانی است .

وإذا قيل لهم ماذا أنزل ربكم قالوا أسطر الأولين . . . قد مكر الذين من قبلهم

460- مکر دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 45 - 8

8- قدرت خداوند ، فوق مکر و توطئه طراحان و توطئه گران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أفأمن الذين مكروا السيئات أن يخسف الله بهم الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 70 - 5

5- دلتنگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) از توطئه های دشمنان علیه رسالت آن حضرت

ولا تكن في ضيق مما يمكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 43 - 3

3- دعوت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، با حيله ها و مکر های مخالفان رویه رو بود .

فلما جاءهم نذير ما زادهم إلا نفورا. . . و مكر السّيبي

461- ممانعت از تبليغ دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 150 - 6

6- برطرف ساختن سوژه های تبلیغاتی دشمنان اسلام، از وظایف ضروری مسلمانان است .

لئلا یكون للناس علیکم حجه

ص: 525

462- ممانعت از ظلم دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 20

20 - بازداشتن دشمنان از هجوم به جامعه ایمانی و ستمکاری آنان ، از منافع جهاد و تأمین هزینه ادوات آن است . *

و ما تنفقوا .. و أنتم لاتظلمون

برخی برآنند که «یوف إلیکم» و «أنتم لاتظلمون» بیانگر ثمرات توان نظامی جامعه در دنیاست. یعنی اگر هزینه جهاد را تأمین کنید و بنیه نظامی جامعه اسلامی را به حدی برسانید که دشمنان وحشت کنند، در نتیجه به شما هجوم نخواهند آورد تا ضررهایی را بر شما تحمیل نمایند. و اگر چنین کردید بر شما مسلط نخواهند شد تا بتوانند ستمی بر شما روا بدارند.

463- ممانعت از فرار دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 19 - 2

2 - دشمنان خدا از پراکنده شدن و فرار در مسیر حرکت به طرف جهنم ، باز داشته می شوند .

و یوم یحشر أعداء الله إلى النار فهم یوزعون

«وزع» (مصدر «یوزع») به معنای منع و باز داشتن است.

464- منافقان و دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 107 - 14

14 - منافقان ، در خدمت کفر و دشمنان خدا و رسول و هموارکننده راه آنان هستند .

اتخذوا مسجداً .. کفراً ... وإرصاداً لمن حارب الله ورسوله

465- منافقان و دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 107 - 14

14 - منافقان ، در خدمت کفر و دشمنان خدا و رسول و هموارکننده راه آنان هستند .

اتخذوا مسجداً .. کفراً... وإرساداً لمن حارب الله ورسوله

ص: 526

466- منافقان و مبارزه با دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 83 - 7

7 - اعلان عدم صلاحیت منافقان برای همراه شدن با پیامبر (صلی الله علیه و آله) جهت مقابله با دشمنان دین

فقل لن تخرجوا معي أبداً ولن تقتلوا معي عدواً

467- منشأ دفع توطئه دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 56 - 14

14 - خداوند ، یاری دهنده به مؤمنان پناه جو و خنثی کننده توطئه های دشمنان آنان است .

فاستعذ بالله إنه هو السميع البصير

همان طور که در برداشت قبل آمده، جمله «إنّهُ هو السميع البصير» تعلیل برای «فاستعذ بالله» است، و چون مجرد شنوایی و بینایی خداوند نمی تواند دلیل لزوم استعاذه به او باشد، می توان گفت که شنوایی و بینایی خداوند، کنایه از اجابت پناه خواهی است.

468- منشأ دفع شر دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 36 - 2

2 - خداوند ، شایسته ترین حامی بندگان و دفع کننده شر دشمنان از آنان است .

أليس الله بكاف عبده

مقصود از کفایت خداوند، با توجه به جملات بعدی آیه شریفه - که درباره تهدیدها و ارباب های دشمنان سخن می گوید - حمایت الهی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان در برابر دشمنان است.

469- منشأ شکست دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 38 - 16

16 - خداوند ، شایسته ترین کفایت کننده تمامی امور بندگان و دفع کننده هر نوع شر دشمنان از آنان است .

قل حسبی الله

حذف متعلق «حسبی»؛ یعنی، ذکر نشدن موارد کفایت، دلالت بر عموم و توسعه دارد.

ص: 527

470- منشأ شکست دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 21 - 3،6

3 - خداوند ، پیامبران خود را با تضمین پیروزی آنان و شکست جبهه دشمن فرستاد .

كتب الله لأغلبنّ أنا ورسلي

6 - نیرومندی و شکست ناپذیری خداوند ، تضمین کننده پیروزی پیامبران بر دشمنانشان

كتب الله لأغلبنّ أنا ورسلي إنّ الله قويّ عزيز

471- منشأ عذاب دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فیل - 105 - 4 - 3

3 - خداوند ، به کارگیرنده عوامل طبیعی در عذاب مخالفان

ترميمهم بحجاره من سجّيل

472- منشأ نجات از دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 9 - 4

4- نجات و رهایی مردم از دست دشمنان ، در گرو مشیت الهی است .

فأنجينهم و من نشاء

473- موانع ترس از دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 56 - 4،6

4- شناخت خداوند و ربوبیت فراگیرش ، موجب توکل کردن بر او و نهراسیدن از دشمنان دین

ثم لا تنتظرون. إني توكلت على الله ربي وربكم

توصیف خداوند به ربوبیت (ربی وربکم)، پس از بیان توکل بر او، می رساند که: خداوند رب همگان است، شایسته و بایسته این است که بر او توکل شود.

ص: 528

6- مبلغان دین، باید با توکل بر خدا و وانهادن امور خویش به خداوند، از مخالفان دین نهراسند و وظیفه خویش را قاطعانه به انجام رسانند

فکیدونی جمیعاً ثم لاتنظرون. اِنی توکلت علی الله ربی وربکم

474- موانع توطئه دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 20 - 9

9- فتح خیبر، نقطه عطفی در اقتدار اقتصادی، سیاسی مسلمانان و بازماندن دشمنان از توطئه علیه ایشان

فَعَجَلْ لَكُمْ هَذِهِ وَ كَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ

«هذه» اشاره به فتح و غنایم خیبر دارد و «كفّ..» مترتب بر آن می باشد؛ به تعبیر دیگر تقدم و تأخر در لفظ، دال بر تقدم و تأخر در معنا باشد.

475- موانع دوستی با دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 2

2- ایمان به خدا و روز بازپسین، ناسازگار با دوستی ورزیدن با دشمنان خدا و رسول او

لَاتَجِدْ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ... يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 15، 4

4- ایمان به خدا، ناسازگار با مهرورزی و اعتماد دوستانه به کافران و خداستیزان

يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَاتَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوِّكُمْ أَوْلِيَاءَ تَلْقَوْنَ إِلَيْهِمْ بِالْمُؤَدَّةِ

وصف «ایمان» مشعر به علیت است.

15 - حرکت جهادگرانه در راه خدا و رضای او، ناسازگار با دوستی نسبت به دشمنان او

لَاتَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوِّكُمْ أَوْلِيَاءَ... إِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَابْتِغَاءَ مَرْضَا

هر چند آیه در مورد خاصی نازل شده؛ ولی پیام کلی آن برای امت اسلامی باقی است.

476- موانع دوستی با دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 529

2 - ایمان به خدا و روز بازپسین ، ناسازگار با دوستی ورزیدن با دشمنان خدا و رسول او

لا تجد قومًا يؤمنون . . . يوادون من حادّ الله ورسوله

477- موانع نفوذ دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 2 - 6

6 - سپاه جبهه ایمان ، سدّی در برابر نفوذ دشمنان

فالزّجرت زجرًا

478- موانع وسوسه دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 4 - 2,4

2 - پناه بردن به خداوند و توجه به ربوبیت ، فرمان روایی و الوهیت او ، فرمانی الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برای محفوظ ماندن

آن حضرت از وسوسه های دشمن

قل أعوذ ربّ الناس . ملك الناس . إله الناس . من شرّ الوسواس الخنّاس

4 - خداوند ، بر بی اثر ساختن وسوسه های شدید و مرموز دشمنان ، توانا است .

قل أعوذ ربّ الناس . . . من شرّ الوسواس الخنّاس

479- موسی (ع) و عجز دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 80 - 3

3 - موسی (ع) ، به حقانیت راه خویش ایمان داشت و توانایی های دشمن را در مبارزه با خویش حقیر و ناچیز می شمرد .

فلما جاء السحرة قال لهم موسى ألقوا ما أنتم ملقون

480- موضعگیری علیه دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 35 - 6

ص: 530

6- لزوم موضع گرفتن و بی تفاوت نبودن در برابر دشمنان دیانت و ستیزه جویان حق ناپذیر

الذین یجدلون فی آیت اللہ . . . کبر مقتاً . . . عند الذین ءامنوا

481- موضعگیری علیه دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 16 - 4

4- مسلمانان، موظف اند در برابر شایعه ها و تهمت های بی اساس علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حریم آن حضرت، واکنشی صریح و منفی نشان دهند و به مقابله جدی با آنها برخیزند.

و لولا إذ سمعتموه قلتم . . . هذا بهتن عظیم

482- مؤاخذه اخروی دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 20 - 2

2- دشمنان خدا، در آستانه دوزخ، مورد محاکمه ای شگفت و داوری انکارناپذیر

حتی إذا ما جاءوها شهد علیهم سمعهم و . . . بما كانوا یعملون

گفتنی است که گواهی و شهادت اعضا، در مقام محاکمه و داوری صورت می گیرد و چون چنین محاکمه و شهادتی سابقه و نمونه ای ندارد و اعضای انسان علیه خود او گواهی می دهند، شگفت و انکارناپذیر خواهد بود.

483- مؤمنان و جنگ روانی دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 65 - 3

3- مؤمنان در مقابل جنجال تبلیغاتی دشمنان، نباید اندوهی به خود راه دهند.

و لا یحزنک قولهم

اگر چه مخاطب جمله «لا یحزنک» وجود مبارک پیامبر اکرم(صلی الله علیه و آله) است، ولی با توجه به ذکر «إن العزه لله جمیعاً» که می تواند در مقام تعلیل باشد، می تواند از مورد، الغای خصوصیت کرد و آن را تعمیم داد.

484- مؤمنان و دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 531

3 - آل عمران - 3 - 120 - 3،5

3 - حسد و عداوت برخی اهل کتاب ، نسبت به مؤمنان

ان تمسکم . . . و ان تصبکم سیئه یفرحوا بها

5 - بدخواهی و حسادت منافقان با اهل ایمان *

اذا لقوکم قالوا امنا . . . ان تمسکم حسنه تسوهم و ان تصبکم سیئه یفرحوا بها

برخی برآند که جمله «و اذا لقوکم قالوا امنا» درباره منافقان است. بنابر این ضمیر مفعولی «تسوهم» نیز به آنان برمی گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 123 - 3

3 - کمبود نفرات و توانایی نظامی مؤمنان پیکارگر در جنگ بدر ، نسبت به قوای نظامی دشمن

و لقد نصرکم الله بیدر و انتم اذله

کلمه «اذله»، چون جمع قلّه است، اشاره به کمبود و قلت نیروی انسانی مؤمنان دارد. و ماده ذلت (زبونی و ناتوانی) به مناسبت مورد، حاکی از کمبود توانایی نظامی از جهت تدارکات و وسایل جنگی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 99 - 4

4 - ضرورت اعتراض و برخورد با کسانی که مانع راه خدا گشته و مؤمنان را از آن بازمی دارند .

قل یا اهل الکتاب لم تصدّون عن سبیل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 139 - 1،2

1 - نباید اهل ایمان در هنگامه های دشوار (رویارویی با دشمنان) ، سستی و اندوهی به خویش راه دهند .

یا ایّها الذین امنوا . . . و لا تهنوا و لا تحزنوا

2 - ترغیب اهل ایمان به ثبات قدم و استواری و اعتماد به نفس در رویارویی با دشمن

يا ايها الذين امنوا .. ولا تهنوا ولا تحزنوا وانتم الاعلون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 54 - 19

19 - جهاد در راه خدا و نهراسيدن از سرزنش دشمنان ملامتگر ، ويژگي مؤمنان واقعي

يجهدون في سبيل الله و لا يخافون لومه لائم

485- مهلت به دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 532

2 - لزوم دادن فرصت مناسب به دشمنان پیمان شکن ، برای توبه و بازگشت به دامن اسلام ، پیش از جنگ با آنان

براه من الله ورسوله .. فسيحوا في الارض اربعة اشهر

486- مهلت به دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 46 - 3

3 - مشرکان ، کافران و دین ستیزان ، چون از بازگشت به سوی خدا و گرفتار شدن به عذاب جهنم مفری ندارند ، مهلت دادن خداوند به آنان نباید نگران کننده باشد .

و إما نرينك بعض الذي نعدهم أو نتوفينك فإلينا مرجعهم

487- میخکوبی دشمنان فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فجر - 89 - 10 - 6

6 - میخکوب کردن به زمین هنگام مجازات ، شیوه فرعون در سرکوب مخالفان

و فرعون ذی الأوتاد

ممکن است فرعون از آن جهت به «ذی الأوتاد» توصیف شده باشد که مخالفان خود را، به چهار میخ می کشید و شکنجه می داد.

488- ناکامی دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 48 - 5

5- کافران ، علی رغم به کار بردن شگرد ها و اتهام های مختلف برای جلوگیری از گسترش پیام پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، هرگز موفق به آن نشدند .

انظر كيف ضربوا لك الأمثال فضلوا فلا يستطيعون سبيلاً

برداشت فوق، مبتنی بر این احتمال است که مقصود از «ناتوانی کافران از راه یابی» نیافتن چاره و راهی برای مسدود کردن پیام آن حضرت

باشد.

ص: 533

489- نجات از دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 9 - 1

1- نجات پیامبران و مؤمنان از دست دشمنان و پیروزی بر آنان ، وعده خداوند به ایشان است .

و ما أرسلنا قبلك رجلاً... ثم صدقنهم الوعد فأنجینهم و من نشاء

490- نعمت هلاکت دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 80 - 12

12 - نجات از چنگال دشمن ستمگر و نابودی او ، اعطای مکتب و برنامه زندگی و تأمین ارزاق ، از بزرگ ترین نعمت های الهی است .

أنجینکم... وعدنکم... نزلنا علیکم المنّ والسلوی

امتنان به بنی اسرائیل در قالب سه نوع نعمت در آیه بیان شده است: نجات، اعطای برنامه زندگی در طور (تورات) و تأمین رزق آنان. از این رو معلوم می شود که این سه امر، از نعمت های بزرگ الهی است.

491- نفرین بر دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 119 - 16

16 - نفرین پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای نابودی دشمنان خشمگین دین و جامعه ایمانی

قل موتوا بغيظکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 28 - 17

17 - مؤمنان نمی توانند در برابر جامعه خویش بی تفاوت باشند ؛ بلکه باید برای دوستان و همکیشان خود ، خیرخواه و نسبت به کافران و دشمنان اصلاح ناپذیر ، آرزوی نابودی کنند .

رب اغفر لی... وللمؤمنین و المؤمنات و لاتزد الظالمین إلا تباراً

برداشت یاد شده، از دعای خیر نوح(ع) برای مؤمنان و نفرین علیه کافران و دشمنان دعوتش، استفاده می شود.

ص: 534

492- نفرین بر دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 4 - 13

13 - دشمنان اسلام و مسلمین ، شایسته لعن و نفرین اند .

هم العدو .. قتلهم الله

493- نگرانی از مکر دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 70 - 6

6 - بيم پیامبر (صلی الله علیه و آله) از کارساز بودن توطئه های دشمنان و عقیم ماندن برنامه های تبلیغی خود

و لاتکن فی ضیق ممّا یمکرون

ظاهراً پیامبر (صلی الله علیه و آله) نگران از این بود که طرح ها و نقشه های دشمنان علیه او و رسالت الهی اش مؤثر واقع شود و این نگرانی، اسباب دلتنگی و آزردهی خاطر آن حضرت را فراهم کرده بود.

494- وسوسه دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ناس - 114 - 4 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مورد هجوم وسوسه های پی گیر دشمنانی بود که مقاصد سوء خود را پوشیده نگه می داشتند .

من شرّ الوسواس الخنّاس

«وسوسه» به معنای تصورات پست است (مفردات). به شری که به قلب خطور کند و نیز به آنچه خیری در آن نباشد، «وسواس» گفته می شود (مصباح). کلمه «وسواس» اسم مصدر «وسوسه» است و برای مبالغه بر شخص وسوسه کننده اطلاق شده است؛ یعنی، او به قدری وسوسه گر است که گویا خود مصداق «وسوسه کردن» یا «تفکر پلید» است. «خنّاس» - که صیغه مبالغه و یا بیانگر نسبت است - از ریشه «خنّوس» (گرفته خاطر شدن و نهان ساختن خویش «لسان العرب») و به معنای «بسیار نهانکار» یا «اهل نهانکاری» می باشد.

495- ویرانی خانه دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 26 - 12، 13، 3

3- توطئه کنندگان علیه دین الهی ، در داخل خانه های خود با فرو ریختن سقف خانه ها بر روی آنان ، به هلاکت رسیدند .

ص: 535

قد مکر الذین من قبلهم فأتی الله بنینهم من القواعد فخر علیهم السقف من فوقهم

ذکر قید «من فوقهم» پس از بیان «فخر علیهم السقف» (سقف بر آنها فرو ریخت) با اینکه ریزش سقف همواره از بالاست، می تواند برای بیان این منظور باشد که آنان در داخل خانه های خود، زیر آوار مدفون شدند.

12- «عن أبي جعفر (ع) فی قول الله : « فأتی الله بنینهم من القواعد » قال : کان بیت غدر یجمعون فیه ;

از امام باقر(ع) روایت شده است که درباره قول خدا «فأتی الله بنینهم من القواعد» فرمود: [آن بنیان] خانه خیانتی بود که در آن اجتماع می کردند».

13- «عن ابی جعفر (ع) فی قوله : « قد مکر الذین من قبلهم فأتی الله بنینهم من القواعد » فخر علیهم السقف من فوقهم و أتاهم العذاب من حیث لا یشعرون قال : بیت مکرهم ای ماتوا فألقاهم الله فی النار . . . ;

از امام باقر(ع) روایت شده است که درباره قول خدا «.. فأتی الله بنینهم من القواعد...» فرمود: مقصود این است که خدا خانه مکرشان را ویران کرد؛ یعنی، مردند و خدا آنان را در آتش افکند».

496- ویژگیهای حشر دشمنان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 34 - 2

2- کافران مخالف قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در قیامت ، در اوج ذلت و خواری محشور خواهند شد .

الذین یحشرون علی وجوههم إلی جهنم

محشور شدن کافران، در حالی که به رو افتاده و به سوی جهنم سوق داده می شوند، حاکی از برخورد تحقیرآمیز با آنان است.

497- ویژگیهای حشر دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 34 - 2

2- کافران مخالف قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در قیامت ، در اوج ذلت و خواری محشور خواهند شد .

الذین یحشرون علی وجوههم إلی جهنم

محشور شدن کافران، در حالی که به رو افتاده و به سوی جهنم سوق داده می شوند، حاکی از برخورد تحقیرآمیز با آنان است.

498- ویژگیهای دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 9 - 6

6- دشمنی و ستیزه جویی شدید ، از ویژه گی های مخالفان هلاک شده پیامبران

ص: 536

ثم صدقنهم الوعد. .. و أهلكننا المسرفين

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که مقصود از اسراف - به تناسب حکم و موضوع و مورد آیه - اسراف و زیاده روی در دشمنی و مخالفت با پیامبران باشد؛ نه اسراف در امور مالی و

499- هجوم به دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - عادیات - 100 - 3 - 1,3

1 - سوگند خداوند ، به اسبان مجاهدان که هنگام صبحدم بر دشمنان تاخته و آنان را غافلگیر کرده اند .

فالمغیرت صبحاً

«اغاره» (مصدر «مغیرات»)، به معنای تاختن سریع اسب برای غارت کردن یا غیر آن است (قاموس). «صبحاً» ظرف و تاختن در صبحگاه، کنایه از غافلگیر کردن دشمن است.

3 - پنهان داشتن زمان یورش بر دشمن و هجوم در لحظه های استراحت او ، روشی مطلوب در جهاد

فالمغیرت صبحاً

500- هدایت دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مزمل - 73 - 10 - 9

9 - مؤمنان ، می توانند با دوشیوه در برابر مخالفان بدگو موضع گیری کنند : حفظ ارتباط و تحمل پیامد های سخت آن ؛ دوری کردن از آنان همراه با اقدام برای هدایت آنان .

و اصبر علی ما یقولون و اهجرهم هجرًا جمیلًا

توصیه به «صبر» اشاره به حفظ ارتباط با مخالفان و تحمل سختی های آن دارد و «دوری کردن» ناظر به قطع ارتباط با آنان در عین تلاش برای هدایت آنان است؛ زیرا هیچ گاه تکلیف هدایت مردمان از دوش مؤمنان برداشته نخواهد شد. چنان که آیه 63 سوره «نساء» به این حقیقت اشاره دارد: «فأعرض عنهم و عظمهم و قل لهم فی أنفسهم قولاً بلیغاً».

501- هدایت دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- اشتیاق شدید پیامبر (صلی الله علیه و آله) به هدایت همه انسان ها حتی دشمنان مکار و حيله گر خویش

و لاتحزن علیهم و... یمکرون

ص: 537

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 54 - 4

4- احساس مسئولیت شدید پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برای هدایت مردم، حتی دشمنان لجوج خویش

فتولّ عنهم فما أنت بملوم

تأکید «فما أنت بملوم» پس از ترخیص «فتولّ عنهم» شدت احساس مسئولیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در کار خویش می رساند.

502- هدایت ناپذیری دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 48 - 4

4- گمراهی مشرکان مخالف پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مکه، به حدی بود که آنان زمینه هدایت را از دست داده بودند.

فضّلوا فلا يستطيعون سبيلاً

«فلا يستطيعون» تفریع بر «ضلّوا» است و مراد از آن، بسته شدن تمامی راههای هدایت برای آنان است.

503- هشدار به دشمنان اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 20 - 7

7 - خداوند، جبهه مخالف اسلام (منافقان و عموم دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)) را به شکست حتمی و ذلت بار هشدار داد.

إنّ الذين يحدّون .. أولئك في الأذنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فیل - 105 - 2 - 4

4- عقیم ساختن توطئه ابرهه برای انهدام کعبه، سزاوار تأمل و هشدار برای مخالفان اسلام

ألم يجعل كيدهم في تضليل

504- هشدار به دشمنان کعبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فیل - 105 - 1 - 9

9- هشدار خداوند به مخالفان و حرمت شکنان کعبه و تهدید آنان به کیفری نظیر نابودی اصحاب فیل

ص: 538

الم تر كيف فعل ربك بأصحاب الفيل

505- هلاکت تدریجی دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 47 - 3

3- توطئه کنندگان علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) به هلاکت تدریجی تهدید شدند .

أفأمن الذين مكروا السيئات .. أو يأخذهم على تخوِّف

«تخوِّف» در لغت به معنای «تقصص» که نقصان در اموال و تعداد نفوس انسانها بر اثر مرگ و میر باشد، آمده است. بنابراین مراد از «تخوِّف» این است که: تعدادی به هلاکت می رسند و سپس نوبت به گروه بعدی می رسد و این حکایت از تدریجی بودن هلاکت دارد.

506- هلاکت دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 127 - 5

5- هلاکت و خواری بخشهایی از قوای دشمنان دین ، در جنگ بدر ، عاملی در تخریب روحیه سایر نیروها

ليقطع طرفاً .. فينقلبوا خائبين

«خائبين» از «خبيبه»، به معنای یأس، ناامیدی و نامرادی، حکایت از اثر روانی در باقیمانده کفار است که به مقتضای «فاء» در «فينقلبوا»، این ناامیدی، نتیجه هلاکت و خواری و اسارت گروه زیادی از دشمنان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20- بروج - 85 - 17 - 3

3- یادآوری نابودی سربازان دشمن در گذشته تاریخ ، مایه تقویت روحیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پیروان آن حضرت در برابر دشمنان

هل أتیک حدیث الجنود

507- هلاکت دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- خداوند ، مکر های پیشینیان علیه پیامبران و برنامه های الهی را بی اثر ساخت و توطئه گران را به هلاکت رسانید .

أولم يروا أنّا نأتى الأرض . . . وقد مكر الذين من قبلهم فله المكر جميعاً

ص: 539

نمی توان جمله «لله المکر جمیعاً» را متفرع بر «قدمکرالذین . . .» دانست؛ زیرا بر مکر کردن کافران این نتیجه مترتب نمی شود که مکرها از آن خداست. بنابراین «فاء» در «فله...» فصیحه است و دلالت بر جمله ای مقدر دارد. کلام با تقدیر آن چنین است: «قد مکر الذین من قبلهم فأبطله الله فله المکر جمیعاً». جمله «أولم یروا...» قرینه بر این نکته است که خداوند با هلاک سازی آنان مکرشان را باطل ساخت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 13 - 7، 8

7- در پی تهدید شدن انبیا از سوی کفار، خداوند به پیامبران وحی کرد که قطعاً ستمگران را هلاک خواهد کرد.

قالوا... لنخرجنکم... فأوحى إليهم ربهم لنهلکن الظلمین

8- حمایت از انبیا، با هلاکت مخالفان ستمگر آنان، مقتضای ربوبیت خداوند

فأوحى إليهم ربهم لنهلکن الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیا - 21 - 9 - 2، 3

2- نابودی دشمنان، وعده خداوند به پیامبران و مؤمنان

ثم صدقنهم الوعد... و أهلکنا المسرفین

3- خداوند، به وعده خویش مبنی بر نجات پیامبران و مؤمنان و هلاکت دشمنان، عمل کرد.

ثم صدقنهم الوعد فأنجینهم و من نشاء و أهلکنا المسرفین

«صدق» (مصدر «صدقنا») در دو چیز استعمال می شود: 1- در اعتقاد است، که در این صورت به معنای اعتقاد مطابق با واقع خواهد بود.

2- در جوارح و افعال انسان، که در این صورت به معنای انجام دادن کار به طور شایسته و بایسته خواهد بود. (مفردات راغب). در آیه بالا معنای دوم منظور است. گفتنی است ماده «صدق» در مواردی به دو مفعول متعدی می شود که این آیه یکی از آن موارد است.

508- هلاکت دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 42 - 2

2- خداوند، مکرهای پیشینیان علیه پیامبران و برنامه های الهی را بی اثر ساخت و توطئه گران را به هلاکت رسانید.

أولم يروا أننا نأتى الأرض . . . وقد مكر الذين من قبلهم فله المكر جميعاً

نمی توان جمله «لله المکر جمیعاً» را متفرع بر «قدمکرالذین . . .» دانست؛ زیرا بر مکر کردن کافران این نتیجه مترتب نمی شود که مکرها از آن خداست. بنابراین «فاء» در «فله...» فصیحه است و دلالت بر جمله ای مقدر دارد. کلام با تقدیر آن چنین است: «قد مکر الذین من قبلهم فأبطله الله فله المکر جمیعاً». جمله «أولم یروا...» قرینه بر این نکته است که خداوند با هلاک سازی آنان مکرشان را باطل ساخت.

ص: 540

509- هلاکت دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 46 - 1

1- توطئه کنندگان بر ضد پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به گرفتار شدن در عذاب هلاکت بار به هنگام تلاش های روزانه، تهدید شدند.

أفأمن الذين مكروا السيئات .. أو يأخذهم في تقلبهم

«أخذ» (گرفتن) کنایه از هلاکت است و «تقلب» (تصرف) می تواند کنایه از هرگونه تلاش، رفت و آمد و فعالیت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 47 - 1

1- توطئه گران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به هلاکت در حال وحشت و هراس تهدید شدند.

أفأمن الذين مكروا السيئات .. أو يأخذهم على تخوف

«أخذ» (گرفتن) کنایه از هلاکت و «على تخوف» حال برای مفعول «يأخذ» است. «تخوف» ممکن است از ریشه «خوف» به معنای ترس باشد.

510- هلاکت دشمنان مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبياء - 21 - 9 - 2,3

2- نابودی دشمنان، وعده خداوند به پیامبران و مؤمنان

ثم صدقنهم الوعد .. و أهلكننا المسرفين

3- خداوند، به وعده خویش مبنی بر نجات پیامبران و مؤمنان و هلاکت دشمنان، عمل کرد.

ثم صدقنهم الوعد فأنجينهم و من نشاء و أهلكننا المسرفين

«صدق» (مصدر «صدقنا») در دو چیز استعمال می شود: 1- در اعتقاد است، که در این صورت به معنای اعتقاد مطابق با واقع خواهد بود.

2- در جوارح و افعال انسان، که در این صورت به معنای انجام دادن کار به طور شایسته و بایسته خواهد بود. (مفردات راغب). در آیه بالا معنای دوم منظور است. گفتنی است ماده «صدق» در مواردی به دو مفعول متعدی می شود که این آیه یکی از آن موارد است.

511- هماهنگی دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 101 - 6

ص: 541

6- موضع گیری مشرکان مکه در برابر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، استمرار موضع گیری فرعون در برابر موسی (ع) بود .

وقالوا لن نؤمن لك .. و لقد آتينا موسى ... فقال له فرعون إني لأظنك يموسى مس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 6 - 6

6- تکذیب کنندگان پیامبران ، دارای انگیزه ها و شیوه های مشترک در مخالفت با پیامبران

فليأتنا بآيه .. ماء امننت قبلهم من قرية أهلكناها أفهم يؤمنون

خداوند در آیه قبلی، یادآور شد که مشرکان از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواستار معجزه ای (همانند معجزات پیامبران پیشین) برای اثبات رسالت خود شدند. در این آیه نیز فرمود: امت های پیشین در عین دیدن معجزات پیامبران، ایمان نیاوردند، قهراً شما هم ایمان نخواهید آورد. این یادآوری حاکی از آن است که انگیزه ها و شیوه های مبارزه تکذیب گران پیامبران همسان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 9

9- امکان اتحاد و موضع گیری واحد صاحبان زر و زور ، در برابر تعالیم پیامبران الهی (چون پیامبر اسلام)

كانوا هم أشد منهم قوه و آثاراً .. إلى فرعون و همين و قرون فقالوا سحر كذ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 25 - 13

13 - امکان اتحاد و موضع گیری واحد صاحبان زر و زور در برابر تعالیم پیامبران الهی (چون پیامبر اسلام)

قالوا اقتلوا أبناء الذين آمنوا معه و استحيوا نساءهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 53 - 1

1 - موضع گیری همگون کافران علیه پیامبران در طول تاریخ ، تداعی گر تبانی آنان بر مواضع یکسان و از شگفتی های تاریخ است .

أتواصوا به

«تواصی» (مصدر «تواصوا») به معنای سفارش کردن برخی به بعضی دیگر است و استفهام در «أتواصوا به» برای تعجب است. در آیه شریفه، از موضع گیری یکسان کافران تاریخ در برابر رسولان الهی - از آن جهت که گویا آنان همدیگر را بر این امر توصیه و سفارش کرده بودند - اظهار تعجب شده است.

512- هماهنگی دشمنان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 24 - 9

ص: 542

9 - امکان اتحاد و موضع گیری واحد صاحبان زر و زور ، در برابر تعالیم پیامبران الهی (چون پیامبر اسلام)

كانوا هم أشدّ منهم قوّه وءاثارًا .. إلى فرعون و هممن و قرون فقالوا سحر كذّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 25 - 13

13 - امکان اتحاد و موضع گیری واحد صاحبان زر و زور در برابر تعالیم پیامبران الهی (چون پیامبر اسلام)

قالوا اقتلوا أبناء الذين ءامنوا معه و استحيوا نساءهم

513- هماهنگی دشمنان موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 25 - 12

12 - موضع گیری واحد فرعون ، هامان و قارون در چگونگی و شیوه مبارزه با موسی (ع) و پیروان او

قالوا اقتلوا أبناء الذين ءامنوا معه و استحيوا نساءهم

514- همنشینان دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 25 - 1

1 - دشمنان دین حق ، گرفتار هم نشینانی اغواگراند .

وقیضنا لهم قرناء فزیّنوا لهم

«تقیض» (مصدر «قیضنا») به معنای مقدر ساختن است که در این جا به مفهوم گرفتار ساختن می باشد. «قرناء» (جمع «قرین») نیز به معنای هم نشینان و هم دمان است.

515- هواپرستی دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 50 - 7

7 - دشمنان دین خدا و کتاب های آسمانی ، عناصری هواپرست و ظالم

و من أضلّ ممّن اتّبع هویه . . . إنّ الله لایهدی القوم الظلمین

ص: 543

516- هواپرستی دشمنان کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 50 - 7

7- دشمنان دین خدا و کتاب های آسمانی ، عناصری هواپرست و ظالم

و من أضلّ ممّن اتّبع هویه . . . إنّ الله لایهدی القوم الظلمین

517- هوشیاری در برابر دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 48 - 2

2- مؤمنان ، باید به شگرد های تبلیغی دشمنان ، توجه لازم را داشته باشند .

انظر کیف ضربوا لك الأمثال

518- هوشیاری در برابر دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 48 - 1

1- مأموریت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از جانب خداوند برای نگرشی کنجکاوانه و دقیق به اتهامات و شگرد های تبلیغی مشرکان و دشمنان خویش

انظر کیف ضربوا لك الأمثال

جمله «ضربوا لك الأمثال» در زبان عرب به معنای «شبهوك بالأشیاء» استعمال می شود؛ یعنی، تو را به چیزهایی تشبیه می کنند و مراد از آن - به قرینه آیه قبل - نسبت دادن صفات ناپسند چون: مجنون، مسحور و . . . به پیامبر(صلی الله علیه و آله) است.

519- هوشیاری در توطئه دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 73 - 5

5- رهبران الهی باید در برابر نقشه ها و ترفند های دشمنان دین جهت ایجادسستی در مواضع دینی آنان ، هوشیار باشند .

وإن كادوا ليفتنونك عن الذي أوحينا إليك

ص: 544

520- یأس دشمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 8

8 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) موضع قاطع و سازش ناپذیری خود را - حتی در صورت تنها ماندن - به دشمنان اعلام کرد و آنان را از امید بستن به سازش و تسلیم مأیوس ساخت .

قل یقوم اعملوا علی مکاتکم ائی عمل فسوف تعلمون

521- یأس دشمنان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 3 - 26

26 - روز نصب حضرت علی (ع) به امامت و رهبری ، روز یأس دشمنان دین از شکست اسلام

الیوم یأس الذین کفروا .. الیوم اکملت لکم دینکم

سیاق و لحن آیه حکایت از آن دارد که بین این دو فراز از آیه (یعنی «الیوم یأس») و «الیوم اکملت»، ارتباط کامل وجود دارد و می رساند که یأس دشمنان، ریشه در اکمال و اتمام دین دارد و این کمال و تمامیت - با توجه به شأن نزول - با نصب حضرت علی (ع) تحقق پذیرفته است.

دشمنان خدا

522- آثار امداد به دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 109 - 14

14 - قرار دادن پایگاه و امکانات در اختیار دشمن خدا و دین ، ظلم و موجب سقوط در آتش است .

و اِرْصَاداً لِمَنْ حَارَبَ اللّٰهَ .. فَاَنْهَارٌ بِهٖ فِی نَارِ جَهَنَّمَ

523- آزر از دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9- 114- 2

2- پدر ابراهیم (ع)، از جمله مشرکان و دشمنان قطعی خدا

فلما تبین له أنه عدو لله

ص: 545

524- اجتناب از دوستی با دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 1

1 - فرمان الهی به مؤمنان ، در اجتناب از دوستی با دشمنان خدا و دشمنان جامعه اسلامی

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ

525- اغواپذیری دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 25 - 7

7 - دشمنان خدا ، گرفتار شیاطین و تحت نفوذ تبلیغات گسترده آنها

وَقِضْنَا لَهُمْ قَرْنَاءَ فَزَيَّنُوا لَهُمْ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَ مَا خَلْفَهُمْ

با توجه به این که بسیاری از مفسران «قراء» را شیاطین دانسته اند، مطلب بالا به دست می آید.

526- انذار دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 5 - 4

4 - خداوند ، جبهه مخالف اسلام را به شکست ذلت بار هشدار داد .

إِنَّ الَّذِينَ يَحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ كَبِتُوا

527- بی تأثیری پشیمانی دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 24 - 2

2 - تحمل صبورانه عذاب و یا پشیمانی و عذرخواهی دشمنان خدا در قیامت ، بی تأثیر در رهایی آنان از دوزخ

فَإِنْ يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ وَإِنْ يَسْتَعْتَبُوا فَمَا لَهُمْ مِنَ الْمُعْتَبِينَ

«إستعتاب» (مصدر «يستعتبوا») به معنای درخواست رضایت است که لازمه عذرخواهی می باشد.

ص: 546

528- بی تأثیری عذرخواهی دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 24 - 3

2 - تحمل صبورانه عذاب و یا پشیمانی و عذرخواهی دشمنان خدا در قیامت ، بی تأثیر در رهایی آنان از دوزخ

فإن يصبروا فالنار مثوى لهم وإن يستعتبوا فما هم من المعتبين

«إستعتاب» (مصدر «يستعتبوا») به معنای درخواست رضایت است که لازمه عذرخواهی می باشد.

3 - عذرخواهی دشمنان خدا و درخواست عفو در قیامت ، پس از مشاهده دوزخ ، مورد پذیرش نخواهد بود .

حتى إذا ما جاءوها .. وإن يستعتبوا فما هم من المعتبين

«إعتاب» (مصدر «معتبين») به معنای رضایت دادن است. بنابراین واژه «المعتبين» (اسم مفعول «اعتاب») به کسانی گفته می شود که مورد رضایت قرار گرفته و بخشوده می شوند.

529- تبری از دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 16 - 6

6 - دوستی با خدا ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان و تبری از دشمنان آنان ، از نشانه های ایمان راستین

و لم يتخذوا من دون الله ولا رسوله ولا المؤمنين وليجة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 114 - 10

10 - لزوم تبری و بیزاری جستن از دشمنان خدا ، هر چند که از خویشاوندان نزدیک باشند .

فلما تبين له أنه عدو لله تبرأ منه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 116 - 11

11 - لزوم تبری از دشمنان خدا و تکیه نکردن بر قدرت و کمک آنان

فما تبین له أنه عدو لله تبرأ منه . . ما لكم من دون الله من وليّ ولا نصير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 16، 14، 12، 6

6 - تبری از دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از نشانه های ایمان راستین

لا تجد قومًا . . أو عشیرتهم

12 - تبری جستن از دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نشانه ایمان محکم و استوار است .

لا تجد قومًا . . أولئک کتب فی قلوبهم الإیمن

ص: 547

14 - تبری جستن از دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نشانه مؤید بودن انسان به روحی از جانب خداوند

أولئك . . . و آیدهم بروح منه

16 - دشمنی ورزیدن با دشمنان خدا و رسول او و تبری جستن از آنان، نشانه ایمان زنده و پویا است .

أولئك . . . آیدهم بروح منه

530- تجمع اخروی دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 20 - 1

1 - محشور شدن و گردآمدن دشمنان خدا، در کناره دوزخ

و یوم یحشر أعداء الله إلى النار . . . حتی إذا ما جاءوها

531- تذکر ذلت دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 19 - 7

7- ضرورت یادآوری اوضاع خفت بار دشمنان خدا، در عرصه قیامت برای کفرپیشگان

و یوم یحشر أعداء الله إلى النار فهم یوزعون

«یوم» مفعول به برای فعل محذوفی مانند «ذکرهم» یا «أنذرهم» و امثال آن می باشد.

532- جنگ با دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 46 - 5

5- سستی اهل ایمان در پیکار با دشمنان دین، موجب از میان رفتن ابهت و قوت جامعه اسلامی

و لاتنزعوا فتفشلوا و تذهب ریحکم

533- حتمیت ذلت دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 20 - 7

7 - خداوند ، جبهه مخالف اسلام (منافقان و عموم دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)) را به شکست حتمی و ذلت بار هشدار داد .

ص: 548

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ .. أَوْلَئِكَ فِي الْأَذْلَلِينَ

534- حتمیت شکست دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 20 - 7

7 - خداوند ، جبهه مخالف اسلام (منافقان و عموم دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)) را به شکست حتمی و ذلت بار هشدار داد .

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ .. أَوْلَئِكَ فِي الْأَذْلَلِينَ

535- حشر اخروی دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 20 - 1

1 - محشور شدن و گردآمدن دشمنان خدا ، در کناره دوزخ

و یوم یحشر أعداء الله إلى النار .. حتی إذا ما جاءوها

536- حشر دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 19 - 1

1 - دشمنان خدا در روز قیامت ، گردآوری شده ، دسته جمعی به سوی دوزخ روانه خواهند شد .

و یوم یحشر أعداء الله إلى النار

«حشر» (مصدر «یحشر») به معنای جمع آوری است و چون در آیه با «إلی» متعدی شده، معنای سوق دادن و روانه ساختن در آن اشراب شده است.

537- دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 176 - 8

8 - مقابله با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و جبهه حقّ، به منزله مقابله با خداوند است .

اِنَّهُمْ لَنْ يَضُرُّوا اللّٰهَ شَيْئًا

مستند نمودن نفی ضرر به خداوند، با وجود اینکه مراد، نفی ضرر از دین و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان است، اشاره به این معنا دارد که

ص: 549

مقابله با دین و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به منزله مقابله با خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 13 - 6، 3، 2، 1

1 - مشرکان مکه به دلیل حضورشان در کارزار بدر، از دشمنان و مخالفان خدا و رسول او بودند.

ذلک بأنهم شاقوا الله ورسوله

2 - مخالفت و دشمنی مشرکان مکه با خدا و رسول او مایه فرمان الهی به سرکوبی و نابودی آنان

ذلک بأنهم شاقوا الله ورسوله

3 - مبارزه با دشمنان خدا و رسول و سرکوبی آنان، امری لازم و بر عهده مسلمانان

ذلک بأنهم شاقوا الله ورسوله

6 - ستیزه جویان با خدا و رسول در معرض گرفتار شدن به عقوبت های شدید دنیوی

ذلک... و من یشاقق الله ورسوله فإن الله شدید العقاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 60 - 1

1 - تقویت قوای نظامی و تهیه ادوات جنگی برای نبرد با دشمنان خدا، وظیفه ای بر عهده تمامی مسلمانان

و أعدوا لهم ما استطعتم من قوه و من رباط الخیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 24 - 6

6 - طغیان گری، خصلتی بسیار ناروا است و طغیان گران در تعارض با راه خدایند.

اذهب إلى فرعون إنه طغی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 39 - 10، 11، 9

9 - فرعون با خداوند و موسی (ع) دشمن بود و در پی شناخت موسی (ع) و نابود ساختن او برآمده بود .

یاخذہ عدو لی و عدو له

عداوت فرعون برای موسی (ع)، آن هم پیش از پیدا شدن کودکی با ویژگی های او، گویای آن است که فرعون تصمیم داشت در صورت دست یافتن بر او، وی را هلاک سازد.

10 - خداوند در وحی به مادر موسی ، فردی را که دشمن خدا و دشمن کودک او بود ، عامل نجات آن کودک و تحت تکفل گیرنده او معرفی کرد .

یاخذہ عدو لی و عدو له

11 - دشمنان خداوند نیز ممکن است ناخواسته در جهت مصالح انسان های محبوب خداوند قرار گیرند .

یاخذہ عدو لی و عدو له

ص: 550

11- « عن أبي جعفر (ع) في قول الله عز وجل « و من الناس من يعبد الله على حرف فإن أصابه خير إطمأن به و إن أصابته فتنة إنقلب على وجهه خسر الدنيا و الآخرة » قال زراره : سألت عنها أبا جعفر (ع) فقال : هولاء قوم عبدوا الله و خلعوا عباده من يعبد من دون الله و شكوا في محمد (صلى الله عليه و آله) و ما جاء به فتكلموا بالإسلام و شهدوا أن لا إله إلا الله و أن محمد رسول الله و أقرؤا بالقرآن و هم في ذلك شاكون في محمد (صلى الله عليه و آله) و ما جاء به و ليسوا شككاً في الله قال الله عز وجل : « و من الناس من يعبد الله على حرف » يعني على شك في محمد (صلى الله عليه و آله) و ما جاء به « فإن أصابه خير » يعني عافيه في نفسه و ماله و ولده « إطمأن به » و رضی به « و إن أصابه فتنة » يعني بلاء في جسده أو ماله تطير و كره المقام على الإقرار بالنبی (صلى الله عليه و آله) فرجع إلى الوقوف و الشك فنصب العداوة لله و لرسوله و الجحود بالنبی و ما جاء به ;

از امام باقر(ع) روایت شده است که در پاسخ سؤال زراره از سخن خداوند: «و من الناس من يعبد الله على حرف. . .» فرمود: آنان قومی خداپرست بودند که غیر از خدا، معبودی را پرستش نکردند؛ ولی در باره حضرت محمد(صلى الله عليه و آله) و آنچه او آورده، شک کردند. پس با زبان، اقرار به اسلام کردند و شهادت به وحدانیت خدا و رسالت پیامبر(صلى الله عليه و آله) دادند و به قرآن اعتراف کردند؛ ولی در عین حال آنان درباره محمد(صلى الله عليه و آله) و آنچه او آورده بود، در حال شک بودند؛ با آن که در باره خداوند شکی نداشتند. خداوند عزوجل فرمود: «و من الناس من يعبد الله على حرف»؛ یعنی، در باره حضرت محمد(صلى الله عليه و آله) و آنچه او آورده بود، شک داشتند: «فإن أصابه خير»؛ یعنی، عافیت در جان و مال و فرزند و «إطمأن به»[یعنی] به آن راضی می شدند. «و إن أصابه فتنة»؛ یعنی، بلایی در جان یا مال آنان [می رسید، آن بلا را] به فال بد می گرفتند و اقرار به نبوت حضرت محمد(صلى الله عليه و آله) را ناخوشایند می داشتند. پس حالت توقف و شک پیدا کردند و راه دشمنی با خدا و رسول او و انکار نبوت حضرت پیامبر(صلى الله عليه و آله) و آنچه را بر او نازل شده بود، در پیش گرفتند».

10 - کسانی که تلاش می کنند تا خداوند را - به زعم خود - ناتوان جلوه دهند ، هرگز بر این کار قادر نخواهند بود .

الذین سَعَوْ فِی ءِیْتِنَا مَعْجِزِینَ . . . العزیز الحمید

آوردن صفت «عزیز» (شکست ناپذیر) در پایان این آیه، احتمال دارد اشاره به آیه قبل باشد که در آن بیان شده است که: «کسانی درصددند تا خداوند را عاجز و ناتوان در کارش - برپایی قیامت - جلوه دهند».

3 - قوم عاد و ثمود، از دشمنان خدا بودند .

فَأَمَّا عاد فاستكبروا .. و أمّا ثمود فهدينهم فاستحبوا العمى ... و يوم يحشر أعد

4 - مشركان و تكذيب کنندگان رسالت پیامبران ، دشمنان خدا هستند .

فإن أعرضوا فقل أنذر تكم .. يحشر أعداء الله إلى النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 20 - 2

2 - دشمنی منافقان و مخالفت و نافرمانی آنان با خدا و پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

ص: 551

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

از ارتباط آیه شریفه با آیات قبل، به دست می آید که مراد از «الذین یحادّون» و یا یکی از مصادیق مورد نظر آن، منافقان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 33

33 - « عن الكاظم (ع) . . . فقال : (ع) الزنديق هو الرادّ على الله و على رسوله و هم الذین یحادّون الله و رسوله قال الله « لا تجد قوماً يؤمنون بالله و الیوم الآخر یوادّون من حادّ الله و رسوله . . . » و هم الملحدون عدلوا عن التوحید إلى الإلحاد . . . ;

از امام کاظم (ع) . . . روایت شده که فرمود: زندیق کسی است که خدا و رسول او را رد می کند و قبول ندارد، و همان ها هستند که با خدا و رسول او در حال دشمنی اند. خدا (درباره آنان) فرمود: «... حادّ الله و رسوله...» و آنان ملحدانی اند که از توحید منحرف شده و به الحاد رو آورده اند.»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 6

6 - کافران به وحی و رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، دشمنان خدا و امت اسلامی اند .

عدوّی و عدوّکم . . . و قد کفروا بما جاءکم من الحقّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 17 - 5

5 - طغیان گری ، خصلتی ناروا است و طغیان گران در تعارض با راه خدایند .

اذهب إلى فرعون إنّه طغی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 18 - 1

1 - فرعونیان و قوم ثمود ، لشکریانی درگیر با راه خدا و دشمن مؤمنان بودند .

فرعون و ثمود

به قرینه بدل بودن فرعون برای «الجنود»، قوم فرعون و آل او نیز مورد نظر است و اکتفا به نام او، به جهت ریاستش بر آنان است. ثمود، نام

قوم حضرت صالح است که در برابر او، به دشمنی برخاسته و ناقه الهی را پی کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 98 - 1

1 - خداوند ، دشمن کسانی است که با او و فرشتگان و رسولانش ، دشمنند .

من كان عدواً لله و ملتئكته و رسله .. . فإن الله عدو للكافرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 552

2 - اقدام منافقان به ساختن پایگاهی تحت عنوان « مسجد » برای دشمنان دیرینه خدا و رسول خدا

و الذین اتخذوا مسجداً .. إرساداً لمن حارب الله ورسوله

6 - ترویج کفر ، تفرقه افکنی و تجمع بخشیدن به دشمنان خدا و رسول ، مهمترین اهداف زیانبار منافقان از ساختن مسجد ضرار

مسجداً ضراراً و کفراً و تفریقاً بین المؤمنین و إرساداً

قید «ضراراً» می تواند هدف کلی و عام منافقان و «کفراً و تفریقاً .. إرساداً» بیانگر بارزترین نمودهای آن هدف کلی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 114 - 11، 9، 8، 2

2 - پدر ابراهیم (ع) ، از جمله مشرکان و دشمنان قطعی خدا

فلما تبین له أنه عدو لله

8 - مشرکان ، دشمنان خدایند .

ما كان للنبي و الذين آمنوا أن يستغفروا للمشركين .. أنه عدو لله تبرأ منه

9 - بیزاری جستن ابراهیم (ع) از پدرش ، پس از یقین به هدایت ناپذیری و عداوت او با خدا

فلما تبین له أنه عدو لله تبرأ منه

11 - دشمنی مشرکان با خدا ، سرّ عدم جواز استغفار برای آنان

ما كان للنبي ... أن يستغفروا للمشركين ... فلما تبین له أنه عدو لله تبرأ منه

538- دشمنان خدا در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 19 - 1

1 - دشمنان خدا در روز قیامت ، گردآوری شده ، دسته جمعی به سوی دوزخ روانه خواهند شد .

و یوم یحشر أعداء الله إلى النار

«حشر» (مصدر «یحشر») به معنای جمع آوری است و چون در آیه با «إلی» متعدی شده، معنای سوق دادن و روانه ساختن در آن اشراب شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 24 - 1

1 - دوزخ، جایگاه و محل استقرار دشمنان خدا است.

یوم یحشر أعداء الله إلى النار .. فالنار مثوی لهم

کلمه «مثوی» اسم مکان و به معنای منزل و جایگاه اقامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 553

10 - دوزخ ، پایان و فرجام شوم دشمنان خدا

و حقّ علیهم القول

الف و لام در «القول» برای عهد ذهنی است و اشاره به سخنی دارد که در آن، وعده عذاب دوزخ داده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - آتش دوزخ ، کیفر و سزای دشمنان خدا است .

ذلک جزاء أعداء الله النار

3 - آتش دوزخ همیشگی است و دشمنان خدا در آن جاودانه اند .

ذلک جزاء أعداء الله النار لهم فیها دار الخلد

539- دشمنان خدا در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - دشمنان خدا از پراکنده شدن و فرار در مسیر حرکت به طرف جهنم ، باز داشته می شوند .

و یوم یحشر أعداء الله إلى النار فهم یوزعون

«وزع» (مصدر «یوزع») به معنای منع و باز داشتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - « عن الزهري قال : سمعت علی بن الحسین (ع) يقول : . . . « إذا وقعت الواقعة » یعنی القیامه لیس لوقعتها کاذبه . « خافضه »

خفضت و الله بأعداء الله إلى النار « رافعه » رفعت و الله أولیاء الله إلى الجنة . . . ;

زهري گوید: از امام سجاد(ع) شنیدم که با استناد به آیه «إذا وقعت الواقعة» می فرمود: . . . یعنی، هرگاه قیامت واقع شود، که در وقوع آن

دروغ راه ندارد. [قیامت] «خافضه» است؛ به خداوند سوگند! دشمنان خدا را به زیر می کشد و به سوی جهنم [روانه می کند] و «رافعه» است؛ به خدا سوگند اولیای خدا را بالا می برد و به سوی بهشت [هدایت می کند]...».

540- دشمنی با دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 16

16 - دشمنی ورزیدن با دشمنان خدا و رسول او و تبرّی جستن از آنان ، نشانه ایمان زنده و پویا است .

ص: 554

أولئك . . . أيدهم بروح منه

541- دشنام به دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 108 - 23

23 - عن أبي عبد الله (ع) في حديث طويل: . . . وإياكم و سب اعداء الله حيث يسمعونكم فيسبوا الله عدوا بغير علم وقد ينبغى لكم ان تعلموا حد سبهم لله كيف هو؟ إنه من سب اولياء الله فقد انتهك سب الله و من أظلم عند الله ممن استسب لله و لأولياء الله؟ . . .

از امام صادق (ع) ضمن حدیثی طولانی روایت شده است: . . . از ناسزاگویی به دشمنان خدا در جائی که آن را می شنوند بپرهیزید، که در نتیجه آنان نیز خدا را از روی دشمنی و ناآگاهی دشنام خواهند داد، سزاوار است بدانید چه سخنانی از مشرکان، ناسزاگویی به خداوند محسوب می شود، هر کس به اولیای خدا ناسزا گوید در حقیقت خدا را دشنام داده است و چه کسی ظالمتر از آنکه موجب دشنام گویی به خدا و اولیای او شود؟ . . .

542- دوستی با دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 4، 3

3 - دوستی با دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نشانه نفاق است .

لا تجد قومًا يؤمنون . . . یوادون من حادّ اللّٰه و رسوله

با توجه به آیات پیشین - که درباره منافقان است - آیه بالا - که در بیان ویژگی های مؤمنان راستین می باشد - اشاره به نشانه های منافقین نیز دارد.

4 - مؤمنان راستین، هرگز با دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) - هر چند پدر، برادر، فرزند یا عشیره باشند - دوستی نمیورزند .

لا تجد قومًا . . . یوادون من حادّ اللّٰه و رسوله . . . أو عشیرتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 2

2 - اهل ایمان، در معرض خطر ایجاد ارتباط دوستانه با دشمنان خدا

يأيها الذين ءامنوا لاتتخذوا عدوئی و عدوكم أولياء

نهی معمولاً در جایی صورت می‌گیرد که زمینه ابتلا و ارتکاب به عملی وجود دارد؛ به ویژه که شأن نزول خبر از چنین مشکلی می‌دهد.

ص: 555

543- ذلت اخروی دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 3 - 4

4 - « عن الزهري قال : سمعت علي بن الحسين (ع) يقول : . . . « إذا وقعت الواقعة » يعني القيامة ليس لوقعتها كاذبه . « خافضه » خفضت و الله بأعداء الله إلى النار « رافعه » رفعت و الله أولياء الله إلى الجنة . . . » ;

زهري گوید: از امام سجاد(ع) شنیدم که با استناد به آیه «إذا وقعت الواقعة» می فرمود: . . . یعنی، هرگاه قیامت واقع شود، که در وقوع آن دروغ راه ندارد. [قیامت] «خافضه» است؛ به خداوند سوگند! دشمنان خدا را به زیر می کشد و به سوی جهنم [روانه می کند] و «رافعه» است؛ به خدا سوگند اولیای خدا را بالا می برد و به سوی بهشت [هدایت می کند]...».

544- ذلت دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 5 - 6, 5

5 - ذلت و خواری ، فرجام همه مخالفان خدا و پیامبران در طول تاریخ

كما كبت الذين من قبلهم

6 - فرجام ذلت بار دشمنان خدا و پیامبران در طول تاریخ ، درس عبرتی برای مخالفان اسلام

إنّ الذين يحادّون الله ورسوله . . . كما كبت الذين من قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 20 - 4

4 - دشمنان خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در زمره پست ترین مخلوقات

إنّ الذين يحادّون . . . أولئك في الأذنين

545- ذلت دشمنان خدا در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 19 - 7

7- ضرورت یادآوری اوضاع خفت بار دشمنان خدا ، در عرصه قیامت برای کفرپیشگان

و یوم یحشر أعداء الله إلى النار فهم یوزعون

«یوم» مفعول به برای فعل محذوفی مانند «ذکرهم» یا «أندرهم» و امثال آن می باشد.

ص: 556

546- زمینه دوستی با دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 3 - 3

3 - عواطف خانوادگی و خویشاوندی، از زمینه های انحراف و تمایل به دشمنان خداوند

تسرون إلیهم بالموّده... لن تنفعکم أرحامکم ولا أولدکم

547- شکست دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 111 - 14

14 - هدف نخستین از جهاد، نابود ساختن دشمنان الهی است نه صرفاً دستیابی به بهشت.

یقتلون فی سبیل اللّٰه فیکتلون و یقتلون

برداشت فوق با توجه به تقدیم کشتن (فیکتلون) بر کشته شدن (و یقتلون) به دست می آید.

548- عبرت از فرجام دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 5 - 6

6 - فرجام ذلت بار دشمنان خدا و پیامبران در طول تاریخ، درس عبرتی برای مخالفان اسلام

إنّ الذین یحادّون اللّٰه ورسوله... کما کبت الذین من قبلهم

549- عجز دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - فیل - 105 - 5 - 5

5 - دشمنان خداوند، هر چند مجهّز و نیرومند باشند، از رویارویی با او ناتوان اند.

ألّم تر کیف فعل ربّک... فجعلهم کعصف مأكول

550- فرجام شوم دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 557

10 - دوزخ ، پایان و فرجام شوم دشمنان خدا

و حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ

الف و لام در «القول» برای عهد ذهنی است و اشاره به سخنی دارد که در آن، وعده عذاب دوزخ داده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 5 - 5

5 - ذلت و خواری ، فرجام همه مخالفان خدا و پیامبران در طول تاریخ

كما كُتِبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ

551- کفر دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 98 - 6

6 - دشمنان خدا و پیامبران و فرشتگان ، کافرند .

مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلَّهِ .. فَإِنَّ اللَّهَ عَدُوٌّ لِلْكَافِرِينَ

مقتضای کلام آن بود که به جای «الکافرین» ضمیر «هم» آورده شود. این جا به جایی حاوی دونگته است: 1- تصریح به اینکه توصیف شدگان کافرند. 2- علت دشمنی خدا با آنان، کفر ایشان است. بنابراین معنای آیه چنین می شود: کسانی که با خدا و ... دشمنند خدا دشمن آنهاست؛ زیرا آنان کافرند.

552- کیفر دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 13 - 4

4 - عذاب شدید الهی ، کیفر ستیزه جویان با خدا و رسول

و مَنْ يَشَاقِقِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16- « عن أبي عبد الله (ع) سئل عن قول الله : « أفأمن الذين مكروا السيئات أن يخسف الله بهم الأرض » قال : هم أعداء الله وهم يمسخون و يقذفون و يسيخون في الأرض ;

از امام صادق(ع) در باره سخن خداوند «أفأمن الذين مكروا السيئات أن يخسف الله بهم الأرض» سؤال شد، حضرت در پاسخ فرمود: آنان دشمنان خداوندند. آنان مسخ شده و هدف قرار می گیرند و در زمین فرو می روند».

ص: 558

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 28 - 1

1 - آتش دوزخ ، کیفر و سزای دشمنان خدا است .

ذلک جزاء أعداء الله النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 4 - 3

3 - کیفر های دنیوی ، ناکافی برای مجازات ستیزکنندگان با خدا و رسول او

و لولا أن كتب الله عليهم الجلاء . . . و لهم في الآخرة عذاب النار . ذلک بأنهم ش

553- گلایه اخروی دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 21 - 2

2 - گلایه دشمنان خدا ، در قیامت ، از پوست بدن خود به خاطر شهادت علیه ایشان

وقالوا لجلودهم لم شهدتم علينا

«لِمَ» مرکب از لام علت و مای استفهامیه است. استفهام در «لِمَ شهدتم» می تواند توییحی باشد که در این صورت حاکی از اعتراض، گلایه و سرزنش است.

554- گواهان اخروی دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 20 - 3

3 - گوش ، چشم و پوست دشمنان خدا ، در قیامت علیه آنان شهادت خواهند داد .

و یوم یحشر أعداء الله . . . شهد علیهم سمعهم و أبصرهم و جلودهم

555- ممانعت از فرار دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 19 - 2

2 - دشمنان خدا از پراکنده شدن و فرار در مسیر حرکت به طرف جهنم ، باز داشته می شوند .

ص: 559

و یوم یحشر أعداء الله إلى النار فهم یوزعون

«وزع» (مصدر «یوزع») به معنای منع و باز داشتن است.

556- منافقان و دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 107 - 14

14 - منافقان ، در خدمت کفر و دشمنان خدا و رسول و هموارکننده راه آنان هستند .

اتخذوا مسجداً .. کفراً ... وإصداً لمن حارب الله ورسوله

557- موانع دوستی با دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 2

2 - ایمان به خدا و روز بازپسین ، ناسازگار با دوستی و وزیدن با دشمنان خدا و رسول او

لا تجد قومًا یؤمنون .. یوادون من حادّ الله ورسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 15، 4

4 - ایمان به خدا ، ناسازگار با مهرورزی و اعتماد دوستانه به کافران و خداستیزان

یأیها الذین ءامنوا لاتتخذوا عدوی و عدوكم اولیاء تلقون الیهم بالموءه

وصف «ایمان» مشعر به علیت است.

15 - حرکت جهادگرانه در راه خدا و رضای او ، ناسازگار با دوستی نسبت به دشمنان او

لاتتخذوا عدوی و عدوكم اولیاء .. ان کنتم خرجتم جهداً فی سبیلی و ابتغاء مرضا

هر چند آیه در مورد خاصی نازل شده؛ ولی پیام کلی آن برای امت اسلامی باقی است.

558- مؤاخذه اخروی دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 20 - 2

2 - دشمنان خدا، در آستانه دوزخ، مورد محاکمه ای شگفت و داوری انکارناپذیر

حتّی إذا ما جاءوها شهد علیهم سمعهم و... بما كانوا یعملون

ص: 560

گفتنی است که گواهی و شهادت اعضا، در مقام محاکمه و داوری صورت می گیرد و چون چنین محاکمه و شهادتی سابقه و نمونه ای ندارد و اعضای انسان علیه خود او گواهی می دهند، شگفت و انکارناپذیر خواهد بود.

559- دشمنی

{دشمنی}

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 104 - 8

8 - اتحاد و برادری میان مؤمنین ، از مصادیق « معروف » است و تفرقه و دشمنی اهل ایمان با یکدیگر ، از مصادیق « منکر » .

و اعتصموا بحبل اللّٰه جمیعاً و لا تفرّقوا . . . و لتکن منکم امه یدعون الی الخیر و

«ال» در «المعروف» و «المنکر»، می تواند عهد ذکری و اشاره به معروف ها و منکرها در آیه سابق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 118 - 14، 13، 12، 9

9 - دشمنی بیگانگان با اسلام و جامعه ایمانی ، آشکار از لابلائی گفتار ایشان

قد بدت البغضاء من افواههم

12 - لزوم هوشیاری مستمر جامعه ایمانی ، در برابر توطئه ها و نفوذ های دشمنان دین

یا ایها الذین امنوا . . . لا یألونکم خیالاً . . . و دّوا ما عنتم . . . قد بدت البغضاء

بیان دشمنی و کینه بیگانگان، دلالت بر لزوم هوشیاری جامعه ایمانی در قبال آنان دارد.

13 - کینه های نهانی و قلبی بیگانگان نسبت به مؤمنان ، شدیدتر و عمیقتر از آن چیزی است که از لابلائی گفتارشان آشکار می گردد .

قد بدت البغضاء من افواههم و ما تخفی صدورهم اکبر

14 - افشاگری عداوت های قلبی بیگانگان (کفار) با اسلام و اهل ایمان ، از سوی خداوند

و ما تخفی صدورهم اکبر

18 - دشمنی ، توطئه گری و بدخواهی بیگانگان (کافران) ، از دلایل ضرورت پرهیز جامعه اسلامی از ایجاد روابط صمیمانه با آنان

لا تتخذوا... لا يألونكم خبالا... و ما تخفى صدورهم اكبر

جمله «لا يألونكم...»، بیان علت برای «لا تتخذوا...» است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 119 - 3, 5, 9, 12

3 - اندیشه در آیات الهی (افشای توطئه و دشمنی کافران) ، موجب رویگردانی اهل ایمان از محبت بیگانگان

لا يألونكم خبالا و دوا ما عنتم .. قد بينا لكم الايات ان كنتم تعقلون. ها انت

5 - كينه و دشمنی کافران و بیگانگان نسبت به اهل ایمان ، علی رغم ابراز محبت مؤمنان به آنان

ها انتم اولاء تحبونهم و لا يحبونكم

ص: 561

9 - شدت کینه و خشم برخی از اهل کتاب ، نسبت به مؤمنان

و اذا لقوكم قالوا امنا و اذا خلوا عَضُوا عَلَيْكُم الْاَنَاْمَلِ مِنَ الْغِيْظِ

12 - افشاگری کینه و خشم شدید دشمنان اسلام (اهل کتاب) با مؤمنان ، از جانب خداوند

و اذا خلوا عَضُوا عَلَيْكُم الْاَنَاْمَلِ مِنَ الْغِيْظِ

اخبار از کارهای پنهانی کافران، همان افشاگری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 120 - 3

3 - حسد و عداوت برخی اهل کتاب ، نسبت به مؤمنان

ان تمسککم . . . و ان تصبکم سیئه یفرحوا بها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 186 - 14، 12

12 - دشمنی مداوم اهل کتاب و مشرکان با مسلمانان

و لتسمعنَّ من الذّین اوتوا الکتب من قبلکم و من الذّین اشركوا اذی کثیراً

14 - شناعت و زشتی همسویی اهل کتاب با مشرکان در دشمنی با مسلمانان

و لتسمعنَّ من الذّین اوتوا الکتب من قبلکم و من الذّین اشركوا اذی کثیراً

نام بردن از یهود و نصارا با وصف اهل کتاب، اشاره به زشتی همسویی و همکاری آنان با مشرکان دارد. زیرا اهل کتاب آسمانی بودن، اقتضا می کند با مشرکان ضد توحید و مخالف برنامه های الهی در نبرد باشند؛ نه با مسلمانان که مروج توحید و برنامه های الهی هستند.

560- آثار ترک دشمنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 44 - 13

13 - برخورداری از روحیه حق پذیری و به دور بودن از لجاجت و عناد ، شرط بهره‌وری انسان از هدایت وحی

و لو جعلنه . . . و الذین لایؤمنون فی اذانهم وقر و هو علیهم عمی

از صدر آیه - که درباره لجاجت کافران است - و نیز فعل مضارع «لایؤمنون» - که اشعار به استمرار عدم ایمان دارد - می توان استفاده کرد که لجاجت و عناد، در محرومیت انسان از ابزارهای شناخت نقش دارد.

561- آثار دشمنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 562

23 - تفرقه و دشمنی افراد یک جامعه با یکدیگر، قراردنده آن جامعه، بر لبه پرتگاه نابودی و هلاکت

اذ کنتم اعداء فالآل بین قلوبکم . . . و کنتم علی شفا حفره من النار

بنابراینکه «النار»، استعاره از هلاکت و نابودی به واسطه نزاعها و کشمکشها باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 2 - 31

31 - خشم و کینه، زمینه تجاوز و ستم به دیگران

و لایجر منکم شنان قوم . . . ان تعدوا

بنابر اینکه «قوم» مفعول برای «شنان» باشد و فاعل آن (کم) حذف شده باشد یعنی خشم و کینه شما نسبت به طائفه ای نباید باعث تجاوز و تعدی به آنان شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 8 - 8

8 - دشمنی و کینه با یک گروه، نباید مانع اجرای عدالت نسبت به آنان گردد.

و لایجر منکم شنان قوم علی الا تعدلوا

در برداشت فوق مصدر (شنان) اضافه به مفعول (قوم) گرفته شده و فاعل آن حذف شده است. یعنی شنانکم لقوم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 64 - 34

34 - دشمنی و کینه توزی در جامعه، مانع پیروزی و موفقیت

القینا بینهم العدو و البغضاء إلى یوم القیمه كلما اوقدوا ناراً للحرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 91 - 15، 11، 3

3 - جامعه آلوده به دشمنی و کینه توزی ، جامعه ای شیطان زده و مطرود در پیشگاه خداوند

انما یرید الشیطن ان یوقع بینکم العدو و البغضاء

11 - باز ماندن جامعه ایمانی از نماز و یاد خدا پیامد برانگیخته شدن دشمنی و کینه در بین آنها

ان یوقع بینکم العدو و البغضاء . . . و یصدکم عن ذکرالله و عن الصلوه

نیابردن کلمه «ان» در «یصدکم عن . . .» می تواند اشاره به این باشد که مضمون این جمله پیامد تحقق مضمون معطوف علیه (یوقع بینکم . . .) است.

15 - دشمنی و کینه توزی در بین جامعه ایمانی و غفلت از یاد خدا مانع رسیدن آن جامعه به فلاح و رستگاری

لعلکم تفلحون. انما یرید الشیطن . . . و یصدکم عن ذکرالله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 563

4 - کفر و عنادورزی در برابر حق دارای رابطه متقابل با عدم درک صحیح حقایق است.

و نقلب أفئدتهم .. كما لم يؤمنوا به أول مره

رابطه متقابل از آن جهت که میان «عناد» و وارونگی دل و دیده پیوندی برقرار شده که هرکدام از آن دو قابلیت تأثیر در دیگری دارد. از یکسو کفر موجب وارونگی دل می شود و از سوی دیگر این حالت نیز آدمی را به کفر و طغیان بیشتر سوق می دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 8 - 3

3 - عناد و لجاجت ، از موانع ایمان و رهیابی به حق

إلا كانوا عنه معرضين . فقد كذبوا ... و ما كان أكثرهم مؤمنين

از ارتباط این بخش از آیات می توان نتیجه گرفت که عزم کافران بر حق ناپذیری، علت برخورد سطحی آنان با آیات الهی و در نتیجه ره نیافتن آنان به حق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 157 - 7

7 - روحیه عناد و حق ناپذیری ، مانع از درک صحیح حقایق و تصمیم گیری به موقع

ففقروها فأصبحوا ندمين

ثمودیان تا قبل از کشتن ناقه، به امکان نزول عذاب نیندیشیدند؛ چرا که کفر و عنادشان مانع از درک این حقیقت بود؛ ولی به مجرد کشتن ناقه و مشاهده نشانه های عذاب، آثار پشیمانی آنان را فرا گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 77 - 5

5 - روحیه لجاج و عناد ، مانع بهره‌وری از هدایت و رحمت قرآن

وإنه لهدى و رحمه للمؤمنين

قرآن برای هدایت کافران و سایر اهل کتاب است و بی تردید هدایتگری های آن در بسیاری از آنان تأثیر دارد. با توجه به این نکته گفتنی

است که مراد از «مؤمنین» کسانی اند که در صدد شناخت حق بوده و در مقابل آن تسلیم اند و در یک کلمه روح حق پذیری در آنان نمرده است و در مقابل آنان کسانی هستند که در موضع لجاج و عناد قرار دارند و از حق می‌گریزند و چه بسا با آن می‌ستیزند. آیات بعد مؤید همین مطلب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 3 - 9

9- روحیه خیره‌سری و عناد، مانع بهره‌وری از روشنگری‌های قرآن

تلک ءایت الکتب المبین . تتلوا علیک... لقوم یؤمنون

با توجه به این که قرآن، آمده است تا با روشنگری‌هایش گمراهان را هدایت کند و بی‌تردید این روشنگری‌ها در بسیاری از آنان اثر کرده است؛ مراد از عبارت «لقوم یؤمنون» همه کسانی است که در صدد شناخت حق بوده و در مقابل آن تسلیم می‌شوند و در

ص: 564

مقابل آنان کسانی هستند که در موضع لجابت و دشمنی قرار دارند و از حق می‌گیرند و چه بسا با آن به ستیز می‌پردازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 15 - 16

16 - لجابت و عناد ، عامل استکبار و غفلت از قدرت نامحدود الهی *

فاستکبروا فی الأرض . . . و کانوا بآیتنا یجحدون

چنانچه جمله «و کانوا بآیتنا یجحدون» به منزله تعلیل برای استکبار و عدم توجه قوم عاد، نسبت به قدرت نامحدود خداوند باشد، مطلب یاد شده قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 58 - 10، 9

9 - روحیه پر خاشگری و ستیزه جویی عامل برخورد های غیر منطقی

ما ضربوه لک إلاّ جدلاً بل هم قوم خصمون

جمله «بل هم قوم خصمون» نشان دهنده روحیه ستیزه جویی و به منزله تعلیل برای جمله «ما ضربوه لک إلاّ جدلاً» است که دلالت بر رفتار غیر منطقی مشرکان دارد.

10 - روحیه خصومتورزی و تصمیم به مقابله با یک اندیشه ، مایه کج فهمی و برداشت نادرست از پیام های آن

ما ضربوه لک إلاّ جدلاً بل هم قوم خصمون

با توجه به این که اساساً قرآن در صدد نفی الوهیت عیسی (ع) بوده است، فهم واژگون مشرکان از پیام قرآن و اقدام آنان به مقایسه میان خدایان خود و الوهیت عیسی (ع)، ناشی از خصومتورزی آنان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 17 - 2

2 - حق ناپذیری و عناد با دین ، موجب عذاب سخت و طاقت فرسا

سأرهقه صعوداً

562- آثار دشمنی با آیات خدا

2- خداوند ، بر قلب کسانی که به هنگام مواجهه با آیات الهی ، از روی لجاجت ، آنها را عاری از حقیقت اعلام می کنند ، مهر می زند .

ولئن جثتهم بأیه ليقولنّ الذین كفروا إن أنتم إلاّ مبطلون . کذلک یطبع اللّٰه

563- آثار دشمنی با انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 89 - 3, 2

2- مخالفت و ستیزه جویی با پیامبران ، موجب گرفتار شدن به عذاب های الهی در دنیا است .

و یقوم لایجر منکم شقاقی آن یصیبکم مثل ما أصاب قوم نوح

«شقاق» به معنای مخالفت و دشمنی است. کلمه «شقاقی» اضافه به مفعول شده و فاعلش محذوف می باشد؛ یعنی، عداوتکم ایای. «جرم» (مصدر لایجر منکم) به معنای کسب کردن است. قابل ذکر است که هر چند نهی در آیه شریفه متوجه کسب کردن شده، ولی در حقیقت شقاق، مورد نهی قرار گرفته است. بنابراین، جمله «لایجر منکم...»؛ یعنی، با من عداوت نکنید که عداوت با من، مایه نزول عذابی همانند عذاب قوم نوح و ... بر شما خواهد شد.

3- اقوام نوح ، هود ، صالح و لوط به خاطر مخالفت با پیامبران و ستیزه جویی با آنان ، به عذاب های دنیوی مبتلا شدند .

مثل ما أصاب قوم نوح . . . و ما قوم لوط منکم بیعید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 110 - 3

3- اصرار کفرپیشگان بر تکذیب پیامبران و عناد و لجاجت آنان ، موجب یأس پیامبران از موفقیت خویش و ایمان آوردن قومشان

حتی إذا استیس الرسل

متعلق «استیس» ایمان آوردن مردم و موفقیت پیامبران است.

564- آثار دشمنی با بندگان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 9 - 8

8 - خصومت با بندگان شایسته خداوند ، دشمنی با خدا است .

فکذبوا عبدنا

آمدن وصف «عبدنا» به جای اسم نوح(ع)، اشاره به این است که موضع نوح(ع)، موضع عبودیت در برابر خدا بوده و «عبد» آنچه دارد از

آن مالک او است. بنابراین دشمنان آن حضرت در حقیقت، خداوند را مورد دشمنی قرار داده بودند.

565- آثار دشمنی با جبرئیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 98 - 9

9- یهودیان، به دلیل عداوتشان با جبرئیل کافرند و خداوند دشمن آنان است.

من کان عدواً لله... و جبریل و میکئل فإن الله عدو للكفرین

ص: 566

از مصداقهای «الکافرین» - به دلیل آیات گذشته - یهودیان هستند.

566- آثار دشمنی با حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 11

11 - مجادله و ستیزه جویی با حق ، عقوبت الهی در دنیا را در پی دارد .

و جدلوا بالبطل ليدحضوا به الحق فأخذتهم

567- آثار دشمنی با خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 63 - 1

1 - جبهه گیری در برابر خدا و رسول (صلی الله علیه و آله) و خصومت با آنان ، مستلزم خلود در آتش دوزخ است .

من يحادد الله ورسوله فان له نار جهنم خلداً فيها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 13 - 6

6 - ستیزه جویان با خدا و رسول در معرض گرفتار شدن به عقوبت های شدید دنیوی

ذلك . . . و من يشاقق الله ورسوله فإن الله شديد العقاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 20 - 1

1 - دشمنی ورزیدن با خدا و پیامبر او و مخالفت و نافرمانی با آنان ، نشانه حقارت و پستی است .

إنّ الذين يحادّون . . . أولئك في الأذنين

«محاده» (مصدر «یحادّون» در معانی دشمنی و مخالفت (نافرمانی) به کار می رود. «ذلت» (مبدأ اشتقاق «أذنين»)، در مقابل عزت و به معنای حقارت و پستی است. گفتنی است جمله «أولئك في الأذنين»، می تواند در بیان ماهیت و شخصیت دشمنان خدا و رسول او باشد و نیز می تواند ناظر به فرجام و عاقبت مخالفت با خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) - که شکست و ذلت است - باشد. برداشت بالا بر

پایه احتمال نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 4 - 2، 1

1 - مخالفت و عنادورزی یهود بنی نضیر با خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، عامل تبعید آنان

ص: 567

هو الذی أخرج الذین کفروا . . . ذلک بأنّهم شاقّوا اللّٰه ورسوله

2- مجازات اخروی بنی نضیر ، معلول ستیزه جویی آنان با خدا و رسول او

و لهم فی الآخره عذاب النار . ذلک بأنّهم شاقّوا اللّٰه ورسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 5 - 9

9- جبهه گیری در برابر خدا و پیامبر و حاکمیت دین ، از نمود های بارز فسق

ذلک بأنّهم شاقّوا اللّٰه ورسوله . . . و لیخزی الفسّاقین

از تطبیق عنوان «فاسق» بر کسانی که در برابر خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) جبهه گیری کردند (شاقّوا اللّٰه ورسوله)، مطلب بالا برداشت می شود.

568- آثار دشمنی با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 38 - 5

5- دشمنی با دین خدا ، خیانت در امانت او و ناسپاسی در برابر نعمت هدایت او است .

إِنَّ اللّٰهَ یدفع . . . إِنَّ اللّٰهَ لایحبّ کلّ کفّور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 5

5- برخورد عناد آلود و بهانه جویانه با تعالیم آسمانی ، در پی دارنده گمراهی هدایت ناپذیر و مانع دستیابی به حق

انظر کیف ضربوا لک الأمثل فضلوا فلا یستطیعون سبیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 5 - 9

9- جبهه گیری در برابر خدا و پیامبر و حاکمیت دین ، از نمود های بارز فسق

ذلك بأنهم شاقوا الله ورسوله .. و ليخزي الفسقين

از تطبیق عنوان «فاسق» بر کسانی که در برابر خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) جبهه گیری کردند (شاقوا الله ورسوله)، مطلب بالا برداشت می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 16 - 6

6 - حق ناپذیری و عناد با دین ، موجب زوال نعمت ها است .

ثم يطمع أن أزيد . كلاً إنّه كان لأيتنا عنيداً

ص: 568

جمله «إنه كان لآياتنا عنيداً» تعلیل برای ردع (کلاً) است؛ یعنی، چنین نخواهد شد (بر قدرت و ثروت او افزوده نخواهد شد)؛ چون او نسبت به آیات ما عناد دارد.

569- آثار دشمنی با قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 31 - 14، 12

12- کفرورزی مردم عصر بعثت و مخالفتشان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن، عامل روی آوردن مصیبت های سخت و کوبنده بر آنان

و لا يزال الذين كفروا تصيبهم بما صنعوا قارعه أو تحلّ قريئاً من دارهم

برداشت فوق با توجه به حرف «باء» در «بما صنعوا» - که به معنای سببیت است - استفاده می شود. مراد از «ما صنعوا» به قرینه آیات گذشته، انکار قرآن، مخالفت با رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مانند آن می باشد.

14- آنان که با قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مبارزه می پردازند، در خطر گرفتار شدن به عذاب های دنیوی اند.

و لا يزال الذين كفروا تصيبهم بما صنعوا قارعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 4

4- گمراهی گریز ناپذیر سران کفر و شرک، پیامد برخورد های عناد آلود و بهانه جویانه آنان با قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إن هذا إلاّ إفك. .. وقالوا مال هذا الرسول ... إن تتبعون إلاّ رجلاً مسحوراً

«فاء» در «فضلاً» برای سببیت و در «فلا يستطيعون» تفسیریه است؛ یعنی، برخوردهای عناد آلود کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله) سبب گمراهی آنان بود و این گمراهی، موجب نیافتن راهی برای گریز از آن گردید.

570- آثار دشمنی با محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 63 - 1

1 - جبهه گیری در برابر خدا و رسول (صلی الله علیه و آله) و خصومت با آنان، مستلزم خلود در آتش دوزخ است.

من يحادد الله ورسوله فان له نار جهنم خلداً فيها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 13 - 6

6 - ستیزه جویان با خدا و رسول در معرض گرفتار شدن به عقوبت های شدید دنیوی

ذلك . . . و من يشاقق الله ورسوله فإن الله شديد العقاب

ص: 569

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 31 - 14، 12

12- کفرورزی مردم عصر بعثت و مخالفتشان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن، عامل روی آوردن مصیبت های سخت و کوبنده بر آنان

و لا يزال الذين كفروا تصيبهم بما صنعوا قارعه أو تحلّ قريبًا من دارهم

برداشت فوق با توجه به حرف «باء» در «بما صنعوا» - که به معنای سببیت است - استفاده می شود. مراد از «ما صنعوا» به قرینه آیات گذشته، انکار قرآن، مخالفت با رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مانند آن می باشد.

14- آنان که با قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مبارزه می پردازند، در خطر گرفتار شدن به عذاب های دنیوی اند.

و لا يزال الذين كفروا تصيبهم بما صنعوا قارعه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 4

4- گمراهی گریز ناپذیر سران کفر و شرک، پیامد برخورد های عناد آلود و بهانه جویانه آنان با قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إن هذا إلاّ إفكٌ.. وقالوا مالِ هذا الرسولٍ... إن تتَّبَعون إلاّ رجلاً مسحوراً

«فاء» در «فضّلوا» برای سببیت و در «فلايستطيعون» تفسیریه است؛ یعنی، برخوردهای عناد آلود کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله) سبب گمراهی آنان بود و این گمراهی، موجب نیافتن راهی برای گریز از آن گردید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 32 - 1

1- کافران، با کفر و حق ستیزی و مخالفتشان با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، ناتوان از رسانیدن کمترین زیان به خداوند

إنّ الذين كفروا و... لن يضروا الله شيئاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 20 - 1

1 - دشمنی ورزیدن با خدا و پیامبر او و مخالفت و نافرمانی با آنان، نشانه حقارت و پستی است.

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ .. أَوْلَئِكَ فِي الْأَذْلَىٰنِ

«محاده» (مصدر «يحادون» در معانی دشمنی و مخالفت (نافرمانی) به کار می رود. «ذلت» (مبدأ اشتقاق «أذلين»)، در مقابل عزت و به معنای حقارت و پستی است. گفتمی است جمله «أولئك في الأذلين»، می تواند در بیان ماهیت و شخصیت دشمنان خدا و رسول او باشد و نیز می تواند ناظر به فرجام و عاقبت مخالفت با خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) - که شکست و ذلت است - باشد. برداشت بالا بر پایه احتمال نخست است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 4 - 2، 1

1 - مخالفت و عنادورزی یهود بنی نضیر با خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، عامل تبعید آنان

هو الذي أخرج الذين كفروا .. ذلك بأنهم شاقوا الله ورسوله

2 - مجازات اخروی بنی نضیر ، معلول ستیزه جویی آنان با خدا و رسول او

ص: 570

و لهم فى الآخره عذاب النار . ذلك بأنهم شاقوا الله ورسوله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - حشر - 59 - 5 - 9

9 - جبهه گيرى در برابر خدا و پيامبر و حاکميت دين ، از نمود هاى بارز فسق

ذلك بأنهم شاقوا الله ورسوله .. و ليخزي الفسقين

از تطبيق عنوان «فاسق» بر كسانى كه در برابر خدا و پيامبر (صلى الله عليه و آله) جبهه گيرى كردند (شاقوا الله ورسوله)، مطلب بالا برداشت مى شود.

571- آثار دشمنى با مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 9

9 - ممنوعيت دوستى و ارتباط با كافران ، منوط به وجود درگيرى و عداوت ميان ايشان و مسلمانان *

لا تتخذوا عدوى و عدوكم اولياء .. يخرجون الرسول و ايتاكم

برداشت بالا، بدان احتمال است كه تعبير «قد كفروا .. يخرجون الرسول...» - كه فلسفه نهى در «لا تتخذوا عدوى» را بيان مى كند - در عين حال قلمرو نهى را نيز مشخص سازد.

572- آثار دشمنى با موسى (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - غافر - 40 - 29 - 4

4 - هشدار مؤمن آل فرعون به فرعونيان و قبطيان ، درباره خطر عذاب الهى در صورت مخالفت با موسى (ع) و قتل او

فمن ينصرنا من بأس الله إن جاءنا

573- آثار دشمنى بنى نضير

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

18 - حشر - 59 - 4 - 7، 1

1 - مخالفت و عنادورزی یهود بنی نضیر با خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، عامل تبعید آنان

هو الذی أخرج الذین کفروا .. . ذلک بأنّهم شاقّوا اللّٰه ورسوله

7 - محکومیت بنی نضیر به تبعید ، معلول ستیزه جویی آنان با حکومت اسلامی بود ؛ نه به جهت یهودی بودن آنها .

ص: 571

کتب الله عليهم الجلاء .. ذلك بأنهم شاقوا الله ورسوله

574- آثار دشمنی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 4

4- گمراهی گریز ناپذیر سران کفر و شرک ، پیامد برخورد های عناد آلود و بهانه جویانه آنان با قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إن هذا إلا إفك. .. وقالوا مال هذا الرسول ... إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

«فاء» در «فضلاً» برای سببیت و در «فلايستطيعون» تفسیریه است؛ یعنی، برخوردهای عناد آلود کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله) سبب گمراهی آنان بود و این گمراهی، موجب نیافتن راهی برای گریز از آن گردید.

575- آثار دشمنی رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 9 - 4

4- گمراهی گریز ناپذیر سران کفر و شرک ، پیامد برخورد های عناد آلود و بهانه جویانه آنان با قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إن هذا إلا إفك. .. وقالوا مال هذا الرسول ... إن تتبعون إلا رجلاً مسحوراً

«فاء» در «فضلاً» برای سببیت و در «فلايستطيعون» تفسیریه است؛ یعنی، برخوردهای عناد آلود کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله) سبب گمراهی آنان بود و این گمراهی، موجب نیافتن راهی برای گریز از آن گردید.

576- آثار دشمنی شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 53 - 14

14- دشمنی شیطان با انسان ها ، عامل نفوذ و تلاش وی برای فتنه انگیزی در میان آنهاست .

إن الشیطن ینزغ بینهم إن الشیطن کان للإنسن عدواً مبیناً

جمله «إن الشیطن کان للإنسن ..» - که به منزله تعلیل برای جمله قبل (إن الشیطن ینزغ ...) است - بیانگر این نکته می باشد که عامل تلاش شیطان برای فتنه گری، دشمنی اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 60 - 9

9- دشمنی و بدخواهی شیطان برای انسان ، فلسفه توصیه خداوند به اطاعت نکردن از شیطان

ص: 572

أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ

577- آثار دشمنی فرزند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 4

4- مؤمنان در صورت روبه رو شدن با دشمنی و مخالفت همسران و فرزندان خویش ، باید از آنان پرهیز کرده و دوری جویند .

إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ... عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ

578- آثار دشمنی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 48 - 3

3- مخالفت و عنادورزی کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، با تمثیل و توصیف های ناروا ، در پی دارنده گمراهی علاج ناپذیر برای آنان

كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا

برداشت فوق بنابرین است که مراد از «سیلاً» راه هدایت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 50 - 5

5 - مخالفت عمدی و ستیزه جوینده کافران با پیامبران ، موجب دوزخی شدن و محرومیت آنان از تخفیف در عذاب الهی

قَالُوا أَوْ لَمْ تُكُنْ تَأْتِيكُمْ رَسَلِكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا بَلَى قَالُوا فَادْعُوا وَمَا دَعْوَا الْكُفْرِ

اعتراف کافران دوزخی به این که به پیامبران و دلایل روشن آنان دست یافته بودند، نشان می دهد که مخالفت آنان با تعالیم آسمانی، از روی عمد و ستیزه جوینده بوده است و همین موجب دوزخی شدن و محرومیت آنان از تخفیف در عذاب گردید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 35 - 12

12- عناد شدید کافران ، زمینه ساز گرایش پیامبر (صلی الله علیه و آله) به درخواست عذاب ، برای آنان

و لاتستعجل لهم

از نهی «لاتستعجل» اگر استفاده نشود که پیامبر (صلی الله علیه و آله) درخواست عذاب کرده است؛ می توان استفاده کرد که عناد کافران تا بدان جا شدید بوده که زمینه چنین درخواستی را فراهم می کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 36 - 4

ص: 573

4- لجاجت و عناد ، مانع درس آموزی کافران از آفرینش هستی

أم خلقوا السموت و الأرض بل لا یوقنون

عبارت «بل لا یوقنون» بیانگر این نکته است که موضع گیری ناباورانه کافران درباره قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) برخاسته از یقین علمی آنان نیست؛ بلکه صرفاً از روی ستیزه جویی و لجبازی می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 9

9- ممنوعیت دوستی و ارتباط با کافران ، منوط به وجود درگیری و عداوت میان ایشان و مسلمانان *

لا تتخذوا عدوی و عدوکم اولیاء .. یخرجون الرسول و ایاکم

برداشت بالا، بدان احتمال است که تعبیر «قد کفروا .. یخرجون الرسول...» - که فلسفه نهی در «لا تتخذوا عدوی» را بیان می کند - در عین حال قلمرو نهی را نیز مشخص سازد.

579- آثار دشمنی مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 137 - 7

7- ایمان نیاوردن یهود و نصارا به قرآن و معارف اسلام ، از سر ستیزه جویی و دشمنی است .

وإن تولوا فإنما هم فی شقاق

580- آثار دشمنی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 114 - 11

11- دشمنی مشرکان با خدا ، سرّ عدم جواز استغفار برای آنان

ما کان للنبی .. أن یتغفروا للمشرکین ... فلما تبین له أنه عدو لله تبرأ منه

581- آثار دشمنی همسران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مؤمنان در صورت رویه رو شدن با دشمنی و مخالفت همسران و فرزندان خویش ، باید از آنان پرهیز کرده و دوری جویند .

إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ ... عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ

ص: 574

582- آثار دشمنی یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 137 - 7

7 - ایمان نیاوردن یهود و نصارا به قرآن و معارف اسلام، از سر ستیزه جویی و دشمنی است.

وإن تولوا فإنما هم فی شقاق

583- آثار ذکر دشمنی شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 53 - 15

15 - توجه انسان به عداوت های دیرینه و شگرد های شیطان، بازدارنده وی از گفتار ناشایست و نزاع و دشمنی

وقل لعبادی یقولوا التی هی أحسن إن الشیطن ینزع بینهم إن الشیطن کان للإنسن عدو

تعلیل «إن الشیطان کان للإنسان عدوا ..» برای «إن الشیطان ینزع بینهم» به منزله هشدار به انسانهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 62 - 6

6 - توجه به دشمنی دیرین و آشکار شیطان، بازدارنده انسان از پیروی او

و لایصدنکم الشیطن إنه لکم عدو مبین

584- آثار ذکر دشمنی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 2 - 4

4 - توجه مسلمانان به عمق دشمنی ها و تعارض های جبهه کفر با اسلام، مانع برقراری روابط دوستانه با آنان

تسرون إلیهم بالموذّه .. إن یتقفوکم یکونوا لکم أعداء

از بیان دشمنی کافران با مؤمنان - در پی خبر دادن از رابطه دوستی با کافران - استفاده می شود که توجه به این امر بازدارنده مسلمانان از

ارتباط با آنان است.

ص: 575

585- آرزوی رفع دشمنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 10 - 11

11 - مؤمنان ، آرزومند پاک بودن قلب هایشان از کینه و عداوت نسبت به اهل ایمان

يقولون ربنا .. و لاتجعل في قلوبنا غلا للذين امنوا

586- اجتناب از دشمنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 91 - 4,5

4 - حراست از وحدت جامعه ایمانی و دور نگاهداشتن آن از کینه و دشمنی فلسفه تحریم شراب خواری و قماربازی

انما يريد الشيطان ان يوقع بينكم العداوه و البغضاء

5 - الفت و مهربانی مؤمنان با یکدیگر ، و پرهیز از دشمنی ، مورد عنایت و خواست الهی

انما يريد الشيطان ان يوقع بينكم العداوه و البغضاء

نهی مؤکد خداوند از شرابخواری و قماربازی و معرفی شراب و قمار به عنوان عوامل تفرقه و دشمنی حکایت از آن دارد که الفت و مهربانی بین اهل ایمان مورد عنایت خاص خداوند است.

587- اجتناب از دشمنی مغرضانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 37 - 8

8- لزوم پرهیز از واداشتن مردم به موضع گیری های خصمانه

ان يسئلكموها فيحفكم تبخلوا و يخرج أضغثكم

از این که خداوند در طلب انفاق شدت و تأکید نورزیده تا کینه های مردم ظاهر نشود، مطلب بالا استفاده می شود.

588- اظهار دشمنی ولید بن مغیره

1 - ظاهر شدن عناد و دشمنی ولیدبن مغیره ، در چهره او به هنگام رویه رو شدن با آیات الهی قرآن

ثم عبس و بسر

«عبس» به معنای روی ترش کردن و اخم نمودن است. «بسر» نیز به دو معنا آمده است: 1- رو ترش کردن (این معنا معادل

ص: 576

معنای «عبس» است.) 2- عجله کردن و گرفتن پیش از وقت.

589- اعلام دشمنی با خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 10 - 1

1 - اعلام بغض و دشمنی شدید خداوند نسبت به کافران لجوج و حق ناپذیر در قیامت

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا ينادون لمقت الله أكبر من مقتكم أنفسكم إذ تدعون إلى الإيمن فتكف

«مقت» به معنای بغض شدید است.

590- انگیزه دشمنی با خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 3

3 - کافران ، با همان انگیزه و ملاکی که به دشمنی با خدا برخاسته اند ، دشمن مؤمنان و جامعه اسلامی نیز خواهند بود .

عدوی و عدوکم

تکرار «عدو» و تقدم «عدوی» بر «عدوکم»، در حقیقت مؤمنان را متوجه این موضوع می کند که خویش را از دشمنی دشمنان خداایمن نپندارند؛ زیرا آنان با همان انگیزه و ملاک که دشمن خدایند، دشمن مؤمنان نیز هستند.

591- انگیزه دشمنی با مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 3

3 - کافران ، با همان انگیزه و ملاکی که به دشمنی با خدا برخاسته اند ، دشمن مؤمنان و جامعه اسلامی نیز خواهند بود .

عدوی و عدوکم

تکرار «عدو» و تقدم «عدوی» بر «عدوکم»، در حقیقت مؤمنان را متوجه این موضوع می کند که خویش را از دشمنی دشمنان خداایمن نپندارند؛ زیرا آنان با همان انگیزه و ملاک که دشمن خدایند، دشمن مؤمنان نیز هستند.

592- انگیزه دشمنی ولید بن مغیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 18 - 2

ص: 577

2 - مبارزه کافران با قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، با اندیشه شیطنی و سنجیده کاری همراه بود.

إِنَّهٗ كَانَ لِأَيَّتِنَا عَنِيْدًا .. إِنَّهٗ فَكَّرَ وَقَدَّرَ

593- اهمیت رفع دشمنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 34 - 10

10 - مسلمانان، موظف به انتخاب بهترین روش ها در جهت کاستن و یا زدودن دشمنی ها و تنش های اجتماعی

ادفع بالتی هی أحسن .. کأَنَّهٗ وَلِيٌّ حَمِيمٍ

594- بی منطقی دشمنی پیروان ادیان آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 27

27 - خصومت و ستیز پیروان ادیان توحیدی با توجه به وحدت پروردگار و بازگشت عمل هر انسان به خودش، فاقد منطق و توجیه

اللّٰهُ رَبَّنَا وَرَبَّكُمْ لَنَا أَعْمَلْنَا وَلكُمْ أَعْمَلَكُمْ لَا حِجَّةَ بَيْنِنَا وَبَيْنَكُمْ

بنابراین که مراد از «لا حجه»، نفی خصومت و نزاع باشد، برداشت بالا به دست می آید.

595- پایان دشمنی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 2 - 6

6 - صلح حدیبیه، پایانی بر خصومتورزی بی امان مشرکان علیه اسلام و نعمتی والا برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا .. وَ يَتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَیْكَ

اهمیت صلح حدیبیه و اطلاق «فتح مبین» بر آن، از آن جهت است که این صلح، مقطع جدیدی در روابط و نگرش مشرکان نسبت به اسلام و مسلمانان به وجود آورد و چه بسا نعمت شمردن آن نیز بر این پایه بوده است.

596- تداوم دشمنی با انبیا

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

16 - غافر - 40 - 51 - 5

ص: 578

5 - فرستادگان الهی و مؤمنان ، همواره در طول تاریخ با مخالفت ها و دشمنی ها روبه رو بوده اند .

إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

اعلام نصرت الهی برای تمامی رسولان و مؤمنان، گویای برداشت یاد شده است.

597- تداوم دشمنی با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 13

13 - دشمنی و ستیز جبهه ایمان با شرک ، همیشگی و پایان ناپذیر است .

و بَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا

598- تداوم دشمنی با مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 51 - 5

5 - فرستادگان الهی و مؤمنان ، همواره در طول تاریخ با مخالفت ها و دشمنی ها روبه رو بوده اند .

إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

اعلام نصرت الهی برای تمامی رسولان و مؤمنان، گویای برداشت یاد شده است.

599- تداوم دشمنی فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 49 - 2

2 - استمرار مواضع خصمانه و حق ستیزانه فرعونیان در مقابل موسی (ع) ، حتی پس از گرفتار آمدن آنان به عذاب الهی

إِذَا هُمْ مِنْهَا يَضْحَكُونَ ... وَأَخَذْنَاهُم بِالْعَذَابِ ... وَقَالُوا يَا أَيُّهَا السَّاحِرُ

فرعونیان پس از گرفتار شدن به عذاب های متعدد، همچنان راه کج خویش را ادامه داده و موسی(ع) را ساحر می نامیدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- تداوم اقدامات خصمانه فرعونیان علیه موسی (ع)

فاعتزلون . فدعا ربّه أنّ هوّلاء

فاء در «فدعا» فاء فصیحه است که دلالت بر فعل محذوف (همچون «أصروا علی آذاه») دارد؛ یعنی، فرعونیان از اذیت و آزار

ص: 579

موسی(ع) دست بر نداشتند و بدین جهت آن حضرت به درگاه الهی شکایت کرد.

600- تداوم دشمنی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 2 - 2

2- عداوت جبهه کفر با مسلمانان ، همیشگی و پایان ناپذیر

إن یتفقوکم یکونوا لکم أعداء

فعل مضارع «یکونوا» دلالت بر استمرار عداوت مشرکان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 24 - 1

1 - دشمنی و کارشکنی دائمی کافران ، نسبت به رسالت پیامبر اسلام

حتّی إذا رأوا ما یوعدون

«حتّی» یا متعلق به «یکونون علیه لبدأ» است و یا به قرینه مقام، به جمله ای مانند «لا یزالون یتضعفون و یتستهنون» تعلق دارد.

601- ترک دشمنی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 39 - 8

8 - مسلمانان صدر اسلام نگران توطئه های پنهانی کافرانی که مخاصمات را ترک گفته و حاضر به صلح می شدند .

فإن انتهوا فإن الله بما یعملون بصیر

جواب شرط «انتهوا» به قرینه «قتلوهم» جمله ای همانند «فلا تقاتلوهم» است ؛ یعنی اگر کافران دست از فتنه انگیزی برداشتند و راه مسالمت پیش گرفتند با آنان نبرد نکنید. با توجه به این معنا معلوم می شود هدف از بیان آگاهی خداوند به اعمال این گروه از کافران، این است که مسلمانان را از این نگرانی برهاند که شاید صلح جوئی آنان دستاویزی برای توطئه و فتنه ای دیگر باشد.

602- جایگاه دشمنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 47 - 3

3- محل کینه و دشمنی انسان ، سینه و دل اوست .

ص: 580

و نزعنا ما فی صدورهم من غلّ

603- حتمیت دشمنی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 64 - 2, 1

1 - تخصم و ستیزه جویی طاغیان در دوزخ، امری حتمی و واقع شدنی

إنّ ذلك لحقّ تخصم أهل النار

«حقّ» - در مقابل باطل و غیر واقع - به معنای راست و واقعیت دار است و مقصود از آن حتمی بودن وقوع و تحقق چنین امری در قیامت است؛ مثل آیه شریفه «إنّ الدین لواقع، حساب و جزا حتماً واقع می شود»، (الذاریات (51) (61).

2 - تأکید خداوند، بر وقوع تخصم و ستیزه جویی میان طغیان گران در دوزخ

إنّ ذلك لحقّ تخصم أهل النار

604- حتمیت دشمنی طغیانگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 64 - 2, 1

1 - تخصم و ستیزه جویی طاغیان در دوزخ، امری حتمی و واقع شدنی

إنّ ذلك لحقّ تخصم أهل النار

«حقّ» - در مقابل باطل و غیر واقع - به معنای راست و واقعیت دار است و مقصود از آن حتمی بودن وقوع و تحقق چنین امری در قیامت است؛ مثل آیه شریفه «إنّ الدین لواقع، حساب و جزا حتماً واقع می شود»، (الذاریات (51) (61).

2 - تأکید خداوند، بر وقوع تخصم و ستیزه جویی میان طغیان گران در دوزخ

إنّ ذلك لحقّ تخصم أهل النار

605- حرمت دشمنی با حکومت دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 102 - 8

8 - حرمت مخالفت و معارضه با حکومت های الهی

واتبعوا ما تتلوا الشیطان علی ملک سلیمان

ص: 581

606- دشمنی آزر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 114 - 9

9- بیزاری جستن ابراهیم (ع) از پدرش ، پس از یقین به هدایت ناپذیری و عداوت او با خدا

فلما تبین له أنه عدو لله تبرأ منه

607- دشمنی ابلیس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 16 - 3

3- ابلیس دشمن انسانها و دارای ضمیری پرکینه از آنان

لأقعدن لهم صراطك المستقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 50 - 18

18- ابلیس و نسل او ، دشمن انسان هاینده .

أفتتخذونه و ذرّيته أولياء من دونی و هم لكم عدوّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 117 - 2,3,7,8

2- ابلیس ، برای بیرون راندن آدم و حوا (ع) از بهشت ، در کمین آنان بود .

إنّ هذا عدوّ لك و لزوجك فلا یخرجنكما

3- خداوند حضرت آدم (ع) را از دشمنی ابلیس با او و همسرش حوا آگاه ساخت .

اسجدوا .. . ابی فقلنا ی- -ادم إنّ هذا عدوّ لك و لزوجك

7- هشدار خداوند به آدم (ع) و حوا در مورد دشمنی شیطان با آنان ، بدان جهت بود که آنان گرفتار رنج و سختی نشوند .

8- ابليس ، دشمن و بدخواه انسان و در صدد محروم ساختن او از نعمت های الهی و گرفتار ساختن او به رنج و سختی

إنّ هذا عدوّ لك و لزوجك . . . فتشقى

طرح خصومت ابليس با حوا، گویای آن است که وی با تمامی انسان ها دشمن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 82 - 4

4- بدخواهی و دشمنی ابليس نسبت به انسان ها و انتقام گیری وی از آنان ، در ماجرای سجده بر آدم

قال فبعزّتك لأغوينّهم أجمعين

ص: 582

بیشتر مفسران برآنند که تصمیم ابلیس بر گمراه ساختن انسان ها، پس از اطلاع یافتن وی از طرد شدن از درگاه الهی بوده است. این در واقع نوعی انتقام گیری از آدم ابوالبشر و دشمنی با او است.

608- دشمنی ابو لهب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مسد - 111 - 1 - 3

3 - تلاش شدید ابولهب، برای انهدام اسلام و رویارویی با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ

نفرین بر دستان ابولهب، حاکی از دست زدن او به فعالیت هایی در برابر آیین الهی است و نفرین خداوند، نشانگر شدت تلاش های او است. دست ها بدین جهت مطرح شده اند که کارآمدترین اعضا در تلاش اند و سیاق کلام، آن را به دیگر اعضای مفید نیز سرایت می دهد.

609- دشمنی اخروی دوستان کافر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 67 - 10

10 - « عن علی (ع) قال : فی . . . خلیلین کافرین . . . أمّا الکافران فتخالاً بمعصیه اللّٰه و تبادلاً علیها و توادّاً علیها فمات أحدهما قبل صاحبه فأراه اللّٰه تبارک و تعالی منزله فی النار فقال یا ربّ فلان خلیلی کان یأمرنی بمعصیتک و ینھانی عن طاعتک فثبته علی ما ثبتنی علیه من المعاصی حتی تُریه ما أُریتنی من العذاب فیلتقیان عند اللّٰه یوم القیامه یقول کلّ واحد منهما لصاحبه جزاک اللّٰه من خلیل شرّاً کنت تأمرنی بمعصیه اللّٰه و تنھانی عن طاعه اللّٰه قال ثمّ قرأ (ع) « الأخلاء یومئذ بعضهم لبعض عدوّ إلاّ المتّقین » . . . ;

از امام علی (ع) روایت شده که درباره دو دوست کافر فرمود: . . . اما آن دو کافر، دوستی آنان در نافرمانی خداوند بوده و در این نافرمانی به یکدیگر کمک کرده و دوستی نموده بودند یکی از آنان قبل از دوست دیگری مرده و جایگاهش را در آتش به او نشان می دهند؛ پس می گوید: پروردگارا! فلانی دوست من بود و مرا به نافرمانی تو دستور می داد و از طاعت تو نهی می کرد. پس او را بر همان چیزی ثابت قدم بدار که مرا بر آن نگه داشت تا به او نشان دهی عذابی را که به من نشان دادی، پس در روز قیامت همدیگر را ملاقات می کنند و هر یک از آنان به دوست خود می گوید: خداوند تو را به عنوان «دوست»، جزای شرّ بدهد! مرا به نافرمانی خدا دستور می دادی و از اطاعت خدا نهی می کردی. راوی گوید: حضرت علی (ع) سپس آیه «الأخلاء یومئذ بعضهم لبعض عدوّ إلاّ المتّقین» را تلاوت فرمود...».

ص: 583

610- دشمنی اخروی قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 25 - 10

10 - در قیامت ، قوم ابراهیم - به رغم دوستی در دنیا- از هم برائت می جویند .

ثمّ يوم القيمة يكفر بعضكم ببعض

«یکفر» در این آیه، احتمال دارد به معنای رایج آن، یعنی «کفر ورزیدن» باشد، و احتمال هم دارد به معنای «بی زاری جستن» باشد. برداشت بالا بنا بر احتمال دوم است.

611- دشمنی اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 25 - 11

11 - روابط دوستانه دنیوی مشرکان ، در قیامت ، تبدیل به نفرت می شود .

موّده بینکم . . . ثمّ يوم القيمة يكفر بعضكم ببعض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 6 - 6

6- اظهار دشمنی و بیزاری مشرکان ، نسبت به معبود های دروغین خود در قیامت *

كانوا لهم أعداء و كانوا بعبادتهم كافرين

فاعل «كانوا»، ضمیری است که ممکن است به «الناس» برگردد و مرجع ضمیر «هم» نیز ممکن است معبودهای مشرکان باشد که در آیه قبل، به عنوان معبودهای غیر الهی از آنها یاد شده است. بر اساس این دو احتمال، نکته یاد شده استفاده می شود.

612- دشمنی اخروی معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 82 - 3

3- معبود های مشرکان در قیامت ، به ستیز و دشمنی با پرستشگران خود خواهند پرداخت .

و یكونون علیهم ضداً

613- دشمنی اشراف بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 584

6- رؤسا و اشراف قوم موسی، دشمنان او و وابسته به حکومت فرعون بودند.

علی خوف من فرعون و ملائیم

614- دشمنی اشراف قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 33 - 2

2- پیشگامی سران و اشراف جامعه پس از نوح، در مخالفت با پیامبرشان

وقال الملائ من قومه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 34 - 1

1 - مبارزه اشراف جامعه پس از نوح با پیامبرشان، در چهره خیر اندیشی و مصلحت طلبی برای مردم

ولئن أطعتم بشرًا .. لخسرون

615- دشمنی اشراف قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 33 - 2

2- پیشگامی سران و اشراف جامعه پس از نوح، در مخالفت با پیامبرشان

وقال الملائ من قومه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 34 - 1

1 - مبارزه اشراف جامعه پس از نوح با پیامبرشان، در چهره خیر اندیشی و مصلحت طلبی برای مردم

ولئن أطعتم بشرًا .. لخسرون

616- دشمنی اشراف قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 24 - 2،5

ص: 585

2- پیشگامی اشراف ، در موضع گیری خصمانه علیه نوح (ع)

فقال الملوأ . . ما هذا إلا بشر مثلكم

5- تلاش اشراف ، برای مخدوش ساختن رسالت نوح (ع) در نظر توده مردم

فقال الملوأ . . ما هذا إلا بشر مثلكم

617- دشمنی اصحاب ایکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 185 - 1

1 - موضع گیری خصمانه مردم ایکه در برابر نصیحت های شعیب (ع)

قالوا إنما أنت من المسحّرين

ضمیر فاعل در «قالوا» به «اصحاب الأیکه» بازمی گردد. «إنّما» از ادوات قصر است؛ بنابراین جمله «إنّما أنت من المسحّرين» به تقدیر «ما أنت إلا من المسحّرين» می باشد. «مسحّر» نیز به کسی گفته می شود که به سختی افسون شده باشد.

618- دشمنی اعراب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 63 - 6،7

6- قبایل عرب تا پیش از گرایش به اسلام گرفتار دشمنی عمیق و دیرپای نسبت به یکدیگر بودند .

و ألف بین قلوبهم . . ما ألفت بین قلوبهم

7- ایجاد الفت و محبت بین قبایل عرب با صرف تمامی ثروت دنیا ، امری ناممکن و غیر قابل دستیابی ، حتی برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لو أنفقت ما فی الأرض جمیعا ما ألفت بین قلوبهم

619- دشمنی اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 9 - 15

15- اقوام کفرپیشه ، با مشاهده دلایل روشن انبیا ، تلاش گسترده ای به عمل آوردند تا آنان را به سکوت وادارند و مانع تبلیغشان شوند .

جاءتهم رسلهم بالبیّنات فردّوا ایدیهم فی افوههم و قالوا انا کفرنا بما ارسلتم به

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که فاعل «ردّوا» اقوام یاد شده و مرجع ضمیر «ایدیهم» انبیا و یا اقوام و مرجع ضمیر «افواههم» انبیا باشد. در این صورت به معنای این خواهد بود که: آن اقوام دستان انبیا یا دستان خود را بر دهان انبیا می گذاشتند.

ص: 586

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 13 - 1,3

1- اقوام کافر پیشین پس از مواجهه با برهان های روشن و دلایل منطقی انبیا و پافشاری آنان بر مواضع خویش ، آنان را تهدید به تبعید و یا بازگرداندن اجباری به کفر (ارتداد) می کردند .

و ما لنا الا نتوکل .. لنصبرنّ علی ما اذیتموننا ... و قال الذین کفروا لرسلمهم

3- اقوام کافر ، نه تنها تعالیم انبیا را نپذیرفتند ؛ بلکه تحمل دینداری خود آنان را نیز نداشتند .

و قال الذین کفروا لرسلمهم لنخرجنکم من أرضنا أو لتعودنّ فی ملتنا

620- دشمنی اکثریت اقوام پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 14 - 3

3- موضع گیری خصمانه بسیاری از اقوام در تاریخ ، علیه پیامبران با موقعیت های مختلف تاریخی و اجتماعی *

کذّبت قبلهم قوم نوح و أصحاب الرسّ و ثمود . و عاد و فرعون و إخوان لوط . و أصحاب ال

با توجه به این که اقوام یاد شده در جوامع مختلف و موقعیت های متفاوت تاریخی حضور داشته اند؛ تعبیر «کلّ ..» می تواند تأکیدی باشد بر این که حق ستیزی، ربطی به زمان، مکان و نژاد ندارد.

621- دشمنی امت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 7

7 - همه امت ها با حربه باطل ، به جدال و ستیزه با حق بر خاستند تا آن را از بین ببرند .

کذّبت قبلهم قوم نوح .. و جدلوا بالباطل لیدحضوا به الحقّ

«إدحاض» به معنای ابطال و از بین بردن است.

622- دشمنی انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- انسان ، موجودی مجادله گر و ستیزه جو درباره خالق خویش است .

فإذا هو خصيم

ص: 587

«خصم» (مصدر «خصيم») به معنای جدال و منازعه است (لسان العرب). درباره متعلق «خصيم» دو احتمال وجود دارد: 1- متعلق آن خداوند باشد. 2- حذف متعلق قرینه عمومیت و اطلاق باشد؛ یعنی، خصيم بودن از خصوصیات انسان است. برداشت فوق - به قرینه صدر آیه گذشته که از خداوند خالق سخن می گوید - بنابر احتمال اول است.

5- جدال و ستیزه جویی، از جمله ویژگی های انسان است.

فإذا هو خصيم مبين

برداشت فوق، بر طبق احتمال دوم در متعلق خصيم است؛ یعنی، متعلق خصيم حذف شده تا دلالت کند که انسان پیوسته سعی در جدال و ستیزه دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 77 - 6,8

6 - خصومت و ستیزه جویی با خدا، از ویژگی های نوع انسان ها است.

أولم ير الإنسان أنا خلقه من نطفة فإذا هو خصيم

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که «الف» و «لام» «الإنسان» برای جنس و یا استغراق عرفی باشد نه برای عهد؛ چنان که برخی از مفسران آن را مربوط به فردی خاص به نام «عاصب بن وائل» دانسته اند.

8 - خصومت و ستیزه جویی انسان با خدا، امری شگفت آور و به دور از انتظار و شأن آدمی

فإذا هو خصيم مبين

برداشت بالا از «إذا»ی فجائییه - که برای امری غیر منتظره به کار می رود - استفاده شده است.

623- دشمنی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 36 - 11

11 - زندگانی انسان ها در زمین، همواره آغشته به دشمنی و عداوت با یکدیگر است.

اهبطوا بعضكم لبعض عدو

برداشت فوق بر این اساس است که مخاطب کلمه «اهبطوا» و دیگر خطابهای موجود در آیه آدم(ع)، حوا و نسل ایشان باشد. در این صورت مراد از «بعضكم لبعض عدو» دشمنی انسانها با یکدیگر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 24 - 3

2 - هبوط آدمیان و شیطان به زمین همراه با عداوت و دشمنی با یکدیگر

قال اهبطوا بعضکم لبعض عدو

چنانچه مخاطب «اهبطوا»، آدم و حوا و شیطان باشد، مراد از «بعضکم لبعض»، شیطان از یکسو و آدمیان از سوی دیگر است.

3 - زندگی انسانها در دنیا همواره آمیخته به دشمنی و عداوت با یکدیگر است.

قال اهبطوا بعضکم لبعض عدو

ص: 588

برداشت فوق بر این اساس است که مخاطب کلمه «اهبطوا» تنها، آدمیان باشند. در این صورت مراد از «بعضکم لبعض عدو» دشمنی انسانها با یکدیگر خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 123 - 7،13

7 - زندگی انسان در زمین ، همواره قرین دشمنی و ستیز آدمیان با یکدیگر بوده است .

اهبطا منها جميعاً بعضکم لبعض عدو

در باره مراد از «بعضکم لبعض عدو» دو دیدگاه وجود دارد: 1- مراد دشمنی شیاطین با انسان ها است. در این نظر «اهبطا» خطاب به ابلیس و آدم خواهد بود. 2- مراد دشمنی انسان ها با یکدیگر است. مبنای این نظر، مخاطب بودن آدم(ع) و حوا است. در هر دو مبنای، خطاب به آدم و حوا(ع) و ابلیس به اعتبار ذریه آنان خواهد بود. در برداشت یاد شده، دومین دیدگاه پذیرفته شده است.

13 - خداوند دشمنی افراد بشر را با یکدیگر را به آدم و حوا (ع) گوشزد کرد و راه رهایی از پی آمد های آن را به آنان آموخت .

بعضکم لبعض عدو... فمن اتبع هداى فلا يضلّ ولا يشتقى

624- دشمنی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 105 - 5

5 - همسویی اهل کتاب با مشرکان در دشمنی با اسلام و مسلمانان ، امری شگفت و به دور از انتظار

ما يوذّ الذین کفروا من اهل الکتب و لالمشکین ان ینزل علیکم من خیر

آوردن عنوان اهل کتاب برای یهودیان - که حکایت از اعتقاد به توحید، رسالت و .. دارد - و بیان همسویی آنان با مشرکانی که هیچ یکی از اصول ادیان الهی را باور ندارند، اشاره به نامعقول بودن آن پیوند و شگفت آور بودنش دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 118 - 15

15 - بدخواهی ، توطئه گری و عداوت قلبی اهل کتاب نسبت به مؤمنان ، و خطر ایجاد روابط صمیمانه جامعه ایمانی با آنان

یا ایها الذین امنوا لا تتخذوا بطانه من دونکم... صدورههم اکبر

بنابر اینکه مراد از «من دونکم»، اهل کتاب باشند؛ به قرینه آیات قبل.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 119 - 12، 9

9 - شدت کینه و خشم برخی از اهل کتاب ، نسبت به مؤمنان

و اذا لقوكم قالوا امنا و اذا خلوا عصّوا علیکم الأنامل من الغیظ

12 - افشاگری کینه و خشم شدید دشمنان اسلام (اهل کتاب) با مؤمنان ، از جانب خداوند

و اذا خلوا عصّوا علیکم الأنامل من الغیظ

ص: 589

اخبار از کارهای پنهانی کافران، همان افشارگری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 120 - 3

3 - حسد و عداوت برخی اهل کتاب ، نسبت به مؤمنان

ان تمسککم . . . و ان تصبکم سیئه یفرحوا بها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 186 - 12،14

12 - دشمنی مداوم اهل کتاب و مشرکان با مسلمانان

و لتسمعنّ من الذّین اوتوا الکتب من قبلکم و من الذّین اشركوا اذیّ کثیراً

14 - شناعت و زشتی همسویی اهل کتاب با مشرکان در دشمنی با مسلمانان

و لتسمعنّ من الذّین اوتوا الکتب من قبلکم و من الذّین اشركوا اذیّ کثیراً

نام بردن از یهود و نصارا با وصف اهل کتاب، اشاره به زشتی همسویی و همکاری آنان با مشرکان دارد. زیرا اهل کتاب آسمانی بودن، اقتضا می کند با مشرکان ضد توحید و مخالف برنامه های الهی در نبرد باشند؛ نه با مسلمانان که مروج توحید و برنامه های الهی هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 153 - 3

3 - عناد ، لجاجت و بهانه جویی ، ریشه درخواست های بی جای اهل کتاب از حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) و موسی (ع)

فقد سألوا موسیٰ أكبر من ذلك . . . فأخذتهم الصعقة بظلمهم

لحن مذمت آمیز آیه در بیان خواستهای اهل کتاب، می رساند که آنان نه به خاطر حق جویی بلکه از سر بهانه جویی و عنادورزی چنین تقاضاهایی را مطرح می کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 16 - 8

8- رفع کینه و دشمنی اهل کتاب با یکدیگر در گرو پیروی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و جلب رضوان الهی

فاغرینا بینهم العداوه و البغضاء .. یهدی به الله من اتبع رضونه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 57 - 12

12 - گروهی از مسلمانان صدر اسلام، پذیرای ولایت و دوستی با اهل کتاب و دیگر کافران، علی رغم دشمنی آنان با دین

یأیها الذین ءامنوا لاتتخذوا الذین .. أولیاء و اتقوا الله ان کنتم مؤمنین

لحن مذمت گونه جمله « و اتقوا الله ان کنتم مؤمنین» می رساند که گروهی از مسلمانان با کافران روابط دوستی برقرار کرده بودند.

ص: 590

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 20 - 6

6 - عناد و لجاجت اهل کتاب در مخالفت با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در عین آگاهی کامل از حقانیت آن حضرت

الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه کما یعرفون أبناءهم .. فهم لا یؤمنون

625- دشمنی اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 89 - 1

1- مردم مدین، به مخالفت با شعیب (ع) برخاسته و با او عداوت و دشمنی کردند.

لایجر منکم شقاقی

626- دشمنی اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 25 - 2

2- تن دادن مکیان به صلح، با همه کفر و عناد خویش نسبت به مؤمنان، نمودی از اراده و تدبیر نافذ خداوند

و هو الذی کفّ .. هم الذین کفروا

علی رغم کفر و ستیز مشرکان با اسلام، به تدبیر الهی زمینه ای پدید آمد که آنان به صلح تن دادند و شرشان از سر مسلمانان دفع گردید.

627- دشمنی با آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 4 - 1

1 - تنها کافران حق ناپذیر به مجادله و ستیزه جویی با آیات الهی می پردازند و از پذیرش آن سر باز می زنند.

مایجدل فی ءایت الله إلا الذین کفروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - ظاهر شدن عناد و دشمنی ولیدبن مغیره، در چهره او به هنگام روبه رو شدن با آیات الهی قرآن

ص: 591

«عبس» به معنای روی ترش کردن و اخم نمودن است. «بسر» نیز به دو معنا آمده است: 1- رو ترش کردن (این معنا معادل معنای «عبس» است). 2- عجله کردن و گرفتن پیش از وقت.

628- دشمنی با اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 15

15 - جهل ، گردن فرازی و حق ناپذیری ، از ریشه های دشمنی و مخالفت با اسلام و اهل ایمان

اشد الناس عدوه للذين ءامنوا اليهود . . . و انهم لا يستكبرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 32 - 5

5- مخالفت اهل کتاب با اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مخالفتی خائنانه و نه از روی جهل و بی خبری *

إنّ الذین کفروا . . . من بعد ما تبین لهم الهدی

می توان گفت: مراد از «الذین کفروا . . .» به قرینه «تبین لهم الهدی» اهل کتاب است.

629- دشمنی با انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 112 - 1، 18

1 - روبرو شدن همه پیامبران با دشمنانی از شیطانهای جن و انس، سنت الهی است.

و كذلك جعلنا لكل نبی عدوا شیطین الإنس و الجن

18 - مشیت خداوند بر بازداشتن تکوینی شیاطین از دشمنی با پیامبران و تبلیغات فریبده آنها نیست.

و لو شاء ربک ما فعلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نزول معجزات و محدوده آن، وارونه ساختن دل و دیده کافران، و قرار دادن دشمن برای پیامبران، از سنتها و کلمات خداوند و غیر قابل تغییر است.

إنما الأیت عند الله . . . و نقلب ... و کذلک جعلنا ... و تمت کلمت ربک

در آیات گذشته چند سنت و قانون الهی یاد شد، از جمله: «نقلب أفئدتهم» و «ما كانوا لیؤمنوا» و «لکل نبی عدوا». لذا اگر مراد از «کلمت»، سنن باشد، همه موارد ذکر شده را می تواند شامل گردد.

ص: 592

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 23

23 - پرستش غیر خدا، دشمنی با دین و رسولان الهی است .

فلا تشمت بی الأعداء

مراد از «الأعداء» پرستشگران غیر خدا هستند و هارون آنان را دشمنان دین و رسالت دانست.

630- دشمنی با انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 50 - 26

26- جن ها ، بر کینه توزی با آدمیان ، توانا هستند .

كان من الجنّ . . . و هم لكم عدو

شیطان که با آدمیان عداوت میورزد، از طائفه جن است (كان من الجنّ) بنابراین، جنیان، بر انجام کارهای خصمانه نسبت به آدمیان، توان مندند.

631- دشمنی با اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 160 - 9

9 - عن علی (ع) فی قوله تعالی . . . «من جاء بالحسنه فله عشر امثالها»، الحسنه حینا اهل البيت و السيئه بغضنا . . .

از امیرالمؤمنین (ع) درباره آیه «من جاء بالحسنه . . .» روایت شده است: «حسنه» دوستی ما اهل بیت و «سیئه» دشمنی ماست . . .

632- دشمنی با توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 13 - 6

6 - مشرکان ، در راستای خاموش کردن آوای توحید ، تصمیم گرفته بودند پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را از مکه اخراج کنند .

وهمّوا بإخراج الرسول

ص: 593

633- دشمنی با تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 97 - 12

12 - دشمنی یهود با جبرئیل، در حقیقت دشمنی با تورات، دشمنی با مایه های هدایت بشر و دشمنی با پیام آور بشارت است.

فإنه نزله... مصداقاً لما بین یدیه و هدی و بشری للمؤمنین

هر یک از توصیفهای «مصداقاً...» و «هدی» و «بشری للمؤمنین» همانند «یاذن الله» می تواند پاسخی نقضی به یهودیان کینه توز با جبرئیل باشد؛ یعنی، دشمنی کردن با آورنده قرآن - که دین و کتاب شما را تأیید می کند، مایه هدایت بشر است و به سعادتها بشارت می دهد - در واقع دشمنی کردن با تورات و... است.

634- دشمنی با حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 7,8

7 - پذیرش برخی از احکام و معارف کتاب های آسمانی و انکار برخی دیگر، مخالفت با حق و دور شدن از آن است.

إن الذین اختلفوا فی الکتب لفی شقاق بعید

مفسران درباره اختلاف در کتابهای آسمانی - که مفاد جمله «اختلفوا فی الکتب» است - چند وجه گفته اند و برداشت فوق بیان یکی از آن وجوه می باشد. «شقاق» به معنای عداوت و دشمنی است و مفعول آن به قرینه جمله قبل کلمه ای همانند «الحق» می تواند باشد.

8 - ایمان به برخی از کتب آسمانی و انکار برخی دیگر، مخالفت با حق و دور شدن از آن است.

إن الذین اختلفوا فی الکتب لفی شقاق بعید

برداشت فوق از جمله وجوهی است که در تفسیر «اختلفوا فی الکتب» بیان شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 110 - 4

4 - کفر و عنادورزی در برابر حق دارای رابطه متقابل با عدم درک صحیح حقایق است.

و نقلب أفئدتهم... کما لم یؤمنوا به أول مره

رابطه متقابل از آن جهت که میان «عناد» و وارونگی دل و دیده پیوندی برقرار شده که هرکدام از آن دو قابلیت تأثیر در دیگری دارد. از یکسو کفر موجب وارونگی دل می شود و از سوی دیگر این حالت نیز آدمی را به کفر و طغیان بیشتر سوق می دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 258 - 26

26 - کفر همراه با عناد و ایستادگی در برابر حق ، ستمگری است .

فبهت الذی کفر و الله لا یهدی القوم الظالمین

ص: 594

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 32 - 8

8 - عناد و لجاجت آدمی در برابر حق تا مرز رضایت به نابودی خویش و گرفتار شدن به عذاب های الهی

اللّٰهم إن كان هذا هو الحق من عندك فأمطر علينا حجاره .. أو ائتنا بعذاب أليم

635- دشمنی با حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 86 - 10

10 - دشمنی با کفرپیشگان حق ستیز و پرهیز از تقویت آنان ، نشانه پیامبری و لازم جدایی ناپذیر آن

و ما كنت ترجوا أن يلقى إليك الكتاب .. فلا تكوننّ ظهيرا للكافرين

برداشت یاد شده با توجه به تفریع «لاتکوننّ..» بر صدر آیه به دست می آید.

636- دشمنی با حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 10 - 1

1 - اعلام بغض و دشمنی شدید خداوند نسبت به کافران لجوج و حق ناپذیر در قیامت

إنّ الذين كفروا ينادون لمقت الله أكبر من مقتكم أنفسكم إذ تدعون إلى الإيمن فتكف

«مقت» به معنای بغض شدید است.

637- دشمنی با خانواده صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 49 - 5

5 - خانواده صالح ، جملگی مؤمنان به وی و مورد خشم عمیق کافران

لنبيّته و أهله

638- دشمنی با خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 63 - 6، 3، 2

ص: 595

2 - هشدار شدید الهی به منافقان ، نسبت به موضع گیری های خصمانه آنان در برابر خدا و رسول (صلی الله علیه و آله)

ألم يعلموا .. ذلك الخزي العظيم

3 - آزار پیامبر (صلی الله علیه و آله) و عیب جویی از آن حضرت ، موضع گیری خصمانه در برابر خداست .

و منهم الذين يؤذون النبي .. من يحادد الله ورسوله

برداشت فوق بدان جهت است که خداوند، پس از بیان کارهای نادرست منافقان، از همه کارهای آنان با جمله «یحادد الله ورسوله» یاد کرده است.

6 - موضع گیری خصمانه منافقان در برابر خدا و رسولش ، علی رغم آگاهی آنان به عاقبت دردناک عملکردشان ، شگفت آور است .

ألم يعلموا أنه من يحادد الله ورسوله فان له نار جهنم

با توجه به اینکه «ألم يعلموا» توییخ است و این نوع توییخ در مواردی به کار می رود که توییخ شونده آگاه بوده و نمی بایست پس از آگاهی مرتکب خلاف شود، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 144 - 10

10 - پذیرش سرپرستی و دوستی کافران ، جبهه گیری در مقابل خداوند است .

لا تتخذوا الكافرين أولياء .. أتريدون أن تجعلوا الله عليكم سلطاناً مبيناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - يس - 36 - 77 - 6,7

6 - خصومت و ستیزه جویی با خدا ، از ویژگی های نوع انسان ها است .

أولم ير الإنسن أنّا خلقناه من نطفه فإذا هو خصيم

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که «الف» و «لام» «الإنسان» برای جنس و یا استغراق عرفی باشد نه برای عهد؛ چنان که برخی از مفسران آن را مربوط به فردی خاص به نام «عاصب بن وائل» دانسته اند.

7 - کفر و انکار قیامت ، خصومت و ستیزه جویی آشکار و روشن با خداوند است .

أولم ير الإنسن أنّا خلقناه من نطفه فإذا هو خصيم مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 28 - 7، 2

2 - مخالفت با قرآن و پیام وحی ، دشمنی با خدا است .

قال الذين كفروا لاتسمعوا لهذا القرآن .. ذلك جزاء أعداء الله النار

7 - انکار قرآن ، با وجود درک حقانیت آن دشمنی با خدا است .

ذلك جزاء أعداء الله .. جزاء بما كانوا بآيتنا يجحدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 9 - 8

8 - خصومت با بندگان شایسته خداوند ، دشمنی با خدا است .

ص: 596

آمدن وصف «عبدنا» به جای اسم نوح(ع)، اشاره به این است که موضع نوح(ع)، موضع عبودیت در برابر خدا بوده و «عبد» آنچه دارد از آن مالک او است. بنابراین دشمنان آن حضرت در حقیقت، خداوند را مورد دشمنی قرار داده بودند.

639- دشمنی با خود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 10 - 3, 2

2- بغض و دشمنی شدید کافران حق ناپذیر با خویشان در قیامت

من مقتکم أنفسکم

3- بغض و دشمنی خداوند با کافران حق ناپذیر، بیشتر و شدیدتر از بغض و دشمنی کافران نسبت به خویشان است.

لمقت الله أكبر من مقتکم أنفسکم

640- دشمنی با دشمنان خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 16

16 - دشمنی ورزیدن با دشمنان خدا و رسول او و تبری جستن از آنان، نشانه ایمان زنده و پویا است.

أولئک . . . آیدهم بروح منه

641- دشمنی با دشمنان محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 16

16 - دشمنی ورزیدن با دشمنان خدا و رسول او و تبری جستن از آنان، نشانه ایمان زنده و پویا است.

أولئک . . . آیدهم بروح منه

642- دشمنی با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 150 - 23

23 - پرستش غیر خدا، دشمنی با دین و رسولان الهی است .

ص: 597

مراد از «الأعداء» پرستشگران غیر خدا هستند و هارون آنان را دشمنان دین و رسالت دانست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 50 - 6

6- دشمنی بی دلیل با دین خدا و کتاب های آسمانی ، بدترین نوع گمراهی

و من أضلّ ممّن اتّبع هویه

مصدق مورد نظر در آیه، هواپرستانی اند که با قرآن و تورات به مبارزه برخاسته و بدون دلیل آنها را به سحر متهم ساختند.

643- دشمنی با رهبران دینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 53 - 3

3- موضع گیری علیه خط رهبران الهی ، بارزترین نمود طغیان و سرکشی است .

أتواصوا به بل هم قوم طاغون

برداشت بالا از آن جا است که خداوند، تنها وصفی را که برای تکذیب کنندگان پیامبران آورده، وصف طغیان است.

644- دشمنی با رهبران مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 1

1 - بازگشت به دنیا برای تبری از سران شرک و مخالفت کردن با آنان ، آرزوی مشرکان پیرو در صحنه قیامت

وقال الذین اتبعوا لو أن لنا کره فنتبرأ منهم

«کرّ» به معنای رجوع و «کرّه» به معنای یکبار رجوع کردن است و مراد از آن، بازگشت به دنیا می باشد. بنابراین «لو أن لنا کرّه»؛ یعنی، ای

کاش یکبار دیگر به دنیا باز می گشتیم!

645- دشمنی با شتر صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 156 - 2

2 - ناقه صالح ، در معرض کینه و دشمنی ثمودیان

و لاتمسوها بسوء

ص: 598

646- دشمنی با صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 34 - 1

1 - مبارزه اشراف جامعه پس از نوح با پیامبرشان ، در چهره خیر اندیشی و مصلحت طلبی برای مردم

و لئن أطعتم بشرًا .. لخشرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - شمس - 91 - 12 - 1

1 - بدبخت ترین فرد قوم ثمود ، به طغیان در برابر رسول الهی تحریک شد .

بطغویها . إذ انبعث أشقیها

«بعث»، به معنای برانگیختن چیزی و جهت دادن به آن است (مفردات). «انبعث» مطاوعه آن و به معنای تحریک شدن و ارسال و روانه شدن است. «شقاوه» نقطه مقابل «سعاده» است و مانند آن به «اخروی و دنیوی» و «نفسانی و بدنی و خارجی» تقسیم می شود. (مفردات)

647- دشمنی با قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 11 - 4

4- مخالفت و مبارزه با قرآن و پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، مصداق آشکار ظلم و ستم است .

لقد أنزلنا إلیکم .. و کم قصمنا من قریه کانت ظالمه

خداوند، پس از بیان نزول قرآن و فراخواندن مردم به تعقل در آن و نیز طرح نابودی بسیاری از اقوام گذشته به خاطر ظلمشان، مخالفان اسلام و قرآن را به عذاب و نابودی تهدید کرد و این می رساند که مخالفت با اسلام و قرآن، مصداق روشن ظلم و موجب نابودی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 28 - 9

9 - انکار و برخورد عنادآمیز با قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، شیوه مستمر کافران مکه

كانوا بايتنا يجحدون

فعل «كان» هرگاه بر مضارع داخل شود افاده استمرار می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 599

2 - مبارزه کافران با قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، با اندیشه شیطنانی و سنجیده کاری همراه بود.

إِنَّهٗ كَانَ لِأَيَّتِنَا عَنِيْدًا .. إِنَّهٗ فَكَّرَ وَقَدَّرَ

648- دشمنی با کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 98 - 8

8 - خداوند ، دشمن کافران است .

فَإِنِ اللّٰهُ عَدُوٌّ لِّلْكَافِرِيْنَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 86 - 10

10 - دشمنی با کفرپیشگان حق ستیز و پرهیز از تقویت آنان ، نشانه پیامبری و لازم جدایی ناپذیر آن

و مَا كُنْتَ تَرْجُوْا اَنْ يَّلْقِيَ اِلَيْكَ الْكُتُبَ .. فَلَا تَكُوْنَنَّ ظَهِيْرًا لِّلْكَافِرِيْنَ

برداشت یاد شده با توجه به تفریع «لاتکونن» .. بر صدر آیه به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 10 - 1

1 - اعلام بغض و دشمنی شدید خداوند نسبت به کافران لجوج و حق ناپذیر در قیامت

إِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا يَنَادُوْنَ لِمَقْتِ اللّٰهِ اَكْبَرُ مِنْ مَّقْتِكُمْ اَنْفُسِكُمْ اِذْ تَدْعُوْنَ اِلَى الْاِيْمَنِ فَتُكْفَرُ

«مقت» به معنای بغض شدید است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 11 - 6

6 - اطمینان بخشی منافقان به کافران ، در پیروی نکردن از پیامبر و مسلمانان بر ضد آنان

الذین نافقوا یقولون . . . و لانطیع فیکم أحدًا أبدًا

649- دشمنی با محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 112 - 20

20 - جلوگیری نکردن از ستیز دشمنان با پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مظاهر ربوبیت الهی و موجب رشد و تربیت است.

ص: 600

و لو شاء ربك ما فعلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 13 - 6

6 - مشرکان ، در راستای خاموش کردن آوای توحید ، تصمیم گرفته بودند پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را از مکه اخراج کنند .

و همّوا بإخراج الرسول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 63 - 2،6

2 - هشدار شدید الهی به منافقان ، نسبت به موضع گیری های خصمانه آنان در برابر خدا و رسول (صلی الله علیه و آله)

الم يعلموا .. ذلك الخزي العظيم

6 - موضع گیری خصمانه منافقان در برابر خدا و رسولش ، علی رغم آگاهی آنان به عاقبت دردناک عملکردشان ، شگفت آور است .

الم يعلموا أنه من يحادد الله ورسوله فان له نار جهنم

با توجه به اینکه «الم يعلموا» توییح است و این نوع توییح در مواردی به کار می رود که توییح شونده آگاه بوده و نمی بایست پس از آگاهی مرتکب خلاف شود، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 116 - 6

6 - دشمنی و مخالفت با رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و شکستن وحدت جامعه ایمانی ، شرک است .

و من یشاقق الرسول .. إنّ الله لا یغفر ان یشرک به

اگر جمله «ان الله لا یغفر ..» بیانگر علت «نصله جهنم» باشد، اشاره به این معنا خواهد داشت که مخالفت و دشمنی با رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و برهم زدن وحدت جامعه ایمانی، نوعی شرک به خداست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 11 - 4

4- مخالفت و مبارزه با قرآن و پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، مصداق آشکار ظلم و ستم است .

لقد أنزلنا إليكم .. وكم قصمنا من قرية كانت ظالمة

خداوند، پس از بیان نزول قرآن و فراخواندن مردم به تعقل در آن و نیز طرح نابودی بسیاری از اقوام گذشته به خاطر ظلمشان، مخالفان اسلام و قرآن را به عذاب و نابودی تهدید کرد و این می رساند که مخالفت با اسلام و قرآن، مصداق روشن ظلم و موجب نابودی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 205 - 1

1 - دلجویی خدا از پیامبر (صلی الله علیه و آله) در قبال عنادورزی های دشمنان

أفرءیت إن متّعنهم سنین

ص: 601

خطاب در «أفرأیت . . ما أغنی عنهم ما كانوا یمتعون» ظاهراً متوجه پیامبر (صلی الله علیه و آله) است. آیه نیز در مقام دلجویی از آن حضرت و بالتبع از مؤمنان می باشد؛ یعنی، هر چند که ما کافران را علی رغم سرکشی هایشان، مهلت می دهیم و آنها را چند صباحی از متاع دنیا برخوردار می کنیم؛ ولی پس از رسیدن عذاب حتمی، آن روزگار بهره‌وری - هر چند سالیانی چند به درازا بکشد - سودی به حالشان نخواهد داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 48 - 10

10 - موضع گیری خصمانه کافران صدر اسلام علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و موسی (ع) و متهم ساختن آنان به ساحری

قالوا سحران تظھرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 25 - 4

4 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در برابر مخالفت ها و دشمنی های کافران و مشرکان لجوج

وإن یكذبوک فقد کذب الذین من قبلهم جاءتهم رسلهم

یادآوری تکذیب پیامبران گذشته برای پیامبر اسلام، می تواند به منظور دلداری به ایشان و نیز توصیه به صبر و پایداری به آن حضرت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 5 - 13

13 - دلداری خداوند به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) در برابر تکذیب، ستیزه جویی و توطئه کافران

فلا یغررک تقلبهم فی البلد . کذبت قبلهم قوم نوح ... فأخذتهم فکیف کان عقاب

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که در این آیات با ذکر داستان انبیای گذشته، در صدد دلداری به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 51 - 7

7 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایمان آورندگان به آن حضرت در صدر اسلام، در برابر مخالفت ها و دشمنی های کافران

إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا

یادآوری یاری شدن پیامبران و مؤمنان طرفدار آنان در تاریخ، برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنانی که در مکه (وقت نزول این آیات) در اقلیت و تحت فشار و شکنجه دشمنان بودند؛ بیانگر حقیقت یاد شده است. گفتنی است توصیه شدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به صبر و شکیبایی در چهار آیه بعد، تأییدکننده همین مطلب می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 28 - 9

9- انکار و برخورد عنادآمیز با قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، شیوه مستمر کافران مکه

ص: 602

كانوا بايتنا يجحدون

فعل «كان» هرگاه بر مضارع داخل شود افاده استمرار می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 29 - 8

8- کینه و عداوت نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان ، نوعی بیمار دلی است .

أم حسب الذين في قلوبهم مرض أن لن يخرج الله أضغثهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 32 - 3،5،2

2- حق پوشی ، کارشکنی در طریق دین و پیامبرستیزی ، ویژگی مشرکان عصر نزول

إنّ الذين كفروا وصدّوا عن سبيل الله و شاقّوا الرسول

3- عداوت و مبارزه با پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، مصداق کفر و پیشگیری از راه خداوند

كفروا وصدّوا عن سبيل الله و شاقّوا الرسول

عطف «شاقّوا الرسول» بر «الذين كفروا وصدّوا..» ممکن است عطف تفسیری باشد.

5- مخالفت اهل کتاب با اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مخالفتی خائنانه و نه از روی جهل و بی خبری *

إنّ الذين كفروا و... من بعد ما تبين لهم الهدى

می توان گفت: مراد از «الذين كفروا..» به قرینه «تبين لهم الهدى» اهل کتاب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 24 - 1

1 - دشمنی و کارشکنی دائمی کافران ، نسبت به رسالت پیامبر اسلام

حتّى إذا رأوا ما يوعدون

«حتّى» یا متعلق به «يكونون عليه لبداء» است و یا به قرینه مقام، به جمله ای مانند «لا يزالون يستضعفون و يستهزئون» تعلق دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 204 - 1

1 - برخی با وجود دشمنی با مسلمانان ، برای اصلاح امور دنیوی آنان طرح های فریبنده ارائه می دهند .

و من الناس مع يعجبك قوله في الحيوه الدنيا .. و هو الد الخصام

بنابراینکه «فی الحیوه» متعلق به «قوله» باشد.

ص: 603

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 52 - 4

4 - همسویی با کافران علیه مسلمانان ، از موجبات لعن الهی است .

يقولون .. هؤلاء اهدى من الذين امنوا سبيلا. اولئك الذين لعنهم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 2 - 1

1 - اقدام مشرکان مکه به کینه توزی و آزار مسلمانان ، در صورت دست یافتن بر ایشان

إن يثقفوكم يكونوا لكم أعداء و يبسطوا إليكم أيديهم و ألسنتهم بالسوء

«ثقف» (مصدر «يثقفون») به معنای رسیدن به چیزی و دست یافتن به آن است.

651- دشمنی با مسلمانان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 14 - 4

4 - مسلمانان در مکه ، مواجه با حرکت های ایدایی و خصمانه مشرکان و در اندیشه مقابله با آنان

قل للذين ءامنوا يغفروا للذين لا يرجون ايام الله

فرمان الهی به غفران و چشم پوشی ، از دو واقعیت تاریخی خبر می دهد: 1- حرکت های ایدایی مشرکان مکه; 2- راه یافتن اندیشه انتقام و مقابله به مثل در ذهن مؤمنان.

652- دشمنی با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 2 - 30

30 - جلوگیری مشرکان از ورود مسلمانان به مسجدالحرام ، مایه خشم و کینه مؤمنان نسبت به آنان

و لایجرمنکم شئنان قوم ان صدوکم عن المسجدالحرام

12 - تجلی برائت از مشرکان ، در انکار شخصیت آنان و دشمنی علنی با ایشان

إِنَّا بَرَاءُ مَنْكُم .. كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ

برداشت یاد شده در صورتی است که «کفرنا بکم» و «بدا بیننا»، بیان تفصیلی و تفسیری «إنا براءؤا» باشد.

ص: 604

653- دشمنی با معابد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 40 - 16

16 - معابد ، مظهر حضور شریعت در جوامع و مورد تهاجم جبهه باطل در طول تاریخ

و لولا دفع الله .. لهدمت صومع ... و مسجد

654- دشمنی با معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 82 - 9

9- قرآن پیشاپیش از سرخوردگی سریع مشرکان و ناکامی آنان در رسیدن به آرزوی عزّت و ثروت ، و ضدیت آنان با معبود های موهوم خویش ، خبر داده است .

سیکفرون بعبادتهم و یکنونون علیهم ضدّاً

قرینه ای وجود ندارد که موجب انصراف آیه به وضعیت قیامت مشرکان باشد؛ بنابراین بعید نیست مراد آیه، اخبار از آینده نزدیک مشرکان مکه و روگردانی آنان از شرک و بت پرستی باشد. در این برداشت، ضمیر فاعلی «سیکفرون» و «یکنونون» به مشرکان بازگشت داده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 6 - 6

6- اظهار دشمنی و بیزاری مشرکان ، نسبت به معبود های دروغین خود در قیامت *

کانوا لهم أعداء و کانوا بعبادتهم کفرین

فاعل «کانوا»، ضمیری است که ممکن است به «الناس» برگردد و مرجع ضمیر «هم» نیز ممکن است معبودهای مشرکان باشد که در آیه قبل، به عنوان مبعودهای غیر الهی از آنها یاد شده است. بر اساس این دو احتمال، نکته یاد شده استفاده می شود.

655- دشمنی با ملائکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- دنیا پرستی، دشمنی با فرشتگان، ارتکاب گناہانی همچون کشتن انبیا و رهبران دینی و شکستن پیمان های الهی، از مصداق های فسق است.

و ما یکفر بها إلا الفسقون

ص: 605

آیات گذشته (از آیه 74 - 98) موانعی را برای ایمان آوردن یهود به قرآن و پیامبر ذکر کرده و در آیه مورد بحث ریشه انکار قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) را فسق پیشگی دانسته است. بنابراین آنچه در آن آیات از موانع ایمان آوردن شمرده شده، از نظر قرآن مصداق فسق و بیانگر معنای آن می باشد.

656- دشمنی با موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 48 - 10

10 - موضع گیری خصمانه کافران صدر اسلام علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و موسی (ع) و متهم ساختن آنان به ساحری

قالوا سحران تظهدرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 20 - 1

1- موسی (ع)، مورد هجوم کینه ها و تهمت های فرعونیان در پی ابلاغ پیام الهی

و ائی عذت برئی و ربکم ان ترجمون

برداشت بالا بر این اساس است که «رجم» (مصدر «ترجمون»)، در این آیه به معنای تهمت زدن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 22 - 4, 3, 1

1 - فرعون، به تکذیب گفته های موسی (ع) اکتفا نکرده سرسختانه به مخالفت با او پرداخت.

ثم ادبر یسعی

حرف «ثم» در این آیه، برای تراخی رتبی است؛ یعنی، ادبار فرعون، نارواتر از تکذیب او بود.

3 - رسالت موسی (ع)، خطری جدی برای فرعون و تحریک کننده او به مقابله ای پی گیر در برابر آن

ثم ادبر یسعی

4 - فرعون، گفتگوی مستقیم خود با موسی (ع) و تکذیب و مخالفت با او را در سرکوب آن حضرت کارساز نمی دید.

«ادبار»؛ یعنی، پشت کردن و حاکی از نومیدی فرعون از نتیجه گفتوگوی مستقیم با موسی (ع) است.

657- دشمنی با مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 15

15 - جهل ، گردن فرازی و حق ناپذیری ، از ریشه های دشمنی و مخالفت با اسلام و اهل ایمان

ص: 606

اشد الناس عدوه للذين ءامنوا اليهود . . . و انهم لا يستكبرون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - غافر - 40 - 51 - 7

7 - دلدارى خداوند به پيامبر (صلى الله عليه و آله) و ايمان آورندگان به آن حضرت در صدر اسلام، در برابر مخالفت ها و دشمنى هاى كافران

إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَ الَّذِينَ ءَامَنُوا

يادآورى يارى شدن پيامبران و مؤمنان طرفدار آنان در تاريخ، براى پيامبر (صلى الله عليه و آله) و مؤمنانى كه در مكه (وقت نزول اين آيات) در اقليت و تحت فشار و شكنتجه دشمنان بودند؛ بيانگر حقيقت ياد شده است. گفتنى است توصيه شدن پيامبر (صلى الله عليه و آله) به صبر و شكيبايى در چهار آيه بعد، تأييدكننده همين مطلب مى باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - تغابن - 64 - 14 - 3، 7، 1

1 - برخى از همسران و فرزندان مؤمنان، همچون دشمن به مخالفت با آنان بر مى خيزند .

يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ

3 - ايمان به دين اسلام، ممكن است دشمنى برخى از مردم، حتى خويشاوندانى همچون همسر و فرزندان را برانگيزاند .

يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ

7 - جلوگيرى مؤمنان از دين دارى و انجام تكاليف دينى (همچون جهاد، هجرت و . . .)، دشمنى با آنان محسوب مى شود .

عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ

برداشت ياد شده، با توجه به تاريخ و شأن نزول اين آيه است. امام باقر(ع) مى فرمايد «وقتي برخى از مردان مى خواستند هجرت كنند، پسر و همسرش دامن او را مى گرفتند و مى گفتند: تورا به خدا سوگند كه هجرت نكن...»، (برگرفته از نورالثقلين، ج 5، ذيل آيه).

658- دشمنى با مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - تغابن - 64 - 14 - 2

2 - مؤمنان صدر اسلام ، با مخالفت و دشمنی برخی از همسران و فرزندان خویش رویه رو بودند .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ

659- دشمنی با وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 5 - 6

ص: 607

6 - بنای کافران بر خصومت و موضع گیری علیه هر پیام جدید الهی، در طول تاریخ

و ما یأتیهم من ذکر من الرحمن محدث .. . معرضین

660- دشمنی با هدایتگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 97 - 12

12 - دشمنی یهود با جبرئیل، در حقیقت دشمنی با تورات، دشمنی با مایه های هدایت بشر و دشمنی با پیام آور بشارت است.

فإنه نزله .. . مصداقاً لما بین یدیه و هدی و بشری للمؤمنین

هر یک از توصیفهای «مصداقاً .. .» و «هدی» و «بشری للمؤمنین» همانند «یاذن الله» می تواند پاسخی نقضی به یهودیان کینه توز با جبرئیل باشد؛ یعنی، دشمنی کردن با آورنده قرآن - که دین و کتاب شما را تأیید می کند، مایه هدایت بشر است و به سعادتها بشارت می دهد - در واقع دشمنی کردن با تورات و ... است.

661- دشمنی با هود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 34 - 1

1 - مبارزه اشراف جامعه پس از نوح با پیامبرشان، در چهره خیر اندیشی و مصلحت طلبی برای مردم

ولئن أطعتم بشرًا .. . لخصرون

662- دشمنی بت ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 77 - 1

1 - بت و بت پرستی، دشمن اندیشه، سعادت و تکامل انسان در دیدگاه حضرت ابراهیم (ع)

فإنهم عدو لی

ضمیر «هم» در «فإنهم» به «أصنام» بازمی گردد.

663- دشمنی برادران یوسف

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 6

ص: 608

6- یعقوب (ع) پیش بینی می کرد که همه فرزندانش علیه یوسف (ع) متحد می شوند و هیچ کدام از او حمایت نخواهند کرد.

فیکیدوا لک کیدا

ضمیر در «یکیدوا» به «إخوه» باز می گردد و این گویای برداشت فوق است.

664- دشمنی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 110 - 32,33

32- بنی اسرائیل در صدد آسیب رسانی به حضرت مسیح (ع)، پس از مشاهده معجزات و دلایل روشن آن حضرت بر رسالت خویش

و اذ کففت بنی اسرائیل عنک اذ جثتهم بالبینت

مراد از «بینات» - به قرینه ذیل آیه (ان هذا الا سحر مبین) - معجزات عیسی (ع) است.

33- پیامبری و رسالت عیسی (ع) برانگیزنده دشمنی بنی اسرائیل با وی

و اذ کففت بنی اسرائیل عنک اذ جثتهم بالبینت

«اذ جثتهم بالبینت» رسای به این معناست که علت دشمنی بنی اسرائیل با عیسی (ع) بعثت او به پیامبری و دعوت آنان به ایمان بوده است.

665- دشمنی بیگانگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 118 - 9,12,14,18

9- دشمنی بیگانگان با اسلام و جامعه ایمانی، آشکار از لابلای گفتار ایشان

قد بدت البغضاء من افواههم

12- لزوم هوشیاری مستمر جامعه ایمانی، در برابر توطئه ها و نفوذ های دشمنان دین

یا ایها الذین امنوا... لا یألونکم خیبالا... و دوا ما عنتم... قد بدت البغضاء

بیان دشمنی و کینه بیگانگان، دلالت بر لزوم هوشیاری جامعه ایمانی در قبال آنان دارد.

14- افشاکری عداوت های قلبی بیگانگان (کفار) با اسلام و اهل ایمان، از سوی خداوند

18 - دشمنی، توطئه‌گری و بدخواهی بیگانگان (کافران)، از دلایل ضرورت پرهیز جامعه اسلامی از ایجاد روابط صمیمانه با آنان

لا تتخذوا... لا یألونکم خیالاً... و ما تخفی صدورهم اکبر

جمله «لا یألونکم...»، بیان علت برای «لا تتخذوا...» است.

666- دشمنی پیروان ادیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 14 - 11

11 - شکستن پیمان الهی و فراموشی تذکار های خداوند ، زمینه کینه و دشمنی میان پیروان ادیان

اخذنا میثقتهم ففسوا حظاً مما ذكروا به فاغرینا بینهم العداوه و البغضاء

667- دشمنی جاهلان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 9 - 2

2 - جبهه ضد توحیدی در صدر اسلام ، متشکل از گروهی نادان ، متکبر و استکبارپیشه

و من الناس من یجدل فی اللّٰه بغیر علم .. ثانی عطفه

668- دشمنی جن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 50 - 26

26- جن ها ، بر کینه تیزی با آدمیان ، توانا هستند .

كان من الجنّ .. و هم لكم عدوّ

شیطان که با آدمیان عداوت میورزد، از طائفه جن است (کان من الجنّ) بنابراین، جنیان، بر انجام کارهای خصمانه نسبت به آدمیان، توان مندند.

669- دشمنی جهنمیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 13

13 - دوزخیان پیرو، به دلیل اغواگری سرانشان، از خداوند تقاضای عذابی مضاعف برای آنان خواهند کرد.

ربنا هؤلاء أضلونا فاتهم عذابا ضعفا

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

5 - اعراف - 7 - 39 - 5

5 - کینہ توزی و دشمنی دوزخیان نسبت به یکدیگر

ص: 610

فأتهم عذابا ضعفا من النار .. فما كان لكم علينا من فضل

670- دشمنی حق ناپذیران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 2 - 1

1 - رو به رو شدن قرآن و پیامبر اسلام ، با مخالفت کافران سرکش ، متکبر ، ستیزه جو و حق ناپذیر

و القراءان ذی الذکر . بل الذین کفروا فی عزّه و شقاق

«عزت» در اصل به معنای رفعت و سرافرازی است؛ ولی هرگاه احساس عزت برخاسته از عوامل ناصواب (مانند غرور و خودپسندی) باشد، این واژه در معنای غرور و تکبر به کار می رود. در آیه شریفه نیز در همین معنا به کار رفته است. «شقاق» به معنای مخالفت است و مقصود از آن در این آیه، مخالفت با پیامبر اسلام و قرآن است. گفتنی است تکبیر «عزت» و «شقاق» دلالت بر شدت آن دو دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 24 - 3

3 - تهدید شدن کافران حق ناپذیر به عذاب الهی ، به سبب دشمنی ها و کارشکنی های آنان نسبت به رسالت پیامبر اسلام

فسیعلمون من أضعف ناصراً و أقلّ عدداً

671- دشمنی حق و باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 28

28 - وانهادن داوری نهایی به خداوند برای فیصله دادن به خصومت های طرفداران حق و باطل ، مصداقی از توکل بر اوست .

علی الله توکلنا ربنا افتح بیننا و بین قومنا بالحق

672- دشمنی خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 98 - 8,9,2,1

1 - خداوند ، دشمن کسانی است که با او و فرشتگان و رسولانش ، دشمنند .

من كان عدواً لله وملكته ورسله .. فإن الله عدو للكافرين

2- خداوند ، دشمن کسانی است که با جبرئیل و میکائیل دشمنی دارند .

ص: 611

من كان عدواً لله .. و جبریل و میکئل فإن الله عدو للكافرين

8 - خداوند ، دشمن کافران است .

فإن الله عدو للكافرين

9 - یهودیان ، به دلیل عداوتشان با جبرئیل کافرند و خداوند دشمن آنان است .

من كان عدواً لله .. و جبریل و میکئل فإن الله عدو للكافرين

از مصداقهای «الکافرين» - به دلیل آیات گذشته - یهودیان هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 60 - 5

5 - خداوند ، حامی و پشتیبان ستمدیدگان و دشمن ستمگران و متجاوزان است .

و من عاقب بمثل ما عوقب به ثم بغى عليه لينصرته الله

673- دشمنی خویشاوندان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - مسد - 111 - 1 - 6

6 - خویشاوندی مخالفان اسلام با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مانع نکوهش خداوند از آنان نیست .

تبت يدا أبي لهب و تبت

674- دشمنی در زمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 123 - 7

7 - زندگی انسان در زمین ، همواره قرین دشمنی و ستیز آدمیان با یکدیگر بوده است .

اهبطا منها جميعاً بعضكم لبعض عدو

در باره مراد از «بعضكم لبعض عدو» دو دیدگاه وجود دارد: 1- مراد دشمنی شیاطین با انسان ها است. در این نظر «اهبطا» خطاب به

ابلیس و آدم خواهد بود. 2- مراد دشمنی انسان ها با یکدیگر است. مبنای این نظر، مخاطب بودن آدم(ع) و حوا است. در هر دو مبنای، خطاب به آدم و حوا(ع) و ابلیس به اعتبار ذریه آنان خواهد بود. در برداشت یاد شده، دومین دیدگاه پذیرفته شده است.

675- دشمنی در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 612

2- گفت و گوی اعتراض آمیز و خصومت گونه مشرکان فریب خورده با پیشوایان فریب کار خود بر سر راه دوزخ

وقفوههم ... و أقبل بعضهم على بعض يتساءلون

مقصود از «علی بعض» - به قرینه سه آیه بعد (و ما كان لنا عليكم من سلطان و ..) - پیشوایان فریب کاراند. بر این اساس، گفت و گوی مشرکان با پیشوایان شان از سر اعتراض و خصمانه خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 67 - 1

1 - تبدیل شدن دوستی های غیرخدایی ، به عداوت و دشمنی در قیامت

الأخلاء يومئذ بعضهم لبعض عدو إلا المتقين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 6 - 1

1- موجودات مورد پرستش مشرکان ، دشمن ایشان در صحنه رستاخیز

و إذا حشر الناس كانوا لهم أعداء

676- دشمنی در مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 14 - 8,9,10

8 - کینه و دشمنی دایمی مسیحیان با یکدیگر تا روز قیامت

فاغرینا بینهم العداوه و البغضاء إلى يوم القيمة

«اغرینا» از «غراء» به معنای «چسب» گرفته شده است. یعنی تنها وسیله و مایه اتصال آنها با یکدیگر عداوت و دشمنی است.

9 - کینه و دشمنی دایمی مسیحیان با یکدیگر ، کیفر نقض پیمان و فراموشی تذکار های خداوند

و من الذين قالوا إنا نصری اخذنا ميثقهم فنسوا حظاً .. فاغرینا بینهم العداوه

10 - کینه و دشمنی دایمی یهود و مسیحیان با یکدیگر تا روز قیامت

و لقد اخذ الله ميثق بني اسرائيل .. العداوه والبغضاء إلى يوم القيمة

بنابر اینکه ضمیر در «بینهم» به یهود و نصارا برگردانده شود.

677- دشمنی در یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 64 - 19,20,21,23,27

ص: 613

19 - یهودیان ، گرفتار کینه و دشمنی با یکدیگر تا روز قیامت

و القینا بینهم العدو و البغضاء إلى يوم القيمة

20 - خداوند ، ایجاد کننده دشمنی و کینه در بین یهود

و القینا بینهم العدو و البغضاء إلى يوم القيمة

21 - دشمنی و کینه یهود با یکدیگر ، کفر و عقوبت دنیوی آنان

و القینا بینهم العدو و البغضاء إلى يوم القيمة

23 - دشمنی و کینه توزی یهود با یکدیگر از پیامد های گرفتاری آنان به لعنت خدا و دوری از رحمت او

و لعنوا بما قالوا .. و القینا بینهم العدو و البغضاء إلى يوم القيمة

جمله «و القینا ..» می تواند بیان پیامدی دیگر برای «لعنوا بما قالوا» باشد ; یعنی گرفتاری به لعنت الهی علاوه بر افزایش کفر و طغیان یهودیان، مایه گرفتاری آنان به دشمنی و کینه توزی با یکدیگر نیز گردید.

27 - بقاء ملت و آیین یهود تا روز قیامت

و القینا بینهم العدو و البغضاء إلى يوم القيمة

678- دشمنی دشمنان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 9 - 6

6- دشمنی و ستیزه جویی شدید ، از ویژه گی های مخالفان هلاک شده پیامبران

ثم صدقنهم الوعد .. و أهلکنا المسرفین

برداشت یاد شده مبتنی بر این دیدگاه است که مقصود از اسراف - به تناسب حکم و موضوع و مورد آیه - اسراف و زیاده روی در دشمنی و مخالفت با پیامبران باشد; نه اسراف در امور مالی و ...

679- دشمنی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 8 - 13

13 - سران کفر و شرک ، برای جلوگیری از نفوذ پیامبر (صلی الله علیه و آله) و گسترش اسلام ، از شیوه های گوناگون تبلیغی و سیاسی و از راهبرد های متنوع و ممکن استفاده می کردند .

وقالوا أسطیرا الأولین . . . مال هذا الرسول يأكل الطعام ... إن تتبعون إلا رجل

تهمت دروغ پردازی و سحرزدگی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایراد و خرده گیری از ایشان، حاکی از گوناگونی شیوه ها و راه های مبارزه کافران با پیامبر و قرآن است. گفتنی است تعبیر «ضربوا لك الأمثال؛ برای تو مثل ها زده و توصیف ها کرده اند» در آیه بعد، مؤید همین برداشت است.

ص: 614

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 27 - 2

2- گفت و گوی اعتراض آمیز و خصومت گونه مشرکان فریب خورده با پیشوایان فریب کار خود بر سر راه دوزخ

و قفوهم ... و أقبل بعضهم علی بعض يتساءلون

مقصود از «علی بعض» - به قرینه سه آیه بعد (و ما کان لنا علیکم من سلطان و ..) - پیشوایان فریب کاراند. بر این اساس، گفت و گوی مشرکان با پیشوایان شان از سر اعتراض و خصمانه خواهد بود.

680- دشمنی رهبران کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 8 - 13

13 - سران کفر و شرک، برای جلوگیری از نفوذ پیامبر (صلی الله علیه و آله) و گسترش اسلام، از شیوه های گوناگون تبلیغی و سیاسی و از راهبرد های متنوع و ممکن استفاده می کردند .

وقالوا أسطیرا الأولین ... مال هذا الرسول یا کل الطعام ... إن تتبعون إلا رجل

تهمت دروغ پردازی و سحرزدگی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایراد و خرده گیری از ایشان، حاکی از گوناگونی شیوه ها و راه های مبارزه کافران با پیامبر و قرآن است. گفتمنی است تعبیر «ضربوا لک الأمثال؛ برای تو مثل ها زده و توصیف ها کرده اند» در آیه بعد، مؤید همین برداشت است.

681- دشمنی زنانزاده ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 13 - 5

5- برخی از عناصر زنانزاده (ولیدبن مغیره)، سردمدار دشمنی و مخالفت با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لاتطع کلّ ... زنیم

682- دشمنی شقی ترین فرد قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - آمادگی شقی ترین فرد قوم ثمود، برای مقابله با رسول الهی، نمودار طغیانگری و مصداق بارز تکذیب گری آنان بود.

كذّبت ثمود بطغویها . إذ انبعث أشقیها

«إذ»، ظرف برای «كذّبت» و بیانگر زمان تکذیب قوم ثمود است؛ یعنی، زمانی تکذیب گری و طغیان گری قوم ثمود عملی شد که

ص: 615

شقی ترین فرد آنان تحریک شد.

683- دشمنی شیاطین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 102 - 4

4- شیاطین از دشمنان حضرت سلیمان و حکومت الهی او

ما تتلوا الشیطان علی ملک سلیمان

«علی ملک سلیمان» (بر ضد حکومت سلیمان) حال برای مفعول حذف شده از «تتلوا» است؛ یعنی، آن سحری را که برای مردم تلاوت می کردند، علیه سلطنت سلیمان بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 112 - 18

18 - مشیت خداوند بر بازداشتن تکوینی شیاطین از دشمنی با پیامبران و تبلیغات فریبنده آنها نیست.

ولو شاء ربک ما فعلوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 50 - 19

19- پذیرش ولایت شیطان و نسل او از سوی برخی مردم، با وجود عداوت شیاطین با آدمیان، کاری ناشایست و شگفت انگیز و سزاوار سرزنش است.

أفتتخذونه و ذرّیّته أولیاء من دونی و هم لکم عدوّ

همزه «استفهام» در «أفتتخذونه» مفید معنای انکار همراه با تعجب است.

684- دشمنی شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 168 - 9،16

9- شیطان دشمنی آشکار برای انسانهاست.

إنه لكم عدو مبين

16 - واداشتن مردم به استفاده از حرام ها و پلیدی ها و نیز بازداشتن آنان از نعمت های حلال ، نمودی از دشمنی شیطان با انسان است .

كلوا مما فی الأرض حللاً طیباً و لا تتبعوا خطوت الشیطن إنه لكم عدو

ص: 616

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 169 - 6

6 - دعوتگری شیطان به بدی ها و بدعتگذاری ها ، نمودی از شیطنت او و دلیل دشمنی وی با انسانهاست .

إنه لكم عدو مبين. إنما يأمركم بالسوء و الفحشاء و أن تقولوا على الله ما لا تعلمون

جمله «إنما يأمركم ..» دلیلی است برای «إنه لكم عدو»؛ یعنی، نشانه و دلیل دشمنی شیطان با شما انسانها این است که او شما را به کارهای ناروا ترغیب می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 208 - 8،11

8 - شیطان ، دشمن همبستگی مؤمنان

ادخلوا فی السلم کافه و لا تتبعوا خطوات الشیطان انه لكم عدو مبين

11 - شیطان ، دشمن آشکار مؤمنان

انه لكم عدو مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 142 - 10،11

10 - شیطان دشمن آشکار آدمی است.

إنه لكم عدو مبين

11 - دشمنی شیطان با انسان، فلسفه نهی شدن آدمی از پیروی اوست.

و لا تتبعوا .. إنه لكم عدو مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 22 - 13،14،16

13 - شیطان، دشمنی آشکار برای انسان است.

إن الشیطن لکما عدو مبین

14 - هشدار و تذکر پیشاپیش خداوند به آدم و حوا، در مورد دشمنی آشکار شیطان با آنان

و أقل لکما إن الشیطن لکما عدو مبین

16 - آدم و حوا، علی رغم هشدار شدید خداوند به دشمنی شیطان با آنان، سخنان وی را پذیرفتند.

فدلیهما بغرور فلما ذاقا الشجره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 24 - 2

2 - هبوط آدمیان و شیطان به زمین همراه با عداوت و دشمنی با یکدیگر

قال اهبطوا بعضکم لبعض عدو

چنانچه مخاطب «اهبطوا»، آدم و حوا و شیطان باشد، مراد از «بعضکم لبعض»، شیطان از یکسو و آدمیان از سوی دیگر است.

ص: 617

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 16,17,19

16- شیطان دشمن آشکار انسان

إن الشیطن للإنسن عدو مبین

17- شیطان ، مترصد زمینه های مساعد برای نفوذ در انسان و منحرف ساختن او

لا تقصص رعیاک .. . فیکیدوا ... إن الشیطن للإنسن عدو مبین

19- شیطان ، در ایجاد دشمنی میان انسان ها و واداشتن آنان به مکر و حيله عليه یکدیگر ، نقشی بسزا دارد .

فیکیدوا .. . إن الشیطن للإنسن عدو مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 98 - 4,5

4- انسان به هنگام قراءت قرآن ، در معرض هجوم و خشم شیطان است .

فإذا قرأت القرآن فاستعذ بالله من الشیطن الرجیم

5- شیطان ، مخالف قراءت قرآن و آشنایی انسان با آموزه های آن است .

فإذا قرأت القرآن فاستعذ بالله من الشیطن الرجیم

پناه بردن انسان از شرّ شیطان به خداوند، بیانگر این است که شیطان قراءت قرآن و آشنایی با آن را خوش ندارد. گفتنی است آیه بعدی - که سخن از سلطه شیطان و مصونیت مؤمنان از این سلطه است - مؤید همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 53 - 6,13

6- شیطان ، همواره در میان انسان ها به منظور فتنه انگیزی و فسادگری ، نفوذ و رخنه می کند .

إن الشیطن ینزغ بینهم

«نزغ» در لغت به معنای «ورود در امری برای فسادانگیزی» و نیز «فریب و خدعه» است (مفردات راغب و لسان العرب).

13- شیطان ، بی تردید با انسان دشمنی آشکار و دیرینه دارد .

إن الشیطن کان للإنسن عدوًّا مبینًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 50 - 19

19- پذیرش ولایت شیطان و نسل او از سوی برخی مردم ، با وجود عداوت شیاطین با آدمیان ، کاری ناشایست و شگفت انگیز و سزاوار سرزنش است .

أفتتخذونه و ذرّیّته أولیاء من دونی و هم لکم عدوُّ

همزه «استفهام» در «أفتتخذونه» مفید معنای انکار همراه با تعجب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 618

4- آدم و حوا (ع)، علی رغم هشدار شدید خداوند به دشمنی شیطان با آنان، تحت تأثیر سخنان او قرار گرفتند.

إِنَّ هَذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ... فَأَكْلًا مِنْهَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- انسان و شیطان دشمنانی آشتی ناپذیراند.

اهبطا... بعضکم لبعض عدو

در برداشت یاد شده، «اهبطا» خطاب به آدم و ابلیس است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13- شیطان، دشمن انسان و عامل گمراهی وی

إِنَّهُ عَدُوٌّ مُضِلٌّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- شیطان، دشمن انسان ها است.

إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- شیطان، دشمن آشکار آدمیان

إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- شیطان، دشمن مؤمنان و در پی ناراحت و اندوہگین کردن آنان است .

إِثْمًا النَّجْوَى مِنَ الشَّيْطَانِ لِيَحْزَنَ الَّذِينَ ءَامَنُوا

685- دشمنی طغیانگران

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

11 - طہ - 20 - 24 - 6

ص: 619

6 - طغیان گری ، خصلتی بسیار ناروا است و طغیان گران در تعارض با راه خدایند .

اذهب إلى فرعون إنّه طغی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 17 - 5

5 - طغیان گری ، خصلتی ناروا است و طغیان گران در تعارض با راه خدایند .

اذهب إلى فرعون إنّه طغی

686- دشمنی ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 150 - 9

9 - تنها ستم پیشگان پس از تعیین مسجدالحرام به عنوان قبله ، دست از بهانه جویی برداشته و به دشمنی خویش علیه مسلمانان ادامه می دادند .

لئلا يكون للناس عليكم حجه إلا الذين ظلموا منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 53 - 6

6 - بی دادگران کفرپیشه تاریخ ، مردمانی حق ستیز و غیر قابل آشتی با آیات وحی و رسولان الهی

وإنّ الظلمين لفي شقاق بعيد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 52 - 6

6 - ستمگران ، طیف مخالف پیامبران و مؤمنان در طول تاریخ

إنّا لننصر رسلنا .. في الحيوه الدنيا و يوم يقوم الأشهد . يوم لا ينفع الظلمين

687- دشمنی ظالمان اقوام پیشین

10- ستمگران و مترفان جوامع پیشین ، در خط مقدم مبارزه و مخالفت با رسولان الهی

و کم قصمنا من قریه کانت ظالمه . . . ارجعوا إلی ما أتفتم فیہ و مسکنکم لعلکم تس

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه و دو آیه قبلی در توصیف کسانی است که به خاطر مخالفت با پیامبران به

عذاب الهی گرفتار شدند.

688- دشمنی عاص بن وائل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - کوثر - 108 - 3 - 4،7

4 - عاص بن وائل ، دشمن پیامبر (صلی الله علیه و آله) و فاقد نیکنامی بود .

إِنَّ شَانَنكَ هُوَ الْأَبْتَرُ

7 - « تَكَلَّمَ أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ (ع) فَقَالَ : قَالَ الْعَاصُ بْنُ وَائِلٍ : إِنَّ مُحَمَّدًا رَجُلٌ أَبْتَرٌ لَا وَلَدَ لَهُ فَلَوْ قَدِمَتْ مَاتَ انْقِطَعَ ذِكْرُهُ ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى « إِنَّ شَانَنكَ هُوَ الْأَبْتَرُ » ؛

امام حسن(ع) [در مجلس مباحثه با معاویه و یاران او] سخن گفت و فرمود: عاص بن وائل گفت: محمد(صلی الله علیه و آله) مردی ابتر است که برای او فرزندی نیست و اگر بمیرد [نام و] یاد او تمام می شود. پس خدای تبارک و تعالی [خطاب به رسول خدا این آیه را] نازل فرمود: إِنَّ شَانَنكَ هُوَ الْأَبْتَرُ.

689- دشمنی عصیانگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 2 - 1

1 - رو به رو شدن قرآن و پیامبر اسلام ، با مخالفت کافران سرکش ، متکبر ، ستیزه جو و حق ناپذیر

و الْقُرْآنُ ذِي الذِّكْرِ . بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ

«عزت» در اصل به معنای رفعت و سرافرازی است؛ ولی هرگاه احساس عزت برخاسته از عوامل ناصواب (مانند غرور و خودپسندی) باشد، این واژه در معنای غرور و تکبر به کار می رود. در آیه شریفه نیز در همین معنا به کار رفته است. «شقاق» به معنای مخالفت است و مقصود از آن در این آیه، مخالفت با پیامبر اسلام و قرآن است. گفتنی است تنکیر «عزت» و «شقاق» دلالت بر شدت آن دو دارد.

690- دشمنی علمای مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 3

3 - احبار (عالمان یهود) و راهبان (عالمان نصارا) سردمداران مبارزه با قرآن و اسلام

اتخذوا احبارهم و رهبنهم ارباباً . . . يريدون أن يطفئوا نور الله بأفواههم

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر «هم» در «یریدون»، «یطفئوا» و «بأفواههم» به احبار و راهبان بازگردد، که در این

ص: 621

صورت آیه شریفه بیانگر یکی از مصداقهای «اتخذوا احبارهم و رهبانهم أرباباً» خواهد بود؛ بدین معنا که احبار و راهبان علیه قرآن و اسلام سخنان نادرست می گفتند و یهود و نصارا از آنان تبعیت کورکورانه و اطاعت محض داشتند.

691- دشمنی علمای مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 101 - 8

8- وجود برخی از افراد آگاه و مغرض، در میان مشرکان و تکذیب کنندگان پیامبر (صلی الله علیه و آله)

بل اکثرهم لایعلمون

692- دشمنی علمای یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 78 - 1

1 - جامعه یهود در عصر بعثت متشکل از عالمانی معاند و عوامی ناآگاه

وقد کان فریق منهم . . . و منهم أمیون لایعلمون الکتب إلا امانی

چنانچه در آیه «75» گذشت، مراد از «فریق منهم» - به قرینه صفات شمرده شده بر آنان - عالمان یهود است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 3

3 - احبار (عالمان یهود) و راهبان (عالمان نصارا) سردمداران مبارزه با قرآن و اسلام

اتخذوا احبارهم و رهبانهم أرباباً . . . یریدون أن یطفئوا نور الله بأفوههم

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر «هم» در «یریدون»، «یطفئوا» و «بأفوههم» به احبار و راهبان بازگردد، که در این صورت آیه شریفه بیانگر یکی از مصداقهای «اتخذوا احبارهم و رهبانهم أرباباً» خواهد بود؛ بدین معنا که احبار و راهبان علیه قرآن و اسلام سخنان نادرست می گفتند و یهود و نصارا از آنان تبعیت کورکورانه و اطاعت محض داشتند.

693- دشمنی علیه موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- تداوم اقدامات خصمانه فرعونیان علیه موسی (ع)

فاعتزلون . فدعا ربّه أنّ هوّلاء

ص: 622

فاء در «فدعا» فاء فصیحه است که دلالت بر فعل محذوف (همچون «أصروا علی آذاه») دارد؛ یعنی، فرعونیان از اذیت و آزار موسی (ع) دست برداشتند و بدین جهت آن حضرت به درگاه الهی شکایت کرد.

694- دشمنی فرزندان آدم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 36 - 12

12 - خداوند در پی هبوط آدم (ع) و حوا، دشمنی فرزندانشان را با یکدیگر، به ایشان گوشزد کرد.

وقلنا اهبطوا بعضکم لبعض عدو

695- دشمنی فرزندان مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 1

1 - برخی از همسران و فرزندان مؤمنان، همچون دشمن به مخالفت با آنان برمی خیزند.

يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ

696- دشمنی فرزندان مؤمنان صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 2

2 - مؤمنان صدراسلام، با مخالفت و دشمنی برخی از همسران و فرزندان خویش رویه رو بودند.

يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ

697- دشمنی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 3

3 - فرعون و سپاهیان، از سرِ ستم و کینه توزی، بنی اسرائیل را تعقیب کردند.

فأتبعهم فرعون و جنوده بغياً و عدواً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 623

3- مخالفت فرعون با دعوت موسی (ع) ، از روی لجاجت و با آگاهی کامل از حقانیت او بود .

فقال له فرعون إني لأظنك يموسى مسحورًا . قال لقد علمت ما أنزل هؤلاء إلا ربّ ا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 103 - 1,2

1- تصمیم فرعون به محو موسی (ع) و بنی اسرائیل از صحنه زمین ، به دنبال احساس ناتوانی از مقابله با معجزات او

و لقد آتینا موسی تسع آیت .. فأراد أن يستفزهم من الأرض

برداشت فوق بنابراین نکته است که مراد از «الأرض» کره زمین باشد. در این صورت لازمه «استفزاز» (برکندن)، قتل و نابود کردن است.

2- حضور موسی (ع) و بنی اسرائیل در سرزمین مصر ، غیر قابل تحمل برای فرعون و موجب تصمیم وی به اخراج قهرآمیز آنان

فأراد أن يستفزهم من الأرض

بنابر اینکه مراد از «الأرض» سرزمین مصر باشد - که مقرر حکومت فرعون بوده است - نکته فوق قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 39 - 1,9

1 - جان موسی (ع) از آغاز تولد و اوان طفولیت از سوی فرعونیان در خطر بود .

أن اقدفیه فی التابوت فاقدفیه فی الیم

فرمان یافتن مادر موسی به افکندن فرزندش در آب رودخانه، نشان از شرایط سخت آن دوران و در خطر بودن جان موسی (ع) دارد.

9 - فرعون با خداوند و موسی (ع) دشمن بود و در پی شناخت موسی (ع) و نابود ساختن او برآمده بود .

یاخذہ عدو لی و عدو له

عداوت فرعون برای موسی (ع)، آن هم پیش از پیدا شدن کودکی با ویژگی های او، گویای آن است که فرعون تصمیم داشت در صورت دست یافتن بر او، وی را هلاک سازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - فرعون ، مصمم بر نابود ساختن و از بین بردن موسی (ع) و پیروان او ، و پایدار نشان دادن حکومت خود

و لتعلمنَّ أَيْنَا أَشَدَّ عَذَابًا وَأَبْقَى

و عده عذاب و قتل مؤمنان و نیز ادعای باقی تر بودن (أبقی) از سوی فرعون، بیانگر این نکته است که وی به نابود کردن مؤمنان مصمم شده بود. گفتنی است در این برداشت، تمیز «عذاباً» به کلمه «أشدّ» اختصاص یافته و کلمه «أبقی» خالی از تمیز، لحاظ شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - فرعون ، دشمن بنی اسرائیل و در صدد تباهی آنان بود .

ص: 624

فَاتَّبِعْهُمْ فِرْعَوْنَ . . . يَبْنِي اسْرءِيلَ قَدْ اَنْجَيْنَاكَ مِنْ عَدُوِّكَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 52 - 2

2- ناتوانی فرعون از نابود ساختن موسی (ع) ، علی رغم خشم و دشمنی عمیق وی نسبت به او و آیینش

و أوحينا إلی موسى أن أسر بعبادی

مأموریت جدید موسی (ع)، نشانگر آن است که فرعون علی رغم تلاش برای نابودی آیین موسی (ع) نتوانست به خود وی آسیبی برساند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 22 - 4, 3, 1

1 - فرعون ، به تکذیب گفته های موسی (ع) اکتفا نکرده سرسختانه به مخالفت با او پرداخت .

ثم أدبر یسعی

حرف «ثم» در این آیه، برای تراخی رتبی است؛ یعنی، ادبار فرعون، نارواتر از تکذیب او بود.

3- رسالت موسی (ع) ، خطری جدی برای فرعون و تحریک کننده او به مقابله ای پی گیر در برابر آن

ثم أدبر یسعی

4- فرعون ، گفتوگوی مستقیم خود با موسی (ع) و تکذیب و مخالفت با او را در سرکوب آن حضرت کارساز نمی دید .

ثم أدبر

«ادبار»؛ یعنی، پشت کردن و حاکی از نومیذی فرعون از نتیجه گفتوگوی مستقیم با موسی (ع) است.

698- دشمنی فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 19 - 2

2- مرد قبطی ، دشمن مشترک موسی (ع) و مرد اسرائیلی بود .

أن یبطش بالذی هو عدوُّ لهما

699- دشمنی فرعونیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 90 - 3

3- فرعون و سپاهیانش ، از سرِ ستم و کینه توزی ، بنی اسرائیل را تعقیب کردند .

فأتبعهم فرعون و جنوده بغياً وعدواً

ص: 625

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 48 - 4

4 - لجاجت و عناد شدید فرعونیان ، در مخالفت با پیام موسی (ع)

و ما نریهم من آیه إلا هی اکبر من أختها

از این که خداوند برای هدایت فرعونیان، معجزاتی پیاپی و یکی از دیگری مهم تر نشان داد، لجاجت آنان استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 18 - 2

1 - فرعونیان و قوم ثمود ، لشکریانی درگیر با راه خدا و دشمن مؤمنان بودند .

فرعون و ثمود

به قرینه بدل بودن فرعون برای «الجنود»، قوم فرعون و آل او نیز مورد نظر است و اکتفا به نام او، به جهت ریاستش بر آنان است. ثمود، نام قوم حضرت صالح است که در برابر او، به دشمنی برخاسته و ناقه الهی را پی کردند.

2 - فرعونیان و قوم ثمود ، قدرت مندترین و سرسخت ترین مخالفان پیامبران ، در امت های پیشین بودند .

فرعون و ثمود

در قرآن، خبر از هلاکت بسیاری از امت های گذشته مطرح شده است؛ بنابراین یاد کردن فرعونیان و ثمودیان از بین آنها، نشانه آن است که این دو دسته، از دیگران بارزتر بوده اند.

700- دشمنی قریش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 28 - 9

9- «عبدالرحمان بن کثیر قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله عزّ وجلّ : «ألم تر إلى الذين بدلوا نعمت الله كفرًا» . . . ، قال : عني بها قریشاً قاطبه الذين عادوا رسول الله (صلى الله عليه وآله) و نصبوا له الحرب و جحدوا و صّبه و صّبه ؛

عبدالرحمان بن کثیر گوید: از امام صادق(ع) در باره سخن خداوند - عزّوجلّ - «ألم تر إلى الذين بدلوا نعمت الله كفرًا» سؤال کردم، آن حضرت فرمود: از آیه تمام افراد قریش قصد شده است که با رسول خدا(صلى الله عليه وآله) دشمنی کرده و در برابر او به جنگ برخاستند و جانشینی جانشین او را انکار کردند».

701- دشمنی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 153 - 2

2 - موضع گیری خصمانه ثمودیان در برابر نصیحت های صالح (ع)

ص: 626

قالوا إنما أنت من المسحّرين

چنان که گفته شد، «مسحّر» به کسی گفته می شود که به شدت گرفتار سحر و افسون شده است. این تهمت سخت، بیانگر عمق دشمنی ثمودیان با صالح (ع) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 156 - 2

2 - ناقه صالح ، در معرض کینه و دشمنی ثمودیان

و لا تمسّوها بسوء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 45 - 8

8 - دودستگی ثمودیان در برابر دعوت صالح (ع) ، همراه با خصومت مستمر میان آنان بود .

فإذا هم فريقان يختصمون

فعل مضارع «يختصمون» افاده استمرار می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 49 - 5

5 - خانواده صالح ، جملگی مؤمنان به وی و مورد خشم عمیق کافران

لنبیّته و أهله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 19 - 3

3 - قوم عاد و ثمود ، از دشمنان خدا بودند .

فأما عاد فاستكبروا .. و أمّا ثمود فهدينهم فاستحبوا العمى ... و یوم یحشر أعد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - فرعونیان و قوم ثمود، لشکریانی درگیر با راه خدا و دشمن مؤمنان بودند.

فرعون و ثمود

به قرینه بدل بودن فرعون برای «الجنود»، قوم فرعون و آل او نیز مورد نظر است و اکتفا به نام او، به جهت ریاستش بر آنان است. ثمود، نام قوم حضرت صالح است که در برابر او، به دشمنی برخاسته و ناقه الهی را پی کردند.

2 - فرعونیان و قوم ثمود، قدرت مندترین و سرسخت ترین مخالفان پیامبران، در امت های پیشین بودند.

فرعون و ثمود

در قرآن، خبر از هلاکت بسیاری از امت های گذشته مطرح شده است؛ بنابراین یاد کردن فرعونیان و ثمودیان از بین آنها، نشانه آن است که این دو دسته، از دیگران بارزتر بوده اند.

ص: 627

702- دشمنی قوم عاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 19 - 3

3 - قوم عاد و ثمود ، از دشمنان خدا بودند .

فأما عاد فاستكبروا ... وأما ثمود فهديهم فاستحبوا العمى ... و يوم يحشر أعد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 22 - 1

1- موضع گیری خصمانه قوم عاد ، در برابر انذار های برادرانه پیامبرشان (هود (ع))

و اذكر أخوا عاد إذ أنذر .. قالوا أجنثنا لتأفكنا عن الهتنا

703- دشمنی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 71 - 8

8 - حضرت نوح (ع) در برابر عناد و ستیزه جویی ها قومش ، تنها بر خداوند توکل داشت .

إن كان كبر عليكم مقامى ... فعلى الله توكلت

704- دشمنی کارگزاران فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 83 - 6

6 - رؤسا و اشراف قوم موسی ، دشمنان او و وابسته به حکومت فرعون بودند .

على خوف من فرعون و ملايهم

705- دشمنی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

23 - کفار، در صورت توان، همواره با مسلمانان خواهند جنگید.

ص: 628

و لا يزالون يقاتلونكم حتى يردّوكم عن دينكم ان استطاعوا

بنابراینکه جواب «ان استطاعوا»، محذوف بوده و دلیل آن، «لا يزالون يقاتلونكم» باشد.

26 - آشتی ناپذیری کفار و عداوت عمیق آنان نسبت به مسلمانان

و لا يزالون يقاتلونكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 286 - 24

24 - مواجهه و درگیری دائمی مؤمنان با کافران

فانصرنا على القوم الكافرين

آیه مورد بحث گویای افکار و حالات دائمی مؤمنان در طول تاریخ است؛ در نتیجه آنان خود را همیشه به نحوی درگیر با کافران می بینند و از خداوند یاری می طلبند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 119 - 3،5

3 - اندیشه در آیات الهی (افشای توطئه و دشمنی کافران) ، موجب رویگردانی اهل ایمان از محبت بیگانگان

لا يألونكم خبالا و دّوا ما عنتم . . . قد بينّا لكم الايات ان كنتم تعقلون. ها انت

5 - کینه و دشمنی کافران و بیگانگان نسبت به اهل ایمان ، علی رغم ابراز محبت مؤمنان به آنان

ها اتم اولاء تحبونهم و لا يحبونكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 101 - 10،11،12

10 - کافران ، دشمنانی آشکار و همیشگی ، برای مسلمانان

ان الكافرين كانوا لكم عدواً مبيناً

فعل «كانوا» دلالت بر دیرینه بودن دشمنی کافران دارد که از آن در برداشت فوق به دشمنان همیشگی تعبیر شد.

11 - اتحاد و همگونی کافران ، در دشمنی با مسلمانان

ان الکفرین کانوا لکم عدواً مبیناً

خبر «کان» با اینکه طبق قواعد ادبی باید جمع آورده می شد، به صورت مفرد (عدواً) آورده شده و اشاره به این است که کافران در دشمنی با اسلام، یکپارچه و گویا فردی واحد هستند.

12 - بهره برداری کافران از هر فرصت ، برای ضربه زدن به مسلمانان

فلیس علیکم جناح ان تقصروا .. ان الکفرین کانوا لکم عدواً مبیناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 102 - 19

19 - کافران در اندیشه تهاجمی یکباره به مسلمین در شرایط مناسب

ودالذین کفروا لو تغفلون عن اسلحتکم و امتعتکم فیمیلون علیکم میله واحده

ص: 629

کلمه «میل» هنگامی که به «علی» متعدی شود، به معنای هجوم بردن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 57 - 12

12 - گروهی از مسلمانان صدر اسلام، پذیرای ولایت و دوستی با اهل کتاب و دیگر کافران، علی رغم دشمنی آنان با دین

یأیها الذین ءامنوا لاتتخذوا الذین .. اولیاء و اتقوا اللّٰه ان کنتم مؤمنین

لحن مذمت گونه جمله « و اتقوا اللّٰه ان کنتم مؤمنین» می رساند که گروهی از مسلمانان با کافران روابط دوستی برقرار کرده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 3 - 2,3,4

2- کافران، همواره در صدد جلوگیری از راه خدا و در پی ممانعت از گسترش تعالیم الهی هستند.

للكفرین .. الذین ... و یصدّون عن سبیل الله

3- کافران، همواره در پی کج جلوه دادن راه و تعالیم الهی هستند.

للكفرین .. الذین ... و یصدّون عن سبیل الله و یبغونها عوجًا

4- کافران، در پی یافتن عیب و نقص در تعالیم الهی و اثبات نادرستی آنها هستند.

للكفرین .. و یبغونها عوجًا

عبارت «یبغونها عوجًا» (راه خدا را کج می خواهند) می تواند به این معنا باشد که کافران، در پی این بودند که در تعالیم آسمانی اعوجاج و نقصی بیابند و آن را بر ملا کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 95 - 6

6- پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به دشمنی، آزار روحی و تمسخر مشرکان و کافران در صورت علنی و آشکارا نمودن دعوت خویش، نگران بود.

فاصدع بما توّمر .. إنا کفینک المستهزءین

جمله «إنا كفييناك المستهزئين» احتمال دارد پاسخی باشد در برابر نگرانیهای پیامبر (صلی الله علیه و آله) که ممکن بود پس از فرمان آشکار کردن دعوت خود و اعراض از مشرکان (فاصدع بما تؤمر . . . و أعرض عن المشركين) بروز کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 47 - 10، 9

9- کافران از طریق اعلام سحرشدهگی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در صدد ایجاد بدبینی در پیروان، نسبت به آن حضرت بودند.

إذ يقول الظالمون إن تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مخاطب «إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا» مؤمنین باشد و کافران با تهمت «مسحور» به پیامبر (صلی الله علیه و آله) - که بر شخص خارج شده از حد اعتدال بر اثر سحرزدگی اطلاق می شود - می خواستند در آنان نسبت به آن حضرت، بدبینی ایجاد کنند.

ص: 630

10- کافران ، همواره در صدد ایجاد بدبینی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در بین خود بودند تا به وسیله آن ، کسی به آن حضرت تمایل پیدا نکند .

إذ يقول الظلمون إن تتَّبِعُونِ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا

نکته یاد شده بر این اساس که مخاطب فعل «تتبعون» کافران باشد که به همدیگر می گفته اند و آوردن فعل مضارع «يقول» برای بیان تلاش همواره آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 16 - 5

5- کافران به آیین و برنامه های الهی ، در صدد بازداشتن مردم از گرایش به دین و عمل به آن هستند . *

فاعبدنی . . . فلا یصدنک عنها من لایؤمن بها

مرجع ضمیر «عنها» و «بها» ممکن است تمامی تعالیم و رهنمودهای آموخته شده به موسی (ع) در وادی طوی (توحید، لزوم عبادت و نماز، معاد و کیفر و پاداش الهی) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 112 - 3

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله) مواجه با اوج عناد و روی گردانی مشرکان و کافران بود .

قل رب احکم بالحق

از این که رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) - با آن که پیامبری بسیار مهربان و صبور بود - متوسل به دعا علیه مشرکان و کافران شده است، برداشت یاد شده قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 40 - 12

12 - اگر خداوند حکم جهاد را تشریح نمی کرد ، تمامی معابد و مراکز دینی توسط کافران و دین ستیزان تخریب و منهدم می شد .

ولولا دفع الله . . . لهدمت صومع . . . و مسجد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6- بی دادگران کفرپیشه تاریخ ، مردمانی حق ستیز و غیر قابل آشتی با آیات وحی و رسولان الهی

وإنّ الظلمین لفی شقاق بعید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 4 - 3,4,6,7

3 - تهمت و افترا ، ابزار و شیوه های مبارزه کافران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن

وقال الذین کفروا إن هذا إلاّ إفک افتریه و أعانه علیه قوم ءاخرون

ص: 631

4 - واکنش کافران در برابر قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، رفتاری بس ظالمانه و مزورانه بود .

فقد جاء وظلمًا و زورًا

6 - تهمت و افترا زدن کافران به گناهی که تنها خود مرتکب آن بودند ، از شیوه های آنان در مبارزه ، علیه پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) (آله)

وقال الذین کفروا إن هذا إلاّ فک افتریه .. . فقد جاء وظلمًا و زورًا

برداشت یاد شده از آن جا استفاده می شود که کافران، پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) را متهم به دروغ گویی می کردند؛ در حالی که خود، دروغ پرداز بودند و به دروغ و به ناحق، قرآن را ساخته و پرداخته آن حضرت می شمردند.

7 - خداوند ، مدافع حریم شخصیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مقابل برخورد های ظالمانه و مزورانه کافران

وقال الذین کفروا إن هذا إلاّ فک .. . فقد جاء وظلمًا و زورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 20 - 11، 6

6 - خداوند ، مسلمانان صدر اسلام را ، به وسیله کارشکنی و دشمنی مشرکان و کافران در بوته آزمایش قرار داد .

و جعلنا بعضکم لبعض فتنة أتصبرون

از دیدگاه برخی از مفسران، چون آیه شریفه در مکه نازل گردیده است و مؤمنان در آن شهر بسیار مورد شکنجه و آزار قرار داشتند و نیز این آیه در صدد دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان است، می توان گفت که مقصود از «بعضکم» مسلمانان اند.

11 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان ، در برابر کارشکنی ها و حق ناپذیری کافران و مشرکان

و جعلنا بعضکم لبعض فتنة أتصبرون و کان ربک بصیرًا

یادآوری خداوند به بصیرت و بینایی خود، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) پس از یاد کردن از مشرکان و آزمایش شدن آنان، می تواند برای دلجویی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 33 - 2، 1

1 - کافران ، با استفاده از مثل های باطل و ترسیم غیر واقعی چهره پیامبر (صلی الله علیه و آله) به مبارزه علیه اسلام برخاسته بودند .

الذین کفروا . . . و لایأتونک بمثل

«مَثَل» هم به معنای «حجت» و «حدیث» (سخنانی در باره اثبات چیزی) و هم به معنای «صفت» (توصیف چیزی) آمده است (قاموس المحيط). مقصود از آن در آیه شریفه، مجموعه سخنانی است که کافران در توصیف پیامبر (صلی الله علیه و آله) و به منظور خدشه دارکردن چهره منور آن حضرت می گفتند که در آیات فوق از آنها یاد شده است. گفتنی است قید باطل بودن مثل ها، از قرینه مقابله جمله «لایأتونک بمثل» و جمله «إلا جنناک بالحق» استفاده شده است.

2- خداوند در برابر هر یک از مثل های باطل و توصیف های غیر واقعی کافران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، سخن حق و موضع درست را به آن حضرت می آموخت .

و لایأتونک بمثل إلا جننک بالحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 56 - 4

4- دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر مخالفت مشرکان و کافران و پشتیبانی آنان از یکدیگر

ص: 632

و ما أرسلنک إلا مبشراً و نذیراً

آیه شریفه با توجه به آیه قبل - که از مخالفت مشرکان و کافران و پشتیبانی آنان از یکدیگر علیه دین الهی سخن به میان آورده است (و کان الکافر علی ربّه ظهیراً) - می تواند به منظور دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ادا شده باشد؛ یعنی، ای پیامبر! نگران مخالفت کافران مباش؛ زیرا تو تنها مسؤول بشارت و انذار به مردم می باشی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 5 - 6

6 - بنای کافران بر خصومت و موضع گیری علیه هر پیام جدید الهی، در طول تاریخ

و ما یأتیهم من ذکر من الرحمن محدث .. . معرضین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 4 - 4

4 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در برابر مخالفت ها و دشمنی های کافران و مشرکان لجوج

و إن یکذبوک فقد کذبت رسل من قبلک

یادآوری تکذیب شدن پیامبران گذشته برای رسول اکرم (صلی الله علیه و آله)، می تواند به منظور دلداری ایشان و توصیه به صبر و پایداری به آن حضرت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 8 - 18

18 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر دشمنی ها و کارشکنی های کافران گمراه

فلا تذهب نفسک علیهم حسرت إن اللّٰه علیم بما یصنعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 175 - 5

5 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در برابر مخالفت های کافران و مشرکان معاند

فتولّٰ عنهم .. . و أبصرهم فسوف یبصرون

از لحن آیه شریفه استفاده می شود که خداوند در صدد دلداری دادن به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 179 - 5

5 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر مخالفت های کافران و مشرکان معاند

و تولّ عنهم . . . و أبصر فسوف يبصرون

از لحن آیه شریفه استفاده می شود که خداوند در صدد دلداری دادن به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 633

1 - روبه رو شدن قرآن و پیامبر اسلام، با مخالفت کافران سرکش، متکبر، ستیزه جو و حق ناپذیر

و القرآن ذی الذکر . بل الذین کفروا فی عزه و شقاق

«عزت» در اصل به معنای رفعت و سرافرازی است؛ ولی هرگاه احساس عزت برخاسته از عوامل ناصواب (مانند غرور و خودپسندی) باشد، این واژه در معنای غرور و تکبر به کار می رود. در آیه شریفه نیز در همین معنا به کار رفته است. «شقاق» به معنای مخالفت است و مقصود از آن در این آیه، مخالفت با پیامبر اسلام و قرآن است. گفتنی است تکبیر «عزت» و «شقاق» دلالت بر شدت آن دو دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 4 - 1

1 - تنها کافران حق ناپذیر به مجادله و ستیزه جویی با آیات الهی می پردازند و از پذیرش آن سر باز می زنند .

ما یجدل فی آیت الله إلا الذین کفروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 10 - 3,2

2 - بغض و دشمنی شدید کافران حق ناپذیر با خویشان در قیامت

من مقتکم أنفسکم

3 - بغض و دشمنی خداوند با کافران حق ناپذیر، بیشتر و شدیدتر از بغض و دشمنی کافران نسبت به خویشان است .

لمقت الله أكبر من مقتکم أنفسکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 51 - 7

7 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایمان آورندگان به آن حضرت در صدر اسلام، در برابر مخالفت ها و دشمنی های کافران

إنا لننصر رسنا و الذین ءامنوا

یادآوری یاری شدن پیامبران و مؤمنان طرفدار آنان در تاریخ، برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنانی که در مکه (وقت نزول این آیات)

در اقلیت و تحت فشار و شکنجه دشمنان بودند؛ بیانگر حقیقت یاد شده است. گفتنی است توصیه شدن پیامبر (صلی الله علیه و آله) به صبر و شکیبایی در چهار آیه بعد، تأییدکننده همین مطلب می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 56 - 8

8 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان اندک او، در برابر کارشکنی ها و دشمنی های کافران و مشرکان

إِنَّ الَّذِينَ يَجْدُلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ . . . إِنَّ فِي صُدُورِهِمْ إِلَّا كِبْرًا مَا هُمْ بِلُغْيِهِ

از این آیه و آیات قبل و بعد آن، استفاده می شود که خداوند در صدد دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایمان آورندگان اندک به آن حضرت در مکه می باشد.

ص: 634

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 13 - 6

6- ستیز کافران با منطق روشن رسولان الهی، گواه بی اساس بودن ایمان اضطراری آنان

اَئِیْ لَهِمَّ الذِّکْرٰی وَ قَدْ جَاءَهُمْ رَسُوْلٌ مِّبِیْنٌ

در صورتی که «اَئِیْ لَهِمَّ الذِّکْرٰی» در صدد بیان پوچی ادعای ایمان کافران باشد؛ تعبیر «وَقَدْ جَاءَهُمْ...» بیانگر فلسفه پوچی ادعای آنان خواهد بود؛ یعنی، آنان که منطق روشن رسولان را نپذیرفتند، چگونه با مشاهده عذابی، می توانند به ایمان راستین رسیده باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 35 - 9

9- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در معرض دشمنی عمیق کافران و نیازمند دل جوئی و رهنمود به صبر از سوی خداوند

فَاصْبِرْ... وَ لَا تَسْتَعْجِلْ لَهِمَّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 32 - 12

12- حمایت خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در قبال عداوتورزی کافران

إِنَّ الذِّیْنَ كَفَرُوا... وَ شَاقُّوا الرَّسُوْلَ... وَ سِیْحِبْتَ أَعْمَالَهُمْ

تعبیر «و سِیْحِبْتَ أَعْمَالَهُمْ»، می تواند هم به معنای عقیم ساختن توطئه های کافران و هم به معنای پوچ ساختن اعمال به ظاهر نیک آنان باشد. در هر دو صورت، از این موضع گیری شدید، حمایت خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ق - 50 - 12 - 2

2- دلجوئی خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر تکذیب، حق ناپذیری و عناد کافران

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمَ نُوحٍ وَأَصْحَابَ الرَّسِّ وَ ثَمُوْدَ

یادآوری روحیه حق ستیز بسیاری از امت ها در طول تاریخ در برابر پیام رسولان الهی، می تواند از آن جهت باشد که پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر تکذیب کافران، احساس نگرانی نداشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 30 - 3

3 - کافران ، آرزومند مرگ پیامبر (صلی الله علیه و آله) یا حادثه ای ناگوار که آن حضرت را زمین گیر کرده و از دعوت باز دارد .

أم یقولون . . . نتربص به ریب المنون

«تربص» (مصدر «تربص») به معنای انتظار کشیدن و «ریب» به معنای حادثه است. «منون» در معنای روزگار و مرگ بد، به کار می رود. بنابراین «ریب المنون» یا به معنای حوادث روزگار است و یا به معنای حادثه مرگ.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 635

4 - طغیان و سرکشی ، عامل اصلی رویارویی کافران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و آرزوی خاموشی پیام وحی

نترَبِّصْ به ريب المنون .. أم هم قوم طاغون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 51 - 1,3,7

1 - نگاه کافران به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نگاهی خشم آلود و کینه توزانه بود .

وإن يكاد الذين كفروا ليزلقونك بأبصرهم

«رَلَقَ» (مرادف «ذلل») به معنای لغزیدن و سقوط کردن است و عبارت «لizardقونك بأبصارهم» کنایه از این است که کافران، با نگاه خشم گینانه و کینه توزانه، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) می نگریستند؛ مانند آن که گفته می شود: فلان کس آن چنان به من نگاه می کند، که گویا می خواهد مرا با نگاهش بخورد و یا بکشد؛ یعنی، اگر برای او ممکن باشد که با نگاهش مرا بخورد و یا بکشد، چنین خواهد کرد.

3 - کافران ، در آرزوی نابودی و شکست پیامبر (صلی الله علیه و آله) به سر می بردند .

الذين كفروا ليزلقونك بأبصرهم لَمَّا سمعوا الذکر

7 - ترور شخصیت (همچون پیامبر (صلی الله علیه و آله)) ، از ترفند های کافران برای مبارزه با تعالیم اسلام و قرآن

لَمَّا سمعوا الذکر و يقولون إنه لمجنون

این که کافران، به جای مبارزه با تعالیم قرآن، پیامبر (صلی الله علیه و آله) را متهم به جنون کردند؛ بیانگر این نکته است که آنان درصدد بودند با این کار، به هدف خود (نابودی دین) نائل شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جن - 72 - 24 - 3

3 - تهدید شدن کافران حق ناپذیر به عذاب الهی ، به سبب دشمنی ها و کارشکنی های آنان نسبت به رسالت پیامبر اسلام

فسيعلمون من أضعف ناصراً و أقلّ عدداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 23 - 5

5 - دلدارى خداوند به پيامبر (صلى الله عليه و آله) ، در برابر تكذيب و مخالفت هاى كافران

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنْزِيلًا

بنا به گفته مفسران، اين آيه، درصدد دلدارى به پيامبر (صلى الله عليه و آله) است؛ ضمن آن كه توصيه خداوند به صبر و استقامت در آيه بعد، مى تواند در تأييد همين مطلب باشد.

706- دشمنى كافران بنى اسرائيل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 636

13 - رویارویی و دشمنی کافران بنی اسرائیل با پیروان حضرت عیسی (ع)

فأيدنا الذين آمنوا على عدوهم

707- دشمنی کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 72 - 6, 5

5 - خشمگین شدن کافران صدر اسلام و ظهور آثار کینه و نفرت در چهره آنان ، به هنگام شنیدن آیات قرآن و معارف توحیدی آن

و إذا تتلى عليهم آياتنا بينت تعرف في وجوه الذين كفروا المنكر

6 - بر افروختگی مشرکان با شنیدن آیات قرآن و خشم حاصل از آن ، به حدی بود که آنان را در آستانه حمله و تهاجم به کسانی قرار می داد که آیات قرآن را بر آنها تلاوت می کردند .

يكادون يسطون بالذين يتلون عليهم آياتنا

«سَطُّو» (مصدر «يسطون») به معنای تهاجم و حمله است؛ یعنی، چیزی نمانده که مشرکان با کسانی که آیات ما را بر آنان می خوانند گلاویز شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 48 - 10

10 - موضع گیری خصمانه کافران صدر اسلام علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و موسی (ع) و متهم ساختن آنان به ساحری

قالوا سحران تظهرا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 87 - 1

1 - کفر پیشگان صدر اسلام ، در صدد بازداشتن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از انجام رسالت خویش بودند .

و لا يصدنك عن آيت الله بعد إذ أنزلت إليك

«صدّ» (مصدر «لایصدّنگ») به معنای بازداشتن است و ضمیر فاعل در «لایصدّنگ» به کافران بازمی‌گردد؛ یعنی، مبدا کافران تو را از ابلاغ آیات خدا به مردم بازدارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 25 - 4

4 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در برابر مخالفت‌ها و دشمنی‌های کافران و مشرکان لجوج

وإن یکذبوک فقد کذب الذین من قبلهم جاءتهم رسلهم

یادآوری تکذیب پیامبران گذشته برای پیامبر اسلام، می‌تواند به منظور دلداری به ایشان و نیز توصیه به صبر و پایداری به آن حضرت باشد.

ص: 637

708- دشمنی کافران مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 7 - 2

2 - حق ناپذیری و عناد و لجاجت شدید کافران مکه در عصر بعثت، در برابر وحی و معجزات الهی

و لو نزلنا عليك كتابا .. إن هذا إلا سحر مبين

سوره انعام در مکه نازل شده است و بنابراین طبیعی است که ناظر به مردم آن سامان، خصوصاً مشرکان مکه، باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 32 - 4

4 - کافران مکه مردمانی لجوج و دارای عنادی خاص در برابر رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و حقانیت قرآن

فأمطر علينا حجاره من السماء أو ائتنا بعذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 28 - 9

9 - انکار و برخورد عنادآمیز با قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، شیوه مستمر کافران مکه

كانوا بائتنا يجدون

فعل «کان» هرگاه بر مضارع داخل شود افاده استمرار می کند.

709- دشمنی کافران و مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 69 - 6

6 - برخورد و درگیری جبهه کفر و جبهه ایمان (خداپرستان و بت پرستان) جریان‌ی ریشه دار در تاریخ بشر

فیما کنتم فیه تختلفون

به کارگیری ماضی استمراری (کنتم تختلفون) بیانگر برداشت فوق است.

710- دشمنی گمراهان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 34 - 12

ص: 638

12- اغوای گمراهان پس از اتمام حجت بر آنان و عنادورزی ایشان ، پرتوی از ربوبیت خداوند است .

إن كان الله يريد أن يغوبكم هو ربكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 96 - 1

1 - مشاجره و دشمنی ، گمراهان (مشرکان) با یکدیگر در دوزخ

قالوا و هم فيها يختصمون

ضمیر فاعلی در «قالوا» و نیز ضمیر «هم»، به «غاوون» بازمی گردد. جمله «و هم فيها يختصمون» حال از ضمیر در «قالوا» و «اختصام» (مصدر «يختصمون») به معنای جدال و ستیزه کردن است؛ یعنی، شرک پیشگان گمراه، در حالی که در دوزخ باهم ستیزه می کنند، به معبودهایشان خواهند گفت.

711- دشمنی متکبران صدراسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 9 - 2

2 - جبهه ضد توحیدی در صدراسلام ، متشکل از گروهی نادان ، متکبر و استکبارپیشه

و من الناس من يجدل في الله بغير علم . . . ثانی عطفه

712- دشمنی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- یونس - 10 - 104 - 13

13 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) آشتی ناپذیری خود با جبهه شرک و رها نکردن جبهه مؤمنان را نه تنها خواسته خود ، بلکه دستوری صریح از جانب خداوند اعلام داشت .

قل یا أيها الناس إن كنتم في شك من ديني فلا أعبد الذين تعبدون . . . و أمرت أن أكون م

713- دشمنی مخالفان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - دلدارى خداوند به پيامبر (صلى الله عليه و آله) ، در برابر مخالفت هاى كافران عنود ، قدرت طلب و افزون خواه (همچون وليدين
مغيره)

ثمّ يطمع أن أزيد . كلاً

ص: 639

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که مخالفان پیامبر(صلی الله علیه و آله) - از جمله ولیدبن مغیره - از ثروت اندوزان و قدرت مندان بودند. نفی ازدیاد قدرت و ثروت آنان با تعبیر (کلاً) از سوی خداوند، می تواند به منظور دلداری به پیامبر(صلی الله علیه و آله) باشد.

714- دشمنی مرفهان پیشین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 13 - 10

10- ستمگران و مترفان جوامع پیشین ، در خط مقدم مبارزه و مخالفت با رسولان الهی

و کم قصمنا من قریه کانت ظالمه . . . ارجعوا إلی ما أترفتم فیہ و مسکنکم لعلکم تس

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه و دو آیه قبلی در توصیف کسانی است که به خاطر مخالفت با پیامبران به عذاب الهی گرفتار شدند.

715- دشمنی مرفهان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 55 - 5

5- رویارویی و مخالفت قشر مرفه صدراسلام ، با پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تعصب و جمود آنان بر شرکورزی شان

فذرهم فی غمرتهم حتی حین . أیحسبون أنّما نمدهم به من مال و بنین

716- دشمنی مستکبران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 9 - 4

4- مستکبران ، دشمن سعادت و خوشبختی مردم و خواستار ضلالت و گمراهی آنان

و من الناس من یجدل . . . لیضللّ عن سبیل اللّٰه

جمله «لیضللّ عن سبیل اللّٰه» به تقدیر «لیضللّ الناس عن سبیل اللّٰه» است؛ یعنی، جدال این گروه نادان و استکبارپیشه با توحید و یکتاپرستی و جلوگیری از گرایش مردم به آن، نه بدان جهت است که آنان خواستار سعادت مردم اند؛ بلکه بدان منظور است که مردم را از راه خدا - که راه خوشبختی است - بازدارند و آنان را به ضلالت و گمراهی سوق دهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 640

5- اسراف کنندگان ، رو در روی پیامبران و در صف مخالفان و دشمنان آنان بودند .

فأنجينهم

718- دشمنی مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 137 - 4

4 - یهود و نصارا ، در صورت نپذیرفتن معارف ابلاغ شده به آنان (ایمان به قرآن ، ایمان به همه پیامبران و . . .) از دشمنان و ستیزه جویان با اسلام و مسلمانان ، تلقی خواهند شد .

فإن ءامنوا . . . فقد اهتدوا وإن تولوا فإنما هم فی شقاق

«شقاق» به معنای دشمنی و مخالفت کردن است. حرف «فی» می رساند که دشمنی و مخالفت یهود و نصارا با اسلام، سراسر وجود آنان را فرا گرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 5

5 - یهود و نصارا از سر عناد و لجاجت ، قبله بودن کعبه را پذیرا نیستند .

ولئن أتیت الذین أوتوا الکتب بکل ءایه ما تبعوا قبلتک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 7، 4، 2، 1

1 - تلاش بی امان یهود و نصارا ، با هدف خاموش کردن نور الهی (قرآن) ، با سخنان و تبلیغات خود

یریدون أن یطفئوا نور الله بأفواههم

ضمیرهای جمع در «یریدون»، «یطفئوا» و «بأفواههم» به یهود و نصارا (الذین أوتوا الکتب) بازمی گردد. قید «بأفواههم» (با سخنان خویش) می رساند که: اهل کتاب برای انحراف افکار عمومی علیه قرآن و اسلام، دست به تبلیغات نادرست می زدند.

2 - موضع گیری ها و تبلیغات سوء یهود و نصارا ، علیه اسلام به مثابه پفی ناچیز در مقابل نور فروزنده و جاودان الهی

یریدون أن یطفئوا نور الله بأفوههم

4- اطاعت محض و تبعیت کورکورانه یهود و نصارا از احبار و راهبانشان ، در راستای مبارزه با قرآن و اسلام

اتخذوا أحبارهم ورهبانهم أرباباً .. یریدون أن یطفئوا نور الله بأفوههم

7- اسلام ، همواره در معرض کینه و عداوت یهود و نصارا

یریدون أن یطفئوا نور الله بأفوههم

با توجه به اینکه جمله « یریدون .. » مفید استمرار است برداشت فوق استفاده می گردد.

ص: 641

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 105 - 5

5 - همسویی اهل کتاب با مشرکان در دشمنی با اسلام و مسلمانان ، امری شگفت و به دور از انتظار

ما یوّد الذین کفروا من اهل الکتب و لالمشرکین أن ینزل علیکم من خیر

آوردن عنوان اهل کتاب برای یهودیان - که حکایت از اعتقاد به توحید، رسالت و .. دارد - و بیان همسویی آنان با مشرکانی که هیچ یکی از اصول ادیان الهی را باور ندارند، اشاره به نامعقول بودن آن پیوند و شگفت آور بودنش دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 186 - 12،14

12 - دشمنی مداوم اهل کتاب و مشرکان با مسلمانان

و لتسمعنّ من الذین اوتوا الکتب من قبلکم و من الذین اشركوا اذیّ کثیراً

14 - شناعت و زشتی همسویی اهل کتاب با مشرکان در دشمنی با مسلمانان

و لتسمعنّ من الذین اوتوا الکتب من قبلکم و من الذین اشركوا اذیّ کثیراً

نام بردن از یهود و نصارا با وصف اهل کتاب، اشاره به زشتی همسویی و همکاری آنان با مشرکان دارد. زیرا اهل کتاب آسمانی بودن، اقتضا می کند با مشرکان ضد توحید و مخالف برنامه های الهی در نبرد باشند؛ نه با مسلمانان که مروج توحید و برنامه های الهی هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 1،3

1 - یهودیان و مشرکان سرسخت ترین دشمن برای مسلمانان

لتجدن اشد الناس عدوه للذین ءامنوا یهود و الذین اشركوا

3 - دشمنی یهود با مسلمانان بیش از دشمنی مشرکان با آنان است .

لتجدن اشد الناس عدوه للذین ءامنوا الیهود و الذین اشركوا

تقدیم ذکری «یهود» بر «مشرکان» می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 110 - 3

3 - یکسانی عنادورزی و حق ناباوری مشرکان، قبل و بعد از دیدن معجزه مورد درخواست خویش

و نقلاب .. کما لم یؤمنوا به أول مره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 36 - 12

12 - مشرکان در صدد محو اسلام و نابودی عموم مسلمانان بوده اند .

کما یقتلونکم کافه

ص: 642

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 114 - 8

8 - مشرکان ، دشمنان خدایند .

ما كان للنبي والذين آمنوا أن يستغفروا للمشركين .. أنه عدو لله تبرأ منه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 40 - 1

1 - برخی مشرکان ، با اینکه آسمانی بودن قرآن را باور داشتند ، به تکذیب آن برمی خاستند .

بل کذبوا .. و منهم من يؤمن به

این برداشت مبتنی بر این است که: ضمیر «هم» - با توجه به ارتباط این آیه با آیات پیش - به تکذیب کنندگان قرآن برگردد و از «یؤمن» زمان حال اراده شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 95 - 6

6- پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به دشمنی ، آزار روحی و تمسخر مشرکان و کافران در صورت علنی و آشکارا نمودن دعوت خویش ، نگران بود .

فاصدع بما تؤمر .. إنا كفينك المستهزين

جمله «إنا كفينك المستهزين» احتمال دارد پاسخی باشد در برابر نگرانیهای پیامبر (صلی الله علیه و آله) که ممکن بود پس از فرمان آشکار کردن دعوت خود و اعراض از مشرکان (فاصدع بما تؤمر .. و أعرض عن المشركين) بروز کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 27 - 6

6- خصومت مشرکان با یکتاپرستان به خاطر اعتقاد شرک آلودشان ، جریانی مستمر بوده است .

این شرکاءى الذين كنتم تشقون فيهم

ترکیب فعل «کنتم» و «تشافون» مفید ماضی استمراری و مشعر به معنای یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 62 - 3

3- مشرکان ، درصدد شکستن قداست خداوند و تحقیر عظمت او بودند .

و يجعلون لله ما يكرهون

احتمال دارد غرض مشرکان از اسناد چیزی مذموم به خداوند - که ناخوشایند خود آنان بود - نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 46 - 9

ص: 643

9- توحید ربوبی، از مهم ترین تعالیم قرآن کریم و مشرکان دارای حساسیتی شدید نسبت به آن

و إذا ذکرت ربّک فی القرآن وحده ولّوا علی أدبرهم نفورًا

ذکر صفت «ربّ» از میان دیگر اسما و صفات خداوند، به ضمیمه قید «وحده» (توحید ربوبی) بیانگر اهمیت آن در تعالیم دینی است و روی گردانی نفرت آلود مشرکان از طرح آن، نشانگر حساسیت شدید آنان به آن می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 76 - 2,3

2- حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مکه، برای مشرکان غیر قابل تحمل بود.

و إن کادوا لیستفزّونک من الأرض لیخرجوک

3- روی آوری مشرکان به اعمال خصمانه علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در عین تلاش برای عدول دادن آن حضرت از مواضع اصولی و وحیانی خویش

و إن کادوا لیفتنونک . . . و إن کادوا لیستفزّونک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 82 - 8

8- مشرکان در قیامت، پرستش و بندگی معبود های ساختگی را انکار کرده و با آنها به ستیز و دشمنی خواهند پرداخت.

سیکفرون بعبادتهم و یکنونون علیهم ضدًا

در برداشت یاد شده، مرجع ضمیر «یکفرون» و «یکنونون» مشرکان و مرجع ضمیر «بعبادتهم» و «علیهم» الهه دانسته شده و کفر نیز به معنای انکار گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 112 - 3

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله) مواجه با اوج عناد و روی گردانی مشرکان و کافران بود.

قل ربّ احکم بالحقّ

از این که رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) - با آن که پیامبری بسیار مهربان و صبور بود - متوسل به دعا علیه مشرکان و کافران شده است،

برداشت یاد شده قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 68 - 1

1 - مخاصمه و ستیزه جویی مشرکان با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و ادع إلى ربك . . . و إن جدلوك

«جدال» (مصدر «جادلوا») به معنای مخاصمه و ستیزه جویی است. متعلق «جادلوا» حذف شده و تقدیر آن چنین است: «و إن جدلوك فی ربك تدعوهم إليه...؛ اگر مشرکان با تو درباره پروردگار یگانه - که آنان را به ایمان آوردن به او و پرستش او دعوت می کنی - به نزاع و مخاصمه برخیزند...».

ص: 644

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 69 - 7

7 - دلداری خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در برابر ستیزه جویی های مشرکان

و إن جدلوک فقل الله أعلم بما تعملون . الله یحکم بینکم یوم القیمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 20 - 11، 6

6 - خداوند ، مسلمانان صدر اسلام را ، به وسیله کارشکنی و دشمنی مشرکان و کافران در بوته آزمایش قرار داد .

و جعلنا بعضکم لبعض فتنه أتصبرون

از دیدگاه برخی از مفسران، چون آیه شریفه در مکه نازل گردیده است و مؤمنان در آن شهر بسیار مورد شکنجه و آزار قرار داشتند و نیز این آیه در صدد دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان است، می توان گفت که مقصود از «بعضکم» مسلمانان اند.

11 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان ، در برابر کارشکنی ها و حق ناپذیری کافران و مشرکان

و جعلنا بعضکم لبعض فتنه أتصبرون و کان ربک بصیراً

یادآوری خداوند به بصیرت و بینایی خود، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) پس از یاد کردن از مشرکان و آزمایش شدن آنان، می تواند برای دلجویی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 2

2 - ایستادگی و مقاومت شدید مشرکان در برابر دعوت و هدایت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إن کاد لیضلننا عن ءالھتنا لولا أن صبرنا علیھا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 56 - 4

4 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر مخالفت مشرکان و کافران و پشتیبانی آنان از یکدیگر

و ما أرسلنک إلا مبشراً و نذیراً

آیه شریفه با توجه به آیه قبل - که از مخالفت مشرکان و کافران و پشتیبانی آنان از یکدیگر علیه دین الهی سخن به میان آورده است (و کان الکافر علی ربّه ظهیراً) - می تواند به منظور دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ادا شده باشد؛ یعنی، ای پیامبر! نگران مخالفت کافران مباش؛ زیرا تو تنها مسؤول بشارت و انذار به مردم می باشی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 60 - 8

8 - عناد و دشمنی ویژه مشرکان نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قالوا و ما الرحمن أنسجد لما تأمرنا

از این که مشرکان دلیل مخالفت خود با سجده بر خدای رحمان را، تنها فرمان پیامبر (صلی الله علیه و آله) دانسته اند، می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

ص: 645

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 68 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برخوردار از حمایت ویژه پروردگار در قبال عنادورزی های مشرکان

و ما کان اکثرهم مؤمنین . و إنّ ربّک لهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

ذکر آیه «إِنَّ رَبَّكَ..» پس از بیان ماجرای موسی و فرعون، دارای این پیام است که: ای پیامبر! همان گونه که خداوند، موسی(ع) را تحت حمایت گرفت و فرعونیان را از میان برداشت، تو را نیز تحت حمایت ویژه خود قرار داده و دشمنانت را سرکوب خواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 96 - 1

1 - مشاجره و دشمنی، گمراهان (مشرکان) با یکدیگر در دوزخ

قالوا و هم فیها یختصمون

ضمیر فاعلی در «قالوا» و نیز ضمیر «هم»، به «غاوون» بازمی گردد. جمله «و هم فیها یختصمون» حال از ضمیر در «قالوا» و «اختصام» (مصدر «یختصمون») به معنای جدال و ستیزه کردن است؛ یعنی، شرک پیشگان گمراه، در حالی که در دوزخ باهم ستیزه می کنند، به معبودهایشان خواهند گفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 191 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برخوردار از حمایت و لطف ویژه خداوند در قبال عنادورزی های مشرکان

و ما کان اکثرهم مؤمنین . و إنّ ربّک لهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

ذکر آیه «إِنَّ رَبَّكَ..» پس از بیان ماجرای شعیب(ع) و مردم ایکه، این پیام را دارد که ای پیامبر! همان گونه که خداوند، شعیب(ع) را تحت حمایت خود قرار داد و مردم ایکه را از میان برداشت؛ تو را نیز در حمایت ویژه خود قرار خواهد داد و دشمنانت را سرکوب خواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 91 - 9

9 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) تسلیم محض در برابر پروردگار و تأثیرناپذیر از خصومت های مشرکان

وَأْمُرْت أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ

با توجه به این که در آیات پیشین (از آیه 59 به بعد)، خصومت ها و حق ناپذیری های کافران مطرح بوده، در پی آمدن جمله «وَأْمُرْت أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ» می رساند که: ای پیامبر! تو تسلیم محض در برابر خدا باش و به گفتار ناهنجار کافران بها مده.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 43 - 10

10 - مشرکان ، در صدد تحقیر شخصیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در میان مردم بودند .

و إِذَا تَتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا رَجُلٌ

ص: 646

آوردن اسم اشاره «هذا» و نکره بودن «رجل» - که تنوین آن برای تحقیر است - دلالت بر نکته یاد شده می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 4 - 4

4 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در برابر مخالفت ها و دشمنی های کافران و مشرکان لجوج

و إن یکذبوک فقد کذبت رسل من قبلک

یادآوری تکذیب شدن پیامبران گذشته برای رسول اکرم (صلی الله علیه و آله)، می تواند به منظور دلداری ایشان و توصیه به صبر و پایداری به آن حضرت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 27 - 2

2 - گفت و گوی اعتراض آمیز و خصومت گونه مشرکان فریب خورده با پیشوایان فریب کار خود بر سر راه دوزخ

و ققوهم .. و أقبل بعضهم علی بعض یتساءلون

مقصود از «علی بعض» - به قرینه سه آیه بعد (و ما کان لنا علیکم من سلطان و ..) - پیشوایان فریب کاراند. بر این اساس، گفت و گوی مشرکان با پیشوایان شان از سر اعتراض و خصمانه خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 175 - 5

5 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در برابر مخالفت های کافران و مشرکان معاند

فتولّ عنهم .. و أبصرهم فسوف یبصرون

از لحن آیه شریفه استفاده می شود که خداوند در صدد دلداری دادن به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 179 - 5

5 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در برابر مخالفت های کافران و مشرکان معاند

و تولّ عنهم . . . و أبصر فسوف يبصرون

از لحن آیه شریفه استفاده می شود که خداوند در صدد دلداری دادن به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 46 - 16

16 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر حق ستیزی و دشمنی مشرکان و تهدید آنان به کیفر و عذاب

أنت تحکم بین عبادک فی ما کانوا فیہ یختلفون

از تعلیم خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر درخواست داوری از او درباره مشرکان حق ستیز، برداشت بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 647

8 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان اندک او، در برابر کارشکنی ها و دشمنی های کافران و مشرکان

إِنَّ الَّذِينَ يَجْدُلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ... إِنَّ فِي صُدُورِهِمْ إِلَّا كِبْرًا مَا هُمْ بِبَلِغِيهِ

از این آیه و آیات قبل و بعد آن، استفاده می شود که خداوند در صدد دلداری به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایمان آورندگان اندک به آن حضرت در مکه می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 19 - 4

4 - مشرکان و تکذیب کنندگان رسالت پیامبران، دشمنان خدا هستند.

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنْذَرْتَكُمْ... يَحْشُرُ أَعْدَاءَ اللَّهِ إِلَى النَّارِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 14 - 4

4 - مسلمانان در مکه، مواجه با حرکت های ایزدایی و خصمانه مشرکان و در اندیشه مقابله با آنان

قُلْ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا يَغْفِرُوا لِلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللَّهِ

فرمان الهی به غفران و چشم پوشی، از دو واقعیت تاریخی خبر می دهد: 1- حرکت های ایزدایی مشرکان مکه; 2- راه یافتن اندیشه انتقام و مقابله به مثل در ذهن مؤمنان.

دشمنی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 25 - 9

9 - مشرکانی که صرفاً برای مجادله در محضر پیامبر (صلی الله علیه و آله) حاضر می شدند، در نهایت عناد و لجاجت قرار داشتند.

حتی إذا جاءوك يجدلونك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 8 - 9 - 5

5- دشمنی و کینه توزی شدید مشرکان صدر اسلام نسبت به مسلمانان

کیف و إن یظہروا علیکم لایرغبوا فیکم إلاّ و لاذمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 10 - 3، 1

1- شرک پیشگان صدر اسلام، درباره هیچ مؤمنی به رعایت حق خویشاوندی، ملتزم نبودند.

لایرغبون فی مؤمن إلاّ

«رقبه» و «رُقبان» (مصدر یرقبون) به معنای حفظ و نگهداری و «إلّ» به معنای قرابت و خویشاوندی است. قابل ذکر است که

ص: 648

لفظ «مؤمن» و «إلّ» هر دو نکره در سیاق نفی و مفید عمومند؛ یعنی، مشرکان درباره هیچ مؤمنی حرمت قرابت و خویشاوندی را نگه نمی دارند.

3 - دشمنی و کینه توزی سخت مشرکان صدر اسلام نسبت به مؤمنان

لا یرقبون فی مؤمن إلاّ و لاذمه

«إلّ» به معنای قرابت و خویشاوندی و «ذمه» به معنای عهد و پیمان است؛ یعنی، مشرکان درباره هیچ مؤمنی، نه رعایت حق خویشاوندی می کنند و نه بر عهد و میثاق خود با وی پایبند می مانند و این بیانگر دشمنی و کینه شدید مشرکان نسبت به مؤمنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 13 - 6

6 - مشرکان، در راستای خاموش کردن آوای توحید، تصمیم گرفته بودند پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را از مکه اخراج کنند.

و همّوا بإخراج الرسول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 1 - 16 - 4

4 - مشرکان صدر اسلام از سر عناد و از روی استهزا، خواهان تحقق زودرس وعده های الهی (عذاب، غلبه اسلام و قیامت) بودند.

أتی أمر الله فلا تستعجلوه

محتمل است مخاطب «لا تستعجلوه» مشرکانی باشد که خواهان تحقق وعده های الهی بودند، و از آن جایی که معمولاً کسی خواهان پیروزی دشمن و شکست و خذلان خویش نیست، می توان گفت: تعجیل مشرکان برای آمدن عذاب، از سر عناد و تمسخر بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 3 - 1,2

1 - مجادله خصمانه برخی از مشرکان عصر بعثت، علیه اندیشه توحید و یکتاپرستی

و من الناس من یجدل فی الله بغير علم

«جدال و مجادله» (مصدر «یجدل») به معنای برخورد خصمانه با یک رأی و اعتقاد است. قید «فی الله» می رساند که اندیشه توحید ربوبی - که از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در میان مردم تبلیغ می شد - خشم گروهی از اهل شرک را برانگیخته بود و آنان به منظور جلوگیری از نفوذ آن فکر، به مبارزه با آن حضرت پرداختند و علیه آن اندیشه، جدال خصمانه کردند.

2- سرزنش گروهی از مشرکان عصر بعثت از سوی خدا، به خاطر بحث و جدل جاهلانه آنان درباره خدا

و من الناس من يجادل في الله بغير علم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 8 - 2

2- مجادله خصمانه برخی از مشرکان عصر بعثت، علیه اندیشه توحید و یکتاپرستی

و من الناس من يجادل في الله بغير علم

ص: 649

«جدال و مجادله» (مصدر «يجادل») به معنای برخورد خصمانه با یک رأی و اعتقاد است. قید «فی الله» می رساند که اندیشه توحید ربوبی - که از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) تبلیغ می شد - خشم گروهی از اهل شرک را برانگیخته بود و آنان برای جلوگیری از نفوذ آن در افکار و اندیشه های مردم، با آن به مبارزه برخاستند و در ردّ و انکار آن به بحث و جدل خصمانه روی آوردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 72 - 3

3 - تعصب کورکورانه و جاهلانه مشرکان صدر اسلام نسبت به مرام شرک، و خشم و کینه آنان نسبت به معارف الهی قرآن

و إذا تتلى عليهم آياتنا بينت تعرف في وجوه الذين كفروا المنكر

«منکر» (مرادف «انکار») مصدر میمی و به معنای ناخرسندی و کراهت است؛ یعنی، هر گاه آیات روشن ما بر آنان تلاوت شود، آثار کراهت و ناخشنودی را در چهره کافران تشخیص می دهی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 159 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برخوردار از حمایت ها و الطاف ویژه خداوند در قبال عنادورزی های مشرکان

و ما كان أكثرهم مؤمنين . وإن ربك لهو العزيز الرحيم

با توجه به بیان سرگذشت صالح (ع) و ثمودیان و فرجام هلاکت بار آنان در آیات پیشین و تعریض آیه قبل به حق ناپذیری اکثریت مشرکان صدر اسلام، در این آیه خطاب را متوجه پیامبر (صلی الله علیه و آله) نموده و می فرماید: ای پیامبر! تواز این بابت نگران نباش؛ زیرا ما با قدرت قاهر و شکست ناپذیر خود، دشمنانت را سرکوب خواهیم کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 25 - 4

4 - دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در برابر مخالفت ها و دشمنی های کافران و مشرکان لجوج

وإن يكذبوك فقد كذب الذين من قبلهم جاءتهم رسلهم

یادآوری تکذیب پیامبران گذشته برای پیامبر اسلام، می تواند به منظور دلداری به ایشان و نیز توصیه به صبر و پایداری به آن حضرت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 32 - 2

2- حق پوشی ، کارشکنی در طریق دین و پیامبرستیزی ، ویژگی مشرکان عصر نزول

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدَّوْا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَشَاقَّوْا الرَّسُولَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - صف - 61 - 9 - 12

12 - مشرکان صدر اسلام ، اصلی ترین دشمن اسلام بودند .

ليظهره على الدين كله ولو كره المشركون

ص: 650

با این که غیر از مشرکان، پیروان ادیان دیگر نیز از پیشرفت اسلام ناخرسند بوده و با آن خصومت داشتند؛ اختصاص به ذکر یافتن مشرکان در آیه شریفه، نشان دهنده مطلب یاد شده است.

720- دشمنی مشرکان مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 13 - 2

2 - مخالفت و دشمنی مشرکان مکه با خدا و رسول او مایه فرمان الهی به سرکوبی و نابودی آنان

ذلک بأنهم شاقوا الله ورسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 35 - 17

17 - مشرکان مکه، با اشاعه فکر جبرگرایی، در صدد اثبات عبث بودن بعثت انبیا بودند.

وقال الذين أشركوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شيء... فهل على الرسل إلا

عبارت «فهل على الرسل إلا البلاغ المبين» پس از بیان اعتقادات مشرکان، می تواند جوابی برای آنان باشد؛ با این توضیح که مشرکان می خواستند با استناد ایمان و کفر به خداوند، بیان کنند که با چنین امری، جایی برای آمدن انبیا نیست و خداوند با «فهل على الرسل...» جواب آنان را می دهد که آمدن پیامبران، بیهوده نیست و برای ابلاغ پیام الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 44 - 2

2 - مشرکان مکه، مردمی عناد پیشه و بهانه جو بودند.

و لو جعلنه قرءاناً أعجمياً لقالوا لولا فصلت آياته أعجمي و عربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 9 - 2

2 - مشرکان مکه، با نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پیام توحیدی آن حضرت در ستیز بودند، نه منکر وجود آفریدگار عزیز و دانای جهان.

ولئن سألتهم... ليقولنّ خلقهنّ العزيز العليم

با توجه به آیات پیشین - که نوعی خطاب و عتاب نسبت به منکران پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارد - برداشت یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 58 - 8

8 - مشرکان مکه ، مردمانی ستیزه جو و بی منطق

بل هم قوم خصمون

ص: 651

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 2 - 1

1 - اقدام مشرکان مکه به کینه توزی و آزار مسلمانان ، در صورت دست یافتن بر ایشان

إن یتفقوکم یكونوا لکم اعداء و یسطوا إلیکم ایدیهیم و ألسنتهم بالسوء

«ثقف» (مصدر «یتقفون») به معنای رسیدن به چیزی و دست یافتن به آن است.

721- دشمنی معبودان باطل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 83 - 9

9- تحریک کافران از سوی شیاطین و گمراهی فزون تر آنان ، نشانه ای روشن از سودمند نبودن معبود ها و ضدیتشان با پرستشگران خویش

و یكونون علیهم ضداً . ألم تر انا أرسلنا الشیطین

استفهام در «آلم تر» برای استشهاد و تأیید محتوای آیه قبل است و دلالت بر واضح بودن شاهد دارد به گونه ای که ندیدن و توجه نکردن به آن تعجب دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 86 - 3

3- رانده شدن ذلیلانه مشرکان به سوی دوزخ ، نمودی از بی ثمر بودن شرک و ضدیت معبودهایشان با آنهاست .

و یكونون علیهم ضداً . .. یوم نحشر ... و نسوق المجرمین

در آیات پیشین، سخن از بی ثمر بودن پرستش های شرک آلود مشرکان و تأثیر منفی آن بر فرجام اخروی آنان بود؛ در این آیه نیز می تواند بیان مصداقی از همان معنا باشد؛ خصوصاً اگر «یوم» در «یوم نحشر» متعلق به «یکونون» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 6 - 1

1- موجودات مورد پرستش مشرکان ، دشمن ایشان در صحنه رستاخیز

وإذا حشر الناس كانوا لهم أعداء

722- دشمنی مکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 6 - 4

4 - فریبکاران ، دشمنان بشریت اند .

ص: 652

و لا یغرنکم باللہ الغرور . . فاتخذوه عدوًّا

723- دشمنی مکذبان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 110 - 3

3- اصرار کفرپیشگان بر تکذیب پیامبران و عناد و لجاجت آنان ، موجب یأس پیامبران از موفقیت خویش و ایمان آوردن قومشان

حتّی إذا استیئس الرسل

متعلق «استیئس» ایمان آوردن مردم و موفقیت پیامبران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 19 - 4

4 - مشرکان و تکذیب کنندگان رسالت پیامبران ، دشمنان خدا هستند .

فإن أعرضوا فقل أنذرتکم . . . یحشر أعداء اللّٰه إلى النار

724- دشمنی مکذبان محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 6

6 - کافران به وحی و رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، دشمنان خدا و امت اسلامی اند .

عدوّی و عدوّکم . . . وقد کفروا بما جاءکم من الحقّ

725- دشمنی مکذبان وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 6

6 - کافران به وحی و رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، دشمنان خدا و امت اسلامی اند .

عدوّی و عدوّکم . . . وقد کفروا بما جاءکم من الحقّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 653

11 - منافقان ، سرسخت ترین دشمن مسلمانان و اصلاح جامعه

و من الناس . . . و هو ألدُّ الخصام

«الخصام»، جمع خَصْم، به معنای دشمن است.

12 - منافقان ، سرسخت ترین انسان ها در جدال با مسلمانان

و من الناس . . . و هو ألدُّ الخصام

بنابراینکه «الخصام»، مصدر باشد و به معنی خصومت و جدال.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 119 - 11

11 - شدت و کینه خشم منافقان نسبت به مؤمنان *

و اذا لقوكم قالوا امنا و اذا خلوا عصّبوا علیکم الأنامل من الغیظ

تظاهر به ایمان در برخورد با مؤمنان و ابراز دشمنی در پنهان، حکایت از آن دارد که آیه احتمالا درباره منافقان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 57 - 3

3 - دشمنی سخت منافقان با اسلام و نفرت شدید آنان از جامعه اسلامی

لو یجدون ملجئاً أو مغرتاً أو مدّخلاً لولّوا إلیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 63 - 2، 6

2 - هشدار شدید الهی به منافقان ، نسبت به موضع گیری های خصمانه آنان در برابر خدا و رسول (صلی الله علیه و آله)

ألم یعلموا . . . ذلک الخزی العظیم

6 - موضع گیری خصمانه منافقان در برابر خدا و رسولش ، علی رغم آگاهی آنان به عاقبت دردناک عملکردشان ، شگفت آور است .

ألم يعلموا أنه من يحادد الله ورسوله فأن له نار جهنم

با توجه به اینکه «ألم يعلموا» توییخ است و این نوع توییخ در مواردی به کار می رود که توییخ شونده آگاه بوده و نمی بایست پس از آگاهی مرتکب خلاف شود، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 107 - 6، 2

2 - اقدام منافقان به ساختن پایگاهی تحت عنوان « مسجد » برای دشمنان دیرینه خدا و رسول خدا

و الذين اتخذوا مسجداً .. إرساداً لمن حارب الله ورسوله

6 - ترویج کفر ، تفرقه افکنی و تجمع بخشیدن به دشمنان خدا و رسول ، مهمترین اهداف زیانبار منافقان از ساختن مسجد ضرار

مسجداً ضراراً و كفراً و تفریقاً بین المؤمنین وإرساداً

قید «ضراراً» می تواند هدف کلی و عام منافقان و «كفراً و تفریقاً .. إرساداً» بیانگر بارزترین نمودهای آن هدف کلی باشد.

ص: 654

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 20 - 2

2 - دشمنی منافقان و مخالفت و نافرمانی آنان با خدا و پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

از ارتباط آیه شریفه با آیات قبل، به دست می آید که مراد از «الذین یحادّون» و یا یکی از مصادیق مورد نظر آن، منافقان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 11 - 6

6 - اطمینان بخشی منافقان به کافران، در پیروی نکردن از پیامبر و مسلمانان بر ضد آنان

الذین نافقوا یقولون . . . و لانیطیع فیکم أحداً أبداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 4 - 10

10 - منافقان، دشمنانی بس خطرناک اند.

هم العدو

727- دشمنی منافقان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - منافقون - 63 - 8 - 4

4 - بغض و کینه عمیق منافقان، نسبت به شخص پیامبر (صلی الله علیه و آله)

لیخرجنّ الأعزّ منها الأذلّ

تعبیر «أذلّ» در مورد رسول خدا (صلی الله علیه و آله)، حکایت از دشمنی شدید منافقان نسبت به آن حضرت دارد.

728- دشمنی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - اتحاد و برادری میان مؤمنین ، از مصادیق « معروف » است و تفرقه و دشمنی اهل ایمان با یکدیگر ، از مصادیق « منکر » .

واعتصموا بحبل الله جميعاً ولا تفرقوا... ولتكن منكم امة يدعون الى الخير و

«ال» در «المعروف» و «المنکر»، می تواند عهد ذکری و اشاره به معروف ها و منکرها در آیه سابق باشد.

ص: 655

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 13

13 - دشمنی و ستیز جبهه ایمان با شرک ، همیشگی و پایان ناپذیر است .

و بدا بیننا و بینکم العدوه و البغضاء أبداً

729- دشمنی نسل ابلیس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 50 - 18

18- ابلیس و نسل او ، دشمن انسان هایند .

أفتتخذونه و ذرّيته أولياء من دونی و هم لكم عدوّ

730- دشمنی ولید بن مغیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 13 - 5

5- برخی از عناصر زنازاده (ولیدبن مغیره) ، سردمدار دشمنی و مخالفت با پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لاتطع کلّ... زنیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 16 - 2,3

2- ولیدبن مغیره ، فردی عنود و حق ستیز

إنّه کان لأیتنا عنیداً

3- دلداری خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در برابر مخالفت های کافران عنود ، قدرت طلب و افزون خواه (همچون ولیدبن

مغیره)

ثمّ یطمع أن أزید . کلاً

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که مخالفان پیامبر(صلی الله علیه و آله) - از جمله ولیدین مغیره - از ثروت اندوزان و قدرت مندان بودند. نفی ازدیاد قدرت و ثروت آنان با تعبیر (کلاً) از سوی خداوند، می تواند به منظور دلداری به پیامبر(صلی الله علیه و آله) باشد.

731- دشمنی همسران مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 656

1 - برخی از همسران و فرزندان مؤمنان ، همچون دشمن به مخالفت با آنان برمی خیزند .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ

732- دشمنی همسران مؤمنان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - مؤمنان صدر اسلام ، با مخالفت و دشمنی برخی از همسران و فرزندان خویش روبه رو بودند .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ

733- دشمنی یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - یهود و نصارا ، در صورت نپذیرفتن معارف ابلاغ شده به آنان (ایمان به قرآن ، ایمان به همه پیامبران و . . .) از دشمنان و ستیزه جویان با اسلام و مسلمانان ، تلقی خواهند شد .

فَإِن ءَامَنُوا . . . فَقَدْ اهْتَدَوْا وَإِن تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ

«شقاق» به معنای دشمنی و مخالفت کردن است. حرف «فی» می رساند که دشمنی و مخالفت یهود و نصارا با اسلام، سراسر وجود آنان را فرا گرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - یهود و نصارا از سر عناد و لجاجت ، قبله بودن کعبه را پذیرا نیستند .

وَلئن أَتَيْتَ الَّذِينَ ءَاتَوْا الْكُتُبَ بَكلِ ءَايَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - يهوديان ، مردمی لجوج و معاند

قل قد جاءكم رسل من قبلى بالبينات و بالذی قلتتم فلم قتلتموهم ان كنتم صادقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 45 - 3

ص: 657

3 - ناباوری مسلمانان صدر اسلام ، نسبت به دشمنی یهود با آنان

الم تر .. و الله اعلم باعدائکم

آوردن «اعلم»، با صیغه افعال تفضیل، حکایت از ناباوری مسلمانان نسبت به دشمنی عالمان یهود با آنان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 46 - 4

4 - تحریف و تحلیل ناصواب گفته ها ، نمونه ای از دشمنی یهود با مسلمانان

و الله اعلم باعدائکم .. یحرفون الکلم عن مواضعه

جمله «یحرفون ..» پس از بیان دشمنی یهود، به منزله دلیل و نشانه ای برای اثبات عداوت عالمان یهود نسبت به مسلمانان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 13 - 19

19 - تحریف نشانه های پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) در تورات و به فراموشی سپردن آن توسط یهود *

یحرفون الکلم .. و نسوا حظاً مما ذکروا به

به احتمال اینکه مراد از «الکلم» و «ما ذکروا به» - به قرینه مقام - ، نشانه های پیامبر (صلی الله علیه و آله) در تورات باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 14 - 10

10 - کینه و دشمنی دایمی یهود و مسیحیان با یکدیگر تا روز قیامت

و لقد اخذ الله ميثق بنی اسرئیل .. العداوه و البغضاء إلى يوم القيمة

بنابر اینکه ضمیر در «بینهم» به یهود و نصارا برگردانده شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 14، 3، 1

1 - یهودیان و مشرکان سرسخت ترین دشمن برای مسلمانان

لتجدن اشد الناس عدوه للذين ءامنوا يهود و الذين اشركوا

3 - دشمنی یهود با مسلمانان بیش از دشمنی مشرکان با آنان است .

لتجدن اشد الناس عدوه للذين ءامنوا اليهود و الذين اشركوا

تقديم ذكرى «يهود» بر «مشرکان» می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

14 - حق ناپذیری و روحیه استکباری یهود ، عامل عداوت آنان با مسلمانان

اشد الناس عدوه للذين ءامنوا اليهود . . . و انهم لا يستكبرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 32 - 7، 4، 2، 1

ص: 658

1 - تلاش بی امان یهود و نصارا ، با هدف خاموش کردن نور الهی (قرآن) ، با سخنان و تبلیغات خود

یریدون أن یطفئوا نور الله بأفواههم

ضمیرهای جمع در «یریدون»، «یطفئوا» و «بأفواههم» به یهود و نصارا (الذین أوتوا الكتاب) بازمی گردد. قید «بأفواههم» (با سخنان خویش) می رساند که: اهل کتاب برای انحراف افکار عمومی علیه قرآن و اسلام، دست به تبلیغات نادرست می زدند.

2 - موضع گیری ها و تبلیغات سوء یهود و نصارا ، علیه اسلام به مثابه پفی ناچیز در مقابل نور فروزنده و جاودان الهی

یریدون أن یطفئوا نور الله بأفواههم

4 - اطاعت محض و تبعیت کورکورانه یهود و نصارا از احبار و راهبانشان ، در راستای مبارزه با قرآن و اسلام

اتخذوا أحبارهم و رهبنهم أرباباً . . . یریدون أن یطفئوا نور الله بأفواههم

7 - اسلام ، همواره در معرض کینه و عداوت یهود و نصارا

یریدون أن یطفئوا نور الله بأفواههم

با توجه به اینکه جمله «یریدون . . .» مفید استمرار است برداشت فوق استفاده می گردد.

734- دشمنی یهود با جبرئیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 97 - 1,5,11,12,13,14,15

1 - عداوت و کینه توزی یهودیان با جبرئیل (ع)

من کان عدواً لجبریل

مراد از «من کان» - به دلیل آیات گذشته - یهودیان هستند.

5 - نزول قرآن بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) توسط جبرئیل ، موجب دشمنی و کینه توزی یهود با او گردید .

من کان عدواً لجبریل فإنه نزله علی قلبک یاذن الله

جمله «فانه . . .» (جبرئیل به اذن خدا قرآن را بر قلب تو فرود آورد) بیانگر منشأ کینه توزی یهود با جبرئیل است.

11 - بازگشت دشمنی یهود با جبرئیل ، به دشمنی با خداوند است .

من كان عدواً لجبريل فإنه نزله على قلبك يا ذن الله

هر یک از حقایق بیان شده در جمله «فإنه نزله» تا «بشرى للمؤمنين» پاسخی به یهود در ارتباط با کینه توزی آنان با جبرئیل است. قید «یا ذن الله» بیان می دارد که جبرئیل به فرمان خدا، قرآن را برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) آورده است؛ پس اگر نزول قرآن مایه عداوت است باید شما یهودیان با خدا دشمنی کنید. بنابراین جواب جمله شرطیه «من كان ...» چنین می شود: «فهو عدو الله».

12 - دشمنی یهود با جبرئیل، در حقیقت دشمنی با تورات، دشمنی با مایه های هدایت بشر و دشمنی با پیام آور بشارت است.

فإنه نزله .. مصداقاً لما بین یدیه و هدی و بشرى للمؤمنین

هر یک از توصیفهای «مصداقاً ..» و «هدی» و «بشرى للمؤمنین» همانند «یا ذن الله» می تواند پاسخی نقضی به یهودیان کینه توز با جبرئیل باشد؛ یعنی، دشمنی کردن با آورنده قرآن - که دین و کتاب شما را تأیید می کند، مایه هدایت بشر است و به سعادتها بشارت می دهد - در واقع دشمنی کردن با تورات و ... است.

13 - نازل شدن قرآن به فرمان خدا، دلیلی بر ناروایی عداوت یهود با جبرئیل است.

من كان عدواً لجبريل فإنه نزله على قلبك يا ذن الله

ص: 659

برداشت فوق بر این اساس است که قید «بإذن الله» پاسخی حلی در ارتباط با عداوت یهود با جبرئیل باشد؛ یعنی، او به فرمان خدا قرآن را بر قلب پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل کرد و کسی که فرمان خدا را اطاعت کند، نباید در نزد معتقدان به خدا مبعوض باشد.

14 - تأیید تورات از سوی قرآن، دلیلی بر بیجا بودن دشمنی یهود با پیام آور وحی (جبرئیل) است.

فإنه نزله علی قلبک بإذن الله مصداقاً لما بین یدیه

«مصداقاً لما بین یدیه» (قرآن درستی تورات را تأیید می کند) در پاسخ به یهودیان دشمن جبرئیل، این نکته را بیان می کند که جبرئیل حقیقتی را آورد که دین و کتاب شما را تصدیق می کند و شاهد راستی و درستی آن است و لذا نا به جاست که با نازل کننده آن (جبرئیل) دشمنی کنید.

15 - هدایتگری و بشارت دهندگی قرآن، دلیلی بر نابه جا بودن عداوت یهود با نازل کننده آن (جبرئیل) است.

فإنه نزله علی قلبک . . . هدی و بشری للمؤمنین

عبارت «هدی و بشری» نیز همانند «مصداقاً» حاوی این نکته است که جبرئیل معارفی را به پیامبر (صلی الله علیه و آله) القا کرد که بشارت دهنده و هدایتگر است و لذا دشمنی کردن با او، نمی تواند توجیه معقولی داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 98 - 9

9 - یهودیان، به دلیل عداوتشان با جبرئیل کافرند و خداوند دشمن آنان است.

من کان عدواً لله . . . و جبریل و میکل فإن الله عدو للكفرین

از مصداقهای «الکافرین» - به دلیل آیات گذشته - یهودیان هستند.

735- دشمنی یهود با خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 97 - 11

11 - بازگشت دشمنی یهود با جبرئیل، به دشمنی با خداوند است.

من کان عدواً لجبریل فإنه نزله علی قلبک بإذن الله

هر یک از حقایق بیان شده در جمله «فإنه نزله» تا «بشری للمؤمنین» پاسخی به یهود در ارتباط با کینه توزی آنان با جبرئیل است. قید «بإذن الله» بیان می دارد که جبرئیل به فرمان خدا، قرآن را برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) آورده است؛ پس اگر نزول قرآن مایه عداوت

است باید شما یهودیان با خدا دشمنی کنید. بنابراین جواب جمله شرطیه «من کان ...» چنین می شود: «فهو عدو الله».

736- دشمنی یهود با سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 102 - 12

12 - فعالیت یهودیان عصر سلیمان علیه حکومت وی ، با پیروی از افسون شیاطین *

ص: 660

واتبعوا ما تتلوا الشيطان على ملك سليمان

برداشت فوق بر این اساس است که فاعل «اتبعوا» یهودیان عصر سلیمان باشند.

737- ذکر دشمنی شیاطین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 50 - 24

24- آدمیان همواره نسبت به کنیه و عداوت شیاطین با آنان توجه داشته باشند و از اطاعت آنان به پرهیزند .

أَفْتَحْذُونَهِ وَ ذَرِّيَّتِهِ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي وَ هُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ

738- روش دشمنی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 2 - 7

7 - توهین و تحقیر مسلمانان ، از ابزار کافران در اظهار دشمنی با آنان

يَسْطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَأَلْسِنَتَهُم بِالسُّوءِ

739- زمینه دشمنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 14 - 11

11 - شکستن پیمان الهی و فراموشی تذکارهای خداوند ، زمینه کینه و دشمنی میان پیروان ادیان

أَخَذْنَا مِيثَقَهُمْ فَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 64 - 24

24 - جوامع گرفتار به لعنت الهی ، همواره در خطر دشمنی و کینه توزی با یکدیگر

و لعنوا بما قالوا... و القينا بينهم العداوة و البغضاء إلى يوم القيمة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 92 - 10

10 - نافرمانی خدا و رسول دارای پیامدهایی شوم و شیطانی (دشمنی و کینه توزی و بازماندن از نماز و یاد خدا)

ص: 661

انما يريد الشيطان .. فان توليتم فاعلموا انما على رسولنا البلغ المبين

مراد از رویگردانی در جمله «فان توليتم» - به قرینه آیه پیشین - نادیده گرفتن حرمت خمر و قمار است یعنی اگر نهی خداوند از میگزاری و قمار را نادیده گرفتید و شیطان شما را به کینه و عداوت با یکدیگر کشانید جز خود کسی را ملامت نکنید زیرا آن عواقب شوم بازتاب نافرمانیهای شماست و پیامبر (صلی الله علیه و آله) در وظیفه خود کوتاهی نکرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 37 - 4,5

4- بروز کینه های نهفته مردم ، در صورت فرمان الهی به انفاق تمامی دارایی های خود

این یسئلکموها ... و یخرج أضغنکم

5- طلب اموال مردم با تأکید و قدرت ، در پی دارنده کینه توزی عمیق آنان

این یسئلکموها فیحفکم .. یخرج أضغنکم

از تعبیر «فیحفکم» - که تأکید و اصرار را افاده می کند - مطلب بالا قابل برداشت است.

740- زمینه دشمنی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 123 - 12

12 - تناول آدم و حوا از میوه ممنوع بهشت ، زمینه ساز پیدایش روحیه دشمنی در انسان ها شد .

فأكلوا .. بعضکم لبعض عدو

741- زمینه دشمنی با آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 7 - 3

3- موضع گیری علیه آیات الهی ، ناشی از خصلت های منفی خود انسان است ؛ نه ابهام و نارسایی پیام وحی . *

ءابتنا بیئت قال الذین کفروا للحقّ .. هذا سحر مبین

ماضی بودن فعل «کفروا»، نشان می دهد که پیش زمینه های فکری و روحی در جهت گیری ها و موضع گیری های کافران علیه آیات

الهی، تأثیری بسزا و تعیین کننده دارد.

742- زمینہ دشمنی با ارزش ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 662

5- سرپوش گذاشتن بر حق و مداومت بر آن ، پدید آورنده روحیه عناد و دشمنی عمیق با ارزش ها *

کَلِّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ

برداشت بالا بدان احتمال است که تقدم «کفار» بر «عنید»، اشاره به تقدم رتبی و علی داشته باشد.

743- زمینه دشمنی با انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 22 - 2

2 - دروغ خواندن تعالیم پیامبران و روی گردانی از رهنمود های آنان ، کشاننده انسان به تلاش برای سرکوب آنها است .

فَكذَّبَ وَعَصَى . ثُمَّ أَدْبَرَ يَسْعَى

744- زمینه دشمنی با کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 10 - 6

6 - بغض و دشمنی شدید خداوند نسبت به کافران حق ناپذیر ، پس از اتمام حجت و دعوت مکرر آنان به ایمان است .

لمقت الله أكبر . . . إذ تدعون إلى الإيمن فتكفرون

آمدن فعل های مضارع «تدعون» و «تكفرون» بر استمرار دلالت دارد؛ یعنی، شما همواره به ایمان فراخوانده می شدید؛ ولی به جای ایمان آوردن، به طور مستمر کفر میورزیدید.

745- زمینه دشمنی با نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 9 - 7

7 - ناباوری قوم نوح ، نسبت به معاد و قیامت ، زمینه موضع گیری خصمانه آنان در قبال نوح (ع)

كذبت قبلهم قوم نوح فكذبوا عبدنا

برداشت یاد شده بدین احتمال است که مراد از «کذّبت» - به قرینه آیات پیشین - تکذیب قیامت باشد. که در این صورت «فای تفریح» در «فکذّبوا عبدا» می رساند که تکذیب پیامبران، ریشه در تکذیب معاد دارد.

ص: 663

746- زمینه دشمنی خویشاوندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 3

3 - ایمان به دین اسلام، ممکن است دشمنی برخی از مردم، حتی خویشاوندانی همچون همسر و فرزندان را برانگیزاند.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ

747- زمینه دشمنی در یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 64 - 22

22 - کفر و طغیان یهود، زمینه دشمنی و کینه توزی آنان با یکدیگر

و ليزيدن كثيراً منهم . . . طغيناً و كفراً و القينا بينهم العداوة و البغضاء

748- زمینه دشمنی فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 3

3 - ایمان به دین اسلام، ممکن است دشمنی برخی از مردم، حتی خویشاوندانی همچون همسر و فرزندان را برانگیزاند.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ

749- زمینه دشمنی قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 9 - 7

7 - ناباوری قوم نوح، نسبت به معاد و قیامت، زمینه موضع گیری خصمانه آنان در قبال نوح (ع)

كذّبت قبلهم قوم نوح فكذبوا عبدنا

برداشت یاد شده بدین احتمال است که مراد از «كذّبت» - به قرینه آیات پیشین - تکذیب قیامت باشد. که در این صورت «فای تفریع» در

«فكذبوا عبدنا» می رساند که تکذیب پیامبران، ریشه در تکذیب معاد دارد.

ص: 664

750- زمینه دشمنی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 51 - 2

2- تلاوت آیات قرآن از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله)، خشم و کینه کافران را به شدت برمی انگیزد.

وإن يكاد الذين كفروا ليزلقونك بأبصرهم لَمَّا سمعوا الذكر

751- زمینه دشمنی همسران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 3

3- ایمان به دین اسلام، ممکن است دشمنی برخی از مردم، حتی خویشاوندانی همچون همسر و فرزندان را برانگیزاند.

يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ

752- زمینه رفع دشمنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 47 - 5

5- تقوا، زمینه زدوده شدن کینه و دشمنی از دل ها و موجب ایجاد روح برادری در میان انسانها

إن المتقين... و نزعنا ما في صدورهم من غلٍّ إخوانًا

753- زمینه رفع دشمنی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 2 - 1

1- صلح حدیبیه، مایه شوکت اسلام و فروختن کینه ها و خصومت های مشرکان نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ليغفر لك الله ما تقدم من ذنبك وما تأخر

با توجه به این که در این آیات، غفران مترتب بر فتح شده است، می توان پی برد که مراد از «غفران» و «ذنب» معنای رایج آن نیست؛ زیرا

ربطی میان صلح حدیبیه و بخشش گناهان دیده نمی شود. بر این اساس معنای دیگری این جا مراد است و آن این که بعثت پیامبر(صلی الله علیه و آله)، آن حضرت را در نظر دشمنانش گنه کار و متهم می نمود؛ ولی در پرتو صلح حدیبیه، زمینه نشر دعوت پیامبر(صلی الله علیه و آله) و بازساخت شخصیت، اوصاف و خصال کریمانه آن حضرت فراهم آمد.

ص: 665

754- زمینه زوال دشمنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 8 - 10

10 - یادآوری مکرر سرنوشت مخالفان پیامبران ، در راستای زدایش روحیه مخالفت و طغیان در میان انسان ها است .

فأهلکنا أشدّ منهم بطشاً و مضی مثل الأوّلین

عبارت «مضی مثل الأوّلین»، می تواند بدین معنا باشد که داستان انبیا و مخالفان ایشان، در آیات دیگری بیان شده است. ذکر «مضی مثل الأوّلین» در پایان آیه شریفه، می تواند اشاره بدین نکته باشد که: «ما مکرراً سرنوشت آنان را یادآور شدیم تا شاید شما پند گیرید».

755- سرزنش دشمنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 4 - 7

7- جدال و مخاصمه ، صفتی بس مذموم و ناپسند برای انسان

فإذا هو خصیم مبین

آوردن «إذا» ی فجائیه می تواند نشان دهنده ناپسند بودن جدال و مخاصمه باشد، خصوصاً با توجه به اینکه انتظار از مخلوق، تسلیم بودن در مقابل خالق است و جدال و مخاصمه خلاف انتظار است.

756- سستی عوامل دشمنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 63 - 10

10 - عوامل دشمنی زا ، ناپایدار در مقابل اراده خداوند بر ایجاد محبت و دوستی میان انسانها

و لکن الله ألفت بینهم إنه عزیز

جمله «لو أنفقت . . .» اشاره به این دارد که عوامل دشمنی زا در میان قبایل عرب بسیار شدید بوده است. و جمله استدراکیه «و لکن الله ...» اشاره به این دارد که آن عوامل در برابر اراده خدا نمی توانست اثری داشته باشد. یعنی اگر آنان دارای دشمنیهای دیرپای بودند و امکان الفت بین آنها نبود، ولی خداوند چنین خواست که آنان با یکدیگر الفت یابند.

757- شدت دشمنی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 6 - 7

ص: 666

7- عناد و لجاجت برخی از مشرکان صدر اسلام، در مقایسه با مخالفان پیامبران پیشین، شدیدتر و بیشتر بود.

ماء امننت قبلهم.. أفهم يؤمنون

همزه در «أفهم» برای استفهام انکاری و «فاء» در آن برای افاده تعقیب است. براین اساس معنای آیه چنین می شود: امت های گذشته - علی رغم آمدن معجزات درخواستی شان - ایمان نیاوردند؛ آیا اینان که مردمی لجوج تر و حق ستیزترند، ایمان خواهند آورد؟

758- شگفتی دشمنی انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 4 - 6

6- مجادله گری و ستیزه جویی انسان آفریده شده از مایعی مثل نطفه، امری شگفت آور و به دور از انتظار

خلق الإنسن من نطفه فإذا هو خصیم مبین

إذا در «فإذا هو...» فجائیه است و در جایی به کار می رود که عملی برخلاف انتظار انجام شود.

759- شگفتی دشمنی با خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 77 - 8

8 - خصومت و ستیزه جویی انسان با خدا، امری شگفت آور و به دور از انتظار و شأن آدمی

فإذا هو خصیم مبین

برداشت بالا از «إذا»ی فجائیه - که برای امری غیر منتظره به کار می رود - استفاده شده است.

760- صبر بر دشمنی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 48 - 8

8 - وانهادن کافران و تحمل عداوت آنان، تکلیفی الهی برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فذرهم... و اصبر لحکم ربک

بنابراین که «و اصبر» عطف بر «فذرهم» باشد، برداشت بالا به دست می آید.

ص: 667

761- عفو از دشمنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 10

10 - عفو ، چشم پوشی و بخشودن دشمنی ها و خطا های مردمان ، توصیه خداوند به مؤمنان

وإن تعفوا و تصفحوا و تغفروا

برداشت یاد شده، مبتنی بر این نکته است که آیه شریفه درصدد بیان یک اصل در برخورد با دیگران باشد؛ نه در خصوص برخورد با همسران و فرزندان.

762- عفو دشمنی فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 9

9 - توصیه خداوند به مؤمنان ، مبنی بر عفو ، چشم پوشی و بخشودن دشمنی های همسران و فرزندان خویش

عدوًا لكم . . . وإن تعفوا و تصفحوا و تغفروا

763- عفو دشمنی همسر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 9

9 - توصیه خداوند به مؤمنان ، مبنی بر عفو ، چشم پوشی و بخشودن دشمنی های همسران و فرزندان خویش

عدوًا لكم . . . وإن تعفوا و تصفحوا و تغفروا

764- عوامل دشمنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 9

9 - پذیرش برخی از احکام و معارف کتاب های آسمانی و انکار برخی دیگر ، موجب پدید آمدن مذاهب مختلف دینی و مایه دشمنی و ستیز است .

إن الذين اختلفوا في الكتب لفي شقاق بعيد

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از «شقاق» دشمنی برخی با برخی دیگر باشد؛ یعنی: شقاق بعضهم بعضاً.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 668

2 - آل عمران - 3 - 100 - 8

8 - بازگشت به کینه ها ، عداوت ها و دیگر ویژگی های جاهلیت پس از گرایش به اسلام ، نمودی از کفر

یردوکم بعد ایمانکم کافرین

اوس و خزرج پس از تحریک یهود، کینه های گذشته را اظهار کردند و آماده جنگ شدند. این کینه‌ورزی را آیه شریفه، گرایش به کفر قلمداد کرده است. (المیزان ج 3).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 119 - 15

15 - ایمان جامعه اسلامی ، مورد خشم و کینه دشمنان دین

و تؤمنون بالکتب کلّه .. و اذا خلوا عصّوا علیکم الانامل من الغیظ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 2 - 30

30 - جلوگیری مشرکان از ورود مسلمانان به مسجدالحرام ، مایه خشم و کینه مؤمنان نسبت به آنان

و لایجرمنکم شثنان قوم ان صدوکم عن المسجدالحرام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 82 - 14،15

14 - حق ناپذیری و روحیه استکباری یهود ، عامل عداوت آنان با مسلمانان

اشد الناس عدوه للذین ءامنوا الیهود .. و انهم لایستکبرون

15 - جهل ، گردن فرازی و حق ناپذیری ، از ریشه های دشمنی و مخالفت با اسلام و اهل ایمان

اشد الناس عدوه للذین ءامنوا الیهود .. و انهم لایستکبرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 91 - 1،2

1 - شیطان همواره در صدد ایجاد دشمنی و کینه توزی میان اهل ایمان

انما یرید الشیطن ان یوقع بینکم العدوه و البغضاء

2 - شراب و قمار ، ابزار شیطان برای ایجاد کینه و عداوت

انما یرید الشیطن . . . فی الخمر و المیسر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 5 - 19

19 - شیطان ، در ایجاد دشمنی میان انسان ها و واداشتن آنان به مکر و حيله عليه یکدیگر ، نقشی بسزا دارد .

فیکیدوا . . . إن الشیطن للإنسن عدو مبین

ص: 669

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 100 - 22

22- شیطان از عوامل ایجاد عداوت و کینه

من بعد أن نزع الشيطان بيني وبين إخوتي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 67 - 5

5 - دوستی های بنا شده بر بی تقوایی ، دارای باطنی عداوت خیز و دشمنی پرور

الأخلاء يومئذ بعضهم لبعض عدو إلا المتقين

برداشت یاد شده بدین احتمال است که آیه شریفه اشاره به کشف باطن این گونه دوستی ها در قیامت داشته باشد.

765- عوامل دشمنی ابلیس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 62 - 13

13- تکریم آدم (ع) از سوی خداوند ، برانگیزاننده ابلیس بر دشمنی و بدخواهی برای ذریه آدم

قال أسجد لمن خلقت طيناً . قال أراءيتك هذا الذي كرمت عليّ لئن أخترن إلي يوم ال

از اینکه ابلیس ، پیش از تصمیم قطعی خود بر اغوای نسل آدم(ع)، به بزرگداشت آدم(ع) از سوی خداوند و برتری دادن او بر خودش اعتراض کرد، می توان استفاده کرد که آن تکریم، دشمنی وی را برانگیخته بود.

766- عوامل دشمنی اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 166 - 9

9- دوستی ها و پیروی های انسان بر محور باطل ، در پی دارنده دشمنی و اختلاف در قیامت است .

إذ تبرأ الذين اتبعوا من الذين اتبعوا

767- عوامل دشمنی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 36 - 14

14 - تناول آدم (ع) و حوا از شجره ممنوعه ، زمینه ساز ایجاد روحیه دشمنی در میان انسانها *

ص: 670

فأزلهما الشيطان عنها . . . وقلنا اهبطوا بعضكم لبعض عدو

768- عوامل دشمنی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 10

10 - اهل کتاب به خاطر اختلاف در کتب آسمانی (پذیرش برخی و انکار و کتمان برخی دیگر) از حق فاصله گرفته و با یکدیگر به دشمنی و ستیز پرداختند .

مفسران بر آنند که مصداق مورد نظر برای «الذین» اهل کتاب می باشد.

769- عوامل دشمنی با آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 4 - 2

2 - کفر و روح حق ناپذیری ، عامل مجادله و ستیزه جویی با آیات الهی

ما یجدل فی ءایت اللّٰه إلا الذین کفروا

770- عوامل دشمنی با انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 9 - 9

9- اسراف کاری ، زمینه ساز حق ناپذیری و مخالفت با پیامبران و از موجبات هلاکت و نابودی است .

و أهلکنا المسرفین

توصیف هلاک شدگان به «مصرفان»، می تواند مشعر به علیت و تأثیر این وصف در هلاکت آنان باشد.

771- عوامل دشمنی با خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 108 - 5

5 - دشنام علیه کافران موجب دشمنی و کینه توزی جاهلانه و بدون توجه آنان علیه خداوند می گردد.

و لاتسبوا الذین . . . فیسبوا الله عدوا بغير علم

ص: 671

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 10 - 4

4 - نپذیرفتن دعوت به ایمان ، موجب بغض و دشمنی شدید خداوند

لمقت الله أكبر من مقتكم أنفسكم إذ تدعون إلى الإيمن فتكفرون

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که «إذ» برای تعلیل و متعلق به «مقت» است.

772- عوامل دشمنی با دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 34 - 5

5- اطاعت نداشتن از خدا و رسول او ، منتهی به عنادورزی با دین و محرومیت ابدی از غفران الهی *

يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ و... إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا و... فَلَئِن يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُ

از ارتباط «أطيعوا الله و...» با «إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا و...»، مطلب بالا استفاده می شود.

773- عوامل دشمنی با محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 9 - 3

3 - تکبر و خودبزرگ بینی ، منشأ مخالفت و ستیزه جویی سردمداران شرک با اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و من الناس من يجدل في الله بغير علم . . . ثانی عطفه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 44 - 8

8 - مخالفت مشرکان و کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، برخاسته از فریفتگی آنان به اقتدار نسبی خویش بود .

أولم يسيروا في الأرض فينظروا . . . و كانوا أشدّ منهم قوّه

یادآوری این نکته که اقوام نابود شده پیشین، نیرومندتر از قوم عرب بودند، می تواند حاکی از حقیقت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 32 - 4

4 - طغیان و سرکشی ، عامل اصلی رویارویی کافران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و آرزوی خاموشی پیام وحی

نترَبِّصْ به ریب المنون . . . أم هم قوم طاغون

ص: 672

774- عوامل دشمنی با وحی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 32 - 4

4- طغیان و سرکشی ، عامل اصلی رویارویی کافران علیه پیامبر (صلی الله علیه و آله) و آرزوی خاموشی پیام وحی

نترَبِّصْ به ریب المنون .. أم هم قوم طاغون

775- عوامل دشمنی در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 6 - 5، 2

2- پیوند های باطل و شرک آلود دنیوی ، مایه عناد و ستیز در صحنه قیامت *

یدعوا من دون الله .. و إذا حشر الناس كانوا لهم أعداء

موجوداتی را که انسان در دنیا به غلط تکریم نموده و با آنان پیوند عبودیت و پرستش برقرار کرده؛ در قیامت این پیوند به خصومت منتهی خواهد شد.

5- توجه به تبدیل پیوند های شرک آلود به روابط خصمانه در آخرت ، مایه پرهیز انسان از شرک

و إذا حشر الناس كانوا لهم أعداء

آیه شریفه، با تذکر دادن به عداوت اخروی معبودهای دروغین با عبادت گران خویش، درصدد دور نمودن انسان ها از شرک و روی آوری به غیر خدا است.

776- عوامل دشمنی رهبران شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 9 - 3

3- تکبر و خودبزرگ بینی ، منشأ مخالفت و ستیزه جویی سردمداران شرک با اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و من الناس من یجدل فی الله بغير علم .. ثانی عطفه

777- عوامل دشمنی شیطان

9- انسان در هر عمل صالح ، مورد هجوم و وسوسه شیطان و نیازمند استعاذه و پناه بردن به خداوند است . *

من عمل صلحًا .. فإذا قرأت القرآن فاستعذ بالله من الشيطان الرجيم

برداشت فوق، بدان احتمال است که قراءت قرآن به عنوان نمونه ای از عمل صالح ذکر شده باشد که در آیه قبل از آن سخن به میان آمده بود.

778- عوامل دشمنی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 47 - 3

3 - پدید آمدن دو دستگی و خصومت های اجتماعی در پی دعوت صالح (ع)، زمینه بدیمن خوانده شدن وی از سوی کافران

فإذا هم فریقان یختصمون .. قالوا اطیرنا بک

احتمالاً آنچه کافران به عنوان شومی و نامبارکی از آن یاد کرده اند، همان دو دستگی و اختلافات اجتماعی باشد که در پی دعوت صالح (ع) و پیدایش مؤمن و کافر به وجود آمده بود.

779- عوامل دشمنی کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 44 - 8

8 - مخالفت مشرکان و کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برخاسته از فریفتگی آنان به اقتدار نسبی خویش بود.

أولم یسیروا فی الأرض فینظروا .. و كانوا أشدّ منهم قوّه

یادآوری این نکته که اقوام نابود شده پیشین، نیرومندتر از قوم عرب بودند، می تواند حاکی از حقیقت یاد شده باشد.

780- عوامل دشمنی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 44 - 8

8 - مخالفت مشرکان و کافران با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، برخاسته از فریفتگی آنان به اقتدار نسبی خویش بود.

أولم یسیروا فی الأرض فینظروا .. و كانوا أشدّ منهم قوّه

یادآوری این نکته که اقوام نابود شده پیشین، نیرومندتر از قوم عرب بودند، می تواند حاکی از حقیقت یاد شده باشد.

781- عوامل دشمنی یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 97 - 5

ص: 674

5- نزول قرآن بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) توسط جبرئیل، موجب دشمنی و کینه توزی یهود با او گردید.

من كان عدواً لجبريل فإنه نزله على قلبك يا ذن الله

جمله «فانه...» (جبرئیل به اذن خدا قرآن را بر قلب تو فرود آورد) بیانگر منشأ کینه توزی یهود با جبرئیل است.

782- عوامل رفع دشمنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 16 - 8

8- رفع کینه و دشمنی اهل کتاب با یکدیگر در گرو پیروی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و جلب رضوان الهی

فاغرینا بینهم العداوه و البغضاء .. یهدی به الله من اتبع رضونه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 34 - 6

6- تأثیر شگرف حسن خلق و برخورد نیک، در تبدیل دشمنی ها به دوستی ها

فإذا الذی بینک و بینہ عدوه کأنته ولیّ حمیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 10 - 13

13 - دعا و نیایش به درگاه خداوند، دارای تأثیر در تزکیه قلب ها از کینه و بدخواهی

یقولون ربنا .. و لاتجعل فی قلوبنا غلاً

تمجید خداوند از دعای مؤمنان، نشانگر تأثیر آن است؛ زیرا در صورتی که دعا و تمنا لغو و بی تأثیر باشد، مجالی برای تمجید نخواهد بود.

783- عوامل نجات از دشمنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 123 - 14

14 - پیروی از رهنمود های خداوند، نجات دهنده انسان ها، از عواقب دشمنی ها و کشمکش های زمینیان است.

بعضكم لبعض عدو فإما يأتينكم مني هدى

ص: 675

784- غفلت از دشمنی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 1 - 11

11 - بی توجهی به عمق عداوت کافران با اسلام و مسلمانان ، زمینه ساز برقراری روابط دوستانه با آنان

لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ ... يَخْرُجُونَ ... أَنْ تَوَدَّعُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ

بیان ابعاد مختلف عداوت کافران با مسلمانان، به عنوان دلیل ممنوعیت ارتباط دوستانه با آنان، بیانگر مطلب بالا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 2 - 3

3 - جامعه اسلامی ، در معرض خطر از یاد بردن عداوت جبهه کفر با ایشان

إِنْ يَتَّقُواكُمْ يَكُونُوا لَكُمْ أَعْدَاءَ

تذکر و هشدار الهی در این آیه، بیانگر مطلب بالا است.

785- فرجام دشمنی با خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 20 - 6

6 - دشمنی و مخالفت با خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، فرجامی جز شکست و ذلت ندارد .

إِنَّ الَّذِينَ يَحَادُّونَ ... أَوْلَئِكَ فِي الْأَذْلَى

786- فرجام دشمنی با محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 20 - 6

6 - دشمنی و مخالفت با خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، فرجامی جز شکست و ذلت ندارد .

إِنَّ الَّذِينَ يَحَادُّونَ ... أَوْلَئِكَ فِي الْأَذْلَى

787- فلسفه دشمنی با جبرئیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 97 - 5

5- نزول قرآن بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) توسط جبرئیل ، موجب دشمنی و کینه توزی یهود با او گردید .

ص: 676

من كان عدواً لجبريل فإنه نزله على قلبك يا ذن الله

جمله «فانه...» (جبرئیل به اذن خدا قرآن را بر قلب تو فرود آورد) بیانگر منشأ کینه توزی یهود با جبرئیل است.

788- فلسفه دشمنی در یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 64 - 32

32 - ایجاد دشمنی و کینه توزی در بین یهود، تدبیری الهی جهت خاموش نمودن جنگ افروزی آنان علیه مسلمانان *

و القینا بینهم العدو و البغضاء .. کما اوقدوا ناراً للحرب اطفأها الله

بدان احتمال که جمله «کما اوقدوا...» بیان نتیجه ای برای جمله «القینا بینهم...» باشد؛ وصل آن دو جمله بدون حرف عطف که حکایت از شدت اتصال مضمون آنها دارد، تأییدی برای برداشت فوق است.

789- فلسفه دشمنی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 40 - 6

6 - عقیده به ربوبیت خدا، علت اصلی تهاجم و خصومت مشرکان و کافران علیه مسلمانان در عصر بعثت

إلا ان يقولوا ربنا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 18 - 2

2 - مبارزه کافران با قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، با اندیشه شیطانی و سنجیده کاری همراه بود.

إنه كان لأيتنا عنيداً .. إنه فکّر و قدر

790- فلسفه دشمنی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 40 - 6

6 - عقیده به ربوبیت خدا، علت اصلی تهاجم و خصومت مشرکان و کافران علیه مسلمانان در عصر بعثت

إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبَّنَا اللَّهُ

ص: 677

791- کیفر دشمنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 103 - 24

24 - آتش دوزخ ، سرانجام تفرقه و دشمنی انسان ها نسبت به یکدیگر *

و كنتم على شفا حفرة من النار فانقذكم منها

محتمل است منظور از «النار»، آتش دوزخ باشد.

792- کیفر دشمنی با آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 59 - 1

1 - کیفر مخالفت های لجوجانه و عناد آمیز با آیات الهی ، از دست دادن استعداد هدایت است .

ليقولنّ الذين كفروا إن أنتم إلاّ مبطلون . كذلك يطبع الله على قلوب الذين لا يعلمون

«طبع» همانند «ختم»، در لغت، به معنای «اثر پدید آمده از نقش (مهر دارای خطوط برجسته)» است و مجازاً، در بستن و مهر و موم کردن چیزی استعمال می شود (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 16 - 7

7 - استکبار و عناد در برابر آیات الهی ، موجب استحقاق کیفر دنیوی

فاستكبروا... و كانوا بأيتنا يجحدون . فأرسلنا عليهم ريحًا

793- کیفر دشمنی با انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 39 - 7

7 - عذاب استیصال ، کیفر تکذیب پیامبران الهی و رویارویی با ایشان

بل کذبوا .. فانظر كيف كان عقبه الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 50 - 5

5 - مخالفت عمدی و ستیزه جویانه کافران با پیامبران ، موجب دوزخی شدن و محرومیت آنان از تخفیف در عذاب الهی

قالوا أو لم تك تأتيكم رسلكم بالبينت قالوا بلى قالوا فادعوا و ما دعوا الكفر

اعتراف کافران دوزخی به این که به پیامبران و دلایل روشن آنان دست یافته بودند، نشان می دهد که مخالفت آنان با تعالیم

ص: 678

آسمانی، از روی عمد و ستیزه جویانه بوده است و همین موجب دوزخی شدن و محرومیت آنان از تخفیف در عذاب گردید.

794- کیفر دشمنی با توحید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 13 - 8

8 - مخالفت با دعوت توحیدی پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موجب استحقاق کیفر دنیوی

فإن أعرضوا فقل أندر تكم صعقه مثل صعقه عاد و ثمود

795- کیفر دشمنی با خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 25 - 9

9 - امت هایی از جن و انس در گذشته تاریخ بر اثر دشمنی با خداوند (شرکوری، انکار رسالت پیامبران و...) به عذاب الهی گرفتار شدند.

و حقّ علیهم القول فی أمم قد خلت من قبلهم من الجنّ و الإنس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 4 - 9

9 - معارضه و ستیز با خداوند، دارای کیفری سخت و سهمگین

و من یشاقّ الله فإنّ الله شدید العقاب

796- کیفر دشمنی با محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 115 - 1

1 - دشمنی و مخالفت با رسول خدا (صلی الله علیه و آله)، موجب عذاب جهنم

و من یشاقق الرسول... نوله ما تولى و نصله جهنم و ساءت مصيراً

«یشافق» از ماده «شقق»، به معنای مخالفت کردن و دشمنی نمودن است. (مجمع البیان).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 42 - 9

ص: 679

9- مشرکان ، به دلیل مقاومت و خیره سری در برابر دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به عذاب و کیفر الهی تهدید شدند .

و سوف يعلمون حين يرون العذاب من أضلّ سبيلاً

جمله «و سوف يعلمون حين يرون العذاب. ..» برای تهدید مشرکان لجوج به عذاب، بیان شده است و این عذاب هم می تواند در دنیا باشد (مانند شکست سخت آنان به دست مسلمانان در جنگ بدر) و هم می تواند عذاب اخروی باشد.

797- کیفر دشمنی با معجزه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 156 - 5

5- مبارزه خصمانه با معجزات الهی ، در پی دارنده کیفری سخت

و لاتمسوها بسوء فيأخذكم عذاب يوم عظيم

798- متقین و دشمنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 47 - 1,8

1- خداوند ، هرگونه دشمنی و کینه ای را از دل متقین در بهشت بیرون می کند .

ادخلوها بسلم ءامين . و نزعنا ما في صدورهم من غلّ

«غلّ» در لغت به معنای دشمنی و کینه است.

8- امکان راه یابی کینه و دشمنی در دل متقین

و نزعنا ما في صدورهم من غلّ

از اینکه خداوند فرمود: «از دل متقین کینه و دشمنی را برداشتیم» حکایت از این نکته می کند که کینه، می تواند در دل متقین راه پیدا کند.

799- ملاک دشمنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 67 - 9

9 - « قال أمير المؤمنين (ع) الناس إخوان فمن كانت أخوته في غير ذات الله فهي عداوه و ذلك قوله عز وجل « الأخلاء يومئذ بعضهم لبعض عدو إلا المتقين » ;

امیرالمؤمنین(ع) فرمود: مردم با یکدیگر برادرند، پس کسی که برادری او برای غیر خدا باشد، آن دشمنی است و این است سخن خداوند عزوجل: الأخلاء يومئذ بعضهم لبعض عدو إلا المتقين».

ص: 680

800- ملاکهای دشمنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 22 - 30

30 - ایمان و کفر و راستی و نفاق در نگاه وحی ، از معیار های دوستی و دشمنی و از مرز های خودی و غیر خودی

لاتجد قومًا .. ألا إن حزب الله هم المفلحون

801- منشأ دشمنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 64 - 20

20 - خداوند ، ایجاد کننده دشمنی و کینه در بین یهود

و القینا بينهم العداوه و البغضاء إلى يوم القيمة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 65 - 15

15 - «أو يلبسکم شیعا» المروری عن أبي عبد الله(ع): عنی به یضرب بعضکم ببعض بما یلقیه بینکم من العداوه و العصبیه.

از امام صادق(ع) درباره «أو یلبسکم شیعا»، روایت شده است: مراد این است که با ایجاد دشمنی و عصبیت بین شما، بعضی را به جان بعضی دیگر می اندازد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 39 - 14

14 - از علی (ع) روایت شده است: «قلت: أربعا أنزل الله تعالی تصدیقی بها فی کتابه . . . قلت: فمن جهل شیئاً عاداه، فأنزل الله: «بل کذبوا بما لم یحیطوا بعلمه . . .»

چهار مطلب گفتم که خداوند تصدیق مرا بر آن چهار مطلب، در کتاب خود نازل فرمود . . . [یکی اینکه] گفتم: کسی که جاهل به چیزی باشد با آن دشمنی می کند؛ پس خداوند این مطلب را نازل فرمود: بلکه چیزی را تکذیب کردند که به علم آن احاطه نداشتند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- شيطان، محرک انسان ها به نزاع، دشمنی و کشمکش

ادفع بالتي هي أحسن . . . وإما ينزغنك من الشيطان نزغ

ص: 681

802- منشأ دشمنی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 32 - 5

5- مخالفت اهل کتاب با اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مخالفتی خائنانه و نه از روی جهل و بی خبری *

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا... من بعد ما تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى

می توان گفت: مراد از «الذین کفروا...» به قرینه «تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى» اهل کتاب است.

803- منشأ دشمنی با اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 98 - 7

7 - عداوت برخی از مردمان نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام، ریشه در امور مادی و مالی داشت.

يَتَّخِذُ مَا يَنْفَقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُّ بِكُمُ الدَّوَاءِ

804- منشأ دشمنی با انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 53 - 2

2 - روحیه طغیان و سرکشی، ریشه اصلی مواضع همگون کافران علیه پیامبران

أتواصوا به بل هم قوم طاغون

805- منشأ دشمنی با صالح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 47 - 10

10 - برخورد های خصمانه ثمودیان با صالح پیامبر (ع)، ناشی از فریب آنان توسط عوامل خدعه گر

بل أنتم قوم تقنون

«تفتنون» می تواند از «فتنه» به معنای خدعه و فریب باشد. بنابراین «تفتنون» معادل «تخدعون» است؛ یعنی، این سخنان از خود شما نیست؛ بلکه عناصری مرموز و خدعه گر آنها را به شما تلقین کرده و شما را فریب می دهند. آیه بعد این احتمال را تقویت می کند.

ص: 682

806- منشأ دشمنی با قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 33 - 3

3 - لجاجت و پافشاری بر کفر ، ریشه مبارزه کافران علیه قرآن

أم یقولون تقوله بل لایؤمنون

807- منشأ دشمنی با محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 98 - 7

7 - عداوت برخی از مردمان نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام ، ریشه در امور مادی و مالی داشت .

یتخذ ما ینفق مغرمًا و یتربص بکم الدوائر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 82 - 11

11 - مخالفت کافران و مشرکان صدر اسلام با پیامبر اسلام ، برخاسته از فریفتگی آنان به اقتدار نسبی خویش بود .

کانوا اکثر منهم و أشدّ قوه و انازًا فی الأرض

نکوهش مخالفان پیامبر اسلام، بر عبرت نگرفتن آنان از زوال قدرت ها و تمدن های گذشته، می رساند که سرپیچی آنان از پذیرش اسلام، برخاسته از دلخوشی آنان به امکانات و اقتدار نسبی خود بوده است.

808- منشأ دشمنی با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 4 - 15

15 - تضاد جبهه ایمان و شرک ، تضادی عقیدتی است ؛ نه طبقاتی ، نژادی و

و بدا بیننا و بینکم . . . حتی تؤمنوا باللّه وحده

809- منشأ دشمنی قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 683

10 - برخورد های خصمانه ثمودیان با صالح پیامبر (ع) ، ناشی از فریب آنان توسط عوامل خدعه گر

بل أنتم قوم تفتنون

«تفتنون» می تواند از «فته» به معنای خدعه و فریب باشد. بنابراین «تفتنون» معادل «تخدعون» است؛ یعنی، این سخنان از خود شما نیست؛ بلکه عناصری مرموز و خدعه گر آنها را به شما تلقین کرده و شما را فریب می دهند. آیه بعد این احتمال را تقویت می کند.

810- منشأ دشمنی کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 53 - 2

2 - روحیه طغیان و سرکشی ، ریشه اصلی مواضع همگون کافران علیه پیامبران

أتواصوا به بل هم قوم طاغون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 33 - 3

3 - لجاجت و پافشاری بر کفر ، ریشه مبارزه کافران علیه قرآن

أم یقولون تقوله بل لایؤمنون

811- منشأ دشمنی کافران صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 82 - 11

11 - مخالفت کافران و مشرکان صدر اسلام با پیامبر اسلام ، برخاسته از فریفتگی آنان به اقتدار نسبی خویش بود .

کانوا أكثر منهم و أشد قوه و آثارا فی الأرض

نکوهش مخالفان پیامبر اسلام، بر عبرت نگرفتن آنان از زوال قدرت ها و تمدن های گذشته، می رساند که سرپیچی آنان از پذیرش اسلام، برخاسته از دلخوشی آنان به امکانات و اقتدار نسبی خود بوده است.

812- منشأ دشمنی مشرکان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 82 - 11

ص: 684

11 - مخالفت کافران و مشرکان صدر اسلام با پیامبر اسلام، برخاسته از فریفتگی آنان به اقتدار نسبی خویش بود.

كانوا أكثر منهم وأشدّ قوه وءاثراً فى الأرض

نکوهش مخالفان پیامبر اسلام، بر عبرت نگرفتن آنان از زوال قدرت ها و تمدن های گذشته، می رساند که سرپیچی آنان از پذیرش اسلام، برخاسته از دلخوشی آنان به امکانات و اقتدار نسبی خود بوده است.

813- موارد دشمنی فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 15

15 - « عن أبى جعفر (ع) فى قوله : « إن من أزواجكم و أولادكم عدواً لكم فاحذروهم » و ذلك إن الرجل كان إذا أراد الهجرة إلى رسول الله (صلى الله عليه و آله) تعلق به ابنه و امرأته و قالوا : نَشُدُّكَ اللهُ أن تذهب عتاً و تدعنا فنضيع بعدك فمنهم من يطيع أهله فيقيم فحذرهم الله أبناءهم و نساءهم و نهاهم عن طاعتهم . . . » ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند: «إن من أزواجكم و أولادكم عدواً لكم فاحذروهم» روایت شده است: [در صدر اسلام گاهی] مردی که قصد هجرت به سوی رسول خدا(صلى الله عليه و آله) را داشت، فرزند و همسرش دامان او را می گرفتند و می گفتند: تو را به خدا قسم می دهیم که از نزد ما نروی و ما را بی کس نگذاری که ما بعد از تو از بین خواهیم رفت. برخی از آنان مطیع اهل و عیال خود می شدند و [نزد آنان] می ماندند. از این رو خداوند آنان را از فرزندان و همسرانشان بر حذر داشته و آنان را از پیروی آنها نهی فرموده است...».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 15 - 15

814- موارد دشمنی همسر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 15

15 - « عن أبى جعفر (ع) فى قوله : « إن من أزواجكم و أولادكم عدواً لكم فاحذروهم » و ذلك إن الرجل كان إذا أراد الهجرة إلى رسول الله (صلى الله عليه و آله) تعلق به ابنه و امرأته و قالوا : نَشُدُّكَ اللهُ أن تذهب عتاً و تدعنا فنضيع بعدك فمنهم من يطيع أهله فيقيم فحذرهم الله أبناءهم و نساءهم و نهاهم عن طاعتهم . . . » ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند: «إن من أزواجكم و أولادكم عدواً لكم فاحذروهم» روایت شده است: [در صدر اسلام گاهی] مردی که قصد هجرت به سوی رسول خدا(صلى الله عليه و آله) را داشت، فرزند و همسرش دامان او را می گرفتند و می گفتند: تو را به خدا قسم می دهیم که از نزد ما نروی و ما را بی کس نگذاری که ما بعد از تو از بین خواهیم رفت. برخی از آنان مطیع اهل و عیال خود می شدند و

[تزد آنان] می ماندند. از این رو خداوند آنان را از فرزندان و همسرانشان بر حذر داشته و آنان را از پیروی آنها نهی فرموده است...».

ص: 685

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 15 - 15

815- موانع دشمنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 53 - 15، 12

12- به کارگیری کلمات نیک و رفتار شایسته ، مانع نفوذ شیطان و از بین برنده زمینه های اختلاف و خصومت است . *

و قل لعبادی يقولوا التی هی أحسن إن الشیطن ینزغ بینهم

بنابر اینکه امر الهی به گفتار نیک، به منظور پیشگیری از نفوذ شیطان باشد، این برداشت به دست می آید.

15- توجه انسان به عداوت های دیرینه و شگرد های شیطان ، بازدارنده وی از گفتار ناشایست و نزاع و دشمنی

و قل لعبادی يقولوا التی هی أحسن إن الشیطن ینزغ بینهم إن الشیطن کان للإنسن عدو

تعلیل «إن الشیطان کان للإنسان عدوا ..» برای «إن الشیطان ینزغ بینهم» به منزله هشدار به انسانهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - حجرات - 49 - 10 - 4

4- ستیز میان مؤمنان ، ناسازگار با روح ایمانی و برادری و نیازمند زدایش هر چه سریع تر آن

إنّما المؤمنون إخوة فأصلحوا بین أخویکم

816- موانع دشمنی با انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نازعات - 79 - 26 - 6

6- ترس از خداوند و نگرانی از فرجام خویش ، پرهیز دهنده انسان از انکار معاد و باز دارنده او از طغیان گری و رویارویی با پیامبران

إنّ فی ذلک لعبره لمن ینحشی

عبرت گرفتن از داستان فرعون، به معنای دوری از رفتار و عقاید او است که در آیات قبل نمونه های آن بیان شد.

817- موانع دشمنی با قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 686

10- توجه به عزت و شکست ناپذیری خداوند ، مقتضی خصومت نورزیدن در برابر قرآن و قوانین آن *

تنزیل الكتب من الله العزيز الحكيم

تذکر خداوند به مردم، درباره عزت و پیروزمندی خود، می تواند از آن جهت باشد که آنان را هشدار دهد تا مبادا در برابر کتاب و قوانین او، به ستیز برخیزند؛ زیرا کاری از پیش نخواهند برد.

818- موجبات دشمنی اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اعراف - 7 - 38 - 6

6 - همیاریهای ضد دینی در دنیا، در پی دارنده دشمنی و کینه توزی در آخرت خواهد شد.

كلما دخلت أمه لعنت أختها

819- ناپسندی دشمنی با جبرئیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 97 - 13، 14، 15

13 - نازل شدن قرآن به فرمان خدا ، دلیلی بر ناروایی عداوت یهود با جبرئیل است .

من كان عدواً لجبرئيل فإنه نزله على قلبك يا ذن الله

برداشت فوق بر این اساس است که قید «یا ذن الله» پاسخی حلی در ارتباط با عداوت یهود با جبرئیل باشد؛ یعنی، او به فرمان خدا قرآن را بر قلب پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل کرد و کسی که فرمان خدا را اطاعت کند، نباید در نزد معتقدان به خدا مبعوض باشد.

14 - تأیید تورات از سوی قرآن ، دلیلی بر بیجا بودن دشمنی یهود با پیام آور وحی (جبرئیل) است .

فإنه نزله على قلبك يا ذن الله مصداقاً لما بين يديه

«مصدقاً لما بين يديه» (قرآن درستی تورات را تأیید می کند) در پاسخ به یهودیان دشمن جبرئیل، این نکته را بیان می کند که جبرئیل حقیقتی را آورد که دین و کتاب شما را تصدیق می کند و شاهد راستی و درستی آن است و لذا نا به جاست که با نازل کننده آن (جبرئیل) دشمنی کنید.

15 - هدایتگری و بشارت دهندگی قرآن ، دلیلی بر نابه جا بودن عداوت یهود با نازل کننده آن (جبرئیل) است .

فإِنَّهُ نَزَلَهُ عَلَىٰ قَلْبِكَ .. هُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ

عبارت «هدی و بشری» نیز همانند «مصدقاً» حاوی این نکته است که جبرئیل معارفی را به پیامبر(صلی الله علیه و آله) القا کرد که بشارت دهنده و هدایتگر است و لذا دشمنی کردن با او، نمی تواند توجیه معقولی داشته باشد.

ص: 687

820- نجات از دشمنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 123 - 13

13 - خداوند دشمنی افراد بشر را با یکدیگر را به آدم و حوا (ع) گوشزد کرد و راه رهایی از پی آمد های آن را به آنان آموخت .

بعضکم لبعض عدو . . . فمن اتبع هداى فلا يضلّ ولا يشتقى

821- نشانه های دشمنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 137 - 3

3 - پذیرفتن معارف اسلام ، پس از آگاهی به آنها ، نشانه حق ناپذیری و ستیزه جویی است .

قولوا ءامنا بالله . . . فإن ءامنوا . . . وإن تولوا فإنما هم فى شقاق

822- نشانه های دشمنی ابلیس

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 117 - 4

4 - امتناع ابلیس از سجده در برابر آدم ، نشانگر دشمنی او با آدم و دیگرانسان ها است .

إلّا ابلیس أبى . فقلنا ی--ادم إنّ هذا عدوّ لک و لزوجک

معرفی ابلیس پس از امتناع از سجده، به عنوان دشمن «آدم و حوا» نشانگر آن است که ترک سجده، علامت این دشمنی بوده است و دشمن شدن او با حوا، گویای این است که ابلیس پس از ماجرای سجده بر آدم، با جنس انسان، خصومت یافته است.

823- نشانه های دشمنی در دوران ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 70 - 5

5- خودداری مهمانان از تناول غذا ، نشانه خصومت آنان با میزبان در عصر ابراهیم (ع) *

فلما رء آأیدیهم لاتصل إلیه نکرهم و أوجس منهم خیفه

جمله «أوجس..» عطف بر «نکرهم» و جواب برای «لما...» است. در نتیجه احساس ترس بر تناول نکردن غذا مترتب شده است و این معنا، بیانگر رسمی است که در برداشت فوق آورده شد.

ص: 688

824- نشانه های دشمنی شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 12 - 10

10- نفوذ شیطان در انسان ها و ترغیب آنان به نفاق ، دروغ پردازی ، فریب کاری و طرح توطئه های شوم ، نمودی از دشمنی آشکار او با ایشان است .

إن الشیطن للإنسن عدو مبین .. اقللوا یوسف ... أرسله معنا غداً یرتع و یلعب و إ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - کهف - 18 - 50 - 23

23- تمرد شیطان از سجده بر آدم ، نمایانگر عداوت او با آدمیان است .

فسجدوا إلاّ إبلیس .. و هم لکم عدوّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 8 - 3

3 - تزئین اعمال زشت و ناروا ، از راه های اغواگری شیطان و نمودی از دشمنی او نسبت به انسان

و لایغرئکم باللّه الغرور . إنّ الشیطن لکم عدوّ... أفمن زین له سوء عمله فراءه

825- نعمت رفع دشمنی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 2 - 8

8 - زدایش عداوت های مشرکان نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، نعمتی والا از سوی خداوند برای آن حضرت

لیغفر لک .. و یتّم نعمته علیک

(و یتّم ..) ممکن است تفسیر «لیغفر...» باشد؛ یعنی، نفس غفران، نعمت خداوندی است.

826- نقش دشمنی ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 27 - 8

8 - تأثیر تمایلات و حبّ و بغض های انسان ها ، در شکل گیری اندیشه ها و باور های آنان

و لاتطع منهم ائماً أو کفوراً .. إنّ هؤلاء یحبّون العاجله و یذرون وراءهم یوماً

ص: 689

827- وضوح دشمنی شیطان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 15 - 14

14 - دشمنی و گمراه‌گری شیطان، امری روشن و غیر قابل انکار

إِنَّهُ عَدُوٌّ مُّبِينٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 60 - 8، 7

7 - شیطان، دشمن مسلّم و آشکار انسان است.

إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ

8 - دشمنی شیطان نسبت به انسان، امری روشن و تردیدناپذیر است.

أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ

برداشت یاد شده از این رو است که جمله «إِنَّهُ لَكُمْ..» (یعنی مسلّم بودن دشمنی شیطان نسبت به انسان)، تعلیل برای نهی از پیروی او قرار گرفته است و تعلیل به امری آن‌گاه صحیح است که آن امر، از امور مسلّم و روشن باشد.

828- هوشیاری بر دشمنی فرزندان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - تغابن - 64 - 14 - 5

5 - مؤمنان، باید در برابر دشمنی و مخالفت همسران و فرزندان خویش، هشیار بوده و آنان را زیر نظر داشته باشند.

عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ

فرمان برحذر بودن (فاحذروهم) ممکن است به معنای لزوم هشیاری و زیر نظر گرفتن آنان باشد که با غفلت از این امر، مبادا دچار خسارت و ضربه شوند.

829- هوشیاری بر دشمنی همسران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- مؤمنان، باید در برابر دشمنی و مخالفت همسران و فرزندان خویش، هشیار بوده و آنان را زیر نظر داشته باشند.

عدوًّا لكم فاحذروهم

فرمان بر حذر بودن (فاحذروهم) ممکن است به معنای لزوم هشیاری و زیر نظر گرفتن آنان باشد که با غفلت از این امر، مبادا دچار خسارت و ضربه شوند.

ص: 690

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر/ 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

